

Industrialització i caciquisme al Berguedà 1868-1907

Josep Noguera Canal

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Tesi doctoral presentada per En/Na

Josep NOGUERA CANAL

amb el títol

**" Industrialització i caciquisme al Berguedà
1868-1907"**

per a l'obtenció del títol de Doctor/a en

HISTÒRIA

Barcelona, 11 de desembre del 2013

**Facultat de Geografia i Història
Departament d'Història Contemporània**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

TERCERA PART

Període electoral de la Restauració

Epigrama: Un profesor distinguido

preguntaba a un escolar:

Dime, ¿que tiempo es votar?

¿Votar? Es tiempo perdido.

Publicat a SEMANARIO BERGADÁN, nº 211, del 29 d'agost del 1880

Introducció

Vegem breument com s'organitza la vida política del període.

A finals d'agost de 1873, Isabel II va encarregar a Cánovas dirigir un partit alfonsí que dugués al restabliment de la monarquia per aclamació.

El polític va començar a cercar la possibilitat d'un "pronunciamiento" militar i a connectar amb generals: el mateix Martínez Campos fou l'home que va relacionar-lo amb l'exèrcit del Nord. Cánovas, que hauria preferit un restabliment de la monarquia per aclamació i sense intervenció militar, comptava amb l'exèrcit del Centre per encapçalar el "pronunciamiento".

Només faltava que donés el senyal quan Martínez Campos, en situació de disponible, vigilat i descobert pel Govern i amb la possibilitat d'ésser detingut, pressionat pel brigadier Daban, saltant-se la disciplina dels seus superiors jeràrquics que estaven en la conspiració canovista, es precipità i es dirigí a Sagunt, acompanyat dels seus ajudants Daban i Bonanza, i proclamà Rei a Alfons XII.

Martínez Campos no havia escollit l'escenari de la sublevació, però l'agost del 1873 havia salvat la poderosa "*Liga de Propietarios de Valencia y su provincia*" dels perills cantonal i internacionalista. Ara la "*Liga*", avaladora del partit alfonsí, l'havia escollit a ell per aquesta tasca.^{240, 241}

Cánovas liderarà políticament el nou període conservador i intentarà esborrar l'acte de força que ha originat la Restauració. Els constitucionals de Sagasta tampoc voldran esbrinar els fets; Martínez Campos no reclamarà cap nomenament per a ell, però intentarà d'afavorir als seus homes de confiança col·locant-los prop del poder, sense assumir, però, grans compromisos com veurem en el cas del seu fidel Bonanza.

Segons Piqueras la dictadura de Cánovas regeix fins a la reunió de les Corts i la promulgació de la Constitució, però continua vigent àdhuc quan el 1879 governarà Martínez Campos. Amb Romero Robledo controlaran el grup parlamentari i determinaran la política a seguir.

Mitjançant l'espasa de Damocles de la prerrogativa regia, Cánovas exercirà també aquest control sobre el Govern de Sagasta del 1881.

En aquest breu període de quinze anys es van celebrar eleccions legislatives el 1876, el 1879, 1881, 1884, 1886 i 1891, aquestes darreres per sufragi universal.

D'aquestes eleccions, les de 1876, 1879 i 1881, són especialment interessants per l'estudi del caciquisme: amb la Restauració i sense uns nous partits polítics

estructurats, es torna provisionalment a la situació anterior amb els cacics locals a la recerca d'ubicació.

Al Districte de Berga, torna a la Diputació el vell cacic conservador Joaquim Farguell Caum, en espera de llegar el cacicat al seu fill Manuel Farguell de Magarola. La seva inesperada mort, però, no li donarà temps i la poca talla del fill, com veurem, probablement, tampoc ho hauria fet possible.

Com podem observar, també ens trobem davant d'un relleu generacional. Pujol, Blanxart, Penina i els joves que tenien el poder liberal a Berga en acabar la guerra es posaren sota la protecció de Farguell Caum. Probablement, però, ambiciosos i poc experimentats, també actuaren pel seu compte: pel solucionar els problemes de Berga i el Districte es necessitava un diputat influent i, a la recerca d'influències, per mediació de Martínez Campos, el diputat del 1876 va ésser el seu fidel general Bonanza. Quan aquest acompanya a D. Arsenio a Cuba, el substituí Enrique Orozco, també militar i col·laborador de Martínez Campos.

A les eleccions del 1879, Pujol i la seva gent ja organitzats com una força política local, van tornar a presentar a Bonanza, però Martínez Campos, que presidia el Govern, va permetre que aquest seu candidat, fos sacrificat a favor de Duran i Bas, recolzat per l'industrial Agustí Rosal i Sala que acabava d'entrar en política. Havia començat l'enfrontament entre la gent de Pujol i la gent de Rosal, amb un clar predomini de Rosal des de les eleccions del 1879, i més encara a partir de les de 1881 en que va fer donar l'acta a Joaquim Marín Carbonell, en contra de Bonanza que recolzat per Pujol, havia estat proclamat diputat. Ambdós candidats es presentaven pel partit fusionista.

Les eleccions del 1884 i del 1886 no tenen suc ni bruc: Rosal farà que els carlins votin al liberal Marín Carbonell. A les eleccions del 1891 els carlins presentaran al seu cap, Lluís Mª de Llauder i de Delmases. Rosal abandonarà a Marín i no presentarà candidat propi.

A mode de resum del final del segle XIX, direm que amb les eleccions legislatives del 1876 comença a Berga el període de la Restauració, caracteritzat pel tornisme i el caciquisme. Al finir el segle, aparegué el catalanisme polític, que en un microcosmos com el Berguedà, tant lluny de Barcelona, no suposà pas la fi del caciquisme. En el nostre estudi farem matisacions a aquest concepte general tant ampli, que no invalidaran pas el fons de la qüestió.

Per centrar cronològicament el període de la fi del segle caracteritzat per la successió biennal en el poder, partirem d'una cronologia: el canovisme governà entre el 1875 i el 1880, amb Martínez Campos el 1879, tutelat pel mateix Cánovas, i, en aquest quinquenni, fonamentà l'Estat. Amb els liberals, entre el 1885 i el 1890, es configurà la fisonomia de l'Estat i començà una gairebé simètrica successió de governs:

Cánovas, 5-VII-1890

Sagasta, 9-XII-1892

Cánovas, 23-III-1895. Assassinat el 8-VIII-1897, es produí una situació pont, presidida pel general Azcàrraga.

Sagasta, 4-X-1897, eclipsat pel desastre de Cuba del 1898.

Silvela, 3-III-1899

Sagasta, 7-III-1901.

Començava una nova època, amb la majoria d'edat d'Alfons XIII (17-V.1902) i, com ja hem dit, amb la intervenció del catalanisme polític, ja actiu des de finals del XIX, i la forta incidència de les organitzacions obreres.

Maura, primer Govern el 1903. (nou cap del partit Conservador al retirar-se Silvela. Azcárate, 1904 (per dimissió de Maura). Maura, 1907.²⁴²

El que portem escrit en aquesta introducció del període de la Restauració, no ens sembla suficient per raonar els enormes fraus electorals que estudiarem detalladament en aquesta tercera part. L'explicació més concreta, l'hem trobada en Josep Termes: per acabar amb el període revolucionari, Cànovas volia normalitzar la vida política espanyola tenint com a models l'autoritarisme de Bismarck i l'estabilitat del parlamentarisme bipartidista anglès.²⁴³

1/ Subperíode: 1876-1879, amb els partits polítics poc estructurats

Introducció

Havia arribat la Pau -Berga dedicaria a la Pau, el camí que havia de ser el passeig d'unió final carretera de Manresa- plaça de la Creu de la vila- i amb la pau vindrien eleccions. Damunt el municipi de Berga planava la ja esmentada i costosa sanció de Contreras, es reclamaven contribucions i lleves endarrerides i la situació econòmica era deplorable. També calia continuar reclamant carreteres i vies fèrries i auxilis de tota mena. La nova situació monàrquica obria un nou període electoral i calien homes influents en la nova situació. A nivell local, els que havien acabat la guerra a l'Ajuntament com a liberal-conservadors, tenien relativament fàcil continuar dominant, almenys en aparença; els calia, però, preparar-se per incidir a Berga i al Districte: el primer pas va ésser, associar-se i a tal fi van fundar una societat que anomenaren *LA PROSPERIDAD BERGISTANA*, i com a portaveu de la mateixa varen tornar a publicar *EL BERGADAN*.

Aquest grup dirigent local, ignorat pel poder polític barceloní, el dirigien els joves Josep Blanxart i Grau, Ramon Pujol i Thomàs i Rafael Joaquim Penina i Sala. Enfront seu, hi tenien els carlins, derrotats al camp de batalla, però abanderant l'antiliberalisme, amb el suport del clergat, ben arrelats a la societat del Districte.

Els vells cacics de la propietat rural perdien poder davant l'emergent poder dels industrials que a Berga representava, amb molta diferència sobre qualsevol altre del Districte, la família dels Rosal.

En aquest primer subperíode hi incloem dos capítols: les eleccions legislatives del 1876 i les del 1879.

Les eleccions del 1876, no es van arribar a celebrar: els homes de *La Prosperidad Bergistana*, en part per consolidar-se com a grup de poder i en part per obtenir l'anul·lació de les sancions militars imposades en la darrera guerra, van creure que la seva millor opció era cercar la protecció del general Martínez Campos, que en definitiva era un "conegut" i "coneixedor" de les necessitats del Districte. Aquest va derivar l'acta que li oferien al seu fidel col·laborador José Pasqual de Bonanza, que va ésser el diputat. Bonanza, però, va haver d'acompanyar a Martínez Campos a Cuba

quan aquest hi va ésser traslladat i va ocupar l'escó el també militar i col·laborador de Martínez Campos, Enrique Orozco.

En el segon capítol, tractem les eleccions legislatives del 1879, en que l'acta berguedana va ésser pel jurista Manuel Duran i Bas.

En aquestes eleccions, els homes de *La Prosperidad*, tornaren a presentar la candidatura del general Bonanza, però aquesta vegada el candidat a presentar ja el decidien a Barcelona i de la mà de l'Agustí Rosal i Sala, es va optar per la candidatura de Tornà i Bas, essent el mateix Martínez Campos, cap del Govern des del 7 de març, qui abandonava a Bonanza.

El cap del partit governant, però, continuava essent Cánovas. Segons Piqueras²⁴⁴, “se entendió que –Cánovas- dejaba al militar el camino libre para que llevara a término las reformas coloniales acordadas con los revolucionaros cubanos”. El 6 de desembre dimitia el govern i passats tres dies el tornava a ocupar Cánovas per evitar la discussió de la llei abolicionista.

En la mateixa pàgina del llibre de Contreras podem llegir, pel que fa a les eleccions: “Martínez Campos, al hacerse cargo de la presidencia, había respetado los gobernadores designados por su predecesor y aceptado los candidatos presentados por el partido. Su impericia política le dejó en manos de quienes, habiendo dejado el Gobierno, en ningún momento se desprendieron del poder: “dejó que el Sr. Cánovas y el Sr. Romero y Robledo las hicieran desde de fuera del poder y contra el poder, sin la responsabilidad del poder mismo, con sus amigos y para sus amigos”. (Cita de Sagasta a la sessió del 14 de juny de 1880).

Sembla obvi que els joves polítics berguedans, que volien ésser del partit del Govern, no podien ni albirar com es cuinava l'alta política a Madrid i a Barcelona.

Capítol 1

Les eleccions legislatives del 1876. José Pasqual de Bonanza i Enrique Orozco

El context polític i social.

Grups i entitats locals

A manca de partits polítics organitzats es crearen associacions que amb un objectiu de més volada, almenys teòricament, s'ocuparen de l'activitat política. A Berga concretament seran les anomenades *La Prosperidad Bergistana* i *La Liga de Propietarios* les que s'ocuparan de l'activitat política, cada una d'elles en defensa dels interessos dels seus associats.

La Prosperidad Bergistana.

No podem donar amb exactitud la data de la seva fundació, però, com veurem més endavant, Josep Blanxart Grau se'n reconeix fundador i situa el fet a l'acabament de la tercera guerra carlina. Creiem que va ser la reproducció, més ambiciosa, d'una altra societat que s'anomenà *La Constancia*, que era una associació de notables locals que organitzava balls d'elit a mode d'un casino, amb la voluntat de ser tant selecte, com la

situació local permetia; fundada el 1863, va durar pocs anys i l'any 1878 va reaparèixer al cafè de cal Massana; bona part dels socis de la seva primera etapa, són també a *La Prosperidad Bergistana*. Aquesta entitat va estar darrera la publicació de les diferents capçaleres que va editar la redacció d' *El Bergadán* fins el 1884.

Un article de R.J. Penina responent a una disposició del governador civil per mobilitzar les lleves endarrerides, del 21 d'agost del 1876 és prou clarificador del paper que estava disposat a assumir *La Prosperidad*: després de quatre anys de guerra el contribuent ha sortit d'unes càrregues per entrar en unes altres; a més de les despeses de guerra, en poc més de mig any, la comarca ha pagat deu i dotze trimestres de contribució territorial, catorze de contribució industrial, quatre de l'excessiva quota que se li va imposar per consums; a més de totes aquestes càrregues ha hagut de pagar el contingent de la Diputació Provincial de dos anys, ha contribuït a les despeses de presons, tant de l'Audiència com del Partit per les quotes de quatre anys i els sous endarrerits de mestres i funcionaris. Totes aquestes despeses, però, segons Penina, no són res. El país ha quedat sense diners, però li queda la seva gent que treballaran amb esforç i perseverança per arrancar el carbó de les muntanyes, per forçar al Llobregat a fer anar més màquines, per tallar arbres dels boscos, comerciar amb aquests productes, etc. Aquests mil esforços de l'activitat humana aportaran de nou els capitals que l'Estat acaba de sostreure, diu Penina.

Penina, continua pujant la tensió. Afegeix que a l'Estat no li basta la nostra riquesa, cal també que li entreguem les nostres vides: un decret del governador pretén mobilitzar 1500 homes, tres quartes parts de la població jove. Un Govern "intel·ligent i protector", això no ho pot permetre. Esmenta la "fraternal cooperació dels 38 pobles d'aquest Districte" quan el primer de gener van enviar una comissió a entrevistar-se amb Martínez Campos, en la que van obtenir l'aplaçament de tota l'operació e lleves fins que les Corts decidissin sobre les dues instàncies que es van presentar: una rebaixa en els "cupos" i redempcions de lleves i una equitativa condonació de les contribucions pendents. No s'havia obtingut resposta, calia insistir-hi i convidava a representants de tots els pobles a una reunió ²⁴⁵.

A primers de setembre del 1876 es va celebrar als locals de *La Prosperidad* una reunió per l'afer de les lleves amb delegats de 37 pobles dels 42 que en aquell moment formaven el districte, a fi de "*deliberar sobre la conveniencia de exponer al gobierno las necesidades de la comarca*" i es va nomenar una comissió interina: per la 1ª agrupació, Berga, Ramon Sirvent, tinent d'alcalde i Josep Ribera, advocat; Borredà, Joan Puig i Campalans i per Olvan, Ramon Minoves; 2ª agrupació, Cardona, Joan Casals, alcalde i Josep Artigalàs, metge; Viver, Ramon Cots; 3ª agrupació, Prats de Lluçanès, Manuel Piniella, secretari; Perafita, Manuel Piniella i Roca de Caus; 4ª agrupació, Castellar de N'Hug, Tomàs Orriols i Vall; Sant Jaume de Frontanyà, Pere Font. Alguns d'aquests noms corresponen a metges, secretaris i propietaris importants del districte ²⁴⁶.

Mentre, es publicaven els estatuts de *La Prosperidad*, redactats per J. Blanxart Grau que abonen uns objectius prou ambiciosos ²⁴⁷.

La voluntat dels de *La Prosperidad* d'intervenir en els afers públics establerta estatutàriament es confirma de seguida. Les seves continuades manifestacions d'apoliticisme, probablement són menys sinceres, bo i les ganes de pacificar l'ambient, pròpies, d'altra banda de qui havia "guanyat" la darrera guerra: el 15 d'agost informen de tres comissions que han creat: una per restaurar el teatre de la vila malmès durant la guerra, una altre per estudiar i presentar un projecte d'ordenances municipals i la tercera per estudiar el cost de construcció i explotació d'un gasòmetre per il·luminar la

població. La formació d'aquestes comissions la justifiquen d'aquesta manera: "Al hacer públicos los proyectos de mejoras que se propone dicha asociación, debemos decir una vez más, que LA PROSPERIDAD BERGISTANA, no tiene ningún fin político ni exclusivo; que no tiene otro objeto que unir las fuerzas para conseguir la mayor prosperidad y bienestar de Berga y de los pueblos que componen el Distrito de que es capital; y que por lo tanto no se excluye a nadie de dicha sociedad mientras no conspire contra ninguna autoridad, y no pregunta a ningún socio si profesa ideas carlistas, liberales o republicanas, sinó que por el contrario procura inculcar el recíproco y justo respeto de todas las opiniones, como único medio de vivir en paz y concordia.

Conste pues una vez más que LA PROSPERIDAD BERGISTANA se ha fundado para todos los bergadanes sin distinción y para todos los pueblos de Distrito, también sin distinción y que a todos invita igualmente a la concordia para que de la paz establecida en su seno, nazca la verdadera prosperidad de todas las antiguas comarcas bergistanas" ²⁴⁸.

Els estatuts de La Prosperidad redactats per Josep Blanxart Grau, varen ser aprovats pel governador civil el 22- IX-1876. Es va nomenar president de l'entitat al notari Antoni Pedrals, vicepresident, al mateix Blanxart, tresorer a Ramon Pujol Thomàs, interventor a Rafel Joaquim Penina i Sala i secretari a Josep Viladomat.

Els socis estatutàriament es van dividir entre, fundadors, no fundadors i socis d'honor. Molts d'ells els anirem trobant a la vida pública dels propers anys, i certament, hi ha personatges de diverses matisos ideològics si bé no hi sabem identificar cap integrista:

Socis fundadors: Antoni Pedrals, notari i propietari; Josep Blanxart Grau, advocat i propietari; Lluís Blanxart Grau, metge cirurgià; Rafael Joaquim Penina, advocat i propietari; Ramon Pujol Thomàs, comerciant i propietari; Pau Florejachs, metge i propietari; Josep de Martín, propietari; Francesc de Martín, advocat i propietari; Joan Vilajuana, negociant i propietari; Joaquim Farriols, administrador de rendes; Francesc Joan Canals, mestre d'obres; Ramon Escobet, cafeter i propietari; Joan Ripoll, sastre i propietari; Ramon Sivillà, procurador i propietari; Ramon Minoves, propietari i professor de 1^a *ensenyansa*; Marià de Foix, advocat i propietari; Hipòlit Puig, fabricant i propietari; Ramon Sirvent, agricultor; Marià Miró, llauner i propietari; Climent Escobet, comerciant; Pere Espel, sastre; Josep Soler de Morell, fabricant; Francesc Camps, negociant; Antoni Bonet, fabricant i propietari, Ramon Puig, propietari; Modest Cuixart, comerciant; Valentí Brossa, professor de 1^a *ensenyansa*; Benet Calvet, mestre paleta; Climent Florejachs, farmacèutic i propietari; Miquel Pairó, barber; Josep Viladomat, escriptor; Josep Piquer, comerciant; Josep Monsonís, coronel retirat i propietari; Miquel Roca, fabricant i propietari; Pere Pujol Thomàs, comerciant; Llorenç Amills, dependent de comerç; Frederic Ros, fuster; Ramon Teixidor, llauner; Manuel Pla, propietari; Jaume Planas, sastre i propietari; Josep Conill, confiter; Josep Ribera, advocat i propietari; Enric de Vilalta, propietari; Joan Canal Gamisans, professor de 2^a *ensenyansa*; Josep Massana, fuster i propietari.

Socis no fundadors: Marià de Gironella, propietari; Victor Roquer, registrador de la propietat; Antoni Mª de Senespleda, coronel retirat; Francesc Sarrahima, professor de 1^a *ensenyansa*; Enric Vilaplana, administrador de "La Carbonera Española"; Joan Escobet, cafeter; Antoni Casals, metge cirurgià; Agustí Mollet, hortà; Joan Arisó, fondista. En aquesta llista que aplega bona part de la gent d'elit de la població, cal fer notar que no hi figuren membres de famílies carlines destacades, excepte els Pla; tampoc els dos industrials més importants del moment: Lluís Rosal, amb fàbrica a la riera de Metge, ni cap dels germans Rosal Cortina amb fàbrica vora el Llobregat; tampoc es pot dir que s'hi vegin representades les classes populars.

Socis d'Honor. La llista de socis d'honor s'aniria ampliant segons les circumstàncies electorals ho aconsellessin. Inicialment hi figuraven, el general Martínez Campos, Cànovas del Castillo, Romero Robledo i el diputat Joaquim Farguell Caum, Duran i Bas, el general Bonanza, etc. Aquesta llista de socis d'honor palesa clarament la intencionalitat política de la nova entitat per presentar candidats i crear un feu electoral bo i les continuades declaracions d'apoliticisme.

El primer de maig del 1878, *La Prosperidad* es va traslladar a l'antiga i espaiosa casa dels marquesos de Castellvell a la plaça de Sant Joan on el Baró de Malda va refugiar-se durant la guerra del Francès.²⁴⁹

El local va ser totalment restaurat per Ramon Escobet, conegut pel renom de *Negre*, pel seu immediat passat liberal, que popularment donà i encara dóna nom a aquest establiment de cafeteria.²⁵⁰

Els senyors de Berga que volien "ubicar-se" en la nova situació política ja tenien un casino on anar a prendre cafè, fer tertúlia i passar l'estona.

La societat s'havia de capitalitzar per accions, el que la feia restringida, però van habilitar un teatre, el *Quevedo*, on s'estrenaren obres d'autors berguedans, a més d'altres i es contractaven companyies forànies o almenys primers actors i actrius als que secundaven autors locals; obriren també una sala de ball, que comportà diversos conflictes perquè es ballava àdhuc en Quaresma, fins que els de la *Juventut Catòlica* els anaven a trencar els vidres a cop de rocs; també organitzaven els carnivals. Totes aquestes activitats es realitzaven al mateix local.

L'intel·lectual de *La Prosperidad Bergistana* va ésser el seu fundador Josep Blanxart Grau, que, juntament amb el també advocat Rafel Joaquim Penina Sala i Ramon Pujol Thomàs, tots tres molt joves, en serien l'ànima. Josep Blanxart Grau era un home culte i amb inquietuds. Com podem deduir d'alguns dels seus articles, no estava al dia solament dels avenços del món agrícola, sinó que ens sembla coneixedor de corrents de pensament novedores com el positivisme que s'havia imposat als sectors avançats de l'Espanya dels anys seixanta, el corporativisme, etc. En definitiva, pensem que seria un exponent d'aquells "triomfadors que legitimaren el nou règim d'acord amb els cànons dominants a Europa, procedents en especial de França d'abans i després de Sedan, des de Guizot a Taine".²⁵¹ Pensem, però que cal considerar a Josep Blanxart Grau com a una flor d'estiu al Districte de Berga.

La Prosperidad va manifestar també algun interès per la cultura, no solament en la difusió de temes científics, -majorment els aplicables a l'agricultura-, literaris i històrics en la seva publicació, sinó que algun moment, també va provar de fomentar la investigació: el febrer del 1877, convocava per les festes de Corpus, "*una especie de Juegos Florales o certamen literario*", amb quatre temes: 1/ treballs i composicions referents al santuari de la Verge de Queralt; 2/ Memòries biogràfiques del Dr. Ramon Moreta²⁵²; 3/ "*Trabajos y composiciones referentes a las célebres y antiguas fiestas populares conocidas con el nombre de Patum*" i 4/ treballs i composicions que estudiïn el tribut de les cent donzelles o "*nines ponzelles*" de Bagà. No ens consta que aquest projecte prosperés. La concessió a la vila del títol de ciutat i les celebracions amb que es va festejar, degueren anul·lar aquella celebració que, segurament, tampoc havia tingut resposta.

La Prosperidad Bergistana serà l'arma electoral del temible tàndem Pujol-Penina. No trigaran pas gaire a produir-se les primeres desercions i enfrontaments interns, a vegades per afers electorals i altres vegades per rivalitats personals o professionals, com veurem en alguns advocats. Avancem ja ara, que aviat l'abandonà Josep Blanxart i Grau, que n'havia estat fundador i inspirador. En definitiva, podem creure que va ser

un fracàs més a sumar al que seria una llarga llista en la vida d'aquest idealista ben intencionat.

El Bergadán va reaparèixer el 28 d'agost del 1876; en la seva "tercera època" es presentava com a "Periódico semanario de fomento y defensa de intereses generales del distrito de Berga y órgano de La Prosperidad Bergistana". A nivell provincial, aquests interessos els podia tornar a representar el vell cacic Joaquim Farguell Caum, però per la representació a les Corts no solament ja no servia el republicà Frederic Rusca, sinó que calia cercar algú més influent que l'històric parent de Farguell, Torrecilla de Robles. Ara tenien l'oportunitat d'oferir i assegurar l'escó a un dels homes més influents del moment, encara que haguessin de seguir les seves fluctuacions polítiques: el "pacificador del Districte" durant la darrera guerra, el general Arsenio Martínez Campos, com qui diu, "un vell conegut".

El Bergadán es presenta com a hereu de l'aparegut el maig del 1868, fent balanç i presentant objectius. *La Redacció* parla del moviment que es va generar abans del 1868 a favor de la descentralització de la civilització moderna²⁵³. El periòdic es pregunta si n'hauran après i podran començar un període reparador i progressiu en el desenvolupament de "*les nostres forces*". Fixa també el propòsit: és el de les altres dues etapes d'*El Bergadán* i "*no traspasa por lo tanto los límites de la agrupación de los pueblos que constituyen el Distrito de que esta villa es capital*".

El ressuscitat *Bergadán* fa la seva autocrítica i fixa la neutralitat com un objectiu a assumir. La política, diu la Redacció, no serà l'objecte del periòdic, estaran per la unió i contra les faccions que divideixen; procuraran "inculcar siempre que la ocasión lo permita, la máxima de que la patria y el sagrado amor que le debemos está muy por encima de todos los intereses y de todas las ambiciones de los partidos políticos, sean ellos cuales fueren. En política, pues EL BERGADAN no tendrá otro partido ni otro criterio que el bien de la Patria.

Administración, defensa y fomento de los intereses locales de todo género: he aquí nuestro objeto fundamental".

En un període en que "*nuestras locuras*" han col·locat a l'erari públic en situació de ser vist com un dels més terribles enemics de les nostres hisendes, en descrèdit del govern i perjudici de governants; la desmoralització administrativa s'ha arribat a considerar un mal necessari de la societat espanyola, els redactors d'*El Bergadán*, mostren la seva bona disposició.²⁵⁴

Cal pensar que aquest clarificador text reproduït en la darrera nota, és escrit, en bona part, com a credencial a presentar als influents amics polítics que aquest grup encapçalat per Josep Blanxart Grau busca. Però a la vegada és també una mostra feaent de l'abast revolucionari dels liberals berguedans que van protagonitzar la Gloriosa; del seu esforç per sortir de la depressió i entrar, individualment al gran capitalisme.

Josep Blanxart Grau va esmerçar molts esforços, creiem que ben intencionats, per l'eficaç funcionament de *La Prosperidad Bergistana*. Quan dona la notícia de que li han encarregat la redacció dels estatuts de l'entitat, fa una declaració de principis i a la vegada es vol fer perdonar els seus "errors" del passat ja en el primer número del nou periòdic que ressuscitava com a orgue de l'entitat., Escric que faltaria al seu deure "si no cooperara con mi débil esfuerzo, no sólo dándola a conocer, -l'entitat- sinó también procurando desvanecer la prevención en los ánimos, y convencer a todos los buenos patricios de la necesidad que tenemos de desarmar nuestros rencores y antipatías, y dejarnos de pueriles desconfianzas, para lograr la armonía y la paz en los pueblos de

estas comarcas, y en último término la unión que nos ha de dar la fuerza necesaria para conseguir el propuesto, que no es otro que la prosperidad de los mismos”.

J. Blanxart Grau continua dient que ara, perdudes ja moltes il·lusions hi havent patit molts desenganys, es sent més lliure i capaç que en altre temps de dirigir-se als seus lectors, “con aquella sincera imparcialidad y justo criterio que constituyen el fondo de mis deseos ; y además la necesidad de expansión que experimento, me estimula agradablemente a exprimir mi corazón, si quiera una gota de líquido, con que contribuir a la extinción del incendio de odios (obra de todos en general), que de algún tiempo a esta parte asfixia y abrasa nuestras almas con inusitado ardor”.

Continua dient que ha de reflexionar i passa a justificar la seva actuació en el període revolucionari: “Además de esto, la parte activa, que durante el período más tumultuoso que ha visto la generación presente, he tomado la gestión de los negocios de la población que me ha visto nacer y a la que amo con entusiasmo, me obliga hasta cierto punto a dar cuenta de mi conducta, no para probar que obré bien, pero sí para justificar al menos que obré de buena fé y con arreglo a mi conciencia; y Dios mediante lo haré, si no me es posible en el presente semanario, en un trabajo especial que abrace el movimiento político-administrativo de esta villa, durante el período revolucionario”. La catarsi de Blanxart Grau va ser total a partir del fracàs de la publicació del primer periòdic d'aquest nom i de l'anunci que hi va inserir d'un llibre de Fernando Garrido, com ja hem indicat.²⁵⁵

L'ex-diputat republicà federal Penina, també publicava l'any 1876 un article que titulava, *El día 7 de octubre de 1571*, per congraciarse, al nostre parer amb el clergat . Era un exaltació a la batalla de Lepant, a Joan d'Àustria i a la instauració de la festa del Roser. Penina fa la narració històrica seguint la del “preclaro historiador D. Víctor Balaguer que tantos años ha consagrado a todo lo que pueda dar lustre, honra y prez a nuestra amada patria”. L'article és extens, però el seu final és clarificador, pel que fa a la seva intenció²⁵⁶.

La intencionalitat d'aquest article, com ja hem apuntat, entenem que no admet cap mena de dubte. Penina que ben aviat dirigirà *El Bergadán*, donà sovint mostres d'un cert anticlericalisme, proper al xaronisme; també anirà mantenint l'etiqueta de republicà federal, que no li impedirà pas fer manifestacions monàrquiques; les seves fidelitats constants seran vers Ramon Pujol Thomàs i contra el carlisme. Aquest article de circumstàncies creiem que és el primer dels seus viratges polítics fets públicament. Isidre Molas ha raonat la manera com amb l'arribada d'Alfons XII l'any 1875, polítics i partits s'hagueren d'acomodar al “*pragmatisme canovista*”. Els fragments que hem reproduït de Blanxart i Penina abonen l'opinió de Molas, que encara ho arrodoneix més: “Foren molts els qui aspiraven a deslligar-se de l'extremisme i de l'idealisme del republicanisme federal, i treballar en favor del progrés social, econòmic i intel·lectual. Calia el triomf de les classes urbanes, cultes i modernes, deslligades tant del radicalisme popular com del clericalisme. Calia centrar-se”²⁵⁷.

La unanimitat que pretenien els conservadors liberals no era pas possible. Aviat sortiren associacions contràries a la Prosperidad: la **Juventud Católica**, que agrupava els carlins i **La Liga de Propietarios** formada per propietaris agraris de pes al districte.

La Joventud Católica es va instal·lar a la casa Bufalà de la pl. Sant Pere, nº 11. Era saludada pels d'El Bergadán amb recel: "Bienvenida sea para la perfección moral de nuestra juventud si observa fielmente las prescripciones de los estatutos".²⁵⁸

La Liga de Propietarios, també dita *Liga de Contribuyentes*, es va reunir aquell mateix mes de març a la casa de Sant Maurici de la Quart per organitzar-se com a tal, formant la junta provisional amb els següents propietaris: Enric de Vilalta, Sebastià Bach, Antoni Armengol, Joan Orriols i Tor, Martí Niubó, Genís Comas, Rafael Minoves, Josep Salvans, Francesc Ballús, Joan Puig Campalans, Antoni Canudas, Joan Graell-Moreta i Tomàs Orriols. Algun d'aquests noms ja l'havíem trobat anteriorment, però aquest projecte associatiu era de més abast: pocs dies després, es reuneixen a Sagàs per acceptar, en part, els estatuts del districte de Vic; a l'abril es van tornar a reunir a la Roca de Sagàs. En definitiva, podem dir que aquesta *Liga*, la formaven els grans propietaris agrícoles, majoritàriament carlins o propers a aquesta filiació i que ben aviat seria un instrument en mans de l'industrial Agustí Rosal, que també fou un gran propietari agrícola a partir de la desamortització.

A la població de Berga, les relacions entre *La Prosperidad* i la *Joventud Católica* li varen deparar una colla de divertides anècdotes de liberals i carlins. A nivell general creiem que podríem parlar del conflicte camp-ciutat, però a nivell local, sempre present, cal posicionar-se en un problema de més abast: el d'una comarca llunyana i pobre davant l'emergent Barcelona que s'organitza políticament per tractar amb el Madrid de la Restauració; una Restauració en la que els industrials i grans burgesos de Barcelona hi havien tingut molt a dir.

Com veurem més endavant, en els primers temps de la Restauració, els polítics liberals berguedans tindran la vana temptació de pretendre tractar directament amb els poders de Madrid, segurament per poca confiança en el sistema tradicional i molt probablement, empesos per la crisi endèmica que la guerra havia agreujat i per la inseguretat que la mateixa guerra havia possibilitat i accentuat i que la mateixa crisi potenciava. La relació i col·laboració que a causa de la guerra havien tingut i prestat als alts comandaments creien que els podia afavorir a l'hora que molts d'aquests militars d'alta graduació que havien estat a Berga i ells havien tractat personalment, ja en període de pau, entraven al món de la política parlamentaria. Ben aviat pogueren comprovar que anaven errats.

Els partidaris de l'integrisme polític i religiós comptaran sempre, per dividits que estiguin, amb el suport decisiu del clergat local, àdhuc per damunt del que algunes vegades tal vegada haurien desitjat algunes jerarquies eclesiàstiques com el bisbe Morgades, administrador apostòlic de Solsona. Ben segur que el clergat del Berguedà s'entenia més bé amb el bisbe Casañas, d'Urgell, que no degué desentonar gaire del seu predecessor, pel que fa a les idees.²⁵⁹

La guerra va continuar generant, també, un clima d'inseguretats i violència que ja venia de les guerres anteriors i que va durar molt temps.

De la crisi econòmica al Berguedà, amb l'aturada de fàbriques, ja n'hem parlat abastament; com a exemple direm que encara a l'abril del 1878 el cronista novament en dóna notícia²⁶⁰.

Encara el juny del 1878 els de *La Prosperidad*, enfeïnats en la creació del seu casino, reclamaven la creació d'una cuina econòmica popular on podessin menjar a un preu mòdic els obrers que solament feien mitja jornada i gratuïtament els que estaven en atur total. Ni era la primera vegada ni, lamentablement, seria la darrera que caldria emprar aquest recurs.

Tot plegat, com dèiem, va generar una gran inseguretats que unes vegades es va traduir en venjances i altres possiblement va ser la sortida a gent que amb la fi de la guerra quedaven desocupats i sense medis de vida.

El problema no era nou com ja hem dit, però creiem que amb el descontrol de la guerra es va agreujar: el 29 de juliol del 1876 la Diputació de Barcelona va aprovar les despeses del Somatén del novembre del 1875, en acabar la guerra civil: Berga, 3744 ptes.; Alpens, 461 ptes.; Avià, 864 ptes.; La Quar, 210 ptes.; Castellar del Riu, 355,50 ptes.; Castell de l'Areny, 418 ptes.; Fígols, 333 ptes.; La Baells, 130,50 ptes.; Vallcebre, 1044 ptes.; La Valldan, 207 Ptes.²⁶¹

També, podem llegir: "La ronda de este Cantón al mando de su capitán D. Pedro Casadesús, por no ser comprendida en las fuerzas móviles disueltas, ha tomado el nombre de 2ª Compañía franca del Cantón de Berga, teniendo distribuido personal en Manresa, Vich, Súria, Bagá y Berga para el mejor servicio".²⁶²

El capità Casadesús, que garantia l'ordre, va ser assassinat la nit del 14 al 15 d'octubre: "Al retirarse a su casa, a eso de las diez menos cuarto, notó, según se refiere, que le seguía un hombre embozado con un tapabocas, y antes de llegar a la fuente del Viver, se volvió para pedirle explicaciones, y el embozado por toda respuesta le disparó un tiro de revolver que no le tocó. Casadesús, sin otra arma que el paraguas, y fiado demasiado de su valor le persiguió hasta haberle disparado el asesino cuatro tiros, de los cuales el segundo le dio en el muslo, y el tercero, cuando ya casi le había cogido, le metió una bala en la región abdominal y le impidió continuar la impremeditada persecución. El agresor no pudo ser habido. El hacho está sub judice y nos abstenemos por hoy de comentarlo".²⁶³

La mort de Casadesús, probablement encara va agreujar la inseguretats: a l'indret conegut com *La Parra*, prop del pont de la Consolació, el secretari de Bagà, Barallat, que havia estat capità de la ronda volant de Ribes, va rebre un tret que no el va tocar.²⁶⁴ També podem llegir uns dies més tard,²⁶⁵ que, al darrer dilluns, a un llenyataire d'Espinalbet, li van robar els sis rals de la llenya que havia venut; el mateix dia, prop de la capella del Roser de Berga, va ser robat un jornaler de la Guingueta (Valldan); també el mateix dia va ser agredit un veí per homes armats, prop del *Molí dels Capellans*, de Berga; el dia 15, l'alcalde de Vilada va ser amenaçat de mort si no pagava 300 duros. Les autoritats, diuen, van prendre mesures i ja ha arribat tropa, però es pregunten, amb to de reclamació, "Y el Somatén?".

Es van muntar rondes nocturnes a causa dels delinqüents, però els atemptats continuaven: el dia de Nadal, va ser assassinat a la seva casa, “*Envista de Pradell*” de Vilada, un dels dos habitants; un altre dia la víctima va ser un jornalero del carrer del Roser de Berga que venia de *l’Hostal del Bou* de la Vall dan. Quan passava per la “*Baumeta dels Gitanos*”, va ser agredit i al *Pla de l’Alemany*, havent estat ferit amb dos trets, li van robar 6 pessetes.

Aquells dies va arribar a Berga el tinent coronel, Antoni Guitó, cap del Somatén, per prendre mesures, però la situació persistia. A fi d’any, dos homes, punyal en mà, van agredir un pagès que anava de Montclar a Berga a vendre torrons, per a robar-lo; 4 o 5 homes van provar de robar al mas *Pardinella* de Gabarrós, però la defensa dels de la casa va impedir el robatori. La violència estava a l’ordre del dia: els nens de Avià i Berga es trobaven els diumenges a la tarda a la serra de Noet per barallar-se a cops de roc i bastons; a Cardona, forces del segon Batalló de Guadalajara, en combinació amb la guàrdia civil, varen detenir cinc persones, tres de les quals havien estat caps carlins: els van ocupar cinc armes, “farmaciola”, un paquet de polaines i altres efectes militars.

Prop de mas el Gall, camí de Berga a Cercs, el propietari Ramon Bacardit (a) Maxulí, va ser agredit per “cinco malhechores que al intentar robarle, se escapó habiéndole rasgado antes el chaleco de una puñalada” (febrer del 1877).

Partides del Somatén de Guitó i tropa van començar a perseguir els malfactors en aquestes dates. Des d’*El Bergadán*, Ramon Pujol Thomàs, també reclamava, davant les extraordinàries proporcions que prenia la formació de quadrilles de malfactors, facultats per poder operar amb les forces del “*Cantón*” i el Somaten.

Hem vist la inseguretat a les poblacions -Berga- exercida àdhuc sobre gent de poques possibilitats com els jornaleros. Cal pensar que al camp, encara que en tinguem menys notícies, era també considerable aquesta violència. Podríem continuar: al Verdager de Montclar, tres lladres volien robar 30 onces però qui l’habitava, que les havia cobrat de la venda del bestiar els va espantar a trets disparats a l’aire.

El cas de Vallcebre és especialment interessant. L’11 de febrer (1877) dos malfactors van disparar trets a la part alta de la població per cridar l’atenció; mentre, altres robaven a la part baixa. La ronda de servei i els veïns van intentar rodejar el poble, apropant-se’n uns quants a la taverna de *Cal Viló*, “*guarida constante de gente de mal vivir*”, d’on es van escapolar quatre homes que no van poder agafar, entre ells “*el bandido Geroni*”. A dins, a més de les mestresses, hi havia Rafael Prat i Camps, (a) *Rafael de la Martina* (de Maçaners); Miquel Bussoms, (a) *Miquel de la Call*; Josep Simon (a) *Carol*; Josep Guitart, (a) *Viló*; Josep Soler, (a) *hereu Llis*; *l’hereu Calsó* i dos forasters. Els quatre darrers hi eren casualment, no eren sospitosos i van ser alliberats. Es van detenir els quatre primers que “*debían estar en confabulación para fraguar criminales planes con Geroni, cuyos sujetos son de tan perversa conducta que han sido encausados en diferentes ocasiones por robo y con sus fechorías han espantado al país*”. Els van traslladar a la presó provisional de la casa de l’Ajuntament situada a Can Massana. Ja tancats i sota custòdia del Somatén, prop de les nou, van intentar desarmar el Somatén i escapolar-se. El Somatén es va resistir i van acudir a auxiliar-lo alguns veïns. El *Carol* i el *Viló* es van poder escapolar, però el *Rafael de la Martina* i el *Miquel de la Call*, van resultar morts. L’endemà, dia 12, van intentar robar al venedor de “*butlles*”; els veïns se’n van adonar i van ferir el braç d’un dels lladres, però no els van poder agafar i es van anar a refugiar a una barraca de Gresolet (Saldes). El capità general va felicitar al Somatén de Vallcebre per la seva acció. I és que aquesta institució armada havia començat a actuar, conjuntament amb l’exèrcit. Dies després, dels fugats de Vallcebre, el *Carol* es va entregar al jutjat de Berga i el *Pep Viló* va ser detingut pels francesos a Ocejja.

El darrer dia d'una gran batuda del Somatén, el *Geroni* es va presentar a Casserres i no va ser denunciat, segurament per por. Aquest *Geroni* creiem que és un bon exemple del tipus creat per la situació que es vivia.²⁶⁶

Finalment, a l'abril del 1877 es van recollir les armes de l'Estat en poder de les forces populars i es va constituir el Somatén de Berga, amb el que, creiem, que aquestes malvestats van anar a la baixa, bo i que no van pas desaparèixer.

Els candidats.

Acabada la guerra s'havien d'efectuar eleccions de diputats a Corts. Una comissió berguedana formada per set representants del Districte, va anar a entrevistar-se amb Martínez Campos a Arrayoz, quan començava l'atac de Peña-Plata que havia tocar de mort la guerra a les províncies del Nord, per oferir-li l'acta de diputat pel Districte de Berga, que no va acceptar. Aleshores, per indicació seva la van oferir al seu fidel brigadier José Pasqual de Bonanza, "por haber sido el que dirigió las operaciones del Somatén de este Distrito i el Gefe inmediato bajo cuyo mando, recobró la anhelada paz este país" i, remarquen ara, per l'amistat i confiança amb que el distingia Martínez Campos²⁶⁷.

El general José Pasqual de Bonanza y Soler de Cornellà va néixer el 1840 i morí el 1892 als 52 anys d'edat²⁶⁸. Si les dades són correctes, ens trobaríem davant d'un militar de carrera brillant, mort prematurament.

Bonanza era un íntim col·laborador del general Martínez Campos, a qui acompanya a Sagunt a qui el 1876 concedia l'escó de Berga.

El general Bonanza era un vell conegut del Districte de Berga, on seguia mantenint els contactes que havia fet des de la tercera carlinada i el 27-I-1876 fou proclamat diputat a Corts pel "*Comité Electoral del Distrito de Berga*". Aquest Comitè va fer imprimir el text de la proclamació de Bonanza, i el signen: el President, Hipòlit Puig, ex-alcalde. Vocals: Antoni Pedrals, Josep Blanxart i Grau, Ramon Sivillà, Marià de Foix, Rafael Escobet i Farré, Ramon Sirvent, Antoni Safont, Joan Vilajuana i Serra, Joan Ripoll i Lletjós, i els secretaris: Rafael J. Penina i Ramon Pujol i Thomás.

Ben aviat, però, fou reclamat a Cuba per Martínez Campos, qui havia estat nomenat capità general per pacificar l'illa.

El seu trasllat a Cuba l'obligà a deixar el càrrec per incompatibilitat. Si Bonanza havia de deixar l'escó o podia continuar ocupant-lo, va ser objecte d'un fort debat a les Corts. Òbviament el general volia retenir-lo. Finalment, en la sessió de les Corts del 10-XI-1876, es va declarar que Bonanza havia perdut el caràcter de diputat. La proposta de retenir l'escó fou derrotada per 54 vots contra 29.

Amb l'escó vacant, es comentà que es tornaria a presentar Torrecilla de Robles, però no ho va fer.²⁶⁹ Sospitem la decisió de les Corts sobre la incompatibilitat de Bonanza, responia a la discutida posició política de Martínez Campos a Madrid.

Els berguedans mantingueren una extensa correspondència amb Bonanza que demostra que el diputat s'ocupava seriosament dels problemes que els seus avaladors electorals li remetien.

El programa dels darrers dies de Bonanza a la península era atapeït: el 17-IX-1876 Bonanza és a Barcelona; l'1-X, torna cap a Madrid per a ser rebut pel president del Consell de ministres; el 15-X, visita Berga abans de sortir cap a Cuba.

Bonanza dos dies abans de sortir de Madrid va escriure als seus agents de Berga perquè avisessin a tots els alcaldes del Districte per acomiadar-se'n i donar-los informació dels temes d'interès pendents, abans d'embarcar cap a Cuba. Una comissió formada per Josep Soler de Morell, tinent d'alcalde, Joaquim Farriols i Pere Pujol Thomàs, van anar a esperar-lo a Manresa i, en un carruatge especial, van pujar a Berga.

Pel fet que Martínez Campos, general en cap de l'exèrcit de Cuba va haver d'avançar un dia la seva sortida de Barcelona, Bonanza va haver d'avançar la seva sortida de Berga per entrevistar-s'hi o acompanyar-lo, i deixar solucionat el problema de les lleves que tant preocupava als seus electors. Això va fer que no li fos possible pernoctar a Berga i entrevistar-se amb els alcaldes com havia previst. En el seu retorn el van acompanyar la gent de *La Prosperidad*, Antoni Pedrals, Josep Blanxart Grau, R.J. Penina, Ramon Pujol Thomàs i el secretari de l'Ajuntament Ramon Minoves Cardó. A Manresa aquesta Comissió va tenir l'oportunitat d'acomiadar-se de Martínez Campos i el goig de "*recibir una prueba más del aprecio que el insigne pacificador de España profesa a nuestro país, al anunciarles, juntamente con el muy digno Sr. Presidente de la Diputación Provincial y el Excmo. Sr. Gobernador de la provincia, que el asunto de quintas de este Distrito había sido ya resuelto por ahora, en conformidad a nuestros deseos y de la manera que ya saben nuestros lectores*". A Barcelona els comissionats es van trobar amb l'alcalde de Cardona, Joan Casals que no va poder ser a Berga. Els homes de *La Prosperidad* presumeixen obertament de la seva proximitat i bona relació amb el poder. En la crònica d'aquest viatge de comiat escriuen: "*La unión, la unidad de miras y la voluntad propia del Distrito de Berga es ya un hecho. Ojalá sepamos tener siempre presente que en la unión está la fuerza y que la prosperidad y bien de estos pueblos, debe depender más de nuestro trabajo y de nuestros esfuerzos, que de las miradas compasivas del gobierno. La protectora acción administrativa del Gobierno, se dejará sentir en este país benéfica y rápidamente, si conservándonos unidos, sabemos reclamarla con insistencia, dignidad y patriotismo, y no nos olvidamos nunca de que país dividido, es país perdido, y de que **en España, quien no llora no mama***". Tot seguit informa el periòdic de que sembla que Bonanza mantindrà l'escó, "*y por lo tanto no se verá perturbado el sosiego público en este Distrito, con unas nuevas elecciones, como quisieran algunos y temen los más, y que no faltará al país una persona que por encargo de dicho Sr. Diputado, cuide de los intereses de la misma, durante su ausencia del Congreso y de la Corte.....*". I acaba al·ludint Martínez Campos: "*¡Dios proteja a España, al Ejército expedicionario, y al insigne caudillo que lo guía con la espada en una mano y el ramo de olivo en la otra!*"

Observem els fragments reproduïts: de la multa Contreras no en parla, l'afer de les lleves endarrerides, està "*resuelto por ahora*" i clamen per la unió de tot el Districte. Era realment aquesta la situació i els resultats d'aquestes gestions, reals o suposades?. Curiosament, les notícies que publiquen en el periòdic d'aquesta mateixa data, poden fer dubtar: L'ex-diputat a Corts, Frederic Rusca a qui havien desplaçat a favor de Bonanza, tal vegada ensumant les properes eleccions, ha estat a Berga a visitar diversos amics; ha parlat dels camins intransitables de Berga a Bagà, Casserres, Cardona, Capolat, Espinalbet, Fígols, La Nou, Borredà, Quart, Prats "*y cuantos otros cruzan en estas comarcas*". I, la més sorprenent: "*Leemos en la Correspondencia de España. El Ayuntamiento de Berga, ha elevado una instancia al ministro de la Guerra, reclamando la devolución de una multa de 12100 pesetas que*

impuso el general Contreras, siendo Capitán General de Cataluña en 1873 a aquella villa y que fue invertida en obras de fortificación".²⁷⁰

Ja a Cuba, Bonanza va continuar essent un home de Martínez Campos: a l'octubre del 1879, per posar un exemple, va ésser nomenat Comandant General del Departament de Pinar del Río. Seria interessant saber si va participar amb el seu cap militar i polític a les negociacions que aquest mantingué amb els insurrectes que van dur a la pacificació temporal de l'illa i a la *Paz de Zanjón*, però no en tenim cap evidència. En qualsevol cas, d'haver-hi participat, havent estat mal vistes a Madrid, ben segur l'haurien perjudicat políticament.

Des de Cuba, Bonanza inicià una interessant correspondència amb Ramon Pujol i Thomás, de la qual es desprèn que també en mantenia amb d'altres berguedans, com Josep Blanxart i Grau. Segons aquesta correspondència sabem que Bonanza, soci d'honor de *La Prosperidad Bergistana*, seguia els afers que afectaven el Districte, tant per *El Bergadán*, que rebia i pagava, com per les cartes dels seus partidaris. Bonanza s'interessava pels assumptes que havia deixat pendents relacionats amb el seu càrrec de diputat o pels soldats destinats a Cuba de qui Pujol li parlava, com en Grandia de Vallcebre, destacat carlí; a la vegada informava amigablement a Pujol de les seves campanyes militars a l'illa, fetes amb voluntat pacificadora, que li recordaven les de la darrera carlinada al Berguedà. Per aquestes cartes també sabem que la seva família residia a Alacant i que el militar es considerava maltractat.

És interessant de reproduir fragments de dues d'aquestes cartes. En la primera, datada a finals de desembre del 1876²⁷¹, no sembla estar massa d'acord amb la incompatibilitat que se li havia aplicat: "El amigo Orozco me escribe con fecha 18 del pasado; por él sé que las elecciones debieron efectuarse el 5 de este mes; y por lo que él me dice supongo que él habrá sido el elegido para sustituirme en la representación de ese Distrito del cual conservaré tan gratos recuerdos. Si así hubiera sucedido, reciba las más expresivas gracias y hágame el obsequio de darlas en mi nombre a los amigos, por lo que hubieren hecho a favor de mi recomendado, al cual deseo el mayor acierto y suerte en el desempeño de su cometido".

"No tengo la menor noticia de lo que ocurriere para declarar la incompatibilidad de mi cargo de representante de este Dto. Y la compatibilidad de otros como Dabán. Sin embargo me figuro lo que puede haber sucedido y faltaría a la verdad si no dijera lo que siento al ver del modo que se ha hecho. Cuando como V. recordará deseaba yo evitar esto, para no verme como hoy aparezco, licenciado absoluto, por no dar otro nombre".

En la segona carta a què hem fet referència de l'agost del 1879, també deixa entreveure que alguna cosa s'havia mogut en contra seu a la Península:²⁷² "Orozco me escribe con fecha 27 diciéndome que esperaba saliera Diputado por ese Distrito sin necesidad de nueva reelección, me sorprendió tanto su carta, como su extraña e injustificada conducta; miserias humanas que no tienen explicación, pero que yo las daré oportunamente y como se merecen".

"Siento con toda mi alma los disgustos que por mi causa hayan pasado, tanto más de agradecer cuanto que me revelan una vez más las pruebas de aprecio y cariño, que tanto me satisfacen y agradezco".

Sembla plausible que Bonanza havia perdut el favor dels que governaven en aquell moment.

L'elecció d'Orozco

Romero Robledo, ministre de Governació el 14-XI-1876 convoca per vint dies després, eleccions a Diputat a Corts pel Districte de Berga, segons l'art. 131 de la llei electoral vigent. Així doncs, el governador civil Castor Ibañez de Aldecoa, amb una circular del mateix dia 14, convoca eleccions pels dies 4, 5, 6 i 7 de desembre ²⁷³.

Els homes de *La Prosperidad* van celebrar les oportunes reunions i van decidir donar el seu recolzament al candidat Enrique Orozco de la Fuente, "recomanat" per Bonanza com a candidat únic.²⁷⁴

Orozco, també era militar i de família de militars ²⁷⁵. Durant la darrera guerra, Orozco havia estat a Berga com a ajudant i secretari de Martínez Campos, per tant, també era un home de la seva confiança i entenem que si el sempre fidel Bonanza el va recomanar degué ser per indicació del seu cap.

Encara que Martínez Campos fos discutit políticament per la seva precipitació a Sagunt, els berguedans veien en ell l'home influent que tant havien cercat. D'altra banda, la seva relació amb Bonanza era excel·lent i podien vendre l'idea de que mercès a aquesta bona relació, el diputat s'ocupava seriosament dels afers que els berguedans li presentaven a favor del districte, cosa que era certa.

D'ací que davant la incompatibilitat de Bonanza, li dedicaren un homenatge de comiat que li seria tramés, amb grans elogis a la seva persona i a Martínez Campos.

El Districte estava dividit en cinc demarcacions electorals i els seus representants s'han reunit per formar un comitè electoral interí i "escollir" un candidat, segons manifesten, a fi de presentar les seves necessitats. Entenem que més que no pas escollir es limitaren a presentar el candidat que els havien assignat.

Blanxart manifesta que es sumaran a les peticions de la majoria. Aquesta "aparent neutralitat" ens fa sospitar que possiblement en aquella reunió hi hagueren tensions entorn a les preferències en carreteres. *El Bergadán* diu que la carretera de Berga a Castellar e N'Hug, la van demanar 15 pobles. D'aquest tema de les carreteres i dels seus diferents traçats, se n'ha parlat vint anys: Solsona, Cardona, Vic. Ara els iniciadors han estat els muntanyesos guiats per un propietari i amb la cooperació de la Diputació. Alguns, diuen, han especulat amb el poc interès de Berga, per por de perdre preeminència a favor d'altres pobles. Es tot el contrari –afegeixen-, ja que Berga sempre ha recolzat tots els projectes: ferrocarril Cardona, Berga i Cerdanya, de Parera; Manresa, Berga, Guardiola, de la *Carbonera Española*, dirigida per Ramon Salvadó i el camí de carro de Berga a Cercs, també de Salvadó: carretera de Solsona i Cardona a Berga, Bagà, Pobla i Ribes, o de Berga a Cercs, Borredà, Alpens i Ripoll. Una prova de l'interès de Berga és l'obra municipal d'allargar la carretera de Manresa, amb el mur de la Canya i el pas del Vall. D'aquesta obra municipal, el director general de camins de la província Pau Jumbrú i el seu auxiliar, el berguedà Joan Vigo, han glossat l'obra i han trobat excel·lents els plànols de l'obra dels Molins que, a partir del Vall, serà el pas d'aquella carretera²⁷⁶. En qualsevol cas sembla que d'unanimitat poca i que, en definitiva, el que es discutia era el "centralisme" berguedà, ja que des de Berga s'imposava un candidat a ocupar l'escó, que a més havia combatut els carlins amb les armes a la mà.

Fixades les eleccions pels dies 4, 5, 6 i 7, i el 10, escrutini general, Enrique Orozco esdevé candidat únic, aprovat pel governador i el President del Consell de Ministres, sense haver-li oposat cap candidat oficial. És obvia la manipulació informativa dels redactors d'*El Bergadán* que pretenien vendre l'idea de que la seva entitat, *La Prosperidad*, havia optat pel candidat proposat per Bonanza a qui el Govern no havia

oposat cap candidat oficial. És que algú podia creure que Orozco no era “*cunero*”? Els conservadors de Berga, presentats com a liberals pels carlins, no solament venien la falsa imatge d'independents, sinó que també la volien vendre d'una unitat ben allunyada de la realitat, com ho demostra una carta suposadament remesa al Director des de Cardona, datada el 29-11-1876 que encetaria les col·laboracions cardonines en la línia de *La Prosperidad*, és prou eloqüent per mostrar la nova situació oficial: “Unidos, en consecuencia, con estrechos y fraternales vínculos, con buen deseo, con menos política y más administración, con menos etiquetas personales, con menos exclusivismo y con más tolerancia recíproca, mucho, muchísimo se podría hacer y mucho se podría conseguir, favorecidos como nos hallamos ahora con la paz, don inapreciable, que las locuras de todos habían perturbado con grave detrimento de todas las fuerzas vivas de la nación y de nuestra comarca en particular”, escriuen ²⁷⁷.

En efecte, Enrique Orozco de la Fuente fou elegit diputat conservador pel Districte de Berga com a candidat únic, per 3.916 vots dels 3.943 teòricament emesos ²⁷⁸.

Probablement aquestes eleccions no es van arribar a celebrar i com sembla que succeïa altres vegades, a Berga es cuinaven els papers oficials que es remetien a Barcelona d'acord amb les instruccions rebudes, pel que fa a qui havia de ser el candidat electe. La mateixa llista dels pobles on no s'ha votat o s'han desentès de les eleccions abona aquesta sospita; llista dels pobles que no han pres part en l'elecció o no han enviat les “*certificacions*”; de la 1ª demarcació, La Valldan, Capolat, Montmajor, Casserres, Puig-reig i Olvan; de la 3ª demarcació, Llusà, Santa Maria de Merlés, Sagàs, Sant Agustí de Lluçanés i Salselles; de la 4ª demarcació, Vilada, La Quart i Castell de l'Areny; de la 5ª demarcació, La Baells i Brocà. En resum, havien votat 26 pobles, amb 3.943 vots emesos, dels quals 3.916 van ser per Orozco i 27 pel “candidat demòcrata” Frederic Rusca. ²⁷⁹

Capítol 2

Les eleccions legislatives del 1879. Duran i Bas, diputat per Barcelona i Berga

El context polític i social.

Amb Orozco a les Corts, el poder polític al Districte estava, almenys aparentment, en mans de Ramon Pujol i Thomàs i la seva gent. D'ací que el context polític i social del període previ a les eleccions del 1879 sigui un pas més, qualitativament important en l'enfrontament Pujol- Rosal, però que ja permet endevinar que, finalment, el realment influent serà l'Agustí Rosal.

Contribucions, lleves i sancions

Sembla raonable preguntar-se que feia possible que encara hi hagués algú disposat a participar en la farsa electoral. La farsa s'havia de representar per donar forma al sistema establert, ja que la majoria del personal amb dret a vot s'abstienien d'anar a les urnes, exceptuant els qui en podien treure algun benefici econòmic: pagar menys contribució, recuperar diners pagats per sancions o impostos de guerra, intervenir en les lleves, reclamar vies de comunicació, etc. Qui es podia presentar com a "influent" per obtenir aquesta mena de favors podia ser el candidat idoni i qui el presentava, el mediador adequat. Aquest creiem que era el plantejament de les "campanyes" electorals per les quals es demanava "l'unió", dels electors. De programes i idees, no en parlava ningú.

En aquesta tònica, veiem com feliciten els pobles de Gironella, Sagàs, Cercs i Baells que, per mediació de Bonanza han recuperat les 12.000 pts. pagades el 1874 per multes de Somatén. Lamenten no poder fer el mateix amb el de Sant Julià de Cerdanyola que va ser multat pel coronel Figueroa amb 300 duros, que no s'ha "*podido reintegrar por ahora, por ignorarse su paradero*".²⁸⁰

Pocs dies després aclariran que de les gestions d'aquestes devolucions se'n va encarregar Penina; que la quantitat retornada fou de 11.610 ptes., i pel que fa a Sant Julià de Cerdanyola, manifestaran que: "*Mucho nos ha llamado la atención que no fuera conocido el paradero de la multa exigida y cobrada del Ayuntamiento de S. Julián de Cerdañola, cuando fue la Comandancia Militar del Cantón de Berga, quien la impuso y cobró bajo recibo al igual que las de los demás pueblos, aunque fuera distinta la persona que en ambas épocas desempeñaba el mando de la plaza.*"

"*Las contribuciones atrasadas*". Amb aquest titular, Ramon Pujol i Thomàs escriu un article on informa de que el B.O. de la província nº 249 , 8 de l'actual, circular 3485 inseria una Reial Ordre. El ministre d'Hisenda comunica a l'Administració que el Govern no pot perdonar el cobrament de les contribucions endarrerides per causes de calamitats ja que aquestes havien de ser, pedregades, inundacions i altres desastres irreparables, segons els art. 51 i 52 del Reial decret del 24-5-1845 i, han de justificar-se segons la Reial Instrucció del 1847. Fent un parèntesi direm que aquesta citació d'ordres i articles és intencionada: una arma electoral de Pujol en les eleccions dels pobles de la muntanya, serà justament perdonar les contribucions per les pedregades que han assolat el terme. L'advocat Penina s'encarregarà de les tramitacions i el mateix Pujol és qui té oficialment l'encàrrec de la recaptació. L'Ajuntament de Berga, en mans de Rosal, farà una reclamació demanant com és possible que a Saldes, feu electoral de Pujol, una pedregada s'emporti les collites de blat cada any.

Tornem, però a l'article de R. Pujol Thomàs. Els articles dels decrets que esmenta no contemplen els estralls causats per la guerra. Segons l'autor de l'article, Penina ha estudiat el cas i alguna cosa s'hi pot fer: *"No obstante observamos en el citado art. 52 cap. V del Real Decreto de 23 de mayo de 1845 que en el caso de que los efectos de la calamidad (pedrisco, inundaciones, etc.) merezcan mayor consideración del perjuicio de la sexta parte del cupo de los pueblos, el Gobierno propondrá a las Cortes, el medio de reparación que crea justo"*. Tota aquesta *parrafada* servia per dir que els ajuntaments havien exposat els immensos perjudicis ocasionats per la guerra.²⁸¹

L'article signat per Ramon Pujol Thomàs entenem que obeïa al fet de que a les Corts s'havia de discutir el tema de les lleves de Berga: el general Salamanca faria una interpellació a les Corts, (9-XII) sobre les lleves de Berga i la seva resolució, en contra del que els berguedans pretenien.

El districte, també reclamava les carreteres que li havien de fer albirar el progrés. Pel que fa a les prioritats, però, no hi havia pas acords, com ja hem avançat. Sota el titular *La carretera de Berga a Bagà, la Pobla, Castellar*, Pujol parla d'*"opuestas ideas y encontrados planes que a raíz de su nacimiento han despuntado en el proyecto de la carretera..."* Decideix, diu, prendre part en l'afer perquè no es malbarati el projecte. Pujol relata que el 23 de novembre, la junta general de la comarca es va reunir a cal *Frare de la Ribera* de Bagà, sota la presidència d'Isidre Solanelles, alcalde de Cerdanyola. Es va acordar per unanimitat que donarien preferència a la construcció de la carretera del Llobregat, que era la que més podia contribuir al desenvolupament de la comarca.

Algú, però, va dir que era de més interès i més urgent la prolongació de la carretera des de Ripoll a Capdevànol, Coll de Merolla i Castellar de N'Hug; *"pensamiento que si bien por su propia base debía fracasar por inoportuno en aquellos momentos, no obstante se le admitió en principio al manifestar el delegado de una casa de comercio de Barcelona, asistente a la junta, que era el más procedente y hacedero"*. La casa que aquest delegat representava, va dir, s'encarregaria de les gestions davant la Superioritat, a més d'avançar *"y tal vez costear determinadas cantidades para obras de fábrica..."*. Aquesta oferta era per crear interessos manufacturers en aquella demarcació²⁸². Com podem veure, per molt que es parli de comarca i "unanimitat" els interessos eren ben diversos. En aquest cas, uns miraven a Berga i a Manresa i els altres a Ripoll. Aquestes divisions contribuiran a formar els feus electorals dels cacics locals cara a les eleccions legislatives.

Les eleccions municipals del 1877

Balanç municipal i tributs dels Rosal

El Bergadán del 25 de març fa balanç dels ajuntaments posteriors a la primera alcaldia de Ramon Pujol en un article que titula *El Ayuntamiento saliente*, i firma *Helí*. L'article acomiada al metge Lluís Blanxart i Grau que exercia l'alcaldia des del 23 d'abril del 1876, exercici en el que es va distingir per la seva equanimitat, a satisfacció d'amics i adversaris, com corresponia dir d'un dels seus. Desqualificant els efimers ajuntaments anteriors, fets a mida dels interessos de la família Rosal, i comparant-los amb l'Ajuntament del jove Lluís Blanxart. Afegeix, *"habiéndose así palmariamente distinguido de sus anteriores, producto de rastreros fines y refinado servilismo, tanto los que bajo la presidencia de D. Juan Pla y Rosal funcionaron por espacio de 9 meses o sea des del 14 de abril 1875 a 2 de enero de 1876, como los que les*

sucedieron durante 4 meses, o sea hasta 23 de abril 1876 bajo la presidencia de D. José Pla Bonet desde un principio y más tarde bajo la presidencia de D. Jaime Postius". L'articulista acaba l'article arrodonint la desqualificació.²⁸³

Amb el darrer canvi d'Ajuntament, tot havia de quedar en família, però sembla evident que les greus crítiques que es fan als ajuntaments que té la vila entre els alcaldes Ramon Pujol Thomàs i Lluís Blanxart Grau tenen alguna base. Fullejant les actes municipals, es fàcil observar que moltes setmanes ni tant sols hi havia sessió, perquè s'havia de suspendre per falta de "quòrum". Podria semblar que l'Ajuntament de Berga no tenia cap tema sobre la taula que motivés als regidors per complir amb els seus deures municipals.

De tema n'hi havia, però no era fàcil: es tractava de que el regidor Ramon Rosal Cortina i els seus germans, propietaris de la fàbrica de vora riu, la futura colònia tèxtil, pagués els arbitris municipals que li corresponien i s'atingués a les ordenances municipals en les seves continuades ampliacions. D'aquest ajuntaments també n'era regidor Ramon Pujol Casi, comerciant majorista de teixits, establert a Berga i pare de Ramon Pujol Thomàs. No descartem que ja hi podés haver alguna rivalitat entre les dues famílies. En qualsevol cas, els anys de l'alcaldia que en aquest moment Ramon Pujol Thomàs estrenava, seran anys marcats per l'enfrontament entre l'Ajuntament de Berga i els Rosal pels tributs de la seva fàbrica, situada físicament en terme de Berga, dins una propietat amb terrenys, també, dels termes municipals d'Olvan i d'Avià. Agustí Rosal Sala, fill de Ramon Rosal Cortina, acabarà dominant políticament els tres municipis. La lluita política entre aquests dos personatges fonamentals en la vida política d'aquest Districte, durarà fins a les eleccions municipals de l'any 1909, en les quals va quedar ferit de mort el moviment de Solidaritat Catalana. Agustí Rosal, moriria al desembre d'aquell mateix any, amb poc més de quaranta anys.

La campanya electoral

Els homes que formaven el grup de *La Prosperidad* estaven decidits a intervenir en la política com a grup electoral que gestionava les eleccions legislatives, però per assolir aquest objectiu els era imprescindible dominar l'ajuntament de Berga i tenir almenys un diputat provincial de la seva corda. Arribades les eleccions municipals del 1877 comptaven amb els tres càrrecs: Orozco a Madrid; Joaquim Farguell Caum, novament a la Diputació, i el jove metge Lluís Blanxart i Grau ocupava l'alcaldia de Berga. Bo i que tots eren liberals conservadors, se les havien de fer amb els carlins, reaccionaris, i sobretot amb la família dels industrials Rosal que defensaven els seus interessos en contra de l'ajuntament pels arbitris que haurien hagut de pagar. En aquestes dates els Rosal, econòmicament, ja eren molt més forts que l'ajuntament de Berga. D'altra banda durant la darrera guerra la seva fàbrica no havia estat assetjada i els seus propietaris es van negar a col·laborar en cap dels costos que aquella situació havia suposat a la vila. Calia, doncs, un alcalde experimentat i valent i aquest no podia ser altre que Ramon Pujol i Thomàs.

Cara a aquestes eleccions, Josep Blanxart Grau va escriure un article ²⁸⁴ on feia una anàlisi de la situació política local, probablement molt ajustat a la realitat del moment. Sota el titular *¿Con que criterio debe procederse a la elección de Ayuntamientos?*, escrivia i signava el que segueix:

“Atendiendo el estado general de los pueblos de este Distrito:

Atendiendo a que el país se halla más o menos dividido en dos partidos, que no representan sin embargo idea política, pero sí tendencias y aspiraciones de localidad diferentes y que más que por la natural antipatía de vencedores y vencidos, se hallan divididos por resentimientos y antipatías personales y conveniencias de interés particular.

Atendiendo el estado de las relaciones entre el Distrito y el Gobierno, y entre los electores y los representantes del Distrito”.

Així, amb aquest to de l’*“atendiendo”* tant propi d’un home de lleis com era J. Blanxart Grau, recordava que quedaven pendents de resolució temes com les llesves endarrerides, l’abonament per fortificacions, els comptes dels *“pasapliegos”* i altres despeses de guerra i que es trobaven en plena reforma dels *“amillanamientos”*, un assumpte importantíssim que no es podia oblidar. Es preguntava: “¿Será conveniente a los intereses del país, que los pueblos confien su administración a corporaciones homogéneas elegidas entre las personas que más activa parte tomaron en la lucha contra la elección del Sr. Bonanza, patrocinada por el Insigne pacificador general Martínez Campos? ¿Será por el contrario conveniente que se elijan corporaciones homogéneas entre los elementos vencedores y por lo tanto más adictos al orden de relaciones que representa el Sr. Bonanza?. O bien, ¿será preferente que aceptando la base de una leal y amplia conciliación se elijan los ayuntamientos, escogiendo las mejores personas de cada uno de entre ambos elementos?”

Aquestes preguntes les planteja Blanxart perquè, diu, que s’han agrupat per elegir ajuntament un grup d’adversaris de Bonanza. Aquest grup vol un ajuntament addicte a *“sus aspiraciones de quietismo”*, ben diferents dels addictes d’Orozco, Bonanza i Martínez Campos que pretenen, “prescindiendo de toda idea política, arrancar a los pueblos de esta montaña, por medio de las mejoras públicas, del atraso y del abatimiento en que se hallan sumidas”.(...) “Y como, según se susurra más o menos públicamente, se trata de elegir una especie de sanedrín de hombres sexagenarios, a pretexto, según dicen, de no dejar gobernar más al elemento joven e irreflexivo, nos vemos en la obligación de tomar la defensa de las corporaciones calumniadas con el calificativo de irreflexivas...” que demostraran que la reflexió i la previsió són qualitats que han substituït a la inèrcia i el quietisme.

Blanxart continua dient que, al redactar els estatuts de La Prosperidad Bergistana, “me inspiré en una institución que ha dado grandes resultados prácticos y positivos en muchos departamentos de la vecina Francia, y al proponerla y contribuir a organizarla, creí prestar un buen servicio a mi país”. A aquests adversaris, els pregunta perquè no han acceptat la invitació d’integrar-se a La Prosperidad. Raona que la Societat és un cos orgànic subjecte a una Llei, Llei de la vida, i dues classes de funcions: lliures i necessàries. En el cas de les lliures a la llei, l’home les accepta voluntàriament, i s’agrupen en tres ordres: família, municipi i nació. La voluntat de l’home es troba “sol-licitada” per dues forces: una l’empeny a adoptar la llei i l’altra a apartar-la. I és el més notable que, tot moviment, per insignificant que sembli, de l’home individu, es desenvolupa en bé o en mal i afecta necessàriament als demés homes, per ser tots orgues d’un sol cos: la Humanitat. La riquesa i la llibertat faciliten i estimulen la ja irresistible inclinació que ens arrossega a cercar la felicitat.

Fets aquests preàmbuls, Blanxart Grau presenta un candidat a l’alcaldia que òbviament, per ell, solament pot ésser el jove Ramon Pujol i Thomàs, de qui glosa les excel·lències.²⁸⁵

Blanxart recorda als lectors que estan pres Ramon Pujol i Thomàs, el va defensar davant Martínez Campos. Berga, continua, ha de retornar a Pujol, l'alcaldia que li va prendre la violència i la indignitat. Una vegada més demana conciliació i posar al davant de l'administració gent de vàlua i no infeliços manats des de l'ombra. El final de l'article de Blanxart és totalment clarificador pels electors: *“que las corporaciones sean homogéneamente adictas al elemento que votó al Sr. Bonanza. La razón es clara. Si se eligen corporaciones contrarias a este elemento, se descuidarán todas las cuestiones pendientes y las ventajas obtenidas sobre quintas, fortificaciones, etc, se perderían con toda seguridad”*. L'article-manifest de J. Blanxart Grau, com veiem, té un objectiu clar: salvar pel grup que amb Pujol i Penina formaven un incipient formació de joves tímidament liberals agrupats en *La Prosperidad*, la línia d'influència política a Madrid que creien haver establert en l'esfera propera a Martínez Campos. En definitiva, era la manera d'ocupar i consolidar un espai polític en una societat dominada, justament, pels que havien estat formalment derrotats a la guerra.

Penina també s'afegeix a la campanya a favor de Pujol. Sota el titular *Elecciones municipales*,²⁸⁶ plantejarà que el municipi amb la llei del 1870, encara que restringida per la del 16 del darrer desembre, pot aprofitar l'oportunitat de fer una bona elecció. Gairebé sense oposició el públic va acceptar la candidatura que va presentar l'Ajuntament de la que formen part *“nuestros compañeros de Redacción, el distinguido letrado D. José Blanxart y Grau y el hábil hacendista D, Ramón Pujol y Thomás”* Penina rememora, altra vegada, tota l'actuació de Pujol durant la darrera guerra.

En un altre article de Blanxart que titula *Rectificación*, contesta una carta del carlí Lluís Rosal que entenia la tant reclamada *“unión”* d'una altra manera, és a dir, incloent altres persones a la candidatura. Ignorem l'argumentació emprada per Lluís Rosal²⁸⁷, però coneixem la resposta de Blanxart: *“En el camino del perdón entra bien pronto todo corazón honrado. La vuelta a la simpatía y a la amistad es obra solo del tiempo y de la visión clara del arrepentimiento mutuo de los que mutuamente se han ofendido”*.

Josep Blaxart manifesta que en l'ànim de la població és perceptible el desig de perdó i fa autocrítica. Admet que tots han faltat, els que menys, servint de *“flexibles conductors”* de la calúmia i murmuració públiques. I fa una crida a la pau, encara que sigui per l'esgotament del llarg temps d'odi: *“Todos experimentamos ese cansancio íntimo del alma que produce la pasión y la lucha, apartándola de su aspiración constante y de su medio natural que es el amor, para sumergirla en ese venenoso producto del infierno que es el odio”*. Blanxart reclama la pau ciutadana als carlins, però aquesta pau passa per la difícil entesa dels vençuts amb els vencedors, no discutint-los el poder municipal. Escriu: *“Pero, aparte de la necesidad de que entre un Ayuntamiento compacto y homogéneo, creo que la aproximación de las personalidades hasta hoy enemistadas, en una corporación en que hay necesidad de discutir, es todavía prematura y peligrosa. Perseverando todos en la buena voluntad de la paz y de concordia y sacrificando cada uno por su parte el placer de la murmuración, la Unión de los bergadanes, podrá ser pronto un hecho.*

Yo espero que D. Luis Rosal será justo reconociendo que la bandera de la Paz y Unión, la enarbolaron aquellos siete compañeros que hace un año se hallaban en las Provincias del Norte implorando igual gracia para los vencidos y los vencedores; y reconociendo que La Prosperidad Bergistana, producto de aquel impulso, ha perseverado y perseverará en la buena voluntad de no faltar al símbolo de Pau, Pau y siempre Pau impreso en el primer artículo de sus Estatutos, toda vez que recibe con júbilo a todos los que directa o indirectamente se adhieren a esta bandera”

Blanxart, que obertament demana als carlins que es supeditin al seu grup, es reconeix responsable de l'article anterior que ha provocat la resposta de Lluís Rosal i manifesta que el seu únic objecte era la defensa de Ramon Pujol Thomàs.

Immediatament darrera aquests article i com si cerqués recolzament de pes, el periòdic publica, per primera vegada, la llista de socis honoraris de La Prosperidad, l'associació que pretenia representar a nivell de districte la nova situació creada amb la Restauració. És obvi que els bèl·lics carlins no s'hi varen pas avenir.

Els resultats de les eleccions municipals

Es van celebrar les eleccions municipals al Districte. A Berga va guanyat la llista presentada per l'Ajuntament, sense oposició.

Josep Blanxart Grau.....	41	vots
Ramon Pujol Thomàs.....	41	“
Josep Soler de Morell.....	36	“
Climent Florejachs.....	40	“
Hipòlit Puig.....	6	“
Francesc Balil.....	35	“
Ramon Solé Colí.....	35	“
Joan Ripoll.....	11	“
Martí Camps.....	38	“
Pere Garcia	33	“
Josep Casals Vall.....	29	“
Jaume Font Acias.....	8	“

Numero d'electors: 1/col·legi, 103; 2/ col·legi, 78; 3/ col·legi, 80. Total. 261 vots. Cautament no donen el número de homes amb dret a vot.

Ramon Pujol Thomàs va ésser novament nomenat alcalde de Berga, essent Orozco diputat a Corts. Va ésser el nou alcalde qui va redactar la carta que s'havia de remetre a Madrid amb el nom del futur alcalde. Hem vist l'esborrany redactat per Pujol, però amb el nom Josep Blanxart i Grau com a nominat. En el mateix esborrany, hem vist anul·lat el nom de Blanxart i que ell mateix amb la seva pròpia lletra, substituïa el seu nom pel de R. Pujol i Thomàs. Lamentablement ignorem a que degué obeir aquest canvi, si no és a que el mateix Blanxart volia romandre en segon pla.

Pel que fa al Partit, on com a Berga mateix, les anomalies en l'alteració de les actes, amb les corresponents "pinzellades d'humor" eren habituals, n'escriuen: *"Exceptuando Saldes y Gironella, parece que se han celebrado sin novedad las elecciones municipales en todos los pueblos del Distrito. Célebres ya dichos dos pueblos en pasadas elecciones, y sobretudo el último por sus 6.000.000 de votos, han añadido nuevas hazañas ahora, yendo en el primero los electores a votar con el arma al hombro, y arrestando a la mesa entera en el segundo"*.²⁸⁸ Com veiem, les eleccions continuaven celebrant-se entre la burla, la tabola i les amenaces, fossin municipals, provincials o legislatives.

Eleccions provincials del 1877

Després de les eleccions municipals vingueren les provincials que, naturalment, havia de guanyar el candidat que recolzés l'Ajuntament de Berga, capital del Districte electoral.

El candidat era el vell i gairebé etern cacic conservador Joaquim Farguell i Caum, que feia política a Barcelona i era adulat a Berga sistemàticament, mentre s'ocultava la seva inactivitat a favor del Districte. El grup de *La Prosperidad Bergistana* es va posar sota la seva protecció des del primer moment, ja que de no fer-ho, probablement no hauria surtat.

Ja hem dit que Josep Blanxart Grau era l'intel·lectual d'aquell selecte grup, però Ramon Pujol i Thomàs s'anirà perfilant com el pragmàtic. Pujol, sota el titular *Elecciones provinciales*²⁸⁹ escriurà que a la sessió de la Diputació del 22 de gener s'hi va llegir la R.O. del dia 16 que dividia els Districtes electorals; limitava el número de diputats: 30 màxim i 20 mínim; Berga i Vilanova i La Geltrú quedaven amb un sol diputat; quedaven sense representació particular els districtes de Cardona i Prats de Lluçanès al Districte de Berga. Farguell i Caum s'hi va oposar.

Segons el cens de 1860, vigent, el districte de Berga tenia 37.394 habitants, xifra similar a altres districtes. Però el de Berga tenia, diu Pujol, més extensió i riqueses per explotar: carbó, fusta, etc., però cap carretera acabada i molts camins intransitables.

El Partit de Berga, per contribució territorial, aporta una quota anual de 225.930 pessetes dels 6.704.228 que aporta la província, de les que deduïnt-ne 2.914.624 assignades a la zona de la capital, resten 3.789.604, de les quals el Partit de Berga en ve a aportar 1,16 parts aproximadament.

Consums: el Partit de Berga paga per aquest concepte, anualment, 134.430,70 pessetes dels 4.668.145,60 que paga la Província; rebaixant 2.352.022 pessetes que aporta Barcelona i pobles limítrofes, paga la dissetena part del *cupo*.

En resum, el contingent provincial que el Partit paga a la Diputació, 45.813 pessetes, en resulta que el partit aporta una part de cada 18,44 que cobreix la província. Amb aquest ball de xifres, Pujol diu que recorreran la representació al Govern. Es començava a escalfar l'ambient, sense però fer cap mena d'al·lusió al passat polític de Farguell, ja que cal suposar que alguna intervenció i devia tenir en aquest desgavell, per acció o per omissió.

Un Reial Decret fixava els dies 3, 4,5 i 6 de març, per celebrar les eleccions. Sense cap més informació addicional, es dona la notícia de que Farguell Caum ha estat elegit diputat provincial, amb 1325 vots²⁹⁰.

Els de *La Prosperidad* es formulen la pregunta: Que s'esperava d'Orozco i de Farguell?. La resposta és simple: com de tots els diputats se n'esperaven favors.

Ramon Pujol i Thomàs, novament batlle de Berga, escriu sota el titular *El territorio Bergadán* el dia 23 d'octubre que Orozco ha tornat a Madrid després d'haver visitat el Berguedà. Pujol fa balanç en aquest article del que el diputat a Corts ha pogut veure del Districte que representava, i del que les forces vives d'aquests Districte que l'hi havien fet accessible l'escó, assignat per Martínez Campos, li havien reclamat. Com ja era habitual, es reclamaven, una vegada més, vies de comunicacions.

L'alcalde de Berga, actuant com a agent electoral de Martínez Campos en aquell moment, sap perfectament que de Berga en avall el seu feu electoral es discutit pels Rosal, per tant el seu primer interès rau en els territoris del nord del Districte. Les carreteres que reclamarà seran: per Alpens i Borredà, la carretera de Sant Quirze i

Ripoll; per La Pobla de Lillet, Bagà, Castellar de N'Hug, Sant Julià de Cerdanyola i Cercs, la carretera de Berga a Campdevàrol. Pujol diu que es fa ressò del clam d'aquests pobles de muntanya, i desgrana les seves possibilitats, si podien comptar amb aquest medi.

En aquest article, Pujol lamenta la situació del país, agreujada pels estralls de la darrera guerra: cita el poble de Castellar de n'Hug, amb una tercera part de les cases destruïdes a causa de l'incendi que es va produir provocat per les forces combatents, quan es lluitava per alliberar Puigcerdà durant la darrera guerra. Aquesta destrucció va abastar uns 75 edificis, dels quals ben pocs han estat reparats a causa de la impossibilitat material dels veïns per realitzar l'obra.

L'articulista amb estil rebuscat evoca les fonts del Llobregat; de l'Arija i el Bastareny que aporten els cabals al Llobregat que fa riques a moltes comarques i que aquí no s'aprofita; de les immenses bosquíes que no es poden explotar. I, aprofundeix en l'idea: "Si puntos tan fundamentales no fueran convincentes ¿quién no deplora el abatido estado del ramo de minería en estas comarcas debido únicamente a la falta de vías de comunicación, no desarrollándose así la riqueza minera que con tanta abundancia y variedad encubre el territorio bergadán?. El Asfalto de Saldes, el Alquitrán de Mirapol (sic), el petróleo de Bagá, el manganoso de Masanés, la hulla de Aspar y el lignito de Malanyeu, abandonados por completo, tienen sus criaderos abundantísimos, cuya explotación si bien cifran en ella industriales mineros un lucrativo negocio, lo desvanece el gravoso transporte por falta de carreteras u otros medios viables. Si en la especialidad minera se observa este estacionamiento de explotación, otro tanto sucede con la explotación de cal, cemento, yeso y otras tantas industrias que no se crean ya siquiera sin embargo del buen éxito positivo de la explotación".

Exposats els recursos naturals, es lamenta de que els costos del transport no facin el carbó competitiu respecte a altres explotacions més ben comunicades, estableix l'estat de la qüestió.²⁹¹

Llegides avui les expectatives que Pujol augurava, poden interpretar-se com a fantasies esgrimides políticament amb fins electorals, però d'aquesta manera s'anava forjant el mite de la gran riquesa oculta a les muntanyes del Berguedà que no s'havia explotat per interessos particulars i manca de carreteres. Aquest mite ha arribat pràcticament fins als nostres dies.

És cert i ha estat estudiat que es va provar d'explotar l'extracció de petroli a Bagà i a Riutort de Brocà, actual terme de Guardiola de Berguedà, sense resultats econòmics interessants per continuar l'explotació, però també encara recordem que abans de perforar el Moixeró per construir el túnel del Cadí, vells d'aquestes contrades recordaven haver sentit dir que ja molts anys abans, empreses estrangeres s'havien ofert a fer aquesta costosa perforació, a canvi del coure, plata i or que amagaven aquestes muntanyes. La llegenda de la riquesa del Berguedà encara no explotada venia de lluny i incomprendiblement ha estat recurrent.

Al costat però d'aquesta constant, en trobem una altra de més punyent: la constant reclamació de carreteres, vies fèrries i camins i el mal estat i falta de cura dels pocs existents. De fet, podem dir que es movien entre la queixa i, si era temps de propaganda electoral, una esperança que al final esdevenia engany. Al mes de novembre, el batlle Pujol es torna a queixar de com l'Administració té abandonat el districte de Berga i n'acusa obertament al centralisme barceloní. A *El Bergadán*, podem llegir un article signat per Pujol on lamenta que a la carretera de Manresa a Berga, l'enginyer de carreteres n'ha retirat els peons que la reparaven, segons es diu, per forçar als fabricants a pressionar al Govern a subhastar els trams que falten.²⁹²

Els cacics berguedans, però, no podien exercir cap força per pressionar als diputats a qui havien atorgat l'acta per afavorir als seus "representats". Majorment quan la situació de crisi econòmica local s'aguditzava, sense vies de solució, en part a causa de la manca d'infraestructures viàries que reclamaven.

Cronològicament les dates berguedanes no quadren amb les de la història més general: es sabut que el període 1876-1886 és conegut com el de la "*febre d'or*", en part per l'ascens de la indústria tèxtil catalana, encarrilada, al fallir el carbó, cap a l'opció hidràulica. Aquesta opció va ésser salvadora en aquell moment per l'Alt Llobregat amb l'establiment de les fàbriques de riu, convertides en colònies, com ja hem vist. Al tombant de segle, com també ja hem vist, la salvació vindrà de les explotacions carboneres.

A partir del 1885 la il·lusió i l'esperança es centrarà, com veurem més endavant, en dur l'aigua del Llobregat a Berga amb la construcció d'un canal industrial, un projecte en bona part fallit, que havia de possibilitar la industrialització de la vila.

Entremig, molt de teatre anecdòtic, sovint faltat de realisme. L'exemple més evident seria l'obtenció del nomenament de ciutat per la fins aleshores Reial Vila de Berga, el mateix 1877.

Berga, ciutat.

Hem qualificat de "*teatre anecdòtic*" la concessió del títol de ciutat per Berga. Bo i el que diem, li dediquem aquest breu apartat perquè, entenem que és el punt de partida d'un localisme autocomplaent que es reflectirà en la migrada historiografia local posterior. Ja hem avançat el tema.

El promotor d'aquest "reconeixement" va ésser l'Ajuntament presidit per Ramon Pujol Thomàs l'any 1877. R. Pujol Thomàs era al cim del seu poder personal, probablement era l'home de Berga que tenia més relació amb els governants de Madrid. La primavera del 1877 va aconseguir per la vila el títol de ciutat, per mediació de Bonanza i Orozco; els mateixos personatges, que intervenien directament en els nomenaments per R.O. dels alcaldes de Berga, havien aconseguit el nomenament de canonge reial a la seu solsonina pel Dr. Maximí Casals, prevere de Cardona, a petició dels seus amics polítics d'aquella localitat, per mediació de R. Pujol i Thomàs.

Ramon Pujol i Thomàs que havia estat maltractat i àdhuc empresonat injustament per traïció i involucrat en un assassinat, ara era plenament rehabilitat pel govern de Cánovas, per mediació de Bonanza i Orozco: una R.O. del 10 de juny del 1878 el condecorava amb la "Encomienda de la Real y distinguida Orden Española y Americana de Isabel la Católica" pels mèrits contrets durant la darrera guerra. El 25 de setembre, l'Ajuntament de Berga acordava cedir-li "la autorización indefinida de usar en su documentación el escudo de armas de esta ciudad al lado de la encomienda con que el Gobierno de S.M. le agradeció por Real Decreto de 10 de junio de 1878, inserto en la Gaceta Oficial de Madrid nº 192 de 11 de julio próximo pasado; como así también costear de fondos municipales el sombrero, espada y manto de la insignia de Caballero para investirse del cargo en el acto de cruzarse; cuyo acuerdo deberá cumplimentarse a la mayor brevedad para facilitar la oportuna investidura". L'Ajuntament també el va obsequiar amb un magnífic rellotge d'or, amb l'escut de la ciutat a la tapa i, al darrera, la inscripció: "*L'Ajuntament de Berga al Pare de la Ciutat*". Com veiem, Pujol era el Poder local en la nova situació.

Mentre, havien començat a portar-se a la pràctica algunes desamortitzacions de bens dels municipis, entre altres, del Municipi de Berga (Collet de l'Eina i Fangasos, a Guardiola, adjudicats a Pere Pujol Thomàs). Ramon Pujol Thomàs també s'havia convertit en agent desamortitzador i es convertiria en un gran propietari rural.

La concessió d'aquest títol de "ciutat", gestionada per Bonanza i continuada pel diputat Orozco, quan aquell anà a Cuba, va venir d'un Reial Decret del 8 de maig del 1877. El decret emès des del Ministeri de la Governació, aparegut a la Gaceta nº 132 del 12 de maig, era redactat en els termes següents:

"En consideración a la importancia que por el aumento de su población y desarrollo de su industria ha logrado alcanzar la villa de Berga,
Vengo en concederle el título de CIUDAD, a que es acreedora.
Dado en Palacio a ocho de Mayo de mil ochocientos setenta y siete.

ALFONSO

El Ministro de la Gobernación, **Francisco Romero Robledo**".

De tot aquest foc d'encenalls cal retenir-ne dues idees: la discutible del "*aumento de su población*" i la somniada del "*desarrollo de su industria*". Aquesta darrera, serà la base de les reclamacions posteriors de comunicacions viàries, imprescindibles per assolir l'èxit, que seran tan reincidents com inútils.

L'esdeveniment va donar peu a unes grans celebracions que no van pas plaure a tothom, ja que de seguida i va haver qui va creure que tot aquest enrenou podia comportar un increment d'impostos.

D'aquella concessió, *El Bergadán* se'n va fer ampli ressò, publicant un número extraordinari dedicat a l'esdeveniment i a les grans celebracions que es van realitzar per celebrar-lo. Es van adreçar telegrams d'agraïment al Rei, a Cànovas, a Romero Robledo i a Orozco a qui donen especialment les gràcies per les seves gestions. El Consistori també acordà col·locar una placa de marbre reproduint el decret a la sala capitular i "*ajustar*", amb la redacció d'*El Bergadán* la publicació de l'extraordinari.

Totes aquestes "meravelles" s'han assolit, "En atención a que el Excmo. Sr. D. Arsenio Martínez de Campos (sic) fue el valeroso, sabio y prudente Pacificador de este país y el protector de nuestro Distrito; a que el Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza, fue uno de los que más directamente lo auxiliaron en la obra de la pacificación y el digno Diputado a Cortes que tanto se ha desvelado por los intereses de este Distrito; y a los muchos favores y beneficios que han prestado a la Ciudad de Berga en particular y a su Partido en general, sus representantes actuales, D. Enrique de Orozco, Diputado a Cortes, y D. Joaquín Farguell, Diputado Provincial, hijo de la presente; se ha acordado por unanimidad declararles Padres adoptivos de la Ciudad de Berga". L'Ajuntament de "la antigua y Real Villa de Berga, por cuyas puertas penetró en España la industria algodonera", per ser digna de tants pares il·lustres, va acordar canviar els noms d'uns quants carrers i celebrar unes grans festes, Patum inclosa, ja que coincidia amb les festes de Corpus, bo i que creiem que de no coincidir, també hi hauria hagut Patum. Es va crear una comissió de festes formada per regidors i tot l'extens programa festiu i els telegrams remesos els signaren tots els regidors.²⁹³

Les *alegries* generades pel reconeixement ciutadà aviat van anar riu avall i la crisi persistia sense vies de solució. El mateix alcalde Pujol ho posa en evidència en articles posteriors, on també informa de la política que segueix el seu Ajuntament amb aquest greu problema. En Annex nº 11 reproduïm fragments de diversos articles que fan referència a la greu crisi industrial i agrària que patia el Districte, dins una crisi més general.

Divergències entre l'Ajuntament i els Rosal: la guerra pels arbitris.

El fet de que un municipi tingués problemes amb les colònies establertes al seu terme municipal per diferències en la interpretació de la Llei de Colònies del 1868 que eximia aquests establiments del pagament dels impostos de consums, contribució industrial i exempció dels servei militar als seus habitants, no és cap novetat. Rosa Serra situa el primer conflicte entre l'Ametlla de Merola i l'Ajuntament de Puig-reig cap al 1880 i molt poc més tard, els de l'Ajuntament de Gironella amb els Viladomiu.²⁹⁴

És raonable pensar que tant els Serra de l'Ametlla com els Viladomiu, per damunt de tot vetllessin pels seus interessos, àdhuc excedint-se al que era llei vigent. També, però, cal dir que ni els amos de l'Ametlla pel que fa a Puig-reig, ni els Viladomiu pel que fa a Gironella, sembla que tinguessin un gran interès per intervenir en els afers de la política local d'aquests dos municipis. Si el que apuntem és correcte, serien pràcticament les dues úniques excepcions: ambdós haurien estat solament pels seus negocis, tal vegada perquè cap dels dos ajuntaments podien competir amb el poder econòmic d'aquest fabricants.

El conflicte Ajuntament de Berga-Rosal és anterior i es produeix en un moment, en que l'Ajuntament que Pujol presideix, encara creu que pot plantar cara als Rosal.

En aquells anys la fàbrica dels Rosal, era una fàbrica de riu que encara no havia assolit el reconeixement de colònia agrícola industrial, bo i que a la pràctica, pel que fa a les seves relacions amb l'Ajuntament de Berga, els Rosal actuaven com si gaudissin de les avantatges d'aquells establiments. Amb Ramon Rosal Cortina exercint de regidor a l'Ajuntament de Berga, els repartiments de tributs es feien al seu gust, sense més problemes.

Cal situar-nos en el territori. Els termenats dels pobles fan complicades giragonses sobre el terreny per tenir accés a l'aigua de Llobregat. Camí de Berga, just sortir de Gironella, a la dreta ja és municipi d'Olvan; a l'esquerra, de Casserres: l'antiga colònia tèxtil dels Monegal, ara és un petit nucli urbà conegut per l'Ametlla de Casserres; a pocs metres, el que va ésser la colònia dels Sanglas, ja pertany al municipi d'Avià; aquesta colònia era coneguda popularment per *La Plana*, perquè just en aquest indret, comença una notable esplanada que arriba fins a les costes de Berga on comença la pujada fins aquella població. Per imperatiu del curs del Llobregat, els germans Rosal Cortina van haver de construir la fàbrica a l'inici de la pujada a Berga, en terme d'aquella vila, mentre, quan es construïren vivendes pels obrers i s'ampliaren serveis, ja es feu en terra plana, terme d'Olvan, i algunes edificacions en terme d'Avià.

Per influència dels Rosal, al seu dia es modificà el traçat de la carretera primer i després del ferrocarril que des de Sant Marc, a Gironella, havien d'ascendir suaument cap a Obiols (Avià) i Berga, per anar a peu de riu, just on els Rosal tenien la fàbrica. El ferrocarril, amb les locomotores d'aquell temps, ja no tingué força per ascendir a Berga.

L'Ajuntament de Berga en el seu moment, presidit per Agustí Rosal Sala, com veurem, va acceptar aquests canvis que la seva família havia promogut i que perjudicaven la vila. Segurament tampoc podia fer altra cosa, si volia vetllar pels seus interessos privats. En qualsevol cas, aquest era el preu que havien de pagar els berguedans per tenir dins el seu terme municipal, una gran fàbrica on ocupar la població, majorment femenina. La fàbrica dels Rosal aviat deixaria a segon terme les altres fàbriques de Berga, inclosa la que fins aleshores era la més gran, de Lluís Rosal –cap parentiu proper amb els Rosal Cortina –, construïda el 1843 a la riera de Metge. Les pobres aigües d'aquesta riera foren les úniques que donaren vida a la indústria berguedana fins a la construcció dels Rosal Cortina vora el Llobregat.²⁹⁵

La situació de l'enclavament de la fàbrica dels Rosal en el terme municipal de Berga i els interessos de la família Rosal, amb el temps, donaran peu a nombrosos litigis, que solament es resoldran favorablement, pels Rosal, si dominen realment el poder municipal, punt de partida d'intervencions polítiques de més volada.

La situació de crisi permanent que es vivia al Berguedà, possiblement el fet que durant la darrera guerra, mentre Berga era assetjada, a la fàbrica dels Rosal s'hi treballava amb certa normalitat i que els seus propietaris es neguessin a auxiliar la vila amb avituallaments, segurament per la fonamentada por de que els carlins els cremessin la fàbrica o, com a mínim, els la inutilitzessin, expliquen, per dir-ho d'alguna manera, que el jove alcalde Pujol tingués ganes de passar comptes.

D'altra banda, els Rosal, ni podien ignorar lleis i ordenances municipals en benefici dels seus interessos, ni podien deixar de contribuir, en la part que els correspongués, als tributs municipals. El conflicte venia de lluny, però en aquests període de l'aclarida de Ramon Pujol Thomàs, concretament, a l'any 1877, va arribar al seu zenit. Aquest mateix any, la Diputació va haver de fallar sobre la competència dels ajuntaments de Berga i Olvan per incloure al jove Agustí Rosal i Sala a lleves. Tampoc era res nou, ja es sabut que "*derramar si es preciso hasta la última gota de sangre*" per la pàtria, segons la formula del jurament a la bandera, era un honor reservat als pobres; els altres pagaven per alliberar-se d'aquest risc; jugaven amb el veïnatge en més d'un municipi; uns, al néixer, eren inscrits al consolat d'Andorra de Barcelona com a andorrans; altres, astuts com els de Castellar de N'Hug, inscrivien els nens com a nenes al registre civil; altres, simplement, desertaven una temporada a França a l'hora d'incorporar-se a files. Aquestes coses eren sabudes i ignorades, però aquests anys afloraran en forma de denúncia i fent la inscripció a lleva corresponent, quan la conveniència política ho faci oportú. Ramon Pujol Thomàs emprarà aquesta arma amb els seus adversaris més d'una vegada.

El 7 d'octubre (1877) , *El Bergadán* va publicar un article sota el titular *Los consumos de extrarradio* que signaven les lletres A. B. C., és a dir, les beceroles. Segons aquest article, tota la ciutat comenta la conducta observada pels habitants de la fàbrica de *Rosal Hermanos*. Es conegut –continua el periòdic- el restabliment de l'impost de consums, decretat pel Govern el 26- VI-1874, essent ministres d'Hisenda Juan Camacho. Relata el restabliment amb aquests termes:

"Las causas que motivaron la abolición de este tributo en 1868, sobradamente las sabe el pueblo español, como los poderosos móviles que obligaron a su restablecimiento la amarga experiencia la ha demostrado a todos los españoles amantes del progreso de la Nación y anhelosos de contribuir justa y equitativamente a las múltiples cargas que agobian al Tesoro público.

Nosotros en estos momentos ni declaramos odioso el impuesto, ni le reconocemos ventajoso; pero sí, creemos, que cuando un gran hacendista lo ha restablecido y otros sucesores suyos en la Hacienda pública lo han respetado para hacer frente a las atenciones del Estado, débese reconocer que su replanteamiento es justo, equitativo, necesario e indispensable, debiéndolo observar estrictamente todos los españoles a los cuales obliga la Instrucción".

Tot seguit, exposa la quota que ha de recaptar la població de Berga: a Berga i el seu municipi se li ha assignat una quota de 40.639,80 pessetes, considerant-la una població de segona classe pels seus 5052 habitants, segons el darrer cens. Establerta la quantitat a pagar, passen a informar de com l'Ajuntament ha establert el repartiment. Un repartiment, però, que no és pas acceptat pels habitants de Cal Rosal, als que els mateixos Rosal donen suport en el seu enfrontament amb l'Ajuntament de Berga. Els Rosal, tenen, però importants suports a Berga, en contra del mateix Ajuntament Pujol i,

aquest, àdhuc recorrerà a la intervenció de l'exèrcit per imposar la seva autoritat, com podem veure en l'extensa crònica dels fets que seguim. Annex nº 12.

Com a notícia, donen la del “*tumulto*” de Cal Estopet, on els dependents de consums i els guardes de la tropa que els protegien, van estar assetjats de les 9 a les 12 de la nit per gent de la fàbrica que van apedregar la teulada i les finestres trencant teules i vidres. Els soldats no van emprar les armes de foc, però va haver-hi contusions entre els assetjats, i acaba la nota escrivint: “*Lástima que por desórdenes que los dueños de la fábrica podrían evitar, haya que procederse contra infelices trabajadores*”. Aquesta notícia més endavant la rectificquen en el sentit de que la tropa era a l'altra banda del riu, no va estar, per tant, assetjada i tancada a Cal Estopet, el que ens fa pensar que en la crònica que signava A.B.C., possiblement hi havia una bona dosi d'exageració. En qualsevol cas, *El Bergadán* va ésser denunciat segons un article signat per Josep Blanxart Grau, sota el titular *El Bergadán denunciado*.

Josep Blanxart Grau diu que han estat denunciats per l'article de consums per l'ex suplent del Jutjat municipal, Pere Montañá. No en parlaran, diu, mentre l'afer estigui en mans del jutge per no pertorbar la pau ciutadana.

Per no parlar-ne, publiquen, però, la denuncia del jutge suplent, Pere Montañá Viladàs. El Jutge entén que el paràgraf de l'article que a ell fa referència, “... *me ha parecido redundar en desprestigio, y menoscabo de la autoridad judicial, que he ejercido como Juez municipal suplente de esta ciudad.....*”.

En la presentació que fan a la reproducció de la denúncia de Montañá, escriuen que no entren en sí tenien o no tenien l'obligació de publicar la denúncia, però que la reproduïen, “... en prueba de respeto y deferencia a la autoridad que ha ejercido. Lo insertamos sin embargo sin corregir las faltas de ortografía que contiene, no solo porque no nos pueda decir que hemos alterado su escrito en lo más mínimo, sino también para que noten de paso nuestros lectores, que el que ha redactado el remitido, y el que lo ha copiado y firmado, deben ser dos personas distintas”.

Tot el conflicte venia d'un acord municipal del 3 d'octubre on es decidia “Manifestar a los SS Rosal Hermanos que cesen los establecimientos de las dependencias de su fábrica en la venta de los artículos sujetos al impuesto de consumos por no haberse presentado a la subasta celebrada al efecto el 21 setiembre último y haber arrendado la venta exclusiva y Administración Municipal a D. Juan Puig, y que se haga a dichos SS responsables de los perjuicios que en caso de incumplimiento se ocasionaran al referido arrendatario o a su representante y a estos fondos Municipales” .

La situació es va normalitzar a la fàbrica Rosal, romanent-hi unes dies una partida de tropa comandada per l'oficial Chamorro. A Berga, el farmacèutic liberal Climent Florejachs Roca, va ésser nomenat Jutge municipal suplent. El canvi segurament era degut a que Montañá s'havia excedit: els jutges municipals no tenien competències per donar ordres als dependents de consums que depenien de l'autoritat administrativa.

L'acció de l'Ajuntament continuava. Entre darrers de novembre i primers de desembre el cos de carreteres va construir una caseta de vigilància de consums davant la fàbrica dels Rosal i el dia 19 de desembre l'Ajuntament prenia els acords pertinents.²⁹⁶

La lectura de textos de la naturalesa dels que hem reproduït resulta soporífera, gairebé impossible. A banda l'estil, tant rebuscat, i explicacions i raonaments gairebé inintel·ligibles, hom es pregunta si algú podia llegir textos d'aquesta naturalesa en un temps en que, un gran nombre d'analfabets a banda, la població tenia un hàbit de lectura molt precari. Des de temps de la televisió, els mòbils, Internet i la llibertat comercial és gairebé impossible endevinar quina podria ésser una resposta correcta. Majorment si recordem les condicions de vida d'aquella pobre gent; de la gravetat de

la situació de crisi ja n'havem aportat alguna informació, però per entendre aquest conflicte entenem que cal fer unes quantes consideracions. En primer lloc cal tenir present que els impostos sobre consums eren una font d'ingressos imprescindible per l'ajuntament d'una població petita i l'única que controlava directament el municipi. Ens sembla raonable pensar que la mateixa penúria amb que es vivia feia augmentar el nombre d'agosarats que intentaven burlar la vigilància del burots municipals i entrar mercaderies de "*frau*" a la població. Fins a l'acabament de segle, són freqüents les incautacions d'aquesta naturalesa, majorment dels productes més gravats, el vi i l'aiguardent. També hem trobat l'obertura d'expedients a algun burot per inhibició.

Aquesta situació es va veure encara agreujada per una gran sequera. Les fàbriques estaven pràcticament aturades i els obrers van veure reduït el seu salari a una quarta o cinquena part. Des d'*El Bergadán* (13 gener) sospiraven per la pluja i la neu que fes augmentar la força motriu del Llobregat i per "*patriotisme*" demanaven als fabricants que forcessin la feina tant com els fos possible, perquè centenars de famílies quedarien reduïdes a la misèria.

Al més de gener la situació encara es va agreujar més perquè va venir un gran fred que va glaçar la poca aigua que circulava. El Llobregat es va glaçar i es podia caminar damunt de glaç; el dia 14 de gener a les onze del matí al *Pas de Busquets*, el glaç tenia 9 centímetres de gruix. Lluís Blanxart Grau va publicar les temperatures mesurades amb un termòmetre de màximes i mínimes, escala Reamur: el dia 14 la mínima va estar a -7. El fred es va allargar fins ben entrat el mes de febrer.

Aquesta era la situació i la literatura emprada, que ben pocs devien llegir.

Intuïm que el motiu de publicacions com la firmada per A. B. C. també tenien per objectiu provocar males interpretacions, exageracions i fer ambient a favor o en contra de determinades persones, el que en termes d'ara en diríem "*intoxicar*" l'opinió pública. Tampoc descartem que en l'actitud dels Rosal afavorint la venda de productes, alguns d'ells fraudulents, dins les seves instal·lacions fabrils hi hagués també, en part, una certa voluntat d'abaratir la vida dels seus treballadors, en concordança amb el paternalisme industrial que practicaven. D'altra banda, esventar fets d'aquesta naturalesa a la premsa local i a la de Barcelona, era una manera de pressionar als Rosal pel seu caciquisme i si eren els seus partidaris qui ho feia, una manera de denunciar el sectarisme dels que manaven a Berga. No podem perdre de vista que, en aquells anys, Barcelona no arribava al mig milió d'habitants i que els Rosal eren veïns d'aquella ciutat i amb tota seguretat coneguts dins les elits industrials catalanes.

Parlem més d'intuïcions que de confirmacions, perquè aquest tampoc no és l'objectiu d'aquest treball i en conseqüència no hem investigat la premsa de la capital per aquests afers, però ens ho fa intuir uns fets esdevinguts a la fàbrica Rosal el 5 de gener. La premsa de Barcelona se'n va fer ressò i Joan Oristrell Moré va puntualitzar les informacions publicades a Barcelona des de la premsa local (20-I-1878) dient que, aquesta mateixa rèplica l'havia tramés, també, a la premsa de la capital.

Oristrell, arrendatari del cobrament de l'impost de consums al veïnat de la fàbrica Rosal, es queixava que l'article que replicava no hagués fet constar que els dependents de consums de l'Ajuntament, haguessin estat insultats, apedregats i blanc d'un tret disparat des del pont proper a la turbina de la fàbrica, a dos d'aquests burots que vigilaven un pas estret i molt proper a aquesta turbina per on obrers de la fàbrica entraven mercaderia fraudulenta; que aquests dos dependents es van veure envoltats d'una "*turba de alborotadores*" als que per a fer-hi front, el burot Ramon Farràs també va haver de disparar un tret; que davant aquella "*turba*" per a salvar la vida dels dos companys, van haver-hi d'acudir a auxiliar-los els altres burots; que aquella "*turba*" la formaven única i exclusivament obrers dels Rosal i que aquell dia, 5 de gener, la

comandava Ramon Esclusa (a) *Valldora*, representant dels Rosal, armat amb una carrabina, “que no solo dejó ver en los momentos más críticos del motín, sino que también elevó más tarde, al presentarse la benemérita Guardia Civil en el punto del suceso, para poner a disposición del Juzgado los que más se habían distinguido en las ocurrencias”; que el que diu és la veritat, com demostraran els tribunals de justícia, mentre el “*remitido*” publicat, és fals, com prou sap el seu redactor; “que en lo manifestado, no es la blusa ni la chaqueta lo que se calumnia ni difama, como, sucedió al adjudicarse intencionadamente la responsabilidad a los infelices operarios del puente de la carretera (pont de Minoves) sino que es la fiel narración de los hechos, que en caso de no convenir la publicidad de estas escenas ocurridas, por ser en desdoro de los operarios y fabricantes, habrían muy bien evitado, no dando lugar a los sucesos, entre los que se cuenta la silva e insultos al Interventor de Consumos, delegado de la Administración Económica de la Provincia D. Enrique de Olano”; que operaris dels Rosal han reconegut l’excel·lent comportament dels burots, oposant-se a les ordres dels seus superiors i negant que els dependents insultessin als operaris; “que para apreciar con fundamento estos lectores la verdad, que defiendo y que con remitidos de ciento ochenta líneas se intenta ofuscar vanamente, diré que: doscientos operarios habitantes de la misma fábrica, en el intervalo de tres meses y medio han denunciado voluntariamente una arroba de jabón, una arroba de aguardiente, una carga de carne y dos cerdos, de suerte que, a no ser las frecuentes entradas fraudulentas a la fábrica, cuya persecución ha motivado los motines de aquellos contornos, demostrado palmariamente quedaría que, es una especialidad la manutención de los trabajadores de dicho establecimiento, sustentándose sin alimentos; deseando por ello ver que obtenga la casa Rosal la justicia solicitada sobre reintegro de cantidades bajo tarifa, para saber si nos darían un cálculo del consumo fraudulento que en dicho establecimiento se está haciendo con más o menos protección”

“Estos son, Sr. Director, las rectificaciones que espero me dispensará por creerlas pertinentes a cuanto, equivocadamente, tiene manifestado el hijo menor de D. Ramón Rosal, (Agustí Rosal Sala) no dudando que los señores Rosal hermanos, dueños de la mencionada fábrica, admitirán la certeza de estos hechos, que por su notoriedad es superfluo y estéril el espíritu de exageración y tergiversación, que por alguien haya querido intentarse”. Aquest final de la rèplica d’Oristrell és important: per primera vegada, Rosal Hermanos, es personalitza en el fill menor de Ramon Rosal Cortina, el jove enginyer Agustí Rosal i Sala, que esdevindrà el cervell industrial i polític de la família en aquests període.

L’Ajuntament de Berga presidit per R. Pujol Thomàs, el dia 11, pren l’acord unànime d’elevat l’expedient obert pels fets de cal Rosal, on van ésser insultats i agredits els dependents de consums Ramon Farràs i Ramon Salarich al Governador Civil. Les denúncies van ésser creuades, Ajuntament contra els Rosal i els Rosal contra l’Ajuntament.

Un nou conflicte va emergir. En una ampliació de la fàbrica que feien els Rosal van envair terrenys de “propietat pública”, és a dir camins que el destorbaven; una pràctica que esdevindrà gairebé habitual en els llocs on intervingueren, realitzant obres i que els ocasionà nombrosos conflictes judicials i les crítiques corresponents al que en aquell temps es considerava una de les cacicades més mal vistes. El març del 1878 l’Ajuntament havia obert un expedient al respecte. Els Rosal havien obstruït els camins públics de Berga a Vic, pel pont d’Orniu i de Bagà a Gironella per Pedret. Probablement aquests camins eren camins ramaders i per tant, gairebé “*sagrats*”.

Una considerable polèmica, noves denúncies i un *careig* davant del governador. Pel que fa a aquesta ocupació de camins, una sentència de l’Audiència confirmava la del

Jutjat de Berga: els Rosal havien de deixar “*libre i expedito el trozo de camino público que habían ocupado*” (8-IX-1878) La guerra oberta entre Pujol i els Rosal, en molts anys, ja no tindria aturador i es manifestaria de moltes maneres.

Unes noves eleccions provincials el 1879

Joaquim Farguell Caum, el gairebé etern diputat, moriria sobtadament l'11 de desembre del 1878. Per substituir-lo, la gent de *La Prosperidad* intentaren cercar un candidat entre els seus. Manuel Farguell de Magarola, fill del difunt, que ben aviat iniciaria una carrera política que anant d'una formació a una altra, passaria de la Diputació provincial, al Senat, Les Corts i el govern civil de Toledo, en un recorregut que el portarà del maurisme a la Lliga Regionalista. L'any 1879, però, encara va ésser considerat massa jove.

En aquestes eleccions, doncs, *La Prosperidad* que havia quedat orfe de protecció a Barcelona, donà suport inicialment a l'industrial miner Ramon Salvadó, però qui triomfà fou l'ex-alcalde de Barcelona, Albert Faura i Arañó, recolzat pels Rosal.

En definitiva, quedava establerta el que seria una constant electoral de la Restauració al Districte de Berga: els cacics locals tindran medis per establir xarxes de col·laboradors per alterar els resultats electorals al Districte, si compten amb el poder que avaluï el seu frau. En base a aquest poder, negociaran amb les direccions dels partits, “treballar” les eleccions pel candidat que els assignin, però mai tindran la possibilitat de triar-lo pel seu compte, ni en les provincials que eren un pas previ per les legislatives i, òbviament, menys encara en aquestes darreres, les més cobejades pels governs de torn.

L'Ajuntament de Berga i les eleccions provincials del 1879.

La microestructura de poder que els de *La Prosperidad* havien assolit crear al districte de Berga a la suposada empara de Martínez Campos, tenia els dies comptats. Probablement, l'explicació més ajustada de quina era la situació política del Districte de Berga seria tant simple com dir que era un territori excessivament petit, pobre i poc poblat per operar-hi dues espurnes com eren Ramon Pujol Thomàs i Agustí Rosal i Sala. Ambdós, joves i ambiciosos, no és que fossin incompatibles, és, simplement que no hi cabien: Pujol s'havia professionalitzat en la política i l'administració pública i a la vegada, les activitats privades de la família, abonen que l'objectiu de la família era fer-se rics, com més millor.

Els Rosal, ja eren una potència industrial a Berga. En acabar la carrera d'enginyer industrial Agustí Rosal, el fill petit de Ramon Rosal Cortina, és feu càrrec de la direcció dels negocis familiars. A més de la fàbrica del *Riu*, esdevingueren també compradors de terres desamortitzades. Sota la direcció de l'Agustí, els Rosal es proposaren crear un imperi familiar, que també passava pel domini polític del Districte.

A més del seu poder industrial, influents a *La Liga de Propietarios*, passaven a ésser també determinants en el món dels propietaris agraris de més entitat. A la pràctica, solament Pujol i la seva gent els feia cara, per tant, aquests era l'enemic a abatre. La lluita política i electoral dels pròxims anys, serà per determinar si domina el Districte Pujol o Rosal.

Pujol en aquell moment era l'home del partit conservador al Districte, a l'ombra del vell cacic Joaquim Farguell Caüm per a qui el grup de *La Prosperidad* feien d'agents electorals. També foren els agents electorals dels diputats Bonanza i Orozco; aquest darrer, ocupava l'escó del Districte a Madrid i pels conservadors de Barcelona i pels Rosal, era un objectiu arrabassar-li en les pròximes eleccions legislatives.

La sobtada desaparició de Farguell Caum obria el ventall electoral en les eleccions provincials. Pels de *La Prosperidad*, la substitució era senzilla: de la mateixa manera que havien facilitat l'acta a Farguell Caum intentarien facilitar-la a un altre candidat. Però anaven errats, ja calia comptar amb l'Agustí Rosal, de qui encara no coneixien les habilitats.

El pas previ a les eleccions, com sempre que es cregués necessari, passava per la substitució de l'alcalde de Berga.

L'alcalde Ramon Pujol Thomàs, denunciat per contraban de teixits

Per elegir el nou diputat provincial, es van convocar eleccions pels dies 20, 21, 22 i 23 de gener del 1879. L'enrenou electoral obria totes les possibilitats.

Una oportuna denuncia va implicar a R. Pujol Thomàs en afers de contraban de teixits que, segons la mateixa denuncia, es feia des del negoci familiar. La denuncia tampoc era d'una gran originalitat, ja que segons les males llengües, inicialment, la família havia fet els diners en aquesta activitat que, d'altra banda, havia estat molt practicada en aquestes terres.

El Govern civil va enviar un secretari, el Sr. Camprodón, que de nit i amb l'autorització del Jutjat de 1ª Instància de Berga, va fer un escorcoll a l'establiment comercial de la família Pujol on es van "incautar" unes peces de roba. D'aquesta notícia immediatament se'n va fer ressò *El Teléfono* de Barcelona pel sistema, tant emprat, d'un *Remitido*. La notícia esbombada, va ésser replicada pel mateix Ramon Pujol Thomàs amb un altre *Remitido* datat el 31 de desembre i remés a la mateixa publicació.²⁹⁷

La reacció no es va fer esperar. L'Ajuntament de Berga es va dirigir al director d'*El Teléfono* avalant públicament al seu alcalde.²⁹⁸

Datada el 3 de gener, Pere Pujol Thomàs fa una relació dels fets per a *El Teléfono*. Pere es presenta com un comerciant al major, de teixits nacionals i estrangers, amb magatzem a Berga. Entre les cases que representava hi havia la firma *Amills y Ribot*. Aquesta casa havia abusat dels interessos de Pere Pujol que els havia fet préstecs importants per l'amistat d'un familiar d'Amills, Agustí Carné, vell amic de la família Pujol. La raó social *Amills y Ribot* havia fet fallida i Pere Pujol n'era creditor amb 21.722,60 pessetes, de les quals, deduïnt-ne 5.510,90 que en teixits i altres conceptes va liquidar, quedava el crèdit en 16.211,70 pessetes, que encara no s'havia cobrat. El soci d'*Amills y Ribot*, Ramon Lluís Amills i Soler sembla que no estava d'acord en que Pere Pujol cobrés en teles les 5.510,90 pessetes del deute. A més, Pere Pujol va desatendre en l'acte de suspensió de pagaments, tres nous *giros* al seu càrrec i a favor de P. Comas i Figueras. D'ací, a parer de Pere Pujol, el ressentiment d'Amills.

Pere Pujol donà la seva versió dels fets. Coneixent la dinàmica d'aquest grup familiar, creiem que l'autor és el seu germà Ramon, bo i que signa amb el nom del Pere.

Escriu: “Los géneros que por dicho concepto obraban en mi poder eran marchamados y facturados por la misma casa Amills y Ribot, siendo unos trozos de cruzado negro sencillo, doble y con lustre”, especifica Pere Pujol, que, seguidament aporta proves d’altres comerciants que es troben en una situació similar a la seva, respecte aquella firma que havia actuat de forma fraudulenta, entre altres, Agustí Carné, sogre d’Amills, que havia perdut 40000 pessetes prestades al gendre.

Assentats els fets entra, diu, en les circumstàncies de l’escorcoll, que són prou detallades i del major interès per intuir que l’objectiu de la denúncia i la espectacularitat de l’escorcoll no era altre que, sinó destruir políticament a Ramon Pujol, sí, almenys, foragitar-lo de l’alcaldia de Berga ²⁹⁹.

Realment, la família Pujol estava implicada en afers de contraban de teixits? Era cert que Ramon ja no intervenia en el negoci tèxtil familiar?. Quina interpretació feien els berguedans de tot aquest conflicte?. Òbviament no tenim respostes plausibles per aquestes preguntes i altres que ens venen a la ment. Creiem poder assegurar bo i no poder-ho demostrar que a Berga on tothom es coneixia, ningú podia creure que la crònica que hem transcrit, la podés haver redactat Pere Pujol. Ignorem si la família Pujol, en aquell temps, com tants altres, tenia alguna relació amb el contraban, però pensem que de ésser certa, possiblement hauria aflorat amb anterioritat. Ens decanem a creure que en aquelles dates, les múltiples activitats de Ramon l’havien apartat considerablement del negoci familiar. Pel que fa a la darrera pregunta que ens fem, la de més interès, tenim resposta. Una llarga llista de berguedans, remeteren un escrit al Governador civil d’adhesió a Pujol, demanant l’esclariment dels fets i manifestant la seva opinió, segons la qual, tot aquest enrenou solament obeïa al desig d’apartar a Ramon Pujol Thomàs de l’alcaldia, amb una destitució.

Els firmants són molts i de diferents condicions: l’encapçalen en primer lloc els preveres; a la firma del prestigiós filòsof Antoni Comellas i Cluet, segueixen, Josep Calderer, Ramon Canyelles, Ramon Casals i Antoni Ferrer; els advocats, Josep Ribera, Domènech Serra, Josep Blanxart, Francesc de Martín, Rafael J. Penina, Josep Galard; els notaris, Lluís Blanxart i Antoni Pedrals; Josep Mª Vilardaga, procurador; els metges Pau Florejachs, Lluís Blanxart, Francesc Porta; Jaume Latorre, *escribano*; els farmacèutics, Francesc Porta, Climent Florejachs, Josep Cardona; F. J. Canals, mestre d’obres; els professors, Ramon Minoves, Joan Canal, Josep Rocamora; Jacint Vilardaga, passant de notari; Baudili Rovira, cirurgià; Joan Peix, veterinari; Enric Vilaplana, administrador de mines; Josep Novell, administrador de correus; Josep Soler de Morell, fabricant; Marià de Gironella, propietari. Segueix una extensa llista de fabricants, propietaris, gent dedicada a diversos oficis i alguns obrers. Hem de fer notar que en aquesta llista hi figuren cinc capellans, però que en aquell moment a Berga hi havia un rector i dos vicaris, una Comunitat de beneficiats de la parròquia, composta per uns trenta cinc beneficiats i algun altre en espera de destinació. El cert és que va encapçalar la llista de firmants, el de més prestigi, mossèn Antoni Comellas i Cluet³⁰⁰ que vivia al marge d’aquestes quotidianitats. Sospitosament, no hem trobat en aquesta llista cap dels noms que, en un futur pròxim, trobarem relacionats amb activitats carlines o en la política d’Agustí Rosal.

Per tancar aquest afer, que no deixava de tenir una clara intenció electoral, aportarem un altre *Remitido*, al director de *La Imprenta*, també de Barcelona, i també firmat per Pere Pujol amb data del 14- I -1879. També és una resposta amb intenció electoral. Pere Pujol fa una sèrie de rectificacions a un article firmat per Amills el dia 8, i ens sembla clarificador. Pere Pujol es referma en la innocència del seu germà, que ja no té res a veure amb el negoci familiar del que s’ocupen ell mateix i el seu pare, i defensa *La Prosperidad* de les acusacions que li degué fer Amills en l’article que replica, amb una sèrie de desgreuges.³⁰¹

Aquest afer, totalment polititzat va implicar diversos enfrontaments personals i polítics: Amills havia denunciat a Pere Pujol per injúria i calúnnia; en la citació va recusar al Jutge municipal suplent, Francesc Porta, que es va inhibir, actuant el Jutge anterior que era Laureà de Vilardaga. Aquest vell liberal enfrontat amb el conservador Joaquim Farguell Caüm, exalcalde de Berga, i que va ésser diputat revolucionari per Barcelona l'any 1868, ara era un professional del Dret que defensava els interessos de la família Rosal.

Era el 10 de febrer. Pere Pujol es va presentar al jutjat acompanyat de l'advocat Penina perquè actués d'home bo. -recordem que Penina, com D. Laureano, també va ésser diputat republicà federal per Berga durant la darrera guerra-. P. Pujol i Penina, van recusar a Laureà de Vilardaga, "*por ser amigo íntimo de una de las partes y enemigo manifiesto de la otra*". Don Laureano no els va deixar ni parlar, l'acte es va interrompre i va continuar sense la part demandada, que va presentar recurs immediat, però el Jutge en va fer cas omís i va imposar una multa a Pere Pujol i una condemna de costes.

La prevista destitució de l'alcalde de Berga, prèvia a les eleccions convocades, no va reeixir de moment. Però les va condicionar i cal preguntar-se a qui va beneficiar tot aquest espectacle.

En definitiva, les inesperades eleccions a diputats provincials eren un primer pas per guanyar posicions cara a les pròximes legislatives, les primeres fetes a l'empara de la nova Constitució del 1876, de llarga vigència que, a la pràctica, establia "la ficció" electoral.

Així doncs, en el microcosmos berguedà, orfe del vell cacic conservador Joaquim Farguell i amb el seu rival liberal Laureà de Vilardaga al servei dels Rosal, s'havia de discutir qui tenia el poder al territori. Sembla evident que el poder a la curta o a la llarga l'havia de tenir Rosal, però també és obvi de que no calia esperar que l'astut Pujol i el seu grup. es resignarien a l'ostracisme sense lluitar, ells, que havien acabat la guerra amb els vencedors entre els que tenien bons contactes polítics. Fer coincidir la denuncia de contraban amb les eleccions provincials, era apartar encara que fos momentàniament a Pujol de l'alcaldia, almenys a l'hora de l'escrutini general, és a dir, a l'hora del frau.

L'elecció dels candidats ja va ser polèmica.

La candidatura Faura, un enfrontament camp- ciutat?. Agustí Rosal en campanya

Els esdeveniments provocats per la denúncia del contraban, van sorprendre als homes de *La Prosperidad Bergistana* preparant la substitució del difunt Farguell Caüm. El candidat que pensaven presentar, òbviament dels seus, era l'empresari miner Ramon Salvadó a qui definien com a una persona de caràcter actiu, intel·ligent i de bona posició, conegut i apreciat i amb capital invertit a la comarca.

Pel que diuen els de *La Prosperidad*, la "*condició prèvia*" que posava Salvadó era la d'ésser admès pels altres pobles del Districte i, sobretot, que es procurés a temps si no la "*recomanació oficial*", sí almenys la garantia d'una bona entesa amb el Govern, perquè un districte que volia fugir dels enfrontaments polítics, havia d'evitar antagonismes innecessaris.

Fins aquí l'exposició publicada el 12 de gener sembla coherent. A partir d'aquí, però, ja no quadra; continuen dient, que Salvadó era un home conegut, però que "al parecer", es va negar a demanar cap mena de recolzament oficial, perquè era conegut per ésser un home d'ordre, que les seves idees eren conegudes i que el govern podia tenir la seguretat que no el tindria com a enemic.

Aquesta exposició electoral dels de *La Prosperidad* partia d'un fet que no denunciaven: els candidats del passat, eren designats a Barcelona. El paper dels cacics locals es limitava a entregar-los l'acta, si era possible, neta de frau. La selecció dels candidats de la nova etapa de la Restauració, seguiria la mateixa tònica, l'acceptessin o la rebutgessin els berguedans. Al cap a i la fi, el difunt Farguell Caum era un polític de Barcelona a qui els berguedans obsequiaven amb l'acta de diputat provincial del Districte. Probablement d'ací venien les prevencions de Ramon Salvadó a presentar-se ja que el seu objectiu, més que el de fer política, era el d'arrancar carbó de les mines i poder-lo transportar en unes condicions raonables.

Salvadó no era de Barcelona –era de Calaf -, tampoc comptava amb una gran fortuna i cal pensar que tampoc era conegut més enllà dels cercles industrials que es relacionaven amb *La Carbonera Española*. Les possibilitats de que aquest industrial fos acceptat als cercles polítics de Barcelona és comprensible que fossin mínimes.

Entretant, continua l'exposició, a Barcelona es va promocionar la candidatura d'Albert Faura i Arañó, alcalde d'aquella ciutat que, per descomptat, deien, no ha estat presentada per les persones de major representació de la Ciutat i que més s'interessen per la seva prosperitat, és a dir, no l'han presentat els de *La Prosperidad*.

Els electors del Districte, no coneixien al Sr. Faura, però vist que el Sr. Salvadó ha insistit reiteradament, cosa que tant l'honora, en que no vol ésser un obstacle ni donar peu a lluites i compromisos per a ningú i, prenent en consideració la vàlua de nombroses persones que han recomanat al Sr. Faura, i les seves qualitats, s'han decantat a favor seu i esperen que si no surt elegit per unanimitat, ho serà per una ampla majoria, ja que els amics del Sr. Salvadó, que no ell que no s'ha presentat com aspirant, han retirat la seva candidatura, per complaure als dignes representants de Barcelona que s'han interessat pel Sr. Faura, segons reconeixen. Es a dir, recolzaran a Faura, abandonant Salvadó, perquè els l'han imposat com a candidat. Per si hi pot haver algun dubte, clouen la llarga crònica que hem resumit, dient: "Pero al lado de este apoyo que esperamos de los electores, es nuestro deber decir al Sr. Faura, a las dignísimas personas que lo han presentado y a las Autoridades que lo han aceptado, que el Distrito de Berga tiene voluntad propia, como lo ha demostrado en recientes elecciones, y que la elección del Sr. Faura será un acto voluntario de amistosa deferencia a las muy dignas personalidades de Barcelona que por dicho Sr. se han interesado y que de este acto voluntario y del sacrificio de sus candidatos naturales, se promete una mutua correspondencia que ha de honrar al Diputado electo y a los electores y beneficiar al país".³⁰²

Aquesta informació, almenys pel que fa al desconeixement de Faura, tampoc era exacta. L'advocat Albert Faura i Arañó havia estat nomenat diputat provincial per Berga a la Diputació provisional del 1868 –juntament amb Laureà de Vilardaga i Arnaldo - i hi apareix amb l'adscripció de monàrquic conservador; va dimitir el gener del 1870. Els esdeveniments posteriors demostraran que Faura era el candidat dels Rosal i que l'Agustí Rosal es va relacionar amb els polítics de la capital a través – possiblement entre altres- de Laureà de Vilardaga, el seu advocat.

Els homes de *La Prosperidad* van començar a treballar per la candidatura de Faura, possiblement per no quedar al marge i confiant en les gestions que el diputat podrà fer: concretament, ocupar-se de les comunicacions del Districte, aleshores que ja s'havien

palesat els beneficis que havia reportat la carretera de Manresa, a la que tants es van oposar per les pors a la superació de l'aïllament i als canvis que vindrien.

El gener del 1879, aparegué un article a *Semanario Bergadán* que presenta un interessant balanç, amb un toc d'atenció a Rosal i als carlins, sota el titular *Elecciones*, i va signat amb una B, majúscula, com sovint signava Josep Blanxart Grau.³⁰³

A favor de la candidatura de Faura, el 15 de gener es va editar un full solt demanant el vot. Es va imprimir a la impremta de Ramon Díaz que, amb el temps es distingiria com a liberal radical, centralista, anticatalanista i anticlerical.

El solt en qüestió, el firmen els socis més qualificats de *La Prosperidad*, de diverses tendències polítiques que ben aviat esclataran.³⁰⁴

En aquesta relació de noms de prohoms berguedans, que no formava pas un grup homogeni sinó de diferents sensibilitats, de carlins a liberals, en aquestes eleccions tots votants de Faura, candidat únic, ens preguntem si realment aquest senyor era el candidat acceptat per tots ells. La nostra resposta és negativa: en aquestes eleccions provincials es tractava de votar l'hereu del difunt cacic Farguell i Caum. Faura era el candidat que recolzaven Rosal i la *Liga de Propietarios*. Els de *La Prosperidad* havien estat obligats a renunciar al seu candidat, l'industrial miner Sr. Salvadó i quedaven electoralment marginats. Per evitar aquesta marginació es van sumar a la "campanya" de Faura perquè el triomf no fos solament de Rosal. Amb quins resultats?. Veurem detalladament la interpretació que fan de la campanya i de la votació, des de la seva manifesta impotència.

Com quedarà ben palès en les properes eleccions legislatives que tractem en aquest capítol, el nou cacic de Berga i el seu districte, ja era el jove Agustí Rosal i Sala.

La votació. Els resultats i la seva valoració

Semanario Bergadán n° 128 del 26 de gener del 1879, sota el titular *Resultado de las elecciones*, va publicar els resultats:

Excmo. Sr. D. Alberto Faura y Arañó, Abogado	1521	votos
“ “ “ “ “ “	898	“
“ “ “ “ “ “	206	“
Sr. D. Federico Rusca	6	“
Total:	2.625	votos

Com podem observar, *Semanario Bergadán* ens dóna solament els resultats d'una votació que en cap moment diu on corresponen. En el seus comentaris trobem, els resultats de la jugada intentada pels de *La Prosperidad*. En el que permeti la subjectivitat de la publicació, podem deduir-ho. El cronista fa balanç, i, una vegada més, l'elogi de *La Prosperidad Bergistana*, de la seva història i dels esforços que fa aquesta entitat pel bé del país i a la vegada, denuncien la conducta dels seus adversaris de *La Liga de Propietarios*, en que es recolza Rosal, creiem que en l'intent de competir per veure qui era més *faurista*, per no quedar marginats i continuar surant. L'article en qüestió és interessant, perquè entenem que mostra la divisió electoral camp-ciutat, i a la vegada, com les eleccions ni s'arribaven a celebrar, limitant-se, com a molt, a remetre les actes en blanc perquè a Berga les redactessin, escriuen: " ... Más como a fuer de españoles y por lo tanto impacientes y descontentadizos, no ha bastado una conducta que podríamos llamar de atracción, ya que a todos invitaba a trabajar en beneficio de todos, ni el resultado de los hechos, ni la publicidad dada a todos los actos, para evitar que se despertaran los celos de los pueblos, hijos de esta

antipatía de menor a mayor, que engendra la centralización, y en mayor escala constituye lo que se ha llamado provincialismo, ni para evitar que los que estaban acostumbrados a gozar de la influencia pública antes de la guerra, se aquietaran y amoldaran a este orden de cosas; resultó que a La Prosperidad Bergistana constituida a la capital del Distrito, se opuso una Liga de contribuyentes, constituida en los pueblos rurales más refractarios a la idea de progreso, y que en esta misma población, la formara una agrupación de descontentos, con el propósito decidido de llegar al gobierno del Municipio. He aquí dos elementos de contradicción nacidos con diferente móvil, pero que se han unido contra el que creen su enemigo común. De aquí la lucha. No pudiendo oponer candidato a candidato, se han opuesto papeletas a papeletas”.³⁰⁵

L'articulista escriu dient que el grup afí a *La Prosperidad Bergistana*, s'havia limitat a lluitar electoralment a la ciutat de Berga, amb l'únic objectiu de comprovar si continuaven comptant amb la confiança dels seus veïns. El resultat havia estat favorable, ja que de 272 electors, “han votado 127 en favor de lo que representábamos, y solo 77 en pro de nuestros adversarios”. Com podem observar les xifres no s'avenen amb les donades al mateix article i ja parlen obertament d'adversaris, encara que coincidents en el vot..

Veïem com admeten que han limitat la seva acció a Berga ciutat, però, i a la resta del Districte, la dels cacics rurals?

L'articulista continua: “En el resto del Distrito, como la lucha no tenia objeto, se dejó abandonada a la simple voluntad de los pueblos, a ninguno de los cuales ha visitado un solo agente electoral, ni se ha escrito carta alguna con otro objeto que el de procurar la mayor suma de votos en favor del candidato común Sr. Faura, como lo demuestra la circular que suscrita por socios y amigos de La Prosperidad Bergistana se dirigió al Distrito”.

En els pobles més rurals, dominats electoralment per la *Liga de Propietarios*, hi tenien la partida perduda: “No así lo hicieron los de la Liga, que creyendo sin duda que un triunfo cualquiera, siquiera aparente, les había de dar importancia para lo sucesivo, no han perdonado medio para conseguir que las actas de los pueblos vinieran con el mayor número de votos emitidos en la forma de sus papeletas. He aquí la causa del resultado de que tanto se envanecen los partidarios de la Liga”

Acabaran repetint, també una vegada més, que als de *La Prosperidad* solament els guia el bé de Berga i el seu Districte i irònicament ofereixen als seus adversaris una plana de la seva publicació, per publicar els seus escrits, així, diuen, l'opinió pública podrà jutjar. Amb la mateixa ironia s'adrecen al dirigent carlí Lluís Rosal per lamentar que, a l'acabar l'escrutini, no pogués llegir el discurs que duia preparat i li ofereixen els salons de *La Prosperidad* per realitzar aquesta lectura.”³⁰⁶

Tot plegat, comptat i debatut, era el que ara en diríem *escalfar motors*, per la gran cursa de les properes eleccions legislatives, ja que difícilment alguns membres de La Prosperidad i el mateix Ajuntament presidit per Pujol, podien acceptar veure's relegats al paper de simples comparses del rosalisme.

Les eleccions legislatives del 1879: candidats i suports oficials.

El fet de que Duràn i Bas l'any 1879 fos diputat per Berga és poc conegut, o almenys, no ha estat relatat amb detall. Per què aquest silenci?

La distància política entre Barcelona i un Districte de poca entitat com el de Berga era més que considerable. Solament cal contrastar les diferents actituds de Manuel Duràn i Bas al respecte, seguint les interessants aportacions de Borja de Riquer, que ha estudiat en profunditat aquest personatge de tanta entitat dins el conservadorisme català. L'actuació del jurista al Districte de Berga no aporta pas res al seu reconegut prestigi.

Cal dir, d'entrada, que a Barcelona no hi hagué partit conservador, oficialment, fins el març del 1883, però la rellevant actuació política de Duràn i Bas venia de lluny.

La Catalunya del 1833-1843 es manifesta com una societat força moderna que vivia grans tensions; a més de la guerra es van viure grans enfrontaments dins de mateix liberalisme. A partir del 1843, el nucli originari de l'“escola social conservadora” estava integrat per juristes de prestigi, entre ells Duràn i Bas. El mateix 1843, un d'aquests juristes, Francesc Permanyer, va definir les aspiracions dels conservadors catalans amb aquestes tres consignes, “*Orden sin tiranía, libertad sin licencias, progreso sin revolución*”. Segons Duràn i Bas, els conservadors catalans volien que les candidatures, des de la seva configuració, fins a la seva actuació, tot respongués a criteris propis catalans. El mateix any 1879, escriuria a Francisco Silvela, ministre de Governació: “... las elecciones tienen que ser limpias. Hemos de rechazar sistemáticamente los cuneros, no debe ponerse candidatos a los distritos sino al contrario, recibirlos de ellos y encomendar que escojan entre ellos a las personas de mayor respetabilidad en el país”. Aquest mateix 1879, a “Barcelona imposen una representació corporativa, i no accepten els candidats que volia imposar Cànovas o Romero Robledo. Això, evidentment, topà amb els criteris de funcionament d'un partit centralista, que era el model liberal de partit”³⁰⁷. La realitat, però, seria ben diferent, ja que la farsa electoral es desenvolupava amb unes altres regles de joc.

En aquestes eleccions Duràn i Bas va ésser el candidat de Rosal, contra el *cunero* Bonanza, però allò que afirmava oficialment, que les eleccions havien d'ésser netes, es demostraria que era solament una frase.

Pels de *La Prosperidad* no hi havia dubtes sobre qui havia d'ésser el candidat. Martínez Campos, “*regeix els destins de la Pàtria*”, Bonanza, el “*seu amic predilecte i company d'armes ha tornat (de Cuba) amb ell*”, no votar-lo, si accepta ésser candidat, seria una ingratitud. D'aquesta manera es presenta l'opció del candidat Bonanza. I adverteixen, “Si la Liga de propietarios abraza recelos o desconfianza póngase en relación directa con dicho Sr. Bonanza en la seguridad de que se los desvanecerá y de que quedarán contentos; pero no expongan con su influencia a que el Distrito consuma un acto de ingratitud, votando a otro candidato, por ilustre que sea su apellido”.³⁰⁸

Els homes forts de *La Prosperidad Bergistana* al tornar Martínez Campos de Cuba i amb ell el seu fidel José Pasqual de Bonanza es van afanyar a felicitar-los; felicitació a la que els militars van contestar agraïts. Bonanza des de Cuba seguia l'actualitat berguedana a través dels seus amics polítics al Districte, Ramon Pujol Thomàs, Josep Blanxart i Grau i, possiblement altres, com ja havíem dit³⁰⁹.

A l'escenari polític del Berguedà on en pocs dies s'havia de representar una nova ficció electoral; els “*protagonistes*” locals d'aquest teatre polític havien après alguna

cosa de les eleccions provincials en què Faura fou elegit: sabien que el paper que ells podien aspirar a interpretar era secundari; també pensem que tenien assumit, que el primer actor l'escollien a Barcelona i que, aquest, els podia deixar pràcticament fora d'escena; també tenien assumit que si de Madrid en sortia moltes vegades l'argument de l'obra, a Barcelona s'escrivia, sempre, el guió. Els seus contactes amb el tàndem Martínez Campos-Bonanza, vells coneguts, possiblement pensaven que els oferia una nova oportunitat d'actuar pel seu compte. Si algun d'aquests protagonistes locals encara no havia après aquesta lliçó, en aquestes eleccions, i més encara, en les el 1881, tindria l'oportunitat d'assabentar-se'n bo i el que diem, és raonable pensar que els nous cacics locals, sempre a la recerca de diputats influents, *cuneros* o no, es resistissin a abandonar la influència de l'amistat que creien tenir amb Martínez Campos.

Imposar la candidatura de Duràn i Bas al Districte de Berga contra la de Bonanza, propiciada pel grup de *La Prosperidad* i beneïda per Martínez Campos, obeeix al que diu el mateix Duran? Seguint la correspondència del mateix Duran, estudiada per Borja de Riquer, més aviat ens fa pensar que tal vegada sí, però que hi ha alguna altra consideració a fer, com veurem.

La formació del Govern Martínez Campos el 8-III-1879, donà esperances als conservadors catalans de que les coses podien canviar i de que el redreçament era possible. A l'abril del 1879, el *Comité Conservador Liberal* presentà Duran i Bas com a candidat per Barcelona i Berga. Duran deia en una carta al ministre Silvela el 25-3-1879: "Desde que en tiempos del Ministerio Cánovas se ha tratado de la disolución del Congreso, he recibido reiterados ofrecimientos de electores de esta ciudad, de Berga, de Mataró, de Manresa y de Montblanc para presentar y sostener mi candidatura en estos distritos. A todos he contestado que no tengo ilusiones políticas; que abandonar por algún tiempo el bufete ocasiona un gran quebranto en mis intereses; y que habiendo concluido mi hijo su carrera este año, deseaba poder hacer más fructíferos sus estudios con los consejos de mi experiencia. Casi todos han desistido menos los de Berga y de esta capital. Los primeros no por razón de la persona del Sr. Orozco que todos aprecian, pues es muy digno, sino por querer por diputado a un hijo del país, con arraigo en él, han insistido en mi candidatura; y como allí existe una Asociación de propietarios rurales muy influyente, en la que están muchos parientes, clientes y amigos míos, han seguido preparando el terreno a pesar de mi resistencia"

Duran posà les seves condicions per acceptar la nominació, en la quarta de les quals deia "que siendo arriesgada, insegura y para mí un poco perdida la elección en ésta - Barcelona- por la incomprensible apatía de los conservadores, no consiento en ser presentado por Barcelona, sin serlo igualmente por Berga, distrito que puedo calificar de natural, pues no quiero exponer mi nombre a una segunda derrota, para reparar la cual se me vaya buscando distrito en segundas elecciones". En la resposta del ministre a Duran del 28-III-1879, li confirmà que "con posterioridad a su estimada carta, quedó decidida la presentación de V. por Berga, donde no tendrá oposición"³¹⁰.

Ens cal, però, situar-nos en l'entorn general del període Varela Ortega³¹¹ aporta informació de gran interès per il·lustrar el període. Pel març de 1879 va dimitir el Govern Cánovas: el problema cubà havia accentuat la divisió del partit conservador. Cánovas va aconsellar la continuació de la política conservadora amb un canvi de persones: el 7 de març, Martínez Campos jurava com a president del Consell.

La línia reformista del Govern en els afers cubans va obrir l'esquerda amb els romeristes que defensaven els interessos peninsulars a Cuba.

Cànovas va decidir que calia acabar amb el govern de Martínez Campos i el desembre del mateix 1879 tornà a ocupar la presidència del Consell. El general, que li va faltar temps per fabricar-se una base de poder en l'administració i les corporacions locals, havia quedat a mercè dels canovistes.

Les divisions que apuntem no eren pas l'única amenaça que feia perillar al govern conservador. Entre canovistes i campistes havien sorgit rivalitats recents. Vegem com les raona Varela Ortega: "Durante su gobierno Martínez Campos había seguido una política personalista, muy de camarilla, en lo referente a nombramientos militares. Cuando cayó aquel Ministerio, los militares campistas temieron que Cánovas no respetara su coto privado. Recelaron la injerencia de Cánovas en asuntos del Ejército y, en además de amenaza, proclamaron su intención de dimitir. Cánovas, celoso de las prerrogativas del poder civil, decretó el cese de aquellos generales que consideró levantiscos. La situación se complicó cuando en el Senado, los militares que corearon y aplaudieron una frase de Martínez Campos en contra de Cánovas, fueron declarados en situación de cuartel. En la discusión parlamentaria que se promovió a raíz de esta medida, los militares cerraron filas. Se vio a los generales Riquelme, Dabán y Jovellar, además de Martínez Campos, atacar furiosamente al ministro de la Guerra, marqués de Peñafiel. No pasaron muchos días sin que 'la piña de generales' como vino a llamárseles, se reuniera, en gesto provocativo en un banquete al que asistieron dos capitanes generales, diez tenientes generales y dos brigadieres"³¹².

Enfrontats els generals amb Cànovas, Martínez Campos, que es sentia traït i abandonat pels polítics, "se encontró con dos armas en la mano nada despreciables. Un grupo: amigos militares sin puesto; y un programa: puesto para los amigos militares". En el fons, remarca Varela Ortega, tampoc eren tant diferents les aspiracions de les altres oposicions liberals³¹³. Conjunturalment, doncs, l'interès de Martínez Campos per situar políticament, entre altres, al seu fidel Bonanza i el dels de la Prosperidad per comptar amb un candidat propi, serien coincidents. La jugada semblava que podia reeixir, però els conservadors de Barcelona també tenien quelcom a dir-hi i ja hem vist que el general "pacificador" arribava, solament, fins on Cànovas li permetia arribar.

Els candidats. Les eleccions, Duran i Bas i Faura contra Bonanza.

Com ja hem dit, d'oposició va haver-n'hi. Bonanza va acceptar la candidatura i els de *La Prosperidad* van fer campanya a favor de Bonanza, apel·lant a l'agraïment del Districte. En realitat, però, estaven sols enfront de l'aparell polític que s'anava estructurant a Barcelona, com ja havien pogut comprovar en l'elecció de Faura a les provincials, bo i que a última hora i de mala gana, acceptessin aquest candidat.

Ara acusen a Faura d'haver escrit als alcaldes per demanar-los el vot per Duran, manifestant-los que té motius per creure que Bonanza es presentarà per un altre Districte, com ja ha fet Orozco, fins aleshores diputat per Berga. I amb aquell gust tant característic dels advocats per les matisacions, des del *Semanario Bergadán*, el 13 d'abril, exposen la seva postura³¹⁴.

En aquesta data però, bo i el que escrivien, sabien perfectament que Duran era el candidat del Govern i que l'elecció estava decidida. La següent edició del setmanari esvaeix tot dubte.

Dedicat a les eleccions. Publiquen el número d'interventors que podem relacionar, després, amb els resultats electorals.

“Intervetores declarados³¹⁵:

SECCIONS	BONANZA	DURAN	TOTAL
Berga.....	2	4	6
Cardona.....	6	-	6
Saldes.....	4	2	6
Vallcebre	6	-	6
Pobla de Lillet	2	4	6
Borredà.....	3	3	6
Prats de Lluçanès	4	2	6
Olvan	-	6	6
Casserres	1	3	4
Avià	3	3	6
Totals	31	27	58

Els de *La Prosperidad*, però, sembla que encara volen mantenir una esperança, encara que solament fos per no decebre tant als seus partidaris o per justificar la posició que havien mantingut, sabent-la perduda: el 30 de març, el Comitè conservador liberal de Barcelona reunit a la Llotja de Mar, havia elegit els seus candidats: Manuel Duran i Bas, Frederic Nicolau i Francesc López Fabra.

Duran tenia, doncs el triomf assegurat a Barcelona –diuen els de *La Prosperidad* -, i posat a triar, es quedaria amb l'acta de Barcelona si també sortia elegit per Berga. En conseqüència caldria repetir les eleccions.

Insisteixen en el deure de gratitud que tenen amb Bonanza i Martínez Campos i repeteixen la denúncia de que s'han fet gestions al Ministeri per bloquejar el cobrament de les fortificacions.

La votació i les reclamacions

Celebrada la votació es van fer públics els resultats:

Seccions	Duran	Bonanza	Castelar
1/ Berga.....	57	43	
2/ Cardona.....	31	80	2
3/ Saldes	21	45	
4/ Pobla de Lillet.....	81	19	
5/ Vallcebre.....	63	53	
6/ Borredà	27	11	
7/ Olvan	40	2	
8/ Avià.....	33	19	
9/ Prats de Lluçanès	37	14	
10/ Casserres	98	2	
Totals	488	286	2

La lectura d'aquest escrutini que diuen va trigar tres hores a realitzar-se no presenta grans dificultats, però vegem el comentari dels de *La Prosperidad*.

“Contra cuyas votaciones se produjeron reclamaciones y protestas de la Secciones desde la 4 a la 10, algunas de ellas muy fundadas, por coacción, soborno y otras

ilegalidades electorales”. Concreta, que un secretari escrutador va proposar empatada la votació: “la mayoría se conformó con dicha petición, y como el Sr. Presidente declaró proclamado electo al candidato que aparecía en la lista con más votos escrutados, fuera cualquiera su forma, se hizo constar dicha proclamación y la no conformidad de la mayoría de la Junta, interponiéndose recurso dealzada ante el Congreso de Diputados para que en atención a las razones que se alegaron, se declarasen diputados presuntos ambos candidatos y se procediese a lo que la ley en tales casos determine.

Para formarse concepto del estado de observaciones que en esta elección se ha consignado, basta solo indicar que el acta consta de 21 folios escritos”.

Les denúncies dels fraus electorals continuen Escriuen sota el titular de *Muertos*, una clara denuncia a les pràctiques electorals –en aquest cas de la fer votar els difunts- a Olvan, feu natural de Rosal, amb una bona dosi d'ironia, que és d'agrair.³¹⁶

La denúncia a les amenaces i desqualificacions durant la campanya i del frau electoral, ja celebrades les eleccions, va continuar essent noticia pels redactors de *Semanario Bergadán*, que el 28 d'abril es dirigeix a *A las personas de sentido común del Distrito de Berga*, per denunciar els comportaments electorals en aquests termes: Duràn i Bas ha guanyat les eleccions. Els de *La Prosperidad Bergistana* han jugat net, però els de la *Liga de Propietarios*, no: han cercat pel candidat Duran tota mena de recomanacions oficials, del Diputat provincial Faura, del Governador Civil i del Ministre de la Governació. Han continuat la seva campanya desmereixent al candidat de *La Prosperidad* i difamant els seus partidaris; han emprat medis reprovables com les amenaces i els suborns, i el que és pitjor, han apel·lat als carlins.³¹⁷

Rosal és senyalat pels electors de Bonanza com el gran culpable de tots els mals, i no solament dels electorals: en un episodi més del que podria ésser l'enfrontament soterrat camp-ciutat, és acusat de voler imposar el feudalisme industrial sobre els humils pagesos del Districte, en un article que sota el titular *Los señores de horca y cuchillo*, publicat el primer de juny, acusen obertament a Rosal.³¹⁸

Com veiem, la guerra local continuava: L'Ajuntament Pujol diu que confia en la Justícia. Mentre, el conflicte del cobrament dels impostos d'extraradi continuava amb tota la violència: l'encarregat del cobrament al molí de Minoves, vora la fàbrica dels Rosal, va ésser agredit “dijous” per dos empleats dels Rosal. Ara se n'han ocupat dos burots protegits per la Guàrdia Civil i el comandant militar de la plaça, Pedro Lience, hi ha enviat una partida de tropa per restablir el principi d'autoritat.

Mentre, també, Pujol era processat. El mateix Martínez Campos, des de la Presidència del Consell de Ministres escriu a Duran el 21-V-1879:

“Mi distinguido amigo: he sabido con disgusto que por influencias de V. Se procesa a los alcaldes de Berga, Sr. Pujol, al de Cardona, Sr. Casals, y al administrador de rentas del primer pueblo citado, Sr. Fariols, por no haber sido afectos a V. en las pasadas elecciones, y deseo que por el contrario cese ese encono contra esas personas, y puesto que ya tiene un Distrito importante como es la Capital, dejará a favor de mi amigo Bonanza.

V. habrá observado que mientras las pasadas elecciones apoyé su candidatura aun en contra de Bonanza, pero hoy después de haber triunfado en Barcelona, no puedo consentir continúe ese encono injustificado en contra de quien también es mi amigo.

Yo espero de V. que arreglará todo con las autoridades para que cesen las actuaciones comenzadas y dejará el distrito de Berga para que a las segundas elecciones pueda salir por él Bonanza”³¹⁹.

Duran, naturalment va replicar les instruccions del general perquè Bonanza fos el pròxim diputat, ja en veurem el resultat al tractar les eleccions del 1881. De la situació política berguedana, solament en podem dir que es va agreujar: la guerra política Pujol-Penina d'una banda i Agustí Rosal per l'altra, ja no tindria aturador.

Ens hem extès en el tractament que la premsa local va fer d'aquestes eleccions perquè entenem que és la informació que va rebre la població, que podia creure-la o rebutjar-la. La veritat sembla més simple: si el mateix Martínez Campos reconeix que ha sacrificat al seu candidat, Bonanza, a favor de Duran i Bas, a les urnes, què és discuteix?. Ben aviat, els mateixos adversaris de Duran i Bas, diran públicament que li van donar suport. Perquè, doncs, mantenir aquesta ficció teatral?.

Pensem que la resposta més plausible és la de què tot plegat respon a l'enfrontament personal Pujol- Rosal pel domini electoral del territori i per l'import dels tributs no abonats, clau del conflicte entre ambdós personatges. La resta és una escenificació, moltes vegades pactada, per donar aires democràtics a un sufragi sempre fraudulent. Hem revisat la documentació dels escrutinis i ens centrarem en alguns detalls concrets.

L'elecció d'interventors

Amb data del 3 de maig del 1879, presidint l'acte Bienvenido Lagraba, promotor fiscal, en funcions de jutge, l'alcalde de Berga Ramon Pujol i Thomàs, que amb Josep Blanxart i Grau signen com a compromissaris, i el secretari municipal de Berga, Joan Canal Gamisans, aixequen acta del nomenament dels Interventors:

Berga	Secció 1 ^a	Lluís Blanxart Camps,	44	vots	
		Josep Soler de Morell,	44	“	
		Laureà de Vilardaga,	34	“	
		Joan Casals Camprubí	34	“	
		Lluís Rosal Gironella	24	“	
		Francesc Vila	24	“	
	Suplents:	Hipòlit Puig,	44	“	
		Ramon Minoves	44	“	
		Lluís Rosal	34	“	
		Francesc Vila	34	“	
		Ramon Rosal	24	“	
		Antoni Busoms	24	“	
		Antoni Busoms	24	“	
Cardona	Secció 2 ^a	Ramon Bofill Caballé	16	“	
		Mariano Riu Gómez	16	“	
		Ceferino Pena	15	“	
		Salvador Puig Alabern	15	“	
		Josep Figols	16	“	
		Josep Grau Balagué	16	“	
		Suplents:	Ceferino Pena	16	“
			Salvador Puig	16	“
			Salvador Grau Fígols	15	“
	Jaume Fàbregas		15	“	
			Celdoni Casals	15	“
			Fruitós Artigalàs	16	“

Els resultats de les altres Seccions segueixen, exactament, la mateixa tònica. Es declaren nul·les una sèrie d'actes per no haver presentat les cèdules els elegits i es discuteix si cal o no cal presentar-les totes. Creiem que la simple lectura d'aquest resultat, invalida la seva veracitat.

L'escrutini general de les eleccions

L'escrutini general es va celebrar el 27 d'abril del 1879 presidit per l'esmentat Bienvenido Lagraba Bernard, promotor fiscal, en funcions de Jutge, amb Ramon Pujol Thomàs, alcalde president de la Comissió inspectora del Cens electoral i els vocals Antoni Pedrals Sastre, Francesc Joan Canals Parera, Antoni Bonet Codina i Joan Vilajuana Serra, més els interventors.

El recompte de vots coincideix amb el publicat a la premsa que ja hem reproduït.

Segons un dossier presentat, Joan Vilajuana, de la Junta General de l'escrutini del Districte, accepta i fa seves les al·legacions i reclamacions presentades pels pobles de Borredà, La Pobla de Lillet, Avià, Olvan, Casserres, Prats de Lluçanès i Vallcebre:

En un dossier presentat per l'acta de la secció nº 4, La Pobla de Lillet, Vilajuana fa constar que no s'ha presentat la llista de votants; a la de la secció nº 5, Vallcebre, el mateix Vilajuana fa constar abusos; a la secció nº 7, Olvan, Pujol presenta la partida de defunció de dos votants, etc.

A Avià, els electors van ésser forçats a votar Duràn i Bas. Nombrosos agents els esperaven a les entrades del poble i els acompanyaven a dipositar el vot, canviant, si calia, les paperetes de Bonanza per les de Duran.

No va presidir la mesa l'alcalde; es va subornar electors amb diners o amb "comida"; alguns grups amenaçaven als electors de Bonanza. Signen l'acta datada el 21 d'abril, Ramon Escobet i per no saber escriure Martí Casas i Josep Solé de Morell. (Escobet no fa constar que signi explícitament per els dos que no sabien escriure, i tampoc ho fa ningú més).

Vallcebre. Suborns i coaccions per canviar els vots a favor de Duran; s'han detectat vots d'electors "que no existien", per haver mort o ésser fora de la població. Signen l'acta el 20 d'abril Joan Ripoll i Anton (il·legible).

A La Pobla de Lillet, nombrosos grups de persones forçaven als electors a canviar les paperetes a favor de Duran; es va subornar a "infinitat d'electors" amb diners, "comida" o promeses. L'acta es datada el 21 d'abril, com la d'Avià, i també la signen Ramon Escobet i els analfabets Casas i Solé de Morell.

Borredà. Exactament els mateixos càrrecs i l'acta es signada a Berga, com les altres, el 20 d'abril, pels mateixos signants.

Olvan. La impugnació, datada a Berga el 21 d'abril, aquesta vegada signada per Joaquim Prat, presenta les mateixes protestes que ja hem anotat. Hi afegeix, però, que en els grups de coaccionadors n'hi anaven d'armats, que s'acceptava el vot a tothom, àdhuc als difunts, i que es va expulsar a un elector. La mesa no va admetre cap reclamació.

Prats de Lluçanès. La mateixa redacció signada per Joan Rocabruna.

Casserres. Els fets impugnats són un xic més amplis: membres de la mesa la van abandonar: el mateix secretari va entrar i sortir diverses vegades i personalment entregava paperetes de Duran; van avançar més de quinze minuts el rellotge públic, fet que va permetre canviar els interventors per suplents; no es va permetre seguir la votació als representants de Bonanza ni identificar els electors; la mesa es va negar a expedir les certificacions.

Signen l'acta el 20 d'abril, Climent Escobet Xicart i Ramon Escobet.

En total, Duran i Bas hauria obtingut 488 vots, Bonanza 286 i E. Castelar, 2 vots. De les 10 seccions, 7 havien presentat protestes de nul·litat, que d'acceptar-les, resultarien 109 vots per Duran i Bas, 168 per Bonanza i 2 per Castelar.

L'influent mestre d'obres i destacat liberal F.J. Canals va proposar remetre les actes a Madrid fent constar un empat i que el Congrés decidís a qui atorgava l'escó del Districte berguedà. La proposta no va ésser acceptada i tampoc hauria servit de gaire, perquè com hem vist a Madrid ja havien decidit, i tothom va firmar l'acta sense majors protestes, almenys oficialment. El teatre continuaria a la premsa local per entretenir el personal.

Conclusió del primer subperíode

Les eleccions legislatives del 1876 creiem que ni es van arribar a celebrar: simplement, els cacics locals van posar-se al servei polític de Martínez Campos i van entregar l'acta al general Bonanza i quan aquest va ésser destinat a Cuba, per incompatibilitat, la van entregar a Orozco, seguint la seva recomanació.

El traspàs del diputat provincial Farguell i Caum, el 1879, i l'elecció de Faura per succeir-lo, va propiciar la intervenció política del jove Agustí Rosal.

A les eleccions legislatives del 1879, part dels cacics locals van intentar repetir la mateixa operació, també a favor de Bonanza, com ja havien fet el 1876, però ja va intervenir-hi l'Agustí Rosal i els seus: es van moure a Barcelona i l'acta va ésser per Duran i Bas.

Els partits de la Restauració encara no estaven organitzats electoralment, però ja es configurava el que seria el funcionament del sistema. Un sistema que, al Districte de Berga, quedava establert amb l'industrial Agustí Rosal, com el protagonista més poderós del caciquisme, que s'iniciava a les eleccions provincials del 1879, ja dominava plenament la situació electoral.

2/ Subperíode, Joaquim Marín Carbonell, diputat liberal 1881- 1893, amb el parèntesi carlí del 1891

Introducció

Aquest subperíode inclou els capítols següents: **cap. 3**, les eleccions del 1881; **cap. 4**, les eleccions del 1884; **cap. 5**, les eleccions del 1886; **cap. 6**, les eleccions del 1889, totes elles amb Joaquim Marín Carbonell, diputat a Corts; **cap. 7**, les eleccions del 1891, les primeres celebrades amb el reintroduït sufragi universal, amb el triomf de Llauder, un parèntesi carlí; **cap. 8**, les eleccions del 1893, altra vegada amb Marín com a diputat.

Ho veurem amb més detall:

Cap. 3, Les eleccions legislatives del 1881

L'estudi dels resultats d'unes eleccions de diputats a Corts en un petit districte com Berga potser té un interès limitat, però l'anàlisi d'un microcosmos d'aquestes característiques ens pot permetre de concretar alguns dels aspectes essencials del procés electoral dins el sistema caciquil establert durant la monarquia d'Alfons XII. I concretament, aquestes del 1881, possiblement són les més rellevants de totes, pels personatges que hi trobarem implicats.

En el nostre cas, valorem també un valor afegit: com ja hem dit en presentar aquest estudi, la font principal de documentació ha estat la nombrosa premsa local parcialment conservada. Com hem pogut veure, però, tota la premsa aportada fins aquestes eleccions és l'editada pel grup liberal-conservador que es movia entorn de la *Prosperidad Bergistana* que, amb diverses capçaleres, sempre són els redactors del primer *El Bergadán*, es a dir el grup Josep Blanxart Grau, Ramon Pujol Thomàs i Rafael Joaquim Penina Sala, adversaris dels carlins i oposats als Rosal.

En aquestes eleccions, però, Rosal incidirà en la vida política de Berga i el Districte també per mitjà de la premsa amb la creació de la capçalera *El Criterio Bergadán*, que neix expressament amb motiu d'aquesta comptesa electoral.

Ara Penina ja no estarà sol: el director de la nova capçalera serà l'advocat Marià de Foix Escriu, dissident de *La Prosperidad* i enemic personal de Penina per afers professionals relacionats amb la família de Foix. Aquestes picabaralles entre advocats, ja ens situen en el que seran els enfrontaments polítics a partir d'aquestes eleccions.

Les eleccions de 1881 les emmarquem en el segon subperíode de la Restauració en què s'organitzaren els dos grans partits dinàstics del que seria el torn, als quals anaren incorporant-se gent procedent de diverses tendències, des de carlins fins a republicans.

Aquestes eleccions, basades en el sufragi restringit, es desenvoluparen segons tots els cànons del sistema caciquista, però a Berga presenten un interès singular, com ja hem apuntat, perquè la confrontació electoral es produí entre dos candidats oficials: José Pasqual Bonanza, col·laborador i amic de Martínez Campos, i Joaquim Marín Carbonell, nebot de Víctor Balaguer. De fet, aquestes eleccions de Berga depassaren l'interès local, perquè s'hi debatia alguna cosa més que la determinació del nom de qui ocuparia l'escó del districte. Constituïren un episodi en les campanyes del proteccionisme català, però, sobretot, foren una mostra del pols produït entre Balaguer, Sagasta i Martínez Campos.

A la confrontació electoral del 1881 en terres berguedanes es van donar les condicions perquè es possessin en evidència les diferències, malfiances i rivalitats de fons entre personatges clau del període de la Restauració, com Cànovas, Sagasta i Martínez Campos, i que a excepció del general probablement ignoraven fins i tot l'espai físic que ocupava el districte en el mapa electoral.

També creiem que és oportú senyalar la peculiaritat berguedana del caciquisme electoral d'aquest temps. Arreu s'imposa el "tornisme" que ha estat estudiat i perioditzat a nivell general i poca cosa podríem afegir-hi més enllà de remarcar que al Districte de Berga l'esmentat "tornisme" no comença fins que el fabricant de Puig-reig, Pons Enrich, no entra en política presentant-se a les legislatives del 1899. Des de les provincials i legislatives del 1879, l'únic cacic amb possibilitats d'imposar-se al Districte fou l'Agustí Rosal, que justament en aquestes eleccions legislatives del 1881, consolidà el seu poder en tots els fronts polítics, de Barcelona i Madrid, sense opositor possible.

En aquest capítol dedicarem especial atenció a les eleccions provincials quan Faura va ésser reelegit després del breu període en què va cobrir la vacant del difunt Farguell Caum. Entenem que en aquell escrutini, s'assaja i es posa en funcionament el fraudulent joc de denúncies que ja trobarem en les successives eleccions. Pel que fa concretament a les eleccions legislatives, avancem que ja les havíem tractat amb anterioritat ³²⁰.

Cap. 4. Les eleccions del 1884; cap 5, de l'any 1886; cap. 6, de l'any 1889

Les eleccions legislatives que van del 1884 al 1889, com a tals, tenen ben poc interès: Marín continuarà essent el candidat de Rosal i per tant, l'elegit. Amb l'Agustí Rosal ocupant l'alcaldia de Berga des del 1883, l'elecció estava garantida. Els adversaris de Rosal les passaran magres per trobar candidats que se les vulguin fer amb Marín a les urnes.

També des del 1883, Ramon Pujol s'ocupava del cobrament de contribucions al districte, base del seu futur poder electoral; aquest nomenament administratiu, el situà temporalment en un segon pla en la política local, ja que el rol més activista, l'ocuparia el director-redactor d'*El Bergadán*, Rafael J. Penina. Aquest, ara seria discutit per un nou periòdic, *Crónica de Berga*, rosalista, i dirigit pel metge Casals, cosí germà de Penina, encara que enemistats.

La Prosperidad Bergistana, dividida, havia quedat pràcticament en ben poca cosa; els carlins que s'havien enfortit, es barallaven entre ells: majoritàriament nocedalistes, es dividiran per acabar seguint majoritàriament les passes de Llauder. També tindran la seva premsa local, *El Eco de Queralt* i *La Voz de Queralt*, seguint la línia de les nombroses publicacions de la *Causa*.

L'any 1885 es concedirà al destacat empresari liberal, Marcel·lí Buxadé, permís per construir un canal industrial. La concessió primer i l'obra després, es polititzaran contra Rosal, des del primer moment i durant molts anys incidiran fortament en la vida política local.

Amb tots aquests elements, entre altres, i la crisi endèmica a Berga, capital d'un districte que s'industrialitzava vora el Llobregat, marginant la seva capital, es viurà una altra etapa del caciquisme més barroer i grotesc.

El "tornisme"

Amb les eleccions del 1881 decidides a favor d'un dels dos candidats que es presentaven pels fusionistes, Marín Carbonell, hem iniciat de ple l'època del domini dels Rosal sense una oposició real. Les eleccions legislatives decidides a favor de Duran i Bas el 1879, anteriorment, les provincials decidides a favor de Faura i, finalment, les legislatives del 1881 decidides a favor de Marín no podien deixar gaires dubtes respecte a on arribava el poder dels Rosal.

Les legislatives del 1884, amb Rosal alcalde, creiem que en bona part posen en evidència que aquesta situació de domini anirà per llarg i, sense oposició real. Aquells joves ambiciosos que a través d'aquella associació de nom rebuscat, *La Prosperidad Bergistana*, que havien endegat per canviar les terres de l'Alt Llobregat, i fer-se un espai polític, havien fracassat definitivament. El caciquisme rural i l'emergent

caciquisme industrial havien pactat, amb el vist i plau de les forces més reaccionaries, el lideratge polític d' Agustí Rosal Sala, "el fill petit de D. Ramon". Contra els Rosal, cada vegada més, veurem com l'oposició es converteix en l'obstrucció exercida pels cacics que no van reeixir, per no desaparèixer del tot, on, idees i partits polítics són secundaris. Fonamentalment, aquesta serà durant molts anys, la base del caciquisme al Berguedà, que prendrà diverses formes conjunturals. Aquestes formes no són res més que trets puntuals que confirmen l'idea que avui tenim del caciquisme en general introduint-hi, però, les matisacions pertinents que enriqueixen el seu estudi.

En el nostre cas i pels anys que estudiem, les matisacions que introduïrem seran respecte al funcionament del "tornisme". Òbviament, les nostres observacions, ni el discuteixen ni el matisen, simplement demostren que quan un industrial del poder dels Rosal exerceix de cacic polític en un territori que domina, en el joc del tornisme general, juga a les dues bandes, almenys, fins que apareix un competidor del seu mateix nivell econòmic amb interessos al territori i, per tant de similar influència social i política. Això, però, no es donarà fins a les legislatives de l'any 1899 en que es presentarà per primera vegada Lluís G. Pons i Enrich, un altre gran industrial establert al Districte.

En resum, pensem que aprofundir en l'estudi d'aquesta microhistòria, ens ajuda a evitar simplificacions que poden induir a possibles errors si ens limitem a no moure'ns de la "seguretat" que dona la visió general de l'estudi del caciquisme.

A l'inici d'aquest treball citàvem a Varela Ortega que posava sobre la taula l'avanç que l'estudi del caciquisme havia fet els darrers trenta anys. És exacte. Solament cal recordar la mítica publicació de *La España del siglo XX*³²¹. Tuñón de Lara escrigué: "El caciquismo sólo es posible en un país de gran propiedad agraria. El cacique es el ricacho del pueblo, el mismo es terrateniente o representante del terrateniente de alcurnia que reside a la Corte". Avui sabem que la qüestió és molt més complexa.

També, a mesura que avancem en els estudis d'història local ens adonem de fins a quin punt era determinant el poder polític que s'exercia des de Barcelona, bo i que algunes vegades de forma ben diferent. Ben segur que el molt conservador Duran i Bas que hem vist actuar políticament al districte de Berga, estava contra un caciquisme similar a Barcelona. Ací rau el perill de les generalitzacions que ignoren – per manca de monografies locals- les excepcions que confirmen i reafirmen la regla.

Una extensa bibliografia avala l'estudi d'aquest període electoral que coneixem com el del *tornisme*. Ens preguntem fins a quin punt és una periodització vàlida per l'Alt Llobregat, almenys, en aquests primers temps de la Restauració.

Pel que fa a la bibliografia, en el nostre cas, ens hem de situar a l'any 1979, amb l'aportació de l'Ignasi Terradas.³²² Fent referència al fundador de l'Ametlla de Merola, Terradas escriu: "Mateu Serra va mostrar una prudència industrial característica, pel fet de no transcendir el compromís polític local a àmbits més amplis. En canvi, en el cas dels Rosal, sí que aquesta articulació va tenir més transcendència, tenint en compte sobretot la proximitat de Berga i l'efecte de la premsa local. La premsa liberal considerava els Rosal carlistes i cacics destacats del partit de Berga. Durant l'època dels partits que s'alternaven, liberals i conservadors, els Pons van assumir el paper liberal i els Rosal el conservador i es van presentar per diputats". Aquesta idea l'hem vist reproduïda en diversos autors posteriors, perquè una lectura parcial de la premsa local la vindria a confirmar.

Mª Gemma Rubí i Josep Armengol³²³ han escrit: "Entre 1876 y 1886 los distritos de la provincia de Barcelona observaron escrupulosamente el turno pacífico con excepción

de los distritos de de Catellterçol y Vich de predominio conservador, y los de Berga, Manresa y Villanueva y Geltrú, donde la hegemonía correspondió a los liberales”.

Aquestes aportacions precisen alguna puntualització complementària, ja que són contradictòries. Es cert que el districte de Berga majoritàriament es considerat carlí, o almenys antiliberal per la influència social determinant dels eclesiàstics, però també és cert, com veurem a les eleccions del 1881 que, quan cal als seus interessos, Rosal farà votar liberal a clergues i carlins. El seu poder és immens, Berga, cap del Districte i amb electors suficients per decantar unes eleccions, s'ha convertit, de fet, en la seva colònia. Rosal era un cas ben clar – no pas únic a Catalunya- del gran poder polític que podien tenir les grans famílies locals o comarcals, exponents dels interessos industrials o agraris del país. J. Termes també dóna notícia del continuat vot liberal dels berguedans.³²⁴

Hem vist com molta de la gent, de diverses condicions, que havien fet oposició a Rosal des de *La Prosperidad Bergistana*, quedaven fora del joc polític o s'arregleraven directament amb els partidaris de Rosal. Malgrat el radicalisme que anava agafant l'oposició que li feien Pujol - Penina des de les seves publicacions, el poder de Rosal era imbatible. De fet, a la seva oposició no li quedava altre remei que fer oposició sistemàtica i esperar temps millors, mentre, entretenien al personal fomentant inacabables litigis de caràcter local.

És probable que a nivell estrictament local, pels electors, tant del sufragi censatari com pels del sufragi universal a partir del 1891, es considerés més interessants les eleccions municipals i àdhuc les provincials: el municipi els era la instància més propera, i la Diputació no deixava d'ésser l'única Administració que, molt de tant en tant, aprovava alguna subvenció per carreteres, camins, etc. Dels que feien la campanya pels candidats a les Corts en podien sortir vagues promeses electorals que anaven riu avall després de les eleccions: el projecte d'una gran obra d'infraestructura, en el ben entès que s'arribés a presentar, discutir i aprovar al Congrés, sense assignar-hi dotació del pressupost, era paper mullat. Les promeses, en definitiva, si és que en feien, suplien el balanç negatiu de les accions realitzades.

Què feien, doncs, aquests diputats a les Corts de Madrid?. M^o G. Rubí en un breu resum de la seva tesi doctoral és ben explícita al parlar d'aquests diputats: “Els parlamentaris fins al tombant de segle havien estat diputats imposats pel caciquisme provincial dirigit des de Barcelona. Tanmateix –cal dir-ho- en aquesta demarcació, formada per 14 districtes molt diferents entre si, no era fàcil exercir un poder caciquil d'àmbit provincial. Per tant, resseguint la seva actuació al Congrés dels Diputats ens hem adonat que sovint treballaven en qüestions que no afectaven directament al seu districte o que genèricament preocupaven al conjunt de diputats catalans, com ara la defensa del proteccionisme econòmic. I sobretot s'establia una relació de conveniència entre el diputat i el districte, però no pas d'integració en sentit positiu”³²⁵.

En el cas del districte de Berga, pensem, però, que no hauríem de limitar la imposició de candidats “al tombant de segle”, ja que va continuar durant tota la Restauració. Tornem, però, al diputat Marín, elegit el 1881, amb un govern liberal. Serà reelegit el 1884 amb un govern conservador. Les dues vegades, amb el suport determinant dels Rosal. És més, Marín no va ésser elegit solament en aquestes dues legislatures, també va ésser-ho, el 1886, 1893 i 1898, aquestes darreres amb l'acta no aprovada. Es a dir, va ésser elegit ininterrompudament del 1881 al 1898, amb el parèntesi carlí del 1891, amb etiqueta liberal i amb etiqueta conservadora.

Per comparar els resultats berguedans amb els generals, vegem que diu Josep Termes ³²⁶: “Com sabem, durant la Restauració, sempre el partit en el govern guanyava les eleccions que ell havia convocat. Les de 1876, 1879, 1884, 1891, 1896 i 1899 es van fer sota el signe conservador, i les restants, les de 1881, 1886, 1893 i 1898 sota la fèrula liberal”. Ni per un moment pensem que el cas berguedà, és excepcional, únic. Ben al contrari, creiem que probablement era més freqüent del que fins ara hem sabut: seria el cas de Granollers on Antoni Ferratges i Mesa, va sortir elegit, entre el 1876 i el 1898, quatre vegades pel partit conservador i quatre pel partit liberal.³²⁷

Ens permetem insistir-hi una vegada més: la “peculiaritat” del caciquisme berguedà rau en la misèria econòmica i l’endarreriment d’aquella zona geogràfica que no interessa seriosament a cap força política. Solament cal comparar la situació berguedana amb la dinàmica manresana i l’empenta del republicanisme i el catalanisme, estudiada per Mª Gemma Rubí en la seva valuosa tesi doctoral.³²⁸ Llegida des del Districte de Berga, si provem d’establir alguna comparació, ens adonem que malauradament pels de Berga, parla d’un altre món.

Cap. 5. Les eleccions del 1886; Cap. 6, les eleccions del 1889

A les eleccions legislatives del 1886 a les del 1889 Rosal va obtenir l’acta de diputat per Marín bo i els esforços de l’oposició per arrabassar-li, com ja hem avançat. Allò que realment comptava pels industrials cotoners que era tenir diputats que vetlessin pels seus interessos proteccionistes a Madrid, estava assegurat. Aquest és el fet inqüestionable que creiem, però, que no es pot simplificar dient que Rosal liderava els carlins i que aquests disciplinadament votaven al liberal Marín, empassant-se el passat liberal del diputat domat. Aquesta circumstància concreta cal circumscriure-la en el marc concret del Berguedà.

El període transcorregut entre aquestes dues eleccions és un dels més agitats de la història política del Districte i molt especialment de la seva capital, Berga, que s’entretenia amb baralles locals mentre la vida política es desenvolupava en altres escenaris.

En aquest període es començarà la construcció del canal industrial (1885) que esdevindrà una bandera política en totes les eleccions, fins a la fi del segle, que coincideix amb l’accidentat acabament de l’obra; creixerà, encara més, el poder dels Rosal; prosseguirà la polèmica construcció del ferrocarril del Llobregat; la lluita entre integristes i carlins arribarà al seu zenit i els portarà a la divisió interna, enmig de grans i estèrils polèmiques; el 1887, els carlins, seguint una nova estratègia, intervindran directament en la vida política; amb motiu de les campanyes proteccionistes, trobarem les primeres notícies del catalanisme polític.

L’amalgama de tots aquests fets, enmig d’una gran crisi, accentuarà encara més, les rivalitats locals, entre Rosal i el tàndem Pujol- Penina, que ja venien de lluny. Tot comença el gener del 1885, amb l’entrada de Farguell de Magarola a la Diputació, amb el suport de Pujol i Thomàs. Farguell de Magarola farà gestions per la concessió de canal industrial o, almenys, els seus agents electorals les hi atribuiran. La carrera política d’aquest personatge serà la més brillant dels polítics del Districte: diputat provincial, senador, diputat a Corts i governador de Toledo, seguint pràcticament, tots els partits polítics conservadors.

Cap. 7. Les eleccions del 1891, el parèntesi carlí

Les eleccions legislatives del 1891, les primeres celebrades pel sufragi universal aprovat l'any anterior, van comportar que els carlins presentessin candidat on creien que el triomf era assegurat.

Probablement el Districte de Berga era el que consideraven més segur, perquè van presentar-hi el seu cap, Lluís Mª de Llauder, que va ésser proclamat electe.

Prèviament, Rosal havia retirat el suport a Marín i no va presentar cap candidat alternatiu. Més encara, la seva gent va fer campanya per Llauder.

El tàndem Pujol-Penina, sempre mancats de candidats influents, van passar a recolzar a Marín, abandonat electoralment per Rosal.

Cap. 8. Les eleccions del 1893

Introduïrem aquest capítol de les eleccions legislatives del 1893 en que van competir per l'escó Llauder, que ja era diputat i novament Marín, avançant que pel Districte de Berga, tingueren un interès especial. Més però que les eleccions legislatives, foren més convulses les eleccions municipals, ja que foren unes de les primeres eleccions en que les pràctiques caciquils emprades per Penina van "fer el cim". Amb el que diem, no pretenem pas menystenir les eleccions legislatives que probablement van tenir més ressò fora de Berga, per la derrota de Llauder, en plena eufòria carlina, que a Berga mateix.

A banda Agustí Rosal que era el més ben relacionat i qui més podia coaccionar, la resta de polítics locals, ja hem vist que tenien ben poc poder: s'havien de limitar a fer d'agents electorals de qui els feia la confiança d'encomanar-los la campanya; si era el partit governant tenien possibilitats, si era el partit d'oposició, també ja hem vist les dificultats que tenien per trobar candidat perdedor, ja que en cometre el frau electoral, uns i altres hi eren experts.

Un dels problemes d'aquests cacics locals era la seva manca d'ubicació política en un partit determinat que, a banda els carlins, tampoc tenien força per establir a Berga, o la consolidació de la seva fidelitat a un "amic polític" de relleu, consagrat, que els permetés ésser influents al territori on actuaven políticament. L'aparició del catalanisme polític els donava una oportunitat que, en alguns casos, van aprofitar tímidament per apropar-se a aquell moviment. Anar més enllà hauria estat una barcelonització de la política i al districte de Berga la política es feia oscil·lant entre el localisme i les rivalitats personals. Costa entendre com és possible que cap polític berguedà mostrés interès pel moviment catalanista que es desenvolupava a Barcelona i que de la mà de Verdaguier i Callís conduiria a la creació de la Unió Catalanista aquell mateix any, majorment quan el sentiment catalanista era compartit per la majoria de la població catalana, segons Josep Termes.³²⁹

En aquest tercer capítol dedicarem un breu apartat al catalanisme polític, per veure l'actitud dels cacics berguedans davant aquest moviment, amb el qual probablement alguns simpatitzaven, però que no tenia l'aval dels seus protectors, polítics o industrials.

Capítol 3

Les eleccions legislatives del 1881. J. Pasqual de Bonanza - Joaquim Marín Carbonell

El context polític i social

El triomf de Rosal fent elegir diputat a Duran i Bas va representar una derrota sense pal·liatius pels de *La Prosperidad Bergistana*, que de seguida es van dividir. Un nou personatge, Josep Manubens Robert, destacat carlí vingut de Barcelona, entraria a la política local al servei de Rosal.

Convidat per Rosal, Duran i Bas va visitar la ciutat i els de *La Prosperidad* varen intentar un acostament que resultà fallit. Manubens ja alcalde de Berga i l'esmentada entitat es van declarar la guerra mútuament. Començava una etapa violenta.

En aquest extens capítol presentarem les successives eleccions celebrades des de les legislatives del 1879, municipals i provincials fins arribar a les legislatives del 1881. En totes aquestes eleccions veurem créixer i afiançar-se el poder de l'Agustí Rosal que l'any 1881 esdevingué pràcticament absolut.

Eleccions municipals. Fi de l'alcaldia Pujol i entrada dels rosalistes

L'ambient polític de Berga estava judicialitzat: tres redactors del *Semanario Bergadán*, estaven processats per injúries als Rosal; el carlí Lluís Rosal Gironella, no podia ésser regidor perquè tenia impugnats els comptes que havia presentat de l'administració del Santuari de Queralt, que depenia de l'Ajuntament; Ramon Rosal Cortina era discutit com a regidor per una sentència judicial. Rafael J. Penina es dirigia *A los adversarios de La Prosperidad Bergistana*, amb una extensa filípica on feia diverses puntualitzacions. A la cinquena deia, "*que desde este número, hasta nueva orden el responsable en el modo dicho y bajo los aspectos indicados es el que suscribe*"³³⁰. Penina assumia les responsabilitats legals i la direcció, desplaçant a Josep Blanxart i Grau i, per dir-ho sense embuts, com veurem, això vol dir, que empraria una agressivitat inusual.

El 30 d'abril, els de *La Prosperidad* van adreçar "*Als Bergadans*" un manifest cara a les properes eleccions municipals. Excepcionalment es redactat en català. Tracen el perfil idoni per un regidor: per ésser un bon "*conseller*" d'un Ajuntament, no basta ésser ric, ni ésser home de representació i de pes, cal que ocupi el càrrec amb aquell interès i bona voluntat que no obeeix a l'egoisme d'escombrar cap a casa, sinó de l'amor al poble nadiu i de l'interès de fer-lo lluir entre els altres pobles. Cal que tingui discerniment, criteri i voluntat propis, no li calgui assessor ni es deixi portar pels "*patrons aranya*". Cal que sigui independent i que hagi vist mon perquè compregui que és el millor pel Comú. Proposen als berguedans analitzar qui són els uns i els altres, en base als actes de generositat i sacrifici que uns i altres han fet al servei de la ciutat: que mirin la llista oberta de la subscripció per les obres de reconstrucció i ampliació del Santuari de Queralt que l'Ajuntament duia a terme, i a boca plena podreu dir que qui no estima a la Verge de Queralt no és bon berguedà, pontifica el Manifest.³³¹

El manifest adreçat als berguedans els convida a reflexionar perquè així com en una família no es ben rebut un “*sobrevingut*” que arracona als germans, també és “*impropi, inconvenient i mal vist*” que els forasters s’apoderin del govern d’una població, perquè un poble no és res més que un conjunt de famílies. Recomanen que no es votin forasters ni a persones que es deixin guiar per un foraster, per instruïdes i bones que semblin, perquè Berga no és la seva pàtria nadiua i no l’estimaran prou.

Observem que parlen d’un “*foraster*” com a possible candidat per alcalde i del seu promotor que, solament podien ésser els Rosal. De seguida veurem de qui han parlat fins ara, però, segueixen, i ara sí que ja veiem que al·ludeixen al seu candidat, Ramon Pujol Thomàs; recomanen als berguedans que no es deixin guiar pel ressentiment ni per l’antipatia, que recordin a dignes persones que foren molt odiades quan empunyaven la vara i “son nom és ara molt amat, perquè ens recorda moltes millores i reformes fetes durant la seva administració Per grans dots que tingui l’home constituït en autoritat es gasta, perquè com que tots volem la justícia a casa dels altres, ens convertim en enemics quan la fa passar per casa nostra”. Acabaven demanant, que els nous regidors seguissin la mateixa política d’obres i d’administració econòmica de l’Ajuntament del moment. Firmaven el Manifest, Francesc de Martín i de Carpi, Joan Vilajuana Serra, Lluís Freixa i Escobet, Manuel Mas i Comellas, Antoni Bonet i Codina i Josep Comellas.

El text del manifest, exageradament localista, té un to respectuós que aviat anirà a la baixa. Entre els firmants hi trobem els noms d’alguns propietaris rurals, entre ells, el primer firmant, Francesc de Martín i de Carpi, de família noble, advocat que no exercia i que amb Josep Blanxart Grau, també advocat, que tampoc exercia, veurem pocs anys després, senyalats com els dos primers contribuents de la població. Ambdós, aviat abandonaran pràcticament als companys d’aquest grup.

Quan les baralles de la política local arribaran al punt més alt, Francesc de Martín serà l’alcalde de la concòrdia. Pel que fa al segon firmant, Joan Vilajuana Serra, propietari dedicat als negocis, ben aviat el veurem alcalde, sempre al servei de la política i dels negocis de R. Pujol Thomàs.

El “foraster” que necessitaria “*assessor*”, si era elegit alcalde, era Josep Manubens Robert, doctorat en Dret civil i canònic, que acabava d’aterrar a Berga, on va obrir bufet. Perquè es va anar a establir a Berga, essent ja un home fet?. Pels de *La Prosperidad*, l’havien dut els carlins per a defensar els seus interessos. A partir d’una data indeterminada, va ésser advocat de la família Rosal. I ací cal fer tres consideracions: primerament, cal parar esment en que els Rosal aspiraven a crear un imperi econòmic considerable, no solament en la indústria tèxtil, sinó també en les activitats agropecuàries i en les forestals. Les seves compres de terres ja no es limitaven al Berguedà, abastaven les pastures de la Cerdanya i els seus interessos forestals, miraven el Solsonès, cap a Sant Llorenç de Morunys. Aquests objectius i els seus mètodes, necessàriament havien de generar plets infinits. Treballar professionalment pels Rosal, per Manubens, que a més d’alcalde també seria jutge, havia d’ésser més temptador que limitar-se a les possibilitats que el Districte podia oferir a un lletrat: plets testamentaris; treure els drets d’una petita propietat; delimitar un terreny en un punt concret en que uns aiguats havien modificat el curs del torrent que en les velles escriptures establia el canvi de propietat; el preu de les ovelles que un gos d’atura, descontrolat, havia esbalçat, etc. Una segona consideració, la voldríem fer en torn a l’exercici de l’advocacia en aquesta època. Jacobson ³³² raona com “*un advocat prometedor podia aspirar a exercir algun càrrec polític en el govern municipal o provincial*”. Aquest autor, també ens diu que a les darreres dècades del segle XIX la professió es va fer molt més competitiva i eren menys els advocats que es podien fer

un lloc dins el món tancat de l'exercici privat. Cita a Amadeu Hurtado que en les seves memòries parla de la "crisi del ple" i del que per alguns era un excés d'advocats. La tercera consideració neix de les dues anteriors: algunes de les diferències més sonades de la política local berguedana, no van venir ni de diferències ideològiques ni de rivalitats de partits. Van ésser fruit de les rivalitat personals entre advocats. Aquesta qüestió l'aportarem documentada al ocupar-nos de l'escrutini d'aquestes eleccions i de l'aparició del primer periòdic rosalista, *Criterio Bergadán*. Amb l'establiment de Manubens a Berga treballant professionalment i políticament pels Rosal, que ja comptava també amb els serveis del liberal Laureà de Vilardaga, cobria tot el ventall polític que, a nivell local, depenia econòmicament del seu favor.³³³

Tornant al juliol del 1879, direm que el dia 1, Josep Manubens Robert, va prendre possessió de l'Alcaldia i Ramon Pujol Thomàs de primer tinent. *El Semanario Bergadán* fa una anàlisi que serà premonitori: "El vivo interés que la lucha de los partidos que se disputan la gestión administrativa de nuestro Municipio ha despertado en todos los bergadanes que esperan con ansia saber de qué manera va a funcionar una corporación que ha quedado compuesta de elementos tan heterogéneos, y de una mayoría que tiene la fuerza del número, ante una minoría que posee el poder regulador de la presidencia". Reclama, diu, que dediquin una atenció especial als acords que prengui aquest Ajuntament i a les tendències que prengui cada una de les dues fraccions. "Frente a frente se hallan los hombres que capitanean los dos partidos, y natural es que el público espere con ansia un pronto desenlace, borrascoso o bonacible, de los rencores y antipatías tanto tiempo alimentados por la calumnia y la intriga"³³⁴. El "público", va haver d'esperar el "desenlace", anys i anys. Amb els advocats de Rosal intervenint directament en la política local i el temible i combatiu Penina a la direcció de la premsa pujolista, els Jutjats van tenir la feina per afers electorals assegurada.

A partir d'aquests moment, a la vida municipal de Berga on ja hi havia una guerra total entre les dues fraccions, es va passar a l'obstrucció i, cara al públic, ja no es guardaren ni les formes: Manubens i la seva minoria, resten sols; els de *La Prosperidad*, encapçalats per Pujol, no solament deixen d'assistir als actes on acut oficialment la Corporació, sinó que entren, com dèiem, de ple en l'obstrucció sistemàtica, àdhuc en l'organització de les festes de Corpus i La Patum del 1880 que, a Berga, és un tema especialment sensible³³⁵. No entrarem en l'anecdota que aquest enfrontament i altres de similars va generar i que tantes vegades nodreix la història local, perquè el que en aquest apartat de l'estudi ens interessa, es documentar com les faccions de Pujol i Rosal, fent bandera de la bona administració municipal, es posicionen per comptar amb l'aixopluc dels partits que protagonitzen la política del país, al marge de les idees que uns o altres podessin representar que en el fons eren les del mateix conservadorisme, anant, però, a missa més els uns que els altres. Cara a l'opinió pública, solament coincidirien en aquest període, en la defensa del proteccionisme.

El diputat Duran i Bas visita el Districte, convidat pels Rosal

A darrers d'agost del 1879, el diputat M. Duran i Bas va visitar el Districte, convidat pels Rosal. Pels vençuts de *La Prosperidad*, era l'última oportunitat per apropar-se al diputat Duran i Bas, reubicar-se en la nova situació i atenent a l'indiscutit prestigi del jurista, cercar el seu arbitratge.

Els de *La Prosperidad* saluden al visitant “sense cap mena de reserva mental”, perquè per l’elevació de les seves idees, no solament no es deixarà contaminar del mal que divideix la població, sinó que contribuirà a que desaparegui “el virus”. D’aquesta manera, la malaltia serà guarible, i afegeixen: “Ofensa nos haríamos a nosotros mismos, si ni por un momento pudiéramos admitir la posibilidad de colocar al Sr. Duran en la categoría de pretendiente a la verdadera y genuina representación de este Distrito, puesto que honrándose la capital del Principado con su dignísima representación en Cortes, no cabe suponer que pueda verse aquella desairada, ni pospuesta a las egoístas e interesadas instancias de una fracción del último de los distritos rurales”. L’al·lusió a la “fracció” capitanejada per Rosal no deixa de tenir certa subtilesa, que la perd del tot amb el que segueix: “Y si esto no lo concebimos, con mayor motivo rechazaremos la especie de que pueda el ilustre visitante colocarse en el impropio terreno de fomentar odios injustificados, proteger mezquinos propósitos personales, y alentar bastardas pasiones de partido que ahonden más la sima que tan perjudicialmente divide los ánimos, los intereses, las poblaciones y aun las mismas familias”.

Continuen dient que no tenen cap mena de recel respecte a les actuacions de Duran, a qui reconeixen que han combatut en les darreres eleccions, bo i haver demanat per escrit afavorir-lo amb el vot: “Enemigos de comparaciones, no podemos sin embargo ocultar que tenemos en el Sr. Duran, a quien combatimos lealmente como candidato, la confianza que repetidos actos nos ha hecho perder en otra persona a cuya elección contribuimos tanto como nuestros adversarios, y no dudamos por tanto que su visita ha de ser altamente beneficiosa al país” (en evident al·lusió a Faura).

Retòricament amics de la concòrdia, cerquen la mediació del diputat per frenar a Rosal: “Como no queremos se tome esto ni por memorial ni por una acusación, no nos detendremos en poner de relieve las necesidades de la comarca, ni llamaremos la atención sobre la principal y más digna de tener en consideración que sin ningún género de duda es la unión de divisiones injustificables y de todos modos perjudiciales, la desaparición de este antagonismo funesto entre personas que deberían aspirar a un mismo fin y la supresión de estas mezquinas, odiosas, ridículas e indefendibles rivalidades que naciendo en los pueblos pequeños de las malas pasiones de los hombres, fomentándose con el orgullo, el egoísmo, y el interés de clase o de profesión, acaban por constituir la causa fundamental de la perturbación en que se hallan muchas comarcas imposibilitando su adelantamiento y la perfección y mejora de todos sus intereses.

Digna tarea seria, y laudable, y merecedora de ser emprendida por una persona de ideas levantadas y corazón magnánimo, la de procurar convertir en un hecho la aspiración que indicamos en el párrafo anterior”. No s’estan de recordar a Duran que Ells –els de *La Prosperidad*-, són els vencedors de la guerra, però a Berga tornen a manar els vençuts, es a dir els carlins.

Feta aquesta invitació, passen a recordar-li que a darrers de novembre del 1875, qui avui presideix el Govern, va pacificar el país; la pau implica l’acabament d’una guerra, amb vencedors i vençuts, i afinant el tret, afegeixen, “no cabe poner en duda que debía contarse entre los vencidos a todos aquellos que ya con las armas en la mano, ya con auxilios metálicos, ya con consejos, ya con rogativas, ya con deseos, habían aspirado al triunfo de la causa vencida por D. Arsenio Martínez Campos”.

La Prosperidad, bo i no haver enarborat cap bandera política –continuen escrivint -. certament no es pot comptar entre els vençuts. Lluny d’explotar la victòria en benefici propi, han lluitat per la unió, en bé del país i perquè, sense distincions, els vençuts també es beneficiessin dels avantatges assolides. Els beneficis obtinguts, però, han

estat negats, “y lo que es más triste, se ha levantado nuevamente, bien que cubierta con manto hipócrita la bandera vencida, y fructificando en el país la mala semilla, los vencidos de ayer se han convertido en los vencedores de hoy, con la diferencia especial y digna de tener en cuenta de que si no abusan de la victoria, que malamente puede decirse victoria porque ha faltado la lucha necesaria, bien podemos decir que es porque no pueden, y cuanto menos de todos modos, están muy lejos de corresponder al trato recibido cuando estaban troncadas las posiciones”, en clara al·lusió a l’alcaldia Manubens, en la que ben segur Duran degué intervenir.

Acabaven amb una recomanació: “Hemos apuntado estos antecedentes porque como fiamos en las relevantes dotes del Ilustre visitante pueda tenerlos en cuenta, para apreciar la necesidad de cooperar a la desaparición de todo lo que tienda a la perturbación del país, bien seguro de que si algo en este sentido consiguiera proporcionaría con ello al país un beneficio moral mucho mayor, más apreciable y de más trascendencia, que todas las ventajas materiales que pueda obtener interponiendo ante el Gobierno su reconocida y legítima influencia”.³³⁶

En resum, direm que amb aquesta salutació s’informava al nou Diputat del que era la realitat berguedana, segons la versió dels seus adversaris electorals. A la vegada demanaven la intervenció de l’elegit per la concòrdia i li recordaven, com hem vist, que ells eren els vencedors de la guerra, mentre, els seus electors eren els derrotats, es a dir, els carlins. Era la seva manera de reclamar a Duran el reconeixement que Rosal els negava. En Pujol i la seva gent, acusar als seus adversaris de carlins, esdevindrà una pràctica habitual.

El dijous dia 28 d’agost, Duran i Bas va arribar a Berga, procedent de Cardona, Casserres i altres pobles del Districte. A la plaça de la Creu, va ésser rebut per la Corporació Municipal, altres autoritats, “y un gran número de personas caracterizadas de esta población, sin distinción de partido”. La banda municipal, “*distrajo la concurrencia*”. Tot seguit, el diputat va ésser acompanyat a la residència de la família Rosal, on s’hostatjava; allà va dir als que l’acompanyaven, que havia vingut per a veure de prop, les necessitats del país. Els acompanyants es van acomiadar i a la vesprada, l’Ajuntament li va dedicar una “*serenata*”.

El matí del dia següent, Duran va rebre comissions dels pobles del Districte i de la *Liga* i a la tarda, acompanyat de la Corporació municipal i altres personalitats, va visitar les escoles públiques, la presó, l’hospital i altres establiments públics. S’hi va fixar molt, i va lamentar el mal estat de les escoles i sobretot, de l’escorxador i la presó; cap al tard, l’Ajuntament el va obsequiar amb un refresc a la seva seu, “*durante el cual se trató de todo lo que más conviene a la población en particular y al Distrito en general*”; dissabte a la tarda, Duran va visitar el santuari de Queralt i va veure les millores que s’hi realitzaven i al vespre li van oferir una altra serenata; el matí del diumenge va continuar rebent comissions de pobles i a la tarda, la *Liga* el va obsequiar amb un refresc al domicili de Laureà de Vilardaga; al vespre, la *Juventud Católica de Berga* el va obsequiar amb una funció i *La Prosperidad Bergistana*, amb una vetllada musical. Semblaria, doncs, que les dues faccions es van sumar en l’homenatge a Duran i Bas, però la realitat va ésser un sàinet còmic, pel que els mateixos interessats expliquen en una pintoresca relació de com es feia la política a finals del segle XIX. Podem llegir a *Semanario Bergadán*:

“Careciendo de datos para reseñar la función de la Juventud Católica, nos concretaremos a explicar la recepción que le hizo la sociedad de que es órgano este Semanario”. A les 10 del vespre, una comissió de *La Prosperidad*, esperava al Sr. Duran a les portes de la *Juventud Católica*. Aquesta comissió el va acompanyar al saló de *La Prosperidad*. En aquells locals s’hi havien col·locat uns seients de preferència,

on van seure Duran, l'alcalde, el president de *La Prosperidad* i els membres de la *Juventud Católica* que els havien acompanyat. Van escoltar dues o tres peces –en això va consistir la vetllada musical- i van passar al “salón de refrescos” on s'havien col·locat dues fileres de taules que van ésser totalment ocupades per senyores; els senyors es van haver d'encabir en un saló proper i es va servir un refresc. Abans, però, es va oferir a Duran el títol de soci d'honor de *La Prosperidad* i una còpia de l'acta d'aquest nomenament. Duran va agrair aquest nomenament i va oferir “su cooperación para cuanto tienda a realizar el útil fin de la Sociedad”. Aquesta crònica que firma la Redacció, acaba: “En suma, el obsequio con que *La Prosperidad Bergistana* quiso honrar al Sr. Duran, fue improvisado con la mayor espontaneidad y aprobación de los SS socios, y creemos que significará para dicho Sr., que los que le combatieron en las últimas elecciones, lejos de serle adversos, se sienten honrados, aun vencidos, con ser representados por el digno repúblico que tanta honra hace a Cataluña, que *La Prosperidad Bergistana* sabe apreciar a las personas por su valer, y por último, que sus asociados no se dejan llevar por la pasión, ni les ciega el espíritu de partido y el encono a sus adversarios, como así lo creen o afectan creer muchos de ellos.

Reciba pues el Sr Duran el testimonio de nuestra sincera estimación y gratitud, por las delicadas pruebas que acaba de dar y había dado ya de su elevación de miras y de la adhesión que ya de antiguo le une a los intereses de nuestro Distrito y reciba así mismo la felicitación que todo el pueblo bergadán le ha tributado expresa o tácitamente, durante su estancia en nuestra ciudad”.³³⁷

A qui hagi tingut l'oportunitat de veure algun dels olis que en el seu moment es pintaren de Duran i Bas, amb la toga, llibres a la mà, tot gravetat, tant de la ciutat de Barcelona i el seu senyorial Ateneu, se li farà difícil imaginar el personatge protagonitzant la crònica que hem reproduït: caminant pels mal empedrats i bruts carrers de Berga, amb corts de porcs arreu, acompanyat de gent que es barallava i pretenia utilitzar-lo, anant de “saló” a “saló” d'uns i altres, per acceptar “refrescos” oferts entre serenates. Segurament aquest era el preu que havia de pagar un diputat quan visitava el seu Districte rural, almenys una vegada a cada legislatura.

Ens preguntem, però, quin grau de credibilitat hi podem donar a aquesta informació. Bo i haver escrit que no entràrem en anècdotes locals hem reproduït aquesta crònica perquè, atenent als fets posteriors, cal interpretar-la. La nostra interpretació és que els Rosal i la *Liga*, que havien ofert l'acta a Duran, li havien “treballat” fins a donar-li l'escó a les Corts. Ara Rosal que ja dominava, la *Liga*, el Districte i les institucions de la ciutat de Berga, havia convidat al diputat a visitar el Districte i òbviament, va acaparar la visita.

Però, si la crònica és fiable, a les deu del vespre del darrer dia de la seva estada a Berga, Duran hauria fet una escapada als locals de *La Prosperidad Bergistana*, (plaça de Sant Joan), situats a quatre passes de la residència dels Rosal, (plaça de les Fonts) per assistir a una “vetllada musical” que va consistir en la interpretació de dues o tres peces i, d'una manera “improvitzada” –la crònica ho reconeix- oferir-li un títol de soci d'honor de *La Prosperidad*. Aquesta interpretació, en el millor dels casos, en termes d'ara –no de l'època en que encara no es practicava el futbol- seria haver “colat” un gol a la porteria dels Rosal des d'una posició de fora de joc. Si aquesta darrera visita no es va ni produir, possibilitat que tampoc descartem, la indignació dels Rosal, encara hauria estat major. Quin ressò van tenir aquests fets, si és que en van tenir algun? van esdevenir altres incidents que no coneixem?. Continuar per aquesta via, seria novel·lar i els fets semblen més simples: *La Prosperidad Bergistana* i la seva publicació, *Semanario Bergadán*, s'havien suïcidat; el suïcidi involuntari no va reeixir del tot, però ja mai més res va ésser igual.

El conflicte alcalde Manubens- Prosperidad Bergistana.

La crònica que hem reproduït parcialment, es va publicar el 7-IX-1879, en el nº 160 del *Semanario Bergadán*. El número 161 d'aquesta publicació, és del 14 de setembre, és a dir, la publicació no pateix cap endarreriment en la seva aparició pública, però oficialment la publicació ja venia del poble de Castellar del Riu, on diuen, *respirarien aires purs per dedicar-se al periodisme*, comptant amb la competent autorització de l'alcalde d'aquella localitat, (feu electoral de Pujol, on a més, era un propietari important).

Els fets són prou concrets: l'alcalde Manubens, havia prohibit l'edició de *Semanario Bergadán* dins la seva jurisdicció i havia clausurat els locals de *La Prosperidad Bergistana*. Des d'aquest primer número editat oficialment a Castellar del Riu, "*l'exiliat*" s'adreçava *A las autoridades, a la prensa, a la opinión pública*, en un article que per la seva extensió i interès, reproduïm en Annex, nº 13.

Amb la prohibició d'imprimir i distribuir *Semanario Bergadán* des de Berga, aquesta publicació i les que la succeïren, sempre seguint la línia de l'històric *El Bergadán*, s'iniciava la pràctica de Rosal de prohibir la premsa dels seus adversaris que esdevindria habitual. El resultat era crispar més encara la situació ja tensa des de feia temps. L'advocat Manubens passava a ésser el blanc dels odis dels contraris a Rosal. Manubens ja des de l'alcaldia, ja des del Jutjat, va continuar essent un home de Rosal i del carlisme més reaccionari.

Guerra a l'alcalde Manubens

De la lectura de l'annex que hem aportat, a banda constatar la poca feina que tenien els advocats berguedans, se'n desprèn que el motiu oficial de la clausura de *La Prosperidad*, ballar en temps de pregàries per obtenir la gràcia de la pluja, no era suficient. Segur que els Rosal i el seu home a l'alcaldia de Berga volien acabar políticament amb la gent de *La Prosperidad*, però el mètode emprat era allò que Don Juan Tenorio en deia "*amenazar a un león con un mal palo*". Firmada pels advocats Francesc de Martín i de Carpi, Josep Blanxart Grau, Rafael J. Penina, Josep Galard, i per Francesc J. Sarraís i Cassimir Blanxart de Ferrer, el *Semanario* va adreçar una carta al "*Sr. D. José Manubens Robert, Abogado*", on repetint els arguments exposats a l'annex que hem reproduït, li consultaven com a advocat, si considerava legal el comportament de l'alcalde de Berga, aparentant cercar el seu autoritzat criteri davant una consulta que diferents persones els havien confiat. No descartem que enfront del nou vingut Manubens podés haver-hi un cert corporativisme dels advocats berguedans, àdhuc dels que no necessitaven exercir com De Martín i Blanxart Grau, que probablement, els divertia la zelosa actuació de Manubens. La carta en qüestió, que repeteix com hem dit els arguments ja exposats, té 11 apartats. Solament reproduïrem part del 9, perquè havia d'ésser molt mal vist pels integristes: "*Si el Letrado dictaminarte opinara que legalmente no procedía la orden del Sr. Alcalde, ¿bastaría para su justificación alegar su celo extraordinario en pro de los preceptos de la Religión del Crucificado?, ¿Y si no hallase ni en los mandamientos de Dios ni en los de la Iglesia, ninguno para señalar como infringido con hecho de divertirse honestamente unos particulares en tiempos de rogativas también particulares, le bastaría al Sr. Alcalde aducir en pro de su proceder, el deseo de llevar el espíritu religioso de que se halle poseído al ánimo de aquellos ciudadanos que creyese les falta igual fervor?, ¿Usurparía en este caso las atribuciones del Rdo. Cura Párroco? ¿Y no sería inconsecuente, admitido este principio, no prohibiendo la comisión de los*

muchos pecados que forzosamente han de cometerse en esta ciudad toda vez que nadie ignora que el justo falta siete veces al día y no cabe considerar justas las cinco mil almas que existen en esta población?”

Seguidament el *Semanario* de Penina, es feia ressò del que la premsa forània, de Barcelona i Madrid, ha dit de l'afer de Berga, protagonitzat pel *nou inquisidor*. Es el recurs dels *Remitidos*, que es farà habitual.

A cada exemplar publicat hi havia una breu secció que amb el títol de Gacetilla, publicava fets curiosos. Podem llegir-hi: “ALCALDADA, según el diccionario de la Academia; “la acción imprudente o inconsiderada que ejecuta algún alcalde abusando de la autoridad que ejerce, o bien, cualquiera acción o dicho en que se proceda con afectación de autoridad, dando motivo a risa o desprecio”.

Un altra mostra: “RISAS. Según parece se ha reído mucho en la vecina ciudad de Berga a motivo de las disposiciones adoptadas por el Sr. Alcalde contra La Prosperidad Bergistana, notándose que los que más se han reído son los que también reían al recibirse la noticia de los fusilamientos de Guardiola y San Quirse, y los asaltos de Cuenca y Granollers. Creían sin duda que La Prosperidad Bergistana quedaba hundida para siempre....Cándidos!, reíd, reíd, pero tened presente aquel refrán de nuestros vecinos de allende el Pirineo, **il rirá bien, qui rirá le dernier.**”³³⁸

Mentar els liberals assassinats per l'indisciplinat Saballs al pont de Guardiola (Cercs), no respectant l'indult atorgat, és especialment cruel, però ja valia tot. Es continuarà enviant i reproduint *Remitidos*, l'actuació de Manubens serà observada amb lupa i no es deixarà passar cap oportunitat de repartir llenya. Les denúncies seran freqüents i creuades. A primers de novembre del 1879, el *Semanario* es queixarà de les diverses causes criminals que se li segueixen, però que no l'espanten pas: “¿Que es lo que se persigue preguntamos nuevamente?. Si se pretende romper de una vez nuestra pluma y acabar con esta publicación, vengase de frente y cara a cara, lúchese con armas iguales y así la lid será noble y el vencido lo será lealmente, pero por el honor del nombre Catalán no se nos venga a herir por la espalda ni se intente hundirnos a mansalva, aunque de todas maneras aceptamos la lucha pues y saben nuestros enemigos que no conocemos los efectos de la intimidación”. Aquest era el millor estil del polemista Penina.

Sembla raonable pensar que tota aquesta ironia agressiva no tenia cap transcendència a la vida de la població, més enllà d'entretenir les tertúlies de cafè i rebotiga i mantenir la població dividida. Probablement era una manera de demostrar que els de *la Prosperidad*, encara que no manaven, eren vius. Era, però, també una manera de preparar les properes eleccions provincials a favor de Manuel Farguell de Magarola.

Les eleccions provincials del 1880 i l'entrada en política de Manuel Farguell de Magarola

Amb un diputat a Corts, Duran i Bas, i un diputat provincial, Faura, recolzats pels Rosal que ara, a més, tenien un home de la seva confiança a l'alcaldia de Berga, com ja hem dit, les possibilitats electorals dels homes que formaven *La Prosperidad Bergistana*, eren ben minses. Els Rosal ara, dominaven l'espai conservador i carlí-ultraconservador del Berguedà.

L'espai del conservadorisme liberal i anti carlí que havia caracteritzat *La Prosperidad*, per més mal encara, havia quedat orfe, amb la mort del conservador Joaquim Farguell Caum. El pragmàtic Farguell Caum, havia acceptat ésser soci d'honor de *La Prosperidad* i president honorari de *La Liga*. Probablement el difunt volia llegar el cacicat de Berga on tenia la major part de les seves propietats agràries i les mines al seu fill, a qui ja havia enviat alguna vegada a acompanyar diputats a visitar el Districte perquè s'anés familiaritzant amb l'activitat. En qualsevol cas, també molt probablement, els homes de *La Prosperidad* van veure que el seu padrí més a l'abast, havent-los deixat penjats Martínez Campos a les darreres legislatives, era Manuel Farguell de Magarola. L'horitzó polític a curt termini passava per les eleccions a diputats provincials, majorment, quan Faura els havia marginat.

Els Rosal vivien entre Barcelona i Berga i ben segur coneixien perfectament les limitacions del fill de D. Joaquim, de manera que per aquesta banda, cap preocupació. Les limitacions de l'home del Berguedà que va fer més carrera política, -diputat provincial, diputat a Corts, senador i governador de Toledo -, també les devia conèixer perfectament l'astut Ramon Pujol Thomàs, de manera que podia ésser l'home idoni. L'únic mèrit que podia presentar el fill era justament el de ser fill del vell cacic sota la protecció del qual, els que ara pretenien heretar-lo havien entrat en les compteses electorals. Ara, ja experimentats en aquestes activitats, intentarien tutelar a Farguell de Magarola, per servir-se dels suports del difunt al Districte.

Segurament que la intenció d'apropar-se a Farguell de Magarola, expliqui els grans funerals organitzats en morir el pare; el col·locar a Queralt plaques d'homenatge, dins i fora de l'església, per perpetuar l'aportació del difunt a la reconstrucció i ampliació del santuari, dissenyades i amb el text redactat pel mateix alcalde Pujol; el que l'Ajuntament cedís, a petició del fill, terreny del cementiri, per construir el panteó del pare i, sobretot, al acceptar el retrat de prop de dos metres de D. Joaquim, regalat per Farguell de Magarola per col·locar-lo a la sala de sessions. No solament es penjarà el retrat en una paret, sinó que s'acordarà "*disponer la fijación perpetua del retrato del M. I. Sr. D. Joaquín Farguell y Caum en el lugar preferente, después del de S. M. el Rey (Q. D. G.) del salón de sesiones de estas casas consistoriales*".

Les eleccions més properes, però, havien d'ésser el juliol del 1880 i els de *La Prosperidad* havien quedat, com hem dit, sense protecció i influència. Calia abonar el terreny.

El set de desembre dediquen tota la primera plana en publicar una esquila de Joaquim Farguell i Caum, en el primer aniversari del seu traspàs; es tornen a publicar dades biogràfiques, els elogis pertinents, etc.; Un poema de Josep Blanxart Camps, secretari de la Universitat de Barcelona, entenem que obre la campanya electoral. El dedica *A la sentida muerte del Ilustre Patricio Señor Don Joaquín Farguell y Caum*. En reproduïm uns fragments en l'Annex nº 14.

Hem seleccionat en aquest Annex, fragments d'aquest poema tant romàntic, tant per l'autoritat i prestigi del seu autor, Josep Blanxart Camps, com perquè hi trobem l'esbós del que seran les primeres campanyes de promoció del jove fill del difunt Farguell i Caum.

Aquesta composició de Josep Blanxart Camps, datada el setembre i publicada el set de desembre amb motiu del primer aniversari de Farguell i Caum, l'intuïm com a carta de presentació del candidat M. Farguell de Magarola, l'*Hereu*. Per edat, formació, passat i posició social, probablement l'autor era el padrí idoni: canta les virtuts que caracteritzaren al pare en vida, entre altres la d'ésser un "*católico ilustrado*", que en una conjuntura política d'emergència carlina com la que es vivia a Berga al fer aquesta formació front comú amb els Rosal, ens sembla que més que un problema de forçar la rima, era una manera de marcar distàncies; l'autor, també vol consolar al "*hijo*

desolado” que plora la mort d’un pare, que va ésser “*compañero*”. Parlem d’un temps en que els pares, majorment en famílies com la que ens ocupa, eren més “*patriarques*” que “*companys*”.

Fos aquesta la intenció o fos una altra, la promoció electoral del jove Farguell de Magarola, els de *La Prosperidad* la varen fer, lloant les virtuts i les accions del pare que tindrien continuïtat en el fill, si el Districte tenia l’encert d’elegir-lo, a la vegada, donarien a la família una mostra de l’agraïment que devien al difunt. D’altra banda, com ja hem dit, probablement, els adversaris dels Rosal, tampoc tenien cap alternativa millor per fer cara una elecció que es presentava adversa.

En els mesos que queden fins a les eleccions, mantenint sempre una oposició radical a l’alcalde Manubens, intentaran marcar distàncies per posicionar-se, però com fer-ho? Les diferències ideològiques entre els de *La Prosperidad* i els Rosal, ara representats políticament per l’Agustí, a qui es refereixen com al “*fill menor de D. Ramon*” (Rosal Cortina) eren mínimes: segurament tots haurien acceptat la definició de conservadors liberals. La diferència estaria en que mentre a les idees expressades en alguns articles de Josep Blanxart Grau, fundador i ideòleg de *La Prosperidad*, hi veiem certa arrel krausista que es troba en alguns sectors de la burgesia avançada, els Rosal, pragmàtics industrials, han cercat en el poder social del clergat, el millor aliat per garantir la pau social a les seves indústries. Les vagues de Berga i Gironella del 1855, en que per aturar-les àdhuc va intervenir l’exèrcit, devien ésser, encara, a la memòria de tots.

Per molt que els de *La Prosperidad* matinessin per promocionar el candidat Farguell, tenien alguna possibilitat? Farguell previsiblement se les hauria de fer amb Faura, Duran i Bas, el rosalisme, el carlisme i el clericalisme, per tant, era una confrontació vital pels que recolzaven a Farguell als que probablement els hi anava la vida política. Aquest repte ens porta a dedicar un espai a reconsiderar el context polític i social en el que la facció dels de *La Prosperidad* va perdre tot el protagonisme.

Els polítics berguedans perden tot el protagonisme.

A l’Espanya dels anys 1879-1880, encara no existien el que serien els partits turnants que caracteritzarien la vida política fins a l’entrada del segle XX; al Districte de Berga, els homes de *La Prosperidad* que havien ocupat el poder del municipi de la “petita” capital l’any 1875, optaren per la influència de Martínez Campos, per minorar les greus conseqüències de la guerra que s’havia acabat; a les darreres eleccions legislatives un jurista del prestigi de Duran i Bas, interessat en la formació d’un gran partit conservador català al que hauria volgut incorporar als carlins, es va deixar dur a les Corts, amb duplicitat d’actes, al Districte de Berga, per la influència dels Rosal, que comptaven amb el suport catòlico-carlí del Districte, que entre altres sectors, agrupava els propietaris rurals; les darreres eleccions provincials, amb Martínez Campos presidint el Govern, que ja havia sacrificat el seu col·laborador Bonanza a favor de Duran, permetria l’elecció de Faura, propiciat pels electors de Duran, contra el que haurien volgut els seus agents electorals al Districte de Berga, és a dir, els homes de *La Prosperidad*. A partir d’aquestes compteses electorals creiem que en la política berguedana s’hi dona un punt d’inflexió que ja serà definitiu: sembla indiscutible que tota la política catalana es mou en l’òrbita de la política que es fa a Barcelona, a la que els cacics locals, amb més o menys pactes, s’aniran adaptant amb etiquetes de conveniència. La paradoxa berguedana, al nostre entendre, consisteix en que, el Districte electoral de Berga, tant insignificant i de tant poca entitat que ningú en

parlaria si no fos perquè a les Corts, valia el mateix el vot del diputat per Berga que el d'un diputat per Madrid, passa a ésser, simplement, un apèndix de la política que es fa a Barcelona. Al Districte no hi ha cap força, a banda la dels industrials establerts a la comarca que en molts casos es dilueixen dins la burgesia de la capital, capaç no ja de fer-hi cara, sinó ni tant solament de fer-se escoltar. A la pràctica, aquesta realitat es dissimularà darrera la literatura localista i campanyes que volen ésser populars, per objectius locals o comarcals en les que no creuen ni els seus promotors. Probablement aquesta es la gran diferència entre el Districte de Berga, sempre en la precarietat, i altres districtes amb una burgesia autòctona forta i consolidada.

Ens preguntàvem com aquest grup de *La Prosperidad* es podia posicionar davant les properes eleccions provincials i, òbviament no tenim resposta; sabem, però, com van fer-ho. En definitiva, el combat electoral que es presentava era entre el reduït grup liberal-conservador que s'agrupava sota la bandera de *La Prosperidad* i el carlisme que sense intervenir encara directament en la vida política de la Restauració, a través d'associacions catòliques, s'havia agrupat sota la bandera dels pragmàtics Rosal.

El desembre del mateix 1879, marquen distàncies amb l'associacionisme catòlico-carlí com la *Juventud Católica*, o almenys, amb part de la seva gent, amb motiu d'un canvi de Junta de l'entitat, amb el que al seu dir, aquesta pren un aire "més mundà". Presenten l'antiga societat com una reminiscència de les societats que sota l'advocació del Sant Lluís s'havien format el 1857 a alguns pobles del Districte per la "*perfecció espiritual dels seus associats*". A Berga aquesta primera associació, hauria aguantat fins el 1873, en que la guerra i "*una nova forma de vida*" que van adoptar part dels associats la van fer desaparèixer. La nova "*forma de vida*" irònicament al·ludida, interpretem que és sinònim d'agafar les armes per la causa carlina. Amb la mateixa ironia, expliquen que la desapareguda societat, va reorganitzar-se entre el 1876-1878, amb la denominació més genèrica de "*Católica*" i va començar a "*evangelitzar*" als seus associats. (El primer nom d'aquestes associacions era el de *Fills de Sant Lluís*. (Sant de qui es van atribuir simbòlicament la paternitat, els *Cent Mil* que van envair Espanya per reinstaurar l'absolutisme en temps de Ferran VII) Amb la mateixa tònica irònica, recorren a l'adagi de que darrera la Creu també s'hi amaga el diable, per a denunciar que en aquesta associació, també s'hi han infiltrat "*individualitats*" que per egoisme, rebutgen tot signe de progrés, és a dir, tot el que representa *La Prosperidad*, que en aquell moment presideix Francesc de Martín, amb el metge Casals com a secretari. S'ha entrat, al seu dir, en una etapa de provocació i incompatibilitat completa. A *La Juventud*, hi conviuriem dos grups heterogenis: els refundadors o "*catòlics purs*", que es neguen a acceptar que siguin els homes de pes de l'entitat, i els *socis protectors*. La societat, doncs és ara una fusió de protectors i protegits. En aquesta associació, hi han entrat el rector i pràcticament tots els capellans de Berga, "*retrògrads y progresistas*", pel dir de la gent. En aquesta societat es podria trobar la defensa del catolicisme, però des d'aquesta associació, diuen, també es podria evitar el trencament de la Societat.

El segon tret, el dispara directament Josep Blanxart Grau. Publica un article en dues parts, amb el títol de *Liga de Propietarios ¿Cual debería ser su misión?* La primera part es va publicar a el *Semanario* que, lamentablement, com tantes altres vegades no s'ha conservat. La segona part de l'article apareix al nº 184 del 22 de febrer del 1880 i com diem, el firma J. B. y G., on acusa d'hipocresia als carlins que s'emparen en aquestes entitats, a vegades per personalismes, sota el mantell protector de la defensa de la religió, fomentant la confusió.³³⁹

Com podem veure, els fronts són prou ben delimitats. Aquestes diferències prou clarificadores, no obstant a que, el mes de març, tributin grans elogis a Antoni Rosal Cortina, un dels germans fundadors de l'imperi Rosal amb motiu del seu traspàs, perquè sempre focalitzaran la lluita amb l'Agustí Rosal Sala i en menor grau amb

l'Antoni, quan entra en política. Mentre, també informen que Farguell de Magarola ha estat nomenat vocal de la *Junta Directiva de la Asociación de Socorro y Protección a la Clase Obrera y Jornalera de Barcelona*, càrrec que ja havia ocupat el seu pare, de manera que, subtilment, informaven de com el fill començava a substituir al pare a la vida pública a la capital.

Campanya i eleccions Faura- Farguell de Magarola.

A primers de juliol ja era sabut que les eleccions de diputats provincials tindrien dos candidats: Albert Faura i Arañó i Manuel Farguell de Magarola. Faura que havia entrat a la Diputació per substituir al difunt Farguell Caum, pretenia revalidar l'elecció.

El 18 de juliol, tal vegada per demostrar a l'opinió pública que els de *La Prosperidad* no estaven deseparats, anuncien que el *gran amic*, el general Bonanza ha tornat de Cuba i immediatament el feliciten pel retorn. Pel que fa a les eleccions, anuncien que estan a l'*expectativa*, sense decantar-se per cap candidat, però que per complir amb el deure de tota publicació periòdica, informaran als lectors, dels moviments dels candidats, de les accions d'uns i altres per assolir el triomf i que denunciaran, "*con entereza e imparcialidad cualquier abuso, coacción o amaño que se cometa por los candidatos o sus parciales, y llamando la atención del público y de las autoridades superiores sobre cualquier disposición que los funcionarios públicos adoptaran para proteger a uno u otro candidato*". A tal fi, han nomenat corresponsals als pobles del Districte i a Barcelona. La campanya està servida, encara que de moment no publiquin el nom del seu candidat.

En el mateix *Semanario* del 18 de juliol, s'estrenen els corresponsals R.M. de Cardona i fora del Districte, C. S. de Solsona. De seguida veurem el motiu de la visita de Farguell a la seu del Bisbat.

La crònica de Cardona, datada el dia 7, informa de l'èxit, sense precedents, del viatge del fill de D. Joaquim Farguell a la Vila Ducal. A Cardona no hi ha cap família que no tingui favors per agrair al difunt diputat, com han demostrat les mostres d'efecte amb que han honorat al fill. Els cardonins també s'han pogut convèncer que "el hijo es digno sucesor de su padre y le adornan circunstancias tan relevantes que nadie duda que conseguirá aumentar las simpatías que en toda la comarca había adquirido el nombre de Farguell, si es que fuera posible que tan preclaro apellido alcanzase mayor altura". A Cardona, doncs, Farguell arrasarà, pel dir del corresponsal.

La crònica de Solsona és datada el dia 8. Com no podia ésser d'altra manera, és generosa elogiant al pare difunt; ens diu que "*el distinguido joven*" va arribar entre les 8 i les 9 del vespre i es va hostatjar a casa del seu bon amic, el canonge Maximí Casals, "*a quien deben conocer Uds. por ser hijo de este Distrito –Cardona- y por su justa fama alcanzada como eminente orador sagrado*". El suposat cronista no diu que l'esmentat canonge deu el setí al Cor del Capítol catedralici a les gestions personals de Ramon Pujol Thomàs prop de Bonanza quan era diputat, com hem pogut veure en cartes creuades entre Pujol-Bonanza i Pujol-Maximí Casals.

Just arribat el candidat al domicili del canonge, "*se vió visitado*" pel Vicari General, el Degà del Capítol, D Lluçà Ribera, D. Domènec Valls, advocat i un selecte grup de persones, que totes van recordar la vàlua del pare de l'hoste a qui van "*ofrecer sus respetos*". "*La Junta representativa de la sociedad Juventud Católica fue de los que primero saludaron a D. Manuel Farguell y le dieron una elocuente prueba de consideración y respeto, obsequiándole con una serenata dada por el coro y orquesta de dicha sociedad*". L'endemà, acompanyat de nombrosos amics, Farguell va visitar l'ex palau episcopal, la catedral, l'hospital i el local de la *Juventud Católica*. A les dues

va sortir cap a Berga. A aquestes cròniques no creiem que calgui afegir-hi cap comentari: és evident que els qui promocionaven la candidatura de Farguell, a través del seu amic, el canonge Casals, cercaven el vist i plau dels que manaven al bisbat, pas *imprescindible*, atenent les característiques del suport del candidat rival.

El 25 de juliol, continuen proclamant que *La Prosperidad* no pren partit per cap candidat, pels qui amics i parcials, ja han començat a treballar. Amb aparent ingenuïtat i com si es tractés d'una *historieta* per entregues, tant del gust de l'època, escriuen que "D. Manuel Farguell persona conocida de todo el país y cuyas circunstancias ventajosas tanto por sus dotes personales como por los antecedentes de su familia, como por los muchos intereses que le ligan al Distrito del que es uno de los primeros contribuyentes, es el candidato de que primero teníamos noticia; posteriormente hemos sabido que por algunos prohombres de la Liga de propietarios se pregonaba con gran calor la candidatura del Abogado de Barcelona, D. Alberto Faura, persona muy conocida en aquella ciudad, pero que no creemos sea propietario del Distrito"

El corresponsal d'Olvan, informa amb una crònica datada el dia 16 de juliol, de que en aquell poble s'hi havia convocat una reunió de representants de la *Liga*. Dels 38 pobles del Districte, solament 10 o 12 hi van enviar representants; Berga n'hi va enviar tres: D. Ramon Rosal Cortina i els seus fills, Antoni i Agustí.

Per fi, el primer d'agost del 1880 després de dir que la candidatura de Farguell guanya terreny, manifesten públicament que *La Prosperidad Bergistana* es posa al costat de Farguell, incondicionalment, perquè és qui millor defensarà els interessos del Districte. S'oposaran, doncs a Faura que és, diuen, el candidat dels flamants senyors feudals de Berga, Alps i Olvan.

Una "col·laboració" datada a Barcelona el 28 de juliol 1880, tramesa pel "suposat" corresponsal T. és interessant: va dirigida contra Faura, el passat revolucionari del qual posen en evidència davant els seus previsibles electors, els carlins, però, en realitat aquesta formació és l'objectiu. Tot això, naturalment, previs elogis a la família Farguell tant coneguda a Barcelona. Aquesta afirmació, contra el que podria semblar, probablement, no és exagerada per la Barcelona de l'època. Ho era i continuaria essent-ho, de popular. (*el Sr. Puget, per boca de Josep Pla, també ho dona a entendre a Un senyor de Barcelona*). L'interès d'aquesta "tramesa", escrita amb la prosa enrevessada habitual, el trobem en que aparella a Faura, diputat revolucionari per Barcelona el 1868-1870 amb el berguedà Laureà de Vilardaga, també diputat revolucionari per Barcelona, el 1868-1871, i en aquell moment ja home dels Rosal, per criticar-ne la seva actuació revolucionària i republicana, entre manifestacions exagerades d'adhesió a la Monarquia que ve de Felip V.

Actitud com a mínim sorprenent, venint d'una publicació de la que es fa responsable R. J. Penina, l'home que es va fer un lloc a la història protagonitzant, amb una proposta seva, una de les pàgines més radicals d'aquella Diputació, bé, però, que sense transcendència. Aquesta actitud de retreure aquell passat revolucionari, també la trobarem el 1881 i en termes molt semblants, esgrimida contra el candidat a Corts Marín Carbonell.

El "corresponsal" no entén com a l'alta muntanya catalana, representada vint-i-cinc anys i a plena satisfacció de tothom, per la família Farguell, s'hi pot presentar un altre candidat. Es fa encara més patent el desencert si és té en compte que el candidat és Faura, un personatge que, en aquell territori, un any i mig enrere el 99 per cent de la població no n'havia sentit parlar mai. Es pregunta, qui és?, què vol?, on va?, i, pel coneixement dels electors desgrana algunes respostes. No creu, diu el "corresponsal", que hagi de parlar de quan Faura era alcalde de Barcelona i de la cèlebre "*cuestión del*

gas”, que per resoldre-la, va haver d’èsser rellevat de l’alcaldia, ascendint-lo a diputat provincial.

Segueix el retret a Faura pel seu immediat passat republicà i les seves exacerbades manifestacions anti-dinàstiques en contraposició a la fidelitat històrica de Berga a Felip V i als seus successors: “Ahora bien, aunque no tuviéramos otros antecedentes, ¿no bastaría este sólo, para que todo el Distrito de Berga en masa se opusiera con fiero desdén ante tal candidatura?. Pues que; un país como Berga habitado por hombres de orden por temperamento, monárquicos por convicción, religiosos por sentimiento, adictos por su historia a la gloriosa dinastía fundada por D. Felipe V, ¿puede apoyar (al) que admitió un cargo de una junta revolucionaria, que a voz en grito se regocijó con la desgracia de una familia por mil títulos ilustre, hizo gala de despreocupaciones incomprensibles y llevó su osadía al extremo de atribuir males para la patria, a esa egregia pléyade de monarcas que sucedió en el trono de S. Fernando al último descendiente de la casa de Austria?

Pero a que insistir; ¿Como puede la comarca Bergadana que fue de las pocas de Cataluña adictas a D. Felipe V, que aprestó sus fuerzas para defenderle, que sufrió por su causa un largo asedio y vio en su consecuencia incendiado y destruido un populoso arrabal?. ¿Como puede digo, apoyar al hombre que anatemiza esta dinastía en su fundador y sus actuales representantes?”³⁴⁰

Aquesta evident demostració d’orgull botifler, precisa un comentari. No era nova: acabada aquella guerra, ja va ésser esgrimida, entre altres pel rector Pau Irla que en nom del poder municipal provava de negociar concessions que ajudessin a alleugerir les imposicions de la Nova Planta, (el rector Irla i el notari Altarriba van ésser determinants en l’opció felipista). Però no és pas a aquell passat a el que volem fer referència. Entenem que aquesta fe monàrquica, fonamentada en la fidelitat de Berga a Felip V, s’esgrimeix el 1880, contra els carlins, però els liberals jacobins de *La Prosperidad*, l’assumiran plenament. Jacint Vilardaga l’incorporarà a la seva *Historia de Berga* (1890) i l’accentuà, encara més a *Efemérides Bergadanas* (1919); en definitiva, serà un dels eixos de la llarga confrontació política entre liberals i catalanistes a Berga.

De diversos pobles, “*imaginats*” corresponsals remetent cròniques successives en la mateixa línia, com si fossin corresponsals bessons. A Vilada, amos, masovers i els vells jornalers estan amb Farguell. En aquesta escala social, reserven un espai intermig a “*nuestro venerado Cura-Párroco que a menudo recuerda con emoción que esa nueva y magnífica Iglesia con que hoy nos envanecemos, se debe a los constantes esfuerzos del malogrado D. Joaquín Farguell.*”³⁴¹

Continuant amb la “*troballa*” de les corresponsalies dels pobles, des d’Avià i fent un pas endavant, agrairan els favors que els ha fet la família Farguell, i no tenint-ne prou amb els rebuts del difunt, ja agraeixen els que els ha fet el fill. Els favors rebuts del pare, per primera vegada els veiem concretats : D. Joaquim, en èpoques calamitoses, va permetre a la gent d’Avià anar a cercar llenya a les seves propietats. “En cambio del Sr. Faura, cuya antipatía en Barcelona y fuera de ella es bien notoria, podemos solo hacer constar negativas, desaires, falta de protección y patriotismo, incuria, abandono, etc. etc.”

Algú de la Redacció del *Setmanari Bergadán*, sospitem, va atribuir aquesta informació a un suposat corresponsal, J. P. d’Avià. Es una anècdota més de com es feien aquelles “*campanyes electorals*”, però voldríem plantejar-hi alguna consideració: el fet de que, encara que fos en temps de calamitats, Farguell permetés “*anar a fer llenya*” als seus boscos, no era un tema menor en aquell temps; la llenya als boscos s’hi podia podrir, però molt pocs propietaris permetien aplegar-ne als veïns dels centres urbans en terrenys de la seva propietat privada. (Els conflictes entre guardaboscós i

lleyataires furtius, foren freqüents i a vegades, àdhuc violents; a Prats de Lluçanès, un mort per arma de foc). Aquesta al·lusió a la sensibilitat de Farguell Caum davant les necessitats de la població, ens semblaria raonable, si servís per a dir que, imperant el vot censatari, els lleyataires d'Avià, no tenien dret a vot, per tant el gest de Farguell era políticament desinteressat, mentre que els que sí que tenien vot, eren els propietaris que no era gaire segur que veiessin amb bons ulls aquesta mena de favors, per causes que ara no cal entrar, però que es fan ben evidents en els contractes d'arrendaments de l'època.

Els conservadors liberals de Berga, sembla que el millor argument que haurien pogut presentar per suscitar els agraïments al Farguell pare, hauria estat aportar el nombre d'obres públiques efectuades al Districte per la mediació de qui tants anys n'havia estat diputat provincial; majorment, venint d'una formació política que justificava la seva existència en la millora del país, i d'una manera molt especial, basava aquests objectius en unes vies de comunicació més del temps modern. O és que per aquesta via, del vell cacic Farguell, no se'n podia dir res? La consideració de fons a que ens dóna peu aquest fet anecdòtic, no fa pas referència a Joaquim Farguell -que, en definitiva, com tants altres polítics del seu temps, no era altra cosa que un ric propietari i industrial miner del Berguedà, on tenia una sòlida base electoral, que emprava per fer política a la ciutat de Barcelona on s'havia establert-, fa referència a la mentalitat dels joves i cultes liberals berguedans, protagonistes de la "*Gloriosa*" local i protagonistes de la vida política dels pròxims anys, que feien la valoració política dels candidats a desenvolupar càrrecs en les àrees superiors, basant-la en la capacitat d' "influència" i en la bondat de fer "favors" personals. És a dir, mentalitat de pur caciquisme per part de qui es passarà la vida, criticant aquesta *lacra*, quan la practiquen "els altres".

La nota que envia el "corresponsal" de Fígols va en la mateixa direcció. Evoquen al difunt, "que todos conocíamos por los mil favores de él recibidos y por la sencillez y benevolencia con que éramos recibidos si algún día necesitábamos de él en Barcelona para acompañarnos a tal o cual parte; y uno que dicen que fue alcalde de Barcelona (creo que se llama Fara)(sic) que creo que tuvieron que quitarlo por lo mal que lo hacía.

Lo que en este pueblo, tanto los capmasats (caps de mas o propietaris) como los menuts creo seguro votarán al hijo de D. Joaquín, que en este momento acabo de saber se llama D. Manuel Farguell. Pero si todos los menuts lo votan, en cambio hay un petit que le hace toda la guerra posible pero no creo que consiga sin embargo que deje de llevarse todos los votos de este pueblo el D. Manuel Farguell. Estamos en la siega y no tengo más tiempo para escribir. P. V. P." La crònica de Castellar de N'Hug, és del mateix estil.

A la campanya pro Farguell, també hi van introduir, unes col·laboracions, diguem-ne literàries:

Un consell desinteressat a qui no el demana

*No és el mateix buscar vots
que fabricar i fer Ilustrines;*³⁴²

*No us mogueu de vostres mines
que exploteu de temps remots.*

*Interpretem que aquesta lletra va dedicada a qui havia rebut alguna oferta o promesa
de feina dels Rosal.*

A una *Moraleja*, que també publiquen, no li sabem trobar altre destinatari que Ramon Rosal Cortina, pare de l'Antoni i l'Agustí Rosal Sala. Diu així:

*Bañabase Agustín con la mania
De ver si votos dentro del rio habia.
Capuzóse por verlo, y a Agustín
Se lo almorzó, infeliz!...un langostín.
Solo trae, Ramón, calamidades,
Meter a tu hijo en las profundidades.*

La composició *Anar per llana i trobar sal*, tampoc fa dubtar de qui és el destinatari:

*A Cardona havem anat
Sr. Faura, a buscar vots,
D'allà no els portem pas tots;
Ells nos han ben esquilat.
L'expedició ha anat molt mal;
Han dit, "que venen Ilustrines?
Que volen veure les mines?
O venen per buscar sal?*

Finalment, un *Enigma*, que resulta ben poc enigmàtic:

*Una liga mal ligada
Con un rosal se enredó.
Muy luego se desligó
Y la liga no fue hallada.
Con la liga desligada
La media del pie cayó;
D. Alberto regañó,
¡Ay que pierna enmascarada!*

Mentre els "amics polítics" partidaris de Faura i Farguell es discutien, ben segur que aquest darrer estava per altres afers: el 15 d'agost, dia de la festa major de molts pobles del Berguedà, els del *Semanario* dedicaven un requadre a felicitar a D. Manuel amb motiu de les noces que acabava de celebrar, amb la seva promesa Dolors Morera. Però, si no pels nuvis, pels de *La Prosperidad* la campanya continuava. Analitzen els motius que s'esgrimeixen per a no votar a Farguell els seus adversaris:

1/ ara es diu que el seu pare podia haver fet més pel Districte. Sempre es pot fer més, repliquen, perquè mai s'arriba al límit del bé. I afegeixen, "si esto constituye un cargo, nadie menos autorizado para hacerlo que los actuales adversarios de D. Manuel Farguell toda vez que habiendo sido constantes defensores de D. Joaquín durante los 20 años que representó este Distrito, y habiéndolo constantemente aconsejado, dirigido y expuéstole las necesidades del país de que se hacían representantes, el cargo, si realmente fuese, caería de rechazo sobre 3 o 4 corifeos que dirigen la campaña contra D. Manuel"

2/ Farguell, diuen, seria un diputat per Berga, però no per tots els pobles del Districte. Poques vegades un diputat ho serà tant dels 38 pobles, repliquen, perquè és prou conegut en tots aquests pobles.

3/ S'esgrimeix, contra Farguell, que el recolzen determinades persones i agrupacions. I pregunta a aquests adversaris, perquè van votar a Faura quan també el recolzaven i

perquè Orozco va ésser elegit per unanimitat, i afegeix: “Decid, que no le apoyáis porque queréis un diputado para vuestro uso particular y estaréis en lo cierto, pero , ya que no queréis confesarlo, el país no deja de conocerlo.....”

4/ La divisió de la *Liga*, però d'això, diuen que ja en parlaran “un altre dia”, que serà el de la publicació del pròxim *Semanario*.³⁴³

Com ja havien anunciat, en el nº 210 de la publicació corresponent al dia 22 d'agost, sota el titular *Elecciones*, responen a la pregunta que se suposava es podien fer alguns electors: perquè s'ha de dividir *La Liga*, si Farguell guanya les eleccions?

La resposta que a aquesta pregunta donen els de *La Prosperidad*, com no podia ésser d'altra manera, és la de que *La Liga* es dividirà si guanya Faura. Passen a fer memòria, oblidant l'"anècdota" Salvadó: fa quatre anys, el país sense distinció ni cap mena de divisió, va elegir unànimement a D. Joaquim Farguell; no solament ningú se'n va haver de penedir, ni van sorgir rivalitats ni escissions, ni va haver-hi per part de D. Joaquim preferències que ressuscitessin vells rancors, sinó que es va organitzar i va néixer l'actual *Liga de Propietarios*, no com a rival ni enemiga de la *Prosperidad Bergistana*, sinó com a germana seva, per auxiliar-la en la seva obra de progrés i millora moral i material del país; “siendo en tanto uniformes en espíritu y hallándose en tanto ambas sociedades acordes en sus objetivos, en cuanto ambas aspiraban a un mismo fin y se proponían alcanzarlo valiéndose de medios análogos, a la vez dignos, levantados y patrióticos”, és a dir, sembla que volen dir que, la *Liga*, ni caldria que hagués aparegut, perquè en definitiva, tots plegats eren el mateix i tenien els mateixos objectius. Com podem veure, el que ara escriuen, es contradiu del tot amb el que havien dit fins a aquestes eleccions.

Insisteixen: “No cabe pues negar que la última elección de D. Joaquín Farguell puso el sello de la unión del distrito, y echó los lazos de una marcha armónica entre las dos distintas tendencias que en él se dibujaban, evitando todo antagonismo ni contradicción y como pudiera negarse esto, ¿si precisamente al ocurrir el fallecimiento del malogrado D. Joaquín, se presentó la prueba de cuan fuertes eran los lazos de unión por aquel creados, ya que tuvieron resistencia, para continuar después de su muerte, ofreciendo el maravillosos espectáculo de que todo el distrito unánime sin la menor escisión nombrara como sucesor de D. Joaquín, a D. Alberto porque en aquel entonces D. Manuel Farguell no tenia aun la edad que la ley exige?”

Pels de *La Prosperidad*, Manuel Farguell serà el llaç que fermarà la concòrdia. Una concòrdia que era el patrimoni que va heretar Faura, però que ell mateix ha trencat amb la seva parcialitat: “Empezó por dividir los electores en grupos separando lo que se le presentó unido, siguió por desatender a unos para encariñarse con otros, continuó por cerrar las puertas de su casa a la mayoría de los que le eligieron no recibiendo ni oyendo más que media docena de predilectos suyos y acabó por echar el peso de toda su protección e influencia en pro de tres o cuatro individualidades que se le presentaron como únicos dueños y señores del país”.

Els de *La Prosperidad*, van transigir amb Faura, van perdre el protagonisme a les legislatives que van donar l'acta a Duran i Bas. En aquestes eleccions provincials del 1880, recorregueren al fill de D. Joaquim que era criticat justament pels companys electoral que tenia, que mai haurien estat acceptats pel seu pare. Acusació que les anteriors eleccions desmentien. Segurament, també, per primera vegada, les eleccions passarien per les urnes, d'ací la mobilització que resseguim, però la batalla era perduda per la gent de *La Prosperidad*.

Els poders eclesiàstics de Solsona amb Faura. Les “noves” formacions

Hem vist com el primer i potser únic viatge electoral de Farguell, va ésser a Solsona, a la recerca de la influència del canonge Dr. Maximí Casals i del Vicari General de la diòcesi, que aleshores no tenia titular i era administrada pel bisbe de Vic.

Els de *La Prosperidad* sabien prou bé fins a quin punt necessitaven el suport del clergat per guanyar unes eleccions a un Districte com el de Berga. Del clergat en parlarem més endavant, al ocupar-nos de l'integrisme, ara, però, aparquem el tema deixant dit que el clergat en aquestes eleccions va donar suport a Faura i que el rector del seminari de Solsona, era el berguedà Dr. B. Ballús, d'una destacada família carlina de Berga i ell mateix, un notori integrista.

El *Semanario* del 22 d'agost denuncia dues “versions” que es fan circular per obtenir vots per Faura: 1/ que el Dr. Bonaventura Ballús ha estat a Berga amb instruccions confidencials del Vicari General perquè els clergues treballin i aconseguixin el triomf de Faura. 2/ que els rectors X. Y. Z., tenen cartes directes del governador de la diòcesi on se'ls fa la recomanació expressa de votar per Faura.

Aquestes notícies, diuen, les fan córrer clergues del Districte i cal avisar als electors “*timoratos*”. Diuen poder assegurar que el que es diu del vicari general i del Dr. Ballús és fals, una pura calúmia i una farsa electoral dels que lluiten, tal vegada guiats per l'esperança, d'una canongia de gràcia que els pot obtenir la influència de Faura, com Pujol havia obtingut la de Casals, encara que ara no en facin esment.

Admeten que és cert que determinats membres del clergat parroquial van cercar la recomanació de l'autoritat eclesiàstica a favor de Faura, però també és cert que no la van assolir. Com a prova d'aquesta seguretat aporten que el Dr. Ballús, en aquests dies previs a les eleccions, ha tornat a Solsona, justament per no ésser objecte de rumors d'aquesta mena, quan podia haver romàs a Berga fent valer “*la seva poderosa influència*”. Feliciten al Vicari General i al Dr. Ballús per haver-se mantingut al marge i, sospitosament, afegeixen que els sembla increïble que persones constituïdes en càrrec eclesiàstic puguin abusar de la seva posició, deixant-se obcecar per la passió i l'esperit de partit, i malgrat haver-se dit el contrari, no vacil·laran en considerar aquelles afirmacions un “*ardid electoral de mal género*”; no queden de recordar que D. Joaquim, va obtenir la reposició d'un gran nombre de places de vicari que s'havien suprimit a les parròquies del bisbat i la creació de noves parròquies; va aconseguir pressupost per la construcció de l'església de Vilada i va salvar de la desamortització els béns de la parròquia d'Olvan, on ara li paguen fent massivament la guerra al seu fill; va fer donatius molt considerables al santuari de Queralt, etc. El seu fill és el continuador d'aquesta obra i no s'entén com contra seu, es pot recolzar un candidat d'origen revolucionari que no té altra habilitat que saber surar en totes les situacions polítiques, perquè no té conviccions. Aquells dies, també feia estada a Berga el canonge de Tarragona, Joan Corominas Gili, germà del notari establert a Berga, (eren de Sant Llorenç de Morunys), on rebia moltes visites, de les que no concreten el caràcter. Sí que el 29 d'agost diran que Faura solament rep les visites recomanades pels Rosal o el Graell d'Alpens.

El Sr. Graell-Moreta era un dels propietaris més importants del Districte, bé que la seva casa pairal, Moreta, era a Palmerola (Ripollès) A aquest “*amic de l'obscuritat*” li dediquen uns *Canticos*, que reproduïm, juntament amb altres textos referents a aquestes eleccions, en l'Annex nº 15.

Elecciones provinciales del 1880: resultados i impugnaciones

Probablemente l'agrupació electoral de Pujol i Penina esperava unes eleccions com les que sempre s'havien celebrat, és a dir, amb el *potineig* de vots de costum, però anaven errats: Rosal havia planificat el frau amb totes les previsions. La "sorpresa" es va produir en l'escrutini.

S'havien celebrat les eleccions. Rafael J. Penina es dirigeix *A las autoridades, a la prensa, a los electores del Distrito de Berga*, per denunciar els abusos soferts per la seva agrupació i per ell mateix, que justifiquen la derrota.

Sota la presidència de Marià de Foix, Jutge municipal suplent i enemic acarnissat de Penina, amb l'assistència de 43 secretaris comissionats, el dia 11 a les deu del matí comença l'escrutini a la Sala Capitular de l'Ajuntament de Berga.

El president fa sortir de la sala a 4 o 5 electors que hi assistien i es forma una mesa interina amb dos addictes a Farguell i dos addictes a Faura. Formada la mesa, el comissionat de Castellar de N'Hug va impugnar la representació dels comissionats de La Baells i de Cerdanyola. En el cas de Cerdanyola –de La Baells no en concreta el motiu-, al·lega que el comissionat era el president de la mesa i no un dels secretaris com estableix la Llei electoral. Contrastada l'acta, va resultar que era secretari i no president i aleshores el Sr. Orriols va demanar que es revisessin les actes remeses a l'alcaldia. Es va sotmetre a la decisió de la Junta i es va admetre al comissionat, que era addicte a Farguell.

Seguidament i pel mateix motiu d'ésser president, es va impugnar el comissionat de Casserres que era addicte a Faura i va ésser acceptat. S'assentava així, segons Penina, el precedent d'admetre presidents de mesa com a comissionats.

Penina continua la seva narració. Una narració que li permet passar comptes, una vegada més al seu enemic, l'advocat Foix.

Penina continua:

"Impugnose seguidamente por el comisionado del primer colegio de Berga, el nombramiento de los comisionados de Sagás, Salsellas y Marlés, y examinada el acta de Sagás resultó conforme. Pidió en vista de esto el mismo comisionado que era el letrado de Berga Penina, que se cotejase el acta, con la que debía haberse remitido a la Alcaldía y el Presidente, respondió, no ha lugar. Replicó el comisionado Penina, observando respetuosamente a la Presidencia que se le negaba lo mismo que hacía poco se había concedido al comisionado Orriols, y el presidente contestó, calle V.. Dijo entonces el mismo comisionado, que creía hallarse en el uso de su derecho y en el deber de insistir en su pretensión, y el Presidente levantándose, clamó, ¡Alguaciles! A la cárcel el Sr. Penina.

Los alguaciles penetraron en el salón, intimaron a Penina les siguiese, hizolo éste y en el centro de la sala protestó del atentado que se cometía, haciendo notar su calidad de funcionario público, de lo que no hizo caso el presidente, repitiendo a los alguaciles la orden de conducirlo a la cárcel, como así se efectuó"

Relatada la seva pròpia detenció, Penina diu, amb ironia que com advocat no pot qualificar aquesta actuació amb termes que no siguin legals i no pot veure-hi altres mòbils que els deduïts del compliment del deure: *"Por esto rechazo con toda energía las malévolas imputaciones que ha oído propalar, pues no cabe en su ánimo admitir que el Presidente D. Mariano de Foix, tuviese al mandarle a la cárcel otro objeto que el de cumplir acertada o equivocadamente con su deber.*

No, y lo digo muy alto, el comisionado del primer colegio de Berga rechaza todo supuesto equívoco respecto a la conducta del Sr. Foix, porque tiene motivos sobrados

para hallarse convencido de que este ni podía obrar por resentimiento personal contra Penina, ni por espíritu de parcialidad en pro del Sr. Faura. Y con motivo, pues, ¿que importa que el Sr. Foix pertenezca a la fracción que ha apoyado al Sr. Faura y sea abogado y amigo íntimo de los Sres. Rosal, que han dirigido y costeadado la elección? ¿Quién podrá inferir de esto que pudiera faltar a la severa imparcialidad de su cargo?”

L'article de Penina continua amb consideracions d'aquesta mena per desqualificar als que poden fer cas d'altres arguments: “Todo esto solo puede servir de fundamento deleznable a personas apasionadas, pero nosotros no podemos en modo alguno admitir tales supuestos, con tanto mayor motivo en cuanto tenemos dadas pruebas de la consideración que nos merece el Sr. Foix”.

Acabades aquestes iròniques consideracions emprades com a preàmbul, el temible polemista entra en matèria recordant el passat de Foix: “En efecto, ¿acaso nunca nos hemos vanagloriado en este periódico, de haber apoyado y recomendado al Sr. De Foix para el cargo de Juez Municipal allá en 1877, cuando nadie le conocía, ni hemos hecho nunca la más remota alusión al hecho de haberse separado luego de nosotros para pasarse con armas y bagajes al bando contrario?”

Penina també diu que, tenint el periòdic a la seva disposició, mai l'ha utilitzat per parlar de les causes obertes contra ell, presentades per Foix i, també perdudes per Foix (la veritat és que n'havia informat diverses vegades). I ara, Penina ja entra en el terreny personal i privat i entra en el plet de Foix amb la seva germana, que va provocar l'enemistat entre els dos advocats: “Si nada de esto ha hecho Penina, ¿quien que no ignore que a pesar de defender este a Dª Paulina de Foix en el pleito con D. Mariano de Foix que éste ha tenido la desgracia de perder, corrían ambos letrados en cordiales relaciones, podrá suponer ni remotamente que el Sr. Foix pudiera ceder a mezquinos sentimientos al encarcelar a Penina impidiéndole el ejercicio de su derecho como comisionado y secretario interino de la Junta General de escrutinio?”

Aprofitant la rebentada a Foix, Penina també denunciarà la poca imparcialitat de Manubens exercint de jutge. “No, los que conozcan a ambos, los que sepan todos estos particulares, los que recuerdan que ni en todas estas ocasiones, ni al ocurrir aquella casual y doble coincidencia de absolver el Sr. Foix a un procesado que defendía el Sr. Manubens , al mismo tiempo que este fallaba en 1ª Instancia en favor de aquel el pleito con su hermana Dª Paulina, cuyas sentencias fueron revocadas por la Audiencia condenando al procesado a 12 años de presidio mayor, y decidiendo a favor de Dª Paulina de Foix la cuestión que el Sr. Manubens había fallado a favor de su hermano, a pesar de lo notable del caso, no lo hizo público Penina; ninguno creerá que la prisión del comisionado de Berga obedeciese a otro fin que al de cumplir, con el deber, bien o mal entendido, de su cargo de Presidente de la Junta”

Fetes aquestes consideracions Penina es pregunta si Foix va complir realment amb el seu deure a l'apressar-lo o si es va extralimitar en les seves atribucions. D'acord amb l'art. 210 del Codi Penal, el 185 i el 175, nº 2 de la Llei electoral del 1870, acaba acusant a Foix de delictes comú i de delictes electorals.

Amb la llei electoral a la mà, Penina denuncia tot el frau de l'escrutini on no queda pas d'esquitxar novament a l'alcalde Manubens que, no solament va entrar i sortir de la sala diverses vegades, acció no permesa per la llei sinó que bo i que la llei en l'art. 167 estableix que les actes d'escrutini s'han de guardar a la secretaria municipal, “el Alcalde D. José Manubens se las llevó todas consigo al concluir la Junta sus funciones a la una de la noche del sábado al domingo o sea del once al doce, no entregándolas en secretaria hasta el lunes a las diez y media de la noche”

Més endavant s'adreça als comissionats: "A vosotros los más ilustrados de entre los comisionados adictos a Faura, sin que esto sea ofender a los demás, a vosotros Corominas de Viver, Orriols de Castellar, Muntaña de la Espuña, Canudas de Olván, etc. etc. os preguntamos, ¿cabe en vuestro hidalgo corazón que os hallen satisfechos de la conducta del presidente de la Junta, ni es posible que vierais con tranquilidad de conciencia como se atropellaba un compañero vuestro, se infringía la ley y se pasaba por todo con tal de que resultase proclamado el Sr. Faura a pesar de los pesares, contra toda ley y derecho y no obstante la expresa voluntad del cuerpo electoral que por fuerza incontrastable de los números resultó manifiesta en pro de D. Manuel Farguell?"

També denuncia que es van deixar de computar més de 400 vots emesos a favor de Farguell, no considerant vàlides les actes on figuraven, amb el que va quedar proclamat Faura, bo i comptar amb menys vots favorables.

Amb aquesta actitud s'infringeix la Llei electoral que a l'art. 123, estableix que la Junta d'escrutini no pot anul·lar cap acta ni cap vot; les seves atribucions es limiten a efectuar, sense discussió, el recompte dels vots emesos als col·legis electorals atenent-se estrictament als que resulten computats per les meses respectives.

El *Semanario Bergadán* publica els resultats i publica alguna de les incidències de les eleccions i l'escrutini, donant, però a Farguell com a vencedor³⁴⁴.

Pobles	Farguell	Faura	Votants
Alpens	22	13	35
Avià	127	38	165
Bagà	121	38	159
Berga	156	134	290
Borredà.....	2	123	125
Brocà	37	31	68
Capolat.....	19	31	50
Cardona.....	133	145	278
Casserres.....	6	86	92
Castell de l'Areny.....	11	54	65
Castellar de N'Hug	33	131	164
Castellar del Riu	120	4	124
Espunyola	21	73	94
Fígols	77	11	88
Gironella	43	35	78
Gisclareny	68	22	90
La Baells	25	17	42
La Quar	64	-	64
La Nou	30	9	39
Llussà	1	48	49
Montclar de Berga	77	26	103
Montmajor	28	18	46
Olvan	-	57	57
La Pobla de Lillet	19	208	227
Prats de Lluçanès	64	135	199
Puig-reig	63	94	157
Sagàs	27	73	100
Saldes	201	-	201
Salselles	1	51	52
Sant Julià Cerdanyola.....	74	22	96
Viver	4	22	26

(continua pàgina següent)

Pobles	Farguell	Faura	Votants
Sta. Maria Marlés.....	9	59	68
Sant Martí de Bas	46	-	46
Sant Jaume Frontanyà	19	29	48
Cercs	31	17	48
Pobles	Farguell	Faura	Votants
Vallcebre	159	9	166
Valldan	16	29	45
Vilada	20	31	51
Viver	4	22	26
Totals	1.972	1.923	3.895

El 26 de setembre (nº 215), s'ocupen dels incidents electorals. A Bagà on es compraven vots per Faura, van destituir el secretari Joan Barallat. A Berga, s'ha emprat tota mena d'armes contra Farguell, entre altres, es diu que ha circulat "*el vil metal*", per decantar els ànims d'alguns electors; s'ha cohibit a familiars, fins al cinquè grau de parentiu dels operaris d'alguna fàbrica, amb amenaces d'acomiadament; s'ha fet cas de consciència a electors "pusilánimes por parte de algunos electores de traje talar, suponiendo anticatólicos a quienes defendiesen o votasen al Sr. Farguell"; alguns cacics han amenaçat a electors independents; "se ha cohibido a varios empleados por personas constituidas en Autoridad, acompañando alguno de ellos a los comicios a emitir sus sufragios como a superior jerárquico, etc."

Si totes aquestes denúncies s'adreçaven a Rosal i els seus, és obvi que on més motius es podien trobar era a Berga: "Para poner más de relieve, si cabe empeño decidido en la lucha electoral de Berga, podemos añadir que se ha obligado a ir a votar a pobres que deben ser reconocidos de solemnidad, cuando públicamente imploran la caridad como a verdaderos mendigos; siendo también oportuno hacer notar que algunos de los dependientes del Ayuntamiento de Berga que fueron llamados por D. José Manubens Robert, actual alcalde de dicha ciudad, antes de la elección para exhortarles y suplicarles de cierto modo sus sufragios en favor del Sr. Faura, y ellos utilizando los beneficios de la Ley electoral para votar al candidato que mejor les plugo, han sido destituidos por el Alcalde Constitucional, D. José Manubens Robert en uso de las facultades que le están conferidas y para el mejor servicio, por el que incesantemente debe velar".

Va haver-hi moltes abstencions, entre altres la del Rector, "pero no así a otros sacerdotes investidos de autoridad eclesiástica, de quienes se refieren hechos, de los que no debemos ocuparnos para evitar el efecto que pudieran producir a nuestros abonados"; els clergues carlins també varen actuar en altres poblacions : a Borredà, els eclesiàstics, també van actuar a favor de Faura; a Capolat, "no fue menos empeñada en este pueblo la lucha electoral cuando el colegio se hallaba establecido en la habitación de un presbítero y como antes de la votación iban a oír misa la mayor parte de los electores, el Cura de almas de aquel pueblo les hacia algunas indicaciones, las que si no eran suficientes para hacerles adictos iban acompañadas de cierta cotización que en despoblado se celebraba y sólo así de este modo se dice pudo obtenerse en favor del Sr. Faura una mayoría de votos en dicho pueblo"; a Cardona, també denuncia la compra de vots. Castell de l'Areny és una història encara més negra: la votació es va efectuar sense cèdules ni llista d'electors, expulsió de l'elector Ramon Camprubí, que prenia nota i es va haver d'escapar del poble; presidia la mesa un menor d'edat, fill del secretari. Castellar de N'Hug, figuren 164 vots i no hi havia més de 30 electors per ésser un període d'emigració periòdica. Castellar del Riu, enfrontament del Somatén que havia pujat de Berga amb el poble. Gironella, destitució

prèvia del secretari Joan Montanyà. Fígols, Gisclareny, La Baells, La Quar, Llussà, Olvan, frau arreu. La Pobla de Lillet on l'alcalde, "con las insignias de tal" va amenaçar amb l'expulsió del poble a un veí, si no votava al candidat de l'Ajuntament. Sagàs, Saldes, Sant Julià de Cerdanyola, intervenció de clergues. Salselles, amb la mesa armada amb una carabina, etc.

Com ja anirà essent habitual, la premsa forània (*El Diluvio, La Bomba*) informa del frau electoral de Berga, Terrassa i Badalona. Tal vegada per greixar l'esbombada publiquen:

"El número general de votantes en el distrito: 3895, del cual sólo se reconoció 3381: Faura, 1873 - Farguell, 1543. Mayoría Faura 305 de cuyo ascenso rebajando las actas que han dejado de computarse sin fundarse en razón legal resulta:

	Farguell	Faura
Castellar del Riu	120	4
La Quar	64	-
Avià	127	38
La Baells	25	17
Gisclareny	68	22
S. Julià Cerdanyola	30	-
Total	434	81

Com hem pogut veure abastament, en aquestes eleccions hem trobat un tast de com les gastava l'advocat Penina, en aquesta ocasió per la seva enemistat professional amb el també advocat Foix. Clourem aquest apartat reproduint un altre text de Penina que arrodoneix el que hem escrit pel que fa a les seves relacions personals amb Foix, en l'Annex nº 16.

La documentació oficial

La documentació oficial generada per les eleccions, escrutinis, impugnacions, etc. generalment no s'ha conservat. D' aquestes, però, s'ha conservat l'acta general de l'escrutini o, almenys, 65 folis de la mateixa, el que ens facilita la comparació entre l'una i l'altra i, a la vegada, fer un seguiment bastant exhaustiu de com es desenvolupaven aquests esdeveniments.

La revisió d'aquesta documentació aclareix alguns punts d' interès d'aquestes eleccions pel que fa als pobles de Districte, ja que de les eleccions de Berga no hi ha cap document, de cap dels tres col·legis electoral. Pel que fa al Districte, no hi hem trobat cap fet novedós, però es confirma, que la majoria de la població, era semi analfabeta o analfabeta del tot i que pocs devien entendre el castellà; que els secretaris d'alguns pobles detentaven un poder que anava molt més enllà de l'àrea administrativa que els hauria estat pròpia; que els electors s'abstenien d'anar a votar, perquè a més de perdre el temps fent llargues caminades, podia comportar complicacions de tota mena; que les eleccions sovint no es celebraven i el darrer dia s'improvisava les actes per baixar-les o pujar-les a Berga per l'escrutini general, on es proclamava diputat a qui estava previst que ocupés el càrrec, mantenint els formulismes que establia la Llei i havent aprofitat els passos que aquesta establia que per alterar, si calia, els resultats electorals; els dos candidats, Faura i Farguell, eren dos senyors coneguts al món polític de Barcelona on residien -Faura al carrer alta de Sant Pere i Farguell al carrer Santa Anna- i que del Districte, ben pocs coneixien.

Es dona, també però, almenys un fet novedós: amb l'enfrontament Pujol – Rosal que ja hem vist, Rosal no pot perdre les eleccions al Districte, i per guanyar-les, aprofita la llei, pel que, expressat en termes d'avui, en diríem judicialitzar les eleccions. La conjuntura era favorable: el jutjat de primera Instància, com tantes vegades vacant, era ocupat per interins de Jutjat municipal. Havent col·locat a Manubens a l'alcaldia, en el moment de l'escrutini, Rosal dominava, ajuntament i jutjat. A partir d'aquí, ja solament es tractava de traslladar els futurs testimonis que haurien de comparèixer al Jutjat, als col·legis electorals, o, potser ni això calia i es podia amanir tot des del mateix jutjat. I, a partir de Jutjat, començar a generar paper escrit, que seria reclamat pel governador civil, i la Diputació, per treure l'entrellat dels resultats. Si aquesta pràctica era un costum habitual dels Districtes, probablement col·lapsaven administrativament aquestes instàncies superiors.

La tàctica emprada per Rosal en aquesta campanya, la considerem novedosa, perquè degué agafar per sorpresa als partidaris de Farguell que, més confiats, varen haver d'improvisar, a última hora una actuació similar.

De l'expedient obert en base a les actes i protestes presentades a la Junta Central de Berga l'oferim un extracte en l'Annex nº 16.

Com era d'esperar, finalment el diputat va ésser Faura, passant per denúncies i judicis, amb una novetat important: el 22 de setembre, arribava a Berga el nou jutge de primera Instància, Manuel Gil Mestre –que veurem actuar a les legislatives del 1881- d'una talla inusual en els jutges de Berga; el novembre, Gil Mestre i el Suprem absolien Penina; el nou Jutge de Berga també absolia a Joan i Josep Elias, de Cerdanyola i a Joan Barallat de Bagà, suspès de la secretaria per cinc mesos i un dia, tots ells, condemnats per Foix. El mateix mes de novembre, el votants de Farguell, ratificaven el seu vot a la Diputació, però finalment va ésser aquesta institució qui va votar a Faura diputat.

A *Semanario Bergadán* del 19-XII-1880 podem llegir sota el titular *No importa*, que, Faura ha estat proclamat diputat per 17 vots contra 1, emesos pels senyors diputats.³⁴⁵ El tàndem Pujol-Penina, amb *La Prosperidad* ja dividida, havien estat derrotats una vegada més a les urnes. Vençuts, però no resignats, esperarien una nova oportunitat que es presentaria a les legislatives de l'any següent.

El nou partit Fusionista, un nou Govern i unes noves eleccions legislatives

Amb el retorn de Cánovas al poder el desembre de 1879, es van accentuar les divisions en el camp conservador: Cánovas i Romero estaven enfrontats amb Martínez Campos per la política colonial, però també es van enfurismar els constitucionals. Les minories d'esquerra es van agrupar en l'anomenada "*coalición de la dignidad*" i van decidir no participar en les discussions de les Corts. La situació era greu. Com escriu l'esmentat Varela, podia ésser el prelude d'unes formes d'oposició menys ortodoxes. A la primavera de 1880 Martínez Campos abandonà el partit conservador i des d'aleshores va considerar Cánovas com a adversari personal i polític³⁴⁶.

El 23 de maig de 1880 es va fundar al Congrés de diputats el nou Partit liberal-fusionista, amb un comitè directiu integrat per Sagasta, qui lideraria el grup, i Romero Ortiz pels constitucionals; Alonso Martínez i Vega de Armijo pels centralistes, i Posada Herrera i el general Martínez Campos, a títol personal. Sembla que el nou partit tenia la prèvia acceptació reial per a governar, si agrupava tots els grups liberals. El Partit

Constitucional s'obria així a la seva dreta amb la voluntat d'accedir al Govern, tot desplaçant-se cap al centre i frustrant les possibles temptacions revolucionàries.

Cánovas no aguantà gaire temps els atacs de l'oposició i acabà dimitint quan el Rei li retirà la confiança. El 8 de febrer de 1881 Sagasta fou nomenat president del Consell i formà govern amb Martínez Campos a la cartera de Guerra.³⁴⁷

El monarca li atorgà la convocatòria de noves eleccions i, per tant, la possibilitat de crear una majoria suficient a les Corts per tal de governar. El dia següent Sagasta suspengué les sessions de les Corts, de majoria conservadora, i tot seguit es dedicà a preparar els comicis, primer a través de la convocatòria d'eleccions municipals i després amb la dissolució de les cambres el 25 de juny. Les noves eleccions, convocades per al dia 21 d'agost de 1881, constituïen la via per consolidar el nou partit i integrar els sectors que ara declaraven llur voluntat de marxar junts. Calia equilibrar el pes dels sectors històrics del constitucionalisme (dels quals Víctor Balaguer n'era un dels exponents més destacats) amb els sectors centristes d'Alonso Martínez o de Martínez Campos.

El Govern liberal acabaria el gener del 1883 amb el retorn de Cánovas. En definitiva, el paper de Sagasta, que era considerat per Cánovas com un analfabet, és definit per Carr d'aquesta manera: "La tarea que le correspondía dentro del sistema de la Restauración era la absorción del radicalismo, la neutralización del republicanismo y el suministro de un refugio político para los que huían de los aliados derechistas de Cánovas"³⁴⁸.

Tot aquest període de la Restauració que donarà peu al que coneixem per "*tornisme*", pel que fa al Berguedà, ha estat estudiat àmpliament per Xavier Tornafoch³⁴⁹.

Víctor Balaguer i les eleccions legislatives al Districte de Berga

Cal fer alguna al·lusió a Víctor Balaguer. El seu nom ens anirà apareixent en diversos afers que presentem entorn les eleccions del 1881. Segurament que no pot ésser d'altra manera, ja que el candidat finalment nomenat fou un nebot de la seva dona i Balaguer ocupava un lloc preeminent en la política catalana i espanyola del moment.

Víctor Balaguer Cirera, malauradament, encara és el gran desconegut, i no podem pas convertir les intuïcions que l'episodi electoral que estudiem suggereix en afirmacions. Josep M. Fradera ha escrit recentment: "Cent anys després de la mort del pròcer continuem demanant-nos qui era Víctor Balaguer. Com era com a persona? Quin lloc ocupa o hauria d'ocupar el polític i literat en la història de Catalunya? Són preguntes que, si volem ser sincers, no estem en condicions de contestar amb gaires garanties. És ben cert que la tasca pionera d'Enrique Miralles, de Joan Palomas, d'Albert García Balañà, de Jaume Santaló i de Rogelio López està contribuint a rescatar el cadàver de l'armari i restituir-li la fisonomia més bàsica; cap d'ells, però, posarà en dubte que resta molt per fer i que, per damunt de tot, resten molts prejudicis per escombrar".³⁵⁰

En el mateix article Fradera al·ludirà als "milers de cartes rebudes i perfectament guardades" que mostren "la meticulosa i formidable capacitat per articular una xarxa de corresponsals d'una magnitud que no ha tingut equivalent –que jo sàpiga– a la Catalunya dels segles XIX i XX"³⁵¹.

Pel que fa a l'any que ens ocupa, el 1881, Balaguer va rebre més de 8.000 cartes³⁵² encara no classificades.

És obvi que en el moment en que coneguem el contingut d'algunes d'aquestes cartes probablement podrem fer afirmacions que avui encara serien gratuïtes.³⁵³

López Blanco ³⁵⁴ ens diu que Balaguer “en 1881 estuvo a punto de desbancar la candidatura respaldada por el gobierno Sagasta para las elecciones a diputados por Madrid”. El mateix autor ens informa de la “intensa relación epistolar que Víctor Balaguer mantenía con notables locales de un significativo número de provincias y distritos del resto de España. Se trataba de aquellos constitucionales liberales desplazados por centralistas y campistas que se hacían balagueristas para forzar una remodelación ministerial en la que entrase Balaguer, lo que les sería compensado de inmediato con puestos y prebendas para ellos y beneficios para sus subordinados”. I segueix: “El liderazgo de los constitucionales catalanes desde Madrid permitía que Balaguer, en situaciones de gobierno liberal, acordase con el ministro de Gobernación el nombre del gobernador civil de Barcelona, además que tener mucho que decir en la designación del jefe político del resto de las provincias catalanas”.

De López Blanco, que estudia la política Balaguer i els interessos que representa, ens interessa encara reproduir-ne el següent fragment: “Por todo eso, no es extraño que Venancio González atienda las peticiones de Balaguer sobre Catalunya, negociando con él los puestos de gobernador civil de Barcelona y Girona, del secretario del Gobierno Civil de la primera, de los alcaldes de Barcelona, Vilanova, Sitges, Sant Boi de Llobregat y otros muchos pueblos, del presidente de la Audiencia de Catalunya, de un puñado de actas de diputado y de un sinfín de puestos de la administración en los que el ministro tiene competencia. También influye Balaguer en la designación del alcalde de Zaragoza, del secretario del Gobierno Civil de Valladolid y otros puestos menores de la administración en el resto de España”. És evident que en aquest “*puñado de actas de diputado*” hi trobaríem la del seu nebot Joaquim Marín Carbonell pel districte de Berga de l'any 1881.

La influència i el poder real del líder del proteccionisme anà cada vegada més enllà des de la seva entrada al partit progressista sota la tutela de Prim, fins a la seva retirada el 1890. J. Santaló l'ha definit com l’“*home clau dins la política catalana i espanyola del darrer terç del segle XIX*”. Segons el mateix Santaló, “l'ideari progressista defensava l'articulació d'aquesta nova nació espanyola sobre unes bases democràtiques d'expressió i sobirania nacional: llibertat de culte, llibertat de premsa, sufragi universal i descentralització administrativa, eren els models conservadors i fins i tot reaccionaris, que postulaven els liberals moderats per una banda, i els absolutistes per l'altra”.³⁵⁵

Aquestes idees i programes possiblement eren excessius, però, pel joc polític que permetia la Restauració. El que comptava era guanyar eleccions, i per guanyar-les calia recórrer a la “tupinada”. En darrera instància, historiar aquestes eleccions és, una vegada més pel que fa al districte berguedà, fer la història d'una “tupinada”.

La destitució d'alcaldes i l'alcalde Vilajuana

La preparació de les eleccions de 1881 començà amb la tradicional destitució dels alcaldes que no fossin afins. Aquest fet, sembla que ja tothom entenia que formava part del joc electoral. Almenys, expressaven aquesta idea amb tota la naturalitat del món: “Constituido el nuevo Gobierno, atendió a las actas de los Comités de los pueblos que antes de la caída del anterior Gobierno y después de ella se habían anexionado al bando constitucional contrario a la situación anterior. Para ello se

destituyeron los alcaldes de los pueblos en quienes se probó la afinidad con el Gobierno caído y se dejaron subsistentes los que no se les creyó opuestos al nuevo Gobierno constituido”, podem llegir al *Llibre Verd* de l’Ajuntament de Berga.³⁵⁶

Durant la Restauració, les eleccions eren guanyades sempre pel Govern que les convocava: el Ministre de la Governació nomenava els Governadors Civils i aquests, en els pobles on no hi havia un alcalde addicte, acceptaven alguna denúncia oportunament presentada que els permetia de suspendre l’alcalde o, si calia, l’Ajuntament en ple. Amb aquest procediment el resultat electoral quedava garantit, car l’alcalde era el president de la Junta Municipal del Cens.³⁵⁷
El Govern fabricava uns nous ajuntaments i aquests l’ajudaven a confeccionar unes noves Corts.

El 1881, per tant, la seqüència electoral començà per les eleccions municipals: “Vino el período electoral para concejales; a pesar de aparecer en el expediente general de elecciones municipales con respecto a las inclusiones y exclusiones de los electores, con rectificación de listas favorables a la Mayoría del Ayuntamiento, la Comisión Provincial con el Gobernador fallaron a favor de la Minoría Concejil y era de ver que las elecciones municipales deberían de ser perdidas por la mayoría del Ayuntamiento que no dejó de interponer sus protestas; y en el escrutinio celebrado el 1 de Junio, a pesar de haberse sacado un Concejal, D. Frco. Balil, del Consistorio, con lo cual había quedado Mayoría de la Junta del Escrutinio, quedó elegido el nuevo Ayuntamiento en esta forma: D. José Manubens, alcalde 1º, D. Laureano de Viladarga, D. Luis Rosal y Gironella, D. Ramón Rosal y Cortina, D. Juan Vilajuana y Serra, D. Antonio Bonet y Codina y los nuevos concejales electos D. Gerardo Boixader y Rodergas, D. Segismundo Bonet y Però, D. Andrés Bartrina y Arisó, D. Francisco Cutal, D. Ramon Vigo Ribadelaigua y D. José Tarrés”³⁵⁸.

El nou partit fusionista tenia poca incidència en una comarca de forta implantació carlina. Per tant, des del Govern, calia fomentar que els polítics locals s’adaptessin amb rapidesa a la nova situació. I com que les eleccions bàsicament havien de guanyar-se a partir de l’Ajuntament de Berga, els redactors d’*El Bergadán* incrementaren des de la constitució del nou govern una campanya contra l’alcalde Josep Manubens Robert, que ja era l’enemic declarat.

Sota el titular “¿Dimitirá?”, *El Bergadán* es preguntava si un polític respectable i digne no hauria de plegar quan queien els qui l’havien nomenat. Avancem, però, que aquest no serà el cas de Manubens, que s’entestà en mantenir-se en el càrrec d’alcalde.³⁵⁹

Ara, deien, li tocava retirar-se a casa, però lluny d’això va fer anunciar la caiguda del ministeri amb pregó, música i l’Himne de Riego. “¿Dimitirá el Alcalde de Berga? No lo sabemos, pero tan dispuesto le consideramos a pretender mandar hoy gobernando los Constitucionales, como mañana que subiesen los Federales; porque de esto es muy capaz quién tan sencillamente salvó el abismo que media entre los liberales conservadores y los absolutistas”³⁶⁰.

En el mateix número, una vegada més, opten pel recurs literari per la desqualificació, aquesta vegada, amb la signatura de Soler i Colí en una secció humorística:

“Ha caigut lo ministeri
Y s’en han molts alegrat...
Fins aixís ho han demostrat
Aquells que fan “Lo Criteri”
¡No s’enten aqueix misterí!

Aquets son de tots colós;
Servirian en que fós
A'n lo mateix Llusifé
Mentres ells puguessin sé
De Berga governadós.
Cuant'ls convé son carlins,
Y cuant no, ja liberals;
De madús a federals
segueixen tots'ls camins.
Sols per lográ'ls seus fins,
Que molts clárs han demostrat,
Y es tení a tothom postrat
Baix son infernal orgull
Y si algú'ls cau del ull;
Tractantho com un malvat".

Una de les maneres de forçar el canvi de Manubens era intensificar l'atac començat de temps, a la seva persona i a la seva actuació com alcalde.³⁶¹

Al capdavant, havia estat ell qui havia intentat emmudir *El Bergadán* i novament faran memòria dels seus reiterats retrets.³⁶²

El text publicat pels perseguits de *La Prosperidad Bergadana*, en què denuncia els torts de tota mena comesos en detriment del Comú i en favor de la família dels industrials Rosal, presentat en el moment just, probablement fou el que facilità el nomenament de Vilajuana com a alcalde de Berga, pas previ per guanyar les eleccions.

Finalment, *El Bergadán* aconseguí el seu propòsit i Manubens fou substituït: "*Como debía constituirse el nuevo Ayuntamiento en 1º de Julio y debía nombrarse de R.O. el Alcalde de esta Corporación, se pusieron en juego todas las influencias posibles por ambas partes, y a últimos de Junio vino el nombramiento de R.O. de Alcalde 1º a D. Juan Vilajuana y Serra que tomó posesión del nuevo cargo, quedando el Ayuntamiento de esta forma:*

*D. Juan Vilajuana y Serra, Alcalde 1º; D. José Manubens y Robert, Tte. 1º, D. Laureano de Vilardaga y Arnaldo, Tte. 2º (...) quedaba todavía dividido el Ayuntamiento en atención de miras de localidad, constituyendo una parte el Sr. Alcalde D. Juan Vilajuana y el Concejal D. Antonio Bonet y Codina y la otra todos los restantes concejales".*³⁶³

Així, Vilajuana fou nomenat alcalde, en substitució de Manubens, i Francesc de Martín i de Carpi, Jutge Municipal. Tots dos pertanyien a l'entitat perseguida per Manubens. El canvi a l'alcaldia va ésser celebrat com calia pels qui l'havien propiciat, entre altres, pensem M. Gil Maestre, el Jutge de primera Instància: "De enhorabuena está la Redacción de *El Bergadán*, lo está con mayor motivo la Ciudad de Berga, y lo está con justísima razón, toda la Comarca Bergistana. Está por el nombramiento de Juez Municipal conferido a D. Francisco de Martín y de Carpi; la Ciudad de Berga por haber tomado posesión del cargo de Alcalde. D. Juan Vilajuana y Serra; y la Redacción de *El Bergadán*, por tener el gusto de regresar al patrio dominio.

Por esto, consignamos el más sincero tributo de gratitud al Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros, al Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación, al Excmo. Sr. D. Arsenio Martínez Campos, al Ilre. Sr. Presidente de la Audiencia, al M. I. Sr. Juez de 1ª Instancia de Berga, D. Manuel Gil Maestre, y a todas las personas que directa o indirectamente han contribuido a tan plausible resultado, haciendo especial mención

de nuestro distinguido amigo, dos veces pacificador de este país, Excmo. Sr. D. José Pascual de Bonanza. Berga 2 Julio 1881 La Redacción”³⁶⁴.

Tot seguint la pràctica habitual, Vilajuana cessà els dependents armats nomenats pel seu antecessor i nomenà agents de vigilància municipal als qui ja ho havien estat abans que Manubens ocupés l'alcaldia. Nomenà també com alcaldes de barri a persones afins: Marià de Gironella i de Senespleda, propietari, del barri de la Mercè; Rafael Joaquim Penina i Sala, advocat i propietari, del barri del Centre; Ramon Pujol i Thomàs, comerciant i propietari, del barri de Sant Pere; Josep Blanxart i Grau, advocat i propietari, del barri de les Canals.

El Bergadán dedica el número 258 al nomenament de Vilajuana i, tot augurant “Paz, tranquilidad y justicia” en el titular, garanteix als veïns que tindran “una garantía segura de que no se verán vejados, ni atropellados, ni maltratados, ni detenidos, ni escarnecidos, ni molestados, ni arrancados violentamente de su domicilio; ni verán interrumpidas sus habituales ocupaciones, ni sufrirán perturbación alguna en sus negocios, ni hallarán el menor obstáculo al desenvolvimiento libre de sus industrias, sinó que podrá cada uno dedicarse con toda seguridad a la ocupación, industria o negocio que mejor le convenga, sin el menor recelo de que la Autoridad le oponga el menor obstáculo, mientras no ataque los intereses de tercero, ni abuse de su derecho como no lo esperamos de ninguno de los sensatos vecinos de nuestra querida Ciudad de Berga”.

Aquests nomenaments d'alcaldes de barri foren revocats pel governador civil perquè no s'ajustaven a la llei municipal, però no s'hi va donar més importància, ja que sospitem que tothom tenia assumit, que el nou Ajuntament de Berga era, solament, pel període electoral. Penina es consolava ironitzant a l'esquena del destituït Manubens: en una secció titulada “*Gacetilla*”, en el mateix número escriuen: “Pésame. Lo damos al Sr. Manubens por el sentimiento de haber tenido que cesar en el cargo de Alcalde de esta ciudad. Buen provecho. Lo deseamos al que prometió comerse un gallo con plumas y todo si se nombraba Alcalde al Sr. Vilajuana, pues no querríamos que las plumas se le indigestasen”.

El nomenament de Vilajuana suposà el retorn d'*El Bergadán* a Berga, d'on havia estat expulsat per l'alcalde Manubens en clausurar *La Prosperidad Bergistana*, societat que l'editava. Aquest retorn es convertí en un acte festiu i provocador, del gust de l'època, que acabà essent un acte propagandístic en favor de la candidatura de Bonanza.³⁶⁵

Un cop fetes les eleccions, amb l'enrenou consegüent, Vilajuana, que no era un home dedicat a la política si no a negocis relacionats amb Ramon Pujol i Thomàs i, en conseqüència, era vist com un home de palla d'aquest, sobrava i fou substituït.³⁶⁶

La destitució de Vilajuana va fer escriure als redactors d'*El Bergadán* la queixa raonada de que, manant els liberals, era destituït un alcalde liberal per nomenar un carlista.³⁶⁷

Els candidats: Bonanza i Joaquim Marín Carbonell

Els candidats pel districte de Berga foren el general José Pasqual de Bonanza i el comerciant de teixits de Barcelona, Joaquim Marín Carbonell, tots dos ministerials.

La presència de Martínez Campos en el nou govern Sagasta, creiem que va fer que els de *La Prosperidad Bergistana* presentessin novament al general Bonanza l'any 1881. En fer la proposta, el maig del 1881, havien invocat la unanimitat que va haver-hi en una reunió celebrada a l'Ajuntament l'any 1876, on gent de diverses procedències acordà d'oferir l'elecció a Bonanza, acord a què s'hi adheriren tots els pobles del Districte.³⁶⁸

De Bonanza ja ens n'hem ocupat anteriorment. Ja era un vell conegut dels liberals berguedans que, després de la intervenció de Martínez Campos el 1879, degueren veure com la millor garantia d'èxit. Bonanza va acceptar la candidatura berguedana en la confiança de les seves possibilitats d'èxit que, ben aviat es revelarien insuficients. D'entrada, però, hem de donar per assentat que el general continuava essent un militar liberal de prestigi, home de Martínez Campos, novament al govern i ja amb una experiència a les Corts representant el Districte de Berga, on tenia excel·lents contactes. Enfront seu, Joaquim Marín Carbonell, un obscur negociant de teixits, que políticament no era ningú, però que al Districte comptava amb el recolzament de Rosal, que en les eleccions anteriors (1879), com hem vist, havia recolzat a Duran i Bas. A què obeïa aquest canvi?

Joaquim Marín Carbonell

Per donar a conèixer a Marín i fer-li la campanya, Rosal na crear un nou periòdic, *El Criterio Bergadán*, que es presentava com a "*Periódico dedicado a las ciencias, artes, y a la defensa de los intereses del país*". Serà òbviament la publicació enfrontada a *El Bergadán*, amb els seus directors, com ja hem dit, també enfrontats professionalment i personalment. El primer número va aparèixer el 5-XII-1880 i el darrer, el número 26, el 23-IX-1881. La seva vida es limità, doncs, a les eleccions de 1881.

Vegem com aquesta publicació presenta Marín. Sota el titular "*¿Quién es D. Joaquín Marín?*", escriuen:

"El Sr Marín en el terreno económico representa las aspiraciones de la Liga de Propietarios del Partido de Berga. Es hijo del honrado proteccionista D. Valentín Marín, antiguo representante del Distrito de Granollers en la Diputación provincial; es catalán de pura raza y en todas las cuestiones económicas estará siempre al lado de su tío el Sr. D. Víctor Balaguer, quien como es sabido es hoy el jefe y cabeza de los proteccionistas españoles (...)".

"Los catalanes debemos recordar siempre que el Sr. Balaguer en momentos de peligro para los intereses de Cataluña supo manifestar que antes que político era catalán; y una manifestación tan patriótica que sintetiza todos los sacrificios de un patricio eminente, dadas las circunstancias especiales que en él concurren, merece nuestra gratitud y adhesión".

"Pues bien; el Sr. Balaguer a quien tantos favores deben cuantos de proteccionistas blasonan, es el jefe que en las futuras Cortes ha de dirigir ruda batalla contra los librecambistas, a la cabeza del grupo de Diputados proteccionistas que arrojarán las urnas en las próximas elecciones".

“Entre este grupo, el Sr. Balaguer cuenta a su sobrino D. Joaquín Marín y por esto “El Criterio Bergadán” está plenamente autorizado para decir en nombre del Sr. Balaguer, que el Sr. Marín es el candidato que él apoya y protege para las próximas elecciones de Diputados a Cortes en Berga”.

Presentats els mèrits del candidat, que semblen limitats a ésser català, proteccionista i nebot de l'esposa de Víctor Balaguer, òbviament havien d'ocupar-se de Bonanza, i ho fan en aquests termes comparatius:

“El candidato que nuestros adversarios presentan no es catalán ni tiene ningún interés que a nuestro país le ligue, mientras que el Sr. Marín no solamente es catalán, sino que tiene toda su familia y todos sus intereses en este país, es propietario, se halla al frente de una reputada casa comercial, tiene aquí sus bienes y está estrecha e íntimamente unido con todos los altos principios, los altos intereses y los altos ideales que tiene Cataluña y que, como representante de ésta, sostiene en el Congreso el Sr. Víctor Balaguer”.

És raonable creure que alguna diferència calia establir entre dos candidats del mateix partit i que possiblement l'ésser català, en aquell temps, no fos suficient per part dels possibles electors, de manera que per situar a l'opinió pública amb poques paraules, escriuen on es situen les rivalitats locals: *“La Liga de Propietarios del Partido de Berga que, como hemos dicho en más de una ocasión, no hace política y acoge en su seno a todos los partidos políticos, ha creído que todas las consideraciones expuestas eran más que suficientes para adoptar la candidatura del Sr. Marín.*

“El Bergadán” ha procurado demostrarnos que era posible obtener la unión de los dos bandos que disputan en el Distrito, votando todos al Sr. Bonanza; nosotros vamos a demostrar que con mayor motivo podría obtenerse la decantada unión votando al Sr. Marín”.

Un pas més a favor de Marín era desacreditar els grups liberals que a l'empara del jutge Gil Maestre s'havien format al Districte: “Al ocurrir el cambio ministerial, el bando que se interesa por el General Bonanza buscó su salvación en una falsa política, amparándose en unos comités locales surgidos en este Partido a la víspera del cambio ministerial. Al objeto de obtener protección y con el solo fin de contraer méritos en el comité provincial para lograr sus fines, se formaron varios comités en este Distrito sin fijarse en los antecedentes de las personas que debían componerlos”.

Per Rosal i els seus, no hi ha cap dubte sobre qui són els autèntics liberals: *“El Sr. Marín es sobrino de D. Víctor Balaguer, cuya historia en el partido constitucional es bien conocida en toda España, cuya amistad fraternal con el actual presidente del consejo de ministros es sabida de todo el mundo (...).*

Los verdaderos constitucionales que figuran en la Liga de Propietarios y cuya doctrina política era conocida ya en el año 1868, cuando D. Laureano de Vilardaga fue nombrado por el Gobierno representante de este Distrito en la Diputación Provincial, estimando en lo que valgan los datos que hemos expuesto, aceptan en el terreno de la política el mismo candidato que aquella Asociación, prescindiendo de miras políticas y colocado en el terreno Administrativo y económico, ha proclamado (...).

La Asociación de propietarios por consideraciones económicas y administrativas propuso al Sr. Marín, los constitucionales que están dentro de la asociación lo aceptan además por consideraciones políticas; y, sin embargo, los amigos del “Bergadán”, que

se hicieron constitucionales, en vez de apoyar al Sr. Marín, se interesan por el General Bonanza".³⁶⁹

Quan es publica aquest article, Bonanza ja havia visitat el Districte, viatge que era valorat en aquests termes: "No hay duda que el Sr. Bonanza, ha regresado muy poco satisfecho de su excursión; nos consta, y podremos probarlo a quien lo desee, que el mismo Sr. ha manifestado su disgusto y se ha lamentado de que se le hubiese engañado y sin embargo *El Bergadán*, con su descaro incomprendible, continua afirmando que los lectores votarán unánimes a su candidato, sin avergonzarse de que su periódico debe ser leído en las secciones de Caserras, Cardona, Prats, Olván, Aviá, Borredá y Vallcebre, donde es sabido que alcanzará una inmensa mayoría el Sr. Marín". L'articulista admet, en canvi, que tenen perduda l'elecció a La Pobla de Lillet i a Saldes.

Grups i entitats locals

Les dues agrupacions que intervingueren de manera decisiva en la competència política de 1881, a favor d'un i altre candidat, foren, d'una banda, *La Prosperidad Bergistana*, a favor de Bonanza i de l'altra la *Liga de Propietarios del Distrito de Berga* a favor de Marín. Ja ens hem ocupat de les dues: de *La Prosperidad*, àmpliament; *La Liga*, ja l'hem vist actuar en les eleccions del 1879, recolzant Duràn i Bas. Hi afegirem alguna precisió més i, també, als seus òrgans de premsa.

Liga de Propietarios del Distrito de Berga. Aquesta associació de propietaris rurals, que en algunes publicacions modifica lleugerament la seva denominació, creiem que tenia una finalitat netament electoral i de defensa davant el cobrament d'impostos, ja ens n'hem ocupat. Afegirem que pels noms que aporta com a interventors o membres de la mesa en les eleccions del 1881 per la banda de Marín, observem que agrupava els primers contribuents de molts pobles del Berguedà. El poder econòmic i social d'aquests propietaris, avalat per la majoria d'eclesiàstics en un medi rural, no és menystenible; així com tampoc el seu poder de coerció, ja que el primer contribuent sovint era el caporal del Sometent. Als grans propietaris rurals no els calia fer política directament per defensar els seus interessos, perquè els advocats residents a Berga, a qui amb els seus plets donaven vida, la feien amb escreix. Si l'any 1879 havien fet elegir Duran i Bas, segellant una aliança entre conservadors i carlins, ara, novament liderats per Agustí Rosal i Sala, votaran pel liberal J. Marín.

Semblaria raonable pensar que havent-hi dos grups establerts, *La Prosperidad Bergistana* i la *Liga de Propietarios*, cada un d'ells amb una publicació pròpia, *El Bergadán* i *El Criterio Bergadán* per defensar les seves posicions, s'obriria una confrontació d'idees i dels partits dels quals els grups locals haurien de fer de corretges de transmissió. No va ésser així: a l'agressivitat periodística de Penina s'hi va oposar la de Foix i aquestes publicacions varen ésser el marc on es van amenaçar, insultar i difamar uns i altres. Les denúncies van omplir el jutjat i la política va esdevenir, encara més, cainita i de confrontació personal, tant pel que feia a la vida pública com a la vida privada, encara que els candidats fossin del mateix partit.

El Criterio Bergadán defensarà des del primer moment l'alcalde Manubens, advocat de Rosal, de la campanya duta a terme pels seus adversaris d'*El Bergadán*. Sota el titular "Quitate tu, que me quiero poner yo", fa una defensa aferrissada de Manubens, ahora que ho aprofita per repartir llenya als que li reclamen la dimissió, i es pregunta, al·ludint a la campanya d'*El Bergadán*: "Ha sido todo ello indudablemente debido, a que

algunos redactores del Bergadán, que, según el público murmura, son aficionados a correrías nocturnas dedicadas a la caza de ciertas palomas de mal agüero, ven con disgusto la vigilancia que por orden del referido Señor Alcalde se ejerce y no pueden perdonar a éste que les prive de ciertas amorosas y no muy santas conquistas, que en altas horas de la noche llevaban a cabo en algunos escondrijos y escalerillas de esta Ciudad'. L'al·lusió anava per Penina, qui es casaria aquell mateix any. Continua encara fent-li retrets: "¿no recuerdan los redactores del Bergadán, que en no lejanos tiempos hubo diputados provinciales que sirviendo a la república federal, hicieron a la nación el grave e imperdonable agravio de introducirse en los cuarteles e insubordinar a los soldados del ejército español? ¿Ha olvidado uno de los redactores indicados, continuaba otro, que si entró en los cuarteles predicando la insubordinación, no debía luego por dignidad, ya que no fuese por consecuencia política, trabajar en primera línea a favor de un digno militar candidato para diputado a cortes por este distrito?"

La desqualificació a Pujol també és verinosa: "si hubiéramos de dar crédito a rumores públicos, diríamos además que otro de los primeros redactores del Bergadán lo es un Ex Alcalde quien, según de público se murmura, ha dominado muchos años en esta Ciudad, sirviendo a la república, al partido constitucional y al partido conservador, lo mismo que se asegura serviría a Luzbel con tal de poderse quitar el Ex que tanto le repugna, y ser el cacique de todo el partido judicial".

"Una prueba de ello, decían algunos atrevidos, la tenemos en el hecho de que, habiendo dicho cacique redactor del *Bergadán* servido al partido conservador como Alcalde, y haber sido condecorado con una encomienda por dicho partido, a pesar de que algunos le llamasen el Alcalde del contrabando porque, según dicen, vendía piezas de merino extranjero con marchamo falsificado, ha permitido que la redacción de la que forma parte, haya ostensiblemente manifestado su alegría y entusiasmo por la caída del Gobierno conservador, conviniendo con los verdaderos constitucionales que dicho Gobierno ha caído con unánime aplauso de los españoles"³⁷⁰. Com podem veure a Berga, la política general es transforma i es confon amb les divergències de la política local.

La difícil implantació del partit fusionista. Manuel Gil Maestre

Com ja es sabut, els jutges de primera Instància varen tenir un protagonisme considerable en les eleccions del caciquisme: des d'admetre denúncies i ordenar detencions temporals, fins a validar o invalidar resultats electorals. Ja hem escrit que el Partit Judicial de Berga vivia en una precarietat permanent, de la que l'administració de la Justícia en seria una mostra més: Aleshores i encara ara, molts jutges hi començaven la seva carrera judicial i generalment hi romanien molt poc temps perquè anaven a ocupar jutjats de més entitat. Entremig, llargues absències que eren suplides pels jutges o ex-jutges municipals, es a dir, advocats berguedans gairebé sempre polititzats. El Jutjat de Berga, doncs, és, sinó determinant, sí d'una rellevància possiblement exagerada.

Aquestes eleccions del 1881 a Berga són un bon exemple del poder dels Jutges i les seves limitacions en l'engranatge del sistema del qual són funcionaris. La importància d'aquest exemple més que del Partit Judicial, entenen que radica en la personalitat del Jutge, Manuel Gil Maestre.

L'organització electoral constitucional es creà des del Jutjat de primera Instància de Berga. El Jutge Manuel Gil Maestre era fill d'una personalitat del partit fusionista, catedràtic de Dret a la Universitat de Salamanca i alcalde d'aquella ciutat, on encara hi

té un carrer dedicat. Gil Maestre també seria una personalitat rellevant del partit: el setembre del 1882 deixà el jutjat de Berga³⁷¹ per ocupar diversos càrrecs a Barcelona, entre els quals el de governador civil el 1883³⁷². Manuel Gil Maestre va ésser una personalitat rellevant que no ha estat estudiada. En facilitem alguna informació en l'Annex nº 18.

De l'organització dels comitès electorals constitucionals se n'ocupà Jaume Latorre Roca, oficial major del Jutjat, que el març del mateix any seria nomenat pel partit secretari del *Comité Constitucional de la Provincia de Barcelona*³⁷³.

Ara la qüestió central seria escatir quin grup polític berguedà era reconegut oficialment com a representant del partit del Govern, ja que sembla que mantenir dos candidats del mateix partit no podia ésser viable. De retrets del passat i desqualificacions de tota mena n'hi hauran per tots els gustos.

Des del primer moment del canvi els d'*El Bergadán* degueren intentar de prendre posició, però els rosalistes d'*El Criterio Bergadán* es preguntaran: “¿Es maquiavelismo o realidad? Aunque ajenos por completo a ello se nos ha dicho que la constancia de D. Jaime Latorre ha estado a punto de naufragar, después de haber organizado desde mucho tiempo en esta y en otros puntos comités constitucionales, por haber pretendido otros apropiarse los trabajos de aquel y fundar un nuevo comité, con el fin de recuperar el puesto que hacia algunos años ocupaban y de cuya pérdida solo creen poder compensarse con un cambio de gobierno, y para mejor realizar un día sus fines, intentan cubrirse con este manto político, continuando a pesar de ello en la misma organización de antes; si es así no deja de ser bastante burda la trama. ¿Adquirirá no obstante carta de naturaleza? No es nuestra incumbencia indagarlo”.³⁷⁴

La caiguda del ministeri Cánovas també fou un excel·lent punt de partida per prendre posicions. Podem llegir a *El Bergadán*: “Contraste. Inmediatamente de recibida en Berga la noticia del cambio de Ministerio, el Comité Constitucional la participó al vecindario haciendo recorrer las calles por una música que tocó el himno de Riego.

“Cuando hace dos meses una raquílica murga con cuatro bombos quiso anunciar que el célebre Faura había sido admitido diputado provincial, Berga pareció un cementerio durante toda la noche, porque Berga se avergonzó de tal noticia y en cambio, el miércoles una animación extraordinaria indicó que se recibía con agrado el acontecimiento que se anunciaba. En vista de tan elocuente contraste esperamos que si tienen un átomo de amor propio se ocultarán para siempre en el más recóndito escondrijo los Srs. Rosal, Manubens, Foix, Vilardaga y Arnaldo, Viladomat, Ceriola, Rivera, Costa, Anfruns que tanto y tan tristemente se han distinguido durante el finido estado de cosas. Amén”³⁷⁵. No podem pas donar gaire informació dels personatges que el periòdic de Penina inclou en el grup rosalista que pretén marginar. Sí, però, que podem recordar que Manubens i el procurador Ceriola són carlins destacats, que l'exdiputat Vilardaga Arnaldo, polític professional, era un liberal influent a Barcelona que treballava per Rosal i que l'advocat Foix, també s'havia passat al rosalisme. En definitiva, entenem que quan la gent dels tres grups, carlins, conservadors i liberals intentaven posicionar-se prop de l'esfera del “nou” poder, l'Agustí Rosal ja jugava en els tres fronts.

Més enllà del fet anecdòtic, els de *La Prosperidad Bergistana* posen el seu periòdic a disposició del nou partit que ja consideren el seu. Des d'*El Bergadán* informen de la caiguda del Ministeri i de que s'ha creat una agrupació que constitueix el Partit Constitucional, que abasta tot el districte de Berga, organitzada per un Comitè dirigit pel “consecuente liberal D. Jaime Latorre y Roca”.³⁷⁶

En aquest mateix número 238, sota el titular “Berga ante el nuevo Gabinete”, escriuen: “Berga, que a la vista de todo el mundo es conceptuada como población eminentemente carlista, pero que bajo nuestro humilde concepto se halla compuesta de habitantes de diferentes matices políticos, pero más que otra cosa indiferentes, hizo descollar la noche de la noticia del cambio del Ministerio Cánovas el espíritu Constitucional que predomina en una importante agrupación que constituye el partido político de dicho nombre, organizado por un Comité dirigido por el consecuente liberal D. Jaime Latorre y Roca (...) quien después de sus importantes desvelos ha podido ver coronados los deseos que desde mucho tiempo a él y demás correligionarios les habían inclinado sus patrióticas miras a la organización del Partido Constitucional en el distrito de Berga”.

Acceptat Latorre com a home fort de la nova situació, encara que no necessàriament més bregat que els berguedans en guanyar eleccions, i situat l'alcalde Manubens com a enemic de la mateixa, ja es podia parlar d'un canvi de casaques: “Ya apareció aquello. Cuando los caciques de algunos pueblos de este Distrito han visto escapar de sus garras el predominio forzado que ejercían contra sus convecinos con motivo del reciente cambio político, se han apresurado a hacer un acto de falso resellamiento, declarándose constitucionales e intentando constituir varios comités. Esta es trama ya muy gastada, pero aunque no lo fuese, saben los comités de Distrito y Provincial que no necesitan caciques resellados para sostener su partido y mucho menos cuando algunos para desarrollar mejor su plan intentaron formar juntas revolucionarias al objeto de que no se les ganara por mano... ¡Cuanta previsión!”

A la seva manera ells també n'eren de previsors, en recordar subtilment les seves bones relacions: donaven com a notícia que Bonanza havia estat nomenat comandant general de la primera Divisió de l'Exèrcit del Nord, i Orozco secretari particular del ministre de la Guerra.

De rebot, Manubens també era denunciats: “No es cierto. No han sido exactos los rumores que en Berga habían circulado de haber presentado la dimisión de Alcalde, D. José Manubens y Robert, puesto que el nuevo orden de cosas político también lo administra el simpático D. José, para sostenerse en la maroma”.

Estudiada ara, la situació era confusa perquè en un moment de canvi sempre és difícil de poder ubicar les persones, més encara si les fonts són insuficients i moltes vegades deliberadament tergiversadores. Ja hem vist la llista dels personatges que els la “la Prosperidad” denunciaven com a superats pels nous esdeveniments i com, sense poder identificar-los tots, hi trobem gent de totes les tendències en pugna. Per establir mínimament l'estat de la qüestió del moment, creiem que podem dir que les vicissituds del segle XIX van fer que moltes famílies berguedanes, en altres temps protagonistes, desapareguessin de l'escena local com a famílies en actiu, almenys temporalment; de les que podien esgrimir l'haver defensat la causa liberal amb les armes a les mans, de les elits locals solament n'hi havia tres, repetim: la de l'exalcalde J. M. Vilardaga Jonquet, els Penina i la família Blanxart.

La industrialització ja havia donat un poder econòmic considerable als germans Rosal Cortina, els interessos dels quals defensava des de l'ajuntament de Berga Ramon, pare de l'enginyer Agustí Rosal i Sala, que aquells anys es convertí en personatge clau; a partir de l'acabament de la tercera carlinada, l'home de la nova situació política, com hem dit reiteradament, fou l'alcalde Ramon Pujol i Thomàs, reconegut com a cap dels liberals conservadors berguedans, que tan podien romandre a la banda de Cánovas, com apuntar-se a la de Sagasta. De fet, en un futur proper, alternarien com

a “*Independientes*”, al servei electoral del candidat que els fes confiança, sempre, però, contra Rosal.

Enfront d'una “Lliga de Propietarios” formada per gent de reconegut ideari carlí, els hereus naturals de la feina d'implantació fusionista que podien haver fet els funcionaris Gil Maestre i Latorre, sembla que havien d'ésser els homes de *La Prosperidad Bergadana*, atenent majorment als fets electorals de l'any 1879 dels que ja ens hem ocupat.

Aquestes perspectives, però, no van respondre totalment als fets esdevinguts. Quatre ratlles publicades a *El Bergadán* ens avancen els esdeveniments: un “suposat” comunicant pregunta si Laureà de Vilardaga ha fet dos viatges a Barcelona per organitzar el Partit Constitucional al Districte. Li responen que no li segueixen els passos, “*ni las expediciones del Sr. de Vilardaga y mucho menos cuando su política la reconocemos muy gastada e indefinida*”, al·ludint el seu viratge professional cap al rosalisme, però no deixen de manifestar el seu dubte, ja que pel seu dir, aquest partit ja està organitzat ³⁷⁷. Com veurem ben aviat aquesta suposada pregunta no era pas gratuïta bo i que, probablement, no sabrem mai de quina informació disposaven en aquell moment els redactors del periòdic, ja que les negociacions es degueren realitzar en els soterranis obscurs de la política on l'experimentat Laureà de Vilardaga es movia com peix a l'aigua, entre vells coneguts..

La intervenció del governador civil

En parlar de la destitució d'alcaldes, ja hem vist alguna actuació del Governador civil. En veurem d'altres més endavant que il·lustren la intervenció d'aquests destacats funcionaris en tot el procés electoral.

Aquesta intervenció, però, també abastava l'acció coactiva d'una manera molt directa, exercida sobre els votants, és a dir, sobre els propietaris. En veurem un exemple en la denúncia que es fa des d'*El Bergadán* i en la rèplica d'*El Criterio Bergadán*.

Llegim a *El Bergadán* ³⁷⁸ que s'ha efectuat una inspecció del Govern Civil als ajuntaments de Vallcebre, Saldes, Gisclareny i Bagà, i es pregunta: “¿Cómo evitar que el público sospeche que la visita tenga el mismo objeto, que la hecha a Bagá y Gironella poco antes de las elecciones de Faura, cuya visita dio por resultado la suspensión de los dos secretarios más activos, ilustrados y capaces, que casualmente eran amigos nuestros?”.

Els de *El Criterio* ³⁷⁹ aclareixen que aquesta inspecció es va produir per un frau electoral en les eleccions a diputats provincials, perpetrat i manipulat pels mateixos que el denunciaven, i que ara les cartes van d'un altre pal: desmenteix que la inspecció es realitzés als pobles esmentats i afirma que solament es va efectuar a Vallcebre i Saldes, feus electorals de Pujol. Vegem els motius esgrimits: “*Los municipios de Vallcebre y Saldes están muy atrasados en la rendición de sus cuentas, mas con todo, no fue esta falta el objeto que motivó la delegación referida como pretende nuestro colega.*”

Los contribuyentes de aquellos pueblos están agobiados desde mucho tiempo bajo el peso de una administración desastrosa que les irroga perjuicios considerables; además de varias informalidades se han confeccionado unos repartos a voluntad del alcalde sometido al dominio de algunos caciques de la localidad que saben explotar muy bien la credulidad de sus adeptos.

Los contribuyentes están plenamente convencidos de que los supuestos repartos son falsos ya que no se sometieron a la aprobación de la Superioridad y si se resisten al pago de las cantidades que les exigen indebidamente, se les amenaza con apremios y embargo de bienes. No ignora el Alcalde los motivos que ha tenido para eludir la intervención de la Administración económica, debe suponer que los repartos no habrían sido aprobados y puede conocer además que sin extenderse recibos talonarios es muy fácil ocultar el importe de la recaudación y sin embargo de todo, tal vez para disimular mejor el terreno falso en que se ha colocado, amenaza a los contribuyentes con todas las formalidades de un asunto serio como si se tratase de un reparto legal. Lejos de amedrantarse aquellos que se creen al amparo de las leyes acuden en queja al Excmo. Sr. Gobernador civil. Los alcaldes hacen poco caso generalmente de tales recursos creyendo que la morosidad que suele observarse en la tramitación de los mismos les permitirá burlar cuántas órdenes se les expidan y hasta podrán negar acaso que hayan recibido oficio alguno. El celoso Excmo. Señor Gobernador civil comprendió la gravedad del caso y como no se ocultan a su reconocida ilustración los medios que acostumbra a emplear los alcaldes para eludir cumplimiento de las disposiciones Superiores delegó al laborioso oficial D. Alvaro Faez, para la investigación del abuso denunciado y solo aprovechando esta ocasión se extendió la inspección a otros documentos de secretaría que por sí solos no habrían ocasionado todavía la delegación expresada.

¿Cabe suponer que la visita de un delegado obedece a manejos electorales cuando ha sido motivada por abusos tan graves y punibles como los que nos ocupan después de haberse producido formal reclamación?

¿Acaso ignora el “Bergadán” que más de ochenta propietarios de los pueblos de Saldes y Vallcebre reclamaron a la Superioridad contra la inmoralidad administrativa?

No hay duda que el “Semanario”, por más que trate de ocultarlo teme ya una derrota en las próximas elecciones y empieza a sentar argumentos para excusarse después de la lucha haciendo entender que su derrota no se debe a falta de simpatías.

*Además bueno será que digamos a nuestros lectores que el alcalde y secretario del pueblo de Vallsebre cuya funesta administración se ha explicado son dirigidos y asesorados por uno de los redactores del “Bergadán” cuya afamada **Corneta** está ya del todo desprestigiada en la mayor parte de los pueblos que desgraciadamente escucharon su sonido”. Retrobarem aquesta inspecció més endavant; aquí, però, ens ha interessat evidenciar la variada coacció que des del Govern civil s'exercia sobre els futurs electors en entrar en període electoral i la clara al·lusió a la política de Ramon Pujol (a) “Corneta”, majorment pel que fa a la recaptació de contribucions.*

Els suports socials de les forces vives. Rivalitat en la premsa

Amb el que hem escrit fins aquí, ja ha quedat esbossat quins eren els recolzaments a una i altra candidatura. Hi ha, però, una llista de redactors d'El Bergadán amb un currículum detallat que pot ésser molt il·lustrativa.

Perquè no sigui dit que fan com els d'El Criterio, on no se sap mai qui hi col·labora, publiquen en el primer número editat a Vallcebre, en ésser expulsats de Berga per Manubens, la llista dels seus col·laboradors, amb noms, titulacions i professions. En aquesta llista, que provocà una certa hilaritat en aplicar el terme “literat” a algun propietari segurament poc donat a aquestes afeccions, hi figuren però els noms més

importants de la vida econòmica i social de la població, àdhuc carlina, exceptuant els Rosal³⁸⁰.

El Bergadán també deixa prou clar qui són els seus adversaris. Així, Penina les clavarà a Marià de Foix, director d'*El Criterio*, a qui ataca professionalment per l'afer d'un expedient d'aigües; també anirà contra Albert Faura i Arañó, "*abogado de pocos pleitos*", diputat per la Junta Revolucionària de Barcelona l'any 1868, nomenat per Alfons XII alcalde de Barcelona. Faura, continua la filípica, va aconseguir, en poc més d'un any de ser diputat, "aquel Diputado Provincial que nombramos por unanimidad, al ocurrir el fallecimiento del malogrado D. Joaquín Farguell, tanto por tener en consideración recomendaciones que no pudimos ó no supimos ó no quisimos desairar, como por creer que con la elección de una persona neutral y desconocida desaparecerían de una vez las divisiones que tanto perjudicaban a este Distrito", va passar dels 2.625 vots que havia obtingut per unanimitat, als 1.923 contra 1.972 en una segona elecció³⁸¹.

Recordem que Penina dirigeix *El Bergadán* i Foix *El Criterio Bergadán*; rivals professionalment i, ara, políticament, en aquest any electoral tot s'hi va valdre. Un exemple: per ordre de l'alcalde Manubens, Penina va ésser escorcollat, de nit, quan passava pel carrer Major. Duia una pistola i, naturalment, *El Criterio* en va fer escarafalls. Penina, amb el títol d'"*Un revólver*", relata el fet i clou l'explicació amb aquesta advertència: "Al '*Criterio*' por lo visto no le gustan las armas. Lo creemos, pero, nos tiene sin cuidado, pués para él, no hacen falta armas. Basta solo tener saliva...

Para escupir. Al '*Criterio*'. Nos tiene sin cuidado. Iremos sin revólver, no llevaremos un arma de mala ley. Pero podéis venir cuando queráis, pués a lo dicho. Para vosotros no necesitamos armas" (subratllats a l'original). Ens sembla una mostra més de l'agressivitat periodística de Penina de la que tant sovint en feia abús.

Segons *El Bergadán*³⁸², a poc més d'un mes per les eleccions a Corts, tothom està d'acord en elegir a Bonanza. Algú que pensava en altres candidats, davant tanta unanimitat, ha renunciat. Així ho han fet alguns membres de la "*Liga de Propietarios*" que volia presentar Duran i Bas, "para no comprometer el honroso nombre de su amigo en una lucha desigual, como para no ponerlo frente a frente de su amigo el Sr. Bonanza, como en fin para no dar motivo a que con ello se destruyera la general unanimidad del Distrito". També, diuen, s'ha retirat a temps la candidatura de Marín, que amb ingratitud vers Duran i Bas, alguns presentaven.

Pràcticament impossible d'esperar la unanimitat, probablement sí que comptaven que hi hauria un únic candidat, bo i que en aquests mateix número 260 donen la notícia de que el jutge Gil Maestre i Latorre han arribat de Barcelona on han romàs alguns dies. Probablement les gestions ja esmentades de Laureà de Vilardaga no foren alienes a aquesta estada. En qualsevol cas, el fet és que a Barcelona no saberen o no volgueren resoldre el problema dels dos candidats del mateix partit, que el Districte de Berga els havia plantejat. El mateix problema se'ls plantejaria en futures eleccions, però amb l'experiència adquirida en aquestes del 1881, el resoldrien a temps.

Els manifestos

Els manifestos dels partits o dels candidats haurien d'ésser fonamentals en una campanya electoral. Les eleccions que ens ocupen, però, no en van generar, no debades ambdós candidats es presentaven pel partit del Govern i cada un dels dos, comptava amb un periòdic addicte. Més que a produir manifestos que podien enfrontar els candidats, es van barallar els partidaris d'un i altre, amb múltiples desqualificacions personals, discutint des de quina data eren liberals els uns i els altres, per determinar qui era més proteccionista i, principalment, quina de les dues agrupacions era més forta per fer elegir al candidat que presentava: L' "*Asociación de Propietarios Rurales de Berga*" remet des de Prats, el 26-VII-1881, un anunci proclama en resposta a unes al·lusions d'*El Bergadán*, publicades a *El Criterio*: "Hoy que, llamados los electores a nombrar su representante en las futuras Cortes, está sobre el tapete una cuestión de trascendencia suma para España y muy especialmente para Cataluña, la Comisión Directiva, firme en su criterio de siempre, ha aconsejado a los socios (y estos en su inmensa mayoría han aceptado ya el consejo) que voten en las próximas elecciones la candidatura de D. Joaquín Marín, sobrino del Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer y persona completamente identificada con este último. De esta suerte al propio tiempo que la Asociación elegirá Diputado una persona cuyo ministerialismo no es dudoso, podrá tener la seguridad de ser representado por quien es catalán antes que todo, por quien sabría anteponer el interés del trabajo nacional al interés del partido si un día estos intereses pugnasen entre sí"; signen aquesta proclama el president, Sebastià Bach, i el secretari, Rafael Minoves.

En una crònica del corresponsal de Cardona, del mateix periòdic rosalista, datada el 28-VII-1881, podem llegir que poca gent ha acudit a rebre a Bonanza, entre altres el canonge Maximí Casals, que li deu el càrrec. Com podem veure, ara es tractarà de dir que a Bonanza, a qui no s'atreveixen a desqualificar, l'han enganyat els seus partidaris:

"Por la tarde comió en una casa particular sin otra novedad que el haberle hecho entender que la gran mayoría de los electores de esta Villa habían firmado ya las actas de interventores contrarias y que estaban decididos todos a votar al propietario y comerciante de Barcelona y proteccionista decidido D. Joaquín Marín, en vista de lo cual el Sr. Bonanza no puso reparos en revelar a algunos de sus amigos que conocía le habían engañado las personas de Berga que le ofrecieron el Distrito, diciéndole que la mayoría estaba de su parte" (...).

"Hoy ha salido hacia Montmajor y no obstante de haberse convocado previamente una reunión de electores en el 'Hostal del Bisbe', acudieron tan solo a la cita dos electores y otras dos personas que no gozaban de tal condición, habiendo manifestado los dos primeros al Sr. Bonanza que estaban ya comprometidos a votar a su contrincante"³⁸³.

Segons *El Bergadán*, el viatge electoral de Bonanza va ésser naturalment un èxit, amb rebudes espectaculars a Cardona, Prats de Lluçanès, Alpens, La Pobla de Lillet, Bagà i Borredà³⁸⁴. És evident que algú deliberadament mentia o, almenys, exagerava. Qui? Probablement tots.

Hem escrit que no podem parlar de manifestos, però, possiblement, podem donar categoria de manifest a una carta publicada a *El Bergadán*, dirigida al "*Excmo. Sr. D. Práxedes Mateo Sagasta*" que és tot un memorial de greuges.³⁸⁵

Reproduït el text, el periòdic diu que aquesta felicitació a Sagasta, tramesa el maig de l'any anterior, li van fer a mans per mitjà de Latorre, a qui van comissionar

expressament a Madrid. Ara la publiquen perquè, “aunque este periódico, conforme hemos dicho muchas veces, no es político, pues su Redacción no representa partido alguno, mientras sus redactores conservan cada uno de ellos incólume su ideal sin haber abdicado sus convicciones, hemos creído sin embargo oportuno insertar la anterior exposición, tanto para que se vea que en este país existen muchos admiradores del actual Presidente del Consejo de Ministros que no vacilaban en darle pruebas de adhesión cuando se hallaba muy lejos del poder y sin esperanza probable de obtenerlo, como porque esos flamantes constitucionales que patrocina el hipócrita carlistón de “El Criterio” sepan que mientras ellos abdicando toda idea liberal, si es que nunca la han tenido, adulaban e incensaban al poder en aquel entonces omnipotente y contribuían con todas sus fuerzas a que la opresión y arbitrariedad imperasen en este país, nuestros amigos se dirigían con entusiasmo, sin detenerles recelo ni temor alguno, al Ilustre hombre de Estado que entonces era una esperanza y hoy se presenta como una realidad para el bien de esta desgraciada Nación”.

En la pugna electoral, però, va tenir-hi forta incidència la campanya a favor del proteccionisme. *El Bergadán*³⁸⁶ s’hi manifestarà a favor, contestant un article d’*El Criterio* que els acusava de no ésser proteccionistes, amb aquesta rotunditat: “Y he ahí porque nosotros, tanto por lo que la ciencia nos demuestra, como por lo que nos enseña la práctica, somos y hemos sido siempre proteccionistas hasta tal punto que el ideal económico lo antepone a todo”.

La votació

En aquestes eleccions es presentaven dos partits, però al districte de Berga ja es dona l’anomalia de presentar-se dos candidats per un mateix partit. Aquest fet ens porta a tornar a insistir en unes consideracions generals sobre les eleccions de la Restauració.

Com ja hem avançat reiteradament, les eleccions de la Restauració les guanyava el govern que les convocava. És justament en les de l’any 1881, les primeres convocades per Sagasta al cap del Govern, quan comença la roda de partits en la governació de l’Estat. També hem vist com, per assegurar el resultat, s’adaptaven convenientment els ajuntaments, majorment el de la població cap del districte electoral, que era, en definitiva, on d’ésser necessari calia fer la darrera tupinada.

Assegurat l’ajuntament, es passava a confeccionar un cens que facilités l’elecció incloent-hi addictes, tenint o no tenint dret a vot; amb el mateix criteri, excloure els contraris i si calia mantenir el vot d’algun difunt, tampoc passava res, si era favorable. Arreu, la fidelitat del cens sembla que tenia una importància relativa cara al resultat final, majorment en pobles amb pocs electors: si es posaven d’acord, ja ni calia fer la votació.

Les actes trameses a l’Ajuntament de Berga en diverses eleccions d’aquest temps són prou eloqüents en molts casos. Acta del primer dia de votació: no s’ha presentat cap elector; acta del segon dia de votació, tampoc s’ha presentat cap elector; acta del tercer dia d’elecció: un nombre determinat de vots, a vegades la totalitat dels teòricament emesos, per un mateix candidat. Altres vegades no es prenen aquesta molèstia i trameten les actes en blanc perquè la Junta Central les confeccionés al seu gust; algunes devien ésser motiu de gresca i el secretari, amb bon sentit de l’humor, atribuïa al candidat que havia de guanyar uns quants milions de vots a la seva demarcació. En aquests casos, la junta electoral del Districte alterava les actes més d’acord amb la demografia. D’alguns municipis, s’enviaven les actes en blanc perquè a

l'acte de l'escrutini general a Berga, s'adaptessin els suposats resultats *al que calia*. En les eleccions provincials de Faura, ho hem pogut veure detalladament.

No sempre eren flors i violes: molt sovint calia arribar a coaccions de tota mena i a la compra de vots per favors o diners, modalitat aquesta última no iniciada però sí generalitzada a partir de les eleccions del 1891, celebrades per sufragi universal; finalment, prèvia selecció d'interventors addictes i procurant que els adversaris fossin exclosos de la mesa, s'anava directament a una alteració de les actes a fi que donessin el resultat esperat. D'aquest procés en tenim coneixement per les impugnacions de les actes, aixecades a instància dels partidaris d'un i altre candidat, per notaris que donen fe de fets contradictoris, des del 1890, en que van poder intervenir en aquests afers. Aquestes actes anaven al Congrés dels Diputats on es debaten les considerades greus per, finalment, donar per bona la que interessava al Govern de torn. Repetim aquestes consideracions perquè aquestes eleccions legislatives del 1881, prou documentades, les considerem un prototipus del frau electoral, amb la particularitat de que aquest es produeix entre dos candidats del mateix partit.

Els incidents

El primer incident esdevingut en aquest procés electoral va ésser la mateixa elecció de candidats. A *El Bergadán*³⁸⁷ podem llegir que el Comitè Constitucional de la Província de Barcelona, consultats els comitès locals dels districtes, proclama els candidats i recomana el sufragi pels mateixos, tot afegint que "cualquiera que hayan sido las aspiraciones en contrario, deben patrióticamente subordinarse a la solución que han venido a formar los votos del mayor número de las entidades que legitima y tradicionalmente representan el partido". Per Berga, proclamen candidat Bonanza; per Vilanova, V. Balaguer; la proclama la firma Collaso i Gil.

La redacció d'*El Bergadán* s'afanya a publicar la proclama, perquè "ante su contenido, desaparecerá toda clase de duda, respecto a quien sea el verdadero Candidato del Partido, pues hasta los más perversos y obcecados podrán convencerse de que malamente puede ser Candidato para el Distrito de Berga el sobrino de D. Víctor Balaguer, desde el momento que este distinguido hombre público figura como candidato para Villanueva en el mismo documento y proclamado por la misma corporación que ha proclamado candidato por este Distrito a nuestro ilustre amigo D. José Pascual de Bonanza".

La decisió aviat va ésser contestada: *El Bergadán*, amb el titular "*Fuera farsas*", acusa *El Criterio* d'haver trencat la unió electoral. La "*Liga de Contribuyentes*" designarà Marín candidat.

Els partidaris de Bonanza denuncien que una comissió directiva d'una associació de propietaris rurals pretengui parlar en nom de tot el districte i no s'estan pas de menystenir Marín davant del conservadorisme berguedà: "(...) La corta historia del Sr. Marín se reduce a la práctica de operaciones de comercio más o menos afortunadas y a haber figurado hasta el advenimiento al poder del Sr. Sagasta en las filas del partido liberal más avanzado, por no decir del partido revolucionario, puesto que, no hace mucho tiempo cooperaba a la redacción del periódico Federal y Ateo 'La Correspondencia de Cataluña', habiendo según noticias dado ocasión con un suelto a un conflicto con varios oficiales de guarnición en Barcelona, que fue bastante difícil de resolver, y por la misma época, poco más o menos, halló ocasión de hacer alarde de

sus ideas avanzadas al ponerse a tocar 'La Marsellesa' en una seria y solemne festividad organizada en obsequio de su tío, por sus amigos de una importante población de Cataluña, a cuya festividad habían concurrido las Autoridades civil, militar y eclesiástica que por prudencia y decoro se levantaron abandonando el salón al oír un himno tan significativo como La Marsellesa”.

Pel que fa a l'oncle Balaguer, diuen que és molt gratuïta “y cuanto menos pretenciosa la jefatura que *'El Criterio'* le atribuye respecto de la gran agrupación proteccionista”. A més, afirmen, Balaguer no pot traïr el partit i saltar-se els acords del Comitè Provincial.

Els incidents van continuar. Ja abans de les eleccions, podem llegir aquest manifest³⁸⁸: “A los electores del Distrito de Berga. Con cuatro palabras comprenderán nuestros lectores el porqué así nos expresamos.

El día 13 del corriente mes llegó a Berga un delegado del Gobernador Civil, con omnímodas facultades, al decir de los adversarios del Sr. Bonanza, que ansiosos le esperaban (...).

A las 11 de la mañana del 14, al empezar sus funciones la Comisión Inspectora bajo la presidencia del M. I. Sr. Juez de 1ª Instancia, el Delegado se hallaba ya ocupando una mesa próxima a la presidencia.

Un numeroso grupo de personas, desconocidas muchas, invadió el local, mientras frente la puerta de la calle y dentro la misma puerta, otros grupos de sospechosos hacían alarde de la impunidad con que otras veces habían contado. A las 12 empezó el examen de los pliegos recibidos, y pronto pudimos convencernos de la suerte que nos esperaba al ver desechados a pesar de fundadas y enérgicas protestas, todos los pliegos que contenían las propuestas de nuestros amigos de Bagá, La Pobla, Vallcebre, Oliván, Casserras, de los que ni siquiera se permitió examinar, ni consignar su contenido, por haberse ordenado se encerraran como así se hizo en un pliego común que se rubricó y señaló para evitar pudiese nadie saber su contenido”.

D'aquesta manera van quedar inutilitzades les actes de Bonanza, episodi que prova la por dels seus adversaris. Clou *El Bergadán*: “Si en Barcelona existe parcialidad y pasión, en Madrid hallaremos cumplida justicia; por esto, fuertes en nuestro derecho, no vacilaremos en aconsejar al cuerpo electoral que emita sin recelo sus sufragios, pudiendo nuestros amigos estar seguros que así como de ellos es el número, de ellos será la Victoria”, victòria que atorgarà a Bonanza la representació del Districte. L'articulista també ens fa saber que el Governador Civil va haver de retirar el seu delegat per ordre del Ministre de la Governació.

La votació

La fidelitat del cens

Per cada una de les eleccions que estudiem, caldria aportar-hi un apartat dedicat a la fidelitat del cens. En poblacions i districtes de molta població seria absolutament imprescindible, però a Berga i el seu districte, on tothom es coneixia personalment, hem cregut que resultaria excessivament reiteratiu.

Dediquem aquest apartat a aquestes legislatives del 1881, perquè ens sembla que pot servir d'exemple al que es produïa en totes les eleccions, amb ben poques diferències.

El cens de Berga ja s'havia posat al dia per les eleccions municipals ja comentades, que van deixar la gent de *La Prosperidad Bergistana* —és a dir, de Pujol-Penina— en minoria enfront de la gent de Rosal, representat pels advocats Manubens i Laureà de Vilardaga.

El fet d'introduir el vot a l'urna sembla que era poc valorat pel simple fet de que el sentit del vot ja venia predeterminat per les "simpaties" reconegudes de l'elector. Aquest podia ésser més valorat per les pressions que podia exercir que pel seu propi vot. En conseqüència, les instàncies d'inclusions i d'exclusions tenien el mateix valor i difícilment podien posar-se d'acord les faccions.

A les legislatives del 1881, Soler de Morell va presentar una instància acreditant la residència fixa durant el dos darrers anys i les contribucions industrials i territorials del darrer any pagades per 73 inclusions al cens. Segons el dictamen de la Diputació, a la que es va recórrer, a la instància de Soler hi havia noms afegits, *"cuya postilla aparece ser de letra y tinta distinta de la instancia autorizada y con rúbrica que no es la misma que hay en la firma de aquella"*. El secretari de l'Ajuntament, amb el vist i plau de l'Alcalde, certificava que 64 individus de la llista eren veïns, i que paguessin contribució n'hi havia 27.

A més, van presentar llistes d'inclusions i exclusions R. Pujol i A. Rosal: es dóna un batibull de certificacions de naixement, civils o parroquials, per determinar les edats; també de pagaments de contribucions, a l'extrem que qui en una llista d'inclusió paga, en una d'exclusió pot ésser qualificat de captaire. I, sobretot, apareixen problemes d'empadronament prou curiosos que afloraven a l'hora de votar, però que, vistes les llistes, no arribem a entendre, a no ser que calgui relacionar-los directament amb els impostos de consums i amb les llistes dels joves de lleves, un altre tema d'inclusions i exclusions conflictiu. (Alguna família important havia inscrit els fills com a andorrans, a Barcelona, per estalviar-se pagar la redempció a l'hora d'incorporar-se a files).

Veurem com l'afer fou presentat al públic. Podem llegir a *El Bergadán*³⁸⁹, sota el titular "Elecciones Municipales", que *"todas las operaciones propias de los Comicios de nuestra querida ciudad durante los cuatro días han sido acompañadas de la indiferencia y abandono propios del más absoluto retraimiento"*.

El censo electoral de la ciudad de Berga durante el último bienio quedó confeccionado al gusto y capricho de nuestros contrincantes, conocidos por carlistas vergonzantes y conservadores bajo la influencia de D. Alberto Faura y Arañó, por cuya mediación la Excma. Diputación provincial decretó las exclusiones e inclusiones a aquellos, aún cuando no quedaran justificadas las cualidades legales".

Les llistes que es van exposar al públic eren "imperfectes i mutilades" i solament les firmaven el regidor Laureà de Vilardaga i l'alcalde Manubens.

Es van impugnar, però no va servir de res i d'ací la desconfiança d'ara.

"En efecto, sin producirse talones de contribución para acreditar el carácter de contribuyentes, sin acompañarse partidas de pila para justificar la edad legal y sin certificarse la residencia previa y carácter de vecinos de los candidatos para electores, se dio carpetazo, declarando electores el alto cuerpo provincial a cuantos intentaban los amigos del Sr. Faura y negándose tal derecho en número de más de 50 que había solicitado con perfecto derecho nuestro buen amigo D. José Soler de Morell, como así también se negó la exclusión de muchos que por carecer de todo requisito legal no debían tener el derecho que se les concedió, alterándose así también a gusto la

inscripció de electores de unos a otros colegios para preparar con menos trabajo el triunfo electoral”

Entre els amics exclosos hi ha els propietaris, Joan Arisó i Patzi, Martí Camps i Prat, Ramon Puig i Blasi i els industrials Celdoni Novell, Joan Oristrell, Pere Espelt i Josep Coronas i Planas.

L'acusació va tenir una extensa rèplica en dos números consecutius d'*El Criterio Bergadán* que presentem en Annex. nº 19.

Com dèiem a l'introduir aquest apartat, en totes les eleccions podríem reproduir-lo, simplement canviant alguns noms.

Els resultats

En parlar d'aquestes eleccions, l'esmentat Llibre Verd diu: *“Pusiéronse en juego todas las combinaciones y resortes, y si bien en el acta de nombramiento de Interventores salió con preponderancia D. Joaquín Marín y Carbonell, patrocinado del Gobierno de la Provincia, salió con menos votos en el acta de elección y escrutinio general, saliendo proclamado el Excmo. Sr. D. José Pascual de Bonanza, Ministerial y General del Ejército.*

La mayoría del nuevo Ayuntamiento, la que era contraria a este candidato electo, trató de oponerse del mejor modo posible a esta elección o más bien proclamación y después de procurar y activar sus gestiones contra el Alcalde (...), de les que ja ens hem ocupat”.

Per l'acta general de l'escrutini, però, podem fer-nos una idea molt aproximada dels fets. Sota la presidència del Jutge M. Gil Maestre es va anar efectuant sense incidents l'escrutini de les seccions. Feina feta.

Per atzar o probablement per algun motiu del que tots en sabien una part i en sospitaven la resta, es va guardar l'acta de la secció de Casserres, per ésser la darrera de l'escrutini. Oberta la plica va resultar que el candidat Bonanza apareixia amb 124 vots. Tot seguit, “se hizo notar por los Srs. D. Mariano de Foix, D. Salvador Dedeu Parés, D. Martín Niubó, D. Pablo Deitg Prat, D. Juan Gragés, D. Juan Canal, D. Juan Torner Calderer, D. Esteban Campá, D. José Cabanas, D. Antonio Pedrals y D. Agustín Rosal que en el momento de leerse el resumen que aparece de votos emitidos, que hay raspaduras y enmendados y que el nombre de D. Joaquín Marín debió estar en el lugar que ocupa el de D. José Pascual de Bonanza y éste en el que ocupa aquel, que las dos primeras letras de los nombres que son comunes a ambos nombres de los dos candidatos no aparecen enmendadas y que todas las demás letras lo han sido viéndose muchas raspaduras y algunas letras cuya tinta ha fundido algo en el papel, que parte de la raya puesta entre el nombre del candidato y el número de votos aparece también sobre raspaduras, y como no han sido tampoco enmendados los números de votos se ve perfectamente que se ha invertido el orden en que estaban escritos antes los nombres de los candidatos apareciendo así también invertidos los números de los votos que deben corresponder a cada candidato”.

Immediatament l'acta és acusada de falsedat i es demana la seva reprovació. A instàncies d'Agustí Rosal, dos interventors de la mesa de Casserres que “casualment” eren presents a l'escrutini, Pau Riera Grifell i Silvestre Alsina, i el comissionat i vocal

de la Junta, Martí Niubó, intervenen per assegurar “que es falso el resumen enmendado que aparece en el acta y que al firmar la misma acta, los números de votos estaban escritos en el mismo orden en que aparecen actualmente y que los nombres de los candidatos que ahora aparecen enmendados estaban el de D. Joaquín Marín en primer lugar con 124 votos y el de D. José Pascual de Bonanza en segundo lugar con tres votos”.

Per provar aquesta falsedat es presenta una acta autoritzada pel notari Antoni Pedrals que dóna fe de que en presència seva es va tancar la plica de la secció de Casserres amb els resultats que manifesten els testimonis ja esmentats, és a dir, sense esmenes. A. Rosal, vocal de la mesa, també presenta un resum de vots firmat pel president i els sis interventors de la mesa de Casserres, que corroborava el vertader resultat de l'acta electoral abans de la seva manipulació. Com veiem, s'havien pres totes les precaucions i era obvi que no es podia negar l'evidència, però tampoc calia donar l'elecció per perduda: “Habiendo observado la Junta que el resumen de votos que se ha dicho, aparece sin enmiendas ni raspaduras en todos los documentos referidos que están en contradicción con el resumen enmendado del acta presentada por el Sr. Alcalde Presidente, por los vocales Vilajuana, Penina y Camps se manifestó que no habían observado las señales de falsedad que se han indicado por otros comisionados”.

De totes maneres, consideren legal i verdadera l'acta presentada mentre no l'invalidi una sentència del Tribunal Competent i que l'acta es va rebre en una plica segellada, lacrada i precintada que “no ha ofrecido a la Junta sospecha alguna de fractura a pesar de haberla examinado detenidamente por todos sus individuos”.

Complementen aquesta justificació amb la denúncia de l'acta d'Olván: “que en una certificación de otra acta se notan sensiblemente raspaduras, y que el acta original de Olván ofrece también señales de haberse raspado y enmendado los nombres de los candidatos y las cantidades que expresan el número de votos por lo que también denuncian este hecho a los efectos que haya lugar”.

L'acta general de l'escrutini que resseguim no relata pas l'aldarull que es degué produir, però sí que en deixa entreveure alguna espurna: Rosal demana a la Junta que faci constar en l'acta si és cert o no que Penina ha tret importància al falsejament de l'acta de Casserres, manifestant que *“tampoco tenía inconveniente en manifestar o mejor atacar de sospecha de falsedad el acta autorizada por el Notario D. Antonio Pedrals”*. Penina hàbilment matisa que bo i que mai negà allò que ha dit, posa la reputació de Pedrals per damunt de tot, i es reafirma en que *“para él eran documentos legales y fidedignos tanto el acta original como las demás”*.

Rosal i els seus degueren insistir en què s'acceptessin els resultats que els eren favorables o en declarar la falsedat de l'acta; en aquests moment, la discussió prengué caires legals entorn a la correcta aplicació de la llei electoral vigent. El jutge Manuel Gil Mestre va manifestar que sense prejudicar l'existència o inexistència de les alteracions al·ludides, s'atenia únicament a l'art. 101 de la llei electoral que disposava que pel càmput de vots, el president de la comissió inspectora del cens, es dipositin sobre la mesa les actes originals rebudes de les seccions i que per l'art. 103 s'ordenava de manera explícita i terminant que la Junta d'Escrutini no podrà anul·lar cap acta ni vot, limitant-se les seves atribucions a verificar, sense cap mena de discussió, el recompte de vots emesos en les seccions del Districte, atenent-se estrictament als que resultin admesos i computats per les resolucions de les meses electorals, segons les actes de les respectives votacions; que per l'art. 114 es preveu que el Congrés, en ús de la prerrogativa que li atorga l'art. 34 de la Constitució,

examinarà i jutjarà la legalitat de les eleccions, segons els tràmits que determina el Reglament. En conseqüència, denunciar la falsedat de l'acta de Casserres envairia les atribucions del Congrés de Diputats, única instància competent per determinar la validesa o nul·litat de l'acta en qüestió i als Tribunals de Justícia per determinar si s'ha comès delictes i a aplicar les condemnes establertes a l'autor o autors del mateix. Per tot l'expressat, M. Gil Maestre, que ha de vetllar pel compliment de la llei, "resolvió no ser procedente hacer declaraciones de falsedad ni de existencia de alteraciones que llevan consigo la declaración anterior, sin anular el acta a que viene haciéndose mérito, remitiéndose el correspondiente tanto de culpa con el acta original y con los documentos aducidos al Juzgado correspondiente para que proceda con arreglo a derecho, si así por la junta se estimase procedente".

Els mateixos components de la Junta ja esmentats, que havien denunciat el frau, protestaren per aquesta resolució al·legant que l'acta presentada com a oficial no es pot donar com a vertadera en el sentit legal que estableixen els art. 101 i 103. A més, aquest darrer article estableix que si el recompte presenta dubtes, prevaldrà l'opinió que estableixi la majoria de la Junta. La discussió sobre el que establia la llei es degué allargar amb interpretacions diverses. Com a exemple, podem llegir que "de admitirse la opinión emitida por el Sr. Presidente de que no puede decidir la Junta respecto al hecho que se pasase a su votación holgaría y carecería de sentido la última parte del Art. 103, porque entonces como la Junta no podría resolver nunca sobre ninguna cuestión se le coartaría la facultad que le concede dicho artículo; que si bien el artículo 103 dispone que la Junta de escrutinio no podrá anular ninguna acta ni voto, no obstante no impone la obligación de admitir una acta cuya falsedad se ha probado en el acto; y como la ley no resuelve lo que ha de hacerse cuando aparezca una acta falsificada procede, que a tenor de lo preceptuado en la última disposición del citado artículo 103 la Junta resuelva semejante duda; cuyo caso por otra parte atendido lo consignado, pueda la Junta resolver por las mismas reglas del artículo 81 y a que unos artículos de la ley han de servir para explicar otros cuando estos resulten oscuros o dudosos y que más bien debe rechazarse el acta que no admitirla porque el precepto del artículo 103 no es tan absoluto y terminante que imponga a la Junta el ineludible deber de admitir un acta falsificada del modo que aparece la de Caserras, porque entonces resultaría la anomalía que en lugar de rechazar y evitar la ley las falsedades, las patrocinaría aunque no fuese más que de momento contra el principio jurídico que prescribe que el fraude nadie debe patrocinarlo sino lo contrario rechazarlo".

Segueixen argumentant que la Junta no pot avalar un document com l'acta de Casserres que saben fals, en detriment del que els consta vàlid, i així planes i planes d'aquesta interminable acta per acabar dient que si el president no els obliga a firmarla, segons disposa l'art. 129 paràgraf 2 i 128, no la firmaran. En qualsevol cas consignen "la más formal y solemne protesta ya desde ahora para después, solicitando de nuevo al Sr. Presidente se sirva someter a la decisión de la Junta si el número de ciento veinticuatro votos ha de computarse a favor de D. Joaquín Marín Carbonell, de tres a favor de D. José Pascual de Bonanza o al contrario; que en caso de negativa por parte del Sr. Presidente de esta petición, ya desde ahora protestan".

El jutge Manuel Gil Maestre era també un expert per arrugar-se davant aquesta pressió. Continuem llegint: "Por el Sr. Presidente, considerando que los art. 80 y 81 se refieren de un modo preciso a dudas que puedan ocurrir acerca de la identidad de una persona en el acto de la votación, no pudiendo por lo tanto hacerse extensivos a casos ni cosas distintas de las en dichos artículos consignados; que el último particular del art. 103 no se refiere en manera alguna a validez o nulidad de actas ni de votos así como tampoco a computaciones de estos distintas de las admitidas por las resoluciones de las mesas electorales puesto que dicho artículo ordena que las juntas

se atengan estrictamente a ellas, lo cual no acontecería si la Junta de escrutinio hiciese computaciones distintas de las expresadas mesas, sino que a lo que se refiere dicho particular es como dice de un modo expícito a cualquier duda o cuestión sobre el recuento; que las consideraciones de la protesta parten todas del hecho que los autores antes de ella dan como probado y que el presidente no puede considerar como tal en atención a que con ello según ya deja expresado se prejuzgarían declaraciones que exclusivamente correspondería hacer a los Tribunales de Justicia y al Congreso de Diputados; que esto no obsta para que desde luego se llame la atención de quien corresponda sobre un hecho de tal trascendencia como el que al parecer entraña el acta, que el cargo de individuo de la Junta es obligatorio una vez aceptado no pudiéndose dispensar por el presidente la efectuación de todos los actos y el cumplimiento de todas las obligaciones a dicho cargo inherentes y aunque se dispensase no eximiría una autorización tan indebida y que tan palmariamente contraría la ley de la responsabilidad asignada en los art. 128 y 129 de la Ley Electoral; resolvió no ser procedente la petición que se hace en la presentada protesta quedando consignada ésta con todas las reservas para los efectos oportunos, siendo obligación de los individuos que componen la Junta autorizar con sus firmas el acta, no siendo solidarios por ello de las responsabilidades a que pudiera haber lugar por cualquier delito o infracción de la ley que se hubiese cometido”.

Tota aquesta operació tenia uns tràmits que l'acta reflecteix fins als detalls més extrems: *“En esto se procedió al recuento de los votos de esta sección, consignándose conforme resulta del acta de que se trata.*

Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza, ciento veinte y cuatro votos, D. Joaquín Marín y Carbonell, tres votos, D. Idefonso Fernández Sánchez, un voto. El vocal de la Comisión Sr. Penina, consigna antes de terminar el acto, que no obstante de tener sobrados datos que aducir sobre la validez de la elección en las secciones de Vallcebre, Olván, Aviá, como se ha decidido anteriormente que no puede la Junta acordar sobre la validez de la elección, ni sobre la legalidad de los votos emitidos, se limita a extender su protesta a las secciones expresadas, reservándose acudir al Congreso de Diputados con los datos y justificativos necesarios”.

En aquest punt, es va llegir l'acta en veu alta i es va procedir a la proclamació de diputat, segons el següent recompte: “Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza, cuatrocientos veinte y cuatro votos; D. Joaquín Marín y Carbonell, trescientos cuarenta y siete votos; D. Eugenio Montero Ríos, seis votos; D. Idefonso Fernández Sánchez, tres votos; D. Rafael Espejo del Rosal, un voto. Correspondiendo a este Distrito la elección de un solo Diputado a Cotes, y siendo el Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza el candidato que en computación de votos del acta de Caserras aparece favorecido con mayor número de votos, el Sr. Presidente proclamó Diputado electo por el Distrito de Berga a dicho Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza”.

En la transcripció d'aquesta llarguíssima acta es van anar alternant els seus redactors. La darrera part és especialment interessant perquè l'escriu personalment Agustí Rosal:

“Los vocales de la Junta de escrutinio general Srs. D. Mariano de Foix, D. Salvador Dedeu, D. Agustín Rosal, D. Juan Graugés, D. Martín Niubó, D. Juan Canal, D. Pablo Deitg, D. Esteban Campá, D. Juan Torner y D. Juan Cabanas protestan de la proclamación hecha a favor del Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza por los motivos legales expuestos en la presente acta y se reservan el derecho de firmar una contra acta para el Sr. D. Joaquín Marín que es quien debió proclamarse Diputado electo sin tener en cuenta el resumen falsificado de la sección de Caserras, no adhiriéndose el vocal D. Antonio Pedrals a la protesta que precede a motivo de

corresponder a su humilde juicio la proclamación definitiva del diputado por este Distrito al Congreso de los Sres. Diputados quien tendrá en cuenta las manifestaciones que constan alegadas en esta misma acta”.

“Acto seguido, estando presente el candidato D. Joaquín Marín y Carbonell protesta solemnemente de la proclamación del Excmo. Sr. D. José Pascual de Bonanza por los motivos en la protesta antes consignada, reservándose el derecho de acudir a los Tribunales para exigir la más estricta responsabilidad sobre los que resulten complicados en la falsificación del acta de Caserras, mientras espera tranquilo el fallo que el Congreso ha de pronunciar ante una falsificación clara y plenamente justificada”.

“Pide al mismo tiempo del Sr. Presidente se sirva dictar las oportunas órdenes para que le sea librado un certificado de la presente acta. De acuerdo con la Junta el Sr. Presidente ordenó que por el secretario de la Junta inspectora del Censo se facilite al candidato Sr. Marín certificación de esta acta, antes de las ocho de la Noche del día inmediato. Para terminar acordó la Junta que se extendiese por duplicado acta de todo lo ocurrido, que se librase la oportuna certificación parcial de ella y se remitiese al Diputado electo para que le sirviese de credencial ante el Congreso de los Diputados que se deduzca el tanto de culpa en lo referente al acta de Caserras”.

Pel que veiem, doncs, es va tancar l'escrutini amb dos resultats diferents: l'acta oficial i una altra, presentada pels interventors.

Oficialment, el triomf de Bonanza es degué donar per assolit. La crònica del Llibre Verd continua: “El día 8 de setiembre, fiesta de la Gala de Ntra. Sra. de Queralt, se organizó su celebración de un modo digno y solemne para la Ciudad de Berga. Después de anunciarse por pregón el programa de la festividad en los pasajes públicos de costumbre, asistieron a los divinos oficios del santuario el Sr. Diputado electo y proclamado Excmo. Sr. D. José Pascual de Bonanza, D. Antonio Freixa y Coma, natural de Berga y banquero de Barcelona, D. Manuel Farguell de Magarola, Capitán y organizador de la fiesta, figurando además entre otras personas, D. Ramón Pujol y Thomás y su hermano, D. Enrique Vilaplana, encargado de las minas de carbón de piedra de Serchs, y los SS De Martín, Pla, el Sr. Alcalde y Secretario del Ayuntamiento y algún Concejal y otros varios”.

A partir de la firma de les dues actes, les eleccions berguedanes prenen un caire novel·lesc, perquè l'afer electoral ha transcendit, intencionadament, a Barcelona i a Madrid.

En els manifestos i impugnacions d'uns i altres, apareixen resultats electorals, noms d'interventors i àmplia informació, que tot seguit veurem. Però, qui va guanyar, realment, les eleccions? Sabem que, finalment, Marín va ser diputat³⁹⁰.

Sospitem, amb fonament, que les dues faccions van cometre frau electoral. El mateix Llibre Verd admetrà, més endavant, que en aquestes eleccions, a Casserres, no es van presentar electors.

Les impugnacions

La premsa local va donar la seva versió dels fets, segons la seva militància. Així, *El Bergadán*³⁹¹ es dirigeix “*A las Cortes, a la prensa, a la opinión pública*” per informar a mode de balanç i denúncia. No volien parlar més d'eleccions, deien, perquè amb la proclamació de Bonanza com a Diputat, segons la legalitat, pel President de la Junta d'escrutini el 28 d'agost, havien donat el tema per clos. S'han de tornar a ocupar d'eleccions però, perquè “la insistencia con que algunos diarios de Barcelona especialmente ‘*La Publicidad*’, y ‘*El Globo*’ de Madrid’, se ocupan del asunto, con el visible propósito de crear una ficticia atmósfera contra el Diputado electo, extraviando la opinión pública con relaciones de supuestos hechos, que tienen tanto de falsas, como de maliciosas, por no calificarlas de otro modo, nos obliga a quebrantar nuestro propósito, porque no podemos consentir que al escándalo del atropello frustrado, se añada la escandalosa osadía de presentarse como víctimas los que no tuvieron acierto ni valor para ser verdugos, conforme han estado haciendo y hacen los enemigos de la paz y prosperidad de este país, que son los únicos adversarios que en él tiene el Sr. de Bonanza”. Per totes aquestes circumstàncies apel·len al tribunal de l'opinió pública i al seu representant, la premsa, a fi que públic, premsa i Corts es convencin “de la mala fe y aviesa intención con que se le ha combatido en todos tiempos, por todos los medios y en todos los terrenos”.

Per desemmascarar els enemics de Bonanza, cal fer història de les relacions del general amb el districte; una història no solament interessada, sinó també contradictòria amb la que el mateix grup havia manifestat durant la campanya, almenys pel que fa a la unanimitat de l'any 1876 a favor de la candidatura de Bonanza. Annex nº 20.

Atenent-nos solament a les darreres eleccions, fan memòria de que els enemics de Bonanza van recórrer a Víctor Balaguer. Afirmaren que no sabien ni volien saber si aquest coneixia els que a ell recorrien ni quina mena de tractes van fer, però el que sí podien afirmar, perquè era públic i notori, és que el nebot agraciat havia tingut tot el recolzament oficial: “La protección oficial a favor del adversario del Sr. de Bonanza ha sido tan decidida, tan terminante y tan ilimitada, que ha llegado a decirse en el Gobierno Civil de la Provincia que para los asuntos del distrito de Berga tanto públicos como particulares, no se oía allí más voz que la del Sr. Marín, y hemos visto de ello la prueba, en varias resoluciones anómalas proferidas en expedientes de interés particular de los amigos de la fracción reaccionaria quien apoyaba al Sr. Marín; en los delegados gubernativos que se presentaron a los Ayuntamientos que les eran contrarios, acompañados de amigos de la misma fracción que se permitían manifestar a los Ayuntamientos que si apoyaban a su candidato, se retirarían los delegados; en infinidad de órdenes incomprensibles emanadas del Gobierno Civil durante el período electoral; en el envío de otro Delegado gubernativo a Berga el día del nombramiento de interventores”.

Publiquen tot seguit els resultats consignats a l'acta de la Junta General del Cens:

Secció	Bonanza	Marín
1 ^a Berga	39	65
2 ^a Cardona	34	44
3 ^a Saldes	85	
4 ^a Pobla	52	41
5 ^a Vallcebre	46	57
6 ^a Borredà	12	31
7 ^a Olvan	4	52
8 ^a Avià	9	30
9 ^a Prats	19	24
10 ^a Casserres	124	3
Total	424	347

Segons la Redacció d'*El Bergadán*, bo i algunes reserves dels adversaris de Bonanza, es van donar per bones les actes de les nou primeres seccions, "inclusa la de Saldes que tan intempestivament habían atacado de falsedad en público y la de Olván no obstante de haberse observado por algunos individuos de la Junta que aparecían en ella visibles señales de falsificación, y solo al examinarse la última acta que era la de Caserras, solo al ver que bajo el resultado que arrojaba el escrutinio quedaba el Sr. de Bonanza con una mayoría de setenta y siete votos, se le ocurrió al corifeo de los enemigos de Bonanza que el acta de Caserras podía ser falsa y sin recordar que él mismo la había presentado en la Secretaría del Ayuntamiento dentro de un pliego que por sus propias manos había cerrado, precintado, lacrado y sellado; sin tener presente que pocos momentos antes había él mismo examinado dicho pliego y con él los catorce restantes individuos de la Junta y todos lo hallaron conforme sin notar la menor señal de fractura ni de alteración, empezó por atacar la falsedad de las firmas del acta presentándola al Comisionado para que lo atestiguase, pero como éste no tuviese valor para negar su firma entonces aguzando su inventiva el corifeo, tuvo la ocurrencia tan peregrina como audaz de suponer que aparecían raspados y enmendados los nombres de los candidatos, ocurrencia que como no podía [ser] menos hizo gracia a todo el coro de sus secuaces que respondió al unísono afirmando la existencia de tales enmiendas y clamando por la consiguiente formación de causa.

"Resultando; que en la actualidad en el Juzgado de 1ª Instancia de Berga se están instruyendo dos causas criminales para averiguar si son o no falsas el acta de Caserras que arrojó 124 votos a favor del Sr. De Bonanza, 3 a favor del Sr. Marín y 1 a favor del Sr. Fernández y Sánchez y el acta de Olván que arrojó 4 votos a favor del primero, 52 a favor del segundo y uno a favor del tercero".

"Si estas dos actas son todas falsas o verdaderas o si una de ellas es falsa y otra verdadera y cual sea la verdadera y cual sea la falsa, es cuestión que nadie tiene derecho para decidir ni nadie puede atreverse a resolver mientras no recaiga sentencia ejecutoria en las dos causas que al efecto se están instruyendo por el Tribunal competente".

"De lo expuesto y de otros muchos datos que omitimos en gracia a la brevedad, resulta: 1° que a las 10 de la mañana del día 22 de Agosto próximo pasado, hora fijada por la Ley para la presentación de las actas que debe examinar la Junta de escrutinio para la computación de votos, sólo se habían presentado las de Berga y Saldes que arrojan una mayoría de cincuenta y nueve votos a favor del Sr. de Bonanza y son las únicas que aparecieron limpias y sin la menor reclamación ni protesta por parte alguna, y las únicas que con arreglo a la Ley electoral debían examinarse, según

formalmente reclamó un vocal de la Junta; 2º que computando los votos de las actas de todas las diez secciones de que se compone el Distrito de Berga y considerando legales todos los votos que en ellas constan, no obstante de las graves protestas que varios electores presentaron contra siete de ellas por los abusos, coacciones, violencias, amaños, sobornos y arbitrariedades sin fin que se imputan a los adversarios del Sr. de Bonanza, sin que y es muy de notar esto se presentase ni una sola reclamación contra los amigos y patrocinadores de este Candidato, resulta en su favor una mayoría de setenta y siete votos respecto de su contrincante el Sr. Marín; y 3º que admitiendo en supuesto todo lo más que legalmente puede admitirse, esto es, que por existir pendiente causa sobre falsedad de las actas de Olván y Caserras, suspenda el Congreso su juicio respecto de tales actas y prescinda de los votos que en ellas aparecen a favor de todos los candidatos, y compute solo por lo tanto los de las ocho actas restantes, resulta también a favor de Bonanza una mayoría de seis votos respecto de su adversario el Sr. Marín”.

“Bajo los datos que anteceden de cuya certeza responde esta Redacción, consideramos por demás todo comentario y ociosa toda consideración, dejando al buen juicio de las Cortes, a la ilustración de la Prensa y al concepto público, el apreciar en su justo valor el acta de Berga, en la seguridad de que no será el Sr. Marín por más que lo afirme ‘El Globo’ quien se sentará en el Congreso, sinó que el único que se admitirá como representante del Distrito de Berga será el Diputado electo Excmo. Sr. D. José Pasqual de Bonanza conforme se lo promete esta Redacción, lo desea el cuerpo electoral y lo esperan todos los habitantes del Distrito ansiosos de paz, justicia y prosperidad”.

Els raonaments de la Redacció d’*El Bergadán* poden semblar raonables, però insuficients. És obvi que el cas de Saldes no és clar i que el d’Olvan també presenta seriosos dubtes, però del veritable motiu del conflicte, l’acta de Casserres, deliberadament sembla que se n’ocupen molt poc. També queden curts amb la campanya en contra que anuncien en periòdics de Barcelona i Madrid.

Vegem la interpretació del fets tal i com els presenta la premsa addicta a Marín: ³⁹²

“A los electores del distrito y a la Nación toda. Queremos dejar oír nuestra humilde pero potente voz no sólo en este distrito electoral, sí que también en la Nación toda, explicando la verdad de los hechos en su triste, tristísima realidad y con toda desnudez, por más que la misma llene de vergüenza y de rubor a los fautores de la trampa y falsificación, merced a la cual fue proclamado Diputado electo por este Distrito el Excmo. Sr. D. José Pascual de Bonanza”.

El *Criterio Bergadán* fa referència a la batalla entre les nombroses forces de la “*Liga de Propietarios*” i els prohoms de “*La Prosperidad Bergistana*”. Relata, des de la seguretat que guanyaria Marín, que ja temien que hi hauria frau per part dels contraris, ja que alguns partidaris de Bonanza haurien manifestat que aquest seria diputat, encara que Marín obtingués la majoria dels vots. “Esto unido a que en otras elecciones en que se presentó candidato por este Distrito, el repetido señor Bonanza, se le consignaron en el acta de Gironella, la friolera de seis millones de votos, nos hizo vivir muy precavidos, para adoptar todas aquellas prudentes medidas que si no fueron suficientes para evitar que se hiciera el milagro, son bastantes para que se lo lleve el diablo, toda vez que si la trampa se verificó, resultó también evidente y por todos conocida”.

“Díganlo sinó las manifestaciones consignadas en el acta de escrutinio general a instancia de diez de los catorce individuos que constituían la Junta de escrutinio general, por las que se viene en conocimiento de que el acta electoral de la sección de

Caserras fue alterada en términos que los ciento veinte y cuatro votos obtenidos por el señor D. Joaquín Marín, fueron traspasados al señor Bonanza, poniendo a aquel los tres votos, que tan solo este obtuvo en dicha sección”.

“Que lo dicho sea una verdad indubitada de consumo lo sustentan y apoyan la opinión pública que de un modo claro y potente ha pronunciado ya su inapelable fallo, la prensa de todos los colores y matices que ha sabido como siempre censurar acto tan criminal, y la resultancia de la ya citada acta de escrutinio general, que claramente dice se observaron por los referidos diez comisionados y a simple vista, raspaduras y enmiendas precisamente en los nombres de los dos candidatos señores Marín y Bonanza”.

A més de les observacions consignades, aporten tres documents públics que seran definitius en la campanya d'impugnació i en el desenllaç final, i que avalen el veredict dels deu comissionats: una certificació de l'acta electoral de la secció de Casserres presentada pel comissionat de la mesa d'aquella secció; un certificat resum dels vots obtinguts per cada candidat i expedit per tots els individus de la mesa el mateix dia de l'elecció, autoritzat amb el segell municipal; una acta notarial estesa en el mateix acte de lliurament de les actes electorals a l'alcalde de Berga.

L'acta la redactà el notari Antoni Pedrals el 22-8-1881, a instàncies de l'enginyer industrial Agustí Rosal i Sala. En ella hi figuren els següents resultats:

Cardona: Marín, 44 vots; Bonanza, 34 vots; Eugenio Montero Rios, 6 vots. Firmen l'acta el president i interventors, Josep Sala, Llorenç Cervera, Francesc Llambés, Antoni Canal, Salvador Dedeu, Jaume Casóлива i Ramon Sala.

Avià: Marín, 30 vots; Bonanza, 9 vots. Firmen: Ramon Mas, Joan Canal, Climent Casals, Ramon Vila, Bartomeu Solé, Josep Santamaría i Joaquim Tarrés.

Prats de Llusanés: Marín, 24 vots; Bonanza, 19 vots; Rafael Espejo del Rosal, 1 vot. Firmen: Ramon Noguera, Mateu Noguera i Francàs, Joan Anfruns, Pau Deitg, Pere Vila i Pere Llunell.

Olvàn: Marín, 52 vots; Bonanza, 4 vots; Ildfonso Fernández Sánchez, 1 vot. Firmen: Marià Anglerill, Joan Graell, Miquel Buscallà, Joan Orriols, Antoni Canudas, Josep Cabanas i Martí Corominas Niubó.

La Pobla de Lillet: Bonanza, 52 vots; Marín 41 vots. Firmen: Manuel Trafi, Joan Barral, Esteve Campà, Joan Rosell i Esteve Tresanges.

Vallcebre: Marín, 57 vots; Bonanza, 46 vots. Firmen: Ramon Grandia, Joan Tor Ferrer, Felip Tor, Joan Torner i Joan Cortina.

Casserres: Marín, 124 vots; Bonanza, 3 vots; Ildfonso Fernandez Sanchez, 1 vot. Firmen: Josep Mas, Narcís Corominas, Martí Niubó, Silvestre Alsina, Pau Riera, Salvador Grifell i Domènec Torrabadella.

Borredà: Marín, 30 vots; Bonanza, 12 vots. Firmen: Ramon Camprubi, Joan Anglerill, Pere Garrós, Ramon Tubau, Joan Graugés, Salvador Vaqué i Ramon Solé.

L'acta conclou fent saber que les actes han estat lliurades "... al Sr. Alcalde de esa cabeza de Distrito cerradas con lacre en cuatro topos en el reverso y uno en medio

que cierra una cinta de color negro que la envuelve por los cuatro cantos, leyéndose en el topo del medio la palabra elecciones, quedando en poder del Infro. Notario un trozo de la cinta que cierra dichos pliegos así como el sello en que se lee la palabra elecciones y con el cual se han sellado dichos pliegos”. Amb el notari Pedrals, firmen com a testimonis Antoni Guiu, escrivent, i Josep Viladomat, secretari actuari.

Al final del mateix document escriuen el que entenen que serà el desenllaç, és a dir, que Marín serà proclamat diputat: “Leemos en Estandarte, periódico de Madrid, en el nº 168, correspondiente al día 22 de los corrientes: ‘Dice *La Mañana* que el Sr. Balaguer ha presentado en el Congreso la contra-acta de su sobrino señor Marín, firmada por diez de los catorce secretarios que formaban parte de la Junta de escrutinio en el distrito de Berga”. També es van publicar diversos articles a la premsa forana sobre aquest tema.

Les tupinades

La tupinada electoral vista per la premsa forana

Finalment, com estava previst, Marín va ésser nomenat Diputat pel Congrés a Madrid. Ens sembla interessant veure els esscarafalls que es van moure des de diversos medis de comunicació de diferent signe que, òbviament, no devien tenir cap inter s pels afers electorals de Berga, per pressionar als congressistes que presidits per V. Balaguer, havien de prendre la decisió.

Aquestes publicacions les reproduïm en Annex, juntament amb les també publicades per *El Bergued n*, creiem que en desgreuge del general Bonanza. Annex n  21.

Mai unes eleccions berguedanes havien merescut tanta atenció de la premsa forània; a banda al fet sorprenent de que la qüestió de determinar qui seria l'agraciat amb l'escó s'havia de decidir al Congrés entre dos “elegits” pertanyents al mateix partit, el desplegament mediàtic que hem resseguit, l'entendem com una clara coacció a les “senyories” que havien de votar per l'un o per l'altre candidat. En aquestes eleccions s'encetava aquesta pr ctica que s'empraria més d'una vegada en el futur electoral.

El Bergadán (*El Bergadán*, n  271, del 25-IX-1881) va tornar a insistir aportant m s informació, tal vegada per desagreujar el candidat Bonanza

La tupinada segons El Bergadán. Un desgreuge a Bonanza?

El Bergadán el mes de setembre (1881) va tornar a insistir aportant m s informació, tal vegada per desagreujar al candidat Bonanza que raonablement es devia sentir decebut. En un extens article lloen les excel·lències de Bonanza, reconeixen el seu prestigi i mostren el seu reconeixement pels serveis que primer com a militar i després com a diputat, ha prestat al districte; lamenten el poc agraïment i l'oblit interessat d'alguns i la manca de recolzament del govern. Finalment, desfan les crítiques que algú li havia fet i donen la seva versió del frau electoral perpetrat en alguns pobles, tal vegada com a desgreuge davant Bonanza. Pel seu inter s, el reproduïm, en Annex n 22.

Sembla evident que de males arts per obtenir el vot i de frau electoral degué haver-n'hi en totes les seccions i perpetrat pels dos grups enfrontats. Seria però realment interessant saber qui va ésser l'autor del frau de Casserres, secció que, pel que sembla, va decantar l'elecció. El tantes vegades esmentat *Llibre Verd* clou la seva crònica d'aquestes eleccions dient que a les Corts va haver-hi un fort debat, i que “*a consecuencia del influjo de D. Víctor Balaguer, tío del Sr. Marín*” aquest va ésser proclamat diputat mercès a l'acta de Casserres, en què “*se atribuyeron a Marín los votos de Bonanza, que más tarde resultó que la mayoría de electores de Caserras y su distrito no habían votado*”.

Els berguedans van continuar tenint relació amb el general Bonanza, bo i que el militar ja no va acceptar cap més de les actes que li oferiren en altres eleccions.

Per cloure aquest capítol voldríem dir quelcom més dels carlins, molt dividits aquells anys, com veurem al tractar de les eleccions del 1889.

Hem vist com els carlins berguedans varen optar pel candidat de Rosal, el liberal Marín, sense cap oposició, bo i que el 1881 van participar en les eleccions generals on tenien possibilitats de guanyar. Jordi Canal, referint-se a aquestes eleccions escriu: “La consigna principal d'aquestes eleccions era d'impedir el triomf dels afins, com a part de la lluita global contra el catolicisme liberal. Nocedal, en una carta que publicà la premsa, havia afirmat que “antes de votar a uno de los *afines* se vota *cualquier cosa*: a un republicano, a un radical, a un constitucional: cualquier cosa”. Fou segurament aquesta lluita que enllaçava amb l'antimoderantisme donosià i havia de ser en el futur un element important de l'integrisme, la que havia fet decidir Nocedal per la participació ³⁹³. Probablement, pels carlins berguedans més acèrrims, votar Marín va ésser votar “cualquier cosa”, de manera que, per aquesta banda, Rosal no s'hagué d'esforçar gaire.

Bonanza va continuar mantenint relació amb els seus partidaris de Berga, els comunicà la mort d'una filla de 18 anys i la de la seva esposa; que un fill seu s'havia traslladat a les Filipines i també els trameté un exemplar de la “*Memoria sobre la actual situación y necesidades de Ceuta, bajo el punto de vista militar, marítimo, político y comercial: urgencia y modo de mejorarlo* dirigida a S.M. El Rey por el Comandante General que fue de aquella Plaza, nuestro respetable amigo el Excmo. Sr. José Pasqual de Bonanza” que va merèixer una R.O. donant-li les gràcies. ³⁹⁴

Capítol 4

Les eleccions legislatives del 1884. Marín Carbonell

El context polític i social.

Agustí Rosal, alcalde de Berga, des de l'any 1883 i Ramon Pujol a l'Administració.

Al discutit alcalde Manubens el va substituir Laureà de Vilardaga. Manubens passaria a ésser jutge municipal, amb funcions de primera instància, perquè el titular patia un llarga malaltia de la que va morir, a Barcelona; Rosal havia situat els seus dos advocats: Manubens al jutjat i Vilardaga a l'alcaldia. Amb Vilardaga, la *polèmica* va continuar, suspensions de regidors, etc. El juliol del 1883 s'havia de renovar l'Ajuntament i, amb un temps prudencial, es van alçar els sabres dialèctics. Sota el

titular *El alcalde de Berga y D. Laureano de Vilardaga*, podem llegir que Berga es va morint i el seu Ajuntament no fa res per evitar-ho, perquè ell també ha mort. “Murió cuando quedó reducido a cinco el número de los concejales que lo componen, y como se necesitan siete para que exista, de ahí que solo acudieron al recurso excepcional de celebrar sesiones extraordinarias, es como puede hacer algún acto que le dé apariencia de vida”. Si però que és viu l'alcalde, denunciem, per actuar contra alguns veïns: no deixar intervenir a Josep Mª Vilardaga, degà dels procuradors, etc. Penina, com sempre en aquests casos, no s'està pas d'entrar a l'atac personal, majorment quan amb D. Laureano, ben segur que també hi havia rivalitat professional.

Laureà de Vilardaga en aquell moment ben segur era vist com un traïdor: professionalment havia passat a prestar els seus serveis als Rosal; políticament, era l'home que els havia marginat a les eleccions del 1881, movent els fils del poder fusionista a Barcelona, com ja hem vist. En conseqüència, per Penina no mereixia cap respecte, ni tant solament personal. L'article del qual hem citat el fragment que fa referència a la incapacitat de l'ajuntament que presideix per evitar la mort de Berga, ho demostra amb tota claredat:

“¿Que diría D. Laureano de Vilardaga y Arnaldo si desde las columnas de ese Semanario, nos hubiésemos permitido ocuparnos de su personalidad?

No censuraría, que hubiéramos reproducido aquella sentencia que le condenó a varios días de arresto por atropellos a su hermana, no se quejaría, si hubiésemos publicado que en los balcones de su casa sita en la calle más céntrica de Berga se da el escándalo de infringirse los bandos de policía urbana sacudiendo el polvo y otras cosas de mantas y colchones, en pleno día, y no se indignaría si nos hiciéramos eco de los miserables chismes de la vecindad que cuenta si da o no a sus hijos el necesario sustento, si se incomoda con su Sra. esposa por que se ha tomado alguna vez la libertad de comer una chuleta en su ausencia, si huele el aliento de las criadas para saber si han bebido o no vino, si no ejerce la abogacía, por no pagar contribución, y consintió que se la pagaran durante un año cierto opulento vecino?

Serán esto cuentos que forjan sus enemigos, enhorabuena, pero aunque fuesen verdad, El Bergadán, no se ha ocupado, ni se ocupará de ello, porque no descende a este terreno y sabe respetar a sus adversarios, y dejar las cuestiones que con sus enemigos pueda tener para ventilarlas en terreno más propio, que al público nada le interesan las miserias particulares”.³⁹⁵

Aquestes publicacions no les devia llegir gaire gent, però explicades i tornades a explicar, segurament encara feien més ambient. De fet, era afegir llenya a un foc que ja segurament cremava, perquè al número següent la publicació es fan ressò d'un recurs que contra l'Ajuntament han presentat “*diversos veïns*”: 1/ des de l'agost de l'any anterior l'Ajuntament no ha celebrat cap sessió ordinària, “*lo que acusa en sus individuos una incuria y abandono tales, que les hace dignos de que se les separe de sus puestos*”; 2/ tots els acords s'han pres en sessions extraordinàries en les que solament han assistit tres o quatre regidors; 3/ no s'han atès ni les instàncies ni les reclamacions dels veïns, perquè no s'han reunit les comissions; 4/ l'Ajuntament ha deixat de pagar comptes aprovats, alguns d'ells de jornals als empleats, la qual cosa atempta al seu sosteniment; 5/ quan aquests tres o quatre que realment formen l'Ajuntament, volen afavorir algun interès o persona determinats, projecten una obra i la fan realitzar, sense pressupost i pagant a l'avançada, en detriment dels creditors; també es queixen del ram de la higiene; 6/ encara no s'ha fet el repartiment per consums dels darrers dos anys als veïns de l'extraradi; 7/ “*lo alegado en el anterior hecho ha subido de punto y es punible abandono un exceso de negligencia de parte de los concejales, sinó que atribuye el hecho a miras más mezquinas y miserables cuando se entera admirado de que el concejal D. Ramón Rosal, contribuyente de*

extra-radio por una fábrica en que trabajan más de 400 operarios se halla adeudando al Municipio seis años de la cuota de consumos, por cada uno de cuyos cuatro primeros le está señalada y aprobada en presupuesto una cantidad mayor de 2.500 Ptas” 8/ l’Ajuntament no té aprovats els comptes dels darrers tres anys”³⁹⁶. Com podem veure, la pedra de toc de l’escàndol que els adversaris de Rosal tornen a emprar, és la quota de consums de l’extraradi.

El primer de juliol els redactors d’*El Bergadán* ja podien remetre un Pésame a l’alcalde, dient, “*Lo damos sentido a D. Laureano de Vilardaga por el sentimiento que es fácil le cause el tener que dejar hoy la vara, desde la contera hasta el puño*” (cursives en l’original). L’al·lusió al “**puño**” que D. Laureano deixava amb la vara, no podia ésser gaire més ofensiva, ja que des d’abans del 1868, en les campanyes de Torrecilla de Robles s’havia dit que en deixar l’alcaldia qui ara la tornava a deixar, s’havia perdut per sempre, el puny d’or de la vara.

El primer de juliol del 1883, era nomenat alcalde Agustí Rosal i Sala, ocupant la primera tinència Llorenç Obiols i Serra, que lògicament, seria la primera autoritat en les llargs i freqüents viatges de Rosal a Barcelona. Aquesta primera tinència, que de fet era l’alcaldia accidental, el juliol del 1885 l’ocuparia Manuel Pla i Farriols que havia entrat al Consistori el maig del mateix any. Pla, respectat per tothom seria un home de concòrdia en les tenses situacions que es visqueren a Berga, amb motiu del finançament del canal industrial. A la sessió del primer juliol, no hi assistiren els regidors rehabilitats Gerard Boixader i Segimón Bonet.

Ens preguntem, per què va ésser, personalment, alcalde de Berga l’Agustí Rosal? És obvi que una resposta puntual a aquesta pregunta solament la podria haver donat l’interessat o algú molt pròxim a la família Rosal. Que en tinguem notícia, mai ningú, amic o enemic, es va preguntar perquè el fill petit de D. Ramon, l’enginyer industrial, havia optat a un càrrec al que difícilment podia dedicar el temps que requeria. La resposta no és simple.

Probablement els interessos de la família ja no es podien defensar des d’una simple regidoria com durant tants anys havia defensat el pare, Ramon Rosal Cortina, vertader cap de la dinastia. Al nostre parer, els motius són simples: a l’ocupar l’alcaldia de Berga, des de la seva posició personal i econòmica, l’Agustí Rosal es situava per sobre dels altres cacics, de Berga i pobles de la comarca; ocupant, l’alcaldia personalment, s’assegurava que el Consistori berguedà no presentés cap mena d’objecció a dues qüestions que eren de vital importància pels Rosal: primerament, amb el reconeixement de colònia per la seva fàbrica, es resoldria el conflicte obert pels impostos de consums, en perjudici de l’Ajuntament, sense però, que aquest hi presentés cap objecció; segonament, bo i que aquí no ho estudiarem en profunditat perquè ens apartaria excessivament del tema central, cal recordar que aquells anys, la via fèrria Manresa a Berga que es construïa, arribava al Berguedà. Els Rosal necessitaven modificar el traçat a partir de Gironella, perquè el ferrocarril, seguint el riu Llobregat, arribés a les portes de la seva fàbrica. Aquesta modificació, comportava el fet lamentable de que el ferrocarril, amb els medis de l’època, mai arribés a Berga, al no poder superar el brusc desnivell orogràfic, però l’Ajuntament presidit per Rosal, no hi va tenir res a dir. Poden haver-hi encara altres raons menors: Agustí Rosal que, a males, podia ésser considerat com un veí de Barcelona que s’acabava d’empadronar a Berga, com a alcalde, no tindria cap problema municipal per censar aigües, ocupació de camins per comunicar els indrets on tenia interessos, -aviat la seva colònia agrícola de Graugés, i el mateix es podrà dir de la carretera que va construir cap a Sant Llorenç de Morunys-, ampliar la fàbrica amb edificacions la construcció de les quals, almenys oficialment, dirigia com enginyer industrial, ampliacions de maquinaria, no sempre

donades d'alta a efectes fiscals i l'aprofitament de la fusta dels boscos municipals. Aquesta darrera qüestió no és menor, si atenem algunes denúncies de l'època per tallades exagerades o fraudulentament efectuades pels Rosal.

Els Rosal van instal·lar una serradora a la seva fàbrica tèxtil, que finalment es va cremar, com a mínim per abastir les calderes de la seva fàbrica quan el recurs de l'aigua no era suficient.

Sense desestimar la possibilitat de que els Rosal haguessin projectat dedicar-se també a les explotacions forestals i a comercialitzar la fusta dels boscos verges del Berguedà quan van arribar les primeres comunicacions, cal dir que van ésser grans consumidors de fusta. Venia de lluny: ja Terrades explica que quan eren a Mataró, utilitzaven fusta en comptes de carbó; altres fàbriques ho feien, de fet "van consumir gran part dels boscos d'Argentona, Òrrius, Cabrera i Vilassar"³⁹⁷.

Els Rosal mantingueren molts anys l'opció de la fusta, ja hem citat la construcció de la carretera de Sant Llorenç de Morunys que pel seu elevat cost, va suposar el contratemps més important de la família. L'esmentat mossèn Armengou Santandreu escriu, "Els primers anys d'aquesta centúria, D. Agustí Rosal, fabricant de Berga, amb ses despeses, construí la carretera que havia d'anar de Berga a Sant Llorenç de Morunys, però s'encallà a Llinars, i almenys ja hi ha esmerçat 625.000 pts. (Volia vendre-la al Govern o a la Diputació, i mentrestant cobrava les pensions del cabal, imposant un pontatge de 1,50 pts. per animal i carro). Esdevingué un pèssim negoci per la casa Rosal. Definitivament la vengué a la Mancomunitat Catalana per 50.000 pts."³⁹⁸. La carretera en qüestió la vengueren els hereus d'Agustí Rosal, quan aquest va morir el desembre del 1909, per fer front als deutes generats pels costos d'aquella obra.

El nomenament de l'Agustí Rosal, havia de ser molt mal vist i àdhuc temut pels seus opositors, però Penina no es va pas doblegar. El 15 de juliol, sota el titular *No importa*, el periòdic que dirigia i redactava, passà novament a les trinxeres; fa al·lusió a les juntes provincials que, davant les victòries de Napoleó, sempre deien *no importa*, i, al final van expulsar-lo. A Napoleó, doncs, l'hauria vençut el general *no importa*. "*Este general es el nuestro; ¿como no hemos de alcanzar más tarde o más temprano definitiva victoria?*

*Hace siete años venimos sosteniendo incesante lucha con los enemigos del progreso, la prosperidad y mejoramiento de Berga y su distrito, y salvo efímero y falaz triunfo, hemos sufrido derrota tras derrota, pero siempre hemos contestado también **no importa**, y hemos continuado firmes en nuestro propósito.*

*Recientemente hemos sido, puede decirse, derrotados en toda línea, porque pensando haber ganado, hemos perdido Alcaldes, Ayuntamientos, Jueces Municipales, etc. etc. , hemos perdido tanto, que casi podríamos decir como el vencido por el Marqués de Pesquera **tout est perdu, hormis l'honneur**, pues bien, **NO IMPORTA** y **adelante**, que al fin la victoria será nuestra.....Sí, **no importa**, ni las derrotas sufridas, ni las defecciones y apostasías y deserciones que con dolor hemos visto. Es demasiado antiguo, que las personas se asusten y acobarden, es tan frecuente que los espíritus egoístas e interesados abandonen al caído, y se dirijan adúladores al sol que más calienta, vemos tan a menudo que la ingratitude, y el orgulloso desvarío produce los mismos efectos que la debilidad o la cobardía, o el egoísmo, que a nada nos extraña, ni nos hace mella ni siquiera llega a causarnos desprecio.....**No importa** que hayamos quedado **pocos** y sin apoyo alguno...."* (cursives en l'original)³⁹⁹. El desencís del sempre desafiant Penina era evident, a l'extrem d'admetre públicament, que havien quedat pocs i sense suports.

El dia 15 de juliol, *El Bergadán* havia passat a l'ofensiva publicant el *no importa*, però el número següent, el 21 del mateix juliol, ja es publica a Castell de l'Areny. Sota el títol *Siempre los mismos*, escriuen: "Otra vez nos vemos obligados a emigrar porque nos sería imposible vivir en Berga, gobernando el nuevo Alcalde D. Agustín Rosal y Sala, dado el criterio que ha demostrado durante los pocos días que ejerce tan importante cargo"

Rosal ha publicat un ban del que la gent no s'ha assabentat i ha començat a sancionar: a Penina li ha impositat una multa de 70 duros, i li ha trames aquesta missiva: "Providencia. Berga diez y siete Julio mil ochocientos ochenta y tres. Vista la anterior declaración y resultando que el Director del periódico "*El Bergadán*" ha infringido las disposiciones del artículo octavo de la vigente ley de imprenta párrafos tercero y cuarto. Resultando que dicha infracción no es un caso aislado sino continuación de otros muchos acaecidos en el bienio anterior. Considerando que la repetición de semejantes infracciones podría redundar en desprestigio del principio de Autoridad. Considerando que si la Alcaldía consintiese por más tiempo la repetición de todas las infracciones podría suponerse complicidad o falta de celo de la Autoridad local. Considerando que la circunstancia de ser Abogado el Director del periódico D. Rafael Penina es un motivo más para creer que dicho Director infringía la ley de imprenta con completo conocimiento de ella; esta Alcaldía declara al citado D. Rafael J. Penina concurso en la multa de trescientas cincuenta pesetas que hará efectivas en la Secretaría del Ayuntamiento en el papel correspondiente y dentro del término de quince días. Lo mandó y firma el Sr. Alcalde, certifico. El Alcalde, Agustín Rosal, El Secretario, José Santandreu. Es copia de la parte necesaria, José Santandreu" Tot seguit, Penina torna a fer esment dels seus conflictes judicials amb Rosal, del 1879 i el 1882, per cloure: "Ante esto, ¿como podríamos permanecer en Berga?. Por esto nos vamos, aunque con resentimiento, pero mientras aguardamos tranquilos el día de la vuelta, desde Castell del Areny continuaremos siendo los mismos, siempre los mismos"⁴⁰⁰. Els articles d'aquest to seran freqüents en els punts de confrontació que aniran sorgint.

Per cloure aquest apartat ampliarem el que ja hem avançat de la "poca" intervenció de Pujol, almenys d'una manera directa. El gener del 1883 contractat el càrrec d'*Agente del Banco de España*, per la recaptació de les contribucions del Districte de Berga. En el futur, aquesta ocupació oficial des de l'exercici de la qual, tants favors podia dispensar, donaria a Pujol un notori poder electoral, però, sobretot, li donaria la possibilitat de aplegar una gran fortuna al poder "treballar", temporalment, amb diner públic i gaudir d'informació privilegiada. Amb això no volem pas dir que Pujol actues al marge de la llei com se l'acusarà diverses vegades i sobretot, al novembre del 1896 al deixar el càrrec per no avenir-se amb les noves condicions del contracte, que sí acceptaren els Rosal per confiar-lo al procurador Josep Piquer, un home del seu grup. Pensem que aquestes denúncies devien tenir poca base jurídica, ja que de no ésser així, les demandes contra l'administració de Pujol haurien sigut el pa de cada dia, i no en coneixem ni una.

En qualsevol cas, el cobrament de contribucions serà la base del nou poder de Pujol. Amb ell i col·laboraren alguns dels que ja eren els seus col·laboradors polítics, com Ramon Minoves Cardó i altres. El 1896, tractarem el cessament de Pujol i el nomenament de Piquer com una de les principals batalles polítiques d'aquell any.

Eleccions i partidisme

Amb l'acta del 1881 atorgada a Marín, aquest continuava tenint els triomfs electorals assegurats, sempre que continues comptant amb el padrinatge de Rosal. La primera revàlida serien les legislatives del 1884.

En definitiva les eleccions van continuar celebrant-se quan eren convocades i les baralles i fraus electorals es van anar reproduint, atribuint-se-les els uns als altres. Pot semblar sorprenent, llegit avui, que ningú parli ni d'idees ni de programes. És probable que en parlar d'un territori tant limitat i, sobretot, tant poca població, demanar la implantació d'una organització política, com la que donà peu al "tornisme" seria excessiu.

La premsa local

El dia set de juliol apareixia el primer exemplar del nou periòdic *Crónica de Berga*. Saludava als lectors i es presentava com a "desposeído de todo compromiso y exclusivamente dedicado a dar publicidad a ideas buenas y conocimientos provechosos, y sobre todo, a relatar con exactitud y concisión noticias de Berga y pueblos del partido"; També, la Redacció enviava "un modesto y cariñoso saludo a la prensa, en general, y a su colega local *El Bergadán*, en particular, esperando merecer benévola acogida y fraternal apoyo".

En aquestes eleccions del 1884, hauríem de parlar de tres publicacions: *El Bergadán*, dirigit per l'advocat Rafael Joaquim Penina i Sala, que aquest any 1884 deixarà d'ésser l'orgue de *La Prosperidad Bergistana*, una entitat que entra en crisi per manca de futur, divisions i desercions dels seus afiliats. En el marc polític del tornisme, *La Prosperidad* s'ha quedat sense avaladors perquè el seu adversari, Agustí Rosal, negocia el suport dels dos partits, segons governi l'un o l'altre, en defensa dels seus interessos industrials.

Crónica de Berga reflexa amb relativa moderació les polítiques rosalistes i es converteix en portaveu de la *Liga de Propietarios*. Apareix el 1883 i desapareix el 1885 o primers del 1886. Com el primer *El Bergadán* de Josep Blanxart i Grau, mostra molt d'interès en oferir articles relacionats amb l'agricultura. Aquesta publicació la dirigeix el metge Carles Casals i Sala, cosí germà de Penina i fortament enemistats, amb denúncies i judicis. Annex nº 24.

Probablement, gràcies a la direcció de Casals, el quinzenari és imprescindible per a fer una història sanitària de Berga (prevenció del còlera, hidrofòbia, higiene, etc.) També reproduïxen articles de caire social de M. Gil Mestre i extensa nota biogràfica d'aquest personatge, que ja hem aportat i alguns articles, també biogràfics, sobre Comellas i Cluet i la seva obra amb motiu de la seva mort, esdevinguda el juliol del mateix 1884.

El periòdic, almenys aparentment, vol ésser conciliador amb alguns dels seus recents adversaris polítics: elogis a Bonanza i Orozco, a l'amic Manuel Farguell; amb motiu de la seva mort, publicarà també una elogiosa nota biogràfica del notari Lluís Blanxart Camps, etc.; atribuirà a l'hereu del notari difunt, Josep Blanxart i Grau la paternitat de la idea de dur l'aigua del Llobregat a Berga construint un canal, i aquest i publicarà anuncis de tota plana, dels productes de la seva explotació agropecuària de la Riereta (Avià), el que ens fa pensar que aquest, com tants altres, s'havia separat del seu antic grup polític per apropar-se al rosalisme moderat.

A banda les diferències que ja hem vist amb *El Bergadán* aquesta publicació degué mantenir fortes polèmiques amb *La Reforma Bergadana*, una altra publicació que és definia obertament i a la capçalera com a *Periódico liberal*; va tenir una vida curta i se n'han conservat molt pocs números (solament els nº 2, 6, 8, 16 i 23), de manera que tenim més informació del que va dir per les rèpliques de *Crònica* que pel que n'hem pogut llegir.

S'imprimia a la impremta Díaz de Berga i oficialment es publicava a Sant Julià de Cerdanyola i sembla que la dirigia l'advocat Jacint Vilardaga Cañellas. Bo i que es definia com a *periódico liberal*, també manifestava: "... no tiene LA REFORMA BERGADANA, color político alguno. Su credo consiste en la palabra libertad". M. Sistach i J. Mª de Martín escriuen: "Su blanco preferido, no único, son los carlistas, insensatos hipócritas perdonavidas y bárbaros infames" (nº 2, 25/8/1883). Com ja hem dit, el quizenari es publicava, oficialment a Sant Julià de Cerdanyola i el primer número ja va ésser denunciat al jutjat, al seu dir, "ignorando el por qué si bien suponemos provendrá de alguna caricia que trata de hacernos el alcalde de Berga, D. Agustín Rosal. Bien obramos al establecernos en Serdañola para no depender en nada de ese buen Sr. pero por lo visto ni aún así a lo que parece podremos librarnos de su furor periodicida"⁴⁰¹.

L'altre destinatari de les ires d'aquesta publicació, com veiem, va ésser l'Agustí Rosal: "Se ha propagado la noticia de que el Alcalde de la ciudad de Berga hace pocos días pasó a la corte para gestionar varios asuntos que interesan al vecindario de dicha ciudad. Esta es la voz que han echado a correr sus paniaguados.

Lo que nosotros creemos, y que estará tal vez más en lo cierto, es de que si el Alcalde D. Agustín Rosal pasó a Madrid, como algunos dicen, habrá tenido por principal objeto procurar que el Gobierno declare Colonia a la fábrica que posee en el término municipal de Berga, o si no para algún otro interés particular, porque su desmesurado afán de gobernar a fin de revestirse del carácter de Autoridad, ha sido siempre su desideratum para poder así atender mejor a sus aspiraciones, toda vez que pruebas patentes pueden tener aquellos vecinos de lo poco que le preocupan la miseria, postración y abatimiento que experimenta aquella importante población de mucho tiempo acá, sin que se haya tomado la menor medida por dicha Autoridad local encaminada a evitar su inmediata ruina"⁴⁰². És possible que la sospita sigui fonamentada, però, com veurem més endavant, pensem que possiblement el que més interessava a Rosal en aquell moment era evitar qualsevol campanya que podés orquestrar-se en contra del nou traçat del ferrocarril, per fer-lo arribar, just, davant de la seva fàbrica.

Les pràctiques electorals fraudulentos degueren ésser habituals i a cada població podien respondre a motius ben diferents, però sovint per personalismes i interessos. Sovint, podien perjudicar greument a persones i famílies i als seus interessos, encara que determinades anècdotes, vistes superficialment, poden semblar divertides. També sovint, aquestes cacicades tenien components de mala idea i enginy que costa creure que gent assenyada podés dur a la pràctica, però la realitat demostra que ho feien. En major o menor mesura, esclataven en totes les eleccions que es celebraven, com ho demostren les eleccions de Bagà, on podem veure tota aquesta amalgama de personalismes, interessos, fraus i abusos.

El conflicte de Bagà

El conflicte de Bagà sembla que es va produir per divisions en la política municipal, però quan aquests conflictes esclaten, acostuma a haver-hi una amalgama de causes i efectes propis de qualsevol població on tothom sap la vida i miracles de tothom. El procés sovint venia d'un fet puntual: la suspensió temporal de part o de tot un ajuntament; era una pràctica electoral freqüent, però la denúncia podia ésser també originada per interessos locals contraposats. La informació que tenim dels fets de Bagà l'emmarcaríem en aquestes diferències locals, amb la vista fixada, però, en els pròximes legislatives.

El març del 1883 va ésser suspès del càrrec el secretari municipal, Joan Barallat. Diuen, per dos o tres anys. Probablement la notícia transcendeix perquè Barallat devia ésser un personatge rellevant en el món liberal: no era un "convers" que s'havia col·locat a l'Administració municipal, com tants altres sinó que era un personatge que ja havia comandat forces de voluntaris contra els carlins a la darrera guerra, havent estat condecorat diverses vegades per les seves accions; acabada la guerra havia estat Capità de la Ronda de Ribes de Freser ⁴⁰³. Amb aquests antecedents és raonable pensar que Barallat era quelcom més que un secretari municipal.

El 4 d'abril del 1883, un oficial del Govern Civil de Barcelona va anar a Bagà per donar possessió de l'Alcaldia a Josep Pernau, que prèviament, havia estat nomenat alcalde pel Governador, en substitució de l'alcalde suspès. Quan es produïa una suspensió temporal de regidors, ocupaven interinament els càrrecs, antics regidors i, l'alcaldia el regidor més votat, que en el cas de Bagà, pel govern civil, era Josep Pernau. Sembla que a Bagà no tothom estava d'acord amb aquesta decisió i degué haver-hi objeccions, però, "el delegado hizo caso omiso de todo esto y fundado en que en el acta de la sesión de primero de enero de 1869 resultan elegidos concejales por mayoría de votos entre otros D. Juan Barral, D. Esteban Noguera y D. Francisco Boixadé **y contando al delegado de un modo indubitable** que han sido los que mayor número de votos consiguieron en aquel sufragio, dio posesión del cargo de Alcalde a D. Esteban Noguera" (la negreta són cursives en el text original)

Pel redactor d'*El Bergadán*, el delegat governatiu, incomplint el mandat que l'havia dut a Bagà i nomenant alcalde a Noguera, incorria en responsabilitat criminal, al derogar l'article 52 de la Llei Municipal; delictes penats per l'art. 388 del Codi Penal. A més, el fet que Noguera no reuneixi els requisits legals és penat per l'art. 393 del mateix codi. Sempre segons la font que seguim, els veïns de Bagà es pregunten, "¿como pagarán Noguera y compañía lo que debe a este -municipi- si han adquirido su representación? Y como podrá el vecindario oponerse al pago de lo que hace tiempo Noguera pretende en vano cobrar, si la administración de sus intereses a él está confiada y en sus manos estará hacer como aquel personaje de una popular comedia de Pitarra, cogiendo la pluma y diciendo "yo Noguera alcalde, absuelvo a Noguera vecino de lo que debe al Municipio", y luego, "yo Noguera alcalde, ordeno al depositario del Ayuntamiento que entregue a Noguera demandante, las miles de pesetas que reclama del Municipio" ?". El redactor confia en el bon criteri del Governador que adreçarà l'afer i evitarà que un delegat seu s'extralimiti. També reclamen la intervenció dels diputats, Marín, Trilla, Pujol i Farguell ⁴⁰⁴. Fos com fos, Esteve Noguera va ésser nomenat alcalde i es van celebrar unes eleccions municipals.

Sota el titular d' *El escándalo de Bagá* del dia 6 de juny, podem llegir que el dia tres va haver-hi eleccions municipals. Entre les onze i les dotze es presentaren tres o quatre votants al col·legi electoral per exercir el seu dret, però l'alcalde Noguera els ho impedeix perquè no consten a la llista d'electors; aquests, comencen a cridar,

“desafortunadamente, y luego la emprenden a puñetazos y golpes de piedra contra otros pacíficos electores presentes, armándose con esto el alboroto consiguiente, que aprovechó el Presidente de la mesa D. Esteban Noguera y Jordi, alcalde 1º de Bagá nombrado recientemente por el Excmo. Sr. Gobernador Civil...”, per canviar les paperetes dipositades dins de l’urna. L’aldarull va continuar amb ferits i contusionats fins que va arribar la guàrdia civil a restablir l’ordre; “y mientras por una parte el juez procedía a la formación de las oportunas diligencias en averiguación del hecho y de los criminales, por otra, el Teniente de Alcalde ejerciente, por hallarse el Alcalde ocupado en servicio especial como era la presidencia de la mesa, hizo publicar un pregón ordenando se retirase cada cual a su domicilio y manifestando quedaban suspendidas las elecciones”. El dia 4, l’Alcalde Noguera fa un pregó invalidant l’ordre del dia anterior i disposant la continuació de les eleccions. A la porta del Col·legi electoral una parella de la guàrdia civil feia entrar els electors d’un en un, no deixant-ne entrar cap fins que havia sortit el que hi havia a dins el Col·legi.

Aquesta crònica, com hem dit, la publicava *El Bergadán* el 6 de juny. El dia 13 completa la informació, sota el titular *La Guardia Civil, premio o censura*. Aquesta vegada la informació és menys neutra: la guàrdia civil va obeir les ordres de l’Alcalde en detriment dels drets dels electors. Narra els fets: el dia 6 a les 9 del matí el jutge Municipal, el secretari i l’agutzil del Jutjat es van presentar al Col·legi electoral de Bagà, amb les seves insígnies oficials, manifestant a la guàrdia civil que precisaven entrar al Col·legi per administrar justícia; els guàrdies van cridar al caporal, però va sortir l’Alcalde per dir-los-hi que podien entrar d’un en un com a electors, però de cap altra manera; el caporal va fer retirar el Jutjat, “que se detuvo en la calle, a poca distancia del Colegio; el secretario saca su tintero y se pone a escribir, pero al poco rato el cabo de la guardia civil le ultima la orden de que se aparte más; cumple el Juzgado, se va a unos 20 metros de distancia, escribe el secretario algo más y luego vuelve a acercarse a la puerta del Colegio, y el Juez Municipal, con voz alta y clara dice a los guardias civiles poco más o menos: “Ante la fuerza me retiro, pero protesto ante la ley y el Gefe del Estado S. M. el Rey D. Alfonso XII en cuyo nombre administro justicia de que por la fuerza pública se me impide el desempeño de mi ministerio” y dirigiéndose a algunas personas presentes les dice, justificareis lo que habéis visto y oído, y se retiró”⁴⁰⁵. Aquestes eleccions es van anul·lar.

El primer de desembre del 1883, podem llegir sota el titular Primera victoria, “...en vano esos propietarios que pretendían disputar al pueblo de Bagá sus derechos indiscutibles a los montes y bosques vecinos, amparados por el célebre Trilla (Pere Trilla Llobet, diputat provincial pel districte Vic- Berga, 1883-1884), y dirigidos por ese cacique que temerariamente ha pretendido imponerse apuraron todos los medios, en vano el obcecado **soy disant**, gefe de la Montaña D. Tomás Orriols y Valls (a) **Tomaset de Rus**, con ridícula y pretenciosa importancia echó el resto de sus esfuerzos apurando sus relaciones con la familia Maluquer para alcanzar la salvación de sus amigos, que debían protegerle sus derechos más o menos legítimos a montes y bosques y asegurar su influencia política de lo contrario perdida, pues afortunadamente tropezaron con la integridad, entereza y buen sentido de las personas que forman la actual Comisión Provincial “ (A mitjans de setembre el governador havia estat rellevat i interinament s’ocupà del govern civil, Manuel Gil Maestre, bon coneixedor del districte; a l’octubre es nomenà un nou Governador civil)

L’article continua amb el mateix titular, el 8 de desembre. La Comissió Provincial que va anul·lar les eleccions de Bagà, la formaven els diputats Mascaró, Monfredi, Sanpere, Farguella, Genové i Benach, “a quienes se debe el primer acto de reparadora justicia que ha de levantar el abatido espíritu de la comarca Bergistana“. Les noves eleccions s’havien de celebrar els dies 9, 10, 11 i 12; la mesa interina l’havia de presidir

l'alcalde de Berga, Agustí Rosal, "y atendida la íntima relación de amistad y de partido que es público le une -a Noguera- con D. Agustín Rosal y Sala, Alcalde de Berga que deberá presidir la elección del primer día, ¿que tiene de extraño que muchos vecinos de Bagà no confíen por completo en la imparcialidad del presidente de la mesa interina, y recelen algún abuso por parte de Noguera durante los días que volverá a hallarse revestido del carácter de Autoridad?"⁴⁰⁶. El 31 de desembre sota el titular *¿Hasta cuándo? Podem llegir que a Bagà, 59 electors no van poder votar perquè les seves cèdules electorals, havien estat arrancades del talonari. Reclamades a Noguera, "no se las entregó por no tenerlas y no poder volverse cedula, según textualmente dijo"*⁴⁰⁷.

La situació a Bagà era d'una gran crispació i no solament en l'àmbit electoral, encara que segurament les anomalies electorals agreujaven la situació. Entrem a l'any 1884, encara amb els mateixos personatges, direm que el 20 de gener d'aquell any, podem llegir una crònica de sànet. El Jutge de Berga, Barcia Ceballos, havia pujat a Bagà per l'esclariment d'uns fets greus que hi havien succeït en torn a uns cobraments d'impostos:

"Pues bien; alguna prueba de ilegalidad debió hallar el Juzgado instructor cuando suspendió el cobro del reparto que trataba de cobrar Noguera, y esta orden fue por de pronto obedecida, más el 16 del corriente llega a Bagà numerosa fuerza de mozos de la escuadra y el 17 se echa nuevamente a la calle el comisionado ejecutor para realizar el cobro a pesar de la suspensión proferida.

Acompañado del Alcalde y de varios mozos se presenta a la casa de un contribuyente, halla la puerta cerrada, pero no se detiene, manda derribar la puerta y penetra dentro, apoderándose de unas monedas que halla en una mesa, sin hacer recibo alguno a pesar de las protestas del dueño de la casa.

Otras casas fueron allanadas del mismo modo, pero el vecindario de Bagà sensato y prudente, fiado en la fuerza de su derecho, usó de los recursos legales, presentose denuncia y el Juez cumpliendo con su deber, procede a la formación de las oportunas diligencias, y llama en su auxilio a la fuerza pública existente en Bagà, pero la fuerza no acudió y se quedó el Juez sin auxilio. Referimos hechos, y no hacemos comentarios, no se deduzca por tanto un cargo que no hacemos ni podemos hacer porque nos faltan los datos necesarios. Indudablemente continuaría el juez procediendo, puesto que el día 18 se presenta en el acto de estarse derribando la puerta de un propietario de Bagà.

Frente la puerta de una de las mejores casas de la calle más céntrica de Bagà llegaron entre 2 y 3 de la tarde, el comisionado ejecutor, el Alcalde Noguera y su suegro, el ex-gefe de Caballería carlista, custodiados nada menos que por catorce mozos de la Escuadra.

Se llama a la puerta, no se abre y acto continuo se empieza a derribarla.

Al contemplar algún vecino tan triste escena recordaba con horror los terribles tiempos en que mandaba Saballs y el suegro del Alcalde, y dudaba si había terminado la insurrección carlista, o se había nuevamente reproducido y volvía a imperar en la montaña el pendón del absolutismo.

Continuaba el ataque a la puerta, que resistía los golpes, como si se hallase poseída de la fuerza de su derecho, cuando de repente acude el Juez Municipal y da la orden de suspender el atentado que se hallaba cometiendo.

Orden inútil, pues nadie hizo caso; el Juez entonces, levantado la vara insignia de su cargo, repite la orden invocando el nombre de S. M. el Rey, en el que administraba justicia, pero el Alcalde levantó su vara y la opone a la del Juez. Este llama en su auxilio a los mozos de la escuadra, pero estos arma al brazo, se encogen de hombros y protestan hallarse a las órdenes del Alcalde.

El Juez enérgico, insiste en sus órdenes, pero el Alcalde insiste a su vez en las suyas y prosiguen los golpes a la pobre puerta que ya apenas podía resistirlos.

Entonces, momento solemne, el Juez, al verse solo y desatendido, al ver que iba a quedar por los suelos el prestigio de la administración de justicia, cual nuevo Cesar prefirió envolverse en su toga y sucumbir dignamente, y así es que, poniéndose con energía junto a la puerta, cruzada su vara delante de esta, insistiendo virilmente en el respeto a su autoridad.

Ya un golpe iba a hacer añicos la insignia de la autoridad, cuando el comisionado lo detiene y cesa en su inconcebible propósito, y se pone junto al Juez para acompañarle y darle explicación de sus actos". No saben, diu la crònica, que va succeir després, però criden l'atenció del Jutge de Berga, del President de l'Audiència, del governador civil, de la Diputació provincial i dels ministres de Governació i Gràcia i Justícia, pels fets de Bagà⁴⁰⁸. Hem resseguit els fets de Bagà. Amb les reserves que calgui, són una mostra del caciquisme i del comportament d'alguns cacics, de seguida veurem perquè *El Bergadán* s'hi va interessar tant.

El 24 de febrer, *El Bergadán* publica el titular "*Como empieza...*". Es tracta d'un article que explica com comença, però també com acaba una història com la de l'alcalde de Bagà: Esteve Noguera va ésser governativament nomenat regidor i Alcalde de Bagà el darrer mes de març, per recomanació de Marín Carbonell; es va començar a significar el darrer maig en unes eleccions que van motivar una causa criminal i que van ésser anul·lades el novembre per la Comissió Provincial; les segones eleccions també estan pendents d'un recurs de nul·litat i han originat algunes causes criminals.

A causa de les primeres eleccions Esteve Noguera ha estat processat i suspès, passant a exercir el primer tinent. Es conformen dient que la justícia és segura, però lenta, ja que ha trigat nou mesos per aquesta suspensió. Però l'articulista segueix: "Ahora bien; si para suspender al Alcalde de Bagá Sr. Noguera ha sido preciso auto judicial, fundado en la existencia de delito, ¿acaso no bastaría una falta administrativa, un abuso cualquiera, o siquiera una negligencia indisciplinable para suspender de su cargo al engréido Alcalde de Berga, D. Agustín Rosal y Sala?" També han estat suspesos els alcaldes de Prats i altres i acaben cridant l'atenció del governador sobre la gestió governativa i administrativa de Rosal⁴⁰⁹.

Per la seva banda, el periòdic contrari a Rosal, continua informant del passat, com correspon en any electoral.

El 12 d'abril, enfocant ja les eleccions, sota el titular *Actualidades. La dimisión de un alcalde, ¿un traidor?*, podem llegir:

"El egregio Alcalde de Berga D. Agustín Rosal y Sala, debía presidir con arreglo a lo dispuesto por la Excma. Comisión Provincial en conformidad a lo prevenido en el Art. 91 de la Ley Electoral".....les eleccions municipals dels dies 6, 7,8 i 9 a Bagà.

"A las diez y media de la noche del día 5, montó a caballo D. Agustín Rosal y acompañado de dos paisanos con carabinas se dirige hacia Bagá con el propósito sin duda, de presidir la mesa interina cuya elección debía empezar el siguiente día 6 a las 9 de la mañana. ¿Porque el Sr. Rosal no emprendió la marcha a Bagá, por la tarde para recorrer de día las 6 horas de distancia que entre aquella población y Berga median, sinó que aguardó a las 10 y media noche por lo que tuvo que recorrer a oscuras el largo y accidentado y expuesto camino que es preciso recorrer para ir a Bagá? ¿Es que no tenía intención de ir a Bagá para que no pudiesen celebrarse las elecciones como ocurrió el 8 Diciembre próximo pasado, y sus amigos pudiesen continuar al frente de la Administración Municipal de tan importante villa, y solo al saber, por telegrama recibido, que iba a Bagá un Delegado del Sr. Gobernador Civil, se decidió a emprender la marcha para tener el gusto de apostrofar al delegado o intimidarle con la inmediata destitución que le anunció?"

Lo ignoramos, pero lo que sí sabemos, es que el caballero Rosal llegó a Bagá con objeto de presidir las elecciones municipales y un cuarto de hora antes de las nueve del día 6, se revolvió sin presidirlas, llevándose el desaire consiguiente a tener que abandonar un puesto que la ley le confiere, porque el Gobernador civil lo confirió a otra persona.

Cierto que esta no pudo tampoco desempeñar tal cargo, el día 6 por obstáculos que ofreció el Alcalde de Bagá, y el día 7 por recibir conforme había predicho el Sr. Rosal, una terminante orden del Gobernador Civil mandándole que se retirara y encargando la presidencia de las elecciones al Alcalde de Bagá, ¿pero quita esto que el desaire dado al caballero Rosal resulte más evidente y repetido?

¿Y no dimitirá? Ante la doble prueba de desconfianza recibida, no dimitirá el Alcalde de Berga?

La ley le confiere una Comisión y el Gobernador Civil se la quita, y primero la confiere a un Delegado suyo, y después al Alcalde de Bagá que en ningún caso podía desempeñarla y a pesar de la orden recibida no la desempeñó, ¿que demuestra esto, sino que la superior Autoridad Civil de la provincia tiene más confianza en una persona imposibilitada por la ley, que en el Sr. Rosal Alcalde de Berga a quien la ley designaba única y exclusivamente?” Continúen insistiendo en la dimisión de Rosal i pasen a ocupar-se, en el mateix article, de *Crónica de Berga* (recordem que aquesta publicació va aparèixer el 7 de juliol del 1883 i la dirigia el metge Casals, cosí germà de Penina) “Díganos la *Crónica de Berga*, quien es y que representa, y entonces sabremos si es verdad que el autor, editor, director y redactor de tal impreso, es aquel D. Carlos Casals y Sala, médico cirujano, titulado Doctor en medicina, sub-delegado de (sanitat) este partido, alférez de reemplazo indefinido, propietario y vecino de esta ciudad, si es aquel antiguo redactor de *El Bergadán* que publicó un suelto de gacetilla contra los Sres. Foix y Satorres y al presentarse estos pidiendo explicaciones a su autor, calló como un muerto y consintió que el actual director de *El Bergadán* para salvar el prestigio del periódico, se confesara su autor moral responsable y asumiera las consecuencias, si es aquel mismo redactor que publicó una charada y un soneto contra dos conocidos abogados de esta, que hicieron llorar de sentimiento y dolor justísimos a sus respectivas esposas, madres y hermanas”.

Aparentment, no té sentit barrejar els fets de Bagà amb la desautorització del director de *Crónica de Berga*. Vegem, però, que va publicar el periòdic rosalista.

El 15 de març es limiten a dir que creuen que també s'han anul·lat les segones eleccions de Bagà del darrer desembre. El 12 d'abril, la mateixa data en que *El Bergadán* va publicar l'article que hem reproduït ara mateix, *Crónica de Berga* publica el d'*Un conflicto en Bagá*. Com veurem, no són coincidents:

“Estaba ya en la villa de Bagá, D. Agustín Rosal, y algunas horas antes de la señalada para principiar la elección, presentose un forastero que llegó a aquella villa acompañado del conocido abogado de esta ciudad D. Rafael Joaquín Penina. Dijo llamarse Elias Calvo y se anunció como Delegado del Excmo. Sr. Gobernador Civil para presidir las elecciones municipales. El Alcalde de Berga manifestó a aquel señor la extrañeza de su delegación; sobre todo tratándose del desempeño de un cargo cuya designación se hace por la misma ley y tan seguro estaba de ello el expresado Alcalde, que tan luego como el Excmo. Gobernador Civil tuviese noticia de lo ocurrido se apresuraría indudablemente a disponer la retirada de dicho delegado y que no creía transcurriesen 24 horas sin que se hubiese expedido dicha orden. Mas, con todo, a fin de no provocar un conflicto, D. Agustín Rosal dijo que acataba la orden y que en su virtud se retiraba, saliendo en las ocho y media de regreso a esta ciudad.

El Sr. Delegado reclamó luego al alcalde de Bagá los documentos necesarios a las elecciones que debían verificarse y aquella autoridad se negó a facilitarlos,

manifestando: que la Comisión Provincial de conformidad a lo dispuesto en la vigente ley electoral, había designado al Alcalde de la cabeza del Partido Judicial y que por lo tanto las elecciones dejarían de estar arregladas a los procedimientos legales, si la Presidencia de la mesa interina se desempeñase por otra persona que no fuese el Alcalde de Berga y que por no tener complicidad en las pretensiones del delegado y a fin de evitar responsabilidades no podía facilitarle los documentos que le reclamaban y que solo tenía a disposición del Alcalde de Berga. Empezado ya el conflicto, se pasó el día cruzándose ordenes y contestaciones entre la autoridad local y el delegado manteniendo aquella su firmeza y no cejando éste en sus pretensiones.

Últimamente el Delegado publicó un bando anunciando que había aplazado las elecciones y que empezarian al día siguiente; pasando además oficio al Alcalde en que se le ordenaba que a las nueve de la mañana del lunes tuviese abierto el Colegio, poniendo a su disposición todos los documentos necesarios.

Poco antes de la hora indicada, los alrededores del colegio estaban invadidos por numeroso gentío, no faltando ya muchos devotos del Dios Baco que estaban dispuestos a emitir su libre y **espontáneo sufragio**. Sonaron las nueve y la puerta del colegio permanecía cerrada y el público se mostraba ansioso de saber lo que ocurriría. De pronto, a una orden del delegado, fuertes martillazos chocaron contra la cerradura de la puerta. El martillo parecía ya más fuerte que la ley y en aquellos momentos solemnes y graves, antes que la puerta, balanceándose cediese a una invasión del colegio o, quizás diremos mejor a un atropello de la ley, se presentó la Autoridad local y abriéndose paso entre la multitud, dispone ante todo, que cese el atropello; y dirigiéndose luego al delegado y con voz clara y resuelta y con el desenfado propio del que se cree amparado en una ley, dice a dicho Sr. que se retire inmediatamente de orden del Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia; entregándole al efecto un oficio de la Alcaldía de Berga en que se le transmitía la orden que por telégrafo se había comunicado al Alcalde de Manresa.

El Delegado parece que mostró sobresalto al recibir una orden tan terminante y la trasmudación de su semblante parecía revelar que le asaltaban dudas y temores por las extralimitaciones que hubiese cometido. Este incidente fue, podemos decir, el fin de fiesta que puso término al curioso drama que se representaba en Bagà desde primeras horas de la mañana del Domingo de Ramos.

Por otra parte las elecciones no pudieron continuar a pesar del pregón del Delegado, por no haberse empezado en el día señalado por la Comisión Provincial”⁴¹⁰.

Hem aportat l'anecdota del conflicte de Bagà perquè, tot plegat, és una bona mostra dels mecanismes del caciquisme més barroer que justifiquen, amb escreix, l'absentisme dels votants.

En definitiva, tot el conflicte de Bagà obeeix a la pràctica ja coneguda de comptar, encara que sigui de manera interina, amb alcaldes addictes al candidat designat a l'hora de celebrar eleccions.

El conflicte de Bagà, planteja també una pregunta molt simple: com el pragmàtic Agustí Rosal, amb les preocupacions industrials i econòmiques que ben segur tenia plantejades, podia “perdre el temps” en aquestes “futeses”? La resposta la trobarem en les eleccions legislatives del 1884, 1886 i 1889. En totes aquestes eleccions farà elegir a Marín Carbonell amb el vot carlí. Per assegurar el triomf d'aquest i preservar els interessos de les seves indústries, haurà de comptar amb assegurar-se l'alcaldia de Berga, àdhuc assumint-la personalment quan sigui necessari.

El poder polític de Rosal sobre el Districte al que aporta feina, llocs de treball i projectes ambiciosos, iniciat amb les eleccions de Faura, Duran i Bas i Marín, esdevindrà indiscutible fins a les primeres eleccions per sufragi universal el gener del

1891. Els homes i les entitats que li havien fet oposició, solament tindran dos camins: o bé s'avindran als interessos del rosanisme, que serà el que farà la majoria, o bé es mantindran en l'oposició sistemàtica, tensant les situacions fins a l'infinit. Aquesta actitud opositora, socialment suïcida, solament es podran permetre el luxe de mantenir-la el tàndem que formaven Ramon Pujol i Thomàs i Rafael Joaquim Penina i Sala que, lògicament tindran les de perdre, com hem pogut veure en les eleccions esmentades i molt especialment en les legislatives del 1881.

Candidats i votacions

Si els cacics polítics del Berguedà haguessin viscut una situació menys crispada, les eleccions legislatives del 1884 haurien estat, com altres vegades, de candidat únic. Era tant segur que el candidat dels Rosal seria reelegit, ara però, com a conservador, que els adversaris del que quedava de *La Prosperidad*, ni tant solament trobaven candidat per fer-li cara. *El Bergadán* publica una mena de "romanço", que titula *Elecciones* i retrata prou bé la situació:

1ª

*Ara que s'acostan
Las elecciones,
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós!
aneu al urna
Si us donan cuartos
per dar lo vot
Arraplaqueulos
no sigueu boits,
es un negoci
com cualsevol.
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós!
aixís aprenan
Si acás vos parlan
d'un tal Fauró
no sigueu tontos
doneuli vots
que's un subjecte
groxut y tort,
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós!
ellas que votin
Si la familia
del mar y mon
vos dona feyna
teixint cutó
si ell ho mana
doneuli vots.
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós"*

*Si fa sis mesos
que ja sou morts
deixeu la fossa
y a poch a poch*

*que teniu vot.
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós!*

*Vusté que's mestre
y ensenya noys
pot obligarlos
a doná el vot.*

*de fe elecciones.
¡Visca la gresca!
¡Visca l'arrós!*

*També las donas
sens distinció
¿no tenen cedula?
donchs tenen vot,*

*als seus xicots.
¡Viva la gresca!
¡Viva l'arrós!*

2ª

*Aquest districte
está molt mal,
¡Viva la gresca!
¡Viva la sal!
pro que's respecti
Volem tramvias,
Volem canals,
un matadero,
plassas reals;
doncas que votin
a don Pascual.
¡Viva la gresca!
¡Viva la sal!
que tots los deutes
L'aygua del Metge
será abundant,
farem escalas
de catedral,
mercats ab taulas
de metall blanch.
¡Viva la gresca!
¡viva la sal!
que's mort un poble
Volem que'ls pressos
sian tractats
com a personas
penitencials;
fora barrejas
que's tornan mals.
¡Viva la gresca!
¡Viva la sal!*

*Volem que els gossos
sense bossal
mengin la bola
estomacal,*

*l'humanitat.
¡Viva la gresca!
¡Viva la sal!*

*Volem arcaldes
més populars,
que el presupuesto
sia aprovat*

*sian pagats.
¡Visca la gresca!
¡Visca la sal!*

*Fora fronteras,
fora tirans,
volem ser llibres
llibres y honrats,*

*sens llibertat.
¡Viva la gresca!
¡Viva la sal!*

Districte de Berga, abril 1884.

Bona part d'aquest text va ésser escrit en clau de política municipal de Berga: les al·lusions a les obres que es projectaven o ja es realitzaven és evident, (nou escorxador; plaça de Sant Pere i noves escales de l'església parroquial; l'al·lusió a les "barreges" a la presó, l'atribuïm al tancament de les noies de Cal Pons; la cruel "bola" per exterminar els gossos que vivien als carrers, va ésser una pràctica habitual als nuclis urbans durant molts, massa, anys. Sorprenentment, però, en aquesta publicació no hi trobem la carrega vitriòica que acostumava a emprar la publicació de Penina en aquestes circumstàncies. Naturalment, això no vol pas dir que s'acceptés resignadament la situació i es pensés provar de canviar-la, però les coses s'havien de fer d'una altra manera.

El problema ara seria trobar candidat, ja que de no ser un il·lús, qualsevol podia veure que les seves possibilitats davant el candidat de Rosal eren molt minses. En conseqüència cal preguntar-se, qui podia llançar diners en una campanya electoral que se sabia perduda d'antuvi. Pels cacics locals contraris a Rosal, ja convertits en experimentats agents electorals i hàbils manipuladors d'actes, acceptar aquesta situació suposava desaparèixer de l'escena política, de manera que cercaren enginyoses formes d'ensarronar vanitosos incauts que volien fer carrera política i la mateixa Administració.

Crónica de Berga, periòdic rosalista, denunciarà el mes de març, que tres persones de Puig-reig, Gironella i Casserres s'havien presentat al Governador fingint ésser vocals

de la *Liga de Propietarios* del Partit, manifestant que la Junta la formaven cinc propietaris que estaven fortament dividits pel que feia al candidat de les properes legislatives; ells tres es presentaven per oferir el seu “valuós recolzament” al candidat “oficial” que s’assignés al Districte.

Segons l’esmentada publicació, la Junta de la *Liga de Propietarios* la formaven set membres i tots, unànimement, recolzaven a Marín Carbonell. Els noms que s’han donat per altres candidatures, s’han anat retirant per no veure-hi possibilitats. Ara, diuen, s’anuncia el del “Sr. Acal”.

“En resumen; de los dos bandos que creemos figurarán en la próxima lucha, solo uno, la Liga de Propietarios, tiene designado su candidato, sin que el partido que ha de medir sus fuerzas con las de aquella asociación, tenga resuelto, por lo visto, cual ha de ser el favorecido; tal vez por no dudar de que efectivamente el Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación estuviese de acuerdo con cierta persona de esta ciudad que así pretendió significarlo al Excmo. Sr. Gobernador, por más que se dice no se mostró propicio a crearlo, esta autoridad”⁴¹¹.

En el número següent, el 39, fan una anàlisi que és molt suggerent pels termes que emprà: “...estamos en el término del período de incubación de la fiebre electoral”; no els és cap sorpresa, perquè des del mes de gener, “nos encontramos bien prevenidos para salir de ello lo mejor librados que sea posible”.

A Berga hi haurà tranquil·litat. “En efecto; mientras otros Distritos electorales han visto como ya desde los primeros momentos se les preparaba el yugo que más tarde debería ponerseles; mientras importantes Partidos han presenciado, como operaciones preliminares, la discusión sobre cual candidato podría **recomendárseles**, la sustitución de tales o cuales empleados, la renovación de tales o cuales corporaciones, la destitución de tal o cual autoridad, el nuestro se ha conservado enteramente tranquilo, completamente impasible. ¿Por qué?”

Aquest Districte és d’una condició diferent que altres: “Ha probado varias veces desde 1876 que no se somete con facilidad a los deseos de los que desconocen o ven desde lejos nuestras necesidades.....”

“... Los primeros gefes que desde la Corte dirigen la marcha gubernativa de la nación, y los segundos que ayudan a aquellos desde la capital de la provincia están convencidos de que en Berga, si es verdad que existen bien marcados dos bandos opuestos, bien manifiestas dos fracciones distintas, cada vez que una lucha electoral se presenta, también es cierto que cada fracción, cada bando (ó como quiera que se llame) es, en cuanto a política, en el verdadero sentido de esta palabra, un compuesto totalmente heterogéneo.

¿Que de extraño tiene, pues, que el actual gobierno no haya querido venir a buscar política en este arrinconado Partido?”

El Governador sap que el districte marxa bé administrativament, excepte, escriuen, el municipi de Bagà, on el problema es solucionarà amb unes segones eleccions municipals. “¿Que de particular tiene, pués, que aquel ilustrado y alto funcionario no haya acudido a sus atribuciones más que para normalizar en lo posible el proceder de la aludida población?”

Pero, no es sólo la entera libertad en que nos deja el partido oficial, lo que nos hace juzgar tan bien sobre la próxima elección”. És també la força de la *Liga de Propietarios* i la unanimitat dels “siete primeros gefes de la misma” que, de temps, tenen a Marín per candidat.

L'altra facció, segons la mateixa font, després de discutir molt i haver fet diverses ofertes a diferents possibles candidats, àdhuc han temptat a Marín, han ofert la candidatura al professor auxiliar de la Facultat de Ciències de Madrid, D. Saturnino Lacal que, es diu, és a Barcelona per estudiar les seves possibilitats i els compromisos que hi ha amb Marín. *"Podemos también indicar que, por lo visto, el Sr. Lacal sería en todo caso, candidato adicto al Gobierno, pero no **candidato oficial**"* ⁴¹².

Finalment, el professor Lacal no es va arribar a presentar i, es diu, que el diputat provincial Pere Pujol Thomàs s'havia postulat a sí mateix per la representació a les Corts. S'explica d'aquesta manera: a Berga s'ha exhibit un telegrama que es fingeix remès pel President del Consell de Ministres i que va dirigit a *"un sujeto de esta vecindad"*, assegurant-li l'escó a Madrid si s'afiliava al Partit Conservador. Amb ironia, afegeixen que *"muchta importancia es esa, pero al fin las notabilidades se buscan donde están; sobre todo cuando el buen servicio del país así lo reclama"* (Era de domini públic que Pere Pujol, molt més limitat que el seu germà Ramon, actuava sempre, almenys en política, al dictat de Ramon). També diuen que Lacal s'ha retirat de la cursa electoral, tal vegada per haver sabut que qui li va oferir el Districte, es postulava ell mateix remetent anònims i que mentre negociava amb Lacal el recolzament a la seva candidatura, l'oferia també a altres possibles candidats i que (se) *"ofreció también en manejar el **manubrio electoral** en favor del contrincante de aquel señor. También se añade que, si hubiesen podido lograrse los cambios de Ayuntamiento que se exigían al Sr. Lacal, habrían servido, a falta de simpatías, para que saliese elegido no el Sr. Lacal sino el mismo que ofrecía a otros el Distrito"*. En la mateixa publicació i com a notícia de darrera hora, escriuran: *"Decididamente según se nos asegura, el conocido sujeto de esta localidad don Pedro Pujol Thomás, manifestó el miércoles en Barcelona que, como hombre de **más base**, se presentaba candidato para este Distrito."*

Al fin pues, la Liga de Propietarios, que desde el principio viene apoyando al Sr. Marín, sabrá ya con quien debe medir sus fuerzas. Al último, entre tantos como se anunciaron quedarán solos los Sres. Marín y Pujol, no siendo exacto que se presente el Sr. Faura, según así lo tiene explícitamente demostrado" ⁴¹³.

Pere Pujol no es va arribar a presentar: sense possibilitats, hauria estat llançar diners en l'organització de les eleccions i els germans Pujol en inversions, hi entenien.

Calia mantenir-se a l'escenari polític, però com podem veure, la recerca de candidats per anar a perdre era difícil. Els candidats per anar a guanyar ja venien determinats per instàncies més altes. Finalment, el candidat que va acceptar presentar-se va ésser Sebastián Pascual de Romero ⁴¹⁴.

Com ja hem avançat al parlar de les publicacions locals que apareixien durant els períodes electorals, no s'ha conservat o no hem sabut trobar, *La Reforma Bergadana*, el periòdic que es manifestava públicament liberal. D'haver-lo pogut consultar, probablement tindríem una mostra de com s'anava reclutant i professionalitzant la "nova" classe política de la Restauració. Les rèpliques a la publicació que no hem pogut consultar, aporten alguna informació d'interès.

Cronica de Berga, publica un extens article que titula *Un poquito más sobre elecciones* que ens sembla d'interès. L'article s'ocupa de les gestions que fan els seus adversaris per trobar un candidat capaç de satisfer les actuals exigències, "filles d'una mal entesa o fictícia expansió de patriotisme". Repeteixen, una vegada més el que han anat dient reiteradament: a la recerca de candidat, van temptar a Bonanza, que no va acceptar; també van fer les mateixes gestions amb Zulueta i Lacal i ara amb Pascual de Romero; el mateix Pere Pujol s'ha promocionat pel càrrec. Expressen la seva convicció, "molt pròxima a la seguretat " de que vencerà Marín perquè el recolza la

unida i compacta *Liga de Propietarios*. D'ací la sorpresa d'un full imprès que ha circulat per Berga i que, casualment, diuen, han tingut l'oportunitat de llegir: sobre el seu contingut cal fer alguna puntualització.

El full en qüestió, diuen, és un numero extraordinari d'un periòdic liberal, aparentment publicat a Sant Julià de Cerdanyola el 9 d'abril del 1884, que firma Sebastià A. Pascual, des de Barcelona, el dia 2 d'abril i va destinat als electors del Districte de Berga, on l'autor es postula com a candidat.

El periòdic rosalista *Crónica de Berga* reproduïx algunes de les coses suposadament escrites pel candidat i els de *Crónica* les repliquen.

Pascual de Romero escriu: "Instado por los numerosos y buenos amigos que tengo en el país para que me presentara a candidato para la Diputación a Cortes, he titubeado durante muchos días en resolverme....". Es limiten a escriure que no creuen que siguin gaire nombrosos els amics que el candidat té al districte, perquè ho han preguntat a molts que podrien ésser-ho i solament n'han trobat un que el recolzi electoralment. També qüestionen que hagi "titubeado" durant molts dies, a no ser que mentre ell s'ho pensava, altres empresin aquests dies per cercar influències per canviar ajuntaments i destituir "empleados pundonorosos".

El candidat, finalment, pren la decisió: "Pero no sabiendo como rehusar tan señalado honor he resuelto al fin, admitir el que mis amigos lleven mi nombre a los próximos comicios". Sobre la seva decisió, "nada, absolutamente, se nos ocurre".

"Antes, empero, quiero que todos los electores de ese abandonado Distrito.....", continuava escrivint el candidat, segons els fragments reproduïts al periòdic rosalista. Que Romero tracti el districte d'abandonat els treu de polleguera i el responen amb els mateixos termes que hauria respost Penina, però amb menys dret. Talment sembla que els candidats presentats pel de *La Prosperidad*, fossin els presentats per Rosal. Escriuen:

"¿Sabe V., con conciencia, lo que dice Sr. Romero? ¿En que sentido emplea V. la palabra **abandonado**?". Per treure de l'error al candidat novell, passen a informar-lo de la representació que ha tingut el districte els darrers 10 anys. Com a mínim, la interpretació resulta curiosa: a nivell provincial, Joaquim Farguell Caum, "cuya pérdida será eternamente llorada por infinidad de familias"; el va succeir Faura, la vàlua del qual, prou bé coneix Romero, y "sin ir tan lejos, hoy mismo es diputado provincial por Berga el digno hijo y único sucesor del primero que hemos nombrado, el joven y entusiasta compatriota D. Manuel Farguell de Magarola, cuyo ilustre apellido lleva en sí todo el elogio que de él podríamos hacer" (anys després ja ho diria Romanones: en política quan deia "*nunca jamás*", parlava dels propers cinc minuts) No s'acaben aquí els canvis de valoració: al Congrés, el Districte ha estat representat per Bonanza, "quien como diputado y como particular ha hecho siempre suyas las necesidades de este distrito, en favor del cual aun hoy emplearía con gusto su valer". Quan aquest es va haver de traslladar a Cuba per "*imperiosa necesidad*", el va succeir Orozco; "sobre las cualidades de este preclaro joven, nada tenemos que decirle, Sr. Romero; España entera le conoce ya, y Cataluña le quiere con entusiasmo y se enorgullece al contarle entre el número de sus hijos adoptivos". A Orozco el va succeir Duran i Bas, "una eminencia española, como sabe V., para cuya calificación es débil nuestra pluma. Vino después a representarnos hasta hoy, para volver luego, en el alto cuerpo colegislador, D. Joaquín Marín y Carbonell, distinguido catalán, joven que arde en deseos de ver feliz a nuestra patria y que incesantemente se desvela por ser útil a este distrito que dentro pocos días le demostrará su agradecimiento entregándole, por segunda vez, una credencial honrosa".

El candidat que es defineix com a conservador liberal, independent i per tant de cap partit, proteccionista i catòlic es defineix: “Conservador liberal en mis ideas, estoy no obstante libre de todo compromiso político; así es que mi candidatura no es la de ningún partido, sinó completamente independiente...En mi condición de catalán y mi juventud invertida casi exclusivamente en los negocios, indicios son de que la producción nacional ha tenido en mí un constante defensor....En una palabra; en política, por mi formación genuinamente religiosa, he sido y soy partidario de las ideas y procedimientos templados; en economía, estimo indispensables las leyes protectoras para que nuestra querida patria adquiera el brillo y esplendor, a que es acreedora”.

A les eleccions del 1884 els carlins, fortament dividits internament, no van presentar candidats, però la subtil rèplica dels rosalistes qüestiona l'autodefinició de Pascual Romero, sinó per ell mateix, sí per les característiques dels que li donen suport: “Creemos que es V. conservador liberal y que jamás ha sido político, basta que así nos lo diga, y que quiere presentarse como independiente; pero, sus numerosos y buenos amigos empiezan por disimular tales cosas con el modo y forma en que han publicado los deseos, aspiraciones y propósitos de V. Que es proteccionista, tampoco lo dudamos; ¿que catalán no lo es?. Tendremos también muy presente que, por su educación genuinamente religiosa haya sido y sea partidario de las ideas y procedimientos templados; pero, nos choca bastante que haya ido a refugiarse bajo el amparo o protección de los que, en lo que V. dice, son considerados aquí como más destemplados”.

L'article acaba donant uns consells al candidat i prevenint-lo que es guardi dels que l'acompanyen. Desqualifiquen la pràctica política i venen a dir-li que no sap pas en quin embolic l'han ficat:

“Todavez que sin ser políticos, V. y nosotros hemos hecho alguna referencia a política, vamos a darle una ligera idea de lo poco conocida y mal considerada que es esta **señora** entre los habitantes de nuestro distrito. Pueden considerarse divididos estos, en la presente ocasión, en dos desiguales grupos, uno que desea y quiere y espera la reelección del Sr. Marín y otro que se desespera al pensar que esto va a suceder. El primero aspira, como fin principal a obtener la felicidad del país; el segundo, quiere ir un poco más allá, quiere contribuir al arreglo de la nación. A este fin desplegó hace poco tiempo una bandera con varios colores, pero con el lema de **guerra** encarnizada **a los carlistas**. Como aquí, desde la pacificación, no hay más que gente pacífica ha tenido que hacerse los carlistas, esto es los enemigos, a gusto suyo y ha nombrado tales a todos cuantos dejan de favorecer sus planes y apoyar sus propósitos locales, bien que sabe hacer salvedad de que hay quien es carlista acérrimo en Berga y liberal nada sospechoso fuera de Berga”.

“Entre los pocos que tienen al parecer confiada la custodia y dirección de dicha bandera, los únicos puede decirse que han sabido demostrar ser capaces de defender su consecuencia política proceden del campo carlista y del campo federal, casi cantonal (al·lusió a Pujol i Penina); los restantes creemos valen y valdrán siempre muy poco y manifiestan tener suficiente atrevimiento para figurar en pocos días en distintos y opuestos comités. ¿Que le parece, pues, a V. de la jefatura del tal grupo? ¿Que valor, cree, puede darse a sus aseveraciones y que confianza puede fundarse en sus procedimientos? ¡Que bien se comprende, por tanto, que sean los menores en número!. Los amigos del Sr. Marín, nada quieren ni nada esperan de la política ni para nada malgastan el nombre de ésta; por eso podrá V. observar que en esta próxima elección gobernando el Sr. Cánovas le votarán lo mismo que le votaron en la pasada, presidiendo el gobierno el Sr. Sagasta. Por lo demás esté V. seguro de que, en uno y otro lado militan soldados que si tuviesen que ingresar en filas de política general, se dividirían bastante”.

“Estamos viendo que nos hacemos ya pesados, y vamos a terminar. Ocasiones tendrá D. Sebastián Pascual de Romero, para conocer a sus improvisados adictos y para estudiar el modo como, sin rubor alguno, puede pretenderse figurar en pocos meses en tres o cuatro o más fracciones políticas; bien podrá si quiere, aprender la manera de llamar carlistas y **malos patriotas** a cuantos en cuestiones puramente locales ostentan distinta opinión, aun cuando sólo sea al objeto de hacer dudar a unos pocos que desde lejos les oyen; bien podrá ver, como como cobardemente saben insultar algunos escudándose tras una respetuosa pantalla; bien podrá calcular, tal vez, a cuan alto precio salen en ciertas ocasiones los votos adquiridos. Y para que no se crea que hablamos con pasión, reasumiremos (sic) todo lo que, en pobre estilo y confuso lenguaje, hemos dicho, dando al Sr. de Romero un sencillito consejo”. Aquest darrer consell tal vegada va ser determinant perquè el candidat abandonés a darrera hora, ja que li venien a dir que aquesta farsa li costaria molts diners: “Se nos contó hace poco que al reputado farmacéutico de Barcelona, Dr. Casasa, a quien no tenemos el gusto de conocer siquiera, se encontró, uno o dos años atrás, en una situación parecida a la que atraviesa V. y, como este doctor supo con gran acierto y oportunidad prevenirse, no dudamos sacaría V. algún provecho si podía tener una entrevista con dicho facultativo, antes de resolverse de un modo definitivo a sostener y costear la lucha electoral en que va V. a entrar”⁴¹⁵.

Aquest text ens sembla prou clarificador del que devia ésser la situació política berguedana; totalment dominada pel rosalisme. La força del que podia haver estat *La Prosperidad Bergistana*, havia desaparegut i les dificultats de trobar i fer triomfar candidats si no es comptava amb la complicitat del govern civil per canviar prèviament ajuntaments, convertia la tasca en impossible.

La Prosperidad Bergistana i les eleccions legislatives. La nova situació d' El Bergadán

Amb Pujol ocupat en afers tributaris, Rosal sembla que va decidir acabar amb *La Prosperidad Bergistana* i el seu orgue de premsa, des d'on s'organitzava la seva oposició. No va assolir aquest objectiu, però si que es va produir una divisió que deixaria al grup Pujol-Penina en minoria.

El dia 6 de gener del 1884 apareix el primer *El Bergadán* de l'any. Sota el titular *Felicidades*, saluden als lectors en el novè any de la publicació, i es feliciten ells mateixos com a redactors per estar al mateix lloc, després de tant crua guerra com la que han hagut de suportar. Segueixen amb els ànims del primer dia i amb els mateixos propòsits i ni els adversaris ni les desercions els faran canviar. Feta aquesta afirmació, escriuen: “Nada significa, pues, que no sea desde hoy este periódico, órgano de la *Sociedad La Prosperidad Bergistana*, pues no menos que antes sino que aun con más ardor si cabe, continuará siendo el constante e inquebrantable defensor de los intereses generales del Distrito”.

“Proseguiremos pues clamando con voz fuerte contra todo abuso y arbitrariedad, venga de donde viniere, y sea cualquiera la clase de la víctima, que ni la pequeñez o desvalimiento de esta nos ha de retraer, ni la altura o poder del que cometa el agravio ha de imponernos ni hacernos desistir de nuestro justo empeño”.

“Procuraremos sí evitar toda cuestión personal, siempre enojosa, pero ni esto implica que la rehuyamos si se nos provoca, ni quiere decir que renunciemos a llamar a las personas por sus nombres si a alguien hemos de aludir, pues tenemos por desdoro de la prensa tanto el hipócrita proceder de hablar por señas, como (se) dice, sin atreverse a pronunciar ciertos nombres, como la falta de viril entereza para sostener en el terreno judicial y en otro terreno cuanto en un periódico tenga que publicarse con

severidad imparcial, a la vez que con la dignidad y cortesía que las buenas formas requieren”.

“Por otra parte continuaremos también ocupándonos con carácter preferente de todo lo que roce con la prosperidad del país, esforzándonos en procurar el aumento de vías de comunicación que es lo más esencial y prestando nuestro insignificante apoyo a toda empresa útil que pueda contribuir a levantar el Distrito de la postración en que se halla”.

“Tanto en este punto, como en lo referente a los abusos de que tengamos noticia, no reconoceremos amigos ni adversarios, pues lo mismo aplaudiremos al contrario si lo que proponga lo consideramos beneficioso, que censuraremos al amigo si en su obrar se aparta de lo que la justicia, la equidad o la pública conveniencia exigen”.

“Y después de esto, aún nos quedará tiempo y lugar para amenizar el periódico con noticias de utilidad o pequeños trabajos literarios que su índole permita; pero como no nos gusta prometer demasiado, al tiempo damos por testigo de nuestros buenos propósitos, no dudando que nuestros lectores los verán comprobados y continuarán dispensándonos la misma confianza con que hace ocho años se sostiene esta humilde publicación” ⁴¹⁶.

Hem pogut veure com *El Bergadán* comença una nova etapa, que està bàsicament en mans de Penina. Sorprenentment, no es fa cap al·lusió a Josep Blanxart i Grau, dedicat a la seva explotació agropecuària de la Riereta; Ramon Pujol i Thomàs es citat molt sovint com a referent polític i ciutadà, però, ocupat en l'administració del cobrament de contribucions, base del seu nou poder polític i en els seus negocis privats, no sembla que tingui una intervenció molt directa en la publicació del periòdic d'aquesta època, bo i que Penina mantindrà, una segura dependència de Pujol, en part pels auxilis econòmics i puntuals que aquest li presta. En aquests anys, Pujol es dedica per damunt de tot a fer créixer la seva fortuna personal; tampoc, almenys de moment i atenent-nos sempre als exemplars que hem pogut consultar, s'explica perquè el periòdic de Penina ha deixat d'ésser el portaveu de *La Prosperidad Bergistana*. El 13 de gener es limiten a ressenyar que aquella Societat havia passat per un període de transformació que no dubten pas de que reportarà millores pels “socs constants” de la mateixa. A l'acabar l'any electoral 1884, passades les eleccions, informaran del que ocultaven el mes de gener.

El 6 de desembre publiquen un article amb el titular ACATALIPTOS. *El Bergadán* de Penina escriu amb un rebuscat estil:

“Aunque pongamos en griego el epígrafe de este artículo, es bien cierto que no lo hacemos para que se nos entienda, puesto que, si incomprensible es el título para los que no conocen el armonioso idioma de Homero, Sócrates y Platón, que no desdeñó el evangelista San Marcos para escribir en (la) Biblia, en cambio tiene la particularidad de ser entendido por los que no le comprenden, y por lo tanto todos han de entenderlo. Entenderán por tanto que vamos a ocuparnos de un asunto que no sabemos entender y por esto le bautizamos en griego.

¿Y quién es capaz de entenderlo?

Nos explicaremos en lo que podamos y si nuestros lectores entienden la cuestión esta ventaja podrán añadir a las muchas que nos llevan.

Desde luego habrán adivinado, que nos referimos a ese **imbroglio** de la fusión del **Centro Católico** con **La Prosperidad Bergistana** que hace ocho o diez días preocupa a los desocupados de Berga.

Como no somos ni hemos sido nunca de aquel Centro, y hace cerca de un año, que no **representamos** a la Sociedad que continua titulándose **Prosperidad Bergistana**, resulta que nos hallamos en terreno independiente y firme para ocuparnos del asunto sin que pueda sospecharse de nuestra parcialidad.

Vamos pues a ello, empezando por reseñar los sucesos recogiendo las noticias adquiridas, a reserva de rectificar si incurrimos en alguna inexactitud, pues que si al atacar **no hemos rectificado ni rectificaremos nunca** una palabra, ni retiraremos un ni una , (un punt ni una coma); al referir hechos o reproducir noticias, no creeríamos desdoronarnos, si las rectificamos desde el momento en que se nos demostrara o nos convenciéramos de que habíamos incurrido en alguna equivocación de hecho, o habíamos consignado alguna noticia que no resultó cierta.

PRIMER RUMOR

Que la Sociedad de la juventud católica titulada **Centro Católico** ha hecho proposiciones a la Sociedad titulada **La Prosperidad Bergistana** para fusionarse y reunir en un solo local las personas, amalgamando los principios diferentes que motivaron la creación de ambas sociedades, y fundiéndolos en un crisol para que resultara una pasta igualmente aceptable por ambas sociedades.

Que en prueba de hecho tan imprevisto, o inesperado, o incomprensible, los Sres. D. José Manubens y Robert, socio del **Centro Católico**, ex-Alcalde de Berga, abogado, Juez Municipal y regente el Juzgado de Berga que fue hasta ocurrir la suspensión judicial acordada por la Audiencia de Manresa, el Sr. D. Jaime Satorres, digno registrador de la Propiedad de este Partido, y don Agustín Rosal y Sala, ingeniero industrial y Alcalde actualmente de la Ciudad de Berga, habían solicitado el ingreso como socios de **La Prosperidad Bergistana**, y que a ellos seguirían muchos otros del **Centro Católico**, pero mientras unos afirmaban que la solicitud de ingreso en **La Prosperidad Bergistana**, había sido incondicional, otros aseguraban que solo era una proposición para ingresar mediante el cambio de nombre y la reforma de los estatutos, no faltando tampoco quien indicara que la proposición había partido de algún individuo de la Junta de dicha Sociedad y había sido aceptada por los expresados señores.

Esto ha motivado gran efervescencia en el casino de la plaza de San Juan, discutiéndose vivamente el caso y emitiéndose tan diversos pareceres y proponiéndose resoluciones tan varias como eran las versiones que circulaban respecto de lo ocurrido por la opinión pública.

Para aclararlo y adoptar una resolución algunos socios pidieron Junta General, que fue concedida por la Directiva, señalándose para su celebración el domingo 7 del corriente”.

Queden, diuen, a l’expectativa ⁴¹⁷ (original en cursiva transcrit a negreta).

La Junta anunciada es va celebrar el dia previst. El dia 13, sota el titular *Esplicaciones*, en feien la relació:

“Cierto resultó que un socio de *La Prosperidad Bergistana*, propuso a la Junta, por encargo de un procurador de este Juzgado que obraba en nombre de algunos amigos suyos socios del Centro Católico, una reunión para tratar del ingreso de dichos señores en aquella sociedad, proposición que primero se dijo ser incondicional más luego se pretendió era solo para entrar en la sociedad mediante cambio de nombre y alguna reforma en los estatutos.

Aceptada por la Junta la celebración de una conferencia, pasose aviso a las personas en cuyo nombre la había solicitado el procurador, pero al parecer se mostraron desconocedores de lo hecho por éste, si bien acudieron a la conferencia.

Celebróse esta, hablóse detenida y largamente, aceptóse en general la idea de una unión, o la formación de un casino o centro neutral al que pudiesen ingresar y acudir personas de todos los partidos y fracciones, pero nada se acordó en definitiva quedando únicamente en celebrar una conferencia tan pronto regresaran a Berga los señores D. Agustín Rosal y Sala y D. Ramón Pujol y Tomás, a la sazón ausentes”

“.....la opinión en general no se mostraba contraria a la admisión de los nuevos socios, excepto alguna de ellos, mientras ingresaran en la Sociedad como lo han

hecho todos hasta el día, pero sí se pronunció unánime el sentir de todos los socios de *La Prosperidad Bergistana* en no admitir bajo ningún concepto un cambio de nombre y una reforma de estatutos impuesta, pues si alguna vez se había hablado de la conveniencia o necesidad de esto último, y más o menos tarde se había acordado la modificación, de ningún modo se haría esta en circunstancias ni ocasión que pudiera creerse, se debía a las exigencias exteriores, o a la importancia de los que ofrecieran su ingreso a la sociedad empezando por imponer como condición de su entrada lo que la sociedad tal vez sin ocurrir esto habría también realizado”

“.....la opinión predominante que recogimos era que podrían admitirse a todos los que solicitaron el ingreso, excepción hecha de dos personalidades, la del Sr. Manubens, y la del Sr. Viladomiu y algún otro que habían sido ya socios de dicha Sociedad, mientras no resultara saldado el descubierto que dejaran al dejar de formar de formar parte de *La Prosperidad Bergistana*”⁴¹⁸.

A finals del mateix any, una nova Junta es feia càrrec de la ja històrica Societat, ara en crisi mortal, formada per Jacint Vilardaga Cañellas, Josep Galard Florejachs, Joan Comas, Josep Bosch i Joan Vilajuana.

El Bergadán però, durant l'any 1884 ja havia anat informant del projecte canalista que liderava el destacat liberal Marcel·lí Buxadé Conill. A partir de la concessió de l'obra, l'any 1885, aquesta serà la bandera del nou *El Bergadán* de Penina i Pujol per fer la guerra a Rosal, com veurem més endavant.

El tractament de les eleccions a El Bergadán, i a Crónica de Berga. Els resultats

Amb la crisi de *La Prosperidad Bergistana* i la divisió dels seus socis, segurament era difícil trobar un candidat per oposar al candidat oficial, Marín, recolzat pels Rosal i la *Liga de Propietarios*. No obstant, si l'oposició a Rosal no plantava cara era acceptar la derrota d'entrada i probablement la desaparició com a grup, que ja solament s'aglutinava entorn al periòdic de Penina, com ja hem avançat. Com hem vist, finalment van trobar un candidat en l'ex diputat provincial per Barcelona Sebastià Pascual, però aquest candidat es degué retirar i qui finalment es va votar, o no, va ésser Ezquerria. Ni els uns ni els altres en donen les raons.

El 5 d'abril *El Bergadán* escriu que el Districte, “sí ha hallado el verdadero y digno representante de sus aspiraciones, y a la vez el honrado y fuerte defensor de sus intereses, en D. Sebastián Antón Pascual de Romero, próximo pariente del Excmo. Sr. D. Francisco Romero Robledo quien se ha ofrecido incondicionalmente como particular a contribuir al levantamiento de la postración y opresión en que el país se halla, dando con ello elocuente prueba de abnegación, porque no se le ocultan los obstáculos con que tropezará.

En justa correspondencia a los buenos y laudables propósitos del Sr. Pascual de Romero, y a la vez a fin de darle mayor autoridad para pedir todo lo que al país convenga y poder hablar oficialmente en su nombre, no ha vacilado el Distrito en ofrecerle su representación en las próximas Cortes”⁴¹⁹.

Com hem dit reiteradament, manquen exemplars d'aquesta premsa electoral que són fonamentals. Tant, que pensem que la seva absència no es deu a l'atzar. És el cas del nº 388 d'*El Berguedán* que alguna cosa degué dir del canvi de candidat i possiblement de les eleccions. Al número següent, el 399, del 5 de maig, ja podem llegir els resultats, amb la sorpresa de que el nom del candidat Pascual de Romero, ha esta substituït pel de Ezquerria.

Titulen l'article *Triunfo moral*, termes amb els que en el futur tractaran les derrotes electorals. Sota aquest titular escriuen:

“Pleno e indiscutible triunfo moral ha obtenido en estas elecciones la candidatura de D. Santiago Ezquerro que recomendamos a nuestros lectores y que el país en masa ha patrocinado, tanto por las relevantes circunstancias que en el candidato concurren, como para protestar de la reelección de D. Joaquín Marín que tan funestamente representó al Distrito en la anterior legislatura.”

Secciones	Marín	Ezquerro
1 Berga	60 votos	15 votos
2 Cardona	63 “	15 “
3 Saldes	8 “	56 “
4 Pobla de Lillet	35 “	19 “
5 Vallcebre	34 “	69 “
6 Borredá	26 “	13 “
7 Oliván	40 “	1 “
8 Aviá	20 “	8 “
9 Prats de Llusanés	13 “	12 “
10 Casserras	58 “	13 “
TOTAL	354 “	221 “

A més dels esmentats, va obtenir 3 vots D. José María Ezquerro y Zaragoza i 1 “el distinguido propietario de este distrito nuestro amigo D. Ramón Colomer”.

La redacció d'*El Bergadán*, lamenta el no haver tingut temps per preparar degudament la campanya per Ezquerro i, denuncia que Marín ha fet favors als seus i ha comptat amb la protecció dels governadors civils durant els darrers tres anys; els seus desigs s'han convertit en decrets i ordres terminants. Tot i això, Marín solament ha obtingut 354 vots dels 1300 que té el Districte; interpreten que, “demuestra esto del modo más elocuente que el Distrito no quiere a Marín, que el cuerpo electoral rechaza a sus defensores, y que el país en masa, rehúsa tal representación y se halla al lado del Sr. Ezquerro y de los patrocinadores de su candidatura”. Ja solament els queda el recurs d'impugnar les eleccions i que el Congrés decideixi.

El 2 de maig des de Barcelona, Ezquerro ha escrit a Penina i reproduïxen la carta: “Muy Sr. mío y de mi consideración más distinguida: Doy a V. las más sinceras gracias por los esfuerzos en pro de mi candidatura para diputado a Cortes por ese Distrito en la reciente elección, como también a todos los electores que me han favorecido con su voto, muy especialmente a los que han tenido energía para hacer públicas y protestar de todas las coacciones y arbitrariedades cometidas.

La verdadera opinión está ya a nuestro lado. De esperar es que en su día el Congreso de los diputados resolverá en justicia, dando la representación de este Distrito al que la merezca.

Con este motivo, tengo el gusto de ofrecerme de V. como su más atento S.S., q. s. m. b. Santiago Ezquerro”⁴²⁰.

Pels d'*El Bergadán*, Marín ha guanyat l'elecció pel suport del Govern civil i el recolzament de la *Liga de Propietarios* que ara es presenta, denunciem, com a agrupadora de tot el cos electoral; falsa afirmació, ja que solament representa als Rosal. També denunciem que a Casseres han estat incendiats el porxo i el paller del propietari Joaquim Rovira, que va treballar les eleccions per Ezquerro.

El 7 de juny, posen punt i final a les eleccions. Santiago Ezquerro ha escrit novament a Penina per manifestar-li que “ha desistido de presentarse ante la comisión de Actas

del Congreso a combatir el acta presentada por el Sr. Marín, a pesar de creer que, a mediar contradicción, no podría aquella ser aprobada por las fundadas y numerosas protestas que en sí llevaba.

La causa que le ha inducido a tomar esta determinación, ha sido la fidelidad al partido en que milita, en aras de cuya unión ha sacrificado su particular interés.

El Sr. Ezquerria consultó el acta con todos los personajes más importantes de su partido, entre ellos, los Sres. Duque de la Torre, Martos, Montero Ríos y General López Domínguez, los cuales, de consuno le aconsejaron, que desistiere de combatir el acta del Sr. Marín, para no dar lugar a que los adversarios de la izquierda liberal se regocijaran ante el espectáculo de una lucha personal en aquel partido, por desgracia trabajado por profundas discusiones, declarándole empero terminantemente, que a sus ojos y a la vista del partido, la razón estaba de su parte, y él y no otro sería tenido por el verdadero y genuino representante del partido liberal del distrito de Berga”⁴²¹. Com podem veure, tot el reconeixement pel sacrificat Ezquerria, però l’escó, per Marín.

En aquesta darrera carta tramesa per Ezquerria a Penina, veiem amb claredat el posicionament dels partits que sembla que no volien reproduir l’enrenou de les eleccions del 1881, entre el mateix Marín i el general Bonanza.

Per la seva banda, com ja hem vist, *Crónica de Berga* també fa el seguiment de la “campanya electoral”, però no hem trobat cap informació referent al canvi de candidat. Pascual de Romero que ja era gat vell en afers electorals, possiblement ja va veure la partida perduda en l’elecció d’interventors⁴²²:

Seccions	Marín	Romero
1 Berga	4	0
2 Cardona	4	2
3 Saldes	4	0
4 Pobla de Lillet	4	2
5 Vallcebre	4	2
6 Borredà	4	2
7 Olvan	6	0
8 Avià	6	0
9 Prats de Lluçanés	4	2
10 Casserres	4	2
TOTAL	44	12

El nombre d’interventors dibuixa perfectament l’àrea de més influència dels Rosal. L’elecció del dos interventors de Casserres addictes a Romero, va ésser denunciada per fraudulenta als tribunals. Un dels denunciats de Casserres, Josep Berenguer Casaponsa, va recusar el Jutge regent de Berga, Josep Manubens. L’Audiència de Manresa va recusar la denuncia i va condemnar a Berenguer a pagar les costes i el va sancionar amb el pagament de 50 pessetes. També informa que al terme de Casserres van ésser incendiats tres pallers d’una casa de pagès el propietari de la qual és conegut per *Eloy*. Atribueixen l’incendi a una mà criminal i diuen que d’aquest fet, se n’ocupa el Jutge d’instrucció del partit. La politització dels jutges a favor del candidat del Govern, també és evident.

Ens sembla més interessant, un article que publiquen el 10 de maig a *Crónica*, sota el titular *No se culpe al Distrito*. L’interès d’aquest article és que d’una manera molt precisa s’explica qui són els beneficiaris de la compra de vots, els diners que es mouen i el benefici econòmic que en treuen els agents electorals. Com ja hem avançat, probablement, ací rau el canvi de candidat efectuat a darrera hora.

L'articulista comença dient que els tribunals, fins ara, solament s'han hagut d'ocupar d'interessar per esbrinar si són certes o falses unes propostes d'interventors presentades pels contraris a Marín, procedents de les seccions de Berga, Saldes i Casserres.

Es limiten a "desear no tengan que sufrir pena alguna los que han sido y sean llamados a declarar, en especial, los que inconscientemente, por ignorancia de la ley o por fiar demasiado en la palabra de algún conocido o amigo, hubiesen obrado".

Segueixen dient que "Ni siquiera aquellas rencillas de mal género que, en otras épocas electorales tantos disgustos han ocasionado, creemos hayan surgido en la presente ocasión; lo cual se comprende si se atiende a que vencedores y vencidos han demostrado o aparentado estar satisfechos. Los primeros, logrando sin esfuerzo de ninguna clase una honrosa y considerable mayoría de votos en favor de D. Joaquín Marín, a quien desde el principio se propusieron elegir; y los segundos, encontrándose con un lujo de pretendientes para el cargo de aspirantes a candidato, que, si bien poco poderosos para lograr los cambios y destituciones que se necesitaban reunían, algunos de ellos al menos, otras recomendables circunstancias.

Pero si no han ocurrido desordenes, si no se ha dado siquiera motivo para una sola protesta ni reclamación fundada, en cambio la palabra **dinero** se ha pronunciado mucho y hasta se ha soñado y ha ocasionado insomnios y pesadillas.

Merece esto y algo más; ¡es tan bonita y suena tan bien al oído!

Podrá ser verdad que el día 25 del mes pasado se repartiesen 5000 pesetas entre siete u ocho entusiastas negociantes; podrá ser cierto que hasta llegase a regatearse al tratar de hacer aceptables ciertas cuentas y presupuestos; podrá ser exacto que se consignasen 150 duros para el encargado de dirigir los trabajos de una sección; 150 para otro de otra, 107 y pico para un tercero, 45 para un cuarto, 75 para cada uno de los otros dos, 37, 30, 75 y 18 para un solo encargado de cuatro distintos puntos; podrá también ser cierto que esté próxima a vencer una letra de 500 duros aceptada en Barcelona dos o tres días antes de publicarse en esta ciudad un desgraciado documento; podrá igualmente ser exacto que la única insignificante pendencia de que tuvimos noticia, el día de la elección, fuese provocada por el incumplimiento de una promesa metálica; pero aún así nadie estaría autorizado para censurar más que a los que hubiesen intervenido en el tráfico.

Decimos esto porque para desahogarse a veces algún perjudicado se queja, y como podría suceder que más o menos tarde se contase que en el Distrito de Berga ocurrió esto o aquello, quisiéramos supiese todo el mundo que si algo feo, si algo humillante, saliese a relucir con la próxima pasada elección de diputados a Cortes en este Distrito, no debe atribuirse al cuerpo electoral del mismo.

Cúlpese enhorabuena, a los pocos verdaderamente responsables de ello, pero de ninguna manera al distrito en general"⁴²³.

Com a resum de les eleccions legislatives del 1884, diríem que deixant a banda les polèmiques locals, una altra vegada, com en les eleccions del 1881, la pugna electoral va ser entre dos candidats del mateix partit, pràcticament sense campanya electoral. Una altra vegada, des de Barcelona, es pactava amb Rosal que el diputat seria Joaquim Marín Carbonell. Els adversaris de Rosal en l'espai local, després de temptejar candidats que resultaren fallits, a última hora van trobar a Ezquerra que es va precipitar a l'acceptar i aviat es va veure desautoritzat pel seu mateix partit per no repetir el sàinet de les eleccions del 1881, que difícilment es podia justificar.

Sí que ens sembla rellevant el fet de què a més de les amenaces i coaccions habituals, en aquestes eleccions es parli dels preus, en pessetes, dels fraus electorals i de qui és beneficiari d'aquests diners.

Capítol 5

Les eleccions legislatives del 1886: Marín Carbonell

El context polític i social

Farguell diputat provincial el gener del 1885.

Al començar l'any 1885, sota el titular *Buen principio*, els adversaris de Rosal escriuen que, després de quatre eleccions, “podemos vanagloriarnos de tener por segunda vez en la Diputación Provincial al más genuino representante de este país, al independiente, infatigable y celoso D. Manuel Farguell de Magarola”⁴²⁴. La notícia es aprofitada per fer la història d'aquesta elecció, com a demostració del poder que aquell grup encara es venta de tenir:

Confiaven, escriuen, que després de les recents eleccions generals, no hi hauria lluita i tots els electors votarien a Farguell: 1/ cessaven els quatre diputats provincials de Vic-Berga. Els dos amics que el 1882 havien dut a la Diputació a M. Farguell i a Pere Pujol Thomàs, volent evitar la lluita amb els adversaris vençuts, havien decidit no presentar-se perquè el país podés elegir un diputat de cada partit. 2/ Pere Pujol va cedir els seus vots a Farguell i va recolzar les paperetes: M. Farguell, A. Faura, Joaquim Badia i Andreu Orriols. 3/ Però, es proclamaren diputats per Vic-Berga: Faura, Badia, Puig i Masferrer, i es va veure “*excluido del modo más incomprensible el Sr. Farguell*”. Sense aprofundir en el tema, afegeixen que “*la Diputación le hizo justicia anulando el acta de Masferrer y convocando al país a nuevas elecciones*”. 4/ a les eleccions que s'acabaven de celebrar, el més just i raonable era, al seu parer, que el diputat que s'elegís fos del Berguedà, ja que per aquest districte solament s'havia admès a Faura i dels votats a Vic, s'havien admès a Badia y Puig; corresponent el quart diputat a Berga, des del moment que l'antic adversari Faura ja era diputat, elegit amb Farguell, per amics i adversaris recíprocament, era d'esperar i tothom creia que així succeiria, sense pugna ni oposició. Per tant, el més raonable, diuen, era que s'elegís a Farguell per unanimitat.

El Bergadán escriu que ningú s'havia preparat per a la lluita electoral, però que n'hi hagué com altres vegades. Es pregunta el perquè i qui en té la culpa, i, ell mateix contesta: “*No hay que nombrarle, todos sabemos que si la unión y concordia hipócritamente predicada ha vuelto a fracasar débese únicamente a la inconcebible ambición y terquedad e intransigencia de D. Agustín Rosal y Sala*”.

Rosal ha fet campanya contra Farguell i *El Bergadán* es pregunta si és cert que en aquestes eleccions Rosal no ha atès l'opinió de la *Liga de Propietarios* que recolzava a Farguell. En qualsevol cas, era aigua passada: a Farguell se li van adjudicar 4.060 vots i a Masferrer 3.245, essent proclamat Farguell a l'obtenir major número de vots. L'ambient que es creava entorn a la quimèrica construcció del canal industrial es començava a crear contra Rosal. El promotor del canal industrial, Marcel·lí Buxadé, també recolzava a Farguell⁴²⁵.

Amb el voluble Manuel Farguell de Magarola com a diputat provincial, els anti-rosalistes de Berga, amb una o altra etiqueta podien continuar mantenint unes

diferències polítiques més aparents que reals amb l'industrial que els marginava i contra el qual ben poca cosa podien fer, a banda articles abrandats a *El Bergadán* i denúncies al Jutjat per mantenir una mínima flama opositora.

En les properes eleccions legislatives, les del 1886, els contraris a Rosal tampoc podien tenir-hi cap confiança, atesa la relació de poder, però en la vida política local, s'intentaria treure'n el millor partit de l'obra del canal industrial que permetria presentar Rosal com el gran enemic de la mateixa i en conseqüència, del progrés de Berga.

Amb Marín Carbonell instal·lat a l'escó de les Corts el 1881 i reelegit pràcticament sense oposició el 1884, ens trobem davant les eleccions del 1886. Marín continua comptant amb el suport dels Rosal i per tant el seu triomf electoral continua essent garantit. Pels seus adversaris, Marín és criticat pels mateixos motius pels quals ho havien estat els seus antecessors, és a dir per no haver fet res pel Districte.

“Un cruel desengaño”. Sota aquests titular fan balanç a *El Bergadán* nº 440, dels prop de quatre anys que fa que Marín és diputat a Corts “y fuera de unos cuantos caciques, que por desgracia pululan por este país, nadie se acuerda ya de nuestro representante; que nada ha hecho en bien general del Distrito, a pesar de hallarse tan falto de vías de comunicación. El día que en que este país pueda verse libre de semejante representante entrará, tal vez, en la era de prosperidad y progreso que tanta falta hace y tanto anhelan sus pacíficos habitantes”.

Aquest període, però, ja ho apuntàvem, serà el de les més profundes divisions entre la població, al marge de la política electoral, que l'afectaran, com no podia ésser d'altra manera: el 1885 s'autoritzarà la construcció del canal industrial de Berga i el gener del 1886 s'iniciaran les obres per subscripció popular. L'obra que va acabar l'any 1899, es va polititzar, contra Rosal, des del primer moment. La batalla pel canal industrial, serà determinant en la vida política durant molts anys. Hi dedicarem un apartat.

Les batalles entorn a l'integrisme, varen ésser l'altre gran front de divisions. Iniciarem el capítol següent, amb un apartat dedicat a l'integrisme.

El Canal Industrial de Berga, la solució a la crisi endèmica.

La construcció del canal industrial és l'obra de més abast projectada i realitzada pels berguedans⁴²⁶.

Òbviament, no reproduïrem el que ja n'hem escrit que ens apartaria de l'objectiu d'aquest treball. Ens limitarem, doncs a apuntar solament les dates bàsiques. Es prou sabut que a manca de carbó barat, els industrials havien optat per l'energia hidràulica com alternativa. Un nou Berguedà, l'industrial, naixia i creixia vora el Llobregat, mentre, la ciutat de Berga s'endevinava definitivament marginada. Ja que el riu Llobregat no passava per Berga, l'aposta de futur era fer-hi arribar la seva aigua mitjançant la construcció d'un canal.

La concessió del canal industrial és del 13 d'agost de 1885 i es fa al seu promotor i futur constructor Marcel·lí Buxadé Conill per extreure del riu Llobregat 2.349 litres d'aigua i des de Guardiola de Berga (ara de Berguedà) derivar-los amb el canal fins a Berga, guanyant el desnivell natural. La concessió prohibia derivar aigua per usos agrícoles.

Amb el cabal derivat per usos industrials, es projectava construir 18 fàbriques en el desnivell que hi ha entre Berga i la fàbrica del Rosal on l'aigua havia de tornar al riu. La concessió la signava el Governador civil Antonio González Salesio.

La idea de fer arribar l'aigua del Llobregat a Berga sembla que va ésser de Josep Blanxart i Grau i la va fer seva el constructor d'obres Marcel·lí Buxadé. Es van atribuir a M. Farguell de Magarola les gestions que van permetre la concessió de l'obra i d'aquesta manera, el grup que lideraven Pujol i Penina va consagrar a Buxadé i Farguell com a herois del canal i salvadors de la ciutat.

Lluís Corsini, enginyer cap de camins, canals i ports de la província de Lleida (Buxadé havia construït un pont a Artesa de Segre) va fer l'"informe" del projecte el febrer del 1884.

El pressupost de la contracta ascendia a 935.405,15 pts. i calculaven que generaria uns beneficis de 4.140.795 pts. Aquests càlculs eren tendenciosament optimistes, però no es van rectificar mai.

La concessió es va celebrar amb una gran festa on no mancaren arcs triomfals en honor de Buxadé i Farguell i s'obrí una gran subscripció que encapçalaven els personatges més pròxims al sector polític de Ramon Pujol i Thomàs, bo i que tampoc hi mancaren destacats rosalistes: Manubens Robert, 1.000 pts; el notari Picart, 2.500 pts; el procurador Pere Viñas 1.000 pts: el primer tinent d'alcalde, Manuel Pla i Farriols, 5.000 pts. Per l'altra banda, l'independent Francesc de Martin i de Carpi, que presidiria la societat que va construir el canal, amb 500 pts i tota la plana major de l'agrupació electoral Farguell-Pujol: Farguell, 75.000 pts i els germans Ramon i Pere Pujol, 50.000 pts; la mateixa quantitat que Marcel·lí Buxadé; Penina, 5.000 pts; Jacint Vilardaga, 500 pts, etc.

Aquesta subscripció va ésser el 18 d'agost i va arribar a la xifra de 64.985 duros entre 108 subscriptor, segons deien a *El Bergadán*, des de les 100 pts subscrites per obres a "l'important xifra de 75.000 pts" del diputat Farguell. A l'hora de la veritat, però, els diners no varen ésser aportats pels que els havien compromès.

Anys més tard, i ja amb l'obra acabada, es farà retret a Farguell de no haver aportat ni una pesseta de les 75.000 subscrites a l'obra del canal. Diversos preveres de la Rda. Comunitat també varen invertir-hi els seus estalvis i el comptador d'aquella entitat, mossèn Antoni Arisó, també va ésser-ho, fins a la seva mort, de la Societat Canal Industrial de Berga, que no es va poder constituir fins al primer de juliol del 1889 per manca de capitals.

Rafael Joaquim Penina i Sala, des d'*El Bergadán*, esdevindria el gran propagandista de l'obra canalista i convertiria a l'alcalde Rosal en l'enemic de la mateixa, amb tant d'èxit que encara hi ha qui creu i escriu que Rosal va fer fracassar l'obra.

El gener de 1886, sense diners, es va iniciar l'obra construint un quilòmetre de canal, ja que de no fer-ho, s'hauria perdut la concessió. Rosal, i, per tant l'Ajuntament de Berga, i els diputats Faura i Marin es van mantenir al marge. Agustí Rosal, doncs, va passar a ésser considerat l'enemic del canal industrial, al no contribuir-hi ni com a particular, ni des de l'Ajuntament, mentre se li va fer la guerra. Probablement l'enginyer Rosal, l'únic personatge d'aquesta arriscada aventura amb formació tècnica provada, creia poc en la viabilitat d'aquella obra –anys més tard ho reconeixeria- i no confiava en que s'arribés a realitzar. Però el canal es va iniciar, una aventura romàntica on molts berguedans van perdre estalvis i esforços en jornals voluntaris i gratuïts, i es va acabar l'obra a l'acabar el segle. El berguedà Antoni Freixa, important banquer

establert a Barcelona va aportar-hi els cabals necessaris i l'obra va passar pràcticament a ésser de la seva propietat. Amb l'aigua a Berga es va modificar el projecte canviant el traçat i es van oblidar les 18 fàbriques tèxtils per construir-ne tres: un local de dimensions considerables que va trigar anys en poder-se ocupar com a centre fabril; una central elèctrica per generar l'electricitat municipal i la fàbrica que vora el Llobregat va construir la Sociedad Española de Carburos Metálicos que va comprar el canal i el va continuar fins a produir el gran salt que havia de permetre la fabricació de carbur de calci.

El canal va ésser una obra faraònica pel seu temps, projectada en temps de "la febre d'or" i acabada amb grans dificultats en temps de crisi. Mai van invertir-hi els grans capitalistes, com Manuel Girona que s'hi havien interessat. Per construir fàbriques tèxtils probablement pensaven que no calia esmerçar-hi tants diners.

La construcció, doncs, del canal industrial, es va polititzar ja des del primer moment, ja en les eleccions legislatives del 1886, i com veurem, en les successives. Els "canalistes" es convertiran en una força política formada per gent de diverses tendències i amb un ampli suport popular que sovint intervindrà el les eleccions com a grup de pressió i àdhuc com a grup polític. La història del canal industrial, però, no deixa d'ésser la història d'un gran fracàs col·lectiu que solament Rosal havia augurat, probablement pels seus coneixements del món industrial, tant tècnics com econòmics, ja que en la seva opinió el cost de l'obra era desorbitat pels beneficis que se'n podien obtenir.

La història de la construcció del canal és la història d'una obra important feta sense recursos econòmics: va començar sense diners i va acabar sense diners, exceptuant les aportacions del banquer Freixa, per fer-lo arribar a Berga i de la Sociedad Española de Carburos Metálicos pel tram fins al "cap del salt", on l'aigua entra al tub que la deriva a la fàbrica de carbur, produint un saltant de 157,5 m.

La crisi insostenible i la manera de pal·liar-la: el canal industrial i la millora de les comunicacions, enmig de cacicades

No insistirem en la crisi que afligia a la ciutat de Berga i a l'alt Llobregat a la que hem fet prou referències. Ens limitarem a remarcar, una vegada més, que cada dia era més insostenible: l'establiment de grans centres fabrils vora els rius a la recerca de l'energia hidràulica, desplaçava molta mà d'obra barata cap als nous establiments i aquest fet comportava el tancament de moltes pobres masoveries, amb l'alarma dels propietaris agraris. Amb una bona dosi de demagògia, s'addueix a que aquest transvasament de personal es realitza, àdhuc a costa de la salut dels obrers. La construcció del canal industrial per la que ningú aporta diners, podria ésser una solució per una industrialització "raonable" de Berga. Aquesta industrialització, però, també desvetllava recances pel que es temia que comportaria. En definitivaensem que ens trobem en un moment de transició i que situa la gent d'aquell temps entre les precàries formes i medis de vida del passat agrari i un futur industrial, que pot ser enlluernador, però que comporta totalment un canvi de vida i de costums, que ja el sol fet d'iniciar-lo, suposa el trasllat a un nou escenari, diferent i desconegut: en definitiva, ens trobaríem davant la complexa controvèrsia camp-ciutat manifestada en un aspecte tant bàsic com és el d'aprofitar l'oportunitat de deixar de passar gana al camp per anar a temptar les possibilitats de "progrés". Annex nº 24.

Mentre es gestionava la concessió del canal, es continuava però plantejant la manca de vies de comunicació que agreujaven aquesta situació d'aïllament lamentable. No era solament la dificultat de comercialitzar el carbó de les incipients mines que s'exploten al nord del Districte. Era, també, la manca de sortida de la producció agrícola i forestal.

Es repeteix insistentment que, vies de comunicació és tot el que Berga necessita, però malauradament, aquestes sempre queden en projecte per manca de voluntat política i d'inversió. En temps electoral era convenient recordar-ho.

Sota el titular *Lo que Berga necesita*, escriuen: “Todo lo que pueda dar vida a Berga y destruir la anemia que la consume, es lo que puede decirse necesita nuestra querida población”. Fa una al·lusió a l'establiment del col·legi de primer i segon ensenyament de la fundació Dr. Saló (que Rosal obstaculitza, segons aquest periòdic denuncia) i a la possiblement propera construcció del canal industrial, per tornar a incidir en el recurrent tema de les comunicacions, el medi “de levantar a Berga de la postración en que se halla, en el aumento y próximo uso de vías de comunicación que facilitando el comercio entre Berga y la comarca y entre Berga y esa Barcelona que todo lo absorbe y engulle, dieran por resultado un aumento de vida que bastaría para que cambiara por completo la faz de Berga y de todo el país contiguo”. Hi ha l'experiència de la carretera de Manresa a Berga que ha donat vida, però és insuficient, perquè a l'acabar a l'extrem inferior de Berga, no serveix perquè arribin a Berga els productes de la part nord de la comarca que també podrien donar-li vida.

Cal, doncs, una via de comunicació amb el nord, “que comprenda todos los pueblos de la montaña del partido como Vallcebre, Saldes, Bagá y toda la Cerdaña; con el Oriente que abraza Vilada, Borredá, Alpens y abre camino de la vía férrea de Barcelona a Vich y San Juan de las Abadesas, y con el Poniente que comprende desde Gósol o Guixés, San Lorenzo, Navés, Solsona y demás pueblos de la vecina provincia de Lérida”

Pel que fa a l'orient, cobrirà en part aquesta necessitat la carretera provincial de Sant Quirze a Alpens, Borredà i Sant Llorenç, per Berga; “respecto al norte por cuya parte es más necesaria la comunicación ya que podría reproducir el comercio de Cerdaña que tanta vida daba a Berga y hoy se halla casi extinguido, no hay por hoy otra expectativa que el ferrocarril en proyecto de la minas de carbón, y por lo que toca a poniente, punto a donde deberían dirigir sus miras los bergadanes, por que, no pueden cifrar esperanza alguna ni en el comercio del oriente ni por ahora en el del norte, dos vías de comunicación ya proyectadas y aprobadas bastarían para llevar a Berga la vida y animación que ha perdido. Una es, la continuación hasta San Lorenzo de la carretera provincial de San Quirze a Alpens, Borredá y Berga, y otra la carretera del Estado, que partiendo de Solsona debe llegar por Berga hasta Ribas”⁴²⁷.

El novembre del mateix 1885 es tornen a ocupar de les comunicacions ja com a denuncia pre-electoral. Penina i els seus no esperen pas cap solució de l'estat. Esperar-les de l'estat, diuen, es perdre el temps. Sota el titular “*Carreteres*” escriuen:

“Esperar que el Estado o la Provincia construyan las carreteras que han de facilitar las comunicaciones entre los pueblos de este Distrito, es esperar en vano, pues si bien la que se construye desde Berga a Montesquiú, sacará de su incomunicación a tres pueblos de nuestro Partido Judicial, los restantes, en más de treinta, irán despoblándose paulatinamente para llenar los pueblos que se forman a orillas del Llobregat”⁴²⁸. No podem, però, oblidar, que mentre es formulaven aquestes demandes de carreteres per part dels que hi veien el progrés i la modernitat i la seva pròpia possibilitat de guanyar diners integrant-se al mercat capitalista, hi havia amplis sectors que s'hi oposaven perquè veien clarament que comportaria el principi del fi del seu secular món reaccionari. Solament des d'aquesta premissa es poden entendre les

oposicions, impugnacions i plets pel traçat de carreteres com la de Montesquiú a Berga que es va eternitzar en la seva construcció. Si s'havien de construir carreteres, però que fos en terrenys d'altri.

L'altre gran medi de comunicació que marginava Berga i l'alt Llobregat era el ferrocarril, absolutament imprescindible pel transport del carbó i que com hem vist també reclamaven, i que s'havia d'aturar a les portes de la fàbrica dels Rosal l'any 1887.

El tema del ferrocarril del Llobregat el tractarem més àmpliament en el capítol en que ens ocuparem de les eleccions legislatives del 1899, les primeres en que l'advocat Antoni Rosal i Sala, germà gran de l'Agustí, va fer-se amb l'acta del Districte de Berga. Tota aquella tèrbola campanya electoral es va desenvolupar entorn al traçat del ferrocarril des de la colònia dels Rosal fins a Guardiola, pel transport del carbó.

Per ésser fidels, però, a la cronologia dels fets, ens cal fer-hi una referència, com a mostra de la manera d'actuar dels Rosal i de com els seus adversaris, li feien una oposició sistemàtica, i no solament pel seu distanciament del somni canalista. Sorprenentment, però, aquest any, no es fa cap al·lusió al fet de què Rosal, amb la modificació del traçat de la via per portar el ferrocarril a les portes de la seva indústria marginés, definitivament, la ciutat de la que ell era alcalde, d'aquest important medi de comunicació.

El dia 11 de juliol del 1885, el periòdic de Penina informa de que al començar aquella setmana s'havien iniciat les obres per la construcció del ferrocarril que la societat "Explotación de las minas de Berga" intentava construir des de la Consolació (Fígols) fins prop de la fàbrica Rosal, on enllaçaria amb tramvia de Manresa a Berga ⁴²⁹.

Els Rosal s'oposarien des del primer moment a la prolongació d'aquella línia fèrria que s'havia de construir seguint el curs del Llobregat – el traçat més curt i barat-, a l'extrem d'interrompre les obres construint uns murs en l'explanació propera a la seva fàbrica. L'acció dels Rosal en contra de companyia constructora, Garavetti, Vallino, Bovio y Cia, coneguda popularment pels "italians", era il·legal i prepotent. Avancem ja per endavant que aquesta obra es va començar, però no s'acabaria fins que l'Olano va comprar les mines perquè els "italians" es van arruïnar ⁴³⁰. Aquesta arbitrietat donaria peu als opositors de Rosal a plantar-li cara davant dels tribunals i per tant a un notori escàndol públic. La companyia italiana devia ésser de certa entitat, atenent l'abast de l'obra berguedana i que al mateix temps, com a mínim, també construïa al Vendrell, un ramal del ferrocarril de Tarragona per enllaçar amb els directes de Sant Vicenç de Calders ⁴³¹. La companyia no podia romandre de braços plegats i Penina no podia perdre l'oportunitat d'oposar-se judicialment a Rosal, en un litigi, que no era electoral, com els habituals, però que encara era més interessant: si Rosal era processat, podia perdre l'alcaldia de Berga. D'ací que *El Bergadán* se n'ocupés extensament.

La Redacció d'*El Bergadán* va visitar l'explanació de la via en construcció. Penina en va publicar la crònica el 23-5-1886. El relat és típicament peninià: comencen l'excursió per Pedret i, seguint el curs del Llobregat, troben al caporal de la guàrdia civil, Juan Oña, a un tinent d'aquest cos i a Luis Bovio, soci de l'empresa constructora que dirigeix l'obra sobre el terreny, i els acompanya en el trajecte: Bovio, inicia "*su misión voluntaria*", mostrant-los l'establiment provisional habilitat com a oficina pels tècnics i l'administració, prop de la carretera, al marge esquerre del Llobregat, davant la fàbrica dels Rosal, on comencen les obres del ferrocarril. Allà van tenir l'oportunitat de visitar diverses dependències, encara que provisionals, molt ben equipades: administració i

comptabilitat, còpies dels plànols d'obres de línia, confecció dels plànols de detalls, dipòsit d'instruments científics i magatzem d'eines per treballar a l'obra.

Penina, "innocentment" escriu: "Ondea en el edificio la bandera Italiana y al extrañarnos esto y preguntar el porqué, nos extrañó todavía mucho más que se nos contestara era para garantizar su seguridad de cualquier atropello, pues no supimos explicarnos como en España, puede nadie dudar de la eficacia de sus autoridades y tribunales y funcionarios para dejar salvo el derecho de cada cual.

Sin hacer empero cuestión del particular nos dirigimos al terreno de las obras, tomando la vía explanada, cuando un muro que corta la vía nos detuvo, obligándonos a ladear para seguir adelante, pero a poca distancia encontramos otro nuevo más alto y más extenso, que también tuvimos que ladear, con riesgo por cierto de rompernos la crisma, y algo más lejos tropezamos con otro muro que no solo cortaba la vía sinó que se dilatava por los lados imposibilitando por completo el paso, por lo que, para seguir adelante tuvimos que dar un largo rodeo y subir y bajar una elevada cuesta.

¿Que significan tan incomprensibles murallas preguntamos? Las ha hecho construir D. Agustín Rosal y Sala, alcalde de Berga en la actualidad, se nos contestó, añadiendo, que a consecuencia de ello, las obras de construcción se continúan con mucho mayor coste y dificultad, y será imposible alcanzar su definitiva terminación.

Preguntamos entonces, si era uso de un derecho o en virtud de capricho, o por causa de una iniquidad, o venganza y se nos contestó de un modo, que quedamos por decirlo así a oscuras." ⁴³².

Quan Penina escrivia la relació que hem reproduït, feia teatre, perquè l'afer ja era als tribunals i ell prou ho sabia, perquè el 12 de febrer (1886) sota el titular *Causa célebre*, donava la notícia de que el procurador Ramon Penina Sala havia presentat al Jutjat en nom de la companyia ferroviària una querella per estafa i engany, contra Agustí Rosal, de Berga i Joan Graell, Angela Minoves i Manuela Pla, d'Olván. Admesa pel Jutjat el dia 13, "procediose a la formación de las oportunas diligencias y seguida la causa por sus trámites, ha ido y venido del Juzgado de Berga a la Audiencia de Manresa varias veces hasta que con auto del primero del corriente, el Sr. Juez de Instrucción de Berga, en cumplimiento de lo acordado por la M. I. Audiencia de lo Criminal de Manresa, ha declarado procesados a Dn. Juan Graell Moreta, Dn. Agustín Rosal y Sala, Dña. Angeles Minoves de Graell y Dña. Manuela Pla, Vda. de Minoves, exigiéndoles la correspondiente fianza y demás que lleva consigo todo procesamiento. Como una de las consecuencias del acto de procesamiento cuando el procesado ejerce un cargo concejil, es la suspensión según previene categóricamente el Art. 192 párrafo último de la Ley Municipal vigente, y como los Sres. Rosal y Graell son alcaldes respectivamente de Berga y Olván, de ahí que dentro de pocos días es de esperar cesen en sus cargos, pues tanto el digno Juez de Instrucción de Berga como el Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia, atenderán indudablemente las terminantes prescripciones de la ley al caso aplicables" ⁴³³.

El 31 de desembre del mateix 1886 informà que l'Audiència havia fallat contra Rosal i que la companyia ferroviària havia estat representada en primera instància pels lletrats Blanxart i Penina. Els Rosal degueren presentar recurs, perquè el 8 de gener del 1887, *El Bergadán* escriurà, que de la defensa de la companyia se'n va encarregar l'advocat de Barcelona, Josep Mª Borrell i Ferrer, fill del juriconsult Borrell i Montmany.

Sembla obvi que esdeveniments d'aquest tipus devien ésser àmpliament comentats per la gent del carrer, majorment en un any electoral com era el 1886. En definitiva no deixava d'ésser una manera subtil de mostrar a l'opinió pública que, quan l'omnipotent Rosal vulnerava les lleis, podia ésser vençut als tribunals.

Encara hi havia més rerefons: els adversaris de Rosal van maniobrar per aprofitar aquest afer perquè Rosal fos destituït de l'alcaldia. No comptant ni amb el Govern ni amb el Diputat a Corts, naturalment, no van reeixir en l'intent. D'aquest intent en parlarà indirectament el mateix Penina en una nova relació dels fets, a l'abril del 1887.

Perquè els Rosal, consumidors potencials de carbó, s'oposaven a la prolongació d'aquesta via fèrria que ells mateixos com accionistes de la companyia, ampliant en capital havien fet arribar a les portes de la seva fàbrica?. Una primera explicació, la més simple, podria ésser la de que els Rosal volien mantenir un domini absolut sobre tot el que era l'entorn de la seva fàbrica. Creiem, però que n'hi ha dues de més entitat: La prolongació del ferrocarril pel Llobregat comportarà inevitablement la creació d'una gran indústria minera que abastirà de carbó barat als seus competidors fabrils del pla. Els Rosal, també el necessiten aquest carbó com a complement de l'energia hidràulica, però almenys de moment, com ja hem vist, la seva opció alternativa encara era la fusta.

Amb Manuel Farguell de Magarola a la Diputació, amb l'oposició de Rosal, els adversaris d'aquest, havien guanyat espai polític, almenys aparentment. Almenys, l'espai suficient per continuar creant ambient contra el rosalisme. La gran ocasió, com hem vist vindrà del fet de que Rosal es quedés al marge de les campanyes canalistes, però ja era una pràctica habitual que s'accentuava quan s'apropaven eleccions per motivar l'electorat. A començaments de l'any 1885, el motiu de la campanya, seria les tallades de pins al bosc de *Puigherbasós*.

Aquest bosc era de propietat municipal i en conseqüència, l'Ajuntament de Berga n'arrendava les pastures i tenia el dret a tallar-ne els pins, si bé aquesta darrera opció, com en els boscos restants, no era possible, almenys amb certa rellevància, per manca de carreteres o camins acceptables que possibilitessin el transport de la fusta. La gent pobre de Berga, que era la gran majoria, era especialment sensible a tot el que feia referència als boscos municipals, ja que el Municipi permetia a la població abastir-se de llenya per la llar gratuïtament i tallar-hi algun pi per canviar la biga d'alguna casa. Així, doncs, una talla rellevant efectuada pels Rosal al bosc de *Puigherbasós* fàcilment podia ésser denunciada amb èxit popular.

A primers de febrer del 1885, sota el titular "Justicia", *El Bergadán* continua reclamant-ne pel que denominen furt de fusta de *Puigherbasós*. Aquest furt, el valoren en cinc mil pessetes, com a mínim, una fortuna, per l'època. L'autoritat governativa va passar el tema a la judicial, *El Bergadán*, però, públicament pregunta qui és l'autor del furt. I naturalment, es contesten: "Pero si no podemos señalar al autor del delito, no vacilamos en consignar que hay motivos más que suficientes para exigir la responsabilidad del Alcalde de Berga, D. Agustín y Sala, porque no se concibe ni explica, dada su autoridad y su celo, que no haya tenido conocimiento de un hecho que se está ejecutando durante meses y meses; y no haya adoptado disposición alguna para evitarlo, o no lo haya denunciado a la Autoridad para que lo corrigiera o castigase a sus autores según la naturaleza del hecho y la participación que en él hubiesen tenido.

Y no puede decirse que sea temerario nuestro recelo, ni se tachará de calumniosa nuestra sospecha, desde el momento que consignemos como fundamento de nuestras apreciaciones; 1º que la infinidad de maderas procedentes de pinos vivos del monte *Puigherbasós* han tenido que pasar para expendirse precisamente junto a la grandiosa fábrica de los Sres. Rosal ; 2º que el señor Rosal, Alcalde de Berga, no puede menos que saber todo lo que pasa en esta ciudad en cuanto hasta tiene noticia de si un vecino de Berga entra o sale de la población y cierra o deja abierta la puerta de su casa". L'article continua amb arguments similars ⁴³⁴.

La denúncia degué tenir algun efecte, perquè a primers de març, barrejant les tallades de Puigherbasós amb la suspensió de cinc regidors de l'Ajuntament de Berga que no assistien a les sessions del Consistori, sota el titular *Ídolos de ¡Barro!*, escriuen que Rosal ha estat amonestat pels pins tallats de Puigherbasos: "Esto demostrará a los apocados y pusilánimes y temerosos que don Agustín Rosal y Sala no es un ídolo invulnerable ni inviolable; y esto indicará dos cosas; una, que es hombre como todos, que puede dejar de cumplir sus deberes como cualquier hijo de vecino, que puede faltar como un simple mortal, y encabiendo la posibilidad de la falta, lo mismo puede haber faltado por negligencia en el asunto de la suspensión de cinco concejales del Ayuntamiento de Berga que en la enojosa cuestión de los abusos o hurtos del monte Puigherbasos"⁴³⁵.

Els escarafalls de Penina al seu periòdic per la cacicada de Rosal oposant-se a la continuació del ferrocarril, són un episodi més de les campanyes contra el rosalisme, sense entrar mai ni a insinuar que aquesta prolongació marginava Berga del ferrocarril i que al que s'havien d'haver oposat era al canvi de traçat que l'Ajuntament de Berga, presidit per Rosal, va acceptar, amb un silenci sepulcral dels seus adversaris.

La pregunta que ens plantejàvem, però, és la del perquè Rosal, encara que indirectament, s'oposava a unes grans explotacions mineres a l'Alt Llobregat. És obvi que no tenim una resposta, però la nostra hipòtesi és que aquestes explotacions que haurien d'ocupar molts homes miners en unes condicions de treball molt més dures que les del tèxtil, trastocarien el seu pla industrial basat en el paternalisme social. Rosal "havia resolt" els seus possibles problemes laborals: donava feina a la seva colònia tèxtil, majoritàriament a les dones, seguint la practica generalitzada a la dècada dels anys vuitanta de feminitzar els treballs de filatura i tissatge amb una mà d'obra més dòcil i barata⁴³⁶ i als homes, majoritàriament els ocupava a les activitats agrícoles de la mateixa colònia a Graugés.

Les cacicades i anècdotes que els enfrontaments entre els partidaris de Rosal i els seus adversaris van generar són incomputables. Com a exemple, aportem en l'Annex 25 l'esdeveniment a Castell de l'Areny, amb costoses conseqüències per alguns i tràgiques per un dels afectats. A la vegada, és una mostra més de la rivalitat professional i personal entre els advocats Penina i Foix.

Eleccions municipals del 1885

La política de veritat es feia a Madrid i Barcelona i en el temps que estudiem, era almenys pels industrials tèxtils catalans, una política a favor de lleis proteccionistes. El cacic indiscutible del Berguedà, era l'Agustí Rosal que feia elegir per les Corts a Marín Carbonell, per uns interessos, que almenys pel que fa al proteccionisme, eren coincidents amb els dels altres fabricants, els únics que li haurien pogut plantar cara.

La política municipal, la més propera a la gent de cada poble, era una "partida" amb les cartes marcades, a Berga, al servei dels interessos que Rosal representava. Els seus adversaris poca cosa podien guanyar-hi, però sí que podien patir complicacions considerables com hem vist en els casos de Bagà i Castell de l'Areny. Rosal detenta el poder polític al Districte de Berga i fa i desfà els ajuntaments a la seva conveniència. Els seus partidaris ho saben i els seus adversaris també.

Bo i la seva arrogància, Penina es lamentarà al comentar les eleccions municipals de la primavera del 1885 de la situació real dels seus partidaris. Sota el titular *Elecciones*, escriu: “Pocas veces habrán ocurrido en este país elecciones Municipales tan desanimadas y con más indiferencia vistas por el cuerpo electoral, como las próximas a verificarse”. Atribueix el fet a que l'esforç popular es veu anul·lat per una suspensió governativa: a Bagà s'ha lluitat dos anys per una representació digna i solament s'ha aconseguit que es celebressin, sense resultat, cinc eleccions en tant poc temps; a Castell de l'Areny i Cercs es suspenen ajuntaments elegits pel poble per entregar el poder a persones que “ni merecen la confianza de los administrados, ni la merecen de la ley de los tribunales”.

Convida, malgrat el desengany, a provar-ho una vegada més, “siquiera sea solo para dar fé de vida y convencer a los escépticos y convencernos a nosotros mismos de que aún existe siquiera sea solo un átomo de aquella virilidad que nos condujo a luchas desesperadas que podían considerarse bajo todos conceptos temerarias y sin embargo dieron su resultado”⁴³⁷. Aquesta mostra de desànim per encarar la renovació de l'ajuntament el proper primer de juliol, és, però, una invitació a l'esperança. El mateix mes de maig, l'advocat periodista escriurà una crònica que titularà “Adelanto”. Sota aquest titular escriu que, aquest, s'ha experimentat en tot el país, però quan es pregunta si a Berga ha estat així, es lamenta: “Así lo hubiéramos deseado, y esto indicábamos, si en forma algo velada por requerirlo la índole de este periódico, de un modo asaz transparente para que pudieran comprendernos todos; pero por triste que sea confesarlo, es lo cierto, que el cuerpo electoral del distrito no ha sabido sacudir, salvo contadas excepciones, el marasmo y letargo en que se halla, ni ha tenido energía para levantarse de la postración en que le sumieron crueles y repetidos engaños”. No acusa al districte, al contrari, l'excusa per sobrants motius, però diu que, l'exemple del que ha succeït a Madrid i a Barcelona i a altres capitals, “y el ejemplo más próximo de lo que han alcanzado los electores amigos de Alpens, Gironella, Saldes, La Pobla de Lillet, puede servir a Berga y demás pueblos del partido de espejo en que mirarse”, i, en definitiva, voler és poder. Afegeix: “En efecto, quiéranlo los electores independientes que desean ver a Berga emancipada del despótico y arbitrario dominio de un cacique tan orgulloso, como altanero, como intolerante, como perjudicial, y cualquier ocasión que se presente lograrán sus justas aspiraciones de alcanzar para Berga una administración digna, honrada y amante de los intereses de todo el vecindario, y con la mayor facilidad se arrojará al olvidado rincón del que nunca debió salir, a este funesto Caballero que hace algún tiempo pretende mandar a capricho en Berga, y disponer de los bergadanes, del mismo modo que manda y dispone en su casa de sus criados, dependientes y paniaguados”⁴³⁸.

El “*funesto Caballero*”, però, era intel·ligent i ben segur volia un apaivagament de la vida berguedana, eliminant-ne o almenys disminuint-ne les tensions i va optar per ocupar l'alcaldia personalment. A la vegada, cal pensar que les seves múltiples ocupacions industrials i polítiques el portaren a cercar una solució que l'alliberés del complicat dia a dia de la política local berguedana. La solució seria la formació del nou Ajuntament, el juliol del 1885: Agustí Rosal, alcalde; Manuel Pla, primer tinent; Josep Huch i Andreu Coma, síndics; Llorenç Orriols, Joan Gendrau, Ramon Garriga, Josep Casamitjana, Ramon Safont, Josep Abril i Pere Sala, regidors.

El propietari i industrial Manuel Pla i Farriols que va ocupar el lloc de primer tinent d'alcalde, de fet, va ésser qui va fer d'alcalde. A Pla i a Francesc de Martín i de Carpi, són els dos únics personatges als que els adversaris de Rosal, tan donats a la crítica sistemàtica, solament tributen elogis per la seva ponderació.

El propietari i industrial Pla i Farriols era un carlí moderat i serà el primer que evolucionarà cap el catalanisme, esdevenint l'home de la Unió Catalanista a Berga.

Serà canalista des del primer moment i membre de la Junta d'aquella entitat; des del seu lloc a l'Ajuntament, que sovint presidirà per les sovintejades absències de Rosal, propiciarà la potenciació de la Patum esdevinguda aquells anys ⁴³⁹.

El procurador Josep Mª Huch Guixer serà el cap dels carlins locals que convertirà a Llauder en diputat pel Districte el 1891. L'any 1897 es traslladarà a Barcelona, amb sentiment àdhuc dels seus adversaris per la seva moderació ⁴⁴⁰, a treballar al despatx dels fabricants berguedans Rodergas. Allà escriurà i publicarà un llibre de comptabilitat i esdevindrà un home de negocis, fundador d'una nissaga que encara es dedica als autocars de turisme.

Bo i la consigna dels dirigents del partit Tradicionalista de que els carlins prenguessin part activa en les eleccions, on tinguessin possibilitats de guanyar, tant Pla com Huch, però, resultaren massa dialogants pel gust dels carlins berguedans i els temps que venien, marcats per l'integrisme. Creiem que, probablement, la bona entesa política de Rosal amb la jerarquia eclesiàstica i per extensió amb els carlins, va ésser possible per les característiques personals d'aquests dos personatges més dialogants que fanàtics i, en qualsevol cas, pensem que són una prova de que Rosal volia apaivagar la lluita política local que Penina atjava des del seu periòdic.

Les eleccions legislatives del 1886

Ja hem dit que les eleccions legislatives solament les podia guanyar Marín Carbonell, el candidat que comptava amb el suport de Rosal.

El periòdic de Penina no s'està pas de criticar la pràctica poc democràtica de les eleccions a Espanya on el caciquisme fa que majorment a les zones rurals, els electors no siguin lliures, en comparació als de les grans ciutats que ja compten amb moltes de les coses que manquen als districtes rurals, amb el que romanen condemnats a la postergació. En un article, Penina denuncia el caciquisme electoral que condemna els districtes rurals a la marginació en major grau que el que es dona a les ciutats. ⁴⁴¹

A la recerca de candidats

Les notícies que els de la *Prosperidad* publiquen d'aquestes eleccions, que ja saben perdudes, són molt limitades: el 27 de febrer informen que a Cal Frare de Bagà s'hi ha celebrat una reunió per tractar de les eleccions a diputats a Corts i , dies després, el 21 de març, afegiran que a aquesta reunió i va assistir l'advocat berguedà Sr. Foix, sense donar-hi, però, més relleu.

Tot fa sospitar que el motiu de tanta moderació és tant simple com que no troben candidat perquè el Districte està assignat a Marín. El periòdic de Penina és prou explícit. El 13 de març, sota el titular *ELECCIONES*, confessen que no volen intervenir en la propera "*contienda electoral*", perquè no té cap interès. Per ser més exactes: "*Sin la menor importancia política las nuevas Cortes, puesto que no se trata de reformar la Constitución del Estado ni alterar las relaciones y facultades de los Altos Poderes, queda su misión reducida a continuar el **modus vivendi** en que se sostiene nuestra nación hace algunos años y por lo mismo el interés de la elección puede concretarse a lo que se espere o desee del Diputado, a favor de los intereses del Distrito, o en beneficio de los intereses particulares de cada elector según sean desinteresadas o*

egoístas las miras en que se inspire". Pel periòdic, encara que no ho escrigui explícitament, l'únic que pot estar interessat en les eleccions és Rosal.

Continuen raonant que no es presenta cap dels diputats pels que han lluitat: Bonanza, el 1876 i, sense èxit, el 1881, no ha acceptat la candidatura; Orozco amb qui van guanyar el 1877, ara es presenta per Arenys de Mar; Santiago Ezquerria, a qui van recolzar en les darreres eleccions, tampoc es presenta; "*ni D. Manuel Farguell, por quien hemos luchado tres veces en elecciones provinciales con triunfo moral en todas y material en dos, ha accedido a los ruegos*". Marín serà, doncs, el candidat oficial per Berga. Per tercera vegada el votaran els seus amics i el recolza el Govern. Un alt funcionari de Madrid ha dit, "*que al diputado que había sido elegido dos veces por un distrito y una de ellas como candidato de oposición, se le consideraba ya diputado de derecho por dicho distrito para lo sucesivo. ¡Ved como en Madrid disponen de nosotros!*"

Un altre candidat que sona és l'advocat barceloní Joaquim Rosich, que es diu que recolza Moret i els comitès demòcrates dinàstics del Partit. També s'ha parlat d'Enrique García Alonso, "*...que se presenta al parecer como candidato del Sr. Martos y de los izquierdistas*". També recentment s'ha presentat l'advocat i regidor barceloní Marià Fuster, de qui es diu, recolzaran els liberals del districte. És molt probable que el grup que redactava *El Bergadán*, oferís els seus serveis d'agents electorals a Fuster, però la gestió degué resultar fallida, almenys en un primer moment. Escriuen: "*Respecto a este candidato debemos consignar, que si bien en un suelto de **Gacetilla** del anterior **Bergadán** se dice que puede contar con nuestro concurso, tal suelto se deslizó en la imprenta inadvertidamente, insertándose sin fijarse en ello la Redacción, que coloca a éste candidato en la misma categoría que los demás, sin preferencia alguna*". La maniobra d'apropar-se a Fuster sembla que de moment no va reeixir o que simplement es volia anunciar poc a poc per veure reaccions d'electors; però l'extens article que ens ocupa, encara parla d'un misteriós candidat X. Sembla, diuen, que hi ha un altre candidat X, "*o sea el que intentan apoyar los seis o siete alcaldes y secretarios que asistieron a la célebre reunión de Cal Frare de Bagá*".

Al venir eleccions, no ens ha sorprendre llegir que a instàncies de Marín, el Ministeri de Foment i de la Guerra, ha acordat la subhasta d'un tram de carretera Gironella-Prats i s'ha aconseguit autorització per passar vora el castell de Berga la carretera de Berga a Capolat. I, tal vegada per crear confusió i provar de debilitar a Marín, encara escriuen, "*Se ha propalado la noticia (sin que respondamos a la exactitud) de que los Sres. Rosal han ofrecido la candidatura de este distrito al Excmo. Sr. Marqués de Ciudadilla*"⁴⁴².

La realitat és que la gent que s'agrupava entorn del periòdic de Penina, ara convertit en portaveu canalista, cercaven candidat i finalment en trobaren. Els canalistes intentaven convertir-se en un grup de pressió i amb el temps ho aconseguiren.

El 21 de març informaran que dels candidats que s'havien anunciat solament havien quedat Marín i Marià Fuster, advocat i regidor de l'Ajuntament de Barcelona. (Pocs dies després, rectificaran aquesta notícia per dir que Rosich, que té molts amics a Cardona, es presentarà contra Marín i Fuster). Aquest darrer que ha visitat Berga i s'ha hostatjat a la casa pairal del diputat Farguell, i el presenten com a candidat del partit del Govern.

Durant la visita de Fuster a Berga, Buxadé va convocar una reunió al seu domicili per a veure a quin candidat els canalistes havien de donar suport i es decidiren per Fuster. Avisat l'interessat es presentà a la reunió i acceptà la candidatura que se li ofería. El ja candidat dels canalistes, es dirigí als assistents, "*terminando la reunión con gran*

entusiasmo decididos los concurrentes a echar el resto para que alcanzara el Sr. Fuster el triunfo electoral que se prometen”.

Els berguedans havien intentat repetir la mateixa jugada del 1881, dos candidats del mateix partit, però aquesta vegada a Barcelona no els han admès la jugada. En el mateix periòdic (nº 498) on han publicat aquesta informació, publiquen com a notícia d’*“última hora”* que segons notícies fidedignes que acaben de rebre (Penina va arribar de Barcelona) Fuster i Rosich havien retirat les seves candidatures. Marín, si aquesta notícia es confirma, serà candidat únic, perquè de la reunió de Cal Frare de Bagà, tampoc en va sortir cap candidat.⁴⁴³ De la reunió de Bagà, atenent el lloc de la reunió -cal Frare-, ens decantem a creure que va ésser una reunió de carlins i l’assistència del rosalista Foix era, justament, perquè no presentessin candidat.

En vuit dies s’ha produït un canvi definitiu en el panorama electoral del districte: Fuster i Rosich s’han retirat de la cursa electoral perquè pertanyen al mateix partit de Marín. Fuster, per carta, ha agraït a Penina els suports rebuts, *“... pero circunstancias imprevistas, que lamento en el alma, me impiden luchar. Los jefes del partido gobernante, al cual estoy afiliado, han prohibido en absoluto que en un mismo Distrito, luchase un candidato afecto al Gobierno, en frente de otro declarado oficialmente ministerial. Esta decisión me obliga a retirar mi candidatura”* (la carta es datada a Barcelona el 23 de març 1886). En aquesta situació, solament pot ésser diputat el candidat dels Rosal, situació que no acceptaven pas tots els liberals.

Sota el titular *“Candidato por aclamación”*, podem llegir: *“Según tenemos entendido muchos de los liberales avanzados de este Distrito, no teniendo candidato propio, piensan dar sus votos al ex-Presidente de la República Española Dn. Nicolás Salmerón y Alonso, a quien los coaligados presentan candidato por aclamación. No solo aplaudimos la idea, sino que excitamos a los correligionarios para que no descuiden emitir su voto, a fin de llevar su contingente a la demostración proyectada en pro del integro ex Ministro de Gracia y justicia y eminente filósofo Dn. Nicolás Salmerón y Alonso”.*⁴⁴⁴

El dia 3 d’abril *El Bergadán* encara no es conforma. Les eleccions s’han de celebrar l’endemà, però com ja hem vist, el resultat ja estava decidit a favor de Marín. Comenten la retirada de Fuster i Rosich, candidats recolzats per Farguell i es pregunten si la unanimitat per Marín es deu a circumstàncies personals o a les simpaties guanyades per Marín en els seus quatre anys de diputat. *“No seremos nosotros quien lo afirme ni quien lo niegue porque tanto para lo uno como para lo otro, nos faltaría autoridad desde el momento en que hemos combatido enérgicamente en dos elecciones la candidatura del Sr. Marín”.*

Aquesta situació electoral no vol pas dir que Penina i els seus pleguin veles. Els candidats Fuster, Rosich i Marín, no solament pertanyen al mateix partit polític, sinó que tenen les mateixes idees econòmiques i presenten un programa idèntic. Això és el que explica que els electors hagin defugit una lluita que hauria estat estèril, però, *“¿Puede deducirse de esto que haya muerto en este distrito el espíritu público y carezca en él de arraigo toda idea política?. No lo creemos, muy al contrario, preséntense unas elecciones que tengan carácter político o de reconocida trascendencia pública, y no dudamos ver reproducida la actividad y empuje con que en 1872 acudieron en masa a la lucha para diputados a Cortes los carlistas y liberales, y la decisión y entusiasmo con que en las elecciones provinciales del mismo año los federales se aprestaban a una lucha que por falta de contrincante fue innecesaria para llevar a la Diputación provincial al Director de este semanario”*

D'aquestes eleccions se'n fan molt pocs comentaris: Farguell enviava cartes a favor de Rosich, però pel retard de correus, diuen, han arribat tard, Rosich ja havia renunciat definitivament; per confusió es va dir que el candidat per aclamació era Salmerón, quan, en realitat, era Pi i Margall.

Així doncs, Marín va tornar a ésser diputat a Corts i Salmerón va obtenir alguns vots, dels quals no donen el número. Pere Pujol Thomàs que es presentava a les Corts pel districte de les "Afueras", tampoc va triomfar "*a pesar de los valiosos elementos con que contaba*". Comptat i debatut, entenem que els agents electorals que s'agrupaven entorn de Pujol-Penina, pretenien deixar constància de que encara romanien al peu del canó, ara amb la bandera canalista, però a disposició de qualsevol partit de govern que els permetés caciquejar les eleccions pel seu candidat.

La votació i els resultats

Consultada la documentació oficial dels resultats de les eleccions celebrades el 4 d'abril i els de l'escrutini general celebrat a Berga l'11 d'abril, solament podem arribar a la conclusió de que aquestes eleccions, no es van celebrar pràcticament enlloc.

Vegem les actes trameses:

Berga. 121 electors; votants, 61. Els 61 vots han estat per Marín.

Cardona. No es parla ni d'electors ni de votants, es limiten a anotar 175 vots per Marín a l'acta.

Saldes. No es parla ni d'electors ni de votants, es limiten a anotar 71 vots per Marín i 4 per Nicolás Salmerón, a l'acta.

La Pobla de Lillet. 108 electors; votants, 49. Els 49 vots han estat per Marín.

Vallcebre. No es parla d'electors ni de votants, es limiten a anotar 72 vots per Marín a l'acta.

Borredà. No es parla ni d'electors ni de votants, es limiten a anotar 31 vots a Marín i 1 vot a Manuel Sastrón Piñol.

Olvan. 111 electors; votants 50. Els 50 vots han estat per Marín.

Avià. 64 electors; votants 15. Els 15 vots han estat per Marín.

Prats de Lluçanés. 56 electors; votants 25. Els 25 vots han estat per Marín.

Casserres. 216 electors; votants 87. Els 87 vots han estat per Marín.

El dia 11 d'abril es va celebrar l'escrutini general a Berga. Presideixen Juan Gago de la Torre, Jutge de primera Instància del Partit, Agustí Rosal i Sala, alcalde i President de la Comissió Inspectora del Cens, i els vocals Josep Manubens, Francesc Vila, Laureà de Vilardaga, Carles Casals en presència dels interventors.

Es procedeix a l'obertura de les pliques i s'obtenen els resultats següents:

Joaquim Marín Carbonell, 536 vots

Nicolás Salmerón Alonso, 4 vots

Manuel Sastrón Piñol, 1 vot.

El Jutge proclama diputat a Corts a Marín i no es produeixen ni protestes ni reclamacions.

Capítol 6

Les eleccions legislatives del 1889. Marín reelegit per darrera vegada amb el suport dels Rosal.

Context polític i social

Les eleccions legislatives del 1889, les darreres celebrades abans del sufragi universal, també foren les darreres en que Rosal presentà i feu elegir a Marín Carbonell, sense una alternativa real. De fet, aquestes eleccions podríem haver-les inclòs en el mateix capítol de les del 1886 perquè foren, electoralment, de característiques similars.

Sí entenem, però, que almenys sobre el paper, va variar el context polític i social. L'estudi d'aquest context ens sembla complex i hi dedicarem dos apartats: **1/ *Integrisme i política***, i **2/ *La fi de la politització del Canal Industrial en la vida local***.

El nostre interès rau en esbrinar com vivien els berguedans els esdeveniments que sotraguejaven el país i com aquests esdeveniments els afectaven i es reflectien en els seus comportaments electorals. En aquests anys, es produirà la crisi i divisió del carlisme i es desenvoluparà la polèmica entre "integristes" i "mestissos", que a Berga, terreny abonat, tindrà ressò periodístic amb les publicacions *El Eco de Queralt*, primer, i *La Voz de Queralt*, després, amb els liberals distrets i expectants veient com els seus adversaris es barallen. A partir del 1889, el mateix Rosal que s'ha servit electoralment del clergat i la base carlina, es veurà, pràcticament, desbordat per l'integrisme. Creiem, però, molt probable que tota aquesta polèmica de la que una premsa editada a Berga es feia ressò, pensant més en reforçar als de fora que en convèncer als de Berga que difícilment la podien entendre, clergues a banda, va incidir bàsicament en la politització de determinades practiques de la religiositat popular que en la vida política.

Pel que fa a la construcció del Canal Industrial que ja hem tractat anteriorment, a manca de recursos econòmics per fer avançar l'obra, s'exagerarà la politització de la mateixa fins que es desinfla la bombolla i es toca de peus a terra davant la crua realitat.

A partir del 1885-1886, entre bona part de la població de Berga, qualla la idea de que Rosal és l'enemic de la construcció del canal industrial, com ja hem dit. Aquesta acusació, però, tindrà una incidència relativa que es limitarà a la vida política local i donarà ales a la premsa de Penina per continuar oposant-se al seu adversari històric. Finalment, els canalistes convertits en un grup de pressió, entraran a l'Ajuntament, la Diputació de Barcelona farà un préstec i Rosal acceptarà l'obra i també farà que el municipi hi col·labori econòmicament, però la construcció del Canal continuarà essent inviable per manca de capital inversor.

Vells i nous grups i entitats locals

En el marc històric general, probablement caldria parlar de com els protagonistes locals de l'activitat política s'anaven acoblant al nou sistema dels grans partits; a nivell ideològic la situació havia canviat poc: la tendència general anava, sinó de grat per força, cap a un món més liberal i mentre els uns s'apropaven tímidament cap a aquesta tendència, altres continuaven oposant-s'hi amb contundència, com veurem ben aviat. A la història local berguedana, però, per aquest anys 1886, 1887, 1888, 1889, s'obre un parèntesi: es forçarà la situació perquè l'obra del canal industrial, condicioni la vida política local. Ja hem vist en les eleccions legislatives del 1886 que estudiem en aquest capítol, com els canalistes intenten presentar al Fuster com a candidat.

Els canalistes com a grup de pressió.

Com ja hem avançat a l'inici d'aquest capítol, l'obra del canal industrial es va iniciar el gener del 1886, sense diners. Acabava l'any amb un balanç de 333 subscripcions i una aportació real de 22.775 ptes. de les quals en quedaven 129,33 en caixa. Aquesta precària situació, però, no racionalitzava pas l'eufòria periodística de l'abrandat Penina, que no s'estava pas d'establir similituds entre el canal de Berga i un que, deia, es projectava per aprofitar el saltant de les Catarates del Niàgara per corrent elèctric. Escrivia: "Los catalanes ¿afrontaremos el dictado de viejos impotentes que con frecuencia nos achacan los yankeis a los europeos? ¿No les demostraremos que nosotros no somos ni viejos ni impotentes? Será fácil la demostración: Construiremos nuestro Canal con rapidez y eficacia. El viejo Llobregat ante el moderno Niágara". La realitat, però, era la que era i l'única possibilitat amb que podien comptar era amb les subvencions que suposadament podien venir d'un ajuntament sense diners, però presidit per Rosal, i de la Diputació, on possiblement creien que hi tenien el puntal de Farguell de Magarola.

Altres, com el xocolater Ramon Soler Colí, doblat de versaire i amb més bona fe que altra cosa, reclamava unitat davant el repte:

"Aqueix recó de muntanya
que és tan pobre i aborrit
seria un punt tant florit
com lo més d'aquí Espanya,
pero ves torsals la banya,
si aquells que fero podrian
y ab l'odi tant gran que's tenen
may ab cap plan se convencen
units tot ho lograrian" (fragment)

La renovació parcial de regidors de l'any 1887 donava l'oportunitat als canalistes d'entrar a l'Ajuntament de Berga i convertir-se en un grup de pressió cohesionat a favor de l'obra. Buxadé no va pas deixar-la passar per alt.

Les eleccions municipals del 1887

La promoció de la candidatura canalista es va fer venent l'idea de què amb el suport municipal, l'obra del canal era realitzable. Per Penina, òbviament, l'obstacle era l'Agustí Rosal, altres però, més assenyats, bo i que il·lusos, com l'esmentat Soler Colí eren més crítics. Aquest autor va escriure i publicar en uns fulls de propaganda canalista, que degueren tenir notòria difusió, uns versos a tal de diàleg entre dos berguedans, l'un canalista i l'altre escèptic davant una obra que creu irrealitzable i que no deixen d'ésser una denúncia a la divisió política local. Es tracta d'uns versos molt extensos i literàriament molt mediocres, però n'aportem uns fragments:

“Vamos, jo quedo encantat
de veurer que tot ho entens,
¡mal aguanyat com no tens
los estudis d'advocat!
que 'ls advocats d'avuy dia
tan sols tenen la mania
de propagar ab diaris
tochs molt menos necessaris
qu'aixó que tant convindria.

Los uns per fins lliberals
presentan un quinzenari
altres també un setmanari
per venjansas personals
per aixó estem tan mals,
perque'ns tenen dividits,
ocupantnos dels partits,
qu'es la mes gran tonteria,
deixant lo que'ns convindria
en lo llibre dels obllits”.

El mateix Soler Colí, en una altra full imprès, va publicar un altre poema de les mateixes característiques i idèntics objectius que l'anterior ja esmentat, en que tornava a supeditar l'obra del canal a la bona disposició del consistori berguedà. Escrivia:

“Si'l municipi empleyés
la seva forsa moral
com també material
perqu'l Canal luego's fés,
veurias sens faltar res
luego l'obra acabada” (fragment)

Marcel·lí Buxadé va confeccionar una candidatura formada per membres de la Junta del Canal que *El Bergadán* donava a conèixer el 23 d'abril. Els candidats canalistes foren: Josep Cardona i Llohís; Francesc de Martín i de Carpi; Joan Pla i Rosal; Ramon Soler i Colí i Agustí Ferrer i Comellas. Per donar a conèixer la candidatura, es va imprimir un full, signat per Buxadé. Segons aquest imprès, es tractava de tenir representació a l'Ajuntament a fi de que “*nos ayude en nuestro penoso pero saludable trabajo*”. Buxadé també afegeix que ha acceptat l'encàrrec de confeccionar aquesta llista per “*la trascendencia de tener en su día a nuestro Cabildo identificado con la idea del Canal*”. La candidatura canalista solament va treure un regidor, Josep Cardona, i el nou consistori pel bienni 1887-1889 es formava el primer de juny, presidit per l'Agustí Rosal.

Passades ja les eleccions, Buxadé va fer imprimir un nou full adreçat als “*Vecinos de Berga*”, per donar-los les gràcies per la seva noble i valenta conducta i ajuda durant les eleccions. Seguint aquest full, podem veure que, malgrat el que possiblement molts canalistes pretenien, les eleccions s’havien polititzat molt, com no podia ésser d’alta manera. Buxadé escriu: “Lamento en el alma que aún se haya visto algún timorato. Pero dudo que, si hoy hemos indudablemente demostrado los más que sabemos ser independientes y que ante la idea de prosperidad de la Patria posponemos las afecciones personales, demostrarán todos en las próximas elecciones esa misma entereza y amor a la idea que ha de regenerar a nuestro abatido Pueblo.

Seguro estoy de que en otras elecciones el triunfo real será del lado del Canal.

Respecto a la especie corrida en estos días, sin duda para embaucar a las gentes sencillas, tal vez encaminada a querer demostrar que la idea del Canal era un ardid engañoso de que nos valíamos para conseguir el logro de nuestros fines particulares, debo contestar y decir muy alto y claro: que, si se presenta alguna persona que quiera demostrar a Berga estar dispuesta a hacer por el Canal lo que haga el que suscribe, a nadie cabrá duda de que su construcción será un hecho, como lo será, a pesar de eso, si no me abandonan los beneméritos que con sus cantidades contribuyen”. Buxadé s’acomia amb aquesta invitació: “Recibid pues del ilustrado togado hasta el humilde obrero el más cariñoso afecto del que os invita para la próxima ocasión que se ofrezca”.

Els enfrontaments dialèctics entre el regidor canalista Cardona i el pragmàtic alcalde Rosal als plens del Consistori foren d’antologia ⁴⁴⁵. Ben aviat però, s’imposaria el sentit comú i l’obra canalista deixaria d’estar tant polititzada, com veurem més endavant, bo i que encara s’havien de viure diversos episodis de l’ús polític del canal industrial.

Sembla evident que el canal dividia a la població berguedana com a opció electoral, però menys en les altres activitats, si repassem les altres associacions, almenys aquelles de les que tenim alguna notícia. Quan es van celebrar aquestes eleccions, sembla que hi van participar poc les migrades entitats locals: el que queda de *La Prosperidad Bergistana*, és presidit per l’advocat Jacint Vilardaga, de significat signe liberal conservador; com veurem més endavant, els carlins es van agrupar en associacions de signe confessional. Aquí ens limitem anotar que el 1886, s’havia fundat el *Fomento Católico*, entitat formada per membres de l’antiga *Juventud Católica*, fundada el 1878 ⁴⁴⁶; hem trobat encara una altra entitat, denominada “*Circulo Bergadán*”, segurament de curta vida i de la que interpretem que degué ser una espècie de casino, ja que en una composició de junts del 1886, hi apareixen personatges molt diversos: Cassimir Blanxart, president (aquest advocat, fill de Josep Blanxart Camps, difunt secretari de la Universitat, s’havia establert de poc a Berga); Lluís Blanxart, metge i ex-alcalde, vice president; Josep Cardona, farmacèutic i home de negocis, tresorer; Ramon Soler i Colí, vocal; Pere Viñas, secretari. Els Blanxart eren liberals; Cardona i Soler Colí, eren carlins i canalistes i el procurador Viñas, pare del poeta i autor teatral Ramon Vinyes i Cluet ⁴⁴⁷, era carlí i col·laborador polític de Rosal ⁴⁴⁸. Probablement l’any 1887 ja havia desaparegut, ja que no apareix citada en cap afer canalista ni en les eleccions dels anys 1886 i 1887. Tot plegat ens fa pensar que devien haver-hi divisions dins el grup liberal, bo i que no les podem precisar, i que aquesta amalgama de personatges, associats en una entitat ciutadana, no podia pretendre anar gaire més enllà de l’organització d’algun ball de societat, als que tant afeccionades eren les “elits” locals per distingir-se dels populars balls de les fontades, taverna o de carrer amb que la població es divertia.

Malauradament de les associacions que es van crear ni tenim notícia de totes ni se n’ha conservat la documentació, cas d’haver-n’hi, de cap d’elles. Parlem d’associacions precàries, de vida curta i sense locals propis. A la pràctica, això vol dir

que els estatuts, llistat de socis, llibre de comptes, etc., d'existir-ne, els guardaven el president o el secretari al seu domicili particular i es traspassaven, sovint parcialment quan es produïa un canvi de Junta, si aquest es feia en pau. Si no era així i hi havia divisions o la associació desapareixia, els pocs o molts papers generats també desapareixien per sempre. En aquest racó de món on prou feines hi havia a viure i on molta gent sembla que es divertia barallant-se, el respecte pels papers ha estat d'una nul·litat absoluta. I no parlem pas solament del segle XIX, ja que encara els anys setanta del segle vint, en tancar alguna de les "grans fàbriques", venuda la maquinària com a ferralla, van deixar en aquells locals, la documentació a mercè de qui volgués apropiar-se'n. Alguns antics treballadors, acomiadats, per curiositat o nostàlgia van aplegar-ne davant la passivitat dels ajuntaments corresponents, i ara, atesa la procedència, difícilment la posaran a l'abast de cap investigador, en el cas que s'identifiqui el posseïdor.

Dit això com a justificació de les llacunes d'aquest treball o de qualsevol altre, voldríem fer esment d'una associació creada a l'alt Berguedà, l'any 1887 en defensa dels propietaris agraris davant l'injust cobrament de les contribucions en aquell territori miserable, que pateix, a més, el transvasament de la seva gent cap als centres fabrils del baix Berguedà.

Troblem la notícia a la publicació de Penina, datada el març del 1887, entorn a la crisi agrària, que cal situar en el marc de les intenses campanyes proteccionistes que es desenvolupaven al país.

El Bergadán publica un extens article on s'ocupa de la "Asociación Rural del Partido de Berga", on el secretari de Castellar de N'Hug, Francesc Orriols, presenta la instància que 21 pobles del Districte han elevat al Ministre d'Hisenda per rebaixar les contribucions i qüestionar el repartiment de les mateixes. Expressen les queixes tantes vegades manifestades, i afegeixen: "En demostración de estos asertos no hay más que fijarse en los tipos de gravamen personal que rigen hoy día en los pueblos de las distintas comarcas de esta provincia y se encontrará que los habitantes de la región alta del partido de Berga, cuyas localidades se hallan situadas entre quebraduras de montes poco menos que improductivos y faltos de medios de regular subsistencia en términos que todos los años emigran una tercera parte de sus habitantes por espacio de cuatro o seis meses; deben satisfacer iguales cuotas que los que habitan en las mejores comarcas de Cataluña tales como algunos de los llanos de Barcelona, de Manresa, de Vich, etc., cuya falta de equidad procede, quizás de la reducida escala de clasificación de los pueblos para el reparto de los cupos, falta que demuestra la siguiente comparación de algunas poblaciones que por vía de ejemplo nos permitimos citar. Así los habitantes de los pueblos de Saldes, Gisclareny, Castell del Areny, Brocá, etc.. de la parte alta del partido de Berga, satisfacen iguales cuotas individuales que los de los pueblos de Horta y Corts de Sarriá (de las afueras de Barcelona), Molins de Rey y Prat de Llobregat (del Partido de San Felio de Llobregat), Arenys de Munt y Canet de Mar (del Partido de Arenys de Mar), Cardedeu y la Garriga (del Partido de Granollers), Alella y Argentona (del Partido de Mataró)" Amb totes aquestes dades es demanava un repartiment més equitatiu per part de l'Administració ⁴⁴⁹. Com gairebé sempre, les queixes dels propietaris rurals les genera el pagament de les contribucions.

L'advocat Penina havia esdevingut un expert en al·ludir el pagament de contribucions: al·legant pedregades i secades i diversos pobles de l'alt Berguedà se n'estalviaven o almenys les rebaixaven en els seus imports. En base a aquests "favors" s'havia creat el feu electoral de Pujol, qui, probablement pel seu càrrec de recaptador, hauria hagut

de denunciar els fets. Penina, doncs, si no estava al darrera, almenys va col·laborar amb la iniciativa dels de Castellar de N'Hug.

Sota el titular "*Los intereses del País*", informarà als seus lectors que, per la seva banda la *Asociación Rural del Partido de Berga* ja ha estudiat una sèrie de propostes per un repartiment més equitatiu dels consums. Ara, diuen, toca als representants a Corts defensar-los. Segurament, tenia ben poca confiança en les gestions que podia fer Marín i no s'està pas de posar-lo en evidència, però aprofita l'oportunitat per demanar unitat contra els repartiments de consums.⁴⁵⁰

Penina continuarà informant de "*La crisi agrícola*". El 10 de desembre del 1887, informarà de que a Madrid s'ha constituït una *Liga Agraria*. Cánovas ha fet seus els anhels de la *Liga* i ja ha presentat un projecte de llei per incrementar en un 30 per cent els drets d'introducció de cereals i farines estrangeres. A la *Liga*, "someten una serie de temas más o menos oportunos los señores Condes de Esteban y de las Almenas, a ella envían representantes casi todas las provincias, habiendo designado la junta interina de la "*Liga Agraria*" de esta de Barcelona a D. José Maluquer Salvador, y en fin, allí se hallará también el inteligente y celoso propietario de este Distrito D. Tomás Orriols y Vall, como representante de la digna y útil *Asociación Rural del Partido de Berga*, según es de ver de la siguiente carta que esta semana hemos recibido". Penina publica la carta que li ha remés Francesc Orriols, en qualitat de secretari de l'associació berguedana⁴⁵¹.

És possible que aquesta acció liderada pel propietari Orriols de Castellar de N'Hug, dins les campanyes proteccionistes, acabés en poca cosa i se sumés a les accions que en el mateix sentit posaven en marxa els propietaris catalans des de la seva associació, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (I.A.C.S.I.)

L'IACSI a Berga

El mateix periòdic de Penina, informava el 17 de desembre que l'IACSI havia delegat als dos primers contribuents de Berga, els advocats i propietaris rurals, Josep Blanxart i Grau i a Francesc de Martín i de Carpi, delegats seus per una assemblea que s'ha de celebrar a la ciutat per tractar de la crisi agrícola.⁴⁵²

La preparació d'aquesta assemblea de l'I.A.C.S.I. degué anar a càrrec de l'alcalde Rosal, en la seva doble activitat d'industrial i propietari agrari i en conseqüència Penina va ésser marginat.

També és possible que atès l'ideari liberal del que el periodista feia gala, tampoc podia defensar l'ideari proteccionista amb la passió que acostumava a emprar en totes les seves campanyes. Ens fa plantejar aquesta hipòtesi un article que amb el titular "*La crisi agrícola*" va publicar el 7-1-1888. Planteja que si s'incrementava el valor dels productes s'avançaria molt en el combat contra la crisi. Es pregunta, però, si el Govern pot alterar els preus i la seva reflexió el porta a recórrer a l'eterna reclamació de vies de comunicació.⁴⁵³

L'assemblea es va celebrar, Rosal va ésser-ne protagonista i Penina i Pujol es varen ésser exclosos.⁴⁵⁴

Els carlins, ja compten amb un periòdic propi, *El Eco de Queralt*, el dos de febrer, faran la seva relació de l'assemblea de l'IACSI a Berga, celebrada el 29 de gener i presidida per l'alcalde Rosal i el diputat Farguell. Rosal va fer un discurs proteccionista. També

parlà el President de la Comissió, Josep Mª Rius; un membre de la comissió va llegir l'Exposició que l'IACSI havia elevat al President del Consell de Ministres, exposant els mals que afligien a l'agricultura i reclamant lleis salvadores:

“Tan acertadas proposiciones no podían menos que ser aprobadas por la concurrencia, apoyándolas de una manera particular los Sres. Farguell, Pujol, Casals, Blanxart, Martín y Penina, habiéndose este último lamentado con sobrada razón, de la falta de carreteras en este partido, y particularmente del largo estado de paralización de trabajos que se nota en la de Montesquiú a ésta, máxime faltando como solo faltan para construir unos dos kilómetros. Esta indicación fue contestada por el Sr. Farguell explicando la causa que motiva lo relatado por el Sr. Penina con respecto a la mentada carretera.

También se habló de la gran conveniencia de que se acordase que a los candidatos para Diputados que se presentaren, se les exigiesen las circunstancias de ser catalanes, proteccionistas y hacendados, sin que se mirase la cuestión de partido, en cuyo debate terciaron varios concurrentes aprobando y aplaudiendo la proposición.

Mucho nos habría gustado que se hubiese antepuesto la calidad de católico y se hubiese acordado que no podían elegirse francmasones”⁴⁵⁵. Com podem veure, el final de la crònica té un marcat segell integrista, que possiblement va ser determinant a l'hora de constituir la delegació de la que Penina i Pujol seran marginats. A Penina li costarà acceptar l'haver-ne estat exclòs.

Se'n lamentarà provocativament des del seu periòdic.⁴⁵⁶

L'assemblea i la delegació comarcal que havia de generar, no degué assolir un gran èxit, perquè Penina els adreça la pregunta, “¿Vive o murió?”. La pregunta va adreçada a la Delegació de l'I.A.C.S.I., però demana a *El Progreso Bergadán* i a *La Voz de Queralt*, periòdics carlins i rosalistes, si poden donar alguna resposta.⁴⁵⁷

Catalanisme i proteccionisme.

Havent quedat el republicanisme federal que havia representat Penina en un record a l'haver passat ell mateix al model centralista dels liberals espanyols, creiem que el moviment catalanista a Berga es va conèixer per medi de “*l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas*”, i més concretament per l'estada a vila l'any 1876 de l'excel·lent fotògraf i poeta romàntic, Jaume Monràs, membre d'aquella associació i abrandat catalanista. Monràs va estar poc temps a Berga, però sembla que va obrir uns horitzons i unes perspectives que fins aleshores no s'havien manifestat. Amb el temps fructificarien ja que algunes de les persones amb que més es va relacionar, Pla i Farriols i Cardona, entre altres, les trobarem al Foment Regionalista, que es va adherir a la Unió Catalanista al tombar el segle.⁴⁵⁸

Les primeres notícies que hem trobat del moviment catalanista a Berga ens venen, però, de les lluites proteccionistes del Centre Català, entitat fundada per Valentí Almirall després de la seva ruptura amb el Partit Federal de Pi i Margall. Almirall va negociar la fundació del Centre Català a principis del 1882, “*durant les mobilitzacions proteccionistes conegudes per “**moviment de barretines**” en protesta pels tractats comercials amb França i Bèlgica*”⁴⁵⁹.

Sembla que l'interès dels berguedans va venir del Tractat de Comerç amb Anglaterra i d'una reunió proteccionista convocada per aquesta entitat. *El Bergadán* informa a qui es vulgui fer soci d'aquesta entitat que s'adrexi al seu secretari, al carrer Baixada de Sant Miquel, 5, primer pis⁴⁶⁰.

La posició que prenien els berguedans no era pas original: el tractat de comerç amb Anglaterra s'interpretava que amenaçava de mort la indústria nacional. Sota el titular "La indústria nacional", *El Bergadán* va publicar un extens article on aportava els acords del Centre Català. Ara, escriuen, ja no es solament Catalunya la que s'hi oposa, també són Castella, Extremadura, València, on la *Liga de Propietarios* ha pres importants acords en aquesta oposició al tractat, "y la misma Andalucía" també clama contra el tractat en projecte. Fan referència als acords presos en una important reunió de societats, corporacions i persones distingides celebrada a el Centre Català i reproduïxen els acords presos en la mateixa: "a l'intentar combatre la fil·loxera, per exemple, s'indemnitza als que havien d'ésser sacrificats per la defensa general.

Procedeix, doncs, que al tractar-se de sacrificar la industria fabril invocant l'interès general, la nació que's pretén ha de sortir-ne beneficiada, compensi als que'n resultin realment perjudicats.

I, com que els perjudicis haurán de recaure sobre'ls dos elements essencials de tota industria, o sigui: els que presten el capital i els que constitueixen la mà d'obra, les bases de la llei que's demana s'haurien de desenvolupar d'aquesta manera:

1ª Els elements industrials de qualsevol Regió, que resultin perjudicats per les reformes econòmiques duaneres que's preperen, serán justament compensats de tots aquells perjudicis que acreditin haver sofert, establint-se a l'efecte les regles i establint la tramitació per presentar tals justificacions.

2ª La compensació tindrà lloc: Pel que respecta a l'element capital, per medi d'indemnització directa, o sigui pel pagament efectuat (per) l'Estat del valor dels edificis, maquinaria i accesoris que no puguin seguir essent utilitzats pels seus propietaris, al preu resultant, segons valoració, en el moment de quedar sense poder ésser explotats per la industria.

Pel que respecta als operaris, en la quasi impossibilitat de fixar indemnització directa, s'ha d'acudir al medi de las compensacions. Aquestes las reclamarán els mateixos obrers, que es reuniran a l'efecte, i si amb elles no es logrés atenuar els mals resultats de les reformes económico-duaneres, se'n reclamarán altres, puig que estem tots decidits a emprar tots els recursos abans de cedir a la trista fatalitat de l'emigració de una part dels elements que avui viuen de la industria manufacturera.

3ª Per suavitzar en el que sigui possible els efectes de las reformes económico-duaneres que es projecten i que han d'afectar a totes les Regions en general, i a Catalunya en particular, a la riquesa pública, i, per tant, a la base contributiva tant dels impostos directes com dels indirectes, l'Estat retornará a las Corporacions provincials de cada Regió les facultats per establir, repartir i fer efectius els impostos que a la mateixa Regió corresponguin en proporció a la seva riquesa, a fi de que els puguin acomodar a la nova situació, i de que amb la seva distribució, repartiment i forma de percepció, logrin que s'atenuin alguns dels fatals efectes d'aquelles reformes"⁴⁶¹.

Ignorem si aquests acords catastrofistes del Centre Català davant la suposada i imminent desaparició de la indústria manufacturera van sensibilitzar alguns berguedans cap al moviment catalanista ni quin grau de preocupació i alarma podien generar, ja que quedava prou clar qui, en definitiva, pagaria el beure, si els mals auguris es complien. En qualsevol cas, sospitem, bo i que no podem afirmar-ho, que del Centre Català no se'n va parlar més. El catalanisme era proteccionista, però pensem que els polítics berguedans, en aquestes dates, eren més proteccionistes que catalanistes.

El Bergadán, gens proper al moviment catalanista, es preguntarà, "Progrés lo Catalanisme?". Sota aquest titular responen la pregunta que es formulen, en català, dient que qualsevol català diria que sí. Demostrar-ho ocuparia tot el Setmanari i d'ací que solament es limitin a ressenyar uns quants progressos de darrera hora que bastaran per respondre a la pregunta del titular. Fa referència a les excursions promogudes per l'"Associació Catalanista d'Excursions Científicas" i a unes

exposicions de fotografies presentades als “*magnífichs salons de la Lliga de Catalunya*”. D’aquestes exposicions els n’ha cridat l’atenció una de fotografies del Berguedà, de Jaume Monràs: el Pi de les tres branques, la Font del Carot, la de l’Estret, la de Tagastet, l’església de Sant Bartomeu, l’altar major del santuari de Queralt, un tipus “*popular y característich anomenat Lo Bolero*”, i la portalada de l’església de Bagà, “*deguda com moltes altres vistas al actiu y distingit excursionista D. Josep Puig y Cadafalch que ja alguna vegada ha tingut ocasió de visitar eixas terras*”. El cronista que signa C. C., inicials que més endavant definirà com a jove berguedà, clou el seu article amb una glosa al que podríem dir-ne un mode de catalanisme cultural.

Escriu: “*Baix tots los concepte progressa nostra patria: anys ha que dona a llum (?) que immortalizarán no solsament son nom si que també son llenguatge; gracias a la pluma del llourejat poeta Mosen Jacinto Verdaguer tenim dos monuments catalans que existiran a través dels sigles ab los noms de la Atlántida y Canigó, obras que dat lo cas no’n tinguesim d’altras ellas dos solas bastarian per donar a coneixe la riquesa de nostra poesia, com ho prova la traducció que de las mateixas s’ha fet a todas las llenguas vivas y no solzament en la poesia epica tenim obras mestras; lo teatre Catalá, per mes que diguin los castellans, a pesar de que fa poch temps que va fundarse conta ab obras que’s poden posar al costat de las millors de cualsevol altre teatre extranger.*

Los renomnats poetas Frederich Soler, Angel Guimerá, Feliu y Codina, Roca y molts altres han enriquit l’escena catalana de tal manera que no sols fan celebres sos noms si que també donar una idea clara de l’adelantada qu’está la literatura catalana.

Ultimament ¿de que son objecte los repetits esforços que cada dia fan los castellans per desprestigiar nostres adelantos tan científichs com industrials? Induatablement podem respondre: son mostrás del progrés catalá” ⁴⁶². L’article en qüestió, com es habitual, no va signat i no sabem identificar-ne l’autor. En qualsevol cas no pensem que la seva publicació tingui més transcendència que la omplir un buit en la publicació de Penina. Els primers signes de l’existència d’un moviment catalanista a la vila tardaran encara uns anys a aparèixer.

1/ Integrisme i política

L’integrisme a Catalunya i a Espanya ha estat prou estudiat per especialistes competents, de manera que poca cosa podem afegir-hi. Ens sembla, però, que és necessari dedicar-hi unes planes: es tracta, en definitiva, de l’evolució del carlisme i de les autèntiques batalles periodístiques de l’integrisme a Catalunya. La premsa carlina de Berga que s’estrenarà aquests anys amb les capçaleres *El Eco de Queralt* i *La Voz de Queralt*, redactada per clergues amb la intenció de mantenir l’integrisme més absolut entre el mateix clergat, que intuïm que n’era el principal destinatari, serà un puntal dels Necedal i *El Siglo Futuro* i d’un dels seus representants més destacats a Catalunya, el sabadellenc Dr. Félix Sardà i Salvany. No és una qüestió anecdòtica: a nivell d’història general, ja es sabut que Sardà i Salvany va ésser recuperat pel nacional-catolicisme franquista; a nivell més local, direm que un dels redactors destacats de la premsa més necedalista, *El Eco de Queralt*, va ésser l’aleshores capellà castrense de Berga, Dr. Valentí Comellas Santamaria, promocionat a bisbe de Solsona el 1920, pel seu antecessor, Francesc Vidal i Barraquer i apadrinat, en la seva consagració episcopal pel Comte de Figols. Comellas és un personatge controvertit i no estudiat. Pel que fa a l’estada de Comellas a Berga com a capellà castrense i professor del col·legi de segon ensenyament “Dr. Saló”, recentment fundat, direm que

va abandonar la ciutat el 1889 al guanyar la canongia doctoral de Solsona ⁴⁶³, havent estat, almenys fins aquell moment, un col·laborador d'*El Eco de Queralt* en la línia d'*El Siglo Futuro*, de Nocedal, encara el setembre del 1888 considerava a Comellas com un amic i col·laborador. ⁴⁶⁴

En qualsevol cas, no podem passar per alt que Comellas va ésser bisbe de Solsona fins a l'any 1945, en que va morir. Res abona que el seu pensament hagués evolucionat gaire, com ho demostraria un ric anecdotari, bo i la seva fidelitat personal a Vidal i Barraquer, a qui devia la mitra. A Comellas el va succeir el jove Enrique i Tarancón, òbviament el d'abans del canvi que va experimentar en el Concili Vaticà II.

Atribuir la incidència d'aquests fets i les seves repercussions a la vida social i política del territori al fet de què aquest és majoritàriament rural, poc poblat, poc "viatjat", etc., ens sembla d'un reduccionisme gratuït. Apuntem solament: la industrialització fabril i minera que aquells anys es va desenvolupar al Berguedà, va suposar una autèntica "revolució" econòmica. Una revolució, però, que no va tenir cap signe de liberalisme, ja que els seus protagonistes feien compatible el liberalisme a Barcelona on vivien i es desenvolupaven, amb el més ranci integrisme al Berguedà, a temporades conjunturalment atenuat, on tenien les plantes productives, com a vacuna contra l'associacionisme obrer, aviat de signe anarquista, sempre temut i combatut.

Tot plegat, pot semblar aigua passada, però és més complex. Més enllà de l'àmbit local, situem-nos a la primavera del 2006 i a la manifestació que encapçalada pels cardenals Rouco Varela de Madrid i Cañizares de Toledo, altres bisbes, dirigents polítics de l'oposició, ensenyants, etc., es va muntar contra una nova llei d'ensenyament aprovada pel govern, es podia veure en els reportatges filmats emesos en els noticiaris, una gran pancarta, gairebé a primera fila, amb la inscripció "*HAN MATADO A DON PELAYO*", en clara al·lusió a "*Unidad Católica*" i a les campanyes en defensa de la qual, justament en els anys que estudiem, van promoure els integristes.

Un apunt de l'evolució del carlisme i l'assentament de l'integrisme.

Després de la derrota militar del 1875-1876 el carlisme passa a ésser una opció política antiliberal que si alguna cosa la distingeix, pensem que són les seves divisions internes, almenys fins a l'escissió integrista del 1888.

La posició de l'Església ens sembla molt rellevant per la seva influència, majorment en el territori berguedà. Callahan⁴⁶⁵ ens situa en el marc històric, anterior a La Gloriosa i posterior a la Restauració: La Jerarquia tenia manifestes preferències pel ministeri Narváez. L'aliança entre l'Església i els moderats més conservadors es va veure enterbolida per assumptes com la publicació a Espanya del *Syllabus* de Pius IX (1864) que Narváez es va negar a sancionar i per les exigències clericals de que Espanya intervingués bèl·licament en la defensa dels Estats Pontificis d'Itàlia.

Bo i aquestes tibantors les relacions jerarquia-govern van ésser estretes: entre el 1864 i el 1868 l'Església va ampliar el seu paper en l'educació pública i la Jerarquia va adquirir un control important en el nomenament dels mestres i l'elaboració dels plans d'estudis. Narváez també va incrementar les partides pressupostàries previstes en el Concordat de 1851 pels salaris de la clerecia i el manteniment dels temples. Podem afegir-hi que amb Narváez es va fer marxa enrere en la desamortització.

Fàcilment es va identificar la Jerarquia eclesiàstica amb la monarquia isabelina i Narváez, de manera que a l'esclatar la revolució del 1868, l'Església va tornar a ésser objecte de debat.

Callahan escriu "Las leyes del gobierno dirigidas contra las órdenes provocaron una fuerte reacción entre el clero y el laicado. Ya en diciembre de 1868 una alianza de eclesiásticos y laicos, integrada en gran parte por carlistas y elementos de la extrema derecha del Partido Moderado, el grupo de los llamados "neocatólicos", formó la Asociación de Católicos de España para concurrir a las primeras elecciones a Cortes celebradas después de la revolución. Creada con la aprobación del papa, la Asociación declaró que pensaba "propagar y defender las doctrinas, instituciones y el influjo social de la Iglesia señaladamente Libertad y La unidad católica de España.....por las vías de la paz y bajo el amparo de la ley".

Callahan segueix els passos del procés de radicalització: a les eleccions del 1869, "por primera vez dentro de un proceso electoral relativamente libre se forjó una alianza política moderna entre la Iglesia y las fuerzas conservadoras comprometidas con la defensa de los intereses eclesiásticos".

Però diversos fets van enterbolir aquella situació: el progrés del protestantisme que ja venia de finals dels anys 30 va exacerbar els ànims contra la tolerància religiosa. La instauració de la tolerància religiosa va deteriorar les relacions del poder civil i la jerarquia eclesiàstica; els bisbes van ordenar que a les esglésies es celebressin oficis expiatoris; l'autorització de matrimonis civils el 1870 es va interpretar com la instauració d'un concubinat públic. Molts bisbes i sacerdots es van negar a jurar la Constitució del 1869 com exigia el Govern. L'empitjorament de les relacions Església-ministeris es van anar deteriorant fins a la desintegració del règim, el febrer del 1873.

Amb la Restauració no tot varen ésser flors i violes entorn a la qüestió de la llibertat religiosa:

"Los progresistas se habían dividido en dos bandos; uno bajo el liderazgo de Ruiz Zorrilla, derivó hacia el republicanismo, mientras que el otro, bajo Sagasta, avanzó hacia la aceptación del nuevo orden político. Los moderados intransigentes, que en otro tiempo habían apoyado al General Narváez, no aprendieron nada entre 1868 y 1874. Llamados "históricos", exigían una versión reactiva del régimen que la "Gloriosa Revolución" había derribado. Rechazaban la Constitución democrática de 1869 y deseaban ajustarles las cuentas a los artífices de la misma". Preferien Isabel a Alfons XII i eren hostils a Cànovas perquè estava disposat a arribar a un acord amb els adversaris liberals de la monarquia isabelina. "A comienzos de 1875 los históricos iniciaron una campaña estridente en su bien financiada prensa con el fin de aceptar sus ideas. Un elemento central de dicha campaña era la cuestión religiosa. Los "históricos" presionaban sin cesar para que se abrogase la tolerancia introducida por la Constitución de 1869 y se aceptase el concordato de 1851, con su compromiso inequívoco con la confesionalidad del Estado".

Cànovas va retornar les finances de l'Església a la situació d'abans del 68, i va abolir la llibertat de càtedra a les universitats, però l'objectiu de la Jerarquia era la restauració immediata del monopoli religiós de l'Església.

"El cardenal Barrio de Valencia advirtió a los fieles que no debían elegir diputados que estuvieran a favor de la libertad religiosa, "*libertad funestísima que no puede menos de ofender a Dios, que hace el mal*". Los obispos de la provincia eclesiástica de Tarragona declararon de manera inequívoca que "ningún católico puede votar una

libertad de perdición, ni enviar con su sufragio a las Cortes a aquellos que se muestran dispuestos a establecerla en España”.

Aquesta llibertat religiosa que tanta oposició generava l'establia l'article 11 de la Constitució del 1876 en aquests termes, prou moderats: “La Religión católica, apostólica y romana es la del Estado. La Nación se obliga a mantener el culto y sus ministros. Nadie será molestado en territorio español por sus opiniones religiosas, ni por el ejercicio de su respectivo culto, salvo el respeto debido a la moral cristiana. No se permitirá, sin embargo, otras ceremonias ni manifestaciones públicas que las de la religión del Estado”.

La jerarquia eclesiàstica va iniciar la campanya contra l'art. 11 al·legant que aquesta tolerància religiosa limitada, representava una conspiració per descatolitzar el poble espanyol. El mateix Pius IX es va oposar a l'esmentat art. 11.

Les crítiques polítiques a la Restauració van venir dels periòdics catòlics *El Siglo Futuro* dels carlins i *La España Católica* dels “històrics”, principalment. Aquestes crítiques eren fonamentalment un llegat ideològic d'oposició al pluralisme polític i religiós que va persistir durant molts anys entre els catòlics espanyols en opinió de l'esmentat Callahan, que continua escrivint: “A pesar de las concesiones que hizo a la Iglesia, Cánovas le negó la independencia total del control del Estado que exigían ruidosamente el clero y la prensa católica. La conservación de derechos regalistas por parte del régimen garantizó la continuación de las tensiones que afectaban a las relaciones eclesiástico-civiles”.

Els polítics i els seguidors dels partits dinàstics no veien cap contradicció entre el catolicisme i el sistema polític liberal, però els carlins i un grup heterogeni de “neocatòlics” i “històrics” estaven radicalment en contra del que consideraven que era una llibertat excessiva en la tolerància religiosa i l'ensenyament. D'ací sorgiren Cándido i Ramón Nocedal, pare i fill, “dos maestros de la propaganda política moderna”. Les seves idees venien de l'apocalíptic Donoso Cortés, aterrat davant forces “revolucionàries” com el liberalisme, el socialisme, el republicanisme i l'anarquisme. Pels Nocedal no hi havia cap possibilitat d'acord entre el cristianisme i els nous moviments socials i polítics de l'època. “La religión era lo único que garantizaba la supervivencia de la civilización y por ello los intereses del Estado debían subordinarse a los de la Iglesia”.

Al consolidar-se amb Cánovas el règim de la Restauració, laics procedents de l'*Asociación de Católicos* com Alejandro Pidal y Mon i carlins moderats com León Carbonero y Sol, director de *La Cruz* i el comte d'Orgaz es van proposar una *Unión Católica* per defensar els interessos religiosos combatuts per la revolució. La nova associació seria d'àmplia base i apolítica i seguiria fidelment la doctrina del *Syllabus*, però els Nocedal es van oposar a tota organització que no es comprometés amb la causa dinàstica i el seu programa polític.

Pidal y Mon tenia l'esperança de que *La Unión Católica* es convertiria en un partit polític catòlic similar al partit centrista alemany. El maig del 1881 Lleó XIII va aprovar *La Unión Católica* i semblava que el programa podia ésser acceptat per amplis sectors, però no va ésser així. *La Unión Católica* va provocar una gran polèmica. Pels Nocedal el seu caràcter apolític significava neutralitat en la qüestió dinàstica i l'acceptació de l'Estat liberal i va començar una polèmica que va anar més enllà de la premsa. El bisbe Casañas d'Urgell, molt proper al carlisme, va criticar als bisbes de Barcelona i Tarragona per oposar-se públicament als carlins durant la polèmica. A Tarragona molts clergues, àdhuc professors del Seminari, simpatitzaven amb el carlisme i l'arquebisbe el va veure obligat a tancar aquella institució perquè s'havia

convertit en un “centro de innobles y hasta criminales intrigas”. Ni el recolzament del papa va poder vèncer la tradicional identificació de bona part de l'opinió catòlica amb el carlisme. Ho veurem amb més detall.

Premsa i intervenció integrista

Ja és sabuda la proliferació de la premsa carlina en aquest període: no podia ésser pas d'altra manera a l'haver centrat en aquest medi la seva principal base propagandística. D'ací que en aquest apartat i dediquem una atenció gairebé exagerada, partint, però, de la base que aquestes publicacions berguedanes –*El Eco de Queral'* i *La Voz de Queral'*–, no creiem que fossin pensades exclusivament pel públic berguedà sinó més aviat, per donar una visió de la força política del carlisme, segurament més aparent que real, sobretot en les zones més industrialitzades. No obstant, si que creiem que l'ideari aquestes publicacions, com la pluja d'hivern, va penetrar en la ment d'amplis sectors de la població que va veure el liberalisme com enemic de la doctrina de l'Església i al carlisme com a únic partit que defensava políticament aquesta doctrina. El carlisme s'escindirà el 1888, i alguns “lleials”, deu anys més tard, s'encabiran a les files del catalanisme conservador seguint l'estela de Torras i Bages, però, optant per la Unió Catalanista o per la Lliga Regionalista, sovint aflorarà l'arrel carlina i integrista en les seves actuacions. D'altra banda, els berguedans suposadament liberals, mai optaran per una via laica ni renunciaran al seu conservadorisme i acabaran aliats al maurisme de l'Olano i a assumir el progressiu anticatalanisme d'aquest. Assumiran de gust el primoriverisme primer i el franquisme després, sense cap problema. Entremig, el parèntesi de la República del 1931, que els joves catalanistes estaran amb Esquerra Republicana de Catalunya i els obrers més inquiets amb la C.N.T.

Amb aquest preàmbul, creiem justificar l'extensió d'aquest apartat, que dediquem a l'integrisme i a la seva premsa berguedana.

L'integrisme a Catalunya ha estat estudiat en profunditat pels historiadors Joan Bonet i Casimir Martí ⁴⁶⁶. Les polèmiques periodístiques entre integristes i *mestissos* van tenir ressò a la premsa berguedana del moment, que aportarem en alguns annexes. Més encara, creiem que van configurar una manera de fer que va perdurar: les perpetues i irreconciliables divisions entre reduïts grups de gent que en el fons pensen el mateix però que es barallen per petits detalls que, a vegades, van creant conjunturalment per establir diferències. A la pràctica, aquesta manera de fer es tradueix en que sempre són la mateixa gent que barallant-se sectàriament, es reparteix el protagonisme, davant la indiferència de la majoria; a la no implantació de cap partit polític; a l'abstenció electoral que facilita el frau i, en definitiva, a una permanent manca de democràcia real.

Anem a ampliar l'aportació de Callahan. El març de l'any 1875 Cándido Nocedal va fundar *El Siglo Futuro* a Madrid que dirigí el seu fill Ramon, que seria l'estendard de la premsa integrista. El 1879 Don Carlos va nomenar a Cándido delegat seu. Per Jordi Canal ⁴⁶⁷ aquest nomenament comportà “la primacia de la bel·licositat de les plomes per damunt de la de les armes”. L'objectiu d'aquesta premsa era demostrar que el carlisme, encara que derrotat, no havia mort i podia atreure als desenganyats de l'alfonsisme i als catòlics, sense però establir aliances amb cap grup polític. En canvi, “tiene el deber de fomentar conflictos bajo mano, como promover movimientos republicanos avanzados, a fin de acelerar los acontecimientos y abreviar los males que afligen a mi querida España” ⁴⁶⁸.

Segons el mateix J.Canal, “ Els Necedal provaren d'imprimir al carlisme un marcat i cada vegada més exclusiu caràcter catòlic. Des d'un bon començament, l'enemic principal era el nou règim de la Restauració i, en especial, aquells que intentaven de situar-se entre els pols liberal i catòlic, que equivalia a carlista des de la seva particular òptica”.

El Siglo Futuro va mantenir una oposició frontal a l'article 11 de la Constitució del 1876 que hem reproduït, El Vaticà va acabar acceptant la moderada tolerància de cultes d'aquest article en un gest de realisme que segons Canal, entre els catòlics no es va pas produir. A la dreta del canovisme, el mateix Mañé i Flaquer el considerava el trencament de la unitat catòlica d'Espanya.

Dos periòdics conduïren la defensa de la unitat religiosa: *El Siglo Futuro* amb la seva intransigència i *La España Católica* dirigit per Pidal i Mon, que començava a acceptar la monarquia alfonsina malgrat discrepés de les reformes.

A la darrerria de 1875 aparegué a Madrid el periòdic *La Fe*, dirigit en un principi per Vicente de la Hoz. A l'inici, col·laborà amb *El Siglo Futuro*, però les diferències s'anaren agreujant, sobretot a partir del 1878 i van conduir a una baralla oberta a la qual s'afegí el 1879, del bàndol de *La Fe*, el periòdic *El Fénix*, de Ceferino Suárez Bravo. *El Correo Catalán* dirigit per Llauder es mantingué fidel a *El Siglo Futuro*. És raonable pensar que *El Correo Catalán* que compraria Llauder, elegit diputat per Berga el 1872 en la coalició de carlins i republicans, era el periòdic de capçalera dels clergues i carlins berguedans, que figuraven entre els més reaccionaris del mapa polític.

J. Bonet i C. Martí han estudiat en profunditat aquest període tan difícil ⁴⁶⁹. Segons aquests autors, “La primera polèmica pública entre catòlics es produí entre Salvador Casañas, futur bisbe d'Urgell, i Joan Mañé i Flaquer. Casañas aprofità l'ocasió de l'aparició del llibre *Suma filosòfica del siglo XIX*, per realitzar, des de les columnes del diari *La Convicción*, un veritable ajustament de comptes amb el *Diario de Barcelona*. *La Convicción* va ser el primer diari carlí que es publicà a Barcelona, el 15 de març del 1870. El dirigia Lluís Mª Llauder. Casañas hi publicà el 18-10-1871 un article que signava amb la lletra “K”, on denunciava a *Diario de Barcelona*, perquè no quedava suficientment reflectida la fidelitat catòlica després de la proclamació del dogma de la infal·libilitat pontifícia decretada pel Concili Vaticà I el juliol del 1870. A *La Convicción* també hi escrivia Sardà i Salvany amb el pseudònim d'*Oscurantista*”. Al no haver-hi bisbe titular a Solsona, quan Casañas serà bisbe d'Urgell, serà l'avalador de l'integrisme berguedà, enfront de Morgades, bisbe de Vic i administrador apostòlic de Solsona i Sardà i Salvany serà el seu referent intel·lectual, a l'extrem que fins i tot el convidaran i acceptarà, estiuejar a Berga.

Bonet i Martí també estudien el paper de les organitzacions catòliques i la premsa. Ens interessa retenir alguna de les seves aportacions, majorment pel que fa a la *Juventud Católica*, perquè a Berga i altres poblacions del Districte es van crear aquest centres des dels quals els carlins van actuar políticament.

Els esmentats autors escriuen: “*La Asociación de Católicos* i la *Juventud Católica*, sobretot la segona van tenir un gran protagonisme en la vida catòlica de Barcelona els anys vuitantes. *L'Asociación de Católicos* fou fundada a Madrid el 18 de desembre del 1868, i consecutivament a altres diòcesis de la península, amb l'objecte de defensar la unitat catòlica i la llibertat de l'Església, que es consideraven amenaçades en les circumstàncies polítiques d'aquell moment”. Com hem apuntat, el “protagonisme en la vida catòlica de Barcelona”, a altres àmbits com el que estudiem era bàsicament la cobertura política del carlisme.

L'Asociación des de la banda carlina, aviat va ésser acusada de crear confusionisme entre els catòlics "perquè per a molts la causa catòlica solament era representada per don Carlos. A l'adveniment de la primera República, l'any 1873, l'Asociación de Católicos va ser suspesa per un decret del govern. En restaurar-se la monarquia l'any 1875, l'Asociación de Católicos va intentar la seva reconstitució, però solament ho aconseguí de manera molt precària.

La *Juventud Católica* fou fundada també a Madrid de manera simultània a l'Asociación de Católicos, amb objectius i estructures similars i s'estengué igualment a altres diòcesis". Com l'Asociación, a Barcelona els de la *Juventud* donaren mostres d'una "notable vitalitat com a promotores d'actes culturals i com a canalitzadors de la mobilització dels fidels en manifestacions d'afirmació catòlica.

La *Juventud Católica* constava de seccions, que devien tenir vida pròpia. La secció catalanista convocava anualment un certamen catalanista per la diada de Sant Jordi" La primera celebració d'aquell certamen va ésser l'any 1879.

A Barcelona "una de les obres a les quals la *Juventud Católica* dedicava els seus esforços econòmics principals era l'escola per fills d'obrers que era dirigida pels germans de les Escoles Cristianes al carrer de Sant Oleguer.

L'Associació Catòlica i la *Juventud Católica* es poden adscriure a l'òrbita de l'integrisme. El 4-III-1883 el bisbe Urquinaona de Barcelona es dirigia al Nunci M. Rampolla en aquests termes: "Debo decir, porque ésta es la verdad, que al presente toda la religiosidad que ostentan estas asociaciones es un verdadero artificio de que se valen para atraer numerosas multitudes, agrupándolas alrededor de su bandera política para proclamar el triunfo de ésta, haciendo creer que el bando político que representa abarca en su seno la gran comunidad católica de España; porque comprenden perfectamente que este es el modo de darle importancia y hacerla triunfar de todos sus adversarios".

El periòdic *El Correo Catalán* fundat l'any 1876 per Manuel Milà de la Roca i ben aviat dirigit i adquirit per Llauder (1878) fou l'orgue d'expressió dels catòlics tradicionalistes a Catalunya i destacat en totes les polèmiques dels anys vuitanta en que prengueren part els catòlics intransigents. Majorment amb *Diario de Barcelona* de Mañé i Flaquer, de llarga tradició liberal que no es pot catalogar de confessional però que agrupava els catòlics partidaris de prendre part activa en la política de la Restauració i liquidar el monopoli que pretenien tenir els carlins de propugnar la política catòlica autèntica."

Van sorgir un gran nombre de publicacions periòdiques de signe religiós a les diòcesis catalanes, sovint de curta durada. El bisbe d'Urgell Salvador Casañas, reconeixia que al seu bisbat no n'hi existia cap, ja que en aquell territori, deia, "las ciudades y villas son de escaso vecindario y la gente pobre". El Vicari Capítular de Solsona, Ramon Casals emprava la fórmula de Casañas per justificar que al bisbat de Solsona no hi hagués cap publicació d'aquesta mena. Els més propers, geogràficament eren *El Semanario de Manresa*, de l'escola d'*El Siglo Futuro* i *Semanario de Igualada*.

Als catòlics que es van decantar per la *Unión Católica* aviat els va ser aplicada la denominació despectiva de "mestissos". Segons J. Canal, el triomf del projecte de la *Unión Católica* podia arribar a mostrar que les idees catòliques eren defensables també des d'una posició no carlina.⁴⁷⁰

El carlisme bo i que dividit internament, continuava lluitant aferrissadament contra la *mestisseria*. A Madrid, l'enfrontament era entre *El Siglo Futuro*, dels Nocedal, i la *Unión Católica*. A Barcelona la línia intransigent era liderada per *El Correo Catalán*, de Llauder i la *Revista Popular* de Sardà i Salvany, portaveu de l'Acadèmia Catòlica que

el mateix Sardà havia fundat a Sabadell. Ambdues publicacions seguien la línia dels Nocedal i eren les publicacions de capçalera dels carlins berguedans.

En un intent que resultà frustrat, per posar pau entre els intransigents carlins d' *El Siglo Futuro* i els de la *Unión Católica*, a finals del 1882, el papa Lleó XIII va promulgar l'encíclica "Cum multa", que com hem avançat va fracassar en el seu intent pacificador. El 1883, la *Unión Católica* havia fet fallida enfront del carlisme i l'any següent, es va integrar en el canovisme.

En aquest escenari Sardà i Salvany va publicar "*El liberalismo es pecado*", una obra destinada a ocupar un lloc de preferència en les tauletes de nit dels catòlics integristes"⁴⁷¹, que va ésser beneïda pel Papa i va esdevenir el llibre de capçalera dels integristes berguedans.

Bonet i Martí han fet una bona síntesi de l'obra de Sardà: "Per Sardà "*La política es una parte muy importante de la Religión, porque es o debe ser sencillamente una aplicación en grande escala de los principios y de las reglas que dicta para las cosas humanas la Religión, que en su inmensa esfera las abarca todas*". Aquest criteri de predomini estricte de la Religió sobre la política constitueix el rerefons ideològic de totes les diatribes i desqualificacions de Sardà contra el liberalisme. Des d'aquella superioritat de l'esfera religiosa, en la qual s'instal·la, Sardà distribueix patents d'acceptació o de rebuig d'idees i de forces polítiques concretes, sense sentir la necessitat d'entrar en anàlisis, sempre laborioses, de la configuració precisa que les realitats polítiques presenten en la història real de cada moment".

"Ser liberal es más pecado que ser blasfemo, ladrón, adúltero u homicida, o cualquier otra cosa de las que prohíbe la Ley de Dios y castiga la justicia infinita", afegeix Sardà⁴⁷².

Bonet i Martí escriuen: "Sardà recordava que la tesi de la intransigència i de la intolerància amb el liberalisme tenia, certament, un valor universal, perquè havia estat sostinguda per documents pontificis tant importants com el *Syllabus* de Pius IX. Però que era a la vegada "*espanyola*", perquè la intransigència i la intolerància en matèria religiosa tenien arrels profundes en la història d'Espanya, en la qual fe catòlica i caràcter nacional s'identificaven". "Sardà feia una síntesi de la visió integrista de la història d'Espanya, que Gomà repetí quasi bé al peu de la lletra mig segle més tard"⁴⁷³.

L'actitud negativa dels carlins respecte a la "*Cum multa*" degué ésser mal vista per bona part de la Jerarquia eclesiàstica com ho demostren les actituds de l'arquebisbe de Tarragona, Vilamitjana, del bisbe de Barcelona, Urquinaona i del bisbe Català que el succeí en morir aquell el juny del 1883. El març del 1883 el nou nunci del Vaticà, Mariano Rampolla del Tíndaro s'entrevistà amb el dirigent carlí Marqués de Cerralbo per expressar-li la preocupació vaticana per l'actitud carlina, distingint clarament entre Nocedal i el partit carlí.

Bonet i Martí escriuen: "El nunci Rampolla que s'havia mostrat conciliador i condescendent amb els intransigents durant les primeres setmanes després de la seva arribada a Madrid, recapacità a la vista de la polseguera aixecada aquell més d'abril de 1883 i publicà la seva circular el 30 d'aquell més: un toc d'atenció que els integristas, si més no a Catalunya, no duptaven a interpretar com a dirigit contra ells. Emparat en les disposicions del Nunci, el Vicari Capítular de Barcelona desencadenà una campanya contra les revistes integristes de caràcter satíric i es proposà d'assegurar-se el control de l'"Associació de Catòlics" de la diòcesi. L'arquebisbe de Tarragona, per la seva banda, clausurà el Seminari. I, finalment, els bisbes de Catalunya donaren publicitat a un document col·lectiu, que reafirmava la validesa dels ensenyaments pontificis a l'encíclica *Cum multa* i exhortava a l'obediència. Aquell

document episcopal fou objecte d'un tractament tergiversador per part del director d' *El Correo Catalán*, Lluís Mª de Llauder”⁴⁷⁴. En la mateixa situació del seminari de Tarragona hi estaven els de Solsona, Vic, Lleida i Girona. Els mateixos autors afirmen que encara no havia passat un any de la publicació de la encíclica *Cum multa* i ja els intransigents, els principals al·ludits sens dubte, s'havien elaborat, posat en circulació i donat per admesa una interpretació favorable. Sardà no afluixava pas: el 3 de gener del 1884 escrivia un article editorial a “Revista Popular”, que Bonet i Martí qualifiquen d'iniciativa integrista que era tota una declaració de principis. La “Revista Popular” continuava ferma, persistent, tenaç i inamovible en els propòsits, conviccions i idees de sempre: “Nosotros seguiremos en nuestro trece”, proclamava Sardà davant amics i enemics.

En aquella declaració de principis, Sardà no rebutjava, sinó que assumia sense resistències, per a la línia característica de la revista, els qualificatius d’“ultramontana, fanàtica, intolerante, intransigente, rancia” i la definia per compte propi com a “catòlico-catòlica”. El principi d'intransigència reposava sobre el principi de la unió, o millor dit, de la unitat dels catòlics: l'enemic de la unitat dels catòlics era doncs el liberalisme. En realitat, el que uneix Vaticà, episcopat i catòlics és l'antiliberalisme, que també comparteixen integristes i mestissos, amb dues qüestions a tenir en compte: ni el Vaticà ni la jerarquia podien tolerar que la *Cum multa* no sigui obeïda per Nocedal i els seus; d'ací la matisació de Rampolla a la que hem fet referència. Segonament, la intransigència de Nocedal i els carlins dificultava la diplomàcia vaticana per negociar amb el govern espanyol. Cándido Nocedal, però, no va ésser rellevat com a representant de don Carlos a Espanya si bé les divisions internes i les pressions finalment el van fer renunciar. Va morir el juliol del 1885 sense haver estat substituït en la direcció del carlisme, en la que els sectors més intransigents volien elevar al seu fill Ramon; don Carlos no hi va accedir i les relacions amb Ramon Nocedal es van anar deteriorant i amb elles la imatge del carlisme, fins al trencament del 1888.

Els integristes, però, no solament no s'havien sentit desautoritzats pel Vaticà sinó que s'havien sentit reforçats: el 20-IV-1884, Lleó XIII promulgava una nova encíclica, l’*“Humanum genus”*, contra la maçoneria, acusada de voler destruir els fonaments de tot l'ordre religiós i civil del que l'Església es considerava valedor i la seva influència sobre la societat. “El papa personificava en els maçons la línia de pensament i els ideals socials que tenien arrels en la tradició il·lustrada” (...) “Per Sardà, la denominació vulgar i usual del maçonerisme era el liberalisme”⁴⁷⁵. La maçoneria es va convertir en una vertadera obsessió per l'Església, a l'extrem que veurem com en fer la primera comunió, faran jurar als nens i nenes de Berga que mai s'afiliaran a la maçoneria. Ens preguntem si algú a Berga sabia què era la Maçoneria. Encara durant la República del 1931, una popular monja dominica de Berga explicava a les nenes alumnes que Azaña i alguns dels seus ministres eren maçons, feien reunions secretes on cometien el sacrilegi de profanar l'hòstia consagrada i se'ls hi apareixia el dimoni que els donava instruccions.

Totes aquestes polèmiques, però, tenien alguna repercussió a la vida berguedana, on els liberals eren tant moderats? Tenien algun ressò a la premsa local, més enllà d'acusar a Pere Pujol Thomàs de maçó diverses vegades?⁴⁷⁶

La premsa integrista berguedana

Hem vist reiteradament, que la premsa liberal-conservadora de Penina, representava l'anti-rosalisme i que a l'ombra de Rosal, també apareixia, en temps d'eleccions, alguna capçalera que feia la promoció dels seus candidats i a la vegada, la defensa dels interessos rosalistes. No ens aventuraríem pas, però, a afirmar, que en aquesta premsa que obeeïa als enfrontaments polítics del moment, es difongués gaire doctrina política. La situació canviarà amb la premsa integrista que farà que uns i altres reflecteixin la divisió carlina.

Abans de l'aparició de la premsa integrista local, Penina i la seva gent, observen les polèmiques forànies i es limiten a provocar als carlins locals amb un to, aparentment conciliador i amb certa ironia. Així, a l'abril del 1887, sota el titular "Tolerancia", escriuran que a la capital d'Alemanya s'ha celebrat el norantè aniversari del naixement de l'emperador. Han assistit a aquelles celebracions un centenar de reis i prínceps i grans personalitats, però a un dels que més atencions s'han dispensat, àdhuc rebent-lo el mateix emperador ha estat el legat pontifici Mons. Galimberti.

Durant el concert, el Legat va seure al costat del comte Bismarch i van parlar, els dos, amb una intimitat que va ésser molt comentada. "*Allí en el Palacio de un hereje el Representante del Papa se encontró rodeado de herejes y tuvo que codearse con cismáticos, moros, chinos, japoneses, etc., etc.*", escriuen. Fa anys, hauria estat impossible, però avui no ha escandalitzat a ningú. Vegem com interpreten el fet: "*¿Que significa esto? Que el espíritu de tolerancia impera en el Vaticano, que el **Silabus** y la enciclica **Quanta cura** han quedado derogados por la enciclica **Inmortale Dei**, que la Iglesia inteligentemente dirigida y divinamente inspirada reconoce la necesidad de contemporizar con el estado actual de las sociedades y aceptar lo que ad-libitum no puede rechazarse de los adelantos modernos*"⁴⁷⁷.

És evident que la interpretació, era exageradament optimista. Els carlins estaven actius i a l'expectativa: don Carlos havia nomenat a Felip de Sabater comissionat en cap. La missió d'aquests comissionats era informar sobre les possibilitats militars del carlisme a la seva jurisdicció i veure a la vegada, també, les possibilitats de participar amb èxit en les eleccions. Així, doncs, seguint la política ja establerta de farcir el país de publicacions carlines, els integristes berguedans van fundar un periòdic a Berga. Dubtem de si fou obra dels carlins berguedans o si simplement es va voler donar la impressió d'una força d'implantació que realment no tenien perquè es movien segons les directrius de Rosal, un pragmàtic que ben segur que no es deixaria sumar a les files dels nocedalistes.

En qualsevol cas, el fet és que el primer de gener del 1888, començà a publicar-se el periòdic carlí EL ECO DE QUERALT que es definia com a *Semanario Tradicionalista*. Oficialment el dirigia l'espardenyer Josep Musoll –d'ací que pels d'*El Bergadán* serà el *periódico Alpargatero*-, que havia estat tinent a la carlinada, però la redacció estarà molt influïda pel seu col·laborador, el futur bisbe Comellas, com ja hem avançat. Cal situar el periòdic en les batalles integristes de l'època i, sospitem que, més que anar adreçat als carlins, es dirigia al clergat integrista que a les terres del Berguedà era, pràcticament, la seva totalitat, a fi de què es mantingués en la línia més genuïnament integrista que Ramon Nocedal difonia a través d'*El Siglo Futuro* i Llauder des d'*El Correo Catalán*.

El dia 1 de gener del 1888 apareix, doncs, *El Eco de Queralt*. La primera plana va dedicada "*A su Santidad el Papa León XIII en sus bodas de oro*". La segona plana la titulen "*El Eco, a los pies de su Patrona*". Es tracta d'un poema que firma La Redacció, però que suposem obra del Dr. Pla, bo i que sembla que en aquestes dates no era a

Berga. La tercera plana, la política, va dedicada “A D. Carlos de Borbón”, i també la firma La Redacció.⁴⁷⁸

El periòdic també compta amb una secció de notícies que titulen *Ecos*. Era l'equivalent a les *Gacetillas* que publicava *El Bergadán*. En aquest primer número publiquen que el Vicari Capítular de Solsona ha constituït, sota la seva presidència, la Junta que s'encarregarà d'organitzar les festes de la canonització del beat Pere Claver. En aquesta Junta hi figurava Sardà i Salvany i, de fet, aquestes celebracions a Verdú, on havia nascut el nou sant, varen ésser, també, un aplec integrista.

Sota el titular *¿A que un nuevo periódico tradicionalista?*, l'*Eco* justifica la seva aparició i acredita la seva aprovació per part del subdelegat de Catalunya.

També és explícit pel que fa als destinataris de la nova publicació, els propietaris rurals, base del carlisme i a les seves associacions, mestres, secretaris municipals, rectors de les parròquies, etc. També s'ocupa del tema sensible de les contribucions i els impostos liberals.⁴⁷⁹

La nova publicació carlina, doncs, no es limitarà a impartir doctrina anti-liberal, sinó que també es cuidarà d'alarmar a les futures víctimes de la hisenda liberal. En la seva secció de notícies, *Ecos*, escriuran que el dia 11 de gener, al Districte de Balaguer, es van subhastar mil cent finques per deute de contribucions territorials, “y se anuncia la marcha en este mismo mes de una numerosa caravana a la América del Sur”. Parla també d'altres districtes, per cloure el comentari exclamant: “¡Oh administración liberal! ¿Quien no había de creer que con la llamada ley de desamortización, e incautación de unas riquezas que tan buenamente ocupaste, no habían de tener bastante?...coma, coma hambriento lobo, a ver si un día llegará a reventar”⁴⁸⁰.

En la seva aparició, el periòdic carlí saluda a la premsa local. Penina se'n fa ressò el 7 de gener. També saluda al nou aparegut, en uns termes que ja són tot un auguri. Sota el titular “*Un favor y un disfavor*”, dirigint-se a *El Eco de Queralt* escriuen, “un cierto periódico que ha visto la luz en Berga y no queremos nombrar mientras no se digne nombrarnos y devolvernos el saludo que cariñosamente le dirigimos antes de nacer él y conocer a él.” Afegeixen, “Un favor: Aplauso merece el periódico, por la franqueza con que se titula católico, apostólico, romano, Carlista Intransigente. Lo preferimos así a que viniese con careta, porque le conoceremos y sabremos a qué atenernos”⁴⁸¹.

Les relacions entre don Carlos i Ramon Nocedal, ja sempre tenses, a l'encetar l'any 1888 es van deteriorar encara més: *El Siglo Futuro* extremava el seu integrisme defensant la Inquisició i altres conceptes i idees que incrementaven la divisió entre els carlins evidenciada en la guerra que el periòdic nocedalista sostenia contra *La Fé*, una altra publicació carlina de primer ordre, però de menys influència. Don Carlos va amonestar a Nocedal severament, però no va ésser obeït. Aquest fet tan llunyà és reflectit a la premsa berguedana per reafirmar-se en l'integrisme més extrem, falsejant, però, els fets.

A *El Eco de Queralt*, sota el titular *Felicitación*, escriuen: “La damos con toda la efusión de nuestra alma a el *Siglo Futuro* y a D. Ramón Nocedal, por la humildad y sumisión con que han sabido recibir la repulsa de nuestro gefe D. Carlos de Borbón. Pero les felicitamos de nuevo y con más ardor si cabe, porque otra vez más su doctrina, su intransigencia y la defensa de nuestras venerables tradiciones, incluso el Santo Tribunal de la Fe, que en nuestra España fue siempre la garantía de la unidad católica; han merecido la aprobación de nuestro augusto R.. por más que periódicos que se llaman Carlistas defiendan con temeridad y mal ejemplo lo contrario. Nos felicitamos también nosotros; porque con la frente levantada y bajo el noble título de carlistas

podemos continuar defendiendo y cumpliendo el programa que se propuso, al aparecer, nuestra humilde publicación.

¡Adelante, adelante D. Ramón Nocedal! el error es propio de hombres, el humillarse de pocos. Buena es la doctrina, bueno el fondo. Guerra, pues, al error, cambiando solo la forma, aparezca donde quiera, aunque sea en las columnas de la *Fé*. La Redacción”⁴⁸².

Tensió i “cop de timó del duc de Madrid”

Sembla obvi que a les files carlines devia haver-hi tensions i expectatives per a veure quina seria finalment la postura de don Carlos en aquesta prova de forces. També ho sembla, que per la majoria de la població, suposant que en tinguessin alguna notícia, que ja és suposar molt, els devia sonar a música celestial. Per il·lustrar aquesta situació, hem introduït aquest sub-apartat.

Des de Venècia, i amb data 26-I-1888, don Carlos tramet una carta a Valdespina on li diu que havent retornat del seu viatge a Amèrica, recupera personalment els poders que temporalment li havia delegat a ell i als altres delegats a l'absentar-se. Li notifica que queden confirmats els càrrecs en les subdelegacions i districtes i ell mateix, Valdespina, queda reconegut com a únic intermediari autoritzat entre ell mateix i els seus partidaris a Espanya. El mateix Valdespina, per expressa voluntat de don Carlos ha d'informar d'aquestes ordres als interessats.

Aquesta carta de don Carlos va ésser publicada a *El Eco de Queralt* nº 8 del 17-II-1888 sota el titular “Documento Real”⁴⁸³.

Era el preàmbul pel pas que anava a donar don Carlos conegut com el cop de timó del duc de Madrid. Don Carlos va cridar a Llauder a la seva residència de Venècia, el palau de Loredan, on va romandre uns dies, per dictar-li el seu pensament, que va reflectir en un article que va titular “El pensamiento del Duque de Madrid”, datat el 14 de març, amb l'ordre de que fos publicat a tota la premsa del partit. En compliment d'aquesta ordre, *El Eco de Queralt* el va publicar el 24 del mateix mes de març, en el seu número 13.

Sense preàmbuls escriuen: “Cumpliendo los deseos del señor Duque de Madrid, transcribimos el artículo del Sr. Llauder, que dice así: *El Pensamiento del Duque de Madrid*.” Llauder escriu que ha tingut l'oportunitat de conèixer el pensament de don Carlos, “acerca de todas las cuestiones que conmueven el mundo y sobre todo, lo que desea, lo que espera, lo que se propone en lo que se refiere a la suerte de España, a sus necesidades, a su porvenir y a la marcha de la gran comunión que le reconoce por Jefe y funda en él sus esperanzas de salvación”.

D. Carlos manifesta a Llauder la seva preocupació per la situació d'Europa que, sumida en una crisi religiosa, social, política i econòmica, acumula els elements per una guerra; el preocupa, però, especialment, “el peligro en que se halla nuestra patria entregada a una regencia, si débil y peligrosa siempre, mucho más en el estado actual de los partidos, en la decadencia de la riqueza pública y privada, y en la eventualidad de acontecimientos más o menos imprevistos que pueden conmoverla profundamente”. Aquests perills han d'unir la comunió tradicionalista perquè els esdeveniments la trobin, “en las condiciones debidas de unidad y vigor”.

El Duc no vol fer cap manifest, que podria semblar que és una modificació dels seus principis, o perquè afirmant-los de nou podria semblar que ha d'assegurar la confiança

“ilimitada” que té en els seus: “Soy el que siempre he sido, me ha dicho: el del 68, el del 69, el del 72, del 75, el de siempre. Mi primera palabra al mundo fue para declarar que no quería ser Jefe de un partido, sino de todos los españoles; pero que no aceptaría la corona más que para llevar a España los salvadores principios por los que tantos mártires han vertido su sangre desde 1808 a 1876, a la sombra de la bandera de Dios, Patria y Rey. Mi nombre solo es un programa. Nada tengo, pues, que añadir a lo que ha servido de guía hasta aquí a mis partidarios, y de profesión de fé a los periódicos que defienden mi causa; así como tampoco tengo nada que modificar en lo que hasta ahora he dicho”.

Don Carlos vol evitar les divisions en torn al lema carlí de Déu, Pàtria i Rei, i Llauder ho expressa en aquests termes: “... Lamenta vivamente D. Carlos que se discutan hoy cosas que nos pueden dividir, y que, pues se han dicho y han sido aceptadas por todos, señal es de que era conveniente decirlas para oponerlas a ciertas dificultades; y que con ellas no se entendió que se faltaba a la pureza de nuestros principios ni se alteraba nuestro programa.

Hay cosas, además, decía el Duque de Madrid, que no deben ni pueden prejugarse hoy. Todo lo que tenga relación con el primer lema de nuestra bandera no puedo resolverlo yo por mi mismo. La Iglesia es la que ha de fijarlo, sin lo cual invadiría yo el terreno de las conciencias y usurparía atribuciones que no corresponden a un rey católico. ¿Cómo, pues, hemos de prejugarse lo que se refiere a cuestiones que en su día se han de discutir y pesar maduramente por la Santa Sede, y resolverlas de acuerdo el poder espiritual y el civil?.

“... En cuanto al segundo lema de nuestra bandera, tampoco puede prejugarse gran cosa, porque deseando restablecer la pureza del sistema representativo, o sea la monarquía templada, tradicional en España, y habiendo prometido que apelaré al concurso de la nación reunida en Cortes, según está consignado en nuestras antiguas leyes, ¿como he de imponer de antemano mis decisiones, sin que sea este acto calificado de cesarismo?.

De esto no ha de deducirse que deba carecer el monarca de pensamiento propio, ni de iniciativa, ni de plan, desde el momento en que ha de reinar y gobernar. Esto equivaldría casi a suprimir el tercer lema. No, las líneas generales de este plan y de este pensamiento expresadas están en el programa formulado hace tiempo por D. Carlos, y a cuya sombra se ha reunido y vive la España tradicional”. Fins aquí la part doctrinal, que no era discutida, però Llauder continua exposant el què pensava el rei carlí i en aquest pensament ja hi havia menys unanimitat. Continua Llauder:

“Pero nuestro augusto Jefe desea que sea conocido lo que piensa sobre algunas cuestiones que hoy agitan nuestro campo, y para ello ha dispuesto que haga yo un resumen de lo que ha tenido a bien manifestarme, y lo dé a conocer en mi periódico, a fin de que lo reproduzcan los demás de nuestra comunión y les sirva de regla de conducta fija para andar seguros de que secundan su pensamiento y coadyuvan a la marcha ordenada de las fuerzas que obedecen a su dirección.

Porque desea el Duque de Madrid que conste de una manera bien precisa que él es el único que rige y guía a la comunión católico-monárquica, ni admitir improvisaciones de nadie, aunque dispuesto siempre a oír las reclamaciones y las observaciones respetuosas de todos, y a pedir consejo a quien lo estime conveniente”.

D. Carlos veu positives les divergències pel que fa als continguts i formes sempre que no excitin odís ni qüestionin el principi d'autoritat del Cap superior que és l'àrbitre. “En esto quiere dar una prueba de que respeta la libertad de opinar en lo accidental y secundario como se crea mejor, sin querer imponer juicios en lo que es lícito discrepar. Pero quiere, a su vez no ser contrariado cuando toma una decisión, cosa que jamás ha hecho sin largos y detallados consejos”.

Don Carlos vol fer nous adeptes a la seva causa i per assolir aquest objectiu cal evitar les divisions i polèmiques en que està immensa la premsa carlina: “Considerando la índole de la misión de la prensa, opina que hoy debe emplearse principalmente en atraer nuevos prosélitos a nuestra causa, a fin de que llegue ésta a adquirir la fuerza necesaria para vencer a la revolución. A este efecto recomienda que no se promuevan discusiones inútiles o intempestivas que asusten a los que podrían venir a nosotros con poco esfuerzo y que den pretexto a los enemigos para que nos presenten con falsos colores y nos ataquen con argumentos facilitados por nosotros mismos, y en que se vea que si divergencias existen entre los periódicos en punto de detalle, esta divergencia es solo en el terreno periodístico y no afecta a la unidad de la comunión. Desea igualmente que se eviten ataques a las personas, y que todos los correligionarios se respeten como hermanos.

Esta unidad debe consistir en la afirmación de estos tres puntos. Obediencia al Papa y a la Iglesia en lo religioso, sumisión a la persona de D. Carlos en lo político, y en su consecuencia adhesión a los principios o bases de su bandera, que quiere conservar en toda su integridad y pureza, sin vacilaciones ni debilidades”. L'al·lusió a Nocedal i els seus integristes és evident, i en aquest manifest reclama, explícitament la unitat del partit sota el seu comandament: “Todo el que esto haga y acepte será tenido como carlista por D. Carlos; sin que por esto pueda pretenderse que se ha de atraer nuevos prosélitos por medio de concesiones en Religión ni en política..... Insiste tanto más el Duque de Madrid en la conveniencia de usar procedimientos de atracción, cuanto que, si en un momento dado cambiaran las circunstancias y hubiera necesidad de adquirir nuevas fuerzas para imponernos a la revolución desbordada, estos procedimientos de atracción se harían necesarios, y entonces, al empezar a practicarlos, si no estuvieran ya adoptados parecería que hay un cambio en nuestra política.

Por esto lamenta que se hayan arraigado ciertas calificaciones en nuestro campo, como las de integristas y semi-integristas con que nuestros enemigos han querido introducir en él la perturbación. Todo carlista ha de aceptar en su pureza e integridad los principios de nuestra bandera. El que así lo hace, está contagiado de liberalismo; y el que es liberal, o tiene tendencias liberales, no puede ser carlista: son dos espíritus que no caben juntos en un mismo cuerpo. Si el que abraza la verdad íntegra puede ser carlista, el que la rechaza no puede pertenecer a nuestra comunión. Y pues con decir carlista queda significado esto, cual sucedía antes cree D. Carlos que hemos de abandonar estos aditamentos que traen confusión”.

Segons Llauder, el Duc de Madrid també s'ha ocupat de la situació econòmica d'Espanya i de “la necesidad de que todos cooperen a levantarla de la postración en que se halla su riqueza nacional. Alaba la cooperación que a ello peñan los nuestros. Ha hablado con entusiasmo de la gloria que dará a nuestra patria la Exposición Universal de Barcelona, que llama la atención del mundo entero, y ha celebrado que “*El Correo Catalán*” haya sido uno de sus más decididos y constantes patrocinadores desde que se inició su proyecto”.

Seguidament, Llauder exposa el pensament de don Carlos sobre el polèmic tema centralisme- catalanisme: “Atribuye gran parte de los males de España a la centralización y a la abolición de los fueros, que ha muerto la vida, la libertad y la dignidad de las provincias, los cuales cree de imperiosa necesidad restablecer, así como curar los males de la centralización.

Se ha fijado en el desarrollo y en la índole del **catalanismo** en nuestro Principado, y lo considera como fruto natural de la centralización, desnaturalizado e infecundo para los que quieren hacer de él elemento revolucionario o base de utopías impracticables, y pudiendo solo hallar legítima satisfacción dentro del programa de D. Carlos.

Para lo cual cree que deben fomentar nuestros amigos la tendencia legítima y sana del **catalanismo**, interviniendo para encauzarlo por el buen camino dentro de la unidad nacional”.

En aquestes darreres expressions alguns autors hi han volgut veure un apropament del carlisme al catalanisme i aquesta qüestió encara és un tema de debat. Per la nostra banda, solament podem dir que a la premsa carlina del Berguedà, no hi hem trobat cap manifestació catalanista pràcticament fins a les eleccions de Solidaritat Catalana (1907) en que els carlins presentaven un carlí pel districte de Berga.

Una altra qüestió sempre polèmica era la del servei militar obligatori i és la darrera de les que s'ocupa don Carlos: "Acerca del servicio militar obligatorio se ha expresado en el sentido de que antes que todo hay que pensar en levantar a España de su postración y en curar sus males, y que solo cuando hubiera recobrado su vigor y ocupara entre las demás naciones el rango que le corresponde, y tuviera que desempeñar un papel importante en la política europea, entonces quizá el servicio obligatorio, la misma nación lo impondría. Pero esta es una cuestión ociosa hoy, pues solo responde a planes de grandeza en que desearía ver colocada a España con el tiempo". Luis Mª de Llauder. Venecia, 14 de Marzo de 1888"⁴⁸⁴.

La publicació de l'article de Llauder que fins aquell moment des d'*El Correo Catalán* havia capitanejat l'integrisme a Catalunya va causar una gran sorpresa a les files carlines. Pels integristes més acèrrims, Llauder no solament havia desertat, sinó que havia traït la causa. Els carlins d'*El Eco de Queralt* estaven en una òrbita lleugerament diferent i més simple, pel que fa a les idees de l'expressada per Llauder seguint les instruccions de don Carlos. Just el mes de febrer anterior s'havien definit en un article on es preguntaven, "¿Porque somos Tradicionalistas?"⁴⁸⁵.

La vida al carrer: Carnaval i romeries

Ens preguntem com vivia la gent normal enmig d'aquestes polèmiques de sagristies i rebotigues, amb adoctrinaments de tons apocalíptics. Se'n veien afectats?. Ens sembla raonable pensar que allò que realment preocupava a la majoria de veïns de Berga era l'anar guanyant un jornalet per no haver d'emigrar com tants havien de fer, riu avall, i divertir-se quan podien. No podem perdre de vista que parlem d'una societat que majoritàriament vivia en unes condicions miserables; un exemple: amb motiu del naixement d'un fill de l'Agustí Rosal, es van repartir als pobres de Berga 300 pans de 9 lliures⁴⁸⁶. Però, i els que es deien liberals, aprofitaven aquestes tensions per vendre el seu producte?. És obvi que no tenim una resposta convincent, però si observem com es va celebrar el Carnaval de l'any 1888, podem intuir alguna resposta.

El febrer del 1888, al cafè de cal Negre de la plaça de Sant Joan, seu dels liberals, s'hi va fundar una societat amb el nom d' "*Els Cassadós*", pensem que de cara al carnaval. Aquesta associació va ésser objecte d'un "*bateig*" que, algú va fer córrer que havia estat el bateig d'un ruc, apadrinat per Penina. Tot plegat va ser objecte d'un gran escàndol.

A *El Bergadán* del 18-II-1888, publiquen una carta, probablement simulada, que diuen ha rebut el periòdic. Es datada a Berga el 13 de febrer i va dirigida al director de la publicació, Penina, agraint-li l'apadrinament de la nova societat.⁴⁸⁷

En el mateix n° 595, en la secció de *Gacetillas*, que són generalment notícies que *El Bergadán* despatxa amb tres o quatre ratlles, aquesta vegada, Penina no hi plany espai. Sota el titular *Bautizo*, Penina fa la seva relació dels fets, i en el n° 596, es defensa de les acusacions hipòcrites dels carlins, que l'acusen de fer mofa d'un sacrament com el baptisme, aportant alguns fets de la seva època de diputat republicà

que abonen el seu catolicisme. De fet, Penina responia a la acusació que des d'*El Eco de Queralt* se li havia fet en atribuir-li l'organització d'aquella celebració i banquet per commemorar l'aniversari de la proclamació de la República. D'ací que l'ex-diputat aportés alguna de les seves actuacions durant aquell període i que la celebració fos vigilada discretament per l'autoritat municipal. Reproduïm l'article on l'*El Eco* presenta la seva versió dels fets que, a més aprofita per fer llenya contra la celebració del Carnaval. Annex nº 29.

Celebracions populars i continuats enfrontaments integristes de l'any 1888.

Hem vist com la celebració del carnaval era més o menys aprofitada per celebrar una commemoració política, segurament amb més èxit del que els organitzadors haurien assolit organitzant un míting amb algun orador rellevant, més celebrat per la seva oratòria que pel contingut dels seus sermons laics. Per la banda carlo-integrista també s'organitzaven actes més político-clericals que religiosos per anar fanatitzant al personal que, segurament, moltes vegades eren afectius. Comptat i debatut, eren les úniques distraccions gratuïtes, a banda el ball, sempre "pecaminós", especialment prohibit durant la quaresma. D'altra banda, prohibició poc obeïda.

A *El Bergadán* de finals de març, sota el titular "Baile", donen la notícia de que es ballava al teatre Quevedo (Cal Negre), en temps de Quaresma i anuncien el ball del diumenge següent, Pasqua. En el ball de Quaresma, algú els va anar a llançar dos enormes rocs als vidres; des del periòdic, amb tacte i suavitat, adverteixen a l'autor, "que si quiere repetir, ande muy listo, pues de lo contrario es fácil que deje la piel en la faena". Tot contribuïa a mantenir un clima d'enfrontament i a escenificar-lo.

Aquell any àdhuc a la processó del divendres sant va haver-hi garrotades, que probablement tenien un rerefons polític. D'aquesta processó que juntament amb les del Corpus eren les més importants de les nombroses que cada any es celebraven a la població, n'aportem una crònica que com a denuncia dels fets ocorreguts va publicar el periòdic de Penina.

Admetem que es tracta d'un fet anecdòtic, però ens sembla interessant per il·lustrar el fet de que a finals del segle XIX l'escenificació d'aquesta processó, a Berga, encara era ben medieval. Entenem que també pot ajudar a entendre com la més alegre escenificació de les processons del Corpus, van derivar en la representació de la Patum.

La crònica en qüestió és la següent: "Celebróse en Berga como de costumbre, notándose empero que la procesión del viernes Santo fue más lúcida y animada que años atrás. Pero por esto mismo fue más lamentable el triste espectáculo que en la plaza de San Juan dieron algunos *papus* de la congregación, que por querer adelantarse a los *armats*, ocasionaron un verdadero escándalo que se repitió concluida la procesión al salir de la iglesia los a ella concurrentes con motivo de una lluvia de golpes de blandones o atchas que cayeron sobre un infeliz *papu* haciéndole caer el capuchín por lo que pudo conocerse muy bien al desgraciado, pues resultó ser un *personaje* sobradamente conocido.

Observese también que faltaron los tradicionales *apóstoles* que al frente de la procesión acostumbran ir cantando aquel bellissimo himno sacro, *Miserere mei Deus*. ¿A qué se debe esta omisión?

Así como de tiempo inmemorial llevan en tan venerada procesión el Santo Cristo del *Roser*, los *Xixells*, o sea estudiantes mayores de teología, moral, etc.; era también costumbre inveterada que los jóvenes estudiantes de latinidad y retórica,

representaran a los apóstoles formando en primer lugar en tan solemne procesión. ¿Porqué ese año han faltado?”. Acaba lamentant que les forces de la guàrdia civil i l'exèrcit no tanquessin la processó com era de costum i ho atribueix a que al comandant militar no “se le pidió por quien procede”⁴⁸⁸.

La dinàmica de les celebracions comportava que a les d'un signe, s'hi organitzessin les equivalents del signe contrari. El cas més rellevant són les de la conversió de Recaredo que veurem més endavant, per “neutralitzar” el centenari de la Revolució Francesa.

El que comptava, sembla que era celebrar festes i esdeveniments, que no deixava de ser una demostració de què el grup que l'organitzava, era actiu ala ciutat.

Aquests episodis puntuals de certa amenitat, entretenien l'opinió uns quants dies, però continuava l'enfrontament frontal. *El Eco*, sota el titular “*Gran pensamiento*”, va publicar una carta de Felipe de Sabater datada el 22-II-1888 i dirigida al director d'*El Correo Catalán*, informant-lo que el dia 27, el Duc de Madrid faria celebrar funerals a la capella de Loredàn, en sufragi dels tradicionalistes que van morir en campanya. A la vegada, obren una subscripció de la que seran dipositaries les redaccions dels periòdics tradicionalistes. L'encapçala, diuen, *El Eco de Queralt* amb vint rals⁴⁸⁹.

Els carlins berguedans, com no podia ésser d'altra manera es van sumar a aquesta commemoració i per la seva banda, també van organitzar-hi el seu acte. Segons diuen, secundant els desigs de “nuestro augusto Jefe, los tradicionalistas de ésta mandamos celebrar el día 5, conforme habíamos anunciado, multitud de misas y unos solemnes funerales en sufragio de los que por la santa causa sacrificaron su vida”. Pel que diuen va ésser un èxit⁴⁹⁰.

Probablement a altres poblacions del districte es van celebrar actes similars als de Berga. Amb seguretat podem afirmar-ho de la vila de Bagà per una crònica datada el 4 d'abril i remesa per un real o suposat corresponsal d'*El Eco*, que crida l'atenció per la seva grandiloqüència.⁴⁹¹

L'enfrontament entre les publicacions carlines que accentuava les divisions carlines, continuava ben viu: en el mateix exemplar on donen noticia de “la multitud de misas” i els funerals celebrats pels seus morts, en la secció de notícies breus, *Ecos*, escriuen que la *Unión Católica* de Madrid, ha inclòs *El Eco de Queralt* entre les publicacions semi-integristes. Afirmen que és una calúnnia. Ben aviat els fets demostraran l'integriste de la publicació berguedana.

Els carlins havien honorat els seus morts. Immediatament els liberals replicaran honorant tots els morts, incloent-hi els assassinats pels carlins el 1873. *El Bergadán* obre la primera plana amb una gran esquela, que ocupa tota la pàgina, emmarcada amb una orla negra i el text següent: “A las víctimas que perecieron el 27 y 28 de marzo de 1873, defendiendo la Patria, la Libertad y el Honor y Seguridad de los Bergadanes, dedicamos el más afectuoso recuerdo rogando a nuestros amigos y a toda persona digna, les tengan presentes en sus oraciones, sin olvidar, empero a todos los Bergadanes, fallecidos en España y Ultramar durante las últimas guerras civiles, fuese cualquiera la bandera que defendieron como lo ha hecho y lo hará nuevamente La Redacción de *El Bergadán*”. Ja a les planes interiors i referint-se a aquells fets, Penina fa una extensa relació dels fets ocorreguts el març del 1873 en que els carlins entraren a Berga, que ens sembla del major interès a l'ésser Penina, un dels protagonistes de la jornada qui fa la relació. Amb la memòria ben viva dels fets, recordar-los en aquell context, probablement era una manera eficaç per mantenir la tensió local.⁴⁹²

A l'ésser qüestionada la premsa que feia costat a la facció de Nocedal que a Berga era *El Eco de Queralt*, aquesta publicació, encara es va radicalitzar més i va guanyar en agressivitat. Hem vist les cròniques del corresponsal que tenien o aparentaven tenir a Bagà, del que no donen el nom. A Bagà, tothom es coneixia.

El de Bagà no era l'únic corresponsal. El 7 d'abril publiquen una carta datada a Barcelona el dia 3 d'abril i signada amb el cognom *Soler*. L'esmentat Soler adreça la carta al director d' *El Eco de Queralt*, per agrair-li que l'hagin nomenat corresponsal a Barcelona. En la carta d'agraïment que ja exposa quina serà la seva col·laboració, amb un to certament amenaçant: "*Empiezo, pues, fiando en la inteligencia de los lectores de "El Eco". Y como la empresa de cualquier tarea representa una lucha, preciso será estar dispuestos a sufrirla, preparándonos para luchar con severidad y vigor: lucharemos pues con sangre fría propia del noble guerrero, hoy a plumazos sobre el papel, y mañana.....veremos*". Ignorem qui era aquest Soler, però podem avançar que aquest cognom no torna a aparèixer. Sí que comença aparèixer el nom o pseudònim de *Carlos Valente* que a partir d'ara sembla l'ànima de la publicació. Crida l'atenció pel seu radicalisme integrista. Amb el gir encara més radical de la publicació berguedana, probablement es va cercar més difusió per la mateixa.

En la secció d'anuncis, del mateix *Eco* on s'estrenava i desapareixia el cognom de Soler com a corresponsal de Barcelona, es defineix i dona els punts de subscripció a Barcelona i a la Seu d'Urgell: "*El Eco de Queralt. Semanario Católico Tradicionalista. Este periódico, intransigente con el error, carlista por más señas, viene a combatir el liberalismo manso y fiero sin ninguna clase de complacencias, y a defender los intereses morales y materiales de este partido de Berga. Administración: calle de la Ciudad núm. 30, librería, donde se dirigirá toda la correspondencia. Puntos de subscrición: en Barcelona, D. Francisco Masgrau, calle San Severo, nº 3, 1º. Seo de Urgel, D. Juan Oromí. Se publica todos los sábados.*"⁴⁹³

Al número següent i ja signada per Carlos Valente apareix "Una reflexión" que al·ludeix a l'article venecià de Llauder en aquests termes: "Los liberales, en especial los conservadores, han querido ver en el documento en cuestión, un cambio de política en el Duque de Madrid: la aproximación a la monarquía constitucional, y lo que es peor ¡hipócritas y farsantes! una sanción o aproximación a lo menos, a la tolerancia religiosa. Mentira manifiesta.

El Diario de Barcelona se ha prestado con tan poco escrúpulo y miramiento en este asunto, que bien deja traslucir su mala fe. Lo ha interpretado de tal modo y con tal violencia, que cambia por completo el verdadero sentido del documento. Siempre ha sido el mismo: farsante y embaucador...." signa, Carlos Valente⁴⁹⁴.

Per si a algun lector li quedava algun dubte sobre el posicionament que adoptava *El Eco*, la dissipen el 12 de maig al sumar-se a la campanya que desenvolupa *El Siglo Futuro* contra *La Fé*, per un article d'Emilia Pardo Bazán que va portar molt enrenou. També el signa Carlos Valente amb el titular "*Era de esperar*" que comença escrivint "*No nos conocen nuestros enemigos*" i novament demostra la seva intransigència, per continuar contra el periòdic *La Fe*⁴⁹⁵.

Aquell mateix mes de maig es va celebrar la canonització del jesuïta Pere Claver amb una gran concentració a Verdú (La Segarra, bisbat de Solsona), poble natal del canonitzat. D'aquesta celebració Carlos Valente en fa un autèntic sermó integrista als lectors d'*El Eco*⁴⁹⁶.

Segurament els carlins del Berguedà varen ésser ben representats a la celebració de Verdú: Valentí Comellas, quan era vicari de Verdú va trobar la fe de baptisme del seu Sant, que l'acreditava com a fill de la població; el rector d'aquella parròquia era Joan Morlans, que moriria el 13 de juny. Pels carlins era un dels seus i membre d'una destacada família de carlins berguedans ⁴⁹⁷.

Menys transcendent que la peregrinació a Verdú se'n feren a diversos santuaris: Queralt, la Quar, Gresolet, Lourdes de la Nou, el santuari integrista per excel·lència on la Joventut Catòlica de Casserres havia pagat la imatge, etc. Les peregrinacions als santuaris marians eren una forma de religiositat popular que els carlins moltes vegades aprofitaren per fer actes d'afirmació i demostracions de força, amb moltes escopetes per galejar, com es feia en les caramelles.

Realment, els redactors d'*El Eco* vivien en un altre món, obsessionats en mostrar la seva força: continuaven amb les seves peregrinacions- míting. No les ressenyarem pas totes i ens limitarem a una mostra. *El Eco* ressenya una peregrinació al santuari de La Nou, similar a totes les altres (Falgars, Lord, Tossals, Sant Jaume de Frontanyà, etc.). Remarquem com a mostra el que escriuen de La Nou: "la gran multitud que vivamente conmovida prorrumpió en fuertes ¡vivas! a Jesucristo rey verdadero en la sociedad, a la Virgen y al Papa; siendo respondidos por otras tantas descargas de fusilería" ⁴⁹⁸.

També es va peregrinar al santuari de Gresolet (Saldes) el dia 21 amb motiu de retornar la imatge de la marededéu al seu cambril, després d'unes reformes. Van assistir-hi en processó els pobles de Saldes, Espar, Maçaners, Vallcebre, Bagà, Gisclareny, Gòsol, Josa i habitants d'alguns pobles de la Cerdanya i la Seu d'Urgell. Entre tres i quatre mil persones, pel seu dir. Una gran celebració: "Basta decir que en todos los semblantes se veía pintada la alegría de que rebosaban sus corazones, que a pesar de no haber fuerza alguna para sostener el orden no hubo la más insignificante reyerta, que se gastaron algunas arrobas de pólvora en salvas y no hubo el más pequeño rasguño. ¡Que diferencia hay entre los placeres que causan las fiestas dedicadas a Dios y las que se dedican al mundo!"

El mateix dia 21, els de Sant Llorenç de Morunys van peregrinar al santuari de Lord. La crònica que remet P.C. crida l'atenció pel seu llenguatge militar. Molts assistents, que fan exclamar al corresponsal, "que hermoso y a un mismo tiempo consolador a un buen católico contemplar a un escuadrón de la milicia de Cristo puesto en marcha con sus armas del santo Rosario en las manos, precedidos del glorioso estandarte de la Cruz parroquial, que diríamos bandera del Batallón, de las banderas de las cofradías, o sean, compañías del Batallón, y de los pendones que tremolaban al fuerte aire que en aquella cumbre soplaban".

Aquests mateix any en la peregrinació al santuari de Queralt dels nens i nenes de la primera comunió, el rector de Berga, també els va fer prometre que mai s'afiliarien a la maçoneria.

Continuem amb les funcions religioses d'aquell mes a Berga, alguna de les quals adornada amb certa teatralitat ⁴⁹⁹.

A Avià també s'havien celebrat funcions religioses per cloure el mes de maig, dedicat a honorar a la marededéu: ofici cantat el matí i una solemne processó a la tarda: "Además de un crecido número de fieles asistieron a este acto la corporación del magnífico Ayuntamiento, los Luises (que ja havien cantat l'ofici del matí) y los coros de Santa Filomena con banda azul y medalla, insignia de la Asociación. El pueblo todo

rebotava en alegria, entusiasme i devoció que no són per descriure, contribuint a poc a poc a exaltar els esperits les animades marxes que executava la música i banda de Berga, dirigida per el famós mestre Rdo. D. Ramón Xiscás. A cada pas se trobaven altarcitos davant dels quals tiernes nenes vestides de blanc recitaven discursillos alusius a la funció i la orquestra citada executava religiosos motetes. Puso feliz término a esta solemnidad el citado orador Rdo. Santandreu (Ramon Santandreu que ja havia predicat a l'ofici del matí), qui, de tornada en la Iglesia, després d'un fervoros sermón, aconseguí del apiñado auditorio solemne promesa de que ninguno de ellos se afiliaría jamás a la anatemizada secta de la francmasonería”.

Ja a banda de peregrinacions i actes religiosos que s'aprofitaven per oposar-se a la maçoneria, es va publicar una lletra amb el títol “*Lamentos del poble espanyol*”, contra els liberals, escrita pels “*contribuyentes católicos*”. Annex nº 26.

També volien fer veure que el fet de que la majoria carlina no els secundés en la seva escissió del partit, tampoc els preocupava. Escriuen: “*Ecos*”: corren rumors de que a Berga es vol formar un “*circulo carlista*”, i irònicament, s'expressen en els termes següents: “Lo deseamos para divertirnos; pero topan con la dificultad de no encontrar un hombre. Vaya, y de tan grandes como tienen. Algunos vergonzantes aunque no asistirán al círculo, no obstante *sotto voce* ayudarán a fomentarle. Veremos si se confirma la noticia”.⁵⁰⁰

El que hem dit, succeïa en mig d'una gran crisi econòmica que ben segur preocupava seriosament a la gent del país que no podia portar el pa a taula per manca de feina. Els redactors d'*El Eco* admeten que hi ha crisi i que aquesta és general. S'ocupen del tema sota el títol “*Pan y trabajo*”, però com deïem, vivien en un altre món. Annex nº27.

El trencament carlí

Després de l'article de Llauder, que ja hem vist que no era pas acceptat per tots els carlins, entre altres, els redactors d'*El Eco*, es va posar en marxa una operació d'intoxicació a la premsa per sumar personatges importants com Felip de Sabater a la facció dissident. La situació per a molts devia ésser de sorpresa i de manca d'orientació bo i que ja devien estar acostumats a les veus discordants. Un article publicat a *El Eco* reproduint un escrit de Sabater que induïa a la confusió pel que feia al seu posicionament, expressa aquesta confusió amb meridiana claredat⁵⁰¹.

Mentre, la redacció d'*El Eco* i més concretament l'esmentat Carlos Valente es radicalitzava encara més en el seu integrisme, organitzant lligues anti-maçòniques i posicionant la publicació berguedana amb *El Siglo Futuro*, és a dir contra Llauder, l'home fort de la nova situació. Sota el títol “*Otra vez sobre la Liga Antimasónica*”, fan una crida perquè, “*todos los católicos de veras se agruparan y se unieran alrededor de la navecilla de Pedro en apretada falange, para oponer un dique potente a las desbordadas e inmundas aguas de la Masonería*”. Continua desqualificant a “*esta inmundicia y asquerosa lepra emanada del averno*”.

A Barcelona, el Circulo Católico havia format una “*Liga antimasónica*”. (A *El Eco de Queralt* nº 13 del 5 de maig, el vice-president del *Fomento Católico* de Berga, el procurador Josep Mª Huch Guixer, ja n'havia parlat). Ara, però, qui fa la crònica és l'abrandat Carlos Valente: “Esperamos que el *Fomento Católico* de esta Ciudad, y las

Juventudes católicas de Cardona, Caserras, Gironella, Pobla de Lillet y demás asociaciones católicas de ésta y su partido, no harán el sordo al llamamiento que hoy les dirigimos, para unirnos y trabajar todos de consuno a fin de oponer un dique al torrente devastador de la Masonería. No nos dejemos llevar de la apatía y negligencia. Imitemos a los hijos de las tinieblas (sic). Unámonos y juremos morir al pie de la cruz antes que formar parte de estas inmundas sociedades. Es tiempo de empuñar la espada y de esgrimirla diestramente. Carlos Valente".⁵⁰²

Amb aquesta invitació a la lluita, *El Eco* s'arreglerava amb els sectors més intransigent. Informarà que s'han reunit a Barcelona la majoria dels periòdics carlins que es publiquen a Catalunya i "como se trata de batallar resueltamente en pro del puro integrismo, única tabla de salvación para España y por la cual pelea *El Siglo Futuro*", ells s'han adherit a l'acord d'aquests companys. Així, doncs, es posen obertament al costat d'*El Siglo Futuro*, però es pregunten, també amb un titular, *¿Hay peligro?* Aquesta és la resposta: "¿quien no ve dos tendencias marcadas en nuestro campo?. ¿Quien no ve los unos con el valiente "Siglo Futuro" y la mayoría de todas las provincias, amaestrados con la historia del liberalismo, no quieren entrar en vergonzosas transacciones ni componendas con el error, no cediendo ni un ápice a los sanos principios? Y por otra parte, ¿quien no observa también esta otra política de oportunismo, ya vergonzante, ya franca que pretende entablar relaciones más o menos íntimas con nuestros enemigos?"

El rei carlí, menystenint la publicació de Necedal, *El Siglo Futuro*, havia manifestat que solament es dirigiria i donaria ordres als seus fidels des de les planes d'*El Correo Catalán*, de Llauder. Ordres que els d'*El Eco*, diuen que "como fieles soldados seremos los primeros en acatar; y a pesar de que el mismo *Correo Catalán* ha dado la culpa de estas divisiones que reinan en nuestra comunión a los incautos integristas (lo más respetable y digno del tradicionalismo) que se han alarmado sin razón ni fundamento, que se han dejado llevar de su ligereza e inconsideración al protestar contra los escritos de Pardo Bazán; a pesar de todas estas afirmaciones del diario citado, seanos permitido preguntarle a el *Correo Catalán*: ¿En el terreno de la pura y sana doctrina y por lo tanto de la verdad, quien está en lo seguro y lo más firme? ¿Los primeros que se apartan del fuego del error para no ser abrasados, o los segundos que se acercan al mismo para apagarle y que por experiencia saben que no se apaga así? Es tan astuta la serpiente que no vacilamos en afirmar que *sola fuga remedium*".⁵⁰³ És evident que accepten l'ordre a contracor i que aquesta obediència no s'allargarà gaire temps.

Cal comptar que els liberals d'*El Bergadán*, estaven a l'expectativa en espera de com acabaria tot l'enrenou. Si els carlins ja es barallaven entre ells, per la seva banda, es podien limitar a seguir el joc per mantenir el caliu de la discòrdia amb poc esforç. El 16 de juliol repliquen a una provocació d'*El Eco*, amb una de més sonada. Reprodueixen del "*Semanario Alpargatero*", el següent "*Epígrama*."

*A feria la Torregasa
fué un gitano de un lugar
con objeto de comprar,
un asno de buena raza.
No bien lo supo Pascual
que dijo al buen gitanillo:
-Si quieres un gran borriquillo
compre usted un....liberal".*

A aquest *Epígrama*, El Bergadán respon: “¿Que, gracioso?. Ante tal desgracia, bien podemos insertar como *pendant*, este desahogo de un amigo.

Parodia

*De Calaf al gran mercat,
un gros integru **carlí**
arribá per adquirí
de **borregos** un ramat.
Sabento un Sagarreta,
diu, **borregos** grans y chichs,
sens costarte una peseta.
No't gastis pues els dines
per fer provisió de **llana**
qu'entra'ls teus d'alt y la plana
la trobarás en excés.”*

En el mateix exemplar s'ocupen de l'audiència que el Papa havia concedit a Sardà durant la qual l'havia abraçat tres vegades i de la que *El Eco* n'havia fet escarafalls, amb mordaç ironia. Sota el titular “Se salvó el mundo”, podem llegir: “*Pretende el **alpargatero** tomándolo de otro periódico, que S. S. León XIII abrazó por **tres veces** al autor **impertérrito** de aquel pequeño libro titulado **El liberalismo es pecado** del doctor Félix Sardá.*

Y bien, ¿qué? Mayor distinción de Su Santidad han merecido los Rdos. D. José Casas, Arcediano de la Catedral y Secretario de Cámara de la Diócesis de Barcelona y el Dr. D. Francisco de Pol, Maestro escuela y Vicario General de la misma Diócesis, puesto que han sido nombrados recientemente por el Papa León XIII sus Prelados domésticos, no obstante de haber encontrado ningún pecado nuevo, ni haber publicado libro grande o pequeño, para aumentar el número de los pecados. Ay! Alpargatero de mis pecados, como explicaras que te preocupen tanto los pecados!”

Contra l'adversari, *El Bergadán* ho aprofita tot, àdhuc una gran secada: “¡Ah integro! Tú que pretendes tener las llaves del cielo, porque no haces llover sobre los justos, cuanto menos, pues sobre los pecadores ya hará llover Dios cuando quiera, puesto que no distingue como los míseros”⁵⁰⁴.

Aquell mes de juny en que es produiria el trencament entre don Carlos i Ramon Nocedal, la premsa nocedalista havia estat novament amonestada pel pretendent. Nocedal va escriure a don Carlos per cantar-li les quaranta l'1 de juny, en el marc de la polèmica que *El Siglo Futuro* sostenia amb *La Fé*. L'escrit de Nocedal va ésser reproduït a *El Correo Catalán*. La carta de Nocedal va indignar al destinatari que va contestar amb contundència. És interessant el tractament que en fa *El Eco*, posant-se ja des del primer moment, al costat de Nocedal. El 23 de juny en donen la primera notícia⁵⁰⁵.

La segona remesa d'aquest serial, *El Eco* la publica el 30 de juny. Reprodueixen una carta de Melgar a Nocedal, datada a Gratz el 14 de juny, on li diu que don Carlos li ha ordenat trametre-li la resposta a la carta que li va adreçar; que espera, que aquests documents apareixeran publicats a *El Siglo Futuro*; que també li ordena que en remeti còpia a *El Correo Catalán* per la seva publicació, “por haber sido este periódico designado últimamente para la notificación oficial de las Regias disposiciones”. Com podem veure, la desautorització d'*El Siglo Futuro* de Nocedal a favor d'*El Correo Catalán* de Llauder és ben evident.

Sense cap preàmbul, *El Eco* publica, integres, els dos documents, amb un comentari final de Carlos Valente. Annex nº 28.

El 6 de juliol Melgar comunicava a Felip de Sabater que les publicacions que s'havien adherit a *El Tradicionalista*, havien d'ésser expulsades de “*nuestra Comunion*”. El dia 9. fou expulsat *El Siglo Futuro* que també s'hi havia adherit i amb ell també en sortiren Nocedal i bona part dels intel·lectuals integristes, a Catalunya, Sardà i els seus que en un canvi de capçaleres fundaren el *Diario de Cataluña* per combatre a *El Correo Catalán* de Llauder que representava la línia oficial. Començava una nova etapa amb una nova estratègia.

L'expulsió dels periòdics nocedalistes fou d'un abast considerable. “Lo Mestre Titas”, un dels 24 periòdics expulsats per don Carlos per signar el manifest, en un suplement al seu nº 7 del 23- VIII- 1888 en feu la relació que va reproduir *El Eco*, també expulsat. Són els següents: El Centinela, Lo Crit de la Patria, La Cruz de la Victoria, El Diario de Cataluña, El Diario de Lérida, El Diario de Sevilla, Dogma y Razón, El Eco Cascantino, **El Eco de Queralt**, El Estandarte Riojano. El Euskaro, La Fidelidad Castellana, El Fuerista, El Gorbea, El Integrista, Lo Mestre Titas, El Morellano, El Norte Catalán, El Restaurador, El Semanario de Figueras, El Semanario de La Bisbal, El Siglo Futuro, El Tradicionalista i La Verdad.

L'actitud dels liberals i la resistència dels integristes

La nova situació dels nocedalistes berguedans redactors d'*El Eco*, ja suspès, els liberals de Penina la varen rebre com pluja de maig. El 14 de juliol *El Bergadán* obria l'edició amb el titular “Batacazo”, i afegia, “Tremendo es el que acaba de recibir el *Alpargatero*, según es de ver en la siguiente carta de D. Carlos que cortamos de *El Correo Catalán*”. A continuació reproduïen la carta remesa per F. M. Melgar, representant de D. Carlos, des de Venècia a D. Felipe de Sabater, el 6 de juliol de 1888. En la continuada pugna berguedana de carlins i liberals a Penina li va faltar temps per reproduir la carta íntegra.⁵⁰⁶

Per la seva banda i com a tot comentari, el periòdic de Penina es limitava a escriure:

“R ..... La muerte prematura del semanario *Alpargatero* tiene sus días contados, pues menudean las bajas de un modo extraordinario, y lo peor para él es que está divorciado con la opinión pública.

Le tendremos presente en las oraciones”⁵⁰⁷. Era tot un comiat i a la vegada la denuncia de que ja havien començat les desercions. Els mateixos integristes també ho denunciaven, però no afluïaven pas. La resistència anà a càrrec de l'esmentat Carlos Valente, ja que l'espardenyer Mosoll, oficialment director de la publicació va abandonar la tasca.

El mateix 14 de juliol *El Eco* publica una suposada carta que signa “*Un anti-cesarista*”, datada el mateix dia 14 i dirigida al director, contra el president del Foment Catòlic a qui acusen de bescantar-los públicament i d'haver tret del local social de l'entitat les revistes antillauderistes.⁵⁰⁸

Com ja hem dit, almenys algun redactor d'*El Eco*, com Carlos Valente es resisteix. A la secció *Ecos*, anuncien que han rebut del subdelegat de Catalunya, Felipe de Sabater, la desautorització del rei a l'acord dels periòdics tradicionalistes catalans de la que ja

ens hem ocupat. Mantenen, almenys públicament, l'actitud de sorpresa: "No sabemos porque se cambia el sentido de las palabras. Sin haber cambiado de principios ni de conducta hoy somos rebeldes y ayer formábamos en la fila. *"El Eco de Queralt"* en nada ha de cambiar. Está en el mismo sitio de ayer: no ha cambiado un solo tilde. Tradicionalista ha sido siempre y continuará siéndolo. No se canse Llauder arrancando de la pluma del R.. excomuniones contra los verdaderos defensores del tradicionalismo. Seguros estamos bajo la sombra de Sardá, Gago, Torró, Ortí Lara y Nocedal. Si no servimos para rabadanes, seremos a lo menos perros vigilantes y ladradores.

¡Llauder ha ganado el pleito, pero váyase él con el liberalismo que contentos nos quedamos nosotros con los sanos principios!"

Afegeixen, que per les causes publicades, ha deixat la direcció del periòdic Josep Mosoll, "Pero no salte gozo el rapazuelo de las cloacas de Saldes. Gracias a Dios gozamos de buena salud a pesar de los esfuerzos de ciertos elementos". (L'article no va signat, però en el número següent s'atribueix a C. Valente)⁵⁰⁹.

Valente el dia 21 insisteix en la seva resistència gairebé numantina a les noves directrius, emparant-se en la doctrina de Sardà, amb motiu de la celebració del dia de Sant Jaume que la Redacció aprofita per felicitar al príncep Jaime de Borbón.⁵¹⁰

Aportarem encara dos fragments més que confirmen la línia en que es mantenia *El Eco*. El primer és del 4 d'agost on es mostra més papista que el papa, i el segon és de l'11 d'agost on lamenta les desercions de premsa i persones afins, ara units a favor del "nou partit carlista" i en contra seva⁵¹¹.

Ja hem vist com, encara que amb pocs escarafalls, Penina feia alguna referència a la divisió carlina. A darrers de juliol, però, ja és més contundent: sota el titular "Los Neo-liberales" publica un article que continua en tres números consecutius, el nº 616 del 21 de juliol, el 618 del dia 28 i el 619 del 4 d'agost.

En el primer exemplar, el nº 616, comença amb una clara provocació: "Los que hasta ahora se decían Católicos, Apostólicos, Romanos, Carlistas, Intransigentes deberían llamarse en adelante *Neo-liberales* y más aún, nuevos liberales *revolucionarios*". El periòdic de Penina fa llenya dels periòdics rebels, sense fer cap cita expressa a *El Eco de Queralt*, per acabar preguntant-se, que han fet els anatemitzats?. Solament, diu, els quedaven dos camins: rebel·lar-se o sotmetre's. S'han sotmès, i com a prova, publiquen el *Manifiesto de Don Carlos*, que *El Bergadán*, aprofitant-les totes, també publica. En aquest *Manifiesto*, don Carlos justifica la determinació que s'ha vist obligat a adoptar, justificant l'expulsió. Reproduïm fragments de les tres parts de l'article d'*El Bergadán* en Annex nº 30.

El 28 de juliol, Penina publica la segona part de "Los Neo-liberales". Fa alguna referència a la crisi del partit carlí català i per veure'n els antecedents, reproduïxen un article de Lluís Mª Llauder publicat a *El Correo Catalán* el dia 22, sota el titular "Los puritanos". Llauder en el seu article desqualifica la minoria expulsada amb l'objectiu d'aïllar-la, exposant les diferències entre la doctrina de Cándido Nocedal i el seu fill Ramon, ara rebel, director d'*El Siglo Futuro*, ara expulsat. Desqualifica els seus teòlegs i sobretot els seus dirigents polítics, oportunistes que en alguns casos venen del camp liberal i àdhuc de la maçoneria. Aquesta minoria, segons Llauder, no pot inspirar confiança com a guia del partit. Finalment, a la 3ª part de l'article, Penina el clou fent balanç i exposant com els carlins s'han dividit en dos blocs, que combat al mateix temps.

Els fets de l'Olimpo del 1888.

Els fets de l'Olimpo foren el resultat d'un míting organitzat pels integristes de Barcelona el 4 de novembre en aquell local. El motiu de la convocatòria era la inauguració del "Circulo de San Jorge".

Ocuparen la presidència el marquès d'Alós, Ramon Nocedal, Jaume Cararach i Iborra, catedràtic del Seminari de Barcelona i Josep Calvet i Coma, rector de la parròquia Sant Agustí, també de Barcelona. L'acte començà resant una oració. Tot seguit, parlà Josep de Palau i d'Huguet. *"En el segon paràgraf de la seva intervenció, al·ludí als carlins lleials a don Carlos i els aplicà la denominació de "dragón infernal" aplaudida llargament pels integristes assistents, que eren majoria, i esbroncada per un parell de dotzenes de carlins presents"*⁵¹².

Es produïren agressions físiques, cops de puny i bastonades. El delegat del Govern va suspendre l'acte i es practicaren detencions.

Havien assistit a l'acte, una quarantena de clergues integristes i tres o quatre lleials. El bisbe Jaume Català de Barcelona, que tal vegada per gelosia de Morgades que creia que intervenia a Barcelona i que sovint havia estat condescendent amb els integristes, ordenà al seu Vicari General que instruís en expedient governatiu. El bisbe Català va actuar immediatament, i d'aquesta actuació Penina n'informà detalladament als lectors del seu periòdic el 10 de novembre, amb el titular "Corrección justísima". Sota aquest titular, publica unes disposicions del Butlletí Oficial del Bisbat de Barcelona del 7-XI-1888. No deixa de sorprendre aquesta celeritat, pensant en les comunicacions de l'època, però en qualsevol cas ens sembla una evidència de l'interès amb que es seguia el tema de la divisió carlina a Berga.

Segons *El Bergadán*, el dia 4 al Foment Barcelonès, (Teatre Olimpo), s'hi va celebrar una reunió preparatòria per a fundar un Centre que s'anomenaria de Sant Jordi; a l'acte hi van assistir alguns sacerdots del bisbat de Barcelona contra les ordres que tenien de no assistir-hi; també hi havia molts altres sacerdots d'altres diòcesis, un seminarista i alguns alumnes externs del seminari de Barcelona.

Ocorreguts els fets, el bisbe de Barcelona pren les mesures oportunes: 1ª a els sacerdots de Barcelona que hi han assistit, els envia a fer exercicis espirituals a una casa religiosa, a banda, les disposicions concretes que en alguns casos prendrà el Vicari General. 2ª als sacerdots d'altres diòcesis, els retira les llicències ministerials per exercir al bisbat de Barcelona i, segons el que resulti de la investigació, "informarà" als seus ordinaris. 3ª els seminaristes assistents, seran, expulsats els interns, i els externs, privats d'assistir a les classes. 4ª en compliment de la circular de Nunciatura del 30 d'abril publicada al B. O. el 29 de juliol, *"prohibimos a los eclesiásticos de nuestra jurisdicción que asistan a reuniones políticas, tomen parte en las deplorables divisiones que separan y enemistan a los católicos españoles, o suscriban ningún documento en el que se formule alguna protesta o adhesión en favor o en contra de determinadas personas, doctrinas o procedimientos, absteniéndose de toda declaración política; y declaramos que castigaremos con todo rigor la menor falta en el cumplimiento estrictísimo de esta disposición"*. 5ª disposicions pel Seminari. 6ª va adreçada a les associacions catòliques, *"cualquiera que sea el objeto que persigan, que se abstengan de toda injerencia en las contiendas políticas, guardando por regla general las prescripciones contenidas en la disposición 4ª de esta circular"*. 7ª Català també es refereix a les publicacions catòliques periòdiques i els diu *"que ajusten su conducta a las prescripciones contenidas en la Encíclica **Cum multa**, y por tanto se abstengan de contribuir a las divisiones que existen entre los católicos, publicando*

listas de adhesiones con nombres y apellidos de eclesiásticos, bien de esta o ajena Diócesis. Barcelona 7 Noviembre de 1888. Jaime, Obispo de Barcelona”.

En la mateixa publicació, sota el titular *Lluvia de palos*, escriuen: “Así como Dios hace llover sobre justos y pecadores, cayó también sobre **íntegros y leales** carlistas tal lluvia de palos y bofetadas que mutuamente se propinaron en el Teatro del Olimpo de Barcelona, que difícilmente puede darse espectáculo más edificante y que más caracterice a un partido que quiere monopolizar la religión y el principio de autoridad. Prosigan por este camino, rebeldes y mestizos, y pronto no van a quedar de ellos ni los rabos de lo que por cierto se alegrará la madre España porque sería una garantía más de paz y tranquilidad”⁵¹³. Com dèiem, Penina les aprofitava totes per posar els carlins en evidència.

Els esmentats Bonet i Martí en el llibre citat, escriuen: “L’integrisme, després d’aquella fase d’agressió exterior, havia entrat segons Llamas en un període d’autodestrucció”. Sembla que el temps donà la raó a Llamas.

Fos per l’escàndol de l’Olimpo que com veiem els liberals varen aprofitar, àdhuc a Berga, fos per l’actitud del Vaticà, la postura dels bisbes propers als integristes va canviar⁵¹⁴. Els integristes més rebels, encara que minoritaris després de l’expulsió del partit, de moment van resistir i no van pas aflijar en les seves invectives contra els carlins venuts al liberalisme i contra don Carlos que els havia expulsat. Els darrers exemplars apareguts d’*El Eco de Queralt*, en son una bona prova:

El Eco de Queralt, nº 50 del 12 de setembre i apareix el titular “El siglo XIX no es el siglo XVI” que signa, J. Vilarrasa i F. Naturalment, l’autor està pel segle XVI, el segle d’or d’Espanya, quan la religió era l’ànima dels monarques; al·ludeix la matança de frares del 1835; glosa el *Syllabus* i es manifesta contra el progrés i la civilització moderna; qui no comparteix aquestes opinions, està en contra de la doctrina de l’Església⁵¹⁵.

Immediatament darrera aquests article, n’escriuen un altre, sense signatura, amb el titular “Casos de Conciencia” que és una resposta a la prohibició del bisbe Català, al que no al·ludeixen directament, de prohibir als capellans fer política⁵¹⁶.

El gener del 1889 és reafirmen en el seu integrisme i es declaren més al servei de Déu que del rei que els ha expulsat sense escoltar-los. Si el rei recapacita, ja es tornaran a trobar, ells estan on sempre han estat.⁵¹⁷

Encara en els darrers exemplars d’*El Eco*, volen mostrar una força que ja no tenen, perquè en realitat s’han quedat sols. La seva manipulada crònica del canvi de president del Foment Catòlic de Berga, ho posa en evidència. A primers d’any els socis, escriuen, que ja no podien aguantar més temps les “*montoyadas*”, i han fet saltar la Junta. El nou president serà el secretari de l’Ajuntament, Josep Santandreu; el feliciten “y al mismo tiempo damos al Sr. Pedro Bonet, presidente destituido el más sentido pésame, pues ya no tendrá otra vez ocasión de arrojar del local del Fomento a la *Revista Popular, Dogma y Razón y Eco de Queralt*. Por este motivo los *leales* empiezan a desfilar al ver su derrota”⁵¹⁸. La realitat era que els “*leales*” que desfilaven, era la majoria del partit. Resistents fins a darrera hora continuen amb articles similars de desqualificació al partit carlí per la seva adaptació a la Restauració, que ja no reproduïrem. Finim aquestes cites dient que el mes de març, encara es preguntaven, “*El partido carlista ¿es o no es liberal?*” A aquest titular el seguia una extensa i reiterativa explicació que cloïa:

“...por consiguiente, el partido carlista, por respetable que sea, por conservador que se presente, por orden material que proporcione al país, por beneficios y ventajas que

accidentalmente ofrezca a la misma Religión, es partido que se presenta basado en principios liberales, organizado con espíritu liberal y dirigido a fines liberales”⁵¹⁹.

El darrer número de *l'Eco de Queralt* va ésser el nº 65, publicat el 23-III-1889. Els carlins fidels a Llauder, ben aviat tindrien un altre periòdic local, “*La Voz de Queralt*”, no debades la premsa era una de les seves maneres preferides de fer política.

En el text i en les notes a peu de plana hem aportat diversos textos publicats, entre molts altres a *El Eco de Queralt*, on podem veure l'extremat integrisme amb que aquesta publicació adoctrinava als seus lectors. Aquest pòsit ultraconservador va romandre en l'antiliberalisme d'amplis sectors de la societat berguedana. La nova publicació dels carlins berguedana *La Voz de Queralt*, aparentment serà més moderada com a conseqüència d'haver canviat l'estratègia carlina, però les idees, com veurem, seran les mateixes, almenys pel que fa a la lluita per la supeditació del poder civil a l'eclesiàstic, com veurem més endavant.

Clourem aquest extens apartat fent una referència a l'actitud dels liberals locals, que aprofitaren per presentar-se com a gent de pau en un article a *El Bergadán* del primer d'any, sota el titular “*Paz, Paz y siempre Paz*” com a resposta a una projectada i impedida manifestació carlina a la que ja hem fet referència, i glossant la pau com el bé més preuat de la societat.⁵²⁰

Hem pogut veure un manifest adreçat a els “BERGADANES”, el 21 de desembre del 1888, i signat per “LOS LIBERALES DE BERGA”, editat per l'impremta de Ramon Díaz, que no és pas una crida a la pau que per la seva banda prediquen.⁵²¹

2/ La fi de la politització del Canal Industrial en la vida local. Noves eleccions provincials

Anteriorment ja ens hem ocupat del Canal Industrial i de com aquesta obra es va polititzar contra Rosal des de la seva mateixa concessió l'any 1885. Amb tota seguretat interessava més als berguedans que no pas totes les polèmiques entre carlins integristes o mestissos i liberals que veien desenvolupar-se al seu entorn. No per això, però deixem de creure que aquest reiterat discurs carlo-integrista deixés de penetrar lentament en moltes mentalitats, com ja hem avançat.

Creiem haver demostrat en la nostra tesina de llicenciatura, publicada l'any 1989, que l'obra del Canal Industrial va ésser una utopia en la seva concepció i gairebé una heroïcitat dels berguedans la seva realització que va quedar tant per sota, al seu termini, de les expectatives previstes; també, una manipulació política des del primer moment en voler fer creure que l'Ajuntament de Berga amb una precarietat econòmica coneguda de tothom, podia ésser determinant si col·laborava econòmicament en la construcció.

No ens estendrem en el tema que ja hem tractat i ens limitarem a fer un apunt de la incidència d'aquesta obra en la vida local, ja que en els anys que estudiem coincideix la màxima politització i la despolitització de la mateixa: l'obra del Canal i la vida política quedaren en la seva dura realitat.

Ja ens hem ocupat també de les eleccions del 1886 i de les municipals del 1887 i de com els canalistes van intervenir-hi. També hem avançat les discussions acalorades que entorn del Canal sostingueren el regidor Cardona i l'alcalde Rosal a les sessions

municipals. Afegirem solament que l'enginyer Rosal demostrà a Cardona la poca fiabilitat de l'obra canalista com ho corroborava la manca d'inversió a la mateixa tant de particulars com d'institucions. Rosal manifestava que com alcalde i administrador de l'erari municipal no podia invertir en aquesta aventura els diners que administrava. D'ací el relleu que pels canalistes prenien les eleccions provincials del setembre del 1888 amb M. Farguell com a diputat.

En definitiva, creiem que Rosal havia demostrat que estava obert a parlar seriosament de l'obra del Canal, sense la demagògia d'*El Bergadán* i Cardona i part dels canalistes també havien vist que contra Rosal poca cosa podien fer-hi i era millor arribar a una entesa, encara que no podés ésser d'avui per demà. L'home pont creiem que va ésser el primer tinent d'alcalde, que era de fet qui actuava, Manuel Pla i Farriols, destacat canalista que ja havia fet de mediador en algun dels debats Rosal- Cardona. Tant Pla com Cardona eren carlins moderats i rics propietaris i els dos evolucionaran cap al catalanisme al finir el segle.

Unes noves eleccions provincials el setembre del 1888, amb el Canal al fons

Hem dit reiteradament que el nostre objectiu en aquests treball era ocupar-nos de les eleccions legislatives i les seves circumstàncies, deixant a banda les provincials i municipals. Una vegada més, però, farem una excepció per tractar breument les eleccions provincials celebrades en plena polèmica per la divisió carlina. I fem aquesta excepció justament per posar damunt la taula, el poc paper electoral d'aquell conflicte que dividia a la població. Veurem que ni la política ni les idees hi juguen un gran paper, podríem dir que els liberals es limiten a reclamar el sufragi universal.

El Bergadán del 18 d'agost es limita a anunciar les eleccions provincials i a constatar que es celebraran amb una gran indiferència, vista la inutilitat de les cites electorals. Això no vol pas dir que el país no tingui les seves preferències, però tothom està fart de batallar, ni volen noves banderes ni noms desconeguts que vinguin a atiar el foc de les passions somortes i, per tot això, es limiten a recomanar als lectors que sense divisions ni recels es decideixin per Manuel Farguell i per Tomàs Orriols i Valls, però, pacíficament, "sin enconarse con los que piensan de otro modo, sin promover ni suscitar, ni admitir contienda que traspase los límites de un pacífico y legal empeño para apoyar al predilecto y hacer prevalecer la propia opinión".

Escrit el que precedeix, formulen la denúncia i reclamen el sufragi universal: "Esta indiferencia empero, cesará en cuanto todos los ciudadanos se hallen reintegrados en sus derechos políticos; cuando, el obrero ilustrado, pueda emitir el voto que hoy la ley le niega, mientras lo otorga al propietario que no sabe leer ni escribir, pero paga cierta cuota de contribución; cuando el sufragio universal, o aún cuando solo sea este acomodaticio doctrinario de la universalización del sufragio se halle convertido en ley; pues entonces la lucha no será desigual como ahora, y podremos aconsejar a nuestros amigos que tomen parte en la contienda electoral, seguros, bien seguros de que mediante la unión que constituye la fuerza alcanzarán el resultado que deseen en bien del país y de sus derechos e intereses" ⁵²².

El primer de setembre el periòdic de Penina ja promoció obertament la candidatura de Farguell, al·legant una vegada més el seu mèrit principal, és a dir, l'ésser el fill de Joaquim Farguell Caum. Naturalment, també al·lega que Farguell està a favor del Canal i que farà tot el que pugui per l'obra que ha de transformar la comarca.

La candidatura pel districte de Vic – Berga la formaven, amb Farguell, Joaquim Badia, Albert Rusiñol, Odón Ferrer i Albert Faura. Bo i que Rosal sempre havia estat per Faura, en aquestes eleccions sembla que es mantingué al marge en anar els quatre primers candidats junts i possiblement pel pes que Rusiñol, gran industrial cotoner de Manlleu, tenia a les entitats empresarials i econòmiques de Barcelona a les quals Rosal no era pas aliè. Ens sembla obvi que Rosal podia haver donat l'acta a Faura d'haver-li interessat, però no va ésser així, creiem, pels motius expressats. També intuïm, ja que de lluita electoral va haver-n'hi, que Rosal aquesta vegada no va voler anar de bracet amb els carlins berguedans atesa la situació d'aquell partit en aquelles dates.

Els quatre primers candidats varen ésser els elegits i el periòdic de Penina va presentar el seu triomf com una gran derrota de Rosal, tal vegada volent-lo junyir amb els carlins.

El 15 de setembre sota el titular "Gran Victoria", *El Bergadán* dona els resultats:

M. Farguell, 6375 vots
Joaquim Badia, 5935
Albert Rusiñol, 5878
Odón Ferrer, 4414
Albert Faura, 2465.

Van quedar proclamats els quatre primers. Diuen, no haver fet cap esforç electoral, per això la victòria és l'expressió espontània del districte, i "demuestra de un modo incontestable que el país se ha cansado de la dominación del Gran Cacique quien va perdiendo terreno cada día en tal modo que si algún resto de influencia le queda débase solo a su posición social y oficial y a los medios con que cuenta para imponerse a un sin número de personas que ceden ante la necesidad de no malquistarse con él para no perder el destino o trabajo con que cuentan como único medio de subsistencia"⁵²³.

Hem tingut l'oportunitat de poder veure un "Comunicat del Comité Electoral", sense data, i imprès a l'impremta del liberal Ramon Díaz. És la resposta a un altre full que no hem pogut trobar i va dirigit, *A los electores del partido de Berga*, on presumeixen d'aquesta victòria i denuncien infraccions electorals que atribueixen a Rosal. Podem veure que és l'altra cara de la moneda del que havien escrit al començar la campanya.⁵²⁴

A la sessió del dia 5 de novembre, quedava constituïda la mesa de la Diputació Provincial. Eduard Maluquer ocupà la presidència i Odón Ferrer, la vice-presidència. Com a secretaris s'elegiren els diputats Sostres i Farguell. Els canalistes berguedans podien estar d'enhorabona perquè els compromisos electorals a favor del Canal, aquesta vegada, en Farguell no els havia agafat sol, eren de la candidatura.

La visita dels diputats a Berga i el préstec hipotecari de la Diputació

El 2 de desembre visitaren Berga els diputats elegits pel Districte, Badia, Ferrer, Rusiñol i Farguell, acompanyats de cinc diputats més: Fàbregues, Vivó, Schwart, Roselló i Genové, acompanyats de Santiago Rusiñol, germà del diputat. L'objectiu de la visita era visitar les obres del Canal per interessar-hi la Diputació. Els visitants anaven acompanyats de periodistes de Barcelona i personal de l'administració. Es va preparar una gran festa.

Arribaren en tren a Gironella, on foren rebuts amb gran solemnitat i on feren un gran dinar. Gran discurs de Penina i tot el teatre que l'esdeveniment requeria i que culminà a Berga.

A Berga, arc triomfal en honor dels diputats, música, cantaires i els inevitables discursos des del balcó de cal Farguell. Bones paraules i promeses a tot drap, Farguell assegurant que sempre estaria al costat dels berguedans, els també sempre inevitables poemes de circumstàncies en honor dels visitants, i finalment, la visita a les obres del Canal l'endemà.

El Bergadán va fer grans escarafalls pel fet que l'Ajuntament de Berga fes el buit a la visita d'aquests diputats que tant podien fer pel Canal, limitant-se a enviar-hi una comissió que representés la Corporació. Era una exageració més del periòdic de Penina, ja que l'Ajuntament no havia estat informat i hagué d'improvisar una comissió de regidors, on figurava Cardona, que presidí Pla i Farriols. Els esdeveniments immediatament posteriors ens fan sospitar que pel que fa al Canal, els canalistes i Rosal havien arribat a alguna mena de pacte que marginava a Penina. Segurament aquest suposat pacte també era el que l'opinió popular, il·lusionada amb el Canal, reclamava.

A primers de gener del 1889, l'enginyer de la Diputació Victorià Felip i el seu ajudant Antoni Vilanova inspeccionaren les obres del Canal. Les diferents comissions provincials estudiaren el tema i la sol·licitud d'una subvenció per al Canal Industrial de Berga passà al ple. Val a dir que la Comissió de Foment formada el 6 sis de novembre la componien els diputats Rusiñol i Badia.

L'acord que la petició de Buxadé passés a la Comissió de Foment i al ple s'havia pres en una sessió de la Diputació, on aquesta havia estat presentada pels diputats Rusiñol, Badia, Ferrer i Farguell.

Farguell recolzà la petició de Buxadé rememorant l'antiga importància industrial de Berga i la pèrdua d'aquesta. Afegí que el país estava en estat crític i que els seus habitants es veien forçats a l'emigració, per això la població s'havia sumat a l'idea del Canal i amb l'esforç d'aquesta se n'havien iniciat les obres. També digué que aquest Canal no afavoriria solament la ciutat de Berga, sinó tot el Districte, la indústria, l'agricultura i el transport de productes. Farguell també manifestà que a la sol·licitud presentada per Buxadé s'hi havien adherit l'alcalde accidental de Berga, la comissió del Canal i molts veïns de Berga i pobles de la comarca.

En el ple del 12 de febrer, la Comissió de Foment demanà que es concedís a Buxadé una subvenció reintegrable de 150.000 pts. repartides en 6 anys a 25.000 pts. cada any a partir de l'any econòmic 1889-1890 i que, a partir de la segona entrega, es justifiqui haver efectuat obres per valor equivalent, com a mínim, a aquesta xifra. La devolució d'aquests diners es farà destinant a tal fi el 20 % de tots els ingressos de qualsevol mena que produeixi l'obra des del dia que comenci a explotar-se. Si s'arribés a declarar caducada la concessió del Canal, els diners entregats per la Diputació se li retornarien immediatament.

En garantia de les quantitats avançades per la Diputació s'havia de constituir una hipoteca especial amb escriptura pública inscrita al Registre de la Propietat i per un valor que la Corporació Provincial cregués suficient aval; les despeses de tota la tramitació anaven a càrrec del concessionari.

Obert el debat, el diputat Griera ⁵²⁵ s'oposà frontalment al dictamen: el Canal de Berga no tenia caràcter públic i afectava solament interessos privats; si s'assentava aquest precedent, altres comarques presentaran les seves necessitats (subvencions per llavors de conreu, indústries extractives, adquirir maquinaria més moderna, etc.) i la

Diputació necessitaria un pressupost cinc vegades superior a l'actual. Griera també argumentava que segons l'informe de l'enginyer es necessitaven tres milions per acabar l'obra i emprar 500 cavalls de força motriu "*cuando están las fábricas del río Ter y Llobregat paradas y sin encontrar aplicación, con motivo de la crisis que se atraviesa*". La subvenció, continuà argumentant Griera, era un préstec amb hipoteca i la Diputació no té atribucions per aquestes operacions i encara afegia que els pobles de la comarca que s'havien adherit a la sol·licitud, no estaven al corrent dels pagaments a fer a la Diputació, condició que aquesta entitat exigia sempre per les ajudes destinades a l'arranjament de camins veïnals.

La intervenció de Schwartz ⁵²⁶, president de la Comissió de Foment, ens permet veure una altra manera d'interpretar la política que havia de desenvolupar la Diputació. Segons aquest diputat, la Diputació havia d'auxiliar totes les obres destinades a fomentar els interessos materials i la importància del Canal venia avalada per l'adhesió de la ciutat de Berga i vint-i-tres pobles de la comarca; en definitiva, per l'esmentat diputat, les obres que beneficiaven una comarca, beneficiaven la província i la Comissió d'Hisenda havia informat que la situació dels pobles del Berguedà era crítica i que consultat el lletrat assessor, s'havien establert les garanties necessàries. Schwartz va cloure dient que "tratándose de una obra que tantos beneficios ha de reportar a la Comarca de Berga y para la cual no se propone subvención si no un sencillo préstamo, esperaba que se aprobaría el dictamen de la Comisión de Fomento sin temor al precedente que pudiera establecerse, porque en cuantas ocasiones se tratase de salvar los intereses de una comarca, que al fin y al cabo son los de la provincia, creía que la Diputación debía prestar su muy valioso y eficaz concurso".

El diputat Ricart ⁵²⁷ recolzà els arguments esgrimits per Griera, reafirmant-se encara més en la crisi de les fàbriques paralizades del Llobregat. Els diputats Ferrer i Badia també argumentaren a favor del dictamen; Badia manifestà l'adhesió de Rusiñol, absent per malaltia.

Finalment, s'acordà fer una votació nominal. Votaren a favor del projecte 16 diputats i en contra 6 diputats, entre ells, el futur Comte de Fígols. Seguí una llarga tanda d'explicació del vot. Va ésser en aquest torn quan, per primera vegada va intervenir Manuel Farguell de Magarola, presentat a Berga al costat de Buxadé com els herois de la causa canalista. A l'acta d'aquella sessió de la Diputació podem llegir la intervenció de l'"insigne patrici": "También el Sr. Farguell explicó su voto manifestando que al votar afirmativamente lo había hecho no por pertenecer a aquel distrito, sino como Diputado de la provincia, por entender que ésta en definitiva es a la que reportará los beneficios, y que si se presentaran otras comarcas en análogas condiciones pueden también contar con su apoyo". Com podem veure, molt soroll i molta propaganda per molt pocs diners, d'altra banda, totalment insuficients per la magnitud de l'obra que per primera vegada havia assolit un reconeixement oficial i d'una institució tant important com la Diputació de Barcelona. Amb aquest reconeixement és feien la vana il·lusió de que s'obririen moltes portes als canalistes.

En el debat que hem vist entre els diputats per aprovar el préstec a favor de l'obra canalista hem trobat les dues posicions que preocupaven la població: la més il·lusa era la de que el Canal seria el remei que resoldria la greu crisi berguedana; la pessimista era la de que l'obra del Canal era irrealitzable per la greu crisi general. Amb tota seguretat els berguedans haurien volgut poder creure alguna resposta raonable.

“La Voz de Queralt”, una nova publicació llauderista i el XIII centenari de la unitat catòlica d’Espanya

Amb aquest apartat, iniciem una altra etapa històrica que, lamentablement, tampoc és nova. Hem dedicat moltes pàgines als integristes berguedans i a l’escissió del carlisme i creiem que aquest nou apartat, requereix una breu introducció que fem en base a les darreres aportacions de Jordi Canal ⁵²⁸, pel que fa a l’escissió carlista. Canal escriu que l’escissió integrista del 1888 fou el desenllaç d’un llarg procés de cismes: cabreristes, pidalistes i integristes són tres episodis fonamentals d’un llarg procés ⁵²⁹.

Canal també exposa les tres vies explicatives de l’escissió carlista del 1888: la primera senyala a Ramon Necedal, despitat amb don Carlos en haver-li negat succeir al seu pare com a cap exclusiu del partit; és la tesi dels historiadors carlins militants, Rodezno, Román Oyarzun, Jaime del Burgo. La segona, representada per Melchor Ferrer i Jesús Pabón, interpreta el cisma del 1888, “como la exteriorización y la materialización en España del auge, a escala europea, del integrismo”. (França, Bèlgica, Espanya, Itàlia). Per la tercera de les vies, la més recent, la causa cal buscar-la en les qüestions estrictament religioses: el lloc de Déu en la trilogia carlista, justament amb l’actuació al sí del catolicisme i enfront del liberalisme, seran la base de la ruptura. El microcosmos berguedà creiem que modestament avala la tercera via que cita Jordi Canal. Creiem que ja s’apuntava en aquesta idea en els fragments que hem reproduït d’*El Eco*. La nova publicació carlina creiem que ho confirma. Les actuacions públiques dels carlins berguedans també ho abonem.

“La Voz de Queralt”

A partir del maig del 1889 aquesta publicació serà la portaveu del carlisme berguedà i ho serà fins al 14 de febrer del 1891, data d’aparició del darrer exemplar publicat.

El Bergadán, ja havia anunciat que el Dr. Josep Pla Badia ⁵³⁰, retornat d’Amèrica, s’instal·laria a Berga per dirigir un nou periòdic. L’11 de maig, sota el titular “*El nuevo periódico que se anuncia*”, Penina escriu que serà “*La Voz de Queralt*”, un setmanari catòlic. I, irònicament, afegeix: “no se comprende venga *la Voz* cuando ha desaparecido *El Eco*, por la sencilla razón de que en el orden de la naturaleza nunca la voz subsigue al eco, sino que le precede”. ⁵³¹ Entenem que no deixa d’èsser una manera d’expressar que els redactors d’aquesta publicació no són pas tant diferents dels de la desapareguda *La Voz*.

La Voz de Queralt, nº 1, apareixerà el 4-V-1889. De les subscripcions d’aquest periòdic, a Berga, se n’encarrega Ramon Soler i Colí, popular xocolater i versaire, i a Barcelona, *l’Hormiga de Oro*, amb el queda aclarit ja d’entrada que s’editarà a l’òrbita de Llauder i que s’acarnissarà amb els dissidents expulsats.

El Dr. Pla serà el director i l’ànima de la nova publicació. Jacint Vilardaga, en les ja citades *Efemérides Bergadanas*, dedica al Dr. Pla la nº 294. Erròniament atribueix a Pla la direcció d’*El Eco de Queralt*, ja que va fundar i dirigir *La Voz*, però salvat aquest lapsus, entenem que serveix el que escriu quan diu “*que él mismo redactaba, componía e imprimía*” el periòdic.

Les diferències ideològiques entre *El Eco* i *La Voz*, són mínimes. El Dr. Pla era un home de Sardà i, a més, eren amics personals i havien estat condeixebles ja en la seva infància. Pla s’havia sumat amb un abrandat poema a l’homenatge tributat a Sardà l’any 1887, però en l’escissió del 1888, també hi ha una qüestió a tenir en

compte: si en alguna cosa estaven formats els clergues de l'època, era en l'obediència a la Jerarquia, de manera que Pla va trencar amb Sardà quan els bisbes es van pronunciar. El 17 d'agost del 1888 des d'*El Correo Catalán*, Pla l'havia interpellat perquè no abandonés la línia carlina. Com veurem, el mateix Pla al·ludirà (en el nº 2). Aquesta interpellació, que és del major interès, demostra la relació que han tingut aquests dos personatges i l'evolució del Dr. Pla ⁵³².

El Dr. Pla va trencar amb Sardà i va esdevenir el teòric del carlisme berguedà d'aquells temps. Pel que fa a Sardà, direm que va tornar a la disciplina en publicar el 1896, el seu conegut article "¡Alto al fuego!", com a editorial de la seva "Revista Popular" ⁵³³.

Vegem l'ideari del Dr. Pla que escriu sense embuts, al nº 1 de *La Voz*.

"NUESTRO PROGRAMA.

Como católicos sometemos nuestra modesta publicación al juicio de la Iglesia, abrazando la doctrina emanada de la Santa Sede y rechazando los errores condenados por la misma.

Con relación a la política somos tradicionalistas, sin pertenecer al nocedalismo, por más que figuren en él los nombres respetables de Sardá, Gago, Ortí Lara y otros de menos talla.

Somos partidarios de la doctrina tradicional por considerarla la más digna de nuestro respeto y como el mejor sostén del orden y prosperidad nacional. Se condensa en estas dos palabras: centralización del poder y descentralización administrativa.

Sabemos que el lenguaje liberal halaga las pasiones y causa a los pueblos lo que produce una víbora en el pecho de un hombre sano.

La historia de nuestro siglo nos enseña a dónde conduce el sistema liberal.

La revolución francesa recuerda la apoteosis de la impiedad, y las naciones que confeccionaron sus constituciones, teniendo a la vista las doctrinas proclamadas por los hombres de aquella revolución, participan de la maléfica influencia de aquel cataclismo social " ⁵³⁴

En el número següent, Pla ja combat obertament l'actitud de Sardà ⁵³⁵.

La commemoració del XIII Centenari de Unitat Catòlica d'Espanya

Celebrar aniversaris, per centenaris que siguin, de fets o personatges que vinguin de cara a qui fa la celebració, no és pas cap descoberta recent i en els anys que estudiem els francesos hi varen ésser molt donats, culminant el 1889, amb la fastuosa celebració del centenari de la Revolució Francesa. La l'any 1881 varen celebrar el centenari de Voltaire, al que Espanya mimèticament va contraposar el de Calderón de la Barca; el 1882 es commemorava a Luter, i a Espanya a Murillo i Santa Teresa. Com dèiem, a França, la gran traca havia d'ésser el 1889, centenari de la Revolució Francesa al que els integristes espanyols oposarien, com a rèplica, el dècim tercer aniversari de la conversió de Recaredo que els convocants denominaren "*la Conversión de España al Catolicismo o la Unidad Católica de España (siempre en mayúsculas todo)*". La *Unidad Católica* pasó a ser "**ley constitutiva de la nación española**" ⁵³⁶. L'any 1892 encara es commemoraria els 400 anys del descobriment d'Amèrica i la cristianització d'aquell continent. Tot per la conversió de Recaredo.

Com no podia ésser d'altra manera, els redactors d'*El Eco de Queralt* es van entusiasmar amb l'idea. El 16-V-1888 ja publicaven un article amb el titular "Magnífico

Proyecto”. Escrivien que un escriptor tradicionalista que firma amb el pseudònim *Leandro*, havia publicat unes cartes titulades *Herejes y herejías* a la revista *Dogma y Razón*. En la darrera d'aquestes cartes, proposava la celebració del XIII centenari de la “Unidad Católica de España”, i afegien una crida que signaven Palau i Sardà, prou clarificadora:⁵³⁷

Entre la convocatòria d'aquesta celebració i l'aniversari, però, el carlisme havia patit l'escissió i es tractava de què els irreductibles no aprofitessin l'esdeveniment i d'això se n'ocupà el bisbe de Vic, Dr. Morgades.

Segons el biògraf de Morgades, Figuerola⁵³⁸, el bisbe de Vic estava en contra de la creixent influència que el carlisme exercia sobre el clergat que considerava perjudicial pel futur de l'Església. El suport que el Vaticà dóna a la publicació d’*“El liberalismo es pecado”* es va considerar una derrota de Morgades, que era espiat dins la seva mateixa Cúria per Corbella, un home de Sardà. En el trencament carlí del 1888, Morgades es va mantenir al marge dels dos contendents. Finalment, direm que amb tot l'afer de la commemoració de Recaredo a Madrid obriren una gran subscripció per erigir-li un monument que a Catalunya comptà amb el recolzament de Casañas i l'actitud negativa de Morgades. Més encara, Morgades prengué el protagonisme central d'aquella commemoració: “*era clar que si ell agafava el protagonisme central feia que les altres iniciatives més partidistes quedessin frenades*”. L'estratègia del bisbe fou hàbil: reivindicant la unitat de l'Església com a una característica de la Història d'Espanya, col·lectar per misses i enviar els diners a Roma, que ja era una pràctica acostumada en ell. El panorama canvià: el carlisme topava amb el creixent reconeixement de la Restauració que feia el Vaticà: el Papa instà a Sardà a fomentar l'esperit de concòrdia amb motiu de l'encíclica “*Sapientiae Christianae*” (1890).

Figuerola ho expressa en aquests termes: “la posició intransigent quedava tocada de mort. I Casañas, que era prou intel·ligent, se n'adonà de seguida” (...) “Morgades no desapropiaria l'oportunitat de veure com un dels seus perseguïdors (Sardà) era tant seriosament amonestat”.

La commemoració a Berga

Els actes celebrats a Berga demostren, clarament que la divisió carlina era ben viva i en conseqüència cap mena d'unitat, malgrat les intencions de Morgades, que no seria administrador del bisbat de Solsona fins el 1891. El protagonisme de la celebració l'assumí el vell rector de la parròquia, Felip Ribera. La posició de la primera autoritat eclesiàstica de la població la va publicar *El Bergadán*, i ja es un antídoto contra les divisions. Sota el titular “El Centenario del Concilio de Toledo”, escriuen: “*Tiempo hace que en toda España se habla del centenario de la Unidad Católica, o sea de la Conversión de Recaredo, que trata de celebrarse por muchos con toda solemnidad, y en Berga se celebrará según anunció desde el púlpito el Rdo. Cura Párroco, bajo su exclusiva dirección, frase que repitió dos veces, para no dar lugar a duda alguna de que la función no revestirá el carácter político que había querido dársele, y sería única y exclusivamente una solemnidad religiosa a la que podían acudir todos, sin distinción de opiniones políticas*”⁵³⁹. En qualsevol cas, creiem poder afirmar que el rector de Berga va actuar, en un terreny difícil, fidel a les instruccions de la Jerarquia: va ésser reconegut per Roma amb la Creu “*Pro Ecclesia et Pontifice*”⁵⁴⁰.

El rector Ribera no va pas ésser obeït per tot el clergat de la població i el Dr. Josep Pla, flamant director de *La Voz de Queralt*, ho denuncia obertament. Sota el titular

“¿Es Berga una colonia militar?”, Pla es desmarca dels carlins i del capellà castrense, el futur bisbe Comellas.⁵⁴¹

El rector Ribera va convocar als fidels. Datada a Berga el 20 de maig del 1889 i signada per Felip Ribera, *Rector-Arxiopreste*, la Impremta Catòlica de Berga va imprimir un full a mode d'invitació i programa a les festes del centenari que es celebrava arreu, redactat en català, probablement redactat pel Dr. Pla que l'imprimí, perquè resultés entenedor per a tothom. Aportem documentació d'aquesta celebració que no deixa d'ésser un triomf de l'església visigòtica, en l'Annex nº 31

Les romeries als santuaris: Queralt i Corbera

La pràctica d'organitzar romeries als santuaris ja hem vist que era una pràctica propagandística dels carlins. Ara, dividits els dos grups la practicaràn. Els “lleials” al santuari de la Quar i, organitzaran una gran peregrinació a Queralt. Com sempre que es produïa algun esdeveniment rellevant, el Dr. Pla i dedica un extens poema. A aquesta anada a Queralt, hi va dedicar *Un Romero de Queralt*.⁵⁴²

Aquestes romeries congregaven molta gent i devien ésser tot un espectacle, i també una gran caminada, que no feia desistir ni el mal temps. La romeria a Queralt n'és un bon exemple.

El dissabte, dia 8 de juny, toc de campanes a Berga. Al dia següent al matí, arriba el tren a l'estació d'Olvan, amb romeus de Gironella i fàbriques del Llobregat. Plovia, i els romeus es van haver d'aixoplugar a la fàbrica dels Rosal; allà, es va organitzar la processó per pujar cap a Berga, ja amb els treballadors d'aquell nucli urbà que es van afegir a la peregrinació. “A la entrada de esta Ciudad se aguardaba (sic) el lltre. Cura Arcipreste al frente de una multitud de fieles que se agregaron a la romería, atravesando la población a los acordes de una gran orquesta y religiosos cantos de las hijas de María y de los socios de “La Perla del Llobregat” de Gironella.

Los romeros bergadanes acompañaban un Santo Cristo de edificante aspecto y de algún peso, pues no dejaron de sudar los que alternaban en llevar aquella importante y majestuosa imagen”. La romeria va arribar a Queralt a les 11 i es va celebrar una missa. A les 11,30 es va celebrar un solemne ofici, de quatre capellans. Va predicar el Dr. Josep Pla, beneficiat, des d'una trona instal·lada al cancell del temple, perquè podés ésser oït pels fidels de dins l'església i pels que havien hagut de romandre fora del temple per no cabre dins. Havia de predicar el Guardià dels Caputxins de Manresa, però aquell dia va ésser cridat pel General de l'Ordre i no va poder assistir a Queralt. Van assistir a aquesta romeria, més de dos mil romeus, amb els rectors corresponents i “els capellans de fàbrica”, etc. De baixada, van travessar la ciutat, resant el rosari⁵⁴³.

També a Corbera (Espinalbet). La romeria al Santuari de Corbera es va celebrar amb motiu de retornar la imatge de la marededeu al Santuari des d'Espinalbet, on s'havia traslladat a causa de les guerres carlines. *Lo Párroco* d'Espinalbet convida als fidels de la comarca a aquest esdeveniment religiós, que, òbviament, també va ésser aprofitat: “Just es que organisem una Romeria a tan pintoresch Santuari per celebrar la conversió de Recaredo y proclamació de la Unitat Catòlica en nostra pàtria. A la festa de la Traslació acudirán varias professons del partit de Berga, y esperem que'ls pobles comarcans respondrán a nostra invitació, formant part de la Romeria projectada per la festivitiat de San Jaume, a cual Apóstol deu Espanya la proclamació del San Evangeli y la fugida dels moros de nostras terras.

Després de celebrarse un Triduo en la iglesia parroquial, hi haurà Comunió General lo dia de S. Jaume a las sis y mitja ab plática preparatoria. A las deu ofici solemne ab música y sermó que pronunciará lo Reverent D. Ramon Huch y Guixer, Vicari de La Pobla de Lillet”.

Dóna l'instrucció de que les processons que vinguin de la part de Berga es trobaran a l'església parroquial, i que “Los romers podrán unir a las suas oracions la intenció de desagravis per los insults que ha rebut lo Sumo Pontífice de part de masons que han alsat a sa presencia una estatua a la memoria del impio Bruno, apostata de la Iglesia Católica “⁵⁴⁴.

A banda les romeries de Queralt i Corbera, se'n celebraren als Tossals, Torrents, Lord, La Quar, Consolació, Lorda de La Nou, Gressolet, Falgars i Homs, però a la de Corbera, possiblement s'hi donà un relleu especial perquè fou beneïda pel Papa, segons carta tramesa pel cardenal Rampolla al rector de Berga, datada a Roma el 23-VIII-1889⁵⁴⁵.

D'aquesta romeria a Corbera volem retenir-ne alguna de les coses que va dir el Dr. Huch en el seu sermó, perquè es fa tributari d'alguns dels mites que han nodrit bona part de l'historiografia local i tot el seu parlament és una afirmació de l'església visigòtica. Huch va predicar, “sobre las grandezas de nuestra patria con la Unidad Católica, diciendo que dicha unidad había sido la primera piedra de la corona española y el fundamento de nuestra gloriosa nacionalidad.

Repitió los incidentes del Tercer Concilio de Toledo y el rasgo de Recaredo en abdicar el arrianismo, proclamando la verdadera fé en sus dominios.

Dijo que los españoles con la uniformidad de creencias adquirieron virtudes y sentimiento patrio para luchar más tarde con las ordenes agarenas que se habían apoderado de nuestro territorio. Hizo mención del heroísmo desplegado por los hijos de estas montañas contra los infames invasores, y que lo atestiguan los sepulcros de moros que se hallan alrededor del santuario de Corbera (al·lusió a les tombes megalítiques del Coll de l'Oreller, a la Figuerasa) y el escudo del municipio de la ciudad de Berga en que se ostentan las barras de Cataluña y la Media-luna del falso Profeta, y por emancipada del poder de Mahoma esta comarca cuando Ludovico Pío se apoderó de Barcelona”⁵⁴⁶. Com podem veure, en el carlí Dr. Huch no hi albirem cap ombra del suposat catalanisme carlí.

En aquestes romeries, però, no sembla que hi dominés una gran unanimitat. El 13 de juny, veiem publicada a *La Voz*, una “Ampliación” de la crònica de la romeria a La Nou. Va predicar-hi el Rd. Pere Màrtir Bonany, un “*notable sermón*” sobre la necessitat del regnat de Jesucrist sobre l'individu, la família i la societat. El sermó degué convèncer als redactors de *La Voz*, perquè escriuen: “Reciba el Rdo. Bonany nuestros plácemes, y ojalá que pudiésemos emitir tan favorable juicio sobre los sermones que se predicán en los templos de esta montaña. (...) Desengáñense los nocedalistas o sardanistas, mientras dure la íntima alianza entre los hombres que han promovido tan grave discordia en el campo católico, consideramos de mal efecto el nombre de Sardá y de su **Revista Popular** en el púlpito, y la expedición o circulación de sus libritos en la Romería.

Esta última circunstancia fue el único lunar de tal peregrinación, pues los fieles en general estaban llenos de entusiasmo para honrar exclusivamente a la Santísima Virgen, y solamente de la Pobla fueron doscientos al lado de su entusiasta Vicario (Dr. Huch) con quien pocos días antes habían ido en Romería al Santuario de Falgás”⁵⁴⁷.

És possible que actes com el de La Nou desvetllessin certa bel·licositat, o almenys Penina sembla que li volia veure, ja que fa referència al Somaten, que, anys enrera, també havia “peregrinat” a Queralt, en so de pau ⁵⁴⁸.

L'any 1889 era un any electoral i es possible que darrera de totes aquestes devotes romeries també hi hagués un rerafons electoral. Una vegada més, Penina també es preparava: havia aconseguit rebaixar, a causa de pedregades, la contribució d'alguns pobles: Bagà, 8.869 Pts.; Vilada, 3724 pts.; Saldes, 2957 pts ⁵⁴⁹.

La missa nova de Mn. Ramon Elias, un parèntesi de concòrdia?

Sota el titular “Hermosa fiesta”, *El Bergadán* dedica dues planes a la missa nova de mossèn Ramon Elias Rodergas, un capellà atípic, celebrada a l'església de Sant Francesc. Es obvi que dues pàgines a aquest esdeveniment religiós que, donada la freqüència d'aquestes cerimònies en aquella època, no tindria per a què ésser tant rellevant, havia d'haver-hi alguna cosa més.

De mossèn Ramon Elias Rodergas conegut per mossèn “Parrot”, -renom de casa seva- i de les seves diferències amb la Comunitat, ja ens n'havem ocupat al tractar d'aquella institució. Si aportem en aquest apartat l'enrenou de la seva missa nova, és perquè ell i la seva família eren gent liberal i propera a Ramon Pujol i Thomàs. Creiem que no deixa d'ésser un fet anecdòtic, però ens sembla una mostra, de les formes de vida de l'època i de que les diferències entre els polítics berguedans no eren tant acusades com la premsa electoral pot fer creure: Ramon Pujol i Thomàs, que amb el temps faria nomenar alcalde de la ciutat a un germà d'aquest capellà, el va apadrinar en la seva missa nova i va obsequiar als convidats amb un àpat on van brindar, a més del mateix Pujol, el capellà castrense Valentí Comellas, el Dr. Josep Pla, director de *La Voz de Queralt*, R. J. Penina, Josep Blanxart, Josep Galard, Ceriola, Sarrais, mossèn Lluçà Cutal, Cassimir Blanxart i Jacint Vilardaga. *El Bergadán* escriu: “...el espléndido anfitrión –Pujol- que a todos obsequiaba, congratulándose de ver reunidos con motivo de la solemnidad que se celebraba a tal número de personas de clase y condición distintas y opiniones tan diversas como tal vez nunca se hubiese visto; sin que esto no obstante mediase el menor antagonismo, ni se suscitase la más insignificante cuestión ni diferencia entre huéspedes de tan diversa procedencia separados por distancia tal como la que media del Carlista al Federal, del Integro al Mestizo, del Conservador al Liberal, del apasionado político al indiferente.” ⁵⁵⁰.

El periòdic carlí també és feu ressò de la primera missa de mossèn Elias. El cronista també remarca la diversitat política dels convidats. A l'acte religiós i predicà Valentí Comellas, i apadrinaren al missacantant Ramon Pujol i Thomàs i Ramona Sala Elias. “Al salir de la iglesia el Sr. Padrino acompañó gran parte del auditorio a tomar un refresco, y más tarde dio un espléndido convite donde asistieron personas de todas las categorías de la ciudad y de todos los colores políticos que se profesan en nuestra patria, desde los apologistas de la Revolución francesa hasta los más acérrimos defensores del tradicionalismo español. Los buenos platos y las botellas de exquisitos vinos y licores hicieron olvidar a los comensales los intereses de la patria común, y reinó la mayor cordialidad entre tantos individuos de opuestas opciones con relación a la política”.

El Dr. Pla, en aquest àpat, va llegir-hi un poema, extens com tots els seus que hem vist, dedicat al nou celebrant, que es va imprimir en un full de bon paper, amb lletres daurades, on al padrí de la cerimònia, àdhuc el tracten d' *Excmo. Señor*. Clou el poema dient:

“No tema el joven levita
Los enemigos del templo,
Él sabrá con buen ejemplo
Vencer su rabia y furor;
Escudado de virtudes
Aplacará sus rivales,
En bien convierten los males
Los ministros del Señor.
Adelante, sacerdote,
En tu senda sacrosanta,
La Cruz de Cristo levanta
Esculpida en tu pendón;
No pierdas jamás de vista
El lema de tu bandera,
Y jamás en tu carrera
Lo borres del corazón”⁵⁵¹.

Aquest parèntesi de la missa nova de mossèn Elias entre carlins i liberals, no sabem si va durar gaires dies, però sí que sabem que la divisió entre els carlins, va tornar a aflorar la tarda d'aquell mateix dia: punt i seguit al vers reproduït, publiquen *Salida de tono*. Sota aquest titular escriuen: “*Sentimos que el orador que predicó en la tarde del Domingo en la iglesia donde se había celebrado tan hermosa fiesta por la mañana, mezclara el nombre de Sardá y su “Revista Popular” con las acertadas consideraciones sobre el adorable Corazón de Jesús. A nuestro modo de ver es una aberración lamentable tocar en el púlpito la candente cuestión del nocedalismo, pues hasta las más sencillas mujeres se escandalizan de oír tales amalgamas de doctrina en la iglesia, y saben que el Dr. Sardá tiene por **Hermano Mayor** al político y sagaz periodista, don Ramón Nocedal.*

Las romerías a la Consolación y a Lourdes de La Nou adolecieron de la misma enfermedad, pues el predicador de la primera explicó el árbol genealógico de la dinastía borbónica de España, y en el Camaril de Ntra. Sra, de Lourdes se entregaba un librito de Sardá a los fieles que besaban la mano de la Santísima Virgen. Muchos libritos quedaron en pedazos dentro la misma iglesia.

Nos parece que el proceder del clero nocedaliano está poco conforme al misticismo que enseñan los maestros del espíritu para la perfección cristiana. Nuestros lectores podrán decir si en los indicados actos de religión se muestra la oreja o el cuerpo entero de la rebelión nocedalesca”⁵⁵².

El combat que des de *La Voz*, Pla presentà als nocedalistes fou frontal ja des del primer moment de la publicació: presentarà l'actitud dels rebels com una tàctica revolucionària⁵⁵³.

Si uns han estat expulsats del partit carlí i presumeixen de ser catòlics i defensors de Déu i l'Església abans que carlins, els lleials es ventaran de que la seva lleialtat es deu a que són catòlics i acusaran als dissidents i ambiciosos. En definitiva, ells romanen fidels a la tradició i en el rebuig als efectes de la Revolució Francesa i, al més ranci sentiment espanyol⁵⁵⁴.

El mes d'octubre, ja amb les eleccions a la vista, Pla publica un article en el qual assimila maçoneria i nocedalisme, acusant a la maçoneria de tots els mals de la societat, que priva als catòlics de tota llibertat, i l'escriu, des de la seva recent experiència americana (ja hem dit que aquells anys, *El Eco* havia acusat reiteradament a Pere Pujol Thomàs de maçó). Naturalment, l'opció de Pla és l'acatament a les ensenyances de l'Església i en els atacs a la maçoneria no feia altra cosa que seguir la doctrina del Papa Lleó XIII.⁵⁵⁵

Les eleccions legislatives i municipals del 1889.

Marín havia dimitit per ésser governador civil i el govern Sagasta va convocar eleccions legislatives pel 24 de novembre. Immediatament després, seguiren les municipals. Les eleccions legislatives, tenien ben poc interès: presentant-se Marín, que ja s'havia repensat de ser governador; novament i amb el suport de Rosal, Marín tenia l'escó assegurat. Les municipals tenien major interès: amb el préstec hipotecari de la Diputació al Canal, ja s'havia pogut formar la Societat Canal Industrial de Berga i l'Ajuntament ja no podia al·ludir la seva col·laboració, reclamada des d'abans de l'inici de l'obra, en conseqüència, ja no tenia sentit fer del Canal una bandera política.

La premsa berguedana presenta els candidats.

El 2 de març del 1889 va aparèixer una nova capçalera, *El Progreso Bergadán*. S'anunciava com a "*periódico político de avisos y noticias*" i s'editava a l'Impremta de Ramon Díaz, garantia d'un liberalisme aparentment més extremat. Va ésser una publicació de curta vida: *El Bergadán* n° 693 del 26-1-1890 es dirigeix als subscriptors d'*El Progreso*, per dir-los que "*el colega*", "*interinamente*", ha suspès la publicació i que per suplir la subscripció, rebran *El Bergadán*, fins que es donin de baixa o reaparegui *El Progreso*. Com podem veure, tot fa pensar que, possiblement, les redaccions eren compartides i l'objectiu de la publicació, netament electoral. En aquestes eleccions els liberals provaren de presentar a Marià Fuster, que va desistir en tornar-se a presentar Marín.

No ens ha estat possible consultar *El Progreso Bergadán* i ens remetem al que va escriure J. Mª de Martín⁵⁵⁶: "gustaba de zaherir a los **carcundas**, es decir clero y carlistas". I afegeix, "Su anticlericalismo se atenuaba notablemente al referirse a las altas jerarquías católico-romanas por las que manifestaba un respeto que no le merecían los **carcundas** de inferior pelaje". També criticava a Rosal, acusant-lo d'ésser el cap dels carlins, i manifestava que no s'entenia com Berga podia patir aquell alcalde, manant Sagasta (text en negreta en cursiva en l'original).

Els carlins lleials de *La Voz* recolzaren al candidat Joan Manuel Fors d'Oliver; repassen els altres candidats i demanen als catòlics que votin a Fors, de provats sentiments catòlics.⁵⁵⁷

El periòdic de Penina, el 17 de novembre, també fa el seu anàlisi, més interessat, però, en les eleccions municipals que en les legislatives. Els candidats són Joaquim Marín Carbonell, que ja ha representat al districte tres vegades; Marià Fuster, que es va presentar i retirar a les darreres eleccions i Joan Manuel Fors d'Oliver que es presenta per primera vegada. Al primer, escriu, el votaran els qui ja l'han votat les altres vegades, al segon els liberals que representa *El Progreso Bergadán*, i al tercer,

els “*carlistas leales que tienen por campeón en la prensa al otro colega de Berga, **La Voz de Queralt**, aunque a ambos les voten algunos por relaciones particulares independientes de la política*”.

Seguidament es pregunta a qui recolzarà o combatrà *El Bergadán* i afirma que es mantindran neutrals, no recolzaran a cap candidat. Perquè? Primerament, per la poca importància d'aquestes eleccions: l'elegit serà diputat un any perquè està a punt de finir la legislatura, “y por tan poco tiempo no merece la pena que nos destrocemos ni nos atropellemos ni nos cansemos”.

Curiosament, continuen la seva exposició reclamant el sufragi universal, únic medi d'acabar amb la corrupció electoral del sistema actual, del que la seva gent han estat víctimes: “Y en segundo lugar, porque mientras no se cambie el sistema electoral, tenemos tan poca confianza en las elecciones, que mirando por el bien de nuestros lectores no nos atrevemos a aconsejarles tomen en ellas parte activa, sea a favor de uno o a favor de otro de los candidatos, porque la experiencia de los últimos diez años nos ha demostrado que siempre salíamos perdiendo, aún en el caso de triunfar en los comicios y resultar elegidos nuestros candidatos; que es lo más triste y sensible, pues perdiendo la elección, uno se conforma con la suerte del vencido, pero ganándola, es bien dura cosa ser tratado peor que si se hubiese perdido”.

Sembla evident que el grup de Pujol-Penina no tenien candidat per presentar en aquestes eleccions. Qui estaria disposat a presentar-se, aportant diners propis, per una campanya que sabia perduda? El mateix Penina admet en el seu periòdic que guanyant les eleccions, són tractats pitjor que havent-les perdudes: després d'unes eleccions guanyades, varen perdre l'Ajuntament de Bagà; després d'unes altres, el de Prats de Lluçanès; en altres els de Cercs i Castell de l'Areny, tots ells, suspesos per ordre governativa; després de les darreres eleccions va ésser suspès l'Ajuntament de Gironella i el seu alcalde condemnat per cert delictes electoral a dos mesos de presó i traslladat a Barcelona, encara roman en aquesta situació.

“Si a esto añadimos, que por las elecciones han sido encausados ininidad de electores de Saldes, Berga, Puigreig, y dos de este pueblo presos, puestos en libertad provisional mediante fianza metálica de mil duros que unos amigos aprontamos y en fin condenados a dos y tres meses de arresto, ¿como nos atreveríamos a aconsejar a nuestros lectores que se entreguen a una lucha en que no pueden ganar mientras no se cambie el sistema electoral que rige?”

I, finalment, i entenem que ja escriuen pensant en futures eleccions, proclamen la seva independència i posen en evidència que s'han quedat sols, contra Rosal: “Afortunadamente, para adoptar esta línea de conducta y aconsejar ahora este proceder, nos hallamos en situación independiente, sin compromiso alguno de partido ni agrupación, pues desde que dejamos de ser órgano de **La Prosperidad Bergistana**, porque algunos de sus más importantes socios creyeron les comprometía la oposición que continuábamos haciendo como desde un principio al caciquismo dominante de los Sres. Rosal, nos hallamos desligados de todo compromiso, y podemos por tanto con la más soberana independencia, inspirarnos única y exclusivamente en lo que nos aconseje nuestro criterio para bien del país, satisfacción de sus necesidades y mejora de sus intereses morales y materiales”⁵⁵⁸.

Com hem pogut veure en l'article d'*El Bergadán* que parcialment hem reproduït, els redactors del periòdic s'han quedat sols: no representen *La Prosperidad Bergistana* que s'ha apropiat a Rosal, per obtenir recolzament de l'Ajuntament pel Canal, ara que ja no el podia negar al comptar amb el préstec de la Diputació i, possiblement, també cansats d'una lluita política que sempre resultava estèril. D'ací que els d'*El Bergadán*,

potenciessin com a filial seva, més extremada, la breu aparició d'*El Progreso Bergadán* per ocupar-se de les eleccions legislatives, que sabien perdudes si presentaven candidat, per reservar-se per les municipals, presentant candidats del seu grup.

Les eleccions legislatives s'havien de celebrar el dia 24 i *La Voz*, el dia 23, encara fa un darrer esforç pel triomf del candidat Fors: Sota el titular "Última hora", escriuen: "...Nosotros ante un candidato liberal y otro que jamás ha profesado ideas de tal sistema, preferimos los votos para el último, por cuya razón deseáramos ver proclamado diputado a Cortes para nuestro Distrito al señor D. Juan Manuel Fors de Oliver"⁵⁵⁹.

El mateix dia 23, *El Bergadán* publicava un ordre d'inactivitat que havia donat el cap del Somaten a la seva gent per evitar les seves conegudes intervencions electorals: "SOMATÉN: Ha dispuesto, según se dice, el Jefe de Somatenes Sr. Camprubí, que durante los tres días anteriores a las próximas elecciones municipales, en el día que se efectúen estas y en el siguiente, los somatenes no pueden ejercer acto alguno de fuerza, ni de autoridad"⁵⁶⁰.

Votació i resultats

Les eleccions es van celebrar com era preceptiu i les actes es van redactar com era el costum habitual. Solament cal veure els resultats de Saldes, Avià o Casserres per confirmar-ho.

Berga	Marín, 56 vots	Fors, 11 vots
Cardona	" 44 "	" 22 "
Saldes	" 71 "	" 0 "
Pobla de Lillet	" 59 "	" 49 "
Vallcebre	" 34 "	" 33 "
Borredà	" 24 "	" 13 "
Olvan	" 27 "	" 2 "
Avià	" 20 "	" 0 "
Prats de Lluçanés	" 28 "	" 2 "
Casserres	" 44 "	" 1 "
Total:	407 "	133 "

Marín, el candidat de Rosal, una vegada més, va ésser proclamat diputat i en va ésser amb vots carlins, també una vegada més. Mentre, *El Bergadán* es ventava de que la seva posició neutral, no anava desencaminada⁵⁶¹.

El plany del decebut Dr. Pla, que probablement era un home honest i ben intencionat, davant els resultats és altament interessant. Pla, com hem vist en la primera part ("*Berga industrial*") havia fet grans elogis a la política social de Rosal, ara el descobria i li criticava la política electoral. Pla sota el titular "Triunfo del Sr. Marín", va expressar tota la seva frustració pel resultat electoral: el candidat catòlic havia perdut a favor del liberal Marín, que comptà amb el suport de Rosal i els nocedalistes. Era excessiu pel Dr. Pla⁵⁶².

Les eleccions municipals

El poc interès de Penina i *El Bergadán* per les eleccions legislatives, sembla confirmat perquè poca activitat van desenvolupar en la campanya. Els han interessat més les eleccions municipals per renovar part del Consistori, a celebrar l'endemà. Escriuen: "Es de absoluta necesidad intervengan todos en ellas para llevar al frente de la Administración Municipal a aquellas personas que consideren más idóneas, aptas y dignas; pues si esto no se hace, desautorizadas quedarán cuantas quejas luego se formulen por mala administración" ⁵⁶³.

Una vegada més, formulen les seves queixes de l'Ajuntament: desídia en la reparació de carrers i camins, manca de seguretat i protecció, mala qualitat i escassetat d'aigua potable, poques precaucions en sanitat i, no atendre els deutes. Una vegada més, és un combat contra Rosal, però a diferència d'altres vegades, ara estan sols: si els carlins estaven dividits, també n'estaven els liberals i els canalistes, de manera que havien de mesurar i posar a prova la força de la seva cacarejada independència.

Proposen una candidatura de tots els partits amants de la localitat, una candidatura "independent", on formaven destacats liberals de la població:

Col·legi 1, es vota un regidor. Candidat, Segimon Bonet i Peró, fabricant i propietari, un home de la confiança de Pujol.

Col·legi 2, es voten tres regidors. Proposen dos candidats, Cassimir Blanxart i Ferrer, advocat i fill Josep Blanxart i Camps, i Ramon Díaz i Sariols, propietari i impressor, ambdós liberals reconeguts.

Col·legi 3, es voten dos regidors. Ramon Penina i Sala, procurador i propietari, més moderat i pacífic que el seu germà i Baudili Rovira i Corominas, metge cirurgià i cap dels republicans federals. Cap d'ells va resultar elegit.

Els resultats electorals varen ésser impugnats per Penina i va haver-hi un dur combat dialèctic entre Penina i Rosal. En l'Annex 32 aportem fragments de dos articles de Penina que considerem suficients, a mode de resum de la situació.

Finia el temps de les eleccions per sufragi restringit i immediatament anava a començar el de les eleccions per sufragi universal. Començava una nova època que calia esperar que fos més democràtica electoralment, però que va ésser la de més tensions i crispació.

Capítol 7

Les eleccions legislatives del 1891, les primeres per sufragi universal. El triomf del carlí Llauder

El context polític i social

Tancàvem el capítol anterior avançant que les eleccions practicades amb sufragi universal, més que ésser més democràtiques varen ésser més tenses i crispades. En aquest capítol i sobretot en els següents veurem que la pràctica electoral va continuar essent la mateixa, però ara amb la possibilitat d'intervenir-hi major nombre d'electors; en conseqüència, mantenir les aparences democràtiques suposava invertir més diners en la compra de vots i, sobretot, procurar estalviar-ne accentuant les coaccions, fossin de la mena que fossin i emprant la violència que calgués. És obvi, que amb la

conflictivitat laboral dels anys 1890-91 que ja hem tractat a la primera part, les coaccions dels industrials fent política podien ésser una amalgama de violència i subtileza alhora. En qualsevol cas aquestes eleccions són les primeres, des del 1879, i les úniques, que es celebren sense la intervenció aparent de Rosal i les primeres que s'hi presenta el partit carlista com a tal des de l'etapa del Sexeni. Veurem amb detall com els carlins de *La Voz*, seguint les instruccions de Cerralbo, preparen les eleccions al districte de Berga.

Sembla que Rosal no intervingué personalment en les eleccions, sigui per no plantar cara als carlins, sigui per haver perdut la confiança amb Marín (ara dimitit, ara reincorporat); el cas és que en aquestes eleccions no li dóna suport i deixa fer campanya per Llauder, recolzat públicament pel bisbe Casañas; la Cúria de Solsona inicialment, també recolza al candidat carlí Sr. Fors, però el clergat majoritàriament es decantarà pel carlí Llauder. El Dr. Pla i la seva publicació varen fer la campanya del dirigent carlí.

En aquestes eleccions Marín, per primera vegada, no compta amb el suport de Rosal, però és un polític professional i s'hi presentarà recolzat per Pujol i Penina. El recolzaren perquè era el candidat de Sagasta? Molt més senzill, segons confessió publicada: no essent Marín recolzat per Rosal, votar Marín ja no és votar Rosal. Tornaven a tenir candidat, treballarien, doncs, la campanya electoral pel nou "amic polític", que durant tants anys havia estat el candidat i diputat de l'adversari Rosal. Marín, per la seva banda, ja no comptaria més amb el suport de Rosal i la seva carrera política iniciava la davallada sense retorn.

Amb la instauració del sufragi universal, del que Cànovas n'era tant contrari com ho era de la "sobirania popular"⁵⁶⁴, en les eleccions es van emprar molts més diners en la compra de vots, uns diners que administraven els agents electorals. En les successives eleccions, trobarem múltiples insinuacions i acusacions d'aquesta pràctica i del "negoci" electoral dels agents de cada candidat.

Els carlins i les eleccions

El maqués de Cerralbo va entrar a la direcció del partit el 1888, amb ànim de transformar-lo i va assolir bons resultats en poc temps, des de 1889: nous orgues de premsa i la creació de nombrosos centres tradicionalistes. De forma paral·lela, es van iniciar des de mitjan 1890 les tasques electorals, posant fi a les anteriors polítiques de retraïment. La premsa animava a participar a les urnes i s'esforçava en trametre una nova imatge; el carlisme es convertia en una esperança i "deixava" d'ésser un temor. Era la imatge d'un *carlisme nou* que emergia. A l'abril del 1890, don Carlos nomenà Cerralbo representant seu. (seria rellevat el desembre del 1899). Llauder fou nomenat cap de la Junta regional de Catalunya i la seva tasca periodística va contribuir decisivament a la consolidació de *carlisme nou*⁵⁶⁵. El partit carlista, doncs va prendre part obertament a les eleccions berguedanes, amb Llauder com a candidat, bo i que segons Canal, "a parer de Llauder, es tractava d'un graó més en la farsa liberal".

El Dr. Pla va ésser un home de la nova estratègia electoral carlina al Berguedà des del primer moment. El gener del 1890, per indicar que començava una nova època pel carlisme, canviava el format i tornava a començar la numeració de *La Voz de Queralt*. Aquest nou carlisme, però, no devia pas plaure als que no s'arrengleraven amb els lleials, perquè el 8 de febrer, al n° 6 de la seva publicació, sota el titular *Nuestra queja*, lamenta que membres del *Fomento Católico* es donen de baixa de *La Voz de Queralt*,

a partir de les darreres eleccions. El Dr. Pla, però, no sembla pas que el preocupin gaire aquestes desercions i s'identifica plenament amb els objectius del partit que comanda Cerralbo a qui dedicarà un abrandat poema, pràctica habitual en ell.

Pla està convençut que cal fer propaganda des de la premsa i en fa ⁵⁶⁶.

Tampoc preocupen al director i redactor de *La Voz*, les crítiques que pugui rebre a Berga, més dels nocedalistes que dels liberals, i de fora de Berga. Gaudeix de la aprovació de Llauder i de la nova cúpula carlista i del mateix Don Carlos, convertit en lector de *La Voz*, i tot això el porta a afirmar-se, encara més en la seva provada fidelitat al carlisme, majorment en aquest moment en que Don Carlos es converteix en lector de *La Voz de Queralt*. Annex nº 33

És obvi que quan el Dr. Pla parlava de fidelitat al carlisme, volia exactament fidelitat a les velles idees absolutistes i antiliberals, amb fidelitat a l'Església, al Papa i als bisbes que havien de tenir preeminència sobre la política i els polítics, amb una o altra estratègia. Tot aquest conjunt d'idees era, pels carlins, la causa de Déu, per la que s'havia de lluitar i si calia morir o anar a mal viure a l'exili, com tants van haver de fer, i no precisament a Venècia. Descartada o aparcada la via de les armes, calia promocionar les velles idees amb medis nous i més moderns, per restaurar l'antic sistema que els liberals, pel seu dir, havien anorreat. En definitiva, segons els alligonaments del Dr. Pla, calia retornar a una "*política cristiana*" que els mals derivats de la Revolució Francesa qüestionaven. Per Pla la política liberal és la de les desamortitzacions, la imposada pels militars als polítics de la Restauració, i la cristiana, és la que defensa don Carlos. Per això ell es manifesta carlista.

Vegem amb més detall els raonaments de Pla. Sota el titular "*Política Cristiana*", sovintejant les referències al mal record dels estralls del liberalisme viscuts en la seva experiència americana, escriu: "En los países donde el liberalismo obra sin restricciones de ninguna especie, dispone de los matrimonios, de los cementerios, de la enseñanza, de los archivos parroquiales, y prohíbe en absoluto las instituciones religiosas y toda manifestación del culto católico". Tots els mals van venir de la Revolució Francesa: "Tras los gritos de libertad que fascinaron a las masas del pueblo, se abrieron los caminos de la ambición; todas las ruedas de la máquina social se dislocaron y cada clase de la sociedad siguió la senda que le trazaron las circunstancias".

La crítica al liberalisme va lligada a una crítica al militarisme que li dóna suport, s'ha agreujat encara amb la Restauració. Solament amb el carlisme es pot tornar al recte camí, el de la grandesa de la política cristiana:

"Coartada la independencia de la Iglesia y despojada esta de sus bienes materiales con que atendía las necesidades de los pobres, surgieron falsos redentores de la clase proletaria que en nombre de la libertad mal entendida y peor practicada fabricaron las cadenas para la clase trabajadora y sobre las ruinas de los templos y del engañado pueblo labraron sus fortunas y se formó una nueva nobleza del tanto por ciento en sustitución de los antiguos blasones que se habían adquirido en la reconquista de la patria. Halagadas las pasiones del pueblo ignorante con espectáculos inmorales, con lecturas silenciosas y con las armonías del Himno de Riego se formó una generación según el espíritu del liberalismo".

Pla es mostra molt crític amb el militarisme que ha ocupat l'espai polític que corresponia al poder civil, ja des d'abans de la Restauració, i el cost econòmic del poder militar: "Desmoronadas las costumbres cristianas, tuvieron incremento el vicio y

la criminalidad, y sintiéndose débil el poder civil para sostener el orden social, abdicó de sus prerrogativas y tomó a su cargo la dirección del Estado la fuerza militar, y podemos decir que los gobiernos liberales en España han marchado bajo el peso de las armas y la influencia del militarismo.

Puestas las riendas del Estado en manos de los generales, Espartero, Narváez, O'donell, Serrano, Prim y de otros de la misma clase, vino por necesidad el aumento de contribuciones y los empréstitos en bancos extranjeros para cubrir las exigencias de los ejércitos permanentes. La deuda nacional y las crecidas pagas de los militares es un peso abrumador para los españoles y sólo un cambio radical en la administración que de reanimar (sic) la vida trabajosa de nuestra desgraciada patria”.

També és interessant la comparació que fa el Dr. Pla del liberalisme establert amb la Restauració i el que va viure ell personalment als Estats Units en la seva estada: “Después del triunfo de Sagunto para don Alfonso dos hombres de Estado, conociendo la preponderancia del poder militar, hablaron mutuamente sobre el porvenir, y el uno dijo al otro: ¿Qué haremos de tantos generales? y el otro le contestó: ¿Qué harán los generales de nosotros?

Sabiendo pues que las armas no deben confeccionar leyes sinó sostener el orden en casos dados en cumplimiento de las mismas leyes, quisiéramos un gobierno puramente civil que sustentara la moral pública no por la fuerza de las armas sinó por la fuerza del espíritu evangélico, pues es mucho más útil y económico para las naciones el sustento de misioneros y sacerdotes que propaguen las verdades morales y religiosas que el sostenimiento de grandes ejércitos para mantener el orden social.

La mayor alegría que tuvimos en los Estados Unidos, consistió en no haber visto en las primeras capitales apenas el uniforme militar, pues allí esta representada la autoridad en cortos bastones en manos de la policía, y los soldados ejercen su profesión en pueblos semibárbaros”.

Per Pla, si de la Revolució Francesa i el liberalisme n'han vingut tots els mals, d'una política cristiana en vindran totes les ventures: “Los tradicionalistas deseamos un Gobierno fundado en el espíritu del Santo Evangelio, porque estamos convencidos de que solamente la política cristiana puede dar solución a ciertos problemas sociales que no se pueden resolver ni por las teorías ni prácticas del parlamentarismo ni por la influencia del sable de que se vale el liberalismo para continuar en el poder. Somos carlistas porque vemos en D. Carlos la política cristiana y por consecuencia en él fundamos la esperanza de la verdadera restauración de nuestra patria.

En la política liberal vemos el orden sostenido bajo el poder del militarismo y de los cañones, y el cristianismo lleva consigo el espíritu de conciliación entre los hombres y prescinde, en cuanto le es dable, de medios coercitivos para la marcha progresiva de la humanidad”⁵⁶⁷.

Per assolir aquests objectius primerament calia unió entre els catòlics, que com a preparació de les pròximes eleccions, Pla ja reclamava el 7 de juny des de *La Voz*. I encara va més enllà: publica, reproduint el text del “*Pensamiento Galáico*”, els “*deseos de los tradicionalistas*”, que són, tot un programa polític, amb tocs medievals i imperialistes alhora, precedit d'un article propi contra el parlamentarisme liberal⁵⁶⁸.

Fins ara hem vist, com *La Voz* exposava el programa carlista i els seus objectius. Ara veurem les instruccions que dóna Cerralbo i *La Voz* reproduïx, pel que fa a l'estratègia carlina a l'hora d'encarar les properes eleccions. És interessant veure les instruccions de Cerralbo amb cert deteniment: en la lluita dels carlins contra el liberalisme; sembla obvi que han d'estar en contra de les aportacions d'aquell sistema, entre altres la pràctica electoral, i més encara, si les eleccions són per sufragi

universal. Però també és igualment obvi, que si els carlins volien fer política en la nova situació de la Restauració, l'havien de fer sotmetent-se al veredict de les urnes, dominades pel caciquisme. On podien participar?, amb quines forces comptaven?, de quins recolzaments disposaven per a fer pressió si, a més a més, estaven dividits?

La Voz, del 2-VIII-1890 entra en matèria: "*Importante documento*". Amb aquest titular, *La Voz* publica un extens document sobre la conducta que han d'observar els carlins davant les eleccions, on no s'està pas de desqualificar el sistema parlamentari i molt especialment, el sufragi universal. El document l'emet el Marqués de Cerralbo amb data del 23 de juny. *La Voz* el reproduceix. Entre altres coses Cerralbo comença desqualificant el sistema. Escriu: "El error, la variedad y la incertidumbre son la esencia y el eje del sistema liberal, y no existe el criterio común por la mutabilidad de sus leyes y por la libre interpretación que les dan los partidos. Así hoy, a lo que uno llama opinión pública y solución gubernamental, califican otros de usurpación de facultades y arbitraria resolución.

Convencido el País de que las elecciones vienen siendo el deseo y el capricho de los gobernantes, y jamás la verdadera expresión de la voluntad de los pueblos, era lógico, y ya está demostrado hasta la saciedad, que el sistema parlamentario hubiera caído en desestimación y descrédito tan generales que, para detener su completa ruina, se ha hecho preciso dar a sus resortes alguna novedad, para que ya la desilusionada multitud no caiga con su oposición y sus anatemas sobre los privilegiados caciques de la política y se adormezca por algún tiempo más con los aparatos de una fingida soberanía nacional.

Tales son la razón y el origen del sufragio universal que va a regir las elecciones próximas".

L'autor continua desqualificant els conservadors que contra la seva voluntat, fan política liberal i per plantar cara a aquesta situació, justifica la participació del partit carlí a les eleccions: "Con asombro, y como demostración de todas estas verdades, hemos visto subir al Poder a un Gobierno resuelta pero embozadamente contrario a estos procedimientos, que llamándose conservador va, sin embargo, a aplicar las doctrinas liberalísimas que contra su voluntad otros defendieron y lograron imponer".

Bo i aquesta situació que denunciem i rebutgem, els carlins han de presentar-se a les eleccions: "Nos hablan de sinceridad electoral, de opinión pública, y de que las masas españolas se hagan oír por sus votos. Pues bien: cuando la Patria perezca por la inmoralidad escandalosa y manifiesta de la Administración, la enormidad de los tributos, el extranjerismo de los tratados y el ataque a la libertad y grandeza de la Iglesia, la gran comunión tradicionalista, fiel a su historia de abnegación y de sacrificios, no puede ni debe permanecer en su anterior actitud de espectadora angustiada ante las desventuras nacionales; y movida por su fe religiosa, su convicción monárquica y su entusiasmo patriótico, va a intervenir en las luchas administrativas, que deberían significar las elecciones provinciales y municipales, y quizás los graves acontecimientos que se presienten la impulsen también a acudir a las elecciones de Diputados a Cortes".

Una vegada establert que els carlins aniran a les eleccions, Cerralbo recomana als seus que no comprometin el vot i que si don Carlos ordena presentar-hi candidats, tots acudeixin a votar el candidat carlí, que cuidin la formació del Cens i que a Madrid s'ha format un Comitè electoral que assessorarà la Junta: "Por lo tanto, recomiendo encarecidamente a todos los tradicionalistas que reserven sus votos, sin comprometerlos por razón ni pretexto alguno, por si nuestro augusto Jefe, el Sr. Duque de Madrid, ordena intervengamos aún en estas elecciones, y en tal caso nadie

falte al cumplimiento ineludible de su deber de votar a los candidatos carlistas que merezcan la autorización del augusto desterrado.

Y a cuantas de estas luchas acudamos será con un propósito estrictamente moralizador, decididamente económico, terminantemente proteccionista, y con el espíritu más genuino, tradicional, español”.

Per Cerralbo tots els partits liberals són adversaris i els faran oposició des de la legalitat i els ordena acudir a les urnes, seguint les instruccions de Don Carlos. “Para nosotros no hay diferencias entre los partidos y las escuelas liberales; todos son por igual nuestros contrarios, y a todos haremos la misma noble, resuelta, enérgica y constante oposición: oposición dentro de la legalidad que nos imponen. Y al acudir a las elecciones nos guiará nuestra bandera, de la que no suprimimos ni un solo principio ni una sola afirmación.

Lucharemos con nuestras propias fuerzas si la sinceridad que se ofrece por el Gobierno es algo más que una simple promesa, como tantas otras que se redujeron a pomposas palabras.

Encargo, pues, terminantemente a los amigos, que pongan esmerado empeño y atención en la formación del Censo, que ha de ser la base de todas las elecciones.

Y para el estudio y resolución de cuantas dificultades se presenten y defensa de nuestros derechos se crea en Madrid un Comité electoral compuesto de distinguidos Abogados y de ilustrados periodistas, que sostendrán nuestra razón, aconsejarán en los puntos dudosos de aplicación de la Ley y auxiliarán en sus trabajos a la Junta Central.

Cumplamos todos con nuestro deber en esta lucha pacífica, a la que os llamo por orden augusta que merece nuestra entusiasta obediencia” *La Voz*, del 2-VIII-1890 ⁵⁶⁹.

El 23-VIII-1890, sota el titular “CAMPAÑA ELECTORAL”, *La Voz* concreta més les instruccions de Cerralbo, insistint en que encara que els tradicionalistes coneguin la falsedat del sistema parlamentari, acudir a les eleccions és una oportunitat de fer sentir la seva veu. Annex nº 34.

Mentre els carlins motivaven al seus addictes creant expectatives per mobilitzar-los, des d'*El Bergadán*, també mobilitzaven als potencials electors del seu candidat. El mes de juliol, sense fer escarafalls publiquen que han estat perdonades les contribucions de Bagà, Saldes i Sant Julià de Cerdanyola, per les gestions de Penina, i que les properes eleccions per diputats a Corts, seran per sufragi universal ⁵⁷⁰.

Expectants, mentre uns i altres negocien candidats, donen pinzellades de realisme. A l'octubre, sota el titular, “LA DESHEREDADA”, anuncien que, a la Diputació, està per subhastar-se un emprèstit de set milions i mig de pessetes per carreteres i camins veïnals i aporten la seva queixa a la marginació del districte, que ben segur molts compartien ⁵⁷¹.

Els candidats

El mes d'octubre i part del novembre sembla que es van dedicar a negociar amb possibles candidats. Més que notícies trobem publicades insinuacions, tant a *La Voz* com a *El Bergadán*. El periòdic carlí, diu haver rebut per a la seva publicació, un escrit imprès amb l'encapçalament “*A'ls electors del Districte de Berga*”. A la secció “Sueños y Noticias” avancen que no el publicaran perquè no va signat amb cap nom determinat, però principalment, perquè les idees d'aquest escrit no s'avenen amb el

programa de *La Voz*. El que escriuen a continuació ens fa pensar que podria ésser un escrit dels integristes o dels conservadors que devien negociar amb Fors: “Los tradicionalistas tienen sus instrucciones de no comprometer sus votos por nadie, esperando la resolución de los superiores; y solamente con la obediencia se fortalecerá la unión del partido carlista y podrá tener representación en las cámaras legislativas. Si nuestra comunión acaba de dar en Zaragoza un nuevo ejemplo de sumisión a la doctrina católica, no será menos obediente a las ordenes de su Jefe político respecto de las próximas elecciones!. ¡Alerta con los hipócritas!”⁵⁷².

El Bergadán també denuncia que per Berga circulen cartes demanant als electors que no es comprometin amb cap candidat. Aquestes cartes, diuen, les fa córrer un advocat de la mateixa ciutat. Això, sense donar el nom, afegeixen, equival a no tenir candidat. També en corren unes altres que signa *Un elector* que han tramés a la Redacció per la seva publicació⁵⁷³. El mateix periòdic, el dia 25, publica “*un parte telegráfico*”, rebut per *La Publicidad*, que reproduïxen: “*El Distrito de Berga continua sin encasillar. Abriagase, no obstante, el propósito de presentar al Sr. Faura, pero se desiste de ello en vista de las grandes probabilidades de triunfo que tiene el Sr. Marín*”⁵⁷⁴.

Sospitem que aquest “*parte*”, el remetés el mateix Penina perquè ell mateix negociés amb Marín, ara sense el suport de Rosal.

El Bergadán, pel seu compte, publica el 22 de novembre l'article “Propaganda electoral”. Sota aquest titular, expliquen que, de moment, solament es mou un candidat, per preparar a favor seu un terreny que, en les darreres eleccions parcials no li va ésser pas gaire propici. El candidat en qüestió és el Sr. Fors d'Oliver, a qui volen recordar que “*no por mucho madrugar, amanece más temprano*”. Tot plegat ve provocat per un article aparegut a *Noticiero Universal* de Barcelona, signat per un Sr. F, que podria ésser el Sr. Fors, per allò de “*qui interest*”.

L'article és extens i interessant, perquè *El Bergadán*, que ara porta per lemes, “*AUTONOMIA y FEDERACIÓN*”, curiosament no fa cap referència al sufragi universal, que havien reclamat; es limita a ocupar-se d'electors i candidats i insinua un canvi de candidat per la seva banda, mostrant una curiosa estampa de com es vivia la vida política al districte. Dirigint-se al Sr. F, i les rectificacions que han de fer al seu article, desqualifiquen a Fors i promocionen obertament la candidatura de Marín. Annex nº 35.

Llauder candidat

Finalment, el mateix dia 22 de novembre, *La Voz* anuncia la candidatura de Llauder que la publicació recolzarà: “...hora es de salir del retraimiento, a lo menos en el distrito de Berga, hora de medir nuestras fuerzas en las próximas luchas electorales, dada está la orden de acudir a las urnas en la hora señalada y depositar nuestro voto en favor del insigne candidato, Sr. D. Luis Mª de Llauder”. *La Voz* repassa elogiosament l'extens currículum de Llauder a favor de la Santa Causa, amb una crida a tots els carlins com a cloenda de l'anunci: “Depóngase toda rencilla local en aras del bien común, agrupémonos todos los carlistas que nos preciamos de consecuentes, y sin la menor sombra de rencor a nuestros adversarios, luchemos en el terreno de la legalidad y es seguro el triunfo de nuestra candidatura. Trabaje cada uno en la esfera de su actividad y cantaremos victoria al ver proclamado diputado a Cortes a D. Luis Mª Llauder”⁵⁷⁵.

El fet de presentar-se a unes eleccions per sufragi universal, que els carlins sabien guanyades, ja que de no ésser així, seguint les ordres de Cerralbo, no haurien presentat candidat, i menys encara si aquest era Llauder, no comportava pas, però, que el Dr. Pla acceptés el sufragi universal, que prou havia conegut en la seva estada americana i una vegada més es pronuncia en contra el desembre d'aquell any ⁵⁷⁶.

Mentre, *El Bergadán* i *La Voz* discuteixen de candidats no deixen de banda entretenir al personal amb retrets mutus i més o menys ironia i notícies intrigants. Reprodueix d'*El Imparcial*, que l'"encasillat" per Berga, serà el Duc de Solferino.

Ja amb més humor, aquesta vegada toca el rebre a *La Voz de Queralt*, al seu director, Dr. Pla i al xocolater-poeta, Ramon Soler Colí: "Traslado a *La Voz de Queralt*, a quien rogamos que si quiere contestar, lo haga en prosa buena o mala, en catalán o castellano, pero no acuda al subterfugio de endosarnos unos *rodolins* de encargo aunque aparezcan con la firma de un respetable industrial, que si confecciona buen chocolate, hace unos versos mucho peores que los debidos a la poderosa inspiración del Rdo. Director del colega bergadán, único por ahora, aunque nos alegraremos se confirme la noticia de que pronto tendremos otro, siquiera no sea sinó por aquello, que en esta sección puede decirse, *cuans més serem, més riurem*". El nou periòdic al·ludit era *El Faro Bergadán* que apareixerà el primer de gener ⁵⁷⁷.

El rodolins que esmenta de Soler Colí, els havia publicat *La Voz* el 8 de novembre:

"CONTESTACIÓN

La Voz de Queralt no admite
Luchar con El Bergadán,
Este toma por desquite
Mostrar odio con afán.

La falsedad o mentira
Le son moneda corriente,
En sus columnas respira
El aire de cierta gente.

Como buen autonomista
Proclama la federal,
Y siempre sigue la pista
De quien arguye formal.

Como soldado valiente
Y tenaz en la batalla,
En un peligro eminente
Sabe saltar la muralla.

Esto de ser abogado
Y viejo en la vecindad
Se cuenta el pleito ganado
Tal vez por su autoridad.

¡La Voz es tan chiquitina
A la vista del Decano!
Siendo gigante Penina
Pasa Soler por enano". Signa R. Soler y Colí ⁵⁷⁸.

Apropant-se la data de les eleccions i els carlins disposats a prendre-hi part, *El Bergadán* invocant el lema de "PAU, PAU Y SEMPRE PAU", acaba l'any ressuscitant el perill carlista. Denuncia que *La Voz de Queralt* s'"empenya" en convertir en polítiques les pròximes eleccions atiant els carlins a favor del seu candidat que, encara no se sap, si serà Llauder o el Duc de Solferino. *La Voz*, diu, no es pronuncia a favor de cap i es limita a repetir, "*El Rei ho mana*". Clouen l'article dient: "De suerte pues, que vamos a tener una nueva campaña guerrera, que si por de pronto no hará derramar sangre, abrirá heridas antiguas, producirá nuevas, reanimará odios ya olvidados y volverá a dividir el Distrito con lucha que empezando por ser legal y pacífica, Dios sabe como concluirá y a que extremos llevará a los combatientes, puesto que sabido es que la lucha enardece y de las palabras se pasa a las obras"⁵⁷⁹.

L'any 1891, "El Faro Bergadán". Nou periòdic i eleccions.

El dia 1 de gener de 1891, es va començar a publicar a Berga un nou periòdic amb la capçalera d'*El Faro Bergadán*. Es presentava com a *Semanario no político, de avisos y noticias, y eco de los intereses morales y materiales del país*, com ho havien fet els seus predecessors. La direcció i redacció era al carrer Ciutat, nº 40 i l'administració, a la impremta i Llibreria de Quirze Casals, carrer Ciutat, nº 30. El va dirigir Josep Cardona Llohis i, com veiem s'imprimia a la impremta habitual dels carlins. El nou nat eixia al carrer saludant als dos periòdics que es publicaven a la localitat: *El Bergadán* i *La Voz de Queralt*. Per no voler ésser polític el nou setmanari, apareixia en temps electoral i el seu director, Cardona, que ja hem vist actuar en capítols anteriors, era home de demostrades ambicions i intervencions en la política local.

Per la seva banda *La Voz* també comença el seu tercer any amb remodelació i reincidint la numeració. El primer número de l'any, tres de gener, és de propaganda electoral per Llauder.

Sota el titular "Documento importante", publiquen un document extens on el bisbe Casañas d'Urgell, "una de las primeras lumbreras del episcopado español, traza con mano maestra el camino que deben seguir los católicos en asuntos electorales". Resumeixen la carta de Casañas, "para que sepan a que atenerse los católicos del Distrito de Berga al emitir sus votos en favor de un candidato". Aportarem solament les instruccions electorals del futur cardenal de Barcelona:

1ª Que en los presentes tiempos y mientras otra cosa no se disponga, no deben los Párrocos, ni los eclesiásticos, acudir a las urnas, a lo menos en nuestro Obispado.

2ª Que la Iglesia no se hace suyas, ni patrocina las candidaturas liberales.

3ª Que los católicos en concurrencia de dos candidaturas, una católica y otra liberal, no pueden anteponer esta a aquella por ningún motivo.

4ª Que un candidato liberal no puede ser favorecido con los votos de los buenos católicos, no protestando previamente que combatirá las doctrinas de su escuela con su palabra y con su voto, favoreciendo por los mismos medios los derechos e intereses de la Iglesia.

5ª Que en nuestra España es conveniente y aun laudable que los católicos salgan del retraimiento y tomen parte en las luchas electorales y en los negocios públicos, mientras estén decididos a no cooperar a lo malo que existe en estas instituciones, y a trabajar para vigorizarlas con los sanos principios"⁵⁸⁰. Establert ja que s'ha d'anar a les urnes i a favor de quin candidat s'ha d'emetre el vot, publiquen un manifest de Llauder adreçat a els "Electores del Distrito de Berga", que és un atac contra tota mena de liberalisme, font de tots els mals, lliurecanvi inclòs⁵⁸¹.

Finalment, la candidatura de Llauder es va imposar, *La Voz* va celebrar-ho ja com un triomf. El 7 de gener sota el titular "*Triunfo de Llauder*", publiquen un abrandat i extens article, al comprovar que "*aún hay fé en Israel*" i que al cor dels "*sencillos montañeses*" encara hi nien les flames de l'amor a les venerades tradicions llegades pels campions de la creu i les santes creences, és a dir, els passats. L'article és interessant perquè dóna informació de tot el procés seguit fins a assolir la candidatura a favor de Llauder. Els adversaris del candidat han estat derrotats per l'energia i bona voluntat dels carlins.

Pel dir de *La Voz*, els nocedalistes recolzaven la candidatura de Fors; els liberals, contraris a Marín, a darrera hora s'hi han apropiat i han desplegat tots els medis al seu abast perquè triomfés la seva candidatura; però tots han fracassat i han hagut d'admetre que la força carlina és poderosa al Berguedà.

Sense citar-lo pel seu nom, Pla dedica unes ratlles del seu article al combatiu Penina: escriu que en la major part dels carlins de la comarca hi ha poca instrucció, però sí bon criteri i honestetat, i aquestes qualitats superen en valor "a todas las mañas y argucias de un letrado que obre en dañada intención; vale más el sentimiento religioso que la ilustración en el sentido moderno".

Malgrat que al districte hi figurin "pocas capacidades que pertenezcan al partido carlista", aquesta vegada els tradicionalistes han mostrat *cordura* i jurisprudència pràctica en matèria electoral.

Recent nomenada la Junta Carlista i rebuda la visita de Llauder, el partit s'ha esforçat activament fins assolir el triomf del campió de la Santa Causa.

La Voz dóna les gràcies al president de la Junta, Josep Huch i demés membres del Comitè electoral i a tots els que han contribuït a aquesta victòria. En poden estar satisfets, continua, perquè han complert un deure de consciència donant el vot a un defensor de la Religió i de la política cristiana.

De Llauder, acusat de traïdor pels integristes, n'escriuen que és un home d'arrelades conviccions i d'un tradicionalisme conseqüent que no vacil·la a l'hora de defensar els drets de l'Església i els sans principis de la legitimitat a la corona de la nostra pàtria. Llauder i els altres diputats carlistes, al Congrés, formaran un nucli d'oposició a les lleis que tendeixin al desprestigi de l'Església i de la pàtria, exposaran el credo tradicionalista que molts menystenen perquè no el coneixen. Ells seran l'avançada de la gran comunitat carlista que sospira per la restauració de la pàtria, i en els cossos colegislatius, deixaran sentir el seu accent de veritat que farà sentir la seva veu a tota la Península.

En aquestes eleccions, continuen escrivint, el partit carlista ha fet un tempteig de força moral en alguns districtes i ha demostrat als liberals que el carlisme no és un cadàver sinó que cada dia té més vida i vigor, vistos els desencerts dels partits que fa mig segle que es van succeint en el poder, en perjudici de totes les classes de la societat espanyola.

I acaba amb una crida que també resumim: Berguedans i demés carlistes del Districte, la vostra actitud ha estat noble i enèrgica donant els vostres vots a un eminent publicista que ha consagrat il·lusions i esforços en favor de la religió i la política verdadera. Si voleu conservar els sentiments religiosos heveu de votar homes com Llauder; els bisbes recomanen els candidats catòlics, "*y a su autoridad todos debemos prestar sumisa obediencia*".

L'extens article acaba dient que no participar en política seria la mort del carlisme i que per això calia desplegar una gran activitat a la premsa, a les associacions i en tot el que faci referència a la moral cristiana. De diputats com Llauder, en falten a les Corts;

la seva presència infondria respecte als “comerciants polítics” i evitaria aquestes lleis i tractats comercials que deshonren el nom espanyol i incrementen la pobresa de la classe que sua als tallers i fàbriques per satisfer les primeres necessitats⁵⁸².

L'article de *La Voz* que hem resumit, dona a entendre que Llauder era l'únic candidat. La realitat, però, no era exactament aquesta. *El Bergadán* del 10-1-1891, altra vegada sota el titular “Pau, Pau i sempre Pau”, s'ocupava dels candidats i les seves possibilitats: Llauder, presentat per la coalició republicana-carlista el 1872, vencedor moral, però derrotat, pel que no es conegut per les seves obres. Fors d'Oliver, al presentar-se com a carlí en les darreres eleccions no el votaran els liberals ni els carlins, perquè ara *La Voz de Queralt*, recolza a Llauder. Queda Marín, aliat al partit de Sagasta; Rosal ha dit que es mantindrà neutral, per tant, ara, votar Marín no és votar Rosal. També anuncia la visita dels candidats a Berga: Fors s'hostatja a la Fonda d'Espanya; Marín, a la Fonda Queralt i Llauder, al domicili particular de Josep Mª Huch Guixer⁵⁸³.

Sense dir encara públicament que *El Bergadán* recolza a Marín, ho donen a entendre nítidament el 17-1-1891 al publicar les adhesions a Marín: els pobles de Castellar de N'Hug i Cardona, els liberals recolzen Marín i, no comprenen, com l'alcalde de Cardona, Carles de Subirà (cunyat de Rosal) recolza a Llauder, si Cabrera el 1848, va fer afusellar el seu pare. A la fàbrica del Riu (Rosal) es recullen firmes per Llauder. Els pobles de La Quar, Puig-reig, Gironella, Pobla de Lillet, Cercs i Saldes, votaran Marín. Es a dir, tot el seu feude electoral votarà a Marín. Observem que continua no fent-se cap al·lusió al sufragi universal.

El Bergadán tanca l'edició del 17 de gener, amb una “ULTIMA HORA”, on diuen haver rebut a darrera hora una carta del corresponsal de Barcelona que resumeixen: el partit conservador no presentarà candidat per Berga; el governador civil no ha volgut admetre com a tal a Fors i recolza en quan legalment és admès, a Marín, a qui també recolzen incondicionalment els diputats provincials Maluquer, Rusiñol, Badia, Ferrer i Fabregas, que tant han fet pel Districte i especialment pel Canal Industrial, amb la subvenció dels 30.000 duros, que va ésser la base ferma per constituir la Societat del Canal i que han atès totes les peticions d'interès general que se'ls han formulat⁵⁸⁴.

El dia 24, el mateix periòdic denunciava les cartes del Vicari General de Solsona, Ramon Casals, remeses a electors recomanant el vot per Fors i Llauder. I com a notícia d'“Ultima hora”, la divisió dels canalistes entre Marín i Llauder. Alguns socis, van col·locar Fors a l'encapçalament d'una Candidatura Canalista. Per *El Bergadán*, el Canal no s'ha de comprometre, “que siendo socios del Canal, carlistas, liberales, y de todas clases y partidarios ahora de Llauder y Marín, falta quien, porque algunos pocos sean partidarios de Fors, pretenda poner el nombre del Canal a su favor en la balanza de las elecciones”⁵⁸⁵.

La visita de Llauder a Berga

Tota la cúpula del carlisme “lleial” va fer costat al seu cap en la seva visita electoral a Berga que degué ser l'acte més important celebrat pels carlins catalans en aquesta campanya electoral, a favor de Llauder. Tant *La Voz de Queralt* com *El Faro Bergadán*, aparegut justament per fer campanya en aquestes eleccions, hi van participar. En l'Annex 36 aportem les seves cròniques.

La votació i els resultats

Les eleccions es van celebrar el primer de febrer i com era previsible, Llauder va ésser proclamat diputat.

RESULTATS ELECTORALS:

	LLAUDER	FORS	MARÍN
Alpens	9	11	61
Avià	54	54	40
Bagà	22	27	95
Berga 1 ^a secció	82	58	35
2 ^a “	108	61	20
3 ^a “	148	4	18
Borredà	96	8	17
Brocà	8	48	17
Cardona 1 ^a secció	121	86	10
2 ^a “	139	113	11
3 ^a “	134	85	18
Castellar de N’Hug	129	22	5
Castellar del Riu	-----	-----	----
Capolat	1	16	16
Casserres	108	3	17
Castell de l’Areny	35	5	35
Espunyola	41	15	25
Fígols	11	8	11
Gironella	116	35	22
Gisclareny	0	93	0
La Quart	0	0	0 (no va votar ni la mesa)
La Baells	18	9	18
La Pobla de Lillet	138	140	10
Llusà	40	18	134
Montclar	50	35	5
Montmajor	11	48	6
La Nou	10	11	9
Olvan	97	0	1
Prats de Lluçanès	93	69	92
Puig-reig	90	4	1
Saldes	3	44	100
Sant Martí de Bas	7	34	3
Santa Maria de Marlés	0	0	100
Sant Julià de Cerdanyola	----	----	----
Sant Jaume de Frontanyà	21	18	23
Salselles	30	3	0
Sagàs	104	0	0
Serchs (Cercs)	7	0	14
Vallcebre	66	45	42
Valldan	18	3	3
Vilada de Guardiolans	47	22	22
Viver	74	0	0
Perafita	23	66	6
Sant Boi de Lluçanès	127	0	11
Sant Agustí de Lluçanès	37	0	8
Sora	81	39	0
Totals:	2.549	1.510	1.081

La simple observació d'aquests resultats ja evidencia l'acostumat frau electoral. A l'acta remarquen que manquen els resultats de Sant Julià de Cerdanyola i de Castellar del Riu i que no s'han produït anomalies ni conflictes. Tampoc fan cap referència a La Quar on entenem que no es van celebrar les eleccions.

El 5 de febrer, *El Faro*, dirigit per Josep Cardona, publicava els resultats electorals sense fer-ne comentaris, i seguidament, publicava dues notícies: el *Foment Catòlic*, (que ja hem vist anteriorment que era nocedalista) el 25 de gener, havia format una nova Junta, amb Josep Santandreu, Joan Badia, Josep Calonge, Climent Ballús, Antoni Puig i Llorenç Pujol. Els carlins volien fundar un Casino a Berga, “a cuyo efecto tienen ya arreglado el local del teatro Quevedo en casa Negre, diciéndose además que tienen ofrecidas proposiciones a D. Ramón Escobet, para ocupar también el primer piso de la misma casa que hoy ocupa el Circulo Bergadán”⁵⁸⁶. Aquests amplis locals de la plaça de Sant Joan, recordem que eren els que havia ocupat l'antiga “*Prosperidad Bergadana*”.

Les impugnacions

El ja solitari *El Bergadán* publicarà el 7 de febrer, les impugnacions a les eleccions, sota el titular “*Sobre elecciones*”, ens parlaran de les incidències a les eleccions del dia 1 de febrer al Col·legi primer, presidit per Josep Cardona Llohis, regidor nomenat pels que ara recolzen a Marín. A l'hora de l'escrutini els interventors, que havien contribuït a l'elecció de Cardona quatre anys enrera, recolzaren una protesta presentada per l'advocat Galard i l'elector Vilalta, contra la validesa de l'elecció per no haver presidit la mesa l'alcalde Rosal, tal i com li corresponia per llei. L'interventor de Marín fou agredit per un dependent i, també protesten la mala actuació de Cardona en permetre que un guarda estigués dins la sala, contra el que permet la llei electoral.

Als pobles del Districte, es produïren, segons *El Bergadán*, coaccions i suborns. J. R. Penina protesta la validesa i legalitat de les eleccions de les poblacions de Berga i Cardona, per no haver presidit les meses les persones a qui corresponia presidir-les, i les de Sagàs, per falsedat. Jacint Vilardaga protesta totes les eleccions del Districte, basant-se en la coacció exercida per l'autoritat eclesiàstica del bisbat a instàncies de Llauder i Fors.

Publica els resultats de l'escrutini general:

Llauder, 2572 vots; Fors, 1375 vots i Marín, 1224 vots.

Continuen denunciant l'escandalosa compra de vots per part de Fors, a Cardona, Borredà, Montmajor i Berga. Probablement amb poca base, *El Bergadán* avança que els carlins de Berga ja tenen Ajuntament per les pròximes eleccions: l'alcalde serà Josep Huch Guixer, president del Comitè Carlí i el primer tinent serà el procurador Marià Ceriola.

En aquesta eufòria carlina, els liberals d'*El Bergadán* tanquen l'edició, donant la notícia d'un banquet celebrat en honor de Marín, on Jacint Vilardaga va pronunciar un discurs impugnant les coaccions efectuades pel Vicari General, a favor de Fors i Llauder⁵⁸⁷.

Després de les eleccions: explicacions i noves associacions

Immediatament després de les eleccions es començà a voler justificar els resultats i sorgí una nova febre associativa, en un marc dominat per la crisi i la conflictivitat laboral.

Segons *El Obrero*, 1124 obrers de Gironella, Puig-reig i Casserres, tenien dret a vot: la candidatura lliberal, però, solament va obtenir 40 vots. El 14 de març, nº 744, sota el titular *Explicaciones*, diran que obrers possibilistes i socialistes aconsellaven als seus companys votar pels carlins. En el mateix número, informaran de les sancions que el governador civil ha començat a imposar als alcaldes ⁵⁸⁸.

El Faro, per la seva banda, el 14-III-1891, sota el titular “Noticias del Partido”, reproduïa de “*La Voz de Barcelona*”, fragments d'un manifest de Fors d'Oliver adreçat als electors del Districte de Berga. En reproduïen fragments, “no creyendo prudente, dada la índole de nuestra publicación, hacerlo en su totalidad, a pesar de haber pasado ya las elecciones, y de no creer que se anulen éstas, ni que renuncie al cargo el diputado electo”.

Fors dóna les gràcies pels vots rebuts i, diu que no era bandera de cap partit: “Mis amigos saben muy bien que a mi alrededor solo se hallan agrupados los electores de buena voluntad, sin distinción de ideas políticas, que desean la prosperidad del país por medio del fomento de su agricultura, industria y comercio”. Afirma que el seu únic objectiu era treure el districte del funest aïllament que patia i reproduïx el que devia ésser el seu programa electoral ⁵⁸⁹.

Com ja hem dit, el resultat d'aquestes eleccions van desvetllar una febre associativa esperonada pel triomf carlí, la divisió dels canalistes i per l'afany dels liberals de no quedar-se enrera pel que fa a centres d'influència. *El Bergadán*, del 14-II-1891, fou el primer que s'ocupà dels “nous centres”, el carlí i el canalista, i escriu: “como no son centros o casinos los que faltan, creemos que estos dos estarán de sobras y no harán más que perjudicar sin provecho alguno a los ya existentes de diferentes ideas los dos a los que respectivamente podían muy bien acogerse los carlistas y los canalistas disidentes como hasta ahora habían venido haciéndolo”.

Tornant a les darreres eleccions, encara afegixen que, “se dice”, que Fors pagava els vots a quatre duros i que a Cardona, la guàrdia civil acompanyava als votants de Llauder a l'urna: pels d'*El Bergadán* era una coacció, per l'alcalde de Cardona, era una mesura de protecció ⁵⁹⁰.

El 4 d'abril, *El Faro* publica un “*dicese*” a la crònica local, segons el qual el “*Circulo Bergadán*” ha arrendat el primer pis de la casa Bufalà, de la plaça de Sant Pere, propietat de Joan Vilajuana (liberal), on es traslladarà i que els carlins inauguraran un Centre Tradicionalista a Cal Negre (antiga seu de la *Prosperidad Bergistana*) el dia 12⁵⁹¹. Aquest local era idoni per instal·lar-hi un centre d'un nombre considerable d'associats, com després del triomf de Llauder devia ésser el centre tradicionalista: disposava d'un teatre –el Quevedo– cafè, terrassa a l'aire lliure i sales de reunions al primer pis. És a dir, era un local absolutament apte pels objectius que els carlins pretenien d'aquests centres: fer propaganda del partit i centres de reunió i esbarjo per cohesionar el partit. A la vegada, atreure obrers per la Causa.

La inauguració del Circulo Tradicionalista es va aprofitar per celebrar un funeral per Castells, mort aquells dies a Itàlia ⁵⁹².

Seguint *El Bergadán*, podem veure que el mes de setembre va ésser molt mogut: el 5-IX-1891, publica una crida per fundar un Ateneu; el dia 12 de mateix mes per un “Casino Canalista”; el dia 26, informa de la constitució d’un “Comité Liberal Dinástico de Berga”, amb noms dels afiliats.

Finalment, *El Bergadán*, nº 777, del 7-XI-1891, informa de que s’ha inaugurat l’Ateneu al segon pis de Cal Antic. Al nº següent, 778 del 14-XI-1891, publiquen els noms dels membres elegits per formar la Junta. Els socis més votats foren: Jacint Vilardaga, Llorenç Picart, Lluís Viladot, Lluís Blanxart, Segimón Bonet, Francesc Camps, Magí Minoves i algun vot per Joan Coma. El 12 de desembre, informen de la inauguració de l’Ateneu Berguedà i reproduïxen els discursos de l’acte, dels oradors, Dr. Pla, Ramon Pujol, Penina i Josep Blanxart. No sabem trobar cap explicació plausible a la presència del carlí Dr. Pla en aquest acte, entre destacats liberals, i ens aventurarem a atribuir-la a raons d’amistat personal, tal vegada amb la rica família Gironella, propietaris de ca l’Antic.

Capítol 8

Les eleccions legislatives del 1893. Novament, Marín Carbonell

El context polític i social

El catalanisme polític

Ja l’any 1888 hem trobat alguna referència al catalanisme relacionat amb les campanyes proteccionistes i amb l’excursionisme, que cal creure que es tracta d’una ressenya aïllada, que pogué desvetllar, però alguna inquietud.

Es a l’any 1891, quan podem veure la posició del discutit Josep Cardona, director d’*El Faro*, i tornem a trobar-ne referències relacionades amb la Unió Catalanista i la preparació de les Bases de Manresa a *El Bergadán*, de Penina. Uns i altres sembla que volien prendre posicions davant el nou moviment, del que arribaven notícies.

El Faro va publicar el dia 11 de juliol del 1891, un article signat per P. Font, “Ahi y Avui”⁵⁹³.

L’article de Font comença amb una parrafada romàntica i nostàlgica del gloriós passat medieval, i contra el lliure canvi i el centralisme. Entre altres coses, escriu: “Mes encara; la rahó y’l testimoni podia entusiasmaros y aixamplarse nostre pit ab un crit impacient d’independencia o de protesta, lo que no passá per alt, que prompte se’ns ha fet presentalla de un ram de lleys, que’s diu: *Códich Civil* a fi d’esborrar d’una vegada lo col·lectivisme catalá”, en clara referència al codi unificador del Dret Civil Espanyol elaborat pel ministre Alonso Martínez i l’oposició catalana al seu article 15 i a la gran campanya d’oposició i a favor del Dret Civil Català, dirigida per Verdaguer i Callís, que va comportar la seva revisió (febrer- juny 1889). Aquesta referència dóna peu a l’autor a continuar la seva exposició abrindada⁵⁹⁴.

L’article de P. Font tingué cert ressò, segons *El Faro* del 25 de juliol: a *Crónica local*, escriuen: “Lo Somatén de Reus” ha reproduït l’article *AHI Y AVUY* de Pere Font,

publicat a *El Faro Bergadán* nº 27, de l'11 de juliol, “debido a la fogosa pluma de nuestro estimado colaborador D. Pedro Font”.

Satisfets, reproduïen el que va escriure *La Veu de Catalunya* el dia 19: “Nostre colega de Berga *El Faro Bergadán*, inserta en la primera plana de último número publicat un article escrit en català, firmat P. Font, que es una valenta y eloqüent apologia de la bandera Catalanista.

Donem a la Direcció del esmentat periodich y al firmant del article las gracias mes expansivas, esperant veurer sovintejar en las planas de nostre colega semblants manifestacions que han de contribuir a desvetllar lo salvador esperit catalanista en aquella comarca tan catalana”⁵⁹⁵.

L'apropament de Josep Cardona, director d'*El Faro Bergadán*, al catalanisme polític, degué ésser notable, més enllà de l'article de Pere Font al que com hem vist se li donà cert relleu.

El darrer número d'*El Faro Bergadán*, el nº 30, es publicà el primer d'agost del 1891. A la seva secció de Cronica local, s'acomiada amb aquestes lletres: “Tratase de publicarse un nuevo periódico escrito en lengua catalana que se denominará “LO PI DE LES TRES BRANQUES” (sic). Mucho nos alegraremos que se lleve a cabo la idea, y conociendo, como conocemos, los elevados y patrióticos móviles que guían a sus iniciadores, les ofrecemos desde luego nuestro escaso pero incondicional apoyo, principiando ya por hacerles sitio”. Curiosament la capçalera no veurà la llum fins desembre del 1898, com a *Lo Pi de las Tres Brancas* (sic), portaveu del recentment fundat “Foment Regionalista”, de la mà de Pla i Farriols.

Més endavant, recuperarem el tema del catalanisme. Abans, però, hem de fer una breu referència a les conegudes Bases de Manresa del 1892, que amb el seu ideari, propiciaran el primer catalanisme organitzat del Berguedà, a l'empara de la Unió Catalanista.

Les Bases de Manresa, 1892.

Del que hem escrit es pot intuir un intent d'apropament de Cardona al catalanisme polític i de l'intent de publicar un periòdic catalanista, bo i que aquesta publicació es demorarà un temps, segurament per manca d'entesa.

El Bergadán del 22 d'agost del 1891, donava la notícia de que *La Unió Catalanista* havia nomenat delegats seus a Berga a Ramon Pujol i Thomàs, Laureà de Vilardaga, Joan Viladomiu i Joan Montañà, per la comarca de Berga i Bagà⁵⁹⁶. Sembla evident que *La Unió Catalanista*, poc coneixedora de la vida berguedana, optà per personatges rellevants de la vida política local, ignorant les idees dels escollits. Varen ésser els noms dels nominats l'any següent per assistir a la 1ª Assemblea de la Unió Catalanista a celebrar a Manresa el març del 1892. Cal dir, que cap dels quatre nominats i va assistir.

Aquesta significativa absència, la justificava *El Bergadán* el 23 de març del 1892: Penina estava malalt, però escriu: “Adhesión: la enviamos entusiasta a la Asamblea de la **Unió Catalanista** que se celebra durante ayer, hoy y mañana en la sala del consistorio de la ciudad de Manresa cedida al efecto por el Ayuntamiento de dicha ciudad, y al lamentarnos que el mal estado de salud nos haya impedido concurrir a tan

importante acto, hacemos votos para que resulte fructífero para el Catalanismo, verdadero y uno, conforme deseáramos todos los que de Catalanistas nos preciamos”⁵⁹⁷.

Seria interessant saber què entenia exactament el republicà federal Penina per catalanisme “verdadero y uno”, atenent la seva trajectòria, però és obvi que degué haver-hi divisions que explicarien l'absència dels delegats berguedans. A les actes de l'assemblea manresana no hi consta el nom de cap representant berguedà, però, segons el mateix periòdic de Penina i assistí l'ara adversari, Josep Cardona Llohís.

Sota el titular “Catalanisme”, Penina es pregunta, “¿Quién será?. En las reseñas de las sesiones que hace unos días celebró en Manresa la Unión Catalanista hemos leído que asistió un delegado o representante por Berga.

Pues bien, como no conocemos otros delegados o representantes que D. Ramón Pujol y Thomás y D. Laureano de Vilardaga y Arnaldo, y ninguna de estas personas asistió no comprendemos de donde ni por donde apareció ni con que autorización se presentó el flamante representante.

*No falta quien indique que ejerció este cargo D. Carlos de Solanhijo (nom que emprèn per no escriure Josep Cardona), pero de ser así, como no es admisible que fuera sin representación bastante, tendríamos curiosidad de saber quien o quienes le eligieron, nombraron o delegaron, y si procedió el nombramiento de Barcelona o de Berga, en donde hasta ahora no tenemos noticia que exista ningún centro”*⁵⁹⁸.

Penina, pel que podem veure, no va pas veure amb bons ulls l'apropament de Cardona als catalanistes, possiblement tement la formació d'un grup catalanista a Berga, que amb Cardona, sabia segur que ell i els seus en serien marginats. Ell sempre havia mantingut l'etiqueta de republicà federal, des dels seus temps de diputat provincial, però a la pràctica, s'havia especialitzat en surar en totes les situacions polítiques. Quin era en aquell moment el seu ideari i posició?

Amb motiu del trasllat de les restes de Ramon Berenguer III a Ripoll, sota el titular “GLORIAS CATALANAS. AUTONOMIA Y FEDERACIÓN”, Penina escriurà que amb aquest lema es va constituir la Nació espanyola al segle XVI, i que “con las mismas estamos tan convencidos que se regeneraría y alcanzaría el mismo esplendor, que por esto las consignamos como lema de este periódico”⁵⁹⁹. En el número següent d'*El Bergadán*, Penina raona el tema i defineix el seu catalanisme:

El 24 de juny, sota el titular “*El regionalismo patriótico y el egoísta*”, justifica el lema d'*El Bergadán, Autonomía-Federación*, on manifesta la seva interpretació del regeneracionisme i del proteccionisme. Si aquest és el lema, escriu, “es porque hemos entendido siempre y de ello estamos convencidos, que con la facultad de gobernarse cada región de las históricas que componen España, mediante la federación indisoluble entre sí, se regeneraría pronto nuestra desgraciada nación alcanzando su antiguo esplendor y poderío. En este sentido patriótico entendemos y entiende Cataluña entera el regionalismo, y en este sentido somos catalanistas como varias veces hemos sostenido”.

Sense fer esment als seus temps de diputat, quan demanava la proclamació d'un “*estat català*”, continuava detallant la situació de Catalunya, les seves aspiracions i denunciava el tracte que rebia d'Espanya⁶⁰⁰.

Una altra mostra. A l'abril del 1895 es celebraren uns funerals a l'església de Sant Francesc pels tripulants del vaixell *Reina Regente*, amb assistència d'autoritats i militars. Penina donà una nova mostra del seu ideari de circumstàncies; hi predicà

mossèn Llorenç Sensada. Escriu: “Pronunció en correctísimo castellano elocuente sermón el Rdo. Lorenzo Sensada con aplauso de toda la numerosísima y distinguida concurrencia, demostrándose con esto que aún cuando seamos catalanes y catalanistas, no somos exclusivistas, y se sabe comprender en esta hidalga tierra que cuando se trata de España, es decir de la hermandad de regiones, el idioma general se usa, dejando el nacional de Cataluña para nuestra casa y para lo que a Cataluña interesa”⁶⁰¹.

Més enllà de les grans declaracions, ja hem vist que l'ésser conseqüent no era pas una característica de Penina, de manera que pocs mesos més tard, li trobem una tímida aproximació, tal vegada per un compromís puntual, amb el torrasibagisme, tal vegada per oposar-se subtilment a les manifestacions d'alguna personalitat que respectava o prevere local més radical, o tal vegada, simplement, per omplir un buit de la publicació. Resumint, Penina va publicar un article- manifest, adreçat “*A la Jovenalla Bergadana*” i signat per mossèn Antoni Vila el 20 de maig, des de Santpedor, convidant al jovent a associar-se a la *Cofradia de Sant Jordi*, fundada a Ripoll. A l'article no li manquen pas cites de Morgades i Torras i Bages i les indulgències concedides a l'entitat per Lleó XIII i pel bisbe de Vic.

L'articulista escriu: “**Aris et focis**, l'altar, y la casa, Déu y la Patria, ab dos principis units, nostre jovenalla, que formará'ls homens del sigle vinent, ha de portar a Catalunya al punt de prosperitat en tots sentits y de vera independència, sens separar-se de ses germanas d'Espanya, antes ajudant-las com a germana majó, que tots los bons fills de esta terra desitjem”⁶⁰².

Les eleccions municipals a Berga: Rosal deixa l'alcaldia

A la primavera del 1891 s'havien de celebrar eleccions municipals. Rosal, que ja residia més a Barcelona que a Berga, no es presentaria per l'alcaldia. Abans de deixar l'alcaldia havia fet aprovar la petició del seu primer tinent d'alcalde, Manuel Pla i Farriols, per uns subvenció a les obres del Canal⁶⁰³. Per aquesta banda, doncs, havia desarmat l'oposició de Penina i els seus.

Carlins i liberals es preparaven per les eleccions municipals, si bé els primers, comptant amb el diputat a Corts tenien moltes cartes a la mà. A La Pobla de Lillet, es va suspendre governativament l'Ajuntament i es va substituir per un de carlí. La suspensió de l'ajuntament, els liberals de Berga l'atribuirien a Llauder. Era el que acostumaven a fer tots els diputats a Corts amb els ajuntaments contraris⁶⁰⁴.

A Berga, *El Faro*, donava la notícia de que la Junta municipal del Cens s'havia reunit per rebre candidatures a les eleccions municipals, però no se n'han presentat: “La única candidatura de que hemos oído hablar es la siguiente, adicta al actual Ayuntamiento: D. José Manubens Robert, D. Manuel Casas Llohis, D. Quirico Casals Sirvent, D. Jaime Postius, D. Francisco Vila Farriols y D. José Ballús Malaret”⁶⁰⁵.

Aquesta candidatura va merèixer la ironia de Penina que el 16 de maig, sota el titular “*Frescura*”, escrivia que, “frescura”, és la que tenen els d'*El Faro* al dir que solament han sentit parlar d'una candidatura: Josep Manubens, Manuel Casas, Quirze Casals, Jaume Postius, Francesc Vila i Josep Ballús, “*pues aún dado que ignorase la candidatura de oposición, no se comprende pudiese ignorar que en la candidatura carlista más bien que adicta al actual Ayuntamiento, aunque ambos calificativos puede merecer, figuraba el nombre del Director de dicho Periódico*” (Josep Cardona)⁶⁰⁶. Com podem veure, *El Bergadán* ja dispara contra Cardona, ara amic de Rosal, a qui acusen

de fer gestions per ésser alcalde, i a qui com a canalista havien recolzat per la seva entrada al Consistori. Era Cardona el candidat de Rosal, com deia Penina ja abans de les eleccions?. En dubtem, bo i que, ben segur que Rosal deixava l'alcaldia, però no renunciava pas al seu poder sobre el municipi. A la llista hi figurava el mestre d'obres Francesc Vila, cunyat de Rosal.

El 9 de maig, Penina havia passat a l'atac, ja que els liberals havien presentat una candidatura a darrera hora. Sota el titular "*Las elecciones municipales en el Distrito de Berga*", escrivia que les eleccions, que s'havien de celebrar l'endemà, havien desvetllat molt poc interès. Escriu: "la explicación sólo podemos hallarla en la desconfianza que se tiene en la legalidad, pues de no ser así, no comprenderíamos como los vecinos de cada pueblo, se retraen y abdican de usar el más útil y preciado derecho que conceden las instituciones vigentes"; i més endavant afegeix, "*sólo en tres de los 38 pueblos del partido se presenta animada la contienda electoral, pues en Berga y los 34 pueblos restantes no ha dado señales de vida el espíritu público*". No hi hauria hagut candidatura per regidors si no l'hagués acordat l'Ajuntament, es a dir, "Rosal, alcalde presidente que ha mandado y manda omnimodamente, con cuya aprobación, por no decir iniciativa se acordó votar la candidatura oficial que por consigna votarán los pocos electores que se tomen la molestia de ir a depositar su papeleta o los muchos que resulten".

El que el públic sigui indiferent, no vol pas dir que "llegue al extremo de abdicar de su juicio, y por esto, en su inmensa mayoría ha visto con disgusto, que se impusiera la candidatura y especialmente que figurase en ella el célebre Sr de Solanhijo (Josep Cardona) que al aceptarlo demuestra haber abdicado de los propósitos que le llevaron por primera vez al Municipio y completa falta de consideración a los que entonces le eligieron, no creyendo pudiera convertirse en un paniaguado de quien se opuso con todas sus fuerzas a su primera elección". Com podem veure, Penina retreu a Cardona que varen ésser els canalistes de la candidatura que el seu periòdic promocionava, contra Rosal, qui l'havia fet regidor.

A darrera hora, per protestar que es presentés Cardona, molts electors han anat a votar. "Sin que sea excitar a la lucha que en poco o nada puede conducir dada la actual situación, de todos modos, nuestros amigos, estimarán de los amigos y adictos que hagan un esfuerzo para acudir a las urnas votando en el Distrito 1º, Sección 1ª y 2ª la candidatura de D. Luis Blanxart, D. Domingo Puig y D. Juan Rosal, pues cuando menos darán algo de vida a esas desanimadas elecciones". És a dir, a darrera hora, ells també presenten una candidatura, sense, però, cap possibilitat ⁶⁰⁷. Sembla evident que els canalistes s'havien dividit en pro i en contra de Rosal. En qualsevol cas, la causa del Canal havia deixat d' ésser útil a Penina.

La breu alcaldia de Pla i Farriols

El Faro del dia 16-V-1891, a la secció "Crónica local", escriu que el darrer diumenge es van celebrar les eleccions per renovar la meitat de l'Ajuntament de Berga, "pero no anduvieron tan frías y glaciales como suponíamos en nuestro número anterior, sino que a última hora del sábado, principió a calentarse la cosa con la propagación de una candidatura de oposición a la que publicamos nosotros como acordada entre los amigos del Ayuntamiento, y sufrió también ésta un cambio en dos de sus individuos. La lucha, no obstante, si bien que empeñada, no fue desesperada, que digamos, puesto que los 1157 electores comprendidos en el censo electoral de esta Ciudad, tan solamente tomaron parte en la votación 550; habiendo sido, por lo tanto, más de la

mitad, o sea, 607 los electores que se abstuvieron de votar....” A continuació donen els resultats electorals de Berga que, pel seu dir, no presenten cap interès: al districte primer els candidats més votats, varen ésser Quirze Casals, impressor i destacat carlí, amb 210 vots; Francesc de Martín, president de la societat canalista. amb 203 i Josep Cardona amb 201 vots. Al districte segon el més votat va ésser el cunyat dels Rosal, Francesc Vila Farriols.

És més interessant el comentari que fa *El Faro* dels resultats del districte. Escriuen: “En todos los pueblos de nuestro distrito las elecciones de Ayuntamientos se han verificado con sumo orden; en buena parte de ellos con pacíficas inteligencias entre las facciones locales, y en otros con absoluta indiferencia. En las pocas poblaciones donde ha habido lucha, ha sucedido lo de siempre, esto es, que los de arriba se han reído de los de abajo, y donde (como en Borredá) la oposición ha logrado ganar un sólo concejal por minoría, se ha dado ya por victoriosa” ⁶⁰⁸.

Aquests comentaris ens permeten creure que els carlins havien presentat candidatures a tots els pobles del Districte i amb l'abstenció habitual, havien triomfat.

El Bergadán, a la seva manera, confirma la victòria carlista. El dia 23 sortia el periòdic de Penina amb un titular ben explícit: “*Las elecciones municipales en el Distrito de Berga. La caída de D. Agustín Rosal y Sala*”.

L'article comença denunciant l'abstenció: de 1157 electors, en votaren 550. Aquest fet negatiu, que Penina recrimina, es compensa, però, amb el que ell considera la derrota de Rosal. Escriu: “Si la administración Municipal no sale pues a la medida de su gusto, no se quejen, ellos tienen la culpa por su indolencia y ese incomprensible desprecio de un derecho para alcanzar el cual han venido luchando dos generaciones” (..) “El resultado, pero, más satisfactorio no puede ser, pues nos demuestra la derrota más completa del caciquismo, del dominio personal imperante hace años, del árbitro absoluto que venía siendo de Berga el señor Dn. Agustín Rosal y Sala”.

Per Penina, en què consistia la derrota de Rosal? Ell mateix la concreta: “No nos referimos a no haber sido nuevamente electo, pues comprendemos perfectamente, que le bastaba querer, para haberlo alcanzado, referímonos a un hecho más grave y trascendental, como es el de haberse rechazado su candidatura, habérsele exigido nada menos que suprimiera de ella al que destinaba para su sucesor en la Alcaldía y habérsele impuesto que designara a otra persona”. En definitiva, els carlins, no han acceptat les seves ordres. L'article continua en el mateix estil per donar la seva versió de les relacions de Rosal amb els carlins, que són els qui l'han derrotat, segons la seva versió. Rosal ha estat derrotat, i es pregunta: “¿Y por quien? ¿Fue por otro personaje que pudiese medirse en poder, influencia, representación, inteligencia con dicho señor?”

No, fue por un grupo anónimo en el que no figura ningún personaje, fue por los del montón Carlista, fue por el pueblo, que al pueblo pertenecen sean las que fueren sus ideas políticas.

Ante la imposición de ese grupo de Bergadanes cedió la arrogancia del cacique, y cual estatua con pies de barro, cayó por tierra al ver que le faltaba la base”. Es pregunta, tot això, què significa?, i aquesta és la interpretació que fan pública: “lo que significa, desde luego es visto; que Dn. Agustín Rosal debía su preponderancia y omnipotencia al hecho de haberse puesto al frente de las fuerzas carlistas de esta Ciudad y su Partido, y haber durante años secundado sus deseos e intereses, aumentando su fuerza con el poder oficial puesto a su servicio; pero lo ocurrido durante las últimas elecciones de Diputados a Cortes y Municipales demuestra que el Sr. Rosal no era el Jefe sino porque aparecía delante de la falange carlista, que le siguió mientras se

dirigia per el camí a que ésta le impulsaba; pero desde el momento que ha pretendido desviarse de dicho camí y seguir otro, su partido se le ha rebelado y en vez de seguirle ha indicado querer seguir por otra senda, y ante esto, el que ha cambiado ha sido el Sr. Rosal, poniendo su arrogancia y su formalidad a los pies de la hueste carlista trasladándose al camí que esta señalara y poniéndose incondicionalmente a sus órdenes cual manso cordero". Afegeixen que a Rosal, els carlins ja li van imposar Llauder, en contra del candidat que ell hauria volgut ⁶⁰⁹.

El Bergadán, del 30 de maig, continua preguntant-se qui serà el nou alcalde de Berga. El candidat de Rosal per l'alcaldia de Berga, era el seu cunyat, Francesc Vila i Farriols, "en defecto de un ilustre letrado que al parecer se niega en absoluto a aceptarlo". El candidat carlí que ha imposat la seva voluntat a Rosal és el regidor Josep Cardona, "en defecto de su Jefe, José Huch Guixer". Pel periòdic de Penina, el nomenament de Cardona, seria una doble derrota per Rosal ⁶¹⁰.

El primer de juliol s'havien de constituir els nous ajuntaments i els regidors havien de votar l'alcalde, però a les poblacions cap de partit, el podia nomenar abans el govern per Reial Ordre. Cardona es movia a Barcelona per ésser nomenat i l'advocat Francesc de Martín i de Carpi, havia renunciat a l'acta de regidor per ésser Jutge municipal. Va ésser nomenat Manuel Pla i Farriols que, malalt, era fora de Berga.

El Bergadán, va celebrar el nomenament i va "consolar" a Cardona: "ALCALDE DE BERGA: De R.O. Ha sido nombrado nuestro particular amigo Dn. Manuel Pla y Farriols.

Al dar el pésame a quien haya sufrido un desengaño, no dudamos que la población recibirá con gusto, el nombramiento de esa persona de todos apreciada por su independencia y por el celo e interés que ha demostrado en pro del vecindario" ⁶¹¹.

El mateix dia *El Faro*, que dirigia Cardona, també donava la noticia del nomenament i es desfeia en elogis al nomenat ⁶¹².

Amb Pla i Farriols alcalde, Francesc Vila i Farriols va ésser elegit primer tinent d'Alcalde; de segon, va continuar Climent Florejachs Viladomiu, que ja ho era. D'aquesta manera quedava constituït un consistori de prestigi i respectat per totes les agrupacions polítiques locals. Curiosament, ningú parla de que el diputat Llauder hagi tingut cap intervenció en el nomenament de l'alcalde. És molt probable que darrera el nomenament de Pla i Farriols hi hagués l'influent mà de Rosal a favor del seu primer tinent d'alcalde, amb la seguretat que aportaria un període de tranquil·litat i seriositat al municipi.

Com ja hem dit, Francesc de Martín i de Carpi, una altra personalitat indiscutida, va ésser nomenat Jutge municipal pel bienni 1891-1893. *El Bergadán* també celebra aquest nomenament ⁶¹³.

Pla i Farriols va retornar a Berga per fer-se càrrec de l'alcaldia i en prengué possessió el dia 2 de juliol. Segons l'acta municipal del dia, Pla va dir, "que al hacerse cargo de la Alcaldía esperaba de todos los individuos del Ayuntamiento que cada uno por su parte contribuiría con celo y actividad por la buena marcha administrativa de la población y que por estar convencido de ello y de que en el seno de la Corporación no se suscitarían ideas políticas que redundarían en desdoro de la misma, se haría cargo de la Alcaldía a pesar de su delicado estado de salud".

Els pocs mesos en que Pla i Farriols va ocupar l'alcaldia, no solament no va ésser discutit per ningú sinó que va merèixer elogis unànimes de tothom, almenys

públicament. Un fet realment insòlit a la població. I no eren pas uns temps fàcils ja que va haver de fer cara a l'ensorrament de diverses cases de la població, pel seu mal estat. La primera, la matinada del 13-XI-1891, al Vall de Baix, on va morir una noia de 17 anys. L'alcalde va ordenar una revisió general dels habitatges de la població a l'arquitecte municipal, Sr. Iranzo i va prendre les precaucions oportunes, ben vistes per tothom.

Pla i Farriols, però, sembla que seguia malalt. A l'acta municipal del 31 de desembre, podem llegir que aquest, manifestà al Consistori que si *"su estado de salud continuaba como hoy le impediría continuar ejerciendo el cargo de alcalde"*. La resposta dels regidors fou clara: *"Manifestando el Ayuntamiento que vería con sentimiento que no pudiese continuar ejerciendo, tanto porque ello implicaría no sentir mejora en la enfermedad y al propio tiempo se vería esta Corporación privada de los servicios que como Presidente y con su celo y actividad viene prestando al vecindario"*.

El problema de la salut que al·legava Pla i Farriols, probablement no era l'única causa de les seves ganes de dimitir: el 19 de desembre, ja el periòdic de Penina havia avançat que es remorejava que l'alcalde dimitiria i que el substituiria Cardona ⁶¹⁴.

El dia 19 de gener del 1892, Pla i Farriols va dimitir, d'alcalde i de regidor, adjuntant a la dimissió una certificació mèdica. A l'acta municipal d'aquell dia podem llegir: *"Resultando del mismo certificado que Dn Manuel Pla i Farriols padece hace años una angina granulosa relacionada con el reumatismo y el herpetismo de los cuales tiene frecuentes manifestaciones y que dicha enfermedad se ha mostrado rebelde a los diversos tratamientos locales y generales y que para evitar agravaciones conviene observar con mucho cuidado ciertas reglas higiénicas ...."*. El Consistori berguedà s'avenia a que Pla dimitís d'alcalde atenent que el càrrec podia resultar *"gravoso"* per ell, però no acceptava que també ho fes de regidor, *"cuando por su rectitud y sano criterio tan buenos servicios viene prestando al vecindario"*. En la mateixa sessió també va presentar la seva dimissió el regidor Josep Cardona i Llohís, també al·legat motius de salut i adjuntant la corresponent certificació mèdica. Els regidors es limitaren a no acceptar la dimissió de Cardona, ja que consideraren que era prova de bona salut, que continués exercint com a secretari de la Societat Canal Industrial de Berga, estar al front de la seva farmàcia i haver dirigit fins al darrer 31 de juliol el periòdic *El Faro Bergadán*.

Ambdues dimissions varen ésser recorregudes al Governador Civil, que acceptà la de Cardona i desestimà la de Pla i Farriols i a la vegada va amonestar al Consistori berguedà en aquests termes: *"se previene a este Ayuntamiento que se abstenga en lo sucesivo de adoptar resolución en los expedientes de incapacidad y excusa de los Concejales atendiendo a lo dispuesto en el Real Decreto del 24-III-1891"*.

Pla i Farriols va deixar d'assistir a les sessions municipals i a partir de la seva dimissió no acceptada, va presidir el Consistori, el primer tinent d'alcalde, Francesc Vila i Farriols, fins a l'estiu del 1893. Així, doncs, les eleccions provincials i legislatives del 1893 es celebraren ocupant accidentalment l'alcaldia, Vila i Farriols.

Esperant altres eleccions, liberals i carlins es proporcionaven com podien: *El Bergadán* del 9 d'abril, donava notícia d'un *"Viaje Triunfal"* de Marín al Districte, concretament, a Cardona i a Berga, *"repitiendo sus ofrecimientos, para todo cuanto se considerase de interés general al distrito, haciendo especial mención del Canal Industrial de Berga cuya importancia y utilidad reconoció, ofreciendo practicar en su apoyo cuanto se le indicase como necesario, incluso el solicitar de las Cortes una subvención, que consideraba muy justa y asequible, y para alcanzar la cual contaba con sobrados*

compañeros suyos de otras Cortes en la actual que no le negarían su voz, su concurso ni sus votos”⁶¹⁵. Com podem veure, els liberals berguedans sembla que volien donar a entendre que Marín, bo i que ara no era diputat, es preocupava més pel Districte que Llauder, que sí ho era.

Els carlins, també es promocionaven de la seva manera. *El Eco* del 18-VII-1891, anunciava que el dia 21, el “*Circulo Tradicionalista*” de Berga celebraria “*los días de D. Jaime de Borbón*”, amb una comunió general a les set del matí a l’església parroquial, amb una plàtica preparatòria a càrrec del Dr. Pla i música dirigida per Mn. Joan Reig. A les vuit del vespre, al teatre de la societat, “*grandiosa funció*”, que continuarà amb la representació del drama en dos actes titulat “*Lo Retorn de Palestina*”. Per cloure l’acte, “tendrá lugar una velada literaria-musical, en la que tomará parte el coro de la asociación cantando una difícil y celebrada pieza y un entusiasta himno a D. Jaime con acompañamiento de orquesta”⁶¹⁶.

Elecciones provincials

Les eleccions provincials varen suposar un nou enfrontament electoral entre carlins i liberals. *El Bergadán* del 27-VIII-1892, lamentava el suport que tots els governs, tant els conservadors com els fusionistes donaven a les candidatures carlistes, “*así Cánovas, como Martínez Campos, como Sagasta*”, per tot seguit, donar els noms dels candidats: de la candidatura carlista, aporten els noms que ha avançat “*La Comarca Leal*”: D. Carlos de Subirá Iglesias, D. Cayetano Buigas Monravá, D. Francisco de P. Masferrer Arguimbau, i hi ha notícia de que també es presenta un altre carlí, Josep de Rocafiguera. Afegeixen, “D. Carlos de Subirá Iglesias, acaudalado propietario de Cardona, que muchos votarían si no se presentase con el carácter de carlista, con lo que hace un homérico sacrificio, no sólo por perjudicar su elección, sino por el olvido a que evangélicamente resigna el inicuo fusilamiento de su ilustre abuelo atrozmente llevado a cabo en 1848 por un cabecilla carlista...”

La candidatura oposada, que Penina presenta com de caràcter en general independent, encara que alguns candidats tinguin caràcter d’oficials, la formen:

D. Alberto Rusiñol Prats (Fusionista)

D. Joaquín Badia Andreu (Conservador)

D. Manuel Soriano Sánchez (Reformista) “de cuya candidatura sustituyen muchos al último por D. Ramón Pietx Surinyach (Centralista)”. *El Bergadán* està a favor d’aquesta darrera candidatura.

En el mateix article informen de l’arribada a Berga de Ramon Pietx Surinyach, “candidato de los republicanos coaligados, siendo objeto de merecidas atenciones por parte de los más conocidos republicanos de Berga que aceptaron con gusto su candidatura”.

Els republicans també estaven dividits, perquè una vegada més es presentà Rusca, contra el parer de Penina: “Sensible: lo es que ese eterno candidato D. Federico Rusca Iglesias vuelva a presentarse en estas elecciones, pues sobradamente puede haber comprendido que el distrito no está por él. Si el comité posibilista que le ha propuesto, se dignase consultar a cualquier verdadero republicano de por acá, de seguro habría comprendido lo inconveniente de una candidatura que hará en esas elecciones el papel del perro del hortelano”.

Penina, per cloure l'article, té un record per Farguell de Magarola, que no es presenta: "sólo se lo dispensamos, por su deseo de descansar después de haberlo representado (al districte Vic-Berga) durante más de diez años, pero crea que al recordarlo con gusto, recordaremos también el instarle en otras elecciones para que vuelva a ocupar su puesto" ⁶¹⁷.

Alguns candidats visiten el Districte: Subirà i Buigas recorren el Districte i Llauder s'afegeix a l'expedició per donar-los suport; Rusiñol i Badia visiten Berga: una cinquantena de berguedans els han rebut al Pont de Miralles (La Baells). Els acompanyen Francesc Salvans, Jutge de Manlleu i Secretari de l'Associació de Fabricants i el Sr. Picas, fabricant de Borredà.

També han circulat cartes recomanant la candidatura de Rusiñol, Badia i Pietx. "Bajo sobre del Canal Industrial de Berga se ha repartido a los socios la candidatura de los Sres. Rusiñol, Badia y Buigas" ⁶¹⁸.

La victòria va ésser pels liberals, segons *El Bergadán*, els carlins van comptar amb 6.790 electors i els carlins amb 5242 ⁶¹⁹. Era el preàmbul del que succeiria a les eleccions legislatives.

Finirem l'any 1892 amb tres notícies rellevants: *El Bergadán* n° 823, 22-X-1892, informa que a l'*Ateneu Berguedà*, començaran les classes de 1ª ensenyança i música; i que el primer de novembre es començarà francès i aritmètica superior.

El Bergadán, n° 827, 27-XI-1892, dona la notícia que Ramon Pujol i Thomàs ha sofert un atemptat a la Colònia Rosal. Anava muntat a cavall i l'hi ha estat disparat un tret que l'ha ferit a l'espatlla, sense gravetat. No donen cap mena de detall sobre la possible autoria, el que ens fa pensar, atenent al lloc on es va produir, que es devia a afers relacionats amb negocis de Pujol o relacionats amb les contribucions i subhastes que tants enemics li ocasionaren.

També, segons *El Bergadán*, n° 828, 3-XII-1892, va patir un atemptat el tinent d'alcalde de Cercs, del que tampoc donen més detalls. Una situació de violència latent, sembla evident, ja que costa creure els motius d'aquests atemptats fossin privats i no s'insinués la seva intencionalitat.

Les eleccions legislatives del 1893

Hem tractat extensament la situació de l'Ajuntament de Berga i concretament en la situació de l'alcaldia per situar-nos en aquestes eleccions, ja que l'alcalde de Berga, com tots els que ho eren de les poblacions cap de partit, era la figura clau dels resultats electorals. És evident que l'Ajuntament de Berga, presidit accidentalment per un cunyat dels Rosal, era rosalista. També ens sembla evident que aquestes eleccions, amb l'eufòria carlina que hi havia per consolidar a Llauder, però amb Sagasta al cap del govern, les havien de guanyar els liberals, és a dir, Marín, ara recolzat per Pujol. La nostra hipòtesi és que Rosal que sempre havia fet elegir al liberal Marín, privat d'aquest candidat ara recolzat per Pujol i Penina, i no podent actuar obertament contra ell, va cercar una altra manera d'apropar-se als dirigents del partit liberal pensant en el futur – Martínez Campos havia estat nomenat aquell mes de març, capità general de Barcelona i ara ja era un bon amic de Rosal: el 1890 havia estat convidat per Rosal a visitar les seva colònia agrícola i industrial -, mentre, a la vegada, s'havia de continuar entenent amb els carlins que tornaren a presentar a

Llauder. En definitiva, en la conjuntura del 1893, Rosal sabia que tenia les eleccions perdudes i li calia moure's entre bastidors, per preparar les eleccions següents que serien les del 1896.

La campanya electoral degué ésser dura aquell mes de febrer i març: Fors visità Cardona, manifestant que no es presentava com a integrista, com deia *El Bergadán*, sinó com a conservador, com ja havia fet a les darreres eleccions; Marín, per qui *El Bergadán* demanava el vot, visità Berga, en un viatge qualificat de triomfal pels seus partidaris, que redactaren un manifest a favor del candidat; Llauder també va adreçar un manifest als seus electors i va visitar el Districte, acompanyat per Buigas i el vicari general de Solsona, va demanar el vot per ell.

La votació, els resultats, les celebracions i els desenganys

Detallarem alguns resultats que denoten la tupinada habitual:

BERGA, 5 de març	Secció 1 ^a	Districte 1,	Marín, 110 vots,	Llauder, 63 vots
	“ 2 ^a	“ 1,	“ 107 “,	“ 67 “
	“ única	“ 2,	“ 70 “,	“ 122 “

i, Juan Bautista Falcó, 2 vots.

Resum: 1140 electors, dels que no sabem quants en van votar, però anoten, 277 vots per Marín i 252 per Llauder, més els 2 vots de Falcó.

Mostra d'alguns pobles del districte:

ALPENS: Llauder, 43 vots; Marín, 36 vots; Emilio Castelar, 25 vots; J. Bta. Falcó, 1 vot.

LLUSÀ: Marín, 125 vots; Llauder, 45 vots

MONTMAJOR: Marín, 26 vots; Llauder, 21 vots

STA. MARIA MERLÉS: Marín, 3 vots; Llauder, 37 vots

PUIG-REIG: Marín, 74 vots; Llauder, 31 vots

LA VALLDÀN: Marín, 33 vots; Llauder, 9 vots

PERAFITA: Marín, 44 vots; Llauder, 42 vots; Mariano de Fortuny Portell, 8 vots.

VILADA I GUARDIOLANS: Marín, 50 vots; Llauder, 45 vots.

VIVER: Marín, 112 vots; Llauder, 11 vots.

Aquests resultats són una mostra del que reflexa l'acta general de l'escrutini del 5 de març, verificada a l'Ajuntament de Berga, que dona el següent resultat final: **Marín, 3.403 vots; Llauder, 2.271 vots;** Emilio Castelar, 25 vots; Mariano de Fortuny, 8 vots; R.J. Penina Sala, Jacint Vilardaga Cañellas i Cassimir Blanxart Ferrer (tots liberals berguedans), dos vots cada un, i, Juan Mª Ortí Lara i Frederic Rusca, amb un vot cada un.

L'acta fa constar que “*No aparece protesta ni reclamación de clase alguna*”, i Joaquim Marín Carbonell va ésser proclamat diputat a Corts pel Jutge que presidia l'escrutini general.

El Bergadán, de l'11-III-1893, sota el titular “Después de las elecciones”, anuncien que aquell mateix dia Marín i el seu fill Ricard, han iniciat un viatge a les poblacions de Gironella, Puig-reig i Cardona, acompanyats de l'alcalde de Cardona Sr. Artigalàs i dels senyors Figuls i Marbà d'aquella població, i dels berguedans Ramon Pujol i Thomàs, Jacint Vilardaga, Cassimir Blanxart i Carles Casals. Amb l'acostumada

barreja d'afers públics i privats que Penina acostuma a fer en el seu periòdic, en aquest mateix número, anuncia que s'ha traslladat a la seva nova casa de la Pl. de la Creu i denuncia les intervencions electorals a favor de Llauder, del vicari de Bagà i del capellà de Sant Salvador⁶²⁰.

El triomf liberal va ésser celebrat a Berga, amb un gran banquet en honor de Marín. Ocuparen la presidència, el President del Comitè Fusionista, Sr. Jacint Vilardaga; els senyors Puig, Malaret i Serra, de Puig-reig; Vaqué, de Cercs; Boixader, de Sant Julià de Cerdanyola; Cucharrera, de Gironella; l'alcalde de Cardona, Sr. Artigalás; l'alcalde de Bagà, Sr. Noguera; l'alcalde de Casserres, Sr. Canudas; els alcaldes de Llusà i Alpens; el Sr. Costa, de l'Ajuntament de La Pobla. Brindaren: Joan Oristrell, del comerç; Josep Pujol, mestre; Jaume Costa, metge de Borredà; Artigalàs, metge i Alcalde de Cardona; Cassimir Blanxart, advocat de Berga; Rafael J. Penina; Celestí Vaqué, de Cercs; Ramon Malaret, de Puig-reig; Josep Galard, advocat de Berga; Jacint Vilardaga, advocat i President del Comitè Constitucional; Francesc Sarraís, advocat de Berga; Manuel Piniella, secretari de Prats de Lluçanès; Esteve Noguera, alcalde de Bagà; Ramon Pujol i Thomàs, delegat del Banc d'Espanya i Llorenç Picart, notari. Aquesta relació de noms ens mostra alguns estratègics canvis de camisa, el més notori, el d'Esteve Noguera, de Bagà, amb la recent mort del seu cèlebre sogre⁶²¹.

La victòria electoral dels liberals a Berga va suposar una derrota per Llauder i els carlins que depassava l'àmbit del Districte. Jordi Canal⁶²² escriu: *“A Catalunya el gran derrotat fou Lluís Mª de Llauder, que intentava repetir com a diputat pel districte de Berga. El duc de Solferino, en canvi, no hi acudí a l'espera d'esdevenir senador per dret propi com a Gran d'Espanya.*

*“La indignació de Llauder, com a candidat i com a cap regional de Catalunya fou gran. Denuncià en tots els seus articles el falsejament de les actes i la violència emprada per les forces caciquils. El desenvolupament de les eleccions legislatives del 1893 li reafirmà les conviccions antiparlamentàries, com un dels elements del seu més i radical antiliberalisme. La seva campanya es convertí en un clam contra el parlamentarisme. Així, el manifest que va dirigir als electors del districte de Berga començava de la manera següent: **“Nuevamente se nos invita a ir a las urnas y se nos imponen las fatigas de la lucha electoral. Así lo quiere el parlamentarismo bajo cuyo yugo gemimos....”**. A la pàgina següent, Canal també escriu que Llauder no va sortir elegit, en bona part per la mobilització de les forces dinàstiques a Catalunya a fi de frenar l'ascens de l'organització carlista.*

La intervenció del Governador civil i un nou Ajuntament de Berga

Amb els liberals al poder i Marín novament diputat, els liberals de Berga es proposaren recuperar el poder municipal de Berga i aquesta tasca els l'havia de facilitar el diputat Marín Carbonell, amb el suport d'altres diputats. El també diputat a Corts, Albert Rusiñol es posà a la disposició de Penina⁶²³.

El 13 de juliol, Pla i Farriols tornà a la sessió del Consistori a ocupar el seu lloc de regidor, però no sabem a què obeí el seu retorn. A finals d'any s'havien de celebrar eleccions municipals, però per assegurar-se la victòria liberal, i aprofitant la situació precària del Consistori berguedà i el recent triomf de Marín, els homes de Pujol van voler assegurar-se prèviament l'alcaldia ja en aquell moment.

El nou governador civil, Sr. Larroca, va visitar Berga, si bé no es va fer publicitat del viatge i no podem precisar la data d'aquesta visita, sí, però, el seu objectiu.

El Bergadán del 2 de setembre, va publicar un article amb el titular “*Reconstitución del Ayuntamiento de Berga*”. L’articulista exposa que havent-hi vacants quatre regidories, el Governador va nomenar regidors a Segimon Bonet i Però, propietari i fabricant; Josep Blanxart i Grau, advocat i propietari; Joan Oristrell i Moré, del comerç; Joan Pla i Rosal, propietari, “... todos cuatro dignísimos vecinos de Berga, que reúnen las condiciones de ley por haber ejercido anteriormente en virtud de elección popular los mismos cargos y haberlos desempeñado a satisfacción de Autoridades y vecindario”.

Apunten a que va haver-hi divisions i crítiques entre les faccions locals, pel fet de que Marín hagués suggerit aquests noms i el governador els hagués nomenat. Penina va justificar aquesta decisió governativa ⁶²⁴.

En el mateix número d’*El Bergadán*, donen dues notícies més, entre altres, que donen idea de la nova situació: el “*Casino Canal*”, per no cabre al seu estatge, donat el número de socis, s’han traslladat a Cal Jan Farrera, propietat de Joan Pla Rosal, recentment nomenat regidor. És a dir, subtilment informen de la seva influència al centre canalista.

La segona és la de que Valentí Marín Llobet, fill del diputat, acabats els estudis de Dret, passa una temporada a casa de l’advocat Penina. Creiem que no cal comentar la intenció de la publicació d’aquestes notícies ⁶²⁵.

A l’acta municipal del dia 28 d’agost, podem llegir l’ofici que, amb data del 25 del mateix mes, ha enviat al Consistori el Governador Larroca, en què destitueix d’alcalde i regidor a Pla i Farriols, per haver abandonat els seus càrrecs en no acceptar-li la dimissió. En un segon ofici del mateix dia, Larroca per cobrir les vacants de Pla, Florejachs, Cardona i De Martín, és a dir, la tercera part del Consistori, nomena interinament Segimon Bonet i Però, Josep Blanxart i Grau, Joan Oristrell i Moré, i Josep Pla i Rosal, que d’acord amb la llei municipal vigent “*ocuparán las vacantes por el orden que queda consignado, siempre que por elección hayan pertenecido a este Ayuntamiento en bienios anteriores y no resulten legalmente incapacitados*”.

A la sessió del 7 de setembre es llegeix un ofici de Larroca nomenant alcalde a Bonet i Però, fins a la pròxima renovació de l’Ajuntament, “*por haber sido admitida a Dn. Manuel Pla y Farriols la dimisión que ha presentado de su cargo*”. Amb aquesta acceptació de la dimissió donada a conèixer el 7 de setembre, creiem que Larroca va voler suavitzar l’escàndol que degué moure la destitució del 25 d’agost.

El Bergadán del dia 9 de setembre celebrava el nomenament de Bonet i Però, festejat “con aplauso de muchos liberales de esta ciudad, que han visto con sentimiento durante 13 años alejados sus amigos de la presidencia del municipio. El público en general espera mucho del celo, actividad e independencia del nuevo Alcalde y sólo desea ocasión de aplaudirle” ⁶²⁶.

Els liberals berguedans el dia 7 de setembre remeteren una carta a Marín, agraint-li l’“*encumbramiento al poder del partido liberal en esta localidad*”. La llarga llista de signatures, l’encapçalava les de Bonet i Però, Penina, Oristrell i Pla Rosal ⁶²⁷.

A darrers de setembre, el diputat Marín va visitar Berga on va ésser rebut triomfalment per l’Ajuntament i els canalistes, i representacions d’altres poblacions del districte. Marín, que s’hostatjava al domicili de Penina, va visitar les obres del Canal Industrial i no va estalviar-hi promeses, com ja era d’esperar.

De tots aquests viatges o “*excursiones*”, però, la més interessant va ésser l’efectuada al que actualment coneixem com Castellar del Riu ⁶²⁸.

En els anys que ens ocupen, el Riu de Castellar era gairebé un “feu” de Ramon Pujol Thomàs i d’ací la importància simbòlica de l’excursió de l’ex-rosalista diputat Marín a la propietat del Riu de Castellar. El relat del viatge el fa *El Bergadán*. L’article comença amb una crítica al camí: Rosal obria l’actual carretera de Berga a Sant Llorenç de Morunys, amb la vista posada en els boscos de Llinars, però els interessos de Pujol eren uns altres, es a dir, que la carretera de Sant Llorenç passés per Castellar del Riu, on ell mateix també i posseïa boscos. *El Bergadán* exclama: “¡lástima que las anteriores administraciones municipales de Berga tuvieron al derrochar millares de pesetas en aquella infructífera y nunca viable carretera y jamás interminable carretera de Capolat, en vez de invertir las en la utilísima y bajo todos los puntos de vista necesaria carretera de Berga a San Lorenzo de Morunys, pues con lo gastado en aquella estéril obra, habrían podido el centenar de expedicionarios recorrer el camino hasta el Riu de Castellar en cómodos carruajes, en vez de tener que ir en malos mulos 27, y número mayor a pié”.

Al programa d’excursió, tampoc va faltar-hi la celebració d’una missa. Es justifica d’aquesta manera: “los amigos de la libertad, son quizás, y sin tal vez, más religiosos que sus adversarios políticos” i en conseqüència, van oir devotament una missa a la parroquial del Riu. En aquesta celebració, van fer-hi d’escolans els advocats Valentí Marín Llobet i Jacint Vilar daga.

Va seguir un gran banquet, amb brindis i discursos. Rafael J. Penina es va dirigir a Ramon Pujol Thomàs, “*delegado del Banco de España en este Distrito*” i entre altres elogis li va dir que, “después de haber sido el salvador de Berga como Alcalde por sus excelentes disposiciones administrativas durante las azarasas circunstancias de la cruel y sangrienta guerra civil desde de 1872 a 1875, vino siendo jefe del partido liberal de la localidad, a cuyas órdenes triunfamos y fuimos derrotados cuando se retrajo, por lo que se le apremiaba a que no dejara la dirección de sus amigos políticos locales, pues con ella, y el apoyo del Sr. Marín en Cortes y del Sr. Badia en la Diputación, era seguro el predominio en el Distrito de los verdaderos amantes de la libertad y prosperidad de la hermosa comarca bergistana”.

A l’excursió liberal també s’hi afegir el general Maroto, Intendent d’Administració Militar, que estiuejava a Berga ⁶²⁹.

En el mateix número, *El Bergadán* també donava la notícia de què Bonet i Però rebaixaria una pesseta l’impost per llauna de petroli i declarava, “*estoy dispuesto a atender cuantas reclamaciones se me hagan por cualquier concepto por mis administrados*”. Aquesta qüestió era polèmica perquè per finançar la subvenció de l’Ajuntament a les obres del Canal, Rosal havia gravat els consums i havia estat fortament criticat per Penina, al·legant que amb aquest increment sobre consums, l’ajuda al Canal la pagarien els més pobres de la població. Si aquesta disposició podia resultar popular, Bonet i Però també prenia una altra mesura que en devia ésser menys: fer inspeccionar totes les cases que es serveixen d’aigües de l’Ajuntament, pels abusos que es feien. Regar els horts urbans fraudulentament, amb aigua de la xarxa pública, ha estat un mal endèmic de la població.

La divisió entre els regidors que romanien al Consistori i els nomenats per Larroca va ésser d’antologia. L’alcalde Bonet i Però, ben aviat es va veure desbordat pels esdeveniments: ja el 10 de novembre va haver de suspendre la sessió municipal en mig d’una gran cridòria de regidors en no haver inserit al Butlletí Oficial de la Província la subhasta de l’empedrat del carrer de les Canals amb la clàusula “*de pagar si hay fondos en la Depositaria de este Ayuntamiento*”, que el ple no havia acordat. L’alcalde que era un petit fabricant, se les havia de fer amb el procurador Huch i Guixer que comandava els regidors carlins. Innocentment, Bonet i Però va admetre que aquesta clàusula li havia fet introduir ell mateix “*para salvar su responsabilidad pues podría*

darse el caso de que al vencimiento de los plazos no existieran fondos". Naturalment, aquest argument va ésser refutat esgrimint, que les responsabilitats que agafa l'Ajuntament en ple no es podien pas particularitzar en la presidència, "y como varios a la vez hicieron uso de la palabra manifestando lo que queda dicho, el Señor Presidente levantando la sesión y protestando de ello los SS. Concejales por no haber terminado el orden del día", es va acabar la sessió com el rosari de l'aurora. Altres sessions havien acabat de manera semblant.

Unes noves eleccions municipals: Rosal volia recuperar el poder municipal

Amb aquestes divisions s'havien de celebrar les eleccions municipals. Com en totes les eleccions s'havia de constituir prèviament, la Junta Municipal del Cens, clau de tots els fraus electorals. Agustí Rosal tornà a intervenir directament en aquestes accidentades sessions.

Hem dit reiteradament que l'objectiu d'aquest treball es limita a estudiar el caciquisme en les eleccions legislatives, fent alguna referència complementària a les municipals i provincials. N'hi hem hagut de fer més de les que hauríem volgut, sobretot en aquest capítol. Hi insistim, encara, per il·lustrar les pràctiques del caciquisme local, que no eren pas solament les barrabassades grolleres que s'expliquen com anècdotes. Ens limitarem a resseguir *El Bergadán*, perquè Penina va ésser el gran protagonista d'aquestes eleccions.

Penina es dirigeix als electors des del seu periòdic el dia 18 de novembre per dir-los que s'havia reunit "La Junta Municipal del Censo de Berga", i que Llorenç Picart, com a notari, havia aixecat acta del que havia de redactat el Secretari; també informa d'una discussió entre Rosal i Huch, i, finalment, que Bonet i Però havia aixecat la sessió. En aquell acte també hi era present el Jutge Manubens, "que consideramos estaba de más allí, por razón del cargo judicial que desempeñaba". L'article, que signa La Redacció, acaba dient: "Bergadanes: prescindid de opiniones al votar concejales, no os fijéis en si un candidato es liberal o carlista, u os lo presentan como tal de uno y otro partido; atended únicamente a las circunstancias de la persona que todos podéis apreciar, porque aquí todos nos conocemos, y podéis saber quién podrá mejor interesarse y defender todo lo que a Berga convenga".

Com deia Penina, tots es coneixien, i per aquest motiu insistia que no havien de témer a Rosal: "No temáis a los caciques, ni os amedrenten las imposiciones de aquellos que si os pagan vuestros servicios, quedáis en paz, pues tan necesario es el que sirve, como el que necesita de los servicios, que muchas veces, gracias debe dar de que pagando le sirvan. Contad con toda libertad para usar de vuestro derecho, con toda garantía de la autoridad para que podáis usar libremente de él y con toda defensa de cualquier atropello que por el uso de vuestra libertad, intente cometer algún cacique, pues lo garantiza y sabéis que nunca ha faltado a su palabra, La Redacción".⁶³⁰ De fet, Penina s'oferirà a defensar gratuïtament els imputats en causes electorals contra Rosal.

El Bergadán s'anava fent ressò de l'actualitat: Penina que en el seu moment ja va informar, condemnant-lo, de l'atemptat sofert per Martínez Campos a Barcelona, ara informa de les bombes del Liceu: Marín i la seva família, van sortir-ne il·lesos, Albert Rusiñol, amb una ferida lleu i, l'esposa de Santiago, amb cinc ferides de consideració.

Sota el titular *Lógica anarquista*, escriurà que 400 famílies de treballadors del Liceu, han quedat sense feina ⁶³¹.

Les eleccions municipals i els seus conflictes

El 25 de novembre, sota el titular "EXTRAÑEZA" escriurà que "La causó que más de 15 Sacerdotes acudiesen a las urnas para votar la candidatura carlista, según se nos ha asegurado, ocurrió en las anómalas elecciones del martes de esta semana", i com a notícia d'"ULTIMA HORA", escriurà que el dia 21, dimarts, es celebraren les eleccions municipals, quan encara no s'havia firmat l'acta per l'elecció d'interventors, i es pregunta, el per què no es va poder firmar aquesta acta: "Débase pura y sencillamente, y preciso es que conste, para vindicación de este morigerado pueblo y del Sr. Alcalde, al incalificable obstruccionismo del ex-alcalde Rosal y secuaces paniaguados, que imposibilitaron las formalidades legales a su tiempo, para evitar se verificasen las elecciones, mientras por otra parte solapadamente acudieron con todas sus fuerzas, el martes 21, en que por orden superior se verificaron de un modo y forma que sólo puede servir para cumplir lo ordenado con arreglo a la Ley, pero que según las disposiciones de ésta no puede alcanzar validez alguna". Els obrers de cal Rosal anaren a votar formats en companyies, també 15 capellans, mentre 30 més es quedaren a casa donant testimoni del seu ministeri, "que no les permitía tomar parte activa en tan candentes y personales luchas" ⁶³².

Ja hem vist com, per Penina, aquestes eleccions s'havien d'anular. El 2 de desembre es torna a ocupar del tema, per acabar donant la notícia de que l'alcalde Bonet i Però havia estat cessat.

Relata que després de dues sessions, la Junta Municipal del Cens, es va constituir, per miracle, "pues el cacique sempiterno de esta localidad D. Agustín Rosal y Sala, con impertinencia e intemperancia promovió y provocó continuados altercados, ayudado de sus asalariados"; pactà amb els carlins i el recolzaren. En vista del fets, proposa iniciar una campanya per reclamar la nul·litat de les eleccions.

I com a notícia d'"Ultima hora", fa balanç del que havien estat les eleccions: "Tal **imbroglio** se ha movido con las últimas elecciones municipales de Berga, que para explicarlo a fin de que nuestros lectores pudiesen formar exacto concepto de lo ocurrido, necesitaríamos ocupar una docena de números de *El Bergadán*" (text en negreta en cursiva a l'original).

Penina continua dient que l'afany de notícies no té espera i de moment, es limitarà a manifestar: "... que las elecciones se verificaron extemporáneamente a pesar de la buena disposición del Alcalde Sr. Bonet; que los que imposibilitaron las operaciones preliminares fueron los carlistas a cuyo frente se puso como director y jefe el conocido fabricante, D. Agustín Rosal y Sala; que el partido liberal se retrajo al ver la inutilidad de luchar, porque todo debía resultar nulo, que además de un proceso que se sigue contra los concejales suspensos, estos han incoado otro contra el Alcalde y Juez ejerciente, que el Juez propietario recusado en la primera causa está siguiendo con una actividad pocas veces vista, que nada podemos decir de ambas causas porque lo veda el secreto del sumario, y que hoy ha dejado el cargo de Alcalde para el que fue nombrado de Real Orden, D. Segismundo Bonet y Però, que lo ha desempeñado durante tres meses con el mayor celo e integridad, en forma y de manera que ha merecido los plácemes de todo el vecindario que siente y cada día sentirá más haya sido tan corto el mando del inteligente y probo bergadán D, Segismundo Bonet y Però, que al hallarse con el mando y autoridad que dan un nombramiento de R. O, y la

voluntad popular demostrada en anteriores elecciones, ha olvidado toda idea política y todo compromiso de partido, para no dedicarse a otra cosa que a la mejor administración de los intereses de Berga". Clou l'article, fent vots perquè Bonet ben aviat torni a presidir el Municipi ⁶³³. El maig del 1895, Segimón Bonet i Però va ésser absolt. S'havia encarregat de la seva defensa l'advocat Francesc Moragas Barret ⁶³⁴.

Penina es va proposar, com ja havia anunciat, que les eleccions fossin anul·lades. El passos a seguir eren, primer recusar els possibles jutges i que actués com a tal, el jutge municipal suplent que era el seu germà Ramon. Segons testimoni oral d'un fill de Ramon, Joaquim Penina Ruiz, va haver-hi un daltabaix familiar. Joaquim Penina Ruiz no sabia res d'aquestes eleccions concretes, segons va manifestar-me, però sabia que els germans Ramon i Joaquim Rafael Penina i Sala es van enemistar de per vida, per unes eleccions de Berga. Ell creia que el seu pare era jutge i sabia que el seu oncle li volia fer anular el resultat d'un es eleccions fraudulentament. La seva mare, que era una persona molt íntegra, es va oposar radicalment a que Ramon Penina cometés aquest frau i, pressionat per ella, es va inhibir. Aquesta informació va donar-me-la personalment, Joaquim Penina Ruiz en una única entrevista que vàrem tenir, poc abans del seu traspàs, orgullós de la seriositat dels seus pares, contraposant-la amb les maneres del seu oncle que qualificava d'"*ovella negra de la família*".

El cert és que no podent comptar amb el seu germà, que li feia de procurador, Rafael Joaquim Penina i Sala, va decidir actuar de Jutge ell mateix. Va redactar un informe que aportem en un annex, que ens sembla d'antologia en el món de la literatura del caciquisme. Annex nº 37.

Aquests processaments o similars de regidors sovintejaven en moltes eleccions; s'allargaven mesos i mesos i, alguna vegada, algú anava una temporada a presidir. Normalment, acabaven arxivant la causa. D'aquesta sembla que no se'n va parlar més.

3/ Subperíode: els grans industrials establerts a la Comarca, com a candidats del tornisme, 1896- 1905.

Introducció

Aquest tercer subperíode, que es caracteritza per les grans tensions entre els partidaris de Ramon Pujol i Thomàs i Agustí Rosal i Sala és el que correspondria al bipartidisme o tornisme, que al Districte de Berga seria molt *sui generis*, per la rivalitat personal entre els dos personatges esmentats. La realitat, però era més complexa: Rosal, fins aleshores imbatible, es veurà forçat a discutir l'acta del Districte amb altres industrials establerts al territori, d'igual o àdhuc més poder del que ell mateix gaudia: Ll. Pons Enrich, industrial cotoner i el futur Comte de Fígols, J. E. De Olano, industrial miner. A aquests candidats, l'Agustí Rosal hi oposarà el seu germà Antoni. Penina morirà prematurament i R. Pujol i Thomàs quedarà sol com a agent electoral de Pons i Olano.

Esgotat el recurs electoral del canal industrial, el substituirà el del traçat del ferrocarril del Llobregat d'Olvan a Guardiola de Berguedà, que decidirà alguns resultats electorals. El catalanisme entrarà en el joc electoral amb el *Foment Regionalista*,

adherit a la *Unió Catalanista*. El Carlisme hi romandrà. El caciquisme es farà més evident que mai.

Cap. 9. Les eleccions del 1896. Marín – Antoni Rosal

A l'Estat, el tornisme de la Restauració funcionava: el 23 de març del 1895 es formava un nou govern de Cànovas i s'havia d'anar a unes noves eleccions, que són les que estudiarem en aquest capítol, que acabarem amb l'assassinat de Cànovas el 8 d'agost del 1897.

Aquest subperíode l'hem caracteritzat com el de la intervenció directa dels grans industrials en la política. Hem de dir que en realitat foren solament dos: Agustí Rosal Sala, que en aquestes eleccions va presentar al seu germà Antoni i, poc més tard, Lluís G. Pons Enrich. Encara que indirectament, ja hi participarà l'Ollano de Fígols ben aviat.

En aquestes eleccions del 1896, l'Antoni Rosal va presentar-se, encara que amb l'etiqueta d'independent, pel partit liberal i Marín, recolzat pels liberals locals, aquesta vegada, pel partit de Cànovas, és a dir, pel partit governant. Aquestes eleccions i l'anterior període de Marín com a diputat liberal, desmenteixen, una vegada més, l'explicació, tant repetida, del *tornisme* berguedà: els carlins amb Rosal i els liberals amb Pons. El malentès ve d'Ignasi Terradas⁶³⁵, que va limitar l'estudi de la premsa berguedana a una lectura superficial del llibre de Sistach- Martín, tantes vegades citat. Escriu: "La premsa liberal considerava els Rosal carlistes i cacics destacats del partit de Berga. Durant l'època dels partits que s'alternaven, liberals i conservadors, els Pons van assumir el paper liberal i els Rosal el conservador i es van presentar per diputats".

Pel que fa al tornisme al Berguedà, Xavier Tornafoch⁶³⁶ ha escrit: "El tornisme polític es fa no des de la sobirania popular, sinó des de les institucions polítiques de l'estat, dominades per conservadors o liberals, segons les èpoques i les zones". Aquesta, creiem que és la realitat. A partir de la mateixa, els Rosal en presentar-se directament l'Antoni, reforçaran l'estructura dels seus agents electorals, a qui donaran el nom de "Partido de la Administración", i com a orgue del mateix publicaran el periòdic *La Verdad*. L'agrupació de Pujol-Penina es passarà a denominar "Partido de los Independientes", amb *El Bergadán*, com a capçalera de combat contra Rosal. Uns i altres negociaven el diputat a qui donarien l'acta amb els caps dels partits de torn.

Amb les tupinades de rigor, a les eleccions del 1896, Marín va ésser proclamat diputat, però amb aquesta victòria, no es va pas acabar la guerra electoral, que va continuar durant tota aquella curta legislatura, finida per l'assassinat de Cànovas.

Els Rosal, per mediació del diputat liberal per Solsona, Joan Maluquer Viladot, van aconseguir que l'acta fos declarada greu, en base a un impugnació de les eleccions, pels fraus comesos, dels que donava fe el notari dels Rosal, Llorenç Picart, de Berga; per la seva banda, Pujol presentava una contra impugnació de la que també donava fe el seu notari. Mariano Redondo, també de Berga. La legislatura es va acabar, com dèiem, amb la mort de Cànovas el 8-VIII-1897, sense que les Corts haguessin resolt l'acta de Berga.

Després de les eleccions legislatives vindrien les provincials i les municipals. Hi dedicarem especial atenció, perquè la tensió entre les dues agrupacions electorals va ésser extrema: uns i altres entenien que els resultats obtinguts en aquestes dues

eleccions, legitimarien o deslegitimarien els recursos presentats a Madrid per decidir qui havia d'ocupar l'escó a les Corts.

A partir d'aquestes eleccions, doncs, les pugnes electorals no es dirimiran, a nivell local, entre liberals i conservadors, sinó entre els "partits" dels "Independientes" i de la "Administración", és a dir, entre els candidats recolzats per Ramon Pujol Thomàs i els recolzats per Agustí Rosal Sala.

Amagar, o no fer pública la marca d'un partit, a Berga no era cap novetat, ni amb els carlins, que ja era habitual, ni amb els liberals. Com a exemple, direm que a finals del 1894 es va formar un "Comité Liberal Conservador". *El Bergadán*, dóna el nom dels que formen la Junta, on hi trobem personatges de diverses tendències, àdhuc oposades:

Josep Blanxart i Grau,	President
Antoni Florejachs Ros,	Vice-president
Joan Vilajuana Serra,	Vocal
Marià de Gironella i de Senespleda,	Vocal
Antoni Casals Cluet,	Vocal
Feliu Sagalés Casellas,	"
Eusebi Gassol Torrents,	"
Pere Viñas Ribera,	Secretari
Llucià de Vilardaga Prat,	Vice-secretari.

"Dicho Comité, a la par que se ofrece a V. para cuanto pueda serle útil, espera le prestará su valioso apoyo para todas las cuestiones que sean del país o del partido". Per la seva banda, *El Bergadán* afegeix: "Al agradecerlo, podemos asegurar al Comité que nos tendrá siempre a su lado en toda cuestión, que, **sin ser de partido**, sea de interés del país"⁶³⁷.

El pas del temps no canviaria pas aquesta pràctica d'aparent distància dels partits establerts: ni a les eleccions que van dur la República el 1931 els berguedans van anar les eleccions municipals representant públicament un partit, ni ho van fer en les primeres eleccions de la transició, després del franquisme. Es presentaren agrupacions electorals que tothom sabia, però, qui representaven.

Les actes electorals continuarien essent falsejades, en aquestes eleccions i en les successives, però en aquestes del 1896, Rosal inicià la tàctica de fer-les intervenir perquè fossin declarades *greus*, si el seu germà no era l'afavorit. D'aquesta manera evitava que fos reconegut el candidat rival.

Capítol 10. Les eleccions legislatives del 1898. Ferrer Vidal – Rosal

Varen ésser unes eleccions especialment tenses. Marín desaparegué de l'escena a l'haver-se presentat pels conservadors en les eleccions anteriors; l'Agustí Rosal tornà a presentar el seu germà Antoni. Pujol i els seus es disposaren a guanyar les eleccions amb els fusionistes que, interessats en aquest triomf, no dubtaren a desplaçar a Berga a Josep Comas i Masferrer a presentar el candidat. Un candidat que renuncià a darrera hora obligant-los a improvisar a última hora, la candidatura de Joan Ferrer- Vidal.

Les eleccions varen ésser especialment violentes –un mort a Casserres- i finalment l'acta es va entregar a Ferrer Vidal. Amb impugnacions i contraimpugnacions per frau, l'acta també va ésser declarada greu.

Rosal dominava novament l'Ajuntament de Berga i el Consistori berguedà es va implicar en problemes derivats del transport del carbó de Fígols, per l'interior de la població, que van arribar a prohibir, perjudicant els interessos de l'empresari miner, Olano i del fabricant Pons Enrich, entorn, també, al traçat de les vies ferroviàries. Tot aquest enrenou va portar una gran inestabilitat a la vida municipal, amb denúncies i canvis d'ajuntaments, com un capítol més de la brega oberta entre Rosal i Pujol.

Capítol 11 . Les eleccions legislatives del 1899. Rosal – Pons Enrich.

En les eleccions del 1899, per fer front a Rosal, recolzat pels catalanistes, es presentà per primera vegada l'industrial tèxtil, Lluís G. Pons Enrich, recolzat per l'Olano.

Tot l'enfrontament electoral es va desenvolupar entorn al traçat del ferrocarril miner: Pons, Olano i la gent de Pujol defensaven la continuació de la via fèrria fins a Guardiola, seguint el curs del Llobregat, mentre Rosal, va fer bandera electoral amb la promesa de fer passar el ferrocarril per Berga. Amb aquesta falsa promesa va guanyar l'escó l'Antoni Rosal, provocant el desengany de part dels catalanistes que l'havien recolzat.

Des d'aquestes eleccions fins les del 1905, l'Antoni Rosal i Ll. Pons Enrich practicaran el *tornisme*, entre polèmiques locals.

Capítol 12. Les eleccions legislatives del 1901. Rosal – Pons Enrich.

Aquestes eleccions es van celebrar el maig del 1901. Més que les eleccions, ens sembla interessant l'etapa prèvia: els catalanistes es dividiran al considerar-se, part d'ells, enganyats pels Rosal; continuarà la polèmica pel ferrocarril i per l'actuació de l'Ajuntament de Berga que actuà a favor dels Rosal; a l'octubre del 1900, es produí un frustrat aixecament carlí; les eleccions a diputats provincials foren, per primera vegada amb candidats per Manresa- Berga.

Amb tots aquests precedents és obvi que les eleccions legislatives serien polèmiques.

Capítol 13, les eleccions legislatives del 1903. Rosal – Pons Enrich.

Capítol 14, les eleccions legislatives del 1905. Pons Enrich – Rosal.

Clourem aquest tercer subperíode dedicant el cap. 13 a les eleccions del 1903 i el 14 a les del 1905, pel fet d'haver dedicat un capítol a cada una de les eleccions celebrades. Les dues compteses electorals podrien anar plegades: creiem que es podrien definir com les del cansament dels electors. Esgotats, de moment, els temes locals susceptibles d'ésser interessants i polèmics, les rivalitats es produiran per les opcions polítiques: Pons Enrich i els liberals que el recolzen, cada vegada més, s'oposaran als catalanistes. Aquests darrers, molt dividits entre els provinents del carlisme i petits grups, més radicals i republicans.

Capítol 9

Les eleccions legislatives del 1896. Marín Carbonell – Antoni Rosal, amb l'acta declarada greu

Context polític i social

La preparació de les eleccions

Amb l'alcaldia de Francesc de Martín hi hagué pau a Berga i l'alcalde meresqué elogis unànims. Per substituir com a diputat provincial a Albert Rusiñol que havia ocupat un escó a les Corts, es presentà un sol candidat, Bartomeu Bosch i Puig, recomanat pel mateix Rusiñol i Marín. El candidat va ésser admès per totes les parts en litigi permanent i *El Bergadán* es va limitar a manifestar la seva sorpresa de què els carlins no haguessin presentat candidat propi ⁶³⁸.

Amb aquesta aparent tranquil·litat electoral berguedana, el 23 de març del 1895, Cànovas formà el que seria el seu darrer govern. Calia prendre posicions cara a les properes eleccions que havia de convocar. Marín va ésser a Solsona amb motiu de la consagració del bisbe Ramon Riu i Cabanes⁶³⁹ i aprofitant aquest viatge, va visitar el Districte, ja amb clau electoral. Marín va visitar Alpens i Berga. En aquesta darrera població, convidat per Ramon Pujol Thomàs i va passar el dia. També, convidat per la família Pujol, va assistir a uns solemnes funerals celebrats al Riu de Castellar, pels difunts de la família, (havien mort les esposes dels germans Ramon i Pere Pujol Thomàs recentment). El dilluns, Marín va acceptar la invitació del Jutge de La Baells, Sr. Calmet, i el dimarts va visitar les obres del Canal, “*y la preciosa finca que a orillas del Llobregat posee D. Marcelino Buxadé, accediendo a las repetidas instancias del ilustre autor del Canal Industrial de Berga*”. ⁶⁴⁰

El primer de novembre, *El Bergadán* s'ocupa d'un nou viatge de Marín que ha visitat les carreteres, de L'Alfar a Bagà, que aviat, diuen, s'acabarà, i de La Pobla de Lillet a Ribes i, de Ribes a Puigcerdà i Ripoll. Per Penina, “*siguen las mejoras que han de transformar este abrupto país en un verdadero edén*”, naturalment, per la intervenció de Marín.

D' *El Noticiero Universal*, n'aporten els noms dels propers candidats per les Corts, que acaba de publicar: Marín Carbonell, com a ministerial “*encasillado, como se dice*”; Ll.Mª de Llauder, pels carlins, i com a integrista, el reputat Notari de Barcelona, Joan Manuel Fors d'Oliver. Sense anomenar-lo, ja apunten la candidatura de Rosal: “*Además se está haciendo hace días propaganda por amigos officiosos a favor de un acaudalado fabricante, de reconocida y comprensible influencia en esta localidad; y en fin, podremos decir éramos pocos y parió la abuela, también un diario de Barcelona nos regala un silvelista que no nos explicamos por donde vendrá*” ⁶⁴¹.

Hem vist que el periòdic de Penina, ja a primers de novembre apunta a que “amigos officiosos” promouen la candidatura d'un dels germans Rosal. El 21 de desembre ja són més explícits: Pla i Farriols i els caps de la Junta Tradicionalista del Districte, preparen la candidatura d'un Rosal i amb aquest objectiu, remetent cartes de tempteig. El conegut carlí Josep Grandia de Vallcebre, ja ha contestat a Pla. També escriuen que un propietari i un procurador de Berga, fan gestions perquè Manuel Planas i Casals, (cap del Comitè del Partit Liberal-Conservador) nomeni candidat oficial a un dels dos germans Rosal ⁶⁴².

Grandia, però, no acceptà la candidatura de Rosal. Sota l'irònic titular "Hasta aquí nada pecaminoso", Penina comenta la resposta de Grandia a la carta de Pla i Farriols, on manifesta que "carlista nació, para la patria en combate me batí y para la patria moriré". Amb aquest precedents, s'oposa a la candidatura de Rosal⁶⁴³.

El dia 11, és el mateix Pla qui es dirigeix a Grandia per desmarcar-se de la carta remesa en nom seu, "... su contestación a mi carta que mis correligionarios políticos le dirigieron más por su propia voluntad, o por mandatos superiores, que por indicación mía..."⁶⁴⁴.

"La Verdad", periòdic dels Rosal

Agustí Rosal, al fer entrar al seu germà Antoni tant directament en política, com era el presentar-lo per diputat a Corts, necessitava un periòdic a la seva mida i sota la seva estricta disciplina per defensar els seus interessos i contrarestar els efectes de la premsa de Penina. Ja no es podia conformar amb el suport poc fiable de la premsa carlina de la que també li convenia desmarcar-se fora del Districte per presentar l'opció liberal-conservadora, que, sense fer-ho explícit, era la que havia mantingut fins aleshores, coincidint i alhora competint, amb Ramon Pujol Thomàs.

La capçalera del periòdic rosalista serà *La Verdad*, que ja havia estat la d'un periòdic integrista manresà.

La Verdad va aparèixer com a "*Semanario Independiente. Defensor de los intereses morales y materiales del Partido de Berga*", coincidint amb les altres publicacions en aquest objectiu, però aquest, amb lletres de major tamany, afegia, "SE PUBLICA PRÉVIA LA CENSURA ECLESIAÍSTICA". A partir del nº 28, del 24-X-1896, a més de *Independiente* i *Defensor de los intereses morales y materiales del Partido de Berga*, es proclamarà, "*ORGANO DEL PARTIDO DE ADMINISTRACIÓN*", l'agrupació electoral de Rosal que actuava com un partit local. S'imprimia a la Impremta de Quirze Casals, que era la dels carlins. L'exemplar més antic que hem pogut consultar és el nº 7, corresponent al 23-V-1896, per tant, no comptem amb el nº 1, que raonablement, cal pensar que fou en el que anunciaven el seu programa i intencions.

Com de seguida veurem, però, es tractarà del medi de premsa amb que s'armen els rosalistes per a intervenir en la vida política de la demarcació on actuen, organitzats, com dèiem, en el que denominen Partit de l'*Administración*. El seu gran adversari, serà *El Bergadán*, de Penina, primer i, a partir de la prematura defunció d'aquest, la premsa que dirigirà i redactarà directament Ramon Pujol i Thomàs, amb la capçalera *El Tagast*. *La Verdad*, morirà, amb el moviment de Solidaritat Catalana.

Com també ja hem dit, en aquesta època, R. Pujol Thomàs liderarà el partit dels *Independientes*. Pel tàndem Penina-Pujol, el partit de l'*Administración*, serà sinònim de la "*mala administración*", i *La Verdad*, serà la mentida, i això darrer, ho expressaran imprimint *La Verdad*, amb les lletres invertides.

El director de la nova publicació va ésser el procurador Josep Piquer Rosal, gendre del notari Llorenç Picart, que ja hem trobat treballant per Rosal en anteriors eleccions. En aquest mateix capítol veurem com Piquer, en aquells anys va començar una fructífera carrera econòmica, en perjudici de Pujol, i de la seva carrera política, direm que va culminar essent diputat provincial (1921-1924), per intervenció del Comte de Fígols. El seu rosalisme va resultar una inversió rendible.

Podem intuir la línia seguida per *La Verdad* ja des de la seva aparició, però ja hem avançat que no hem pogut consultar els primers exemplars publicats. Ens limitarem a aportar que en el seu nº 1, va publicar una “carta” suposadament remesa per Pla i Farriols. Aquest, va respondre, desqualificant *La Verdad*, que per boca d’ell, havia insultat a Marín ja en el seu primer número publicat, segons *El Bergadán* del 4 d’abril. En aquesta mateixa data, també informava que el procurador Llucià de Vilardaga, fill del temible D. Laureano (que moriria l’any 1900, als 74 anys), també defensaria gratuïtament els electors coaccionats per Rosal ⁶⁴⁵.

Els candidats

A primers de març, *El Bergadán* anunciava el nomenament de candidats: sota la presidència de Manuel Planas i Casals, del Comitè Regional del Partit Liberal-conservador, pel Districte de Berga, havia estat designat candidat, Joaquim Marín Carbonell ⁶⁴⁶.

Ja amb el candidat nomenat, *El Bergadán* comença la campanya per Marín. El 31 de març, Penina s’adreça “*A los electores del Distrito de Berga*”, per dir-los que la campanya serà dura. Els posa en antecedents: els partidaris de Rosal preparen coaccions, suborns i falsedats i els tribunals de Justícia tindran feina. Per evitar les despeses que comporta qualsevol denuncia, ell mateix ofereix gratuïtament els seus serveis professionals a qui tingui motiu de queixa. Com a prova de què complirà la paraula donada, esgrimeix la seva reputació, adquirida en 27 anys d’exercici i l’haver atès la darrera setmana a uns “pobres electors” de Cerdanyola, agredits per haver-se mostrat refractaris a la candidatura de Rosal. A més, dirigint-se a l’alcalde De Martín, escriuen: “¿Es cierto que algún concejal de Berga se permite hacer coacción a los dependientes del Ayuntamiento, obligándoles a dar sus votos al Sr. Rosal? Llamamos sobre el particular la atención de nuestro dignísimo Alcalde D. Francisco de Martín y de Carpi, para que se entere del particular, y toda vez que él nada dice a los empleados para cumplir con la ley y la dignidad de su cargo, no permita que nadie falte a sus deberes” ⁶⁴⁷.

Darrera la candidatura de Rosal, no s’hi apuntaren pas tots els industrials cotoners del Districte. A Puig-reig, Teodor Prat i a La Pobla de Lillet, els dos principals fabricants, Artigas i Pujol, donaren llibertat de vot als seus obrers ⁶⁴⁸. Amb notícies com aquesta, ens preguntem què significava, a la pràctica, el sufragi universal. La realitat era lamentable: els electors comptaven ben poc, com ho demostra una carta emesa per l’Agustí Rosal, adreçada a “*Varios electores*”, que en realitat, eren diversos propietaris, possiblement pròxims a Pujol, per allò del cobrament de les contribucions. La carta és prepotent i intimidatòria, clarament amenaçadora.

El 18 de juliol el 1896, *La Verdad* el va publicar aquesta carta, escrita la vigília de les eleccions, en la pràctica d’anar-se-les clavant els uns als altres ⁶⁴⁹.

Eleccions i resultats.

Es van celebrar les eleccions i l'escrutini general a Berga, finit el qual, Marín va ésser proclamat diputat. Ens limitarem a aportar solament alguns dels resultats que consten en l'acta de l'escrutini general, que dibuixen el mapa del caciquisme en aquestes renyides eleccions, que no difereix pas d'eleccions anteriors que hem aportat detalladament.

El 16 d'abril de 1896 es celebra l'escrutini general del districte a l'ajuntament de Berga. Presideix el jutge Pablo Campos i hi figuren, com a representants d'Antoni Rosal, Raimon d'Abadal i Josep Viladomiu, i, com a representant de Joaquim Marín, Ramon Pujol i Thomàs.

Joaquim Marín, obté **2.982** vots i Antoni Rosal, **2.943**. El president proclama diputat a Marín Carbonell, una vegada més.

Sorgeix una extensa discussió per l'adjudicació de vots entre els representants dels dos candidats, com no podia ser d'altra manera. Com a mostra anecdòtica, solament apuntarem que es van adjudicar a Antoni Rosal uns vots que per error o amb ironia, s'havien atorgat a favor del seu germà Agustí.

Ens limitarem a aportar una mínima mostra d'aquests resultats:

BERGA: Secció 1^a   Districte 1: Antoni Rosal Sala, 180 vots; Joaquim Marín, 32 vots
      " 2^a   " 1:   "   "   "   184   "   "   "   24   "
      Sec, única   " 2:   "   "   "   240   "   "   "   8   "

A la secció 2ª del primer districte van obtenir un vot cada un, Josep Artigalàs, (metge de Cardona), Ramon Pujol Thomàs i Jacint Vilardaga, tots ells, destacats liberals.

A la secció única del districte segon, podem llegir: "Se ha presentado una protesta suscrita por D. Luis Subirana y D. Federico Ros denunciando varios hechos y pidiendo la nulidad de la Elección. La mesa en vista del contenido de dicha protesta la cual se funda en hechos falsos, según es público y notorio y que la elección ha sido legal sin que se haya impedido a nadie ejercer su derecho libremente, acuerda no dar por presentada o admitida tal propuesta y declara validos...."

ALPENS: de 146 electors, 136 vots per Rosal

BORREDÀ: de 272 electors, en voten 226. S'adjudiquen 113 vots a Marín i 113 a Rosal.

CASTELLAR DEL RIU: de 105 electors, en voten 39. S'adjudiquen 35 vots a Marín i 4 a Rosal.

CASTELL DE L'ARENYS: de 76 electors en voten 51. S'adjudiquen 28 vots a Marín i 23 a Rosal.

L'ESPUNYOLA: de 48 electors en voten 24. S'adjudiquen 12 vots a Marín i 12 a Rosal. Les eleccions s'hi van celebrar el 12 d'abril. El 29 de juliol el Jutge de Berga remetia un ofici a l'alcalde Francesc de Martín i de Carpi, com a president de la junta del cens, comunicant-li que "*me hallo instruyendo sobre abusos electorales cometidos en el pueblo de la Espuña*".

FÍGOLS: de 48 electors en voten 24. S'adjudiquen 12 vots a Marín i 12 a Rosal.

MONTCLAR DE BERGA: de 105 electors en voten 64. S'adjudiquen 17 vots a Marín i 47 a Rosal.

SANT MARTÍ DE BAS: de 63 electors en voten 20. S'adjudiquen 3 vots a Marín i 17 a Rosal.

SALSELLES: de 40 electors en voten 36. S'adjudiquen 10 vots a Marín i 26 a Rosal.
LA VALLDÀN: de 71 electors en voten 40. S'adjudiquen 28 vots a Marín i 12 a Rosal.

Ens sembla suficient aquesta mostra per posar en evidència la poca credibilitat dels resultats presentats.

Incidents, impugnacions i contraimpugnacions.

Rosal no va acceptar pas fàcilment la derrota i es va disposar a actuar a Madrid contra els resultats electorals de Berga, com ja havia fet el 1891. Si aquell any, però, va aconseguir que a les Corts fos revocat Bonanza, a favor de Marín, aquesta vegada, s'haurà de conformar en que l'acta sigui declarada greu.

Tant *El Bergadán* com *La Verdad*, immediatament després de les eleccions, es van ventar d'haver guanyat les eleccions. Per la seva banda, el 2 de maig, el periòdic de Penina va denunciar els abusos de Rosal i molt concretament la denuncia dels resultats de L'Espunyola ⁶⁵⁰.

En el mateix número diuen que Marín, "*el vencedor del dinero y del caciquismo*", ha visitat Cardona. Per a cantar-li en la seva arribada, el metge i alcalde Artigalàs va escriure aquesta cançó:

"Con júbilo esta villa,
sale hoy a recibir
a su digno diputado
elegido en buena lid.
Tan grande y leal triunfo
siempre podrá probar,
que nunca los chanchullos
podrán aquí imperar.
Por esto entusiasmados,
podremos ya cantar,
abajo los caciques
y viva la libertad" ⁶⁵¹.

El Bergadán continua donant notícies electorals: els bisbes de Solsona i Vic, han felicitat Marín pel seu triomf i aquest fet, s'interpreta com una censura "al Cura ecónomo y presbíteros y curas que acudieron a las urnas para votar al Sr. Rosal y trabajaron en la busca y rebusca de votos, hasta el extremo de amenazar a algunos pobres padres de familia que tienen hijos en el Seminario de Solsona, con la denegación de la misa si no votaban en pro de Rosal".

Continuen atacant al nou ecònom de Berga, Dr. Ibañez, que havia substituït al difunt rector Felip Ribera, que esdevindrà un nou enemic ⁶⁵².

Rosal es preparava a presentar una impugnació sonada, amb l'ajut del notari Llorenç Picart, que a Madrid, l'hi havia de defensar Joan Maluquer. Amb l'acostumada cantarella d'erradicar el caciquisme, abans, però, havia de desqualificar a Marín, per passar comptes. El 23 de maig, el seu periòdic, publicarà l'article "*Talis vita, finis ita*". Amb aquest titular, diuen que ha arribat l'hora de plantar cara davant la situació política, i escriuen: "....Hay un medio salvador, uno sólo, que debe y puede amortiguar

los efectos del caciquismo local imperante en este Distrito. Tal es la unión de las fuerzas vivas del país, remedio único para curar la terrible **gangrena** que corroe por todas partes. Esta unión será el antídoto eficaz para que el mal que sufrimos y si no bastan los medicamentos venga el **bisturí** para **cortar** por lo **sano** hasta las más remotas raíces, y extirparemos el **cáncer** de los **chupópteros** políticos. (...) En consecuencia ha cesado el encumbramiento de D. Joaquín Marín y la adversidad está persiguiéndole, porque no supo corresponder a los favores y las gracias que le prodigó el Distrito. Su caída le conducirá al ostracismo donde será olvidado y abandonado de todos.

Más si la Historia de España y la experiencia de su vida propia no le suministran datos bastantes, tenga en cuenta D. Joaquín Marín de no cometer una **injusticia**, porque cual otro Fernando IV le emplazaríamos ante el Tribunal de Dios, y le exigiríamos lo que bien sabe ahora que corresponde a D. Antonio Rosal y Sala”⁶⁵³.

En aquest mateix nº 7 donen la noticia de que el diputat per Solsona, Eduard Maluquer (sic), ha presentat al Congrés 11 actes notarials per frauds electorals, comesos pels partidaris de Marín. I com a gran noticia de “*darrera hora*”, escriuen que Antoni Rosal, serà proclamat diputat. La premsa de Madrid, que no citen, se n’ocupa en aquest termes: “Las actas de Berga. En la sesión de esta tarde se han presentado al Congreso para que lleguen a la Comisión de actas, diez actas notariales por las cuales se prueban los inauditos atropellos que se han cometido en aquel distrito, para que pueda venir como triunfante el diputado ministerial, Sr. Marín”.

Hipòcritament, afegeixen, “Hemos tenido ocasión de ver un extracto impreso de las denuncias presentadas al Congreso, y en efecto, nosotros, que ya creíamos que no podíamos asombrarnos de nada en materia de elecciones, hemos sentido cierto pesar al ver lo ocurrido en el distrito de Berga”. Per rematar la rebentada a Marín, encara li fan retret: Marín, que ja altres vegades ha ocupat l’escó al Congrés, li recorden que sempre com a fusionista i devent l’acta no solament als esforços del partit, “sinó aún a los sacrificios pecuniarios de los que antes fueron sus amigos políticos y a quienes el flamante conservador trata hoy con el más absoluto desdén”.

Afegeixen que encara no és el moment d’entrar en detalls i ja ho faran quan el seu candidat, guanyador de les eleccions serà proclamat diputat, i per animar i donar confiança als seus partidaris, clouen l’article dient que el diputat Eduard Maluquer Viladot (sic), ha presentat l’Antoni Rosal al “Gefe del partido fusionista y a todos los demás Gefes de cada fracción política, que constituyen la minoría parlamentaria; habiendo recibido favorable acogida tanto de D. Práxedes Mateo Sagasta, como de los Sres. Silvela, Castelar, Barrio y Mier y otros conspicuos diputados (...) ha sido nombrado ponente del acta de Berga, el señor Villaverde”.⁶⁵⁴

Rosal va impugnar les eleccions que havien donat la victòria a Marín i els partidaris d’aquest van refutar la impugnació de Rosal. El text de la refutació el reproduïm íntegrament en Annex i la seva redacció sembla una antologia de tots els frauds electorals possibles, moltes vegades anunciats i àdhuc detallats. El text de la impugnació de Rosal no l’hem tingut a les mans en la seva totalitat. Sí, però, que hem pogut veure i també presentem en els Annexes un resum d’aquesta impugnació que per a fer ambient contra Marín -s’al·ludeix en la refutació-, Rosal el va fer imprimir a Madrid amb data del 18 de maig de 1896 a l’Imp. Fund. y Fáb. de tintas de Hijos de J. A. García, Campomanes, 6.

La impugnació de l’acta de Cardona que fa el notari Picart, que segons la refutació del notari Redondo, al servei de Pujol, és totalment falsa, entenem que és digna d’èsser considerada d’antologia per la seva imaginació. Com dèiem reproduïm aquests textos

en Annex 38, no solament pel seu interès, sinó perquè intuïm, que com el 1891, envair el Congrés amb aquesta paperassa, que ningú devia llegir, era una manera de vèncer, si la pressió que es podia exercir era influent, bo i que aquesta vegada era contra el candidat del Govern.

Després de les eleccions.

Després de les eleccions, les dues formacions polítiques que encapçalades per l'Agustí Rosal i Ramon Pujol dominaven el Districte, quedaven a mercè de l'arbitratge de Madrid, però, cara al públic havien de presentar-se ambdues com a vencedores.

Qui seria, finalment, el diputat? Quina de les dues forces polítiques seria més influent a favor del seu candidat? Quines estratègies seguirien uns i altres?

Tots aquests interrogants tenen una resposta de difícil raonament, si tenim en compte que Rosal i Pujol haurien pogut anar plegats en unes eleccions legislatives, perquè solament els distanciava la qüestió dels tributs municipals a més dels greuges personals, com hem vist reiteradament. Tants anys de rivalitat personal, però, situaven l'enfrontament en un punt que no tenia retorn: Rosal, prepotent i cacic indiscutible del Districte, necessitava destruir políticament a Pujol i la seva gent i ha havia aconseguit aïllar-lo i separar-lo de molts dels que havien estat partidaris seus a *La Prosperidad Bergistana*. L'Agustí Rosal, a més, desenganyat dels dirigents dels partits i havent decidit presentar el seu germà Antoni com a candidat, podia esmerçar en aquesta acció política, molts més diners que els seus adversaris, que sovint tenien dificultats per trobar candidats.

A la prepotència de Rosal, però, s'hi oposava l'habilitat astuta de Pujol, que és obvi que tenia les de perdre, però que va saber-se situar en un segon pla, posant-se al servei polític d'industrials com l'Albert Rusiñol de Manlleu i Pons de Puig-reig, ambdós cotoners com Rosal i tal vegada rivals comercialment; després de l'Olano, associat de Pons Enrich.

Aquest personatges eren ja tant influents com podia ésser-ho Rosal.

La situació no era nova: unes eleccions presentant uns resultats fraudulents en les dues candidatures i impugnades per Rosal amb un allau d'actes notariais de Cardona, per canviar els resultats. Pel que fa a l'estratègia a seguir, continuaria essent la de sempre: dominar l'Ajuntament de Berga, denúncies i coaccions a tort i a dret i comptar amb jutges de primera instància, o jutges municipals suplents, addictes.

Pujol havia de presentar una contraimpugnació a la presentada per Rosal, aparentment prou correcta i avalada per un notari públic i aquest document no es podia improvisar. No podent repetir les eleccions amb el que tampoc s'hauria solucionat res, es va optar per declaracions on els suposats votants fessin públic el seu vot amb la seva signatura. Amb aquesta acció s'obria una campanya d'intoxicació des de la premsa i de coaccions als electors. Amb aquestes signatures que concordaven amb resultats d'eleccions anteriors es volia demostrar a Madrid quina era la voluntat històrica del Districte, que no tenia perquè haver variat en las darreres legislatives i que s'aniria revalidant en les futures eleccions, provincials i municipals.

Els Rosal aquesta vegada no van aconseguir que a Madrid fos proclamat diputat l'Antoni Rosal, contra el candidat del Govern i, com ja hem dit, es van haver de conformar amb que l'acta de Marín fos considerada greu. No per aquest contratemps, els rosalistes varen deixar de celebrar el seu "triomf" a Madrid. *La Verdad* del 3 de juny, publicava una primera plana impactant: dins una orla, amb lletres de diversos

models i mides, a mode d'un gran diploma, escriuen com a gran titular, *VICTORIA*, seguint un text netament intoxicant ⁶⁵⁵.

Els "*ecos madrileños*" podien proclamar a tot Espanya, ben segur poc interessada, el que els rosalistes fessin publicar, però l'objectiu era clar: o l'anul·lació de les eleccions o l'Antoni Rosal proclamat diputat. L'espera seria llarga perquè la Comissió d'Actes era lenta, però calia no deixar refredar el caliu.

Immediatament darrera de la proclama que hem reproduït, publicaven un extens article sota el titular "*La Verdad Triunfa*". Comença amb desmesurats elogis a Rosal i es congratula de l'actitud de la premsa de Madrid, dels més "*conspicuos políticos*" i de l'opinió pública que demostra que ha esmenat l'error a favor de la veritat electoral i que aquesta s'imposarà als tèrbols esforços dels mal anomenats "*independientes*".

Manifesten que reben nombroses adhesions a la seva campanya a favor de la veritat, tant del Districte com forànies per combatre la facció política que en mala hora es va autodefinir com a defensora dels interessos morals i materials de la comarca berguedana, quan en realitat ha estat una rèmora constant, un destorb continu, un obstacle sistemàtic d'oposició al desenvolupament de grans empreses que han de transformar el país.

"Aquellos que creían ilusorias nuestras fundadas esperanzas quedarán plenamente convencidos al saber el imponderable *descalabro* que acaba de sufrir, en Madrid, ante la dignísima Comisión de actas del Congreso, el pretendido Diputado por este Distrito, el que *desahució* el cuerpo electoral de este Partido, el que siendo derrotado por más de MIL votos *verdad* hizo practicar el supuesto milagro de aparecer vencedor con los fatídicos: *trece, más trece, más trece* igual a TREINTA Y NUEVE VOTOS de imaginaria mayoría".

Continuen l'article, animant als tebis, perquè a Madrid el triomf de Rosal és més que assegurat, es farà justícia. Dediquen molt espai a aquestes reiteracions, per acabar: "Por ello, ya comprenderán nuestros lectores que todavía podemos exclamar: *Aun hay patria Veremundo*; por haberse hecho justicia que no esperaban los escépticos que patrocinaban la candidatura de D. Joaquín Marín, y por aquello de que al uno como a los otros les convenía para sus intereses y negocios particulares, y no de ninguna manera para los intereses morales y materiales de nuestro país, de los que jamás se acordaron por no tener nada que perder" ⁶⁵⁶.

La Verdad continua la seva batalla. Sota el titular *Aceptando batalla*, escriuen un article que signa *Filiberto Carrasco*, on pinten les compteses electorals com una guerra que els adversaris els declaren i que no rebutgen. Passen revista de les forces amb que compten els rosalistes i les que compten els seus adversaris, Penina i Pujol. Com ja era establert, del que es tractava era de ridiculitzar personalment als adversaris. Pel seu dir, els rosalistes compten amb una *INFANTERIA* compacta i unida que lluitarà on i quan calgui, amb milers d'elements intel·ligents, tots voluntaris, que es repartirà per tots els pobles del Districte, "obligando a los *cafres* a la civilización, reemplazando paso a paso a los *díscolos*, dejando en cambio gente de orden, legalidad y justicia, que tendrá una táctica de combate sencilla y que desarrollará toda la intensidad en la verdadera administración municipal, la serenidad y destreza en la buena administración de justicia y engendrará la más completa confianza a todos los administrados".

També diuen comptar amb una *CABALLERIA*, formada per nombrosos esquadrons, que amb gran celeritat es pot traslladar d'occident a ponent per a fer presoners als falsejadors, tupinaires i "*chanchulleros*", sorprenent a l'enemic.

“También tenemos buena y muy admirable *ARTILLERIA*; varias baterías compuestas de cañones de tiro rápido, de grandes calibres, y numeroso personal idóneo para dirigir la puntería, para despejar el terreno y cubrir el despliegue de las brigadas, amparando a todas las fuerzas regulares, quienes disparando bombas o denuncias criminales a los infractores de la ley, a los vividores, farsantes políticos, destruyendo por completo a los falseadores del sufragio, para que la moralidad impere en todo el Distrito, acabando de una vez con esas Agencias que todo lo agencian a costa del pueblo y utilidad de su bolsillo.

Hasta el presente nuestra artillería ha disparado OCHO cañonazos, cuyos proyectiles han dado al blanco, destruyendo e inutilizando por completo otros tantos fortines con sus respectivos destacamentos”.

Feta la descripció de l'exèrcit rosalista, tant potent i ben preparat, que ha d'ésser invencible, inventarien les forces de l'enemic.

“INFANTERIA. Como no hemos podido hacer uso del anteojito municipal, por haber sido sustraído de la casa Ayuntamiento, no recordamos el año, hemos tenido que acercarnos mucho al campo de operaciones, habiendo podido observar a una cohorte de 20 Generales, 30 Jefes de menor graduación, 10 Oficiales, 3 Sargentos y 1 asistente u ordenanza, total 64 y ningún soldado, que de seguro los tendría destacados en las kábilas de Al de Pens, Sal-de-Es y en otras más o menos civilizadas”. Si les al·lusions als pobles d'Alpens i Saldes ja inicien una tonada que vol ésser irònica, encara l'accentuen més quan concreten qui són els enemics. Amb evident menysteniment descriuen Penina i Pujol: “El uniforme del enemigo es tan heterogéneo que bien se conoce a primera vista que se compone de desertores, pues mientras el que forma avanzada lleva gorro frigio (el republicà federal, Penina), el de la retaguardia (Pujol i Thomàs) va de Jefe de Administración, un pelotón de la derecha lleva escuadra y mandril (els Pujol eren acusats de pertànyer a la maçoneria) y en el cuerpo de guardia se ve alguno que otro amante del librepienso, y por último una especie de patrulla compuesta de muchos oficiales y sargentos sin armas, indefinidos y de todos los colores esperando una acción para pedir en recompensa, un empleo cualquiera de *sereno, limpieza o guarda de consumos*”

L'*Artilleria*, principal arma de combat, és descrita d'aquesta manera: “La componen tres grandes pipones cargados de tabaco, que maneja el General del gorro frigio, conocido por el de la *Triste figura* (Penina), y que chupando y disparando a derecha y a siniestra, no causas criminales, sinó injurias y calumnias con tan mala puntería que algunas veces le han obligado a hincar la rodilla, humillándose a pedir perdón, para evitarse el destierro, confinamiento o arresto. He ahí la artillería del enemigo, siempre da al artillero que la dispara, por ello no la tememos, al contrario, la deseamos”.

L'article continua amb el mateix to, ocupant-se de la *Cavalleria*, que abandona al general Bum-Bum (Penina) perquè no cobra i acaba amb *Un detalle*, que és una canonada a Penina i a *El Bergadán*: “El General Bum-Bum observamos lleva un báculo levantado, colgado al cual, en forma de bandera, tiene un papelote, que nos parece ser el mismo, que ha recorrido todas las cloacas desde la Cueva de las Llosancas y la Cambrota hasta Manresa, perseguido por la justicia unas veces y del editor o impresor otras, y como no llevamos guantes ni tenazas para cogerlo, le hemos dejado al General, que se divierta o vaya cargando con él, liquidando pronto con el impresor, si quiere evitarse, besar de nuevo el adoquinado de alguna calle”⁶⁵⁷.

A l'eufòria dels rosalistes, Penina responia el 6 de juny, adreçant-se als seus, sota el titular “No hay cuidado”, escribia: “Podéis estar tranquilos, valerosos independientes del Distrito de Berga, que ningún cuidado debe daros la declaración de acta grave

hecha por el Congreso de los Diputados el día 2 de este mes, respecto a la limpia, legítima y exenta de toda impugnación fundada, por la que el 16 del próximo pasado, se consignó la proclamación como Diputado electo por este Distrito, de nuestro digno y genuino representante que obtuvo mayoría de votos”.

Penina continua l'article explicant als seus partidaris, què suposa que una acta hagi estat considerada greu, ja que diu, molts no ho entenen. Aquesta declaració, raona, no implica la nul·litat de l'acta i, encara menys, la proclamació d'un candidat derrotat; solament significa que la Comissió d'Actes, s'absté de resoldre-la i deixa la resolució definitiva en mans del Congrés, quan ja constituït, nomena uns diputats proclamats per dictaminar sobre les actes qualificades de greus.

Penina acaba l'article continuant donant confiança als seus electors, comptant en que Marín és el candidat del Govern i els detalla el procediment que es seguirà al Congrés⁶⁵⁸.

El dia 11 de juny, *La Verdad* replicava l'article de Penina amb una carta signada amb el pseudònim de *Filiberto Carrasco*, recordant que l'any 1881, els mateixos que ara estan segurs que Marín serà confirmat, n'estaven de què en seria Bonanza, contra el seu candidat d'ara; ironitzen contra Penina, i, ja sense pseudònim, blasmen el fracàs de Marín, ells, que sempre l'havien recolzat, qualificant-lo de cadàver polític. Sota el titular “*¡Qué no hay cuidado!*”, i confonen el Quixot amb Cervantes, el tal *Filiberto Carrasco*, escriu que ha aparegut un nou *Quixot* que gairebé no es diferencia amb l'heroi de Lepant: afeccionat a les aventures cavalleresques, tot li semblen batalles, tot enemics, tot exèrcits, tot victòries que després saboreja amb satisfacció, per més que en realitat són derrotes sobre derrotes que el deixen desfigurats i malparats.

Penina és “el tal hidalgo que quince años consecutivos ha luchado denodadamente en cuantas aventuras electorales se han dado en el Distrito, en todas ha creído necesario demostrar su valor y esfuerzo, que se ha considerado superior a los demás, y en todas ha salido con los sesos entumecidos, de manera que después de la derrota ha venido siempre diciendo y repitiendo *no hay cuidado, podéis estar tranquilos, aun es tiempo*”.

L'article continua recordant que fa quinze anys, aquest *Quixot* va cooperar en la proclamació de diputat, “por arte de encantamiento, revolviendo para ello algunos nombres en unas actas que motivaron procesos y condenas a los medrosos que a ello se prestaron, y como la Comisión de Actas descubriera el revolvimiento de nombres declaró *acta grave* la del Distrito, luchando en aquella sazón el general don José Pascual de Bonanza apoyado por los mismos que ahora apoyan a D. Joaquín Marín, dejando sin efecto la proclamación de dicho Sr. de Bonanza, y en tal ocasión también decía y repetía *no hay cuidado, podéis estar tranquilos, aun es tiempo, el Sr. de Bonanza es ministerial, ha hecho mucho bien a la patria y tiene importantes personalidades que le quieren*; a pesar de tanta fanfarronada y bufonada se logró sólo que D. Aureliano Linares Rivas formulase voto particular, que se discutió en el Congreso de los Diputados, dando por resultado la proclamación de Marín”.

Fa memòria als electors, que en aquella elecció recolzaven al que ara combaten i si aleshores, bo i un vot particular, varen assolir la proclamació del que apareixia com a derrotat en l'escrutini general, que passarà ara, es pregunten, que l'acta ha estat declarada greu per unanimitat?. “Sencillament que se proclamará al que apareció derrotado por virtud de falsedades, revolvimiento de votos y tupinadas y que en realidad VENCIO por más de MIL votos de mayoría. *Antonio Rosal y Sala*”.

Feta aquesta exposició dels fets, passaven directament a la coacció i a l'amenaça. En l'Annex 39 aporten fragments d'alguna d'aquestes amenaces.

Els rosalistes també es queixaven del tracte que rebien els seus partidaris en alguns municipis, com el de La Pobla de Lillet. A *La Verdad* de l'11 de juny, denuncien les represàlies que els partidaris de Marín exerceixen a La Pobla de Lillet, contra els de Rosal. Es pregunten si és cert que a un elector, partidari de Rosal, l'han obligat a treure un banc de pedra que tenia vora el portal de casa seva, mentre a un regidor li permeten tenir-n'hi dos; si és cert que a un elector partidari de Rosal se li ha enviat una ordre perquè en el termini de tres dies, destrueixi una canalització d'aigües, construïda fa molts anys, per haver declarat certs fets davant un notari; si és cert, que pel mateix "pecat", s'ha privat a un fabricant, treballar el torn de nit; si és cert, que pel mateix motiu han estat acomiadats de la fàbrica Pujol, un contramestre de telers, dues teixidores i una ordidora. I acaba la crònica, escrivint: "*Por hoy basta Sres. Fabricantes de la Pobla.*

Ánimo, esforzados amigos; despreciad como se merecen las venganzas ridículas y las represalias estrambóticas que el despecho les hace producir".⁶⁵⁹

Si la notícia dels acomiadaments de la fàbrica Pujol és certa –recordem que Pujol i Artigas de La Pobla de Lillet no recolzaven la candidatura de Rosal- tenim una bona mostra de la nul·la llibertat de vot que tenien els obrers, que a les fàbriques, podien ésser acomiadats per votar una determinada opció. Sembla obvi, que aquesta vegada, la situació postelectoral generava mal estar a la població: com ja hem dit, la gent de Pujol- Penina recollien signatures per avalar la contra-impugnació a la presentada per Rosal a les Corts, amb el grau de compromís que aquesta signatura podia tenir. Agustí Rosal ja hem vist que havia avisat i amenaçat públicament per evitar "malentesos", com hem aportat a l'Annex nº 39.

Mentre els de Marín, per una banda, pressionaven als pobres electors perquè amb la seva signatura fessin públic el vot que, suposadament, havien emès a favor del candidat per qui havien fet la campanya, per l'altra, continuaven publicant manifestos "tranquil·litzadors", que possiblement generaven temors a uns i l'oportunitat de "fer mèrits" a altres.

El Bergadán del 13 de juny es tornava a adreçar "*A los independientes del Distrito de Berga*", per tornar a insistir en que Marín era el candidat de "*la mayoría del cos electora*". Segueixen dient que en aquestes darreres eleccions, solament va haver-hi dos candidats, "y por lo mismo franca podía ser la contienda electoral, ya que sin nebulosidades se podían disputar los sufragios en pro de las legítimas influencias, sinceras simpatías y buenas relaciones que cada uno de por sí disfrutarán".

El primer era Marín, a qui ara qualifiquen de "*particular amic seu*" i per qui es desfan en elogis pels serveis prestats, que, diuen, no cal tornar a enumerar.

El segon era l'Antoni Rosal, que no és fill de cap poble del Districte, "no obstante ha sabido demostrar, por medio de la entidad jurídica de que forma parte, que es un buen industrial y un importante agricultor". Amb aquests antecedents, Rosal podia vèncer sí hagués comptat amb unànims simpaties i en cap cas esperava una derrota vergonyosa. De fet, -continua Penina- Rosal pretenia que els electors, més que el vot, li oferissin "el acta de proclamación de Diputado a Cortes y que solo admitiría como a carga penosa y molesta y como a sacrificio que haría en beneficio del país".

Ja entrats en el camp de la ironia, Penina passa directament a l'atac: "Los pueblos de este Distrito, sobradamente conocen que don Antonio Rosal y Sala, tanto en el concepto industrial, como en el de agricultor, entiende mejor sus negocios particulares que los públicos. Que a la vez que él utiliza medios para no figurar en contribuciones e impuestos que afectan a los demás industriales y agricultores, vienen tributando como

a tales los del Distrito de Berga, sin poder obtener la debida compensación, máxime cuando no se conoce en estas Comarcas que el candidato derrotado D. Antonio Rosal y Sala haya proporcionado mejoras, ni haya prestado al país servicios de carácter general, dignos de mención, y que atendidas sus condiciones especiales había podido patentizar cumplidamente”.

Rosal, pels seus adversaris, es comporta com un cacic des de sempre: “Sin embargo de pretender en su principio D. Antonio Rosal y Sala que solo admitiría un **acta de proclamación de Diputado a Cortes** para representar al Distrito de Berga bajo ciertas fórmulas que desdican de los tiempos modernos, no obstante durante la lucha electoral no escasearon sus partidarios poner en juego un variado repertorio de recursos electorales que, conforme constan en actas notariales, son suficientes para poner de relieve los vehementes deseos del candidato derrotado.

Háblase de amenazas, coacciones, dádivas, promesas y toda suerte de medios electorales que, a pesar de que pudieran afectar al cuerpo electoral, no fueron suficientes para evitar la derrota, saliendo triunfante la candidatura de D. Joaquín Marín y Carbonell”.

El Bergadán, també informa dels moviments dels Rosal a Madrid i de les complicitats amb que compten. Torna a reproduir els resultats i les adjudicacions fraudulentament de vots per anular els 39 a favor de Marín i passa a acusar a Joan Maluquer i Viladot per les seves gestions fetes a Madrid, a favor de Rosal. Acusen a Rosal d’haver-se presentat a Madrid a cercar complicitats al Congrés, majorment entre els diputats de la minoria fusionista, partint de què els seus vots eren els únics vàlids i els de Marín els únics falsejats.

L’inductor del “novell polític”, sembla que va ésser Joan Maluquer Viladot, escriuen, i afegeixen, que ho va ésser extralimitant-se en el que l’havia autoritzat el Comitè Fusionista del Districte, i que “*bajo tan buenos auspicios se cree que se puso base a la impugnación del acta de proclamación de Diputado a Cortes a favor de D. Joaquín Marín y Carbonell*”. Denuncien que per impressionar la Comissió d’Actes, la impugnació presentada per Rosal s’ha fundat en actes notarials, que seran “*completament destruïdes*” per les que presentaran ells i que alguna d’aquestes, ja és al Congrés.

Ja per acabar l’extens article, Penina fa referència directa als suborns rosalistes a Madrid, i acaba demanant, una vegada més, confiança als “votants” de Marín:

“.. durante los trabajos que se hacían para conseguir la declaración de gravedad del acta de Berga, se hablaba en este Distrito de que en la Corte había sabido el candidato derrotado D. Antonio Rosal y Sala, colocarse a la altura, alternando con políticos de elevado vuelo, (excepto de los del partido carlista que no formaban parte de los aliados), creándose tertulias y conquistando relaciones y amistades, que indudablemente, a nuestro entender, pesarán más en su satisfacción interna, que resultado práctico no obtendrá en la elección para mejorar su situación de **derrotado**.

Verdad es que algunos amigos del Sr. Marín oyeron hablar de algunos **cuarterones** de billetes de Banco; de muchas comilonas; de muchos brindis; de muchos banquetes; de muchas músicas; de muchos cantos; de muchas felicitaciones; de muchas amenazas, etc.

Pero nosotros, avezados de antiguo a peripecias políticas, y no dejándonos impresionar por aparatosos alardes de omnipotencia, que no se posee, y mucho menos en terreno desconocido por los meros provincianos, preguntamos a los referidos amigos del Sr. Marín: ¿Qué os parece tanta fanfarronada pueril?, ¿Os arredran tales alharacas? ¿Conceptuáis cual puede ser, justicia mediante, el resultado

real y verdadero de la declaración de gravedad del acta de Berga? ¿La auguráis con pesimismo? Tened paciencia. El tiempo es la madre de la experiencia. Procuraremos demostrarlo en otros artículos, sin perjuicio de aguardar confiadamente el fallo inapelable del Parlamento.....”⁶⁶⁰

La intervenció del diputat Joan Maluquer i Viladot

Hem vist com *El Bergadán* havia al·ludit directament a Maluquer Viladot pel seu suport a Rosal. Aquest, molest per les imputacions del periòdic de Penina, va adreçar una carta a *La Verdad*, que aquest periòdic va publicar el 19 de juny a primera plana, on mostra la seva posició i la del partit fusionista davant la gravetat de l'acta de Berga, que clarifica amb escreix la posició del partit fusionista⁶⁶¹.

En resum, el partit fusionista està contra el trànsfuga Marín Carbonell, que havia venut el Districte als conservadors i recolzava a “l'independent” Rosal, ara com a candidat, com ja feia quan Marín era el candidat fusionista i Rosal li entregava l'acta per assolir l'escó.

Enfortits per la carta de Maluquer Viladot, el mateix dia *La Verdad* carrega contra la recollida de signatures que efectuen els ara conservadors que recolzen a Marín i ahora posa en evidència, que al Districte de Berga, ni el partit conservador ni el liberal s'hi troben establerts com a tals: “Inocentes algaradas. Monstruosos engendros. Alcaldes y Cabos de Somatén que recogen firmas. Alcalde denunciado”. Sota aquest extens titular, volen establir l'estat de la qüestió política al districte. Ens n'interessa remarcar alguns fragments: “...como malamente ningún titulado Comité fusionista de ésta ha podido desautorizar a nadie, por ser público y de todos sabido que no ha habido aquí nunca tales comités, ni fusionista, ni conservador, que si alguna que otra vez se han constituido han sido nada más que de nombre, y compuestos de dos o tres caballeros particulares muy conocidos en sus casas, algunos de los cuales ni electores son, que todo lo serán tal vez menos fusionistas, ni conservadores, y si únicamente pantallas de cualquier titulado independiente, padre de patria o ciudad, y político de la misma clase que cualquier Don Joaquín”, en clara al·lusió a Ramon Pujol i Thomàs i a Joaquim Marín. L'article continua analitzant la situació i denunciant les actes notariais que “a posteriori” s'han fet redactar per oposar-se a la impugnació presentada per Rosal i els enganys amb que alcaldes i caporals de Somatén obtenen les firmes, dient que l'ordre de firmar ve del capità general i del governador⁶⁶².

El Bergadán del 20 de juny, per la seva banda, ara molt canovista, també replicà la carta de Maluquer Viladot. Sota el mateix titular “*A los independientes del Distrito de Berga*”, escriu: “Al Sr. Maluquer Viladot, podemos contestarle únicamente que está en su derecho de apoyar al Sr. Rosal si le conviene, pero le negamos que esté en los intereses de Sagasta ni de su partido, preferir para Berga un diputado carlista, pues por más que sea disfrazado de independiente fue votado por la mayoría de los carlistas, a un diputado adicto a Cánovas, votado por todos los liberales y por muchos que no tienen opinión política.

Cuando no media apenas diferencia entre conservadores y fusionistas, cualquiera de estos partidos que al otro de ellos prefiera un carlista falta a su deber.

Pero por algo se ha desengañado el país del tupé de Sagasta, que a este país siempre nos ha puesto a los pies de los reaccionarios.

Por lo demás, nos congratulamos de que cuente Rosal con el apoyo de Sagasta, que así será lógico cuente Marín con el apoyo de Cánovas y vale más lo uno que lo otro y esto enseñará a los liberales que prefiere un carlista a uno de la familia liberal, y

demostrará a los carlistas que votaron a Rosal, que este les engañó, pues ahora dejándoles se va al lado de Sagasta, creyéndole más fuerte....”.

Denuncia una vegada més, soborns de Rosal : “Sobornos. A los testigos que el señor Rosal hace venir de La Pobra para declarar, paga 10 o 15 pesetas si declaran a su favor y nada si declaran la verdad.

Si esto no es soborno, no sabremos cuando existe” .⁶⁶³

Ja hem pogut veure que no tot acabava amb la polèmica política i, fàcilment, s’arribava a l’insult personal i a la grolleria. En donarem una altra mostra, produïda en mig de la discussió que ens ocupa. Penina era acusat sovint, per la premsa que li era contrària, encara que subtilment, de sovintejats excessos etílics, que sembla que eren reals. *La Verdad*, més cruel, es referirà sovint al personatge com el “*borrachini*”. En aquest exemplar d’*El Bergadán*, Penina, amb la seva reconeguda capacitat per l’insult i gran facilitat per reptar a duel a l’adversari, respondrà aquesta vegada provocant al redactor del periòdic rosalista en aquests termes: “*Al italiani borrachini de La Verdad* (repetim que *La Verdad*, el periòdic de Penina, sempre o escriurà amb les lletres invertides per indicar que més que *la verdad*, és la mentida), *le diremos en net, clá y catalá, qu’ es un embustero, un vil, un porch y un cobart, al qui escupirem a la cara si’s treu la careta ab que tapa la seva indignitat. Si vol satisfaccions las hi donarem en totas parts y en tots terrenos*”⁶⁶⁴.

Finalment, el 5 de juliol, *El Bergadán* en un número extraordinari, va poder publicar la “*Refutación a la impugnación del acta y al Congreso de Señores Diputados*”, signada el 30 de juny i avalada per 3300 signatures d’electors que havien confirmat el seu vot, segons *El Bergadán*. Aquesta contraimpugnació, redactada amb actes notariais que donen fe de fets que són exactament inversos als que donava fe el notari de Rosal, dedica especial atenció a neutralitzar la impugnació de Rosal als resultats de Cardona. L’aportem en Annex nº. 40.

Pels rosalistes, la sortida a la “gravetat” de l’acta, era la proclamació de Rosal o la nul·litat de l’elecció, però, mai, la confirmació de Marín. Els interessos de Rosal a Madrid els defensava el Sr. Soler Casajuana, diputat per Puerto Rico⁶⁶⁵. Sembla evident, que llegint la impugnació presentada per Rosal i la contraimpugnació presentada pels partidaris de Marín, la Comissió d’Actes no devia saber què decidir, de manera que va dilatar el seu veredict.

Les eleccions provincials del 1896. Cercant la confirmació dels resultats de les legislatives.

En aquest ambient de crispació política i sense haver resolt el resultat de les eleccions legislatives, es van celebrar les provincials que, aquesta vegada, prenién un relleu especial: la candidatura vencedora es podria esgrimir a les Corts de Madrid com a aval dels resultats de les legislatives, ja fos a favor de Marín, ja fos a favor de Rosal. El mateix Ramon Pujol i Thomàs es va presentar com a candidat, de manera que aquestes eleccions varen ésser una vegada més, una gran confrontació personal Rosal–Pujol en un intent de demostrar qui dels dos dominava electoralment el Districte.

Tant *La Verdad* com *El Bergadán* van mantenir ininterrompudament el caliu de la confrontació pre-electoral publicant articles pamfletaris. Com a exemple aportarem

solament uns fragments d'un article publicat a *La Verdad* el primer d'agost, on fa referència a una gresca celebrada a la vila de Cardona, feu electoral de Pujol, amb el consentiment i tal vegada àdhuc l'organització de l'alcalde Artigalàs

El titular ja és eloqüent: “¡Fuera tupinares!”. Per anar fent ambient, però també, “A confesión de parte, relevamiento de prueba”, escriuen la narració dels fets: “El día 24 de los corrientes -julio- algunos amigos de D. José Artigalás y patrocinadores de D. Joaquín Marín, en la villa de Cardona, hicieron pasear por las calles de aquella población, una becerra bastante cornuda que acompañaron con música, y al llegar frente a la casa de uno de los Presidentes de Mesa, que se halla denunciado por abusos electorales, o tupinadas, hizo pasar la comitiva, becerra inclusive, y colocó a esta un puchero a cada cuerno y una olla al cuello, y así, la música tocando, continuaron recorriendo las calles de la población, en sentido de gran triunfo. La becerra al parecer simbolizaba al Jefe, como Rey de los TUPINAIRES.

La becerra fue luego sacrificada en la Plaza del Mercado a los acordes del himno de Riego” Per l'articulista, els autors s'han retratat. I afegeix, “Una sola cosa nos desagrada, y es, que cuando vaya allí el Sr. Marín y la indispensable música salga a recibirle y ejecute las mismas piezas que tocó para la becerra tupinaire....¡Que contraste!”.⁶⁶⁶

El primer anunci públic de candidats, el va fer *El Bergadán* el 15 d'agost, anunciant que serien, Badia, Font i Ramon Pujol Thomàs⁶⁶⁷.

El dia 26 d'agost, sota el titular “*Elecciones*”, *La Verdad* informa d'una reunió celebrada als salons de la casa Rosal, on assistiren els delegats i representants de tots els pobles del Districte., per confeccionar la candidatura a les provincials, que volen presentar com a formada per *independents*. “*La candidatura que ha de apoyar el partido, que prescindiendo de colores políticos, honradamente viene apellidándose, tanto en el Distrito de Vich como en el de Berga, PARTIDO DE ADMINISTRACIÓN y que es el único que puede legalmente sacar a flote una candidatura completa, porque a su lado están todas las fuerzas vivas del país y todas las personas de arraigo, sano criterio, imparcialidad e independencia*”

Per unanimitat s'acorda la següent candidatura per diputats provincials: D. Gaietà Buigas i Monravà, arquitecte i actual diputat provincial; D. Josep Soler i Aloy, advocat, propietari i ex-alcalde de Vic; D. Josep de Rocafiguera i de Ventós, advocat i hisendat. No degué ésser sorprenent: es va atorgar un vot de confiança als germans Antoni i Agustí Rosal, perquè en el cas que algun dels designats no volgués acceptar la nominació, el substituïssin per un altre “*de su completa confianza*”; “*... así como también para la designación del cuarto de los candidatos, por ser cuatro los Diputados que deben elegirse en la circunscripción...*”

Perquè no s'oblidés el contenciós de les legislatives, afegeixen, sota el titular *Desmintiendo*, que les 3000 firmes d'electors que diu “*el papelote que se publica en esta ciudad, cuyo nombre no queremos consignar para no ensuciar nuestra pluma*”, que “*al son de cornetas*” –al·lusió al renom dels Pujol- proclamen haver firmat per Marín, solament són 1879, i publiquen la relació de pobles d'on provenen⁶⁶⁸.

Al domicili de Ramon Pujol, també es va celebrar una reunió per confeccionar la candidatura que el seu grup presentaria. *El Bergadán* publicat el dia 29 d'agost, la donava a conèixer. Amb lletres de gran tamany, estampen el titular “*A los independientes del Distrito electoral. ¡A las urnas!*” Escriuen:

“A votar unidos y compactos, sin vacilación ni temor, con entusiasmo y entereza, la candidatura para Diputados Provinciales, aconsejada por los dignísimos diputados a Cortes, representantes de los Distritos de Vich y Berga, D. Joaquín Badia y Joaquín Marín y acordada y decidida y aceptada unánimemente por el cuerpo electoral de Vich, y por todos los INDEPENDIENTES del Distrito de Berga en las varias reuniones parciales celebradas en Cardona, Prats, Puigreig, el Coll de S. Agustín de Llussanés, etc. y en la general que bajo la presidencia del distinguido Diputado a Cortes por Vich D. Joaquín Badia y Andreu ha tenido lugar en casa de D. Ramón Pujol y Thomás en Berga el jueves 27 de esta semana.

La candidatura es la misma, pero con carácter definitivo e irrevocable, por haber adquirido la sanción, tanto del elemento popular del país como del oficial, que anunciamos como probable en nuestro número anterior”. Anuncien els noms dels candidats i passen a fer-ne la presentació: Dr. D. Salvador Badia y Andreu, natural de Torelló, Districte de Vic i eminent i acreditat metge de Barcelona; D. Josep Font i Manxarell, distingit advocat i dignísim alcalde de Vic i D. Ramon Pujol i Thomàs, propietari, alcalde dignísim que va ésser de Berga fa més de vint anys i honorat pels seus mereixements amb el diploma de Cap Honorari d'Administració Civil.

Per mostrar les garanties de servei que aquesta candidatura ofereix, escriuen, “Esta candidatura, si no se impusiese por la unanimidad con que ha sido aceptada por el país y por el elemento oficial, por que ha visto en ella la genuina y legítima expresión de la voluntad del cuerpo electoral del Distrito de Vich Berga, se impondría y sería aceptada por todos los verdaderos amantes del país, no solo por las relevantes condiciones personales de los candidatos, sinó por sus circunstancias especiales como la más útil y ventajosa, pues como dijo oportuna y gráficamente el ilustrado secretario de Serchs D. Francisco Guilañá en la reunión general del jueves: con esta candidatura tendremos la inapreciable ventaja de tener un diputado provincial constante en Barcelona”; dos diputats, sempre a Vic, Badia i Font, i a Berga, Ramon Pujol “a donde podemos fácilmente acudir y en donde fácilmente le veremos para todo cuanto nos convenga”. Per si aquesta “proximitat” encara no era suficient, afegeixen, “A lo que añadió no recordamos quién de los concurrentes: y otra ventaja además; que si en Barcelona no hallásemos a D. Salvador Badia, encontraríamos a su hermano D. Joaquín Badia y Andreu, quien, junto con D. Joaquín Marín, estarán siempre al lado de los diputados provinciales para cooperar a sus justos propósitos en la esfera de sus más elevadas atribuciones.

Con esto, inútil creemos hacer un panegírico de las circunstancias que concurren en los candidatos, pues a todos tres les abonan suficientemente las indicadas”. L'article clou fent el panegíric de Pujol glosant els serveis prestats ⁶⁶⁹.

Seguidament es pregunten, “¿Que candidatura se opone a la nuestra, y por quién?”. La resposta és obvia: “Por ese infame papelucho, hemos sabido que los Sres. Rosal han propuesto en contra, la candidatura de los Sres. Buigas, Rocafiguera y Soler, de Barcelona el primero y de Vich los dos últimos, pero añadiendo que se reservan los señores Rosal la facultad de cambiar los nombres si lo consideran conveniente”.

Admeten la talla dels candidats i no tindrien cap inconvenient a recomanat el vot a favor dels mateixos, però “... basta que los haya hecho servir de pantalla el cacique Rosal, que se reserva borrar cualquiera de ellos para ponerse en su lugar, para que aconsejemos a nuestros amigos los rechacen, no por sus circunstancias personales, sinó porque les presenta ese constante enemigo del bienestar, de la paz y tranquilidad del Distrito”.

Finalment fan una crida, que és fonamentalment, la promoció del candidat berguedà, Ramon Pujol i Thomàs: “*La candidatura aceptada por todos los independientes del*

Distrito, de acuerdo con los amigos de Vich, es la de Badia, Font y Pujol, quién al aceptar por este Distrito, sin solicitarlo, pero sin hipócritas remilgos como han hecho quienes le combaten con más encono, hace un verdadero sacrificio, dada su actual posición.

De los beneficios que el país y todos y cada uno de los electores pueden reportar de tal candidatura, que en todas esferas y en todas partes ha sido bien vista y con gusto aceptada, inútil es digamos una palabra más, por lo que, para concluir, nos limitaremos a exponer a todos los electores, la conveniencia de votar unidos y compactos, sin deducción, ni modificación, ni alteración, bien seguros de alcanzar honroso y brillante triunfo, la candidatura de los señores

DON RAMÓN PUJOL Y THOMÁS
D. SALVADOR BADIA Y ANDREU
DON JOSÉ FONT Y MANXARELL

*seguros de alcanzar dignísimos representantes ante la Diputación Provincial que hallarán siempre dispuestos a servirles en Berga, en Vich y en Barcelona".*⁶⁷⁰

Amb motiu d'aquestes eleccions, el periòdic rosalista va començar una campanya de desprestigi, ferotge, contra Ramon Pujol i Thomàs, que no es va pas limitar al tema electoral. Agustí Rosal, que durant tants anys, havia combatut contra Pujol, ara estava decidit a esborrar-lo del mapa polític berguedà. Era, però, la lluita de dos gegants, que solament acabaria amb la mort de Rosal, el desembre del 1909.

A *La Verdad* del 3 de setembre, sota el titular "*Elecciones Provinciales*", escriu que contra la candidatura del partit de l'"*Administración*", que és la que ells presenten, i el triomf de la qual és assegurat, se n'ha presentat una altra, "*titulada ministerial*", de la que es coneixien dos noms dels que l'integraven: Font Manxarell i Badia Andreu. Continuen falsejant la realitat, escrivint que el tercer nom no es va conèixer "hasta que circularon unas cartas de cierto personaje recomendando dicha candidatura, formada por los Señores Font y Badia, "*Y LA MIA PERSONA*", dispensándonos nuestros lectores que copiemos literalmente".

El tercer nom, ara, resulta el primer, segons una papereta que diuen, els han entregat, on apareix amb lletra de gran tamany "Ilustrísimo Señor D. Ramón Pujol y Thomàs", proposat pel cap del partit conservador Manuel Planas. No queden pas de qualificar a Pujol de "*corneta del Gep dels Estanys*", "*contrabandista*", etc., entre altres falsedats.

Els partidaris de Pujol degueren fer campanya al districte de Vic, perquè *La Verdad* escriu: "Copiamos de nuestro apreciable Colega "**La Comarca**" de Vich: *Debemos advertir a todos nuestros amigos y electores no se dejen sorprender por los comentarios que propaga el Rovira y así como por la Comisión que está recorriendo el Distrito, compuesta del padre de la ciudad de Berga, el hijo del Sr. Minoves, Noguera de Bagá, el Procurador Rosal y Casimiro Blanxart y el Sr. Lulio, formando estos personajes, una distinguida y acreditada cuadrilla*".

A Ramon Pujol Thomàs, li dediquen "*EL REY QUE RABIARÁ*", al·ludint una obra teatral "El rey que rabió", molt representada, i retreient-li el passat que en altres trifulgues electorals que ja hem estudiat, li havien atribuït i menystenint la seva obra i els seus encerts:

El Rey que rabiara
 Yo que por Prim y Zorrilla me alisté
 yo que por carlista encarcelado fui,
 yo que de todo partido me llamé
 hoy, por negocio, busco votos aquí.
 Quiero que por mi servicio comunal,
 de cloacas, rondas, y forzoso papel,
 me nombren ¡oh! Diputado Provincial
 para satisfacer mi ambición en él.
 ¡Ay de mí!
 ¡Ay de mí!
 Si acabaré enfardando
 Yo que tendero fui
 ¡Ay de mí!
 Yo que con telas y libros pesos gané,
 yo que pozos y haciendas me comí,
 que quintas, quiebras y pleitos enredé,
 hoy busco tontos para votarme a mí.
 Quiero que el tupinaire electoral
 Cumpla mi deseo, mi mandato fiel,
 De encumbrarme al escaño provincial,
 Para lucir mi medalla puesto en él.
 ¡Ay de mí!
 ¡Ay de mí!
 Si acabaré tocando
 Yo que *cornetín* fui.
 ¡Ay de mí!⁶⁷¹

Els partidaris de Pujol no devien veure el triomf gaire segur, veient com es movien els de Rosal. El 5 de setembre, s'adrecen als seus amb el següent titular, "*Electores independientes del Distrito ¡Alerta!*". No descarten que finalment es presenti candidat el mateix Agustí Rosal; de moment, ell mateix i la seva gent, visitaven pobles i masies per confondre i dividir als electors amb males arts. El mateix fet d'anar junts els districtes de Berga i Vic, facilitava el promoure confusió amb els candidats⁶⁷².

Els resultats electorals i el triomf rosalista

El periòdic rosalista del 12 de setembre feia un brandeig general de campanes. Havien triomfat i els diputats elegits, eren, Josep Soler Aloy, Gaietà Buigas Monrà, Josep Font Manxarell i Josep de Rocafiguera i de Ventós. L'escrutini realitzat a Vic, presentava els següents resultats: Soler Aloy, 9938 vots; Buigas, 9326 vots; Font Manxarell, 7422 vots i Rocafiguera, 6988 vots.

Ens permetem insistir en que aquests papers s'escriuen, també, per ésser llegits pels diputats que a Madrid havien de decidir la gravetat de l'acta de les legislatives, on el suposat o real frau de Cardona -com hem vist, les dues versions són avalades per notaris- cridava especialment l'atenció. Així doncs, no és sorprenent, que immediatament després dels resultats electorals, a *La Verdad* publiquin un article sota el titular, "*Los atropellos de Cardona*". Denuncien l'actuació dels amics de Marín i R. Pujol i Thomàs. Relaten els fets: l'alcalde Artigalàs havia ofert 900 vots a la

candidatura ministerial. No podent-los assolir, va decidir “*desfer-se dels seus contraris*”.

Els rosalistes detallen l'atropello perpetrat a Cardona el dissabte dia 5, a dos quarts d'onze de la nit, el notari de Prats de Lluçanès Camil Font, va ésser detingut per la guàrdia civil quan sortia de casa del veí de Cardona Josep Flotats, a l'entrada mateixa casa, “en la que había ido para dar contestación a un requerimiento que le había hecho don Carlos de Subirá – cunyat de Rosal-, y esta pareja de la guardia civil que fue a apostarse a la puerta de la entrada de la casa Flotats impidió el que pudiera salir el notario y ninguna otra de las personas que se encontraban dentro de la misma casa”.

A dos quarts de dotze de la nit es va presentar l'alcalde Josep Artigalàs al domicili de l'esmentat Flotats, amb un “auto”, dictat pel Jutge municipal de Cardona, del que va entregar còpia al propietari de la casa, on es llegia: “-Auto- Cardona cinco Setiembre del mil ochocientos noventa y seis. Póngase por cabeza de estas diligencias la comunicación que se acaba de recibir del Sr. Alcalde de esta villa, y en atención a lo que en ella se expresa, considerando atendibles y justificadas las circunstancias que se aducen y razones que se alegan, el Sr. Juez municipal, D. Pablo Vilarrasa Pujol, por ante mí su Secretario, dijo: Que debía autorizar y autorizaba al alcalde de esta villa para penetrar en el domicilio de D. José Flotats Llobet o cualquiera otro que considerase oportuno a los efectos indicados en su comunicación: Lo mandó y firma el Sr. Juez municipal, de que certifico Pablo Vilarrasa. Ante mí, José Planas, secretario.- Vº Bº El Juez Municipal, Pablo Vilarrasa. Es copia, José Planas, Secretario. Hay un sello que dice, Juzgado municipal de Cardona”.

Amb l'autorització judicial, Artigalàs va entrar a la casa de Flotats amb una parella de la guàrdia civil. Dins la casa hi havia vint persones, comptant-hi el notari de Prats, alguns interventors de Rosal, el diputat provincial Carles de Subirà i el regidor Cristòfol Reigt, (Reig?). Per ordre de l'alcalde Artigalàs, la guàrdia civil i ell mateix, els van acompanyar al saló de sessions de l'ajuntament de Cardona, on es va preguntar a cada un d'ells, el nom, cognoms i domicili, seguidament, l'alcalde, “con la vara en la mano les dijo: “Sin perjuicio de lo que hubiere lugar en derecho, quedan hasta nueva orden arrestados todos en sus respectivos domicilios y los forasteros en la fonda o posada en que se hospeden”.

Els detinguts van complir l'ordre, i aleshores, “*serian las 12 de la noche*”, l'alcalde va tornar a la casa de Josep Flotats, on havia romàs una parella de la guàrdia civil, i amb el mateix procediment de la vegada anterior, va pujar al segon pis on va detenir vint electors més, que va retenir com a tals, en el mateix edifici de l'Ajuntament. Total, 40 detinguts.

A més, Artigalàs va designar com a únic local electoral la casa Consistorial, on es constituïren les tres Meses de les tres Seccions de Cardona.

A les vuit del matí del dia de les eleccions, es van presentar a l'Ajuntament de Cardona, el notari Llorenç Picart i dos apoderats del candidat de Rosal. La porta d'entrada estava guardada per la policia local, els serenos, agutzils “y otras varias personas”. Als dos apoderats se'ls va negar l'entrada, “manifestando que tenían orden de no dejarles entrar con ni sin poderes, y entonces el Notario Picart entró en cada una de las Mesas, formuló las correspondientes protestas, le dirigieron groseros insultos y se retiró”.

Des de les vuit del matí fins a les quatre de la tarda, no van entrar a l'edifici més de 309 persones, entre electors i no electors, “y por eso podrá juzgarse de lo nominales que eran los 900 votos, que, según de público se decía, había ofrecido el Alcalde de

Cardona. Esto no obstante al salir de la casa Consistorial dejaron oír los partidarios del Alcalde que tenían 900 votos”.

El resultat de les eleccions no es va fixar a l'exterior de l'edifici tal i com era preceptiu per llei. Ja de vespre es van fixar a l'interior de l'edifici municipal “unos papeles rotos e ininteligibles, por los que no pudo saberse ni averiguarse lo que en ellos se hallaba escrito”.

Acabades les eleccions, va actuar el Jutjat municipal, entre 4 i 5 de la tarda del mateix dia sis, per rebre la declaració de cada un dels retinguts. A l'acabar cada declaració, el Jutge municipal deia al declarant que el deixaria en llibertat provisional i a disposició del Jutjat d'Instrucció de Berga.

A les 11 del matí del dia següent, dia 7, continuaven detinguts perquè el Jutge de Cardona encara no havia enllestit les 40 declaracions ⁶⁷³. Si els fets van succeir, més o menys, tal com relata *La Verdad*, estem davant d'una bona mostra de com el caciquisme, d'uns i altres, fomentava l'apoliticisme i l'abstenció electoral, pels costos personals que la implicació podia comportar.

Com hem dit reiteradament, el relleu d'aquestes eleccions entenem que rau en el fet de que, amb els seus resultats, es volien revalidar els de les legislatives, pensant en la Comissió d'Actes de Madrid. L'anàlisi que va publicar *El Bergadán* del 17 de setembre, no presenta cap dubte. Presenta els resultats com una gran victòria, encara que per Pujol, fossin una derrota, amb notòria habilitat.

Sota el titular “*Glorioso triunfo y honroso desastre*”, escriuen: “Bien podéis vanagloriaros, electores INDEPENDIENTES del Distrito de Berga del glorioso e indiscutible triunfo alcanzado por nuestro candidato, el Ilmo. Sr. D. Ramón Pujol y Thomás, contra los serviles secuaces del cacique máximo, que una vez más ha sido vergonzosamente derrotado por el cuerpo electoral, pues la mayoría de **39** votos que obtuvimos en Abril último, en favor de D. Joaquín Marín contra D. Antonio Rosal y Sala, se ha convertido ahora en una mayoría de **203** en favor de D. Ramón Pujol y Thomás, respecto de la alcanzada por D. Cayetano Buigas, candidato de los señores Rosal, por no haberse atrevido a presentar D. Agustín, a pesar de su proverbial osadía....” (...) “ Y este triunfo, como repetición mejorada de las elecciones últimas de diputados a Cortes, justifica del modo más completo y evidente, la legalidad que en aquellas presidió por nuestra parte, la certeza del resultado que dio 39 votos de mayoría a favor de D. Joaquín Marín y Carbonell y por ende la seguridad de que las Cortes sabrán tenerlo en cuenta aprobando el acta y admitiendo como diputado al que lo es electo, por haber sido proclamado, tan pronto reanuden sus sesiones nuevamente para terminar la presente legislatura”.

Els *Independientes* de Berga, poden estar satisfets del seu triomf; han demostrat que no els afecten ni les coaccions, ni les amenaces ni els temptadors suborns, a l'hora d'emetre el seu vot. Aquest incorruptibles han demostrat a Rosal que “*no le temen ni se arredran ante sus fanfarronadas y que su omnipotencia se reduce a mandar en su casa propia y a sus paniaguados y lacayos*”.

Però, hi ha un però, l’“honroso desastre” que ja anuncien al titular: “Pero, desgraciadamente para este infortunado Distrito de Berga, leyes vigentes le han atado al vecino Distrito de Vich para las elecciones provinciales, obligándole a elegir junto con aquel 4 diputados, pudiendo votar solo tres cada elector”.

D'ací la necessitat que ambdós districtes es possessin d'acord al designar candidats i que en cada un dels dos, s'aconsellés a amics i partidaris que s'emetés el vot pels associats. Els “Independientes” del districte de Berga que en les anteriors eleccions

havien votat a Marín, es van posar d'acord, unànimement, per votar a Ramon Pujol Thomàs. Aquest, es va posar d'acord amb els candidats Font i Badia de Vic, va conferenciar amb el Sr. Soler, i amb l'aprovació de Manuel Planas i Casals, es va acordar la candidatura de Font, Badia i Pujol, “con benevolencia para el señor Soler, a fin de que pudiese alcanzar el cuarto lugar”. Font i Badia es van encarregar de dirigir les eleccions al districte de Vic i Pujol al de Berga.

Els resultats demostren que Pujol i els seus independents han complert amb lleialtat, “pues casi tantos votos han obtenido los tres y se ha derrotado del modo más completo a la candidatura contraria patrocinada por el señor Rosal, demostrando una vez más que ni es omnipotente, ni el país le quiere, ni el cuerpo electoral se halla a su lado.

El triunfo obtenido pues en el Distrito de Berga por el señor Pujol y los independientes que le han votado, que son los que votaron al señor Marín y algunos más, no puede ser más completo, ni más legítimo, ni más honroso”.

En canvi, l'escrutini del districte de Vic, “demuestra del modo más evidente y lamentable que allí, tras un contubernio indefendible, ha presidido y se ha llevado a cabo la más infame traición, la deslealtad más inicua, la más inaudita felonía”. Diuen que d'aquest fet, no n'acusaran a Badia, que també n'ha estat víctima; que podrien acusar de contuberni a Buigas i al seu protector, Rosal, que van comprometre al partit carlista en una aliança amb els liberals de Vic i “acudir al soborno de una persona que para ser diputado o por esto, o por lo otro, se ha sorbido el seso, con el fin de alcanzar fuerzas innobles con que en el acto del escrutinio general ahogar el legítimo resultado de la elección verificada en el Distrito de Berga”.

Penina continua l'article en el seu inconfusible i inimitable estil: “No lo creeríamos, pero tanto si atendemos al **cui prodest**, como a pruebas fehacientes, no es difícil saber quién es el traidor.

En efecto; D. José Font y Manxarell, como alcalde de la ciudad de Vich, es lógico que debía tener grande y merecida influencia en el cuerpo electoral, y sin embargo aparecen las actas con 1601 votos al Sr. Buigas y solo 176 para el Sr. Badia, hermano y patrocinado del actual diputado a Cortes de aquel Distrito y 41 para el señor Pujol, su aliado, que con tanta fidelidad se le ha portado en Berga.

En Olost, cuya elección se verificó bajo la imposición de un delegado de policía del alcalde de Vich Sr. Font, de las actas aparecen 233 votos para dicho Font, 225 para el Sr. Buigas, 216 para el Sr. Soler y solo 13 para el Sr. Pujol.

En Brull, el resultado, según actas no pudo repartirse de un modo más calculado ni más favorable a la traición contubernio, pues solo obtuvieron votos Buigas 80, Rocafiguera 80, Font 40 y Soler 40.

¿Pero a que proseguir?

Apartemos los ojos con horror y el estómago con asco, de tanta miseria, tanta felonía y tanta asquerosidad”.⁶⁷⁴ Havent establert que Pujol no ha reeixit per la “traïció” del vigatà, també li passaren comptes en el mateix article ⁶⁷⁵.

Dels fets denunciats per Penina a *El Bergadán* del 17 de setembre que hem reproduït, no tenim cap notícia dels efectes que podessin tenir a la Comissió d'Actes del Congrés. Sí que van servir per greixar la polèmica permanent entre *La Verdad* i *El Bergadán*, on es repeteixen les actuacions dels protagonistes durant la darrera guerra i “noves” arbitrietats de Rosal i com Ramon Minoves Cardó s'afegeix a la polèmica. En reproduïm alguns fragments a l'Annex nº41.

Ramon Pujol i Thomàs va fer gestions a Barcelona, per mantenir l'acta, sense resultats positius. Ara més que mai, contra Pujol, Rosal no tindria aturador.

Ramon Pujol rellevat de la recaptació de contribucions. La fi del seu poder polític?

Mentre es desenvolupava tot aquest enrenou electoral i post electoral, Rosal es movia per arrabassar a Pujol el que era la base del seu poder polític, el cobrament de les contribucions del Districte. Probablement intuïa que, sense aquesta base que li permetia fer favors a uns i coaccionar a altres, políticament quedaria anul·lat. El temps demostraria que anava errat.

Rosal, com si ell mateix fos un nou vingut a la política, hipòcritament acusava a Pujol i els seus d'ésser els culpables de l'endarreriment i de tots els mals del Districte. *La Verdad* del 7 de novembre, va publicar un article en aquesta línia on, curiosament, les acusacions que es fan a Pujol, d'ésser el culpable de l'endarreriment de Berga perquè solament s'havia ocupat dels seus interessos, enriquint-se amb els béns dels altres, amb molt més motiu s'haurien pogut fer a Rosal i els rosalistes ⁶⁷⁶.

L'article en qüestió, era el preàmbul de la gran notícia que el mateix periòdic donaria el dia 14, sota el titular "*Recaudación de Contribuciones*". Acabava d'encarregar-se de la recaptació de contribucions al districte, "l'amic" Josep Piquer Rosal, procurador i destacat rosalista, substituint en el càrrec a Ramon Pujol i Thomàs. Aquest nomenament, que celebren, serveix al periòdic, dirigit pel mateix Piquer, per denunciar tots els tripijocs, reals, imaginaris o exagerats, que segons els rosalistes, havien caracteritzat l'època Pujol, fent auguris de que, amb Piquer, tot seria diferent:

"...de lo que nos congratulamos –del nomenament-, no precisamente por tratarse de un amigo querido como lo es el Sr. Piquer, sino porque conociéndole como lo conocemos, tenemos la absoluta seguridad desde luego de que no se harán cierta clase de negocios, y se llevará la recaudación, con íntegra regularidad y la mayor escrupulosidad, a la vez que de la manera menos vejatoria posible para los contribuyentes" ⁶⁷⁷. L'articulista continua en la mateixa línia, mostrant-se, però, encara més crític amb la gestió del cessant ⁶⁷⁸.

Les acusacions contra Ramon Pujol Thomàs, eren tant directes i tant greus, que van merèixer una resposta seriosa des d'*El Bergadán*, sota el titular "*La recaudación de contribuciones en el Distrito de Berga*". Per la seva extensió, el van publicar en dues parts: la primera al nº 993, del 21 de novembre i la segona, al nº 994, del dia 28. Pel seu interès les aportem parcialment en Annex nº 42.

Hem vist com *La Verdad* va abraonar-se contra Pujol al no renovar aquest, l'arrendament de contribucions, tal vegada pels diners que havia d'aportar com a fiança de la seva gestió o, més probablement, per haver estat rellevat. En el darrer Annex hem reproduït la rèplica de Pujol que aporta àmplia informació. La resposta rosalista a la rèplica de Pujol, va ésser molt simple, i com veurem, no desmentia pas cap dels retrets amb que Pujol havia defensat la seva gestió. A *La Verdad* del 28 de novembre, sota el titular "*Inútil empeño.*", podem llegir "...Por ello pues los propósitos de aquel papel titulado periódico, del que es inspirador y director aquel ex-recaudador de contribuciones que no teniendo quien le alabe se escribe para sí mismo artículos de alabanzas propias, llamándose él mismo "*nuestro querido amigo don Ramón Pujol y Thomás*" se estrellarán siempre y en todas las ocasiones mientras conservemos sano el entendimiento, y por ello pues los propósitos del papel *Corneta* no conseguirán convertirnos en semblanza suya por más que se lo proponga" ⁶⁷⁹.

Ja hem vist com en aquestes darreres eleccions el caciquisme dels Rosal va "*fer taules*" amb el caciquisme de Pujol Thomàs i com aquest darrer era assetjat per eliminar-lo de l'escena política. Tot plegat en un context polític en el qual, es creia

primordial mostrar a Madrid qui detentava el domini electoral del Districte per pressionar en la resolució de l'acta de les legislatives declarada greu.

Marín, amb el canvi de camisa, era un polític desacreditat i poc fiable; Rosal havia d'executar les amenaces prèvies a les eleccions, recorrent als tribunals; les properes eleccions eren les municipals i Pujol no controlava la ciutat de Berga, però sí molts municipis del Districte, entre altres, el de la vila de Cardona, segona en importància electoral, i per tant, determinant com va quedar demostrat en les darreres eleccions legislatives que estudiem en aquest capítol. La crispació i la provocació varen ésser permanents, per afermar-se uns i altres. Totes les estratègies del caciquisme es van dur a la pràctica en algunes poblacions. En definitiva, pensem que del que es tractava era de mantenir una situació tensa.

En l'Annex 43 aportem algunes mostres de provocacions com un article publicat sota el titular *La casa de fieras*, i conflictes com el dels carlins a Gironella, notícies menors d'alguns pobles, processaments, recusació i canvis d'alguns jutges. Mentre, continuava la campanya contra Marín.

Lamentem silenciar la situació de Puigreig, que no hem sabut interpretar: els corresponsals, reals o figurats, no citen cognoms i es limiten a renoms; igualment, escriuen donant per sabuts fets o anècdotes locals, de segur ben coneguts dels seus coetanis que avui lamentem no saber desxifrar.

Les eleccions municipals.

Els darrers fets exposats ja els podem considerar com de preparació a les eleccions municipals. *La Verdad* del 8 de maig fa la crida: “¡¡A las Urnas!!”. Manifest a favor dels regidors que presenta el partit de l'Administració, “*único que ha de acabar con los vividores de oficio, con las sanguijuelas de los pueblos y con los chupadores del presupuesto municipal*”. La situació de les dues forces polítiques del Districte era patent: Pujol dominava el municipi de Cardona i Rosal el de Berga, però les eleccions s'havien de celebrar a tots els municipis, de manera que era una bona oportunitat per demostrar el poder de la influència de les dues formacions polítiques del Districte.

A Cardona la situació s'havia escalfat prèviament. A la secció *Ecos del Distrito*, *La Verdad* publica una crònica de Cardona. Els cardonins denunciats per Rosal havien estat absolts, bo i que això no ho escriuen. Es limiten a dir que a aquesta població, Artigalàs i els seus amics van celebrar amb un tiberi de 70 o 80 persones que Rosal hagi estat condemnat a pagar les costes dels judicis electorals. La crònica que no té “*desperdici*”, il·lustra com devia ésser i, sobretot, com es relatava una festa en el teatre polític de l'època⁶⁸⁰.

Les eleccions es van celebrar. Amb l'eufòria dels “Independientes” de Pujol a Cardona, els de l'“Administración” de Rosal, no es van presentar. A Berga, dominada pels partidaris de Rosal, no es van presentar els de Pujol. Amb el vot preestablert a les dues principals poblacions del Districte, la majoria de vots que havien d'apuntar-se els d'Agustí Rosal per recolzar l'acta del seu germà Antoni a Madrid i els de Pujol, per recolzar la de Marín, s'havien de guanyar amb les tupinades als altres pobles del Districte.

A *La Verdad* del 15 de maig, sota el titular “*Elecciones*”, el partit de l'Administración es felicita pel creixement de vots que obté al Districte. Els Independents, diuen, han comés tota mena de falsedats i han guanyat a Gironella, Bagà i Casserres, però,

creuen que les eleccions d'aquestes poblacions s'anul·laren. Seguidament, fan la relació del fets d'alguna d'aquestes poblacions: a Berga, les eleccions es van celebrar amb calma, tranquil·litat i sense oposició, resultant elegits els candidats del partit de l'Administració per unanimitat. Els Independents, sabent-se perdedors, ja no van presentar candidatura.

De Bagà i de Gironella relaten detalladament la tupinada ⁶⁸¹.

Per cloure aquest apartat dedicat a les eleccions municipals del districte, aportem en Annex l'article publicat a *El Bergadán*, nº 1013, 18-V-1897 amb les incidències electorals de cada població, segons la versió dels partidaris de Marín, i l'article publicat a *La Verdad*, nº 58, 22-V-1897, que complementa el primer. Són la relació de tupinades més completa que hem trobat d'unes eleccions. Annex nº 44.

A més de l'article informatiu dels esdeveniments ocorreguts en les eleccions municipals, *El Bergadán* va tornar a reproduir la refutació a la impugnació presentada per Rosal a les darreres legislatives que continuaven sense resoldre al Congrés ⁶⁸².

Afegirem solament, que per no perdre el costum dels processaments post electorals, divuit components de les meses de La Pobla de Lillet, segons el periòdic rosalista, serien processats. L'Audiència havia revocat l'auto del Jutge Tormo que denegava el processament ⁶⁸³.

Feliu Sagalés, alcalde de Berga.

Acabat el bienni de l'alcaldia presidida per Francesc de Martín, que continuaria com a primer tinent d'alcalde, el substituïa, el primer de juliol, Feliu Sagalés i Casellas, de renom "*El Nin*", nomenat de Reial Ordre. Sagalés era un propietari rural i d'una notable extensió d'hortos urbans, al Vall d'*abaix* on vivia, tingut per "un bon home" pel veïnat i en cap cas per ésser un polític local, ja que no se l'identificava amb cap de les dues faccions. Les dues faccions locals en un primer moment, van aparentar apropar-se al nomenat.

El Bergadán del 26 de juny, anunciava el nomenament del nou alcalde feta per recomanació de Marín. Distingien a Sagalés considerant-lo "*nuestro amigo particular*", i el felicitaven a ell pel nomenament i al cessant, F. De Martín, per la tasca realitzada. És molt probable que Marín no tingués cap intervenció en el nomenament de Sagalés, perquè al felicitar al nou alcalde, escriuen que ho fan, "por la honra merecida de haberle distinguido con el cargo de Alcalde de Berga, no obstante de contarse entre los concejales personas tan dignas bajo todos los conceptos como los señores Manubens y Martín, abogados y propietarios, el señor Florejachs, médico y propietario, y otros amigos también y adictos del señor Rosal a cual más digno y más apto, pues con la preferencia dada al señor Sagalés, no obstante de ser también amigo del señor Rosal y elegido a su propuesta, queda demostrado a la vez, el reconocido mérito del nuevo Alcalde y la imparcialidad del señor Marín que lo ha propuesto para tan honroso y delicado cargo". Resulta poc creïble que si com reconeixien, Rosal havia fet nomenar a Sagalés, s'hagués servit de Marín ⁶⁸⁴.

El combatiu periòdic rosalista, es limitava a felicitar a l'alcalde sortint, Francesc de Martín, per les millores obrades a Berga, tan allunyades dels temps en que manaven els amics del *Padre de la Patria* -Pujol- i a Feliu Sagalés pel seu nomenament.

Continuant en el moviment de Jutges, també escriu que han estat nomenats els Jutges municipals pel bienni 1897-1899 i pel Jutjat de primera Instància de Berga, Juan del Temple, fins aleshores, Jutge de Alcañiz⁶⁸⁵. Realment, si podem tenir una seguretat, és la de què en el magnífic escenari de les farses caciquistes que era el Districte de Berga, els jutges hi duraven poc.

La felicitació dels rosalistes a Sagalés pel seu nomenament, no va pas plaure a *El Bergadán* que el 3 de juliol escrivia, referint-se al que havia publicat *La Verdad*, que “Este suelto huele a **chamusquina** como la mayor parte de los que endilga a sus escasos lectores el célebre papelucho.

En efecto: hace bien en dar estas seguridades cuando sabe que al Sr. Sagalés no le han causado mella las bravatas de ciertos **entes**, que a todo trance se empeñaban en que no se posesionase del cargo, vaticinándole ciertas responsabilidades.

Y esta noticia **pega** menos, si se tiene en cuenta que un alto personaje político de Madrid, se dice recibió de un allegado de la familia Rosal una **misiva**, por la que se hacía saber que los concejales del nuevo Ayuntamiento de Berga dimitirían si debían ser presididos por el Sr. Sagalés, pretextándose, según parece, en que éste carecía de ciertas **dots**.

De ser cierta esta noticia, podríamos decir a los partidarios de la mal entendida administración que la sinceridad en el lenguaje **cuela** poco, por decirse **doble baraja**⁶⁸⁶ (el text en negreta està en cursiva a l'original).

Mentre, les interferències en el nomenament i recusacions de jutges municipals continuaven, segons *La Verdad*, que aprofitava l'avinentesa per atacar a R. Pujol Thomàs. El 17 de juliol sota el titular, “¿Será locura?”, publiquen un extens article: Marín i Pujol han fet els possibles per intervenir en el nomenament de jutges municipals. Al no reeixir en l'intent, han incoat recursos contra els nomenaments següents: Berga, Josep Galart; Cardona, Joan Boixadera; Gironella, Joan Teixidor; Puig-reig, Joan Mujal; Alpens, Pere Anfruns; Bagà, Josep Gasch; Saldes, Joan Camps.

Els rosalistes escriuen: “Decíamos al principio, que no nos explicábamos ciertas cosas, y con nosotros creemos seguramente no se las explicarán nuestros lectores, por ejemplo: nos dicen que en tres o cuatro números consecutivos de “*El Bergadán*”, el redactor en Jefe dicho don Ramón Pujol ha venido ensalzando las bellas cualidades que adornan al Juez electo de esta ciudad don José Galard, felicitándole y felicitándose por el nombramiento, y a los tres días eleva una exposición al Excmo. Sr. Presidente de la Audiencia suponiéndole incapacitado para ejercer el cargo.

¿Como se explica esto?”. La resposta que hi troben es tan simple, com que amb la calor, Pujol es torna boig: “Nosotros hemos hecho averiguaciones y tras averiguaciones, nadie ha sabido aclararnos el contrasentido, unos dicen que pueden haber contribuido a ello las justas resoluciones dictadas en el célebre ejecutivo de las tres mil pesetas de costas en pocos días; otros lo atribuyen a los deseos del cargo para uno de su familia, y otros que son los más, dicen es una infamia, y nosotros creemos lo más racional, que a causa del calor y rabieta puede fácilmente evaporarse el seso a cualquier hijo o *padre* de la ciudad”⁶⁸⁷.

La fallida recusació de Galard per part de Pujol va ésser tema recurrent. A que obeïa?. El periòdic rosalista del 24 de juliol, sota el titular “*El amor propio de D. Ramón*”, torna a insistir en la recusació de Jutges, entre altres el de Berga, protagonitzada per R.Pujol, al seu dir, perquè es vegi la “fenomenal planxa” que R. Pujol ha fet amb el seu acte, el periòdic escriu que cal saber que el denunciant, “... antes de que sufriera las consecuencias de la justicia por manos del digno funcionario ya citado, remitió a D.José Galard un besa-las-manos con toda la etiqueta, parsimonia y *franqueza*

posible, felicitándole por sus ascensos en los anales de su carrera.” (...) “Quería D.Ramón Pujol y Thomás que para el presente bienio fuera elegido su cuñado D.Jacinto Vilardaga; más al salir derrotado puso el grito en el cielo, como las ranas en noche de primavera, y por todos los cofrades de su devoción prometió que no sufriría la derrota”. (...) “¿Y aún quería ser diputado?. Pues, si señor, y una vez colocado ya en su silla iba a nombrarse *padre, tutor y defensor* de los intereses...de su casa. Ese es el hombre-tipo, el caballero ilustrísimo, el Diputado derrotado”⁶⁸⁸.

La polèmica entorn al jutge Galart va ocupar un notable espai a la premsa berguedana. La resumirem reproduint una informació de la premsa rosalista en un article que van titular “*Embustes del Eco de los idems*”, que era una rebentada a Penina afeccionat als duels i retraient-li la seva covardia davant el Sr. Malaret de Puig-reig, entre altres crítiques reiterades. També publiquen un “*Puntillazo*”. És el següent: fa uns dies, es van presentar davant el notari Redondo, Ramon Vilalta, Ramon Minoves, Joan Felipó (a) *Nola*, i Joan Oristrell, perquè aixequés acta del que l’hi anaven a manifestar: Galart “poseía ciertos vicios”, que el periòdic no concreta, que l’incapacitaven per ésser Jutge municipal.

Afegeixen que hi ha qui diu, que aquesta “tropolía”, aquests senyors la van cometre seguint ordres del “*Padre de la ciudad de Berga*”, és a dir, de Pujol. Galard, però, diuen que sap espolsar-se les mosques i ja ha establert una demanda de conciliació contra els denunciadors, per haver-se permès el luxe d’insultar-lo d’una manera molt poc correcta.

Exposats els fets, el periòdic fa un comentari final: “Como el hecho de que se trata, constituye según nuestra manera de pensar una injuria, es tan seguro que los tales señores van a pagar muy cara la treta que han jugado, ¡y que vayan con el **Padre** que les saque del apuro!”⁶⁸⁹.

Finalment, el jutge va admetre la querella per injuria, difamació i calúnia presentada per Josep Galard Florejachs, “*contra los cuatro sujetos que firmaron a instancias de don Ramón Pujol y Thomás el acta notarial*”⁶⁹⁰ i l’Audiència va fallar a favor del Jutge Galard desestimant la impugnació de Pujol, “*por considerarla basada en fines particulares del recurrente*”⁶⁹¹.

Ja abans del desenllaç de l’afer Galard, *La Verdad* continuava denigrant Ramon Pujol per qualsevol motiu: aviat farà “professió de fe fusionista” escriuen el 7 d’agost; el 21 de mateix mes el denunciaran públicament a la premsa per oposar-se a la canalització de l’aigua de la Font Negra pel servei públic de Berga. L’aigua d’aquesta font, tothom sabia que incrementava el cabal de la riera de Metge que, en el tram que entrava a la població, entre altres, feia funcionar la fàbrica de teixits que Pujol havia construït a l’antic Molí dels Capellans.

La vida política espanyola donaria un tomb inesperat: el 8 d’agost d’aquell any 1897, era assassinat Antonio Cánovas del Castillo, president del Govern. S’anava inevitablement a unes noves eleccions legislatives a curt termini, sense haver-se resolt la gravetat de l’acta de Berga. Els dos periòdics berguedans van retre homenatge, com era preceptiu a l’assassinat president del Consell de Ministres.

Però aquests assassinat i l’esperada convocatòria d’unes noves eleccions suposava també, previsiblement, la mort política de Joaquim Marín Carbonell. El 4 de setembre, *La Verdad* ja escrivia sota el titular “*El que en política yerra se estrella*”, que Marín militava al partit liberal; quan aquest va perdre el poder, va passar al partit conservador, “*fracción romerista*”, que entrava al Govern, i ara, es pregunten, si pensarà fer una nova evolució⁶⁹².

Capítol 10

Les eleccions legislatives del 1898. Joan Ferrer– Vidal, - Antoni Rosal, amb l'acta declarada greu

El context polític i social

Vistes les continuades tensions del període que va seguir a les darreres eleccions legislatives per forçar el sentit de la resolució de l'acta, declarada greu, és fàcil imaginar com es desenvoluparen les del 1898, forçades per la mort de Cànovas.

Amb Sagasta al poder, era raonable pensar que els liberals recolzarien el candidat Antoni Rosal, com a les darreres eleccions, tossut a autoqualificar-se com a independent al Districte, i previsiblement havia d'ésser el vencedor. En termes locals, havia d'ésser proclamat el candidat del partit rosalista de l'*Administración*, que, a més a més, era el que s'adeia amb el tornisme imperant. Els *Independientes* de Pujol que sempre s'havien autoproclamat liberals i havien sobreviscut políticament intentant presentar candidats, del mateix partit de Marín, sense èxit, com ja hem vist, fins que Marín es va passar als conservadors en les darreres eleccions, ara, que podien fer, si a més, el tornisme els condemnava a ésser derrotats?

Marín maniobrava a Madrid per continuar "encasillat" amb el successor de Cànovas, Silvela, però els fets demostren que no degué reeixir.

Pujol i els seus van optar per aferrar-se a Comas i Masferrer, que segons M. Hurtado, era un senyor "a qui Planas i Casals deixava representar el paper de cacic en els períodes de Govern liberal"⁶⁹³ i presentar al candidat Gibert que es va retirar a darrera hora, ja feta la campanya i varen haver d'improvisar l'elecció de Joan Ferrer-Güell, que va ésser proclamat diputat, novament amb l'acta declarada greu.

Les cacicades de les dues formacions varen anar a dojo i els rosalistes varen arribar a cometre un assassinat a Casserres.

Clourem la introducció a aquest capítol, avançant que el juliol del 1898, moria el cèlebre advocat i periodista, Rafael Joaquim Penina i Sala i, amb ell, *El Bergadán*. Amb la seva mort, acabava tota una època, ben peculiar, però no pas, unes maneres de fer política al Districte de Berga.

Nedant entre dues aigües a la recerca d'una nova reubicació política.

La proximitat d'unes noves eleccions legislatives era evident. Pels rosalistes, havia arribat l'hora de fer desaparèixer Marín del mapa polític d'una manera definitiva i aprofitar el gir conservador del tàndem Pujol - Penina, també per fer desaparèixer a Pujol de la vida política, ara que ja el tenien aïllat. Òbviament, això no era tant fàcil, perquè tants anys d'activitat política l'havia convertit en expert en nedar entre dues aigües. Aportem dues anècdotes prou significatives.

És una història similar a la creu del Montseny, cantada per Verdaguer. Dalt dels Rasos de Peguera, on encara no s'esquiava, hi havia una creu de fusta que, segons la tradició popular, hi havia plantat el llegendari delinqüent Cabrer, es veure's deslliurat dels llamps d'una gran tempesta que l'havia sorprès en aquell indret. Pujol va fer construir una immensa creu amb el Crist comprat a una foneria de París per instal·lar

en aquell indret. Encara hi perdura, si bé la imatge destruïda el 1936-39, va ésser reposada a finals dels cinquanta pel Club Esquí Berguedà, presidit per Florenci Tresserres Bertràn ⁶⁹⁴. Segons la memòria oral, Pujol va ésser acusat pels seus adversaris de què, amb aquesta devota acció, pretenia apropiar-se de tota aquella muntanya, però en qualsevol cas, ben segur que encara que solament fos per la dificultat del transport i instal·lació la gesta va ploure a molts berguedans devots, al marge de l'ostentació de poder que l'acció podia tenir.

La segona és més típica de Penina. Al carrer del Roser, hi havia una capella on, a més de la marededéu d'aquesta advocació, s'hi venerava un Sant Crist, molt popular a Berga, també destruït durant la darrera guerra civil. Al mateix carrer, hi havia la luxosa residència de l'Agustí Rosal.

A la capella del Roser hi van introduir un culte nou, aquesta vegada a Santa Elena, celebrant-se una festa –carrer de Roser- passeig de la Pau-, amb processó, música, etc. Aquesta vegada, *El Bergadán* també se'n va ocupar. Es degué enviar una crònica a un diari forani per, després, reproduir-la i comentar-la. El 7 de setembre, diuen reproduir un escrit publicat a "*La Antorcha Valenciana*", setmanari socialista, en el número 21 d'agost, que és una crítica al clericalisme local, tant ben vist per Rosal ⁶⁹⁵. Aquesta darrera crònica, sospitem com ja apuntàvem, que l'hauria remés algú des de Berga, probablement el mateix Penina, i era interessada com la que s'atribuïa a Pujol en plantar la creu als Rasos. Ja hem dit que són anècdotes, que entenem però, que il·lustren perfectament, com s'aprofitava tot per tensar la situació i mantenir oberta la discòrdia local.

Mentre, s'anava escalfant l'ambient electoral. Els d'*El Bergadán* continuaven criticant a Rosal acusant-lo de pràctiques judicials corruptes. ⁶⁹⁶

Per la seva banda, des de *La Verdad* s'aprofitaven totes per continuar desqualificant a Marín i als que havien estat els darrers en donar-li suport, talment com si Rosal n'hagués estat sempre adversari.

A primers d'octubre del 1897 el periòdic rosalista es fa ressò d'uns suposats o reals moviments carlins que s'haurien produït a l'Alt Berguedà. Des d'*El Noticiero Universal*, els havien desmentit amb aquestes frases: "*De lo único que se preocupa allí todo el mundo es de la falta de trabajo que se nota de la consiguiente miseria que reina preparándose un invierno cruel para las clases menesterosas*". No tenim notícia de cap moviment carlí en aquestes dates i tal vegada la publicació de la mateixa es produí per ajudar a justificar la persecució que fins a fi de segle patiren els centres carlins que ja hem comentat al parlar del tancament del centre de Gironella. Sí que entenem que el desmentit del "Noticiero", no és desmesurat, atenent la crisi financera i política de l'Estat espanyol, que ja venia del 1892 i públicament declarada el 1898. ⁶⁹⁷ *La Verdad*, en aquest context, pensem que maniobra per desmarcar-se dels carlins i a la vegada, aprofita les frases reproduïdes del periòdic barceloní, per parlar de la crisi i de la marginalitat que pateix el Berguedà, mancat de comunicacions, i d'obres públiques que donarien feina als més necessitats. Cínicament, donen la culpa a la ineficàcia de Marín en els seus anys de diputat ⁶⁹⁸.

La Verdad en el seu número següent, corresponent al 9 d'octubre, torna a ocupar-se de la crisi sota el titular "*La buena administración*". La maçoneria va promoure, escriuen, les guerres colonials, però la mala administració de bona part dels governs va fer la resta. A la mala administració, també se li ha d'atribuir la paralització de la indústria i el comerç. Denuncia l'anarquisme i subtilment, culpa dels seus excessos violents a aquells empresaris, que no són paternalistes com Rosal. Òbviament, no cita ni els anarquistes ni Rosal ⁶⁹⁹.

A un nou Govern unes noves legislatives, les darreres en que participarà J. R. Penina

El tret de sortida d'unes noves eleccions va ésser el canvi de governador civil. Novament va resultar nomenat Ramon Larroca⁷⁰⁰. Ja n'havia estat quan manaven els conservadors. En donar aquesta notícia, afegeixen que Larroca continuarà mantenint els càrrecs *d'Inspector General de 2ª Ensenyança i conseller d'Instrucció Pública*. La provisionalitat de Larroca en l'exercici del càrrec, sembla probable: el temps just de celebrar les eleccions.

Els dos "partits" d'àmbit comarcal que operaven al Berguedà, s'havien de posicionar davant les noves eleccions. El primer en fer-ho, va ésser *El Bergadán*. El 23 d'octubre, sota el titular *Fin de las últimas elecciones en Berga*, comencen dient que l'inesperada mort de Cànovas ha portat un nou Govern que comportarà la dissolució de les Corts, "cuando solo habían dado señales de vida, para convocar otras por el Gobierno existente en la actualidad". Finides les Corts, es pregunta com acabarà l'elecció verificada al Districte l'any 1896.

Avancen, que no és aventurat predir-ho: abans de dissoldre's, les actuals Corts s'hauran de tornar a reunir, i una de dues, o romandran obertes un temps per resoldre els problemes pendents i urgents per la vida de l'Estat, prestant la majoria conservadora el seu patriòtic concurs al govern liberal, com la majoria fusionista el va prestar a Cànovas a l'encapçalar el seu darrer govern, o bé es produirà immediatament el decret de dissolució, per convocar noves eleccions, dins el període legal.

En el primer cas, donen per segur, que abans de vuit dies d'haver-se obert les Corts, es decidirà l'acta de Berga, i serà aprovada a favor de Marín que en aquest breu període, ha actuat com a diputat de dret i de fet. En el segon cas, l'acta no es resoldria, però quedaria a Marín la satisfacció d'haver exercit de dret i de fet, a tots els efectes, i d'ésser l'únic representant legal dels *Independientes*, que són majoria al Districte i que amb els seus vots, el van fer diputat.

Ja establert que els *Independientes* tenen la majoria, es pregunten el perquè van donar el vot a Marín, si per ésser liberal o per ésser conservador. Admeten que alguns van tenir en compte les seves idees polítiques, però que la gran majoria es van decantar pel vot a Marín al recordar els grans serveis prestats al Districte durant els molts anys que el va representar a les Corts, "y por esto y solo por esto, se comprende y explica que en la última empeñada contienda electoral, venciesen los Independientes con el señor Marín al frente, a ese señor cacique del Riu y de Graugés, que pretendía apoderarse sin ton ni son de un puesto que no le corresponde y para el que el país no le quiere, como lo ha demostrado rehusando el oro y el moro ofrecido a granel, despreciando amenazas, y lejos de achicarse, agrandándose y revistiéndose de fortaleza ante la inicua e insensata persecución posterior del caballero irreconciliable por su esplín, su odio, su orgullo y su inconcebible presunción".

L'article, molt extens, del que aportem el final en una nota, clou amb unes consideracions interessants: admeten que les possibilitats de Marín poden ésser il·lusòries; fan una crida als *Independientes* per unir-se i recolzar a Marín; admeten, que aquest, cansat de la darrera campanya, no és segur que es presenti; finalment, afirmen que si Marín no es torna a presentar, presentaran un altre candidat, considerant-se ja, addictes al nou govern, en el millor estil Penina⁷⁰¹.

El mateix dia 23 d'octubre en que apareixia l'article que hem aportat d'*El Bergadán*, on ja subtilment s'avançava que els *Independientes* de Pujol - Penina, presentarien un candidat liberal, ja fos Marín, ja fos un altre.

La Verdad es preguntava, “¿A qué partido pertenecen?”. Marín havia anat canviant de partit a cada canvi de govern. “¿Será absuelto y admitido nuevamente en el partido fusionista?”, es preguntaven. És obvi que els rosalistes estaven al corrent del fils que movien Marín i els seus partidaris berguedans, per això denunciaven a Marín i desqualifiquen als de Pujol - Penina amb una duresa extrema, no exempta de certa veracitat:

“Esto que ocurre con el señor Marín, pasa también con sus escasos partidarios en este Distrito (...) esto sí, no andan con remilgos políticos, ni escrúpulos de partido, lo mismo se dicen Conservadores cuando estos se hallan en el poder, que fusionistas cuando estos mandan, y en prueba, que las mismas personas que en tiempos conservadores se presentaban con Planas y Casals acompañadas del Diputado del partido conservador don Joaquín Badía pretendiendo se les apoyara, y se les dejase a cubierto de los abusos electorales cometidos, protestando de su más acérrimo y puro ministerialismo, vedles hoy llamando a las puertas de la casa del Sr. Comas y Masferrer, y haciendo también allí protestas de su inveterado y hacendado amor al fusionismo, del que dicen no se han apartado nunca, suplican también los favores del Jefe del partido gobernante” (...) “Precisamente, ni uno solo de los a que nos referimos pueden ostentar el más insignificante sacrificio hecho para el partido fusionista, es más, ninguno de ellos puede tan solo decir en verdad, que haya nunca emitido su voto a favor de un candidato fusionista, pues cuando el señor Marín pertenecía a tal partido, ellos le hacían la guerra sin cuartel apoyando a cualquiera que se pusiese enfrente del señor Marín, trabajando con **tesón** y luchando con el mayor **ardor** para derrotar al candidato fusionista, esto sí, luego presentaban al candidato que con tanto empeño apoyaron su correspondiente **cuentecita** detallada y no justificada, y **silencio en las filas** y hasta otra.

Estos son, los que, lo mismo se dicen conservadores cuando estos se hallan en el poder, que fusionistas cuando estos rigen sus destinos, y lo mismo harían si mañana subiese la República o se proclamase Rey a don Carlos de Borbón, con la misma énfasis y descaro, les veríamos con el gorro frigio un día para el siguiente cambiarlo por la boina, ante tanto cinismo también cabe preguntar ¿a qué partido pertenecen? Nosotros creemos que la contestación es evidente, al **partido del turrón**, no teniendo ideas políticas fijas ni convicción en ningún programa queda demostrado que solo se dicen políticos para medrar y para conservar los tres o cuatro ayuntamientos de que disponen a costa de los que....van tirando”⁷⁰².

Aquella tardor, Marín es va traslladar a Berga, suposem que per avaluar les seves possibilitats. *El Bergadán* del 30 de novembre, dóna àmplia informació d'aquesta visita i dels contactes que Marín va mantenir. Va arribar-hi el dissabte dia 23 i es va hostatjar al domicili d'un amic “particular”, que suposem que era una vegada més Penina. El dia 24, diumenge, va assistir a missa i va passejar per la ciutat, per de seguida, començar a rebre visites d'amics berguedans i dels pobles del Districte, més propers a Berga, “a los que llegó la noticia de su llegada con la velocidad del rayo natural que no artificial como el telégrafo, porque no lo poseemos por desidia de nuestros Excmos. Ayuntamientos habidos hasta la fecha durante muchos años”.

Feia un any i mig, diuen, que Marín no havia visitat Berga i totes aquestes nombroses visites venien a mostrar-li l'agraïment per les seves gestions, concessions de trams de carreteres etc., obtinguts pel Districte i a demanar-li que es tornés a presentar, per aquesta breu legislatura, ja que ningú com ell coneix les necessitats del Districte que ha representat més de setze anys.

Sospitosament, escriuen, “pero nuestro diputado, tan malamente y pérfidamente combatido por quién, después de haberse servido de él durante años y años, pretende usurpar su puesto, y a pesar de haber sido ignominiosamente derrotado en las últimas elecciones, ha tenido la osadía de querer sofisticarlas y amedrentar al país con causas criminales, para imponer despóticamente el dominio que tiene ese señor Rosal en el Riu y en Graugés a todos los pueblos del Distrito, rehúsa terminantemente seguir representando ese Distrito ni aceptar la candidatura que tan reiteradamente se le ofrece para las próximas elecciones, no porque le falten alientos, ni se halle sin fuerzas, ni le moleste el cansancio, sinó porque siente envolver a sus amigos en una lucha con ese feroz enemigo que cree combate tanto por ambición como por despecho y resentimiento de haber sido derrotado por él, pensando en su buena fé, el Sr. Marín, que si se busca otro candidato, el señor Rosal desistirá y dejará en paz a los independientes del Distrito”. L’article d’*El Bergadán* és d’una manca de veracitat evident, pel que fa al tempteig d’un Marín tant disposat a sacrificar-se, però l’articulista ja animat, continua: “Pero ¡vana esperanza! ¡quimérica ilusión que nuestro querido Diputado señor Marín en su buena fé abriga!

Ya lo demostraremos otro día, confiando convencerle de que debe aceptar otra vez el puesto de honor y de peligro en la lucha, pues a su lado y con su nombre al frente, los independientes alcanzaremos en la próxima contienda más decisivo triunfo y victoria más completa aún que la obtenida en las últimas elecciones, en que le entregamos el acta de proclamación de Diputado a Cortes por Berga, limpia de toda protesta en ningún pueblo de los 42 del Distrito electoral”.⁷⁰³

El dilluns al matí, Marín va rebre, encara, diverses comissions, i es va traslladar a Gironella on rebria les comissions dels pobles veïns. Després, baixaria a Barcelona, on romandria tota la setmana fent gestions, i retornaria a Madrid.

Suposem que les gestions que Marín feu a Barcelona, s’encaminaren a la recerca del suport liberal, que no degué obtenir, ni a Barcelona ni a Madrid. Pocs dies després, el periòdic rosalista escriu: “Dice un colega de Barcelona: “Madrid 6 –El diputado electo por Berga, don Joaquín Marín y Carbonell, se ha declarado silvelista. Fue izquierdista, fusionista, conservador romerista y algo más”.⁷⁰⁴ Joaquim Marín Carbonell, el nebot de la dona de Victor Balaguer, tants anys diputat a Corts pel Districte de Berga, havia perdut definitivament la partida. Con deien els rosalistes, era un cadàver polític i els *Independientes*, es trobaven sense candidat.

El rector Joan Vilapúdua i l’alcalde Feliu Sagalés

Per assegurar-se el triomf electoral, Pujol necessitava canviar l’Ajuntament de Berga. Ja comptava amb el governador Larroca, però el nou rector de Berga i la debilitat de l’alcalde Sagalés davant les seves exigències, li van brindar l’oportunitat de presentar la denuncia de l’Ajuntament al governador civil.

El bisbe Riu Cabanas, de Solsona, va aprofitar el fet de partir la ciutat en dues parròquies per canviar el discutit ecònom Dr. Ibañez. Podem llegir a *El Bergadán* del 21 d’agost de 1897 que les autoritats presidides per Sagalés havien rebut els nous rectors: el de Sant Joan, Dr. Josep Muixí, que venia de Bergús, i el de Sant Pere, mossèn Joan Vilapúdua, que venia de Clarà. Vilapúdua no sembla pas que fos un home massa contemporitzador: trobem queixes perquè havia suprimit les ornamentacions que per Nadal es penjaven a la cúpula de Sant Pere, el cant de “villancicos y el son de la música pastoril”, que tant plaïen als fidels.

Més pintoresca és encara una comunicació que va enviar el rector a l'Ajuntament i que llegim a l'acta de la sessió del 5 d'agost del 1898. en aquesta comunicació, el rector s'interessa per "ciertas operaciones de cultivo que pueden tener carácter de profanas". Aquestes "operacions" eren uns planters d'arbres que l'Ajuntament tenia en els terrenys del cementiri vell, ja abandonat, per refer els que s'anaven plantant a la ciutat.

Tot això seria purament anecdòtic i demostraria el tarannà d'aquest personatge, però el seu intervencionisme va ocasionar problemes més greus: a la sessió municipal del 20 d'octubre del 1897, que obre l'alcalde Sagalés, aquest lamenta que s'hagi generalitzat treballar els diumenges, de manera que "*en ciertos puntos parecen días laborables lo que constituye un verdadero escándalo*" del qual es ressenten els sentiments religiosos de la població i, per tant, l'autoritat hi ha de prendre cartes. L'Ajuntament Sagalés, per a fer content al rector, va prendre unes mesures molt restrictives: va prohibir treballar els diumenges tret de les feines indispensables per a les quals caldria demanar permís a l'autoritat municipal i a l'autoritat eclesiàstica; per decret del dia 21, va establir multes de 5 a 25 pessetes als infractors, amenaçant amb remetre als tribunals per desobediència als reincidents. A la vegada, prenen l'acord de traslladar el mercat que es feia els diumenges a un altre dia de la setmana perquè no servís d'excusa per treballar, a partir de l'inici del 1898.

Aquestes disposicions municipals varen ésser denunciades a Larroca que les va anul·lar. *El Bergadán*, del 6 de novembre, sota el titular "*Carta abierta al Excmo. Sr. Ramón Larroca, Gobernador Civil de la Provincia de Barcelona*", feliciten a Larroca pel seu retorn al govern civil, recordant els grans serveis que havia prestat a favor dels administrats. Per escriure tot seguit: "Por esto no vacilamos en dirigirnos ahora a V. llamándole especialmente la atención, sobre un asunto vital, de cuya importancia y trascendencia podrá formar concepto, fijándose en la instancia-recurso de alzada que un vecino de Berga entregó el 30 del próximo pasado en la Secretaría del Ayuntamiento y según copia que nos hemos procurado".⁷⁰⁵

A aquesta instància que *El Bergadán* diu haver remés al governador, afegeixen que l'alcalde de Berga s'ha excedit fins al punt de que el seus dependents varen impedir carregar un carro a les 11 de la nit del diumenge dia 24 i que el darrer diumenge d'octubre varen prohibir carregar un altre carro de patates, "pero con lógica inverosímil, permitieron que el carro se apostara fuera la población y los sacos de patatas se transportaran por peones". Per acabar escrivint, "Esto, Excmo. Sr., a más de ilegal, incorrecto, e injusto, llega al ridículo, y por esto esperamos de su ilustración, ponga el debido y justo término, en bien de toda esta población y país". *La Redacción*.⁷⁰⁶

El transport del carbó de Fígols.

És cert que era una pràctica molt habitual que gent que treballava a les fàbriques, conreaven horts i feixes prop de Berga, Mercadal, serra de la Petita, etc. i que aquestes feines, en bona part, es realitzaven els dies festius, com a complement als migrats jornals que cobraven pels seus treballs. Aquestes activitats no eren noves i probablement, no haurien aixecat tanta polseguera com la que és va produir.

El problema real que no s'esmenta, era el del transport del carbó de Fígols. Com veurem en el pròxim capítol, el traçat del ferrocarril i els interessos miners, seran determinants a les eleccions del 1899. De moment, doncs, apartem el tema, centrant, però, la qüestió: el carbó de Fígols es baixava amb un tramvia de tracció animal fins al collet de Santa Magdalena, proper al castell de Sant Ferran de Berga, al

nord de la població; allà es descarregava i emmagatzemava i els traginers el baixaven a bast, per dintre la població, fins al final del passeig de la Pau on acabava la carretera de Manresa; en aquest indret, era carregat en carros fins a l'estació d'Olvan -colònia Rosal-, on era carregat al ferrocarril, que havia arribat a aquella estació el 28 de gener del 1887. El setembre de l'any 1886, s'havia acabat la construcció del mur de la "Canya" de Berga, actual ronda del Rector Moreta, que salvant la rasa dels Molins, obria el pas dels carros entre les dues bandes de la població. Fou coneguda com a via de circumval·lació, que permetia que els carros carboners arribessin al collet de Santa Magdalena, on l'alcalde De Martín havia autoritzat fer una explanació per emmagatzemar mineral.

Aquests medis de transport resultaven totalment insuficients pel tonatge de carbó que l'Olano ja extreia de Fígols, de manera que va incrementar la capacitat dels carruatges del transport ⁷⁰⁷. Els medis de transport insuficients, justifiquen que aquest es realitzés àdhuc els dies festius, però a la vegada, també es produïa un fet nou: l'increment del tràfec rodat i del tonatge transportat ocasionaven un notable deteriorament del ferm d'aquesta carretera de la que l'Ajuntament de Berga havia de fer el manteniment, segons l'acord alcalde Rosal- companyia *Ferrocarril y Minas de Berga*.

El manteniment d'aquesta via de circulació va obrir un agre debat entre l'Olano i l'Ajuntament de Berga que va culminar amb la prohibició, per part de l'Ajuntament Sagalés, dels pas dels carros de carbó per aquella via.

En el pròxim capítol, dedicarem un apartat a estudiar "*Les comunicacions interiors de Berga i el transport del carbó*". Deixem, doncs, apartat aquest tema.

No pas tothom, però, estava contra l'Olano. A *El Bergadán* del 27 de novembre podem llegir: "Ferrocarril y Minas de Berga. Sigue este importante elemento de producción y riqueza para Berga cada día en mayor aumento, desde que fue adquirida por D. José de Olano que con incansable actividad se dedica a mejorar la explotación y abrir nuevos mercados al carbón de estas minas. Prueba la infinidad de carros de transporte que cada día uno tras otro, circulan por la carretera de circumvalación de Berga.

Esto, unido al sin fin de carros que transportan pinos a la magnífica fábrica de aserrar madera de los Sres. Nicolau, da un movimiento inusitado a Berga, que se traduce en el pan cotidiano para innumerables familias y un elemento positivo de riqueza para esta comarca, que aumentará hasta lo increíble el día próximo de la terminación del Canal, esa grandiosa obra que está para dar sus frutos.

Sensible es que el mezquino interés particular promueve obstáculos a todos estos protectores del país, tratando de promoverles litigios de cuya procedencia más o menos justificada prescindimos para no fijarnos más que en la reconocida justificación y buen proceder y benévolo trato y espíritu conciliatorio, tanto del Sr. De Olano como de D. Tomás Nicolau, como del digno gerente del Canal D. Marcelino Buxadé". ⁷⁰⁸

En aquest fragment que acabem d'aportar ja hi trobem el qui serà des d'ara, el puntal polític de Ramon Pujol Thomàs, el futur comte de Fígols. També, Tomàs Nicolau, amb qui Pujol compartirà negocis forestals.

L'afer de la prohibició de Sagalés, econòmicament tant perjudicial pels interessos de l'Olano, es va resoldre amb la destitució temporal de l'alcalde de Berga. L'Olano s'havia adreçat per carta a Pujol demanant-li que fes servir la seva influència a Berga per resoldre el conflicte que tenia obert amb l'Ajuntament, que afegit al interès de guanyar les properes eleccions legislatives, varen fer que Pujol obrés en conseqüència.

La intervenció del Governador i la destitució temporal de l'alcalde Sagalés

El Bergadán del 23 de desembre, publicava l'article "¿Una equivocación?". Amb aquest titular, *El Bergadán* es plantejava si, encara que de bona fe, Marín, amb qui ara ja no compten, s'havia equivocat recomanant per alcalde al regidor Sagalés. Amb ànim de ridiculitzar-lo, escriuen que els fets han demostrat que "resulta un Alcalde que **no resulta**, según hoy se dice". Es pregunten què ha fet fins ara l'alcalde Sagalés, i donen per resposta: "El acto más notable y heroico que de veras le aplaudimos, es presentarse con gorrita de seda y americana al frente del Ayuntamiento, entre un teniente de Alcalde letrado y un teniente Alcalde médico, vestidos correctamente de levita conforme a su clase y a lo que el caso requería, para recibir a los nuevos Curas Párrocos solemnemente, que venían acompañados del M.I. Sr. Vicario General de Solsona y quitarse la gorrita cortésmente al recibirles y luego acompañarles". Aquest retret ja l'havien fet a Sagalés el mes d'agost. Les crítiques publicades contra Sagalés eren continuades i reincidents: "Fuera de tan notable acto, (la rebuda dels rectors) solo hemos dejado de ver actos que redunden en pro de la higiene, de policía urbana, de la seguridad y prosperidad de Berga; pero en cambio hemos tenido el disgusto de saber que se preocupaba demasiado del sueño de los vecinos de Berga, mandándoles descansar a las 10 de la noche, y tomaba tan a pecho el descanso de los trabajadores, que cumpliendo con la ley de Dios, ganan el sustento con el sudor de su rostro, tanto si hace calor como frío, si llueve, como si nieva, que prohibió el honrado trabajo durante los días de fiesta,(.....)". La superioritat, continuen escrivint, ja ha revocat aquesta ordre "arbitraria" a instàncies d'un veí, de manera que tothom podrà treballar quan vulgui, inclosos dies festius.

El 10 de desembre, dia de Santa Eulàlia de Mèrida, festa major de Berga, va produir-se un incendi fortuït al Foment Catòlic durant una representació teatral, amb risc evident pels assistents a l'acte. *El Bergadán* no va tenir cap problema en culpar a Sagalés de les deficientes condicions del local: "Seguramente que a ese Sr. Alcalde le hubiera valido más dedicar su celo y actividad a evitar catástrofes, como la que estuvo a punto de ocurrir en el teatro del Fomento Católico, el día de la Fiesta Mayor, en que se incendió el escenario, y si no sucedieron desgracias infinitas por la precipitación en huir y la aglomeración ante las pequeñas puertas de salida de las 600 o más personas que había en el local, hubiéramos tenido que lamentar infinidad de victimas, que podrían tardíamente acusar al señor Alcalde de imprudencia temeraria, pues mostrándose tan previsor en hacer cerrar las tiendas a las 10, la vigilia de la Purísima y multar a los cafés que no han cerrado a las 12, no cuidó de evitar que en un teatro subiesen los transeúntes por escaleras tortuosas y estrechas, y al hallarse dentro, no pudiesen salir, en caso de peligro, sinó por los balcones para huir del peligro de morir quemados, para caer en el de estrellarse contra las duras piedras de la calle (...)"

Hauria estat raonable que el rosalisme hagués armat soroll davant aquests fets, però els seus adversaris, els van tapar prèviament la boca denunciant a l'opinió pública un frau de lleves: el notari Llorenç Picart, amb el consentiment municipal, havia lliurat de lleves als seus dos fills, com a súbdits andorrans. *El Bergadán* va publicar-ho en el mateix exemplar que comentem ⁷⁰⁹.

Com si tot el que han escrit fos intranscendent, Penina acaba l'article amenaçant: "Por hoy nada más decimos. Los hechos son más elocuentes, que todo cuanto pudiéramos exponer, por lo que concluimos, pues demasiado hemos molestado a nuestros lectores con artículo tan largo; participándoles, empero, si lo leen con gusto, éste es solo el prelude de una serie que tenemos preparados in mente.

CRÓNICA. Potencia del Sr. Rosal.- Mejor que esto, podríamos calificar de impotencia la del gran cacique, ya que mancha todo lo que toca y cae todo lo que quiere apoyar,

Dígalo la tristísima Real Orden que publicamos en lugar preferente; dígalo la revocación de la orden del Alcalde prohibiendo el trabajo en los días festivos, y díganlo mil desastres que cada día sufren sus amigos y paniaguados que fian inocentemente en su pretendida omnipotencia.

¿No se convencerán aún esos ilusos?
Pues ahora empieza”.⁷¹⁰

El Bergadán continua en la mateixa línia de desqualificació de Rosal, presentant-lo com a vençut als seus lectors, amb la seguretat de què l'Ajuntament Sagalés seria suspès. Sota el suggerent titular “*Quien siembra vientos, recoge tempestades*”, escriuen que durant molts anys, però majorment aquests darrers, han sembrat vents d'iniquitat, desolació i discòrdia al país “esos sedicentes hipócritamente partidarios de la ad-mi-nis-tra-ción, que acaudilla y paga el gran cacique del Riu y de Graugés; pero ha llegado, por fin la hora, señalada en sus inescrutables designios, por la Divina Providencia, de que recojan tempestades”.

Aporten algunes mostres pel que fa a qüestions governatives i administratives: en aquestes qüestions, pel seu dir, cada pas és un fracàs: la R.O. Del 2 de desembre; la revocació de l'acord sobre el treballar en dies festius; la revocació d'un altre acord, d'interès públic i privat que pot arruïnar a un innocent propietari que, fiant-se de les promeses de l'Ajuntament, ha edificat sobre terreny públic, i ara la cessió ha estat anul·lada i la construcció anirà a subhasta i si no és el millor postor, perdrà tot el que ha edificat; que ho digui Francesc Ferrer, de Bagà, que ha de derruir una construcció i pagar costes i perjudicis; que ho diguin els de Gironella, Casserres, etc.

Continua preguntant-se l'articulista, que ha passat amb els afers judicials, que no s'han pas resolt a gust de Rosal “Que los vientos insensatamente desencadenados por el cacique del partido de Ad-mi-nis-tra-ción, han pasado sobre nuestros amigos los Independientes de Cardona, Espuñola, Alpens, Vallcebre, Saldes, etc., sin levantarles un cabello; pero al revolver, se han convertido en tempestades terribles para los amigos, protegidos y paniaguados del gran cacique del Riu y de Graugés. Dígalo su principal dependiente, procesado por este Juzgado en auto confirmado por la Excma. Audiencia Provincial de Barcelona. Díganlo sus amigos de Gisclareny, procesados de orden superior por las tupinerías que cometieron en las últimas elecciones, y esto que nuestros amigos no han instado ni formado parte en causa. Dígalo el pobre **Jan de la Gracia**, procesado también recientemente por delito común, a pesar de las seguridades que Rosal y Compañía le habían dado. Dígalo el infeliz **Carbassó**, también de Bagá, quién acaba de ser condenado a 4 años de prisión correccional por el atropello cometido contra un amigo nuestro de la misma población, y en vano inocentemente ha fiado en la influencia Rosalista, y en cambio, dígalo nuestro amigo distinguido de Casserras Sr. Trasserra, contra quien se había presentado por los Rosalistas denuncia criminal que motivó la formación de la correspondiente causa que acaba de ser SOBRESEIDA libremente por la superior Audiencia Provincial de Barcelona”.

Acaben l'exposició que, diuen, podria ésser molt més extensa, reproduint l'adagi, “*No hay deuda que no se pague, ni plazo que no se cumpla*”.⁷¹¹

Ramon Pujol i Thomàs, novament alcalde

Sagalés va ésser denunciat i l'Ajuntament de Berga va rebre una ordre del Ministeri de la Governació, signada el dia 5, on ordenava que els germans Picart fossin inclosos al primer allistament.

El 13 de gener, l'Ajuntament de Berga es disposava a respondre al Governador Larroca el plec de càrrecs que contra ell s'havien formulat: ja hem avançat, com es va resoldre el càrrec de l'allistament dels Picart. Els altres càrrecs, tallades il·legals de pins al bosc de Noucomes; dur malament els comptes i els llibres d'actes, etc., s'havien d'estudiar amb deteniment i per a fer-ho, Larroca suspengué interinament el Consistori amb un decret del dia 22, en el que nomenava regidors interins a Ramon Pujol i Thomàs i altres que també havien estat ja regidors en anteriors consistoris.

Pujol i els seus ja tenien candidat per les legislatives, el mateix dia 22, els rosalistes de *La Verdad* anunciaven que els *Independientes* presentarien com a candidat per les Corts a Manuel Gibert i Serra.⁷¹²

El dia 28 de gener, va ésser elegit alcalde Ramon Pujol i Thomàs i va dimitir el secretari municipal: en la mateixa sessió, varen ésser cessats, l'agent apoderat de l'Ajuntament a Barcelona, els dos agutzils, el cap del Fielato, el mostassaf, el cap de l'escorxador municipal, tres escriptors, l'encarregat de la neteja pública, el guarda de Queralt, els repartidors de carn i l'auxiliar de la neteja pública. Es nomenaren els nous càrrecs i els alcaldes de barri, es rebaixaren els impostos i es demanaren comptes a Sagalés.

La formació del nou Ajuntament interí, presidit per Pujol, cuinat amb Larroca i amb un clar rerafons electoral, és obvi que no podia pas ésser rebut per tots amb les mateixes expectatives.

Per la seva banda, *La Verdad* del dia 29 de gener, sota el titular "Efectos del Caciquismo", donen la notícia de la suspensió governativa de l'Ajuntament Sagalés, sol·licitada per tres o quatre dels "dits fusionistes". Aquest "petit cop d'estat" no perjudicarà, però, la candidatura de l'Antoni Rosal, s'afanyen a proclamar.

A continuació, escriuen el titular, "*Cosas de Don Cleto*", amb notòria mala intenció. Es tracta d'un diàleg imaginari on s'analitza la situació electoral, i on es diuen coses com aquestes: "*Seré conciso: D. Práxedes, quiero decir el presidente del poder ejecutivo, de acuerdo con su antecesor D. Antonio, de desgraciada memoria, vinieron a comprender que el régimen constitucional planteado allá en 1812, es un árbol cuya vegetación requiere regiones frías y que no ha podido aclimatarse en las cordilleras ibéricas, caldeadas por el sol de medio día, y convencido de lo mismo D. Emilio, el obrero de la palabra y destructor del pensamiento, se unieron en armónica trinidad, para implantar su espíritu en la cabeza vacía de los españoles que pertenecen al número infinito de los tontos, y llevarlos por medio de la evolución, a una transformación lenta del régimen liberal, hasta convertirlo en el más extremado régimen absoluto*".

Més endavant, i per arrodonir aquesta despectiva argumentació, el personatge afegeix: "De esta manera todos van a quedar contentos: a los tontos y beodos no se les quitará su libertad de embrutecerse, dejándoles que se embriaguen en sus goces hasta reventar; a los progresistas, si alguno queda, se le aplacará con los acordes del tradicional himno de Riego; los tradicionalistas del régimen monárquico representativo, quedarán contentos, dejándoles charlar a su gusto en unas cámaras elegidas de real orden; los partidarios del régimen absolutista, quedarán archisatisfechos, viendo a la nación gobernada por un jefe de partido, que será el amo y señor de todos los

españoles; los demócratas, no podrán quejarse mientras se les conserve el jurado y el sufragio universal, aunque sea ejerciéndolo por medio de poderes el cacique; y los pueblos, en fin, convencidos de su impotencia, alcanzarán el reposo de que tanto necesitan, olvidándose de los inalienables, aunque sea el reposo del que se halla preso en las cárceles nacionales. Con un par de sacudidas más, la evolución quedará realizada y la calma y bienandanza respirará en todos los ámbitos de la Península e islas Baleares”.

Perpetrada aquesta desqualificació de l'activitat política en general i dels seus protagonistes, seguidament, donen la seva versió de com s'ha format l'Ajuntament interí: La Corporació Municipal s'ha de formar de 12 regidors, i ara s'ha format de 5 efectius i 2 nominals, total, 7 regidors; no han acceptat el càrrec pel que havien estat nomenats, cinc veïns que la població sensata i el cos electoral els ho sabrà agrair, per la seva “virilitat” i per la seva solidaritat amb els destituïts.

“Como indicado queda, son siete los que aceptaron, don Ramón Pujol, don Laureano de Vilardaga, don Segismundo Bonet, don Juan Oristrell, don Antonio Bonet, don Luis Freixa y don Pablo Boix, de los que en la primera sesión ordinaria que debían celebrar, sólo comparecieron tres, debiendo por ello celebrar sesión extraordinaria, que tuvo lugar según de público se asegura, en la tarde del día de ayer, pero dadas las habladurías que han corrido por la vecindad, tal vez se haya resuelto la destitución de todos los empleados y empleadillos, incluso aquellos que desde más de doce años han venido sirviendo al común a entera satisfacción de los ayuntamientos que se han sucedido y de los vecinos, y hasta a un pobre empleado de consumos que en defensa del territorio Español, allí al otro lado de los mares, quedó imposibilitado para ganarse el sustento, y solo podía conseguirlo en el empleo que en consumos se le había colocado, por haberle una bala atravesado una mano”.

Agraeix el periòdic, que no hagin acceptat el càrrec, Joan Ripoll, Llorenç Sensada, Josep Casals, Josep Pla i Josep Conill, “que interpretando los deseos de casi la totalidad de sus convecinos se han negado rotundamente a aceptar el cargo de concejales interinos por (el) que habían sido nombrados, despreciando con energía las prevenciones y exigencias de que han sido objeto. El cuerpo electoral y Berga entera sabrá en todo tiempo apreciar cual se merece vuestro loable proceder”. Afegeixen, encara, que es fan ressò del rumor, que, Lluís Freixa i Pau Boix, “si aceptaron fue solamente debido a que se les hizo entender que no podían bajo ningún pretexto ni motivo dejar de hacerlo, si no querían incurrir en crecidas multas y otras responsabilidades”.

A Casserres, l'Ajuntament també va ésser suspès: “Victimas del caciquismo, han sido suspendidos el celoso alcalde y concejales del Ayuntamiento de Casserras. Los cargos que se les imputarán serán seguramente como al de Berga. Dichas suspensiones, son un síntoma evidente de que pronto tendremos elecciones. Y vayan diciendo los liberales, viva la libertad y viva el sufragio, y deberán añadir y muera el que no piensa como pienso yo”.⁷¹³

El mateix dia 29 de gener, també sortia *El Bergadán*, amb titulars com, “*Por fin*” i el lema “*Constantia omnia vincit*”, per celebrar el nou Ajuntament, un triomf contra Rosal. Escriuen:

*“Por fin, afortunadamente para nuestra querida ciudad de Berga, se ha hecho tabla rasa en la administración municipal que los deudos, paniaguados y serviles del **Petit Cacique**, que venían mangoneando durante veinte años con gran contento, satisfacción y provecho seguramente de la familia Rosal.*

*“Dice su órgano que somos pocos y mal avenidos; de ser así, más méritos para quienes han sabido derrocar este castillo feudal que se sostenía y sobresalía porque estábamos encogidos, pues ha bastado un sólo esfuerzo, un **sursum**, para que nos levantásemos con energía, para sobrepajar y tirar por tierra todo este carcomido edificio que se sostenía sólo por la fuerza de la inercia por no recibir el más ligero empuje ni sufrir el más leve soplo de viento.*

En efecto; el martes de esta semana se cumplimentó lo acordado por el Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia, cesando en sus cargos el Alcalde, teniente, síndico y demás concejales del Ayuntamiento que existía, y tomando posesión los nombrados ex Alcaldes y concejales por elección popular, Ilmo. Sr. D. Ramón Pujol y Tomás, propietario, Gefe honorario de la Administración Civil, etc.

D. Laureano de Vilardaga y Arnaldo, abogado y propietario

D. Segismundo Bonet y Però, propietario y fabricante

D. Antonio Bonet y Codina, fondista

D. Luis Fuixá y Escobet, propietario y fabricante

D. Pablo Sala y Boix, tendero

D. Juan Oristrell, del comercio, etc., pues no recordamos los demás nombres.

Ante tan importante acontecimiento omitimos comentarios y detalles, por hallarse ausente hace dos semanas nuestro Director, que no dudamos en el próximo número los hará y dará conforme requiere lo trascendental del fausto suceso”.

Aquesta “bona notícia” pels redactors d'*El Bergadán*, l'exageraran a l'extrem d'escriure: “Acontecimiento. Lo fue gratisimo para Berga la noticia recibida el domingo último, al llegar el coche de la tarde que enlaza con el tren correo, de la suspensión del Ayuntamiento y reemplazo por los que en años anteriores tan buenos recuerdos dejaron de su administración.

El vecindario se tiró a la calle, reinando animación desusada y entusiasmo indescriptible. Era de esperar”.⁷¹⁴

Els candidats i la “campanya electoral.

El Bergadán del 29 de gener presentava el seu candidat, el nom del qual, com ja hem vist, ja havia avançat el periòdic rosalista, amb una crida als seus partidaris: “¡INDEPENDIENTES DEL DISTRITO, ADELANTE!”, a favor del candidat Manuel I. de Gibert i Serra.

Pel seu dir, Berga i els 41 pobles restants del Districte, s'han decantat pel candidat Gibert. Es reben adhesions d'arreu. “A estas manifestaciones de la voluntad de nuestros amigos, que no son políticos, o siéndolo no se hallan afiliados al partido liberal monárquico, que hoy día se halla al frente del Gobierno de la Nación, podemos añadir la manifestación hecha por todos los comités del distrito y el acuerdo tomado en su virtud por el Comité de Berga proclamando su candidato para las próximas elecciones al consecuente liberal monárquico don MANUEL I. De GIBERT y SERRA, a quién votará y apoyará con todos los muchos y valiosos elementos de que dispone y con que cuenta el partido liberal en el distrito de Berga”.

Amb aquest recolzament, donen per assegurat que el cap del partit liberal de la província, Josep Comas i Masferrer, acceptarà a Gibert com a candidat oficial i en conseqüència tindrà el recolzament del Govern en tot el que calgui, “*sin faltar a las leyes ni conveniencias sociales*”.

Afirmen que Rosal serà completament batut en les properes eleccions, a parer dels seus adversaris, “tanto es así, que solo un recelo abrigamos, y es, que el señor Rosal al verse completamente perdido, nos priva del gusto de derrotarle, retirándose de la campaña que antes que nosotros ha emprendido, para retirarse a su casa sin esperar la lucha, alegando cualquier excusa o frívolo pretexto, para hacer ver a sus paniaguados, que se sacrifica, o que es una víctima de enemigos fantásticos”⁷¹⁵.

Hem vist com el periòdic pujolista donava per segura la victòria de Gibert perquè era el candidat del Govern. La resposta rosalista va ésser la que era d’esperar: minimitzar la importància del suport del Govern; com sempre, retreure les pràctiques caciquils de l’adversari, fent cas omís de què també eren les pròpies i desacreditar el candidat. El 5 de febrer, sota el titular “*El apoyo oficial*”, minimitzen la transcendència d’un fet tan habitual com era el canvi d’ajuntaments en períodes electorals i desqualifiquen, com també era habitual als adversaris. En l’Annex 45 aportem fragments d’aquest extens article, on ja s’apunten el que seran part de les futures divisions.

En algunes poblacions com Casserres, on també s’havia suspès l’Ajuntament, com ja hem avançat, la tensió política es manifestava amb violència: “*El alcalde de Casserras don Valentín Canudas suspenso de orden gubernativa y el secretario don Magín Marcet, fueron victimas en la noche del sábado último de varios atropellos y actos vandálicos cometidos por una tumultuosa turba, organizada al parecer por aquellos que debían tener más interés en que tales actos no se realizaran*”⁷¹⁶. *El Bergadán* també va publicar l’ordre d’aquesta destitució governativa⁷¹⁷.

El mateix dia 19 de febrer, *El Bergadán* publicava un article sota el titular, “*Los explotadores electorales*”. Òbviament, l’article va contra Rosal i els seus partidaris que “*han llevado su cinismo y osadía al extremo inaudito de enviar miserables emisarios a nuestro dignísimo diputado en las próximas elecciones D. Manuel F. de Gibert y Serra, para hacerle retirar a pretexto de que los independientes y amigos y correligionarios, le explotarían sin alcanzar la proclamación*”. Aquesta acusació, ni és nova, ni és la darrera vegada que la formulen. De fet, aquestes acusacions se les repartiran uns i altres durant tot el període de la Restauració, majorment durant els anys que l’Olano serà candidat i diputat, que ja no entren en el nostre estudi. Es tractava de vendre l’idea que Pujol i Penina ensarronaven incauts per presentar-se candidats i, fent-los pagar les despeses de la campanya i els suborns, que els mateixos agents distribuïen, guanyant-s’hi ells, també, alguns diners.

Penina, ja retornat a Berga després d’una de les seves sovintejadades absències a causa de la seva mala salut, la contestarà personalment, fent història electoral per defensar-se d’aquesta difamació.

Penina relata que els Independientes d’avui, són els mateixos “que entregamos” l’acta a Bonanza el 1876, “después de empeñadísima elección, pero con acta, que a pesar de tenaces impugnaciones fue aprobada, proclamándose a nuestro elegido legítimo diputado por el distrito de Berga”.

Afegeix, que aquella elecció a Bonanza no li va costar ni un cèntim ja que tant les despeses ordinàries com les extraordinàries, les van pagar els *Independientes* i els seus amics. Penina afegeix que Bonanza no va haver de pagar ni la fonda, ja que en tots els desplaçaments de Bonanza a Berga va fer estada al seu propi domicili, com amic particular.

Reclamat a Cuba per Martínez Campos com a un dels seus millors generals, Bonanza es va traslladar a l’illa i, en haver de deixar l’escó al Congrés, va recomanar per substituir-lo al tinent coronel Enrique Orozco. Després d’unes noves eleccions, Orozco va recollir l’acta al domicili de Penina, on també es va hostatjar. Tampoc li va suposar cap despesa.

Bonanza ha mort, escriu, i no pot certificar les afirmacions de Penina, que tampoc ningú pot impugnar, però Orozco ara és general i un dels primers caps militars del Ministeri de la Guerra i per tant “no podrán decir nuestros indignos adversarios que apelamos al testimonio de un muerto”.

Finalment, Marín Carbonell, també pot testificar que les vegades que l’han presentat, tampoc no l’hi han costat cap cèntim les eleccions, “pues de seguro les contestará que se maravillaba de recorrer todo el distrito, desde Berga, en donde también con la indecible satisfacción para el que esto escribe, honró su casa, hasta el último pueblo y caserío del distrito, en todas partes era agasajado y recibido sin costarle un céntimo, ni hospedajes, ni caballerías, ni carruajes”⁷¹⁸.

Tot seguit, Penina pregunta, “¿Somos pués explotadores los independientes?”. I la resposta és eloqüent i extensa. N’aportem fragments en Annex nº 46

El viatge triomfal a Berga del cap dels fusionistes, Josep Comas i Masferrer.

El partit fusionista és evident que tenia interès a recuperar l’escó del Districte de Berga. Solament per aquest interès es pot raonar el viatge de Comas i Masferrer a Berga, un viatge que es va programar, gairebé, amb honors de cap d’estat. *El Bergadán* del 26 de febrer anunciava la visita amb una “Bienvenida”, on escrivia, “La damos cordial y sincera a nuestros amigos particulares, Excmo. Sr. D. José Comas y Masferrer, ilustre jefe del partido liberal de la Provincia de Barcelona; D. Alberto Rusiñol, dignísimo y celoso diputado provincial que fue por este distrito y a Cortes por el próximo distrito de Vich, al Sr. D. Manuel F. de Gibert y Serra, candidato a la Diputación, unánimemente aceptado por todo este Distrito para las Cortes que van a convocarse, y a todos sus amigos que le acompañan, agradeciendo infinito la atención que nos dispensan y la molestia que se proporcionan al venir a visitarnos en lo más crudo de la estación”. Seguidament, anuncien el programa de la visita: dimarts dia 1 de març, Comas i els seus acompanyants, faran nit a Sant Quirze de Besora; el dimecres, faran una parada a Sant Agustí de Lluçanès, esmorzaran a Alpens, dinaran a Borredà, faran una altra parada a Vilada i a les cinc de la tarda, arribaran a Berga.

Per fer una crida als ciutadans, escriuen: “No dudamos que esta culta población hará digno recibimiento a tan ilustres visitantes que se desvelan por sus intereses y prosperidad”.

És raonable pensar que d’aquest exemplar del periòdic liberal, se’n faria una notable difusió, ja que un viatge electoral tant rellevant com el de Comas a Berga, s’havia de donar a conèixer perquè tothom tingués la seguretat de que el proper diputat, seria el seu candidat i d’aquesta manera, també es prestigiaven els que el presentaven. Era també, doncs una magnífica ocasió per denunciar a Rosal i les seves tallades de pins fraudulentos als boscos municipals de Sagalés i Nou Comes, per les que ja havia estat condemnat alguna vegada. Un accident fortuït, va ésser aprofitat per publicitar el fet: el mestre d’obres Francesc Joan Canals, destacat liberal, per ordre governativa es dirigia a fer una inspecció a aquestes obagues per “averiguar las inmensas talas que con perjuicio de los intereses del Municipio de Berga se habían hecho durante los últimos años”, però al passar per *L’Estany*, va caure i es va trencar una cama. Varen fer la inspecció els seus ajudants: “practicaron el reconocimiento, hallando cortados más de diez mil árboles entre pinos, hayas, y otros, utilizables para madera, que componen para Berga un perjuicio o una defraudación de MILES DE PESETAS, pues solo constan ingresadas por tal concepto 45 pesetas miserables”. L’autor i beneficiari de la tallada, òbviament era Rosal.

Clouen la notícia, desitjant el guariment de Canals i esperant “que podrá pronto depurarse lo ocurrido y exigirse responsabilidades a quién corresponda”⁷¹⁹.

El Bergadán del 10 de març, sota el titular “*Gran acontecimiento para Berga*”, detalla els actes organitzats pels liberals amb motiu de la visita de Comas, per presentar al flamant candidat Gibert als electors del Districte. Pel seu interès, l’aportem en Annex nº 47

Les crides als electors.

Després de l’apoteòsica rebuda a Comas, Gibert, Rusiñol, Farguell i altres acompanyants, en bona lògica caciquista, el triomf liberal semblava garantit. Rosal i els seus, però, no podien pas acceptar aquesta situació sense fer-hi cara. Si els de Pujol dominaven Cardona, els de Rosal dominaven Berga, bo i que en aquell moment fos provisionalment alcalde el seu gran adversari, Ramon Pujol i Thomàs. En definitiva, tot plegat volia dir que, encara que com sempre, ambdues fraccions recorressin al frau, la lluita seria més *abraonada* que de costum: a Madrid podien haver establert el tornisme, però les dues forces polítiques berguedanes, manés qui manés al país, volien imposar el seu candidat, al marge de l’etiqueta política de conveniència del moment. D’altra banda, els Rosal no estaven disposats a permetre que aquesta vegada es veiessin novament qüestionats, de manera que van anar a totes, començant per anul·lar el candidat dels adversaris, que es va veure assetjat, ell i la seva família.

Els carlins ja havien manifestat que totes les faccions votarien a Rosal, per tant, l’elecció de l’Antoni Rosal no es podia donar per perduda i, en conseqüència calia mobilitzar el carquisme més ranci. D’aquesta tasca se’n va encarregar *La Verdad*, que el 18 de març, ocupava tota la primera plana amb un manifest adreçat als “*Electores de Berga*”, que a la vegada, era una sonada desqualificació de Gibert⁷²⁰.

Com podem veure, és la mateixa redacció de *La Verdad* qui amenaça obertament als seus adversaris ni s’aventuren a fer, justament, allò que tots han fet sempre, és a dir, a cometre un frau electoral

Després de dirigir-se als electors havent deixat establert que el seu “*candidato natural e indiscutible*” és Rosal, es dirigeixen a Gibert, l’altre candidat, per coaccionar-lo personalment: “...nos sentimos inclinados a dirigirle algunas observaciones, que, si hoy no le son agradables, algún día nos hará la justicia de confesar que son sinceras”. Diuen dirigir-s’hi pel respecte que els mereix la seva família i per l’“afecto que profesamos a nuestro amigo y pariente de V, el sabio y bondadoso don Narciso María Pascual”.

Havent ja apel·lat a la família del candidat per pressionar-lo, donen un pas més, i li neguen el dret de presentar-se contra Rosal per robar-li els vots que li pertanyen en propietat, apel·lant a la seva consciència de catòlic⁷²¹

En aquest article és una crida a la violència molt greu. Admet la possibilitat de que es produeixin ferits i morts, i cal lamentar que va ésser profètic.

Tot seguit, retreuen a Gibert que en la recepció que se li va fer, juntament amb Comas, Rusiñol i Soler s’hi varen gastar entre 2500 i 3000 duros, i li pregunten si qui els paga, és el pobre contribuent de Berga. Per si tot el que li han dit fos poca cosa, amenaces encobertes incloses, recorren novament a la seva consciència de catòlic per fer-li el

greu càrrec d'anar de bracet amb el liberalisme condemnat per l'Església, que ja l'ha portat, àdhuc a l'escàndol de no guardar la preceptiva abstinència un divendres de quaresma ⁷²².

Acaben demanant al candidat, naturalment, que es retiri de la cursa electoral, i fent-li retret que dels 24 que l'acompanyaven, solament 18 eren de Berga, etc. També li demanen, altra vegada apel·lant a la seva condició de catòlic, que esbrini qui són els seus partidaris, i comprovarà que, "entre los partidarios de V. forman en primer término, todos los que no van a misa, ni creen nada, que afortunadamente, son pocos en este país; y luego vienen los vividores políticos, y estos sí que van en aumento aquí, como en todas partes.

En segundo término, encontrará entre sus partidarios, no a enemigos personales ni políticos del señor Rosal, sino a esos grupillos de descontentos que existen en todos los pueblos, que se oponen siempre al modo de pensar y de obrar de los que llevan la mayor parte, en la influencia que los prohombres ejercen en cada pueblo, y cuya oposición no obedece a otros móviles, que a pasioncillas de campanario" ⁷²³.

La proximitat de les eleccions havia creat un ambient en que la crispació habitual, encara s'havia accentuat més. Era el preludi del com es desenvoluparien les eleccions.

Al manifest publicat per *La Verdad* el 18 de març, va replicar *El Bergadán* el dia 19 amb una crida als *Independents* per recordar-los el que aquesta agrupació havia aportat i, a la vegada, també recordar-los qui eren els Rosal. També l'aportem en Annex nº 48.

Canvi del candidat liberal a darrera hora

Les pressions que es degueren produir a Gibert i la seva família degueren ésser considerables. Les denúncies de *La Verdad* sobre el cost de la campanya que havia d'assumir el candidat, tal vegada tampoc eren del tot infundades.

Certament, la defensa del desinterès dels *Independientes* que fa *El Bergadán*, tampoc acaba de convèncer. Gibert, pecava d'ingenuïtat?. Rosal, va pactar amb els liberals a darrera hora?. En la documentació que fins ara hem pogut consultar no hi hem trobat una resposta, però el fet és que Gibert es va retirar de la cursa electoral a darrera hora i el va substituir com a candidat, Joan Ferrer- Vidal. Tal vegada la resposta és ben simple: Gibert se'n va atipar i va plegar.

Datat el 24 de març, *La Verdad* va publicar un full que signaven "unos electores", raonant a la seva manera la retirada de Gibert i informant de qui era el seu substitut, Joan Ferrer-Vidal. Anava adreçat *A los electores del Distrito de Berga*. Venint del periòdic rosalista, com no podia pas ésser d'altra manera, el culpable de tot l'enrenou electoral era Ramon Pujol Thomàs. Es manifestava en aquests termes:

"Si de un tambor salió un general, ¿quién nos negará que pueda salir un ministro de un ex- fil y betas?

¿Que no?

Lean VV. lo que sigue y verán.

Don Ramón Pujol y Tomás (a) Corneta, que a buen olfato en materia de pecunia, no hay quien le gane, olió que la caja de Gibert sonaba a vacío. Y hételo en danza: sale

de Berga el 19; busca un substituto para reemplazar a Gibert y ya tiene propicio a don Juan Ferrer-Vidal.

La presentación a Gibert de unas cuentas preliminares de más de 13.000 pesetas que creyó no debía pagar, después de la derrota de interventores que le proporcionaron sus amigos, y ante el convencimiento de que la voluntad del Distrito era distinta de lo que le pintaban, acabó de desilusionarle, y optó por la retirada". Donada aquesta versió de la retirada de Gibert i anunciat el nou candidat, Joan Ferrer-Vidal, com altres vegades, procedeixen a desacreditar-lo, aquesta vegada, amb habilitat: pels rosalistes, el nou candidat no és ningú, ja que l'important d'aquesta família és el seu germà Josep, un dels pioners de la industrialització a Vilanova i La Geltrú. Ho expressen en els termes següents: "Y he aquí que salió a la luz del mundo el manifiesto del 22, portento literario, con que se presenta al hombre público, acaudalado hacendado, y opulento industrial don Juan Ferrer-Vidal. Sépase, y esto va formal,- admeten que el que deien abans no era formal?- que las cualidades atribuidas a don Juan, corresponden a su hermano don José, jefe del partido Silvelista, cuya saliente personalidad aprovecha Pujol para halagar al público, y sépase también que el don Juan no cuenta con las simpatías ni apoyo de su hermano don José, como no contó con ellas, cuando hace poco tiempo intentó luchar en Villanueva, contra su propio hermano".

Pel dir dels rosalistes, Josep Ferrer- Vidal, germà de l'aspirant, havia donat poders a l'Antoni Rosal pel nomenament d'interventors, "según puede comprobarse en todos los pueblos por los nombramientos recibidos".

Titllen de falses les promeses de què el candidat pagarà els comptes endarrerits, els presents i els futurs, ja que a Vilafranca encara no ha pagat els d'unes eleccions en les que va prendre part aquest candidat; tampoc queden de ridiculitzar-lo: "Muchas personas que le conocen, dijeron, al saber que Ferrer apechugaba con el hueso que ningún perro querría roer, que la comedia electoral de Berga había de terminar, como cierto drama que escribió el aspirante de última hora, que también se las pica de poeta; esto es: que no encontrando empresa que se lo quisiera representar, por malo, pagó a los cómicos por anticipado, para tener el gusto de oír un ....*desastre teatral*".

El manifest d'aquests suposats electors, aprofundeix tot seguit, en la demagògia. Afirmar que el candidat ha dit que ja sabia que no podia guanyar les eleccions, però que "quedaría satisfecho con solo conseguir que se declarase el acta grave y no pudiera sentarse en el Congreso don Antonio Rosal". Asseguren que no assolirà aquest objectiu, perquè Rosal no estan disposats a deixar-se *robar* els vots, i que els seus adversaris, segurs de perdre, manifesten públicament, que guanyaran amb actes falses i altres mètodes il·lícits.

Com hem dit, el "culpable" de tot plegat, pels rosalistes, és Pujol: "Ya lo veis pues electores: el protagonista de la comedia, el solo interesado en la farsa, es don Ramón Pujol (a) **Corneta**, que es quien en todo caso se comería la manzana, quedando sus auxiliares como siempre, de oficiales de Claque; de meros falseadores, y el candidato Ferrer el protagonista de una comedia...silbada.

Fijad la atención en los hechos, y os convenceréis de que la retirada de Gibert, a consecuencia de la derrota sufrida en la Diputación y el empeño de buscar un candidato, que de veras o mentirigillas se encargue del presupuesto de gastos pasados, presentes y futuros, que está en peligro de una suspensión de pagos; ha de llevar a vuestro ánimo el convencimiento de que significa, no ya el tácito, sinó el más expreso reconocimiento y la más clara confesión, de que la victoria pertenece al candidato natural, al propietario, al industrial, al estimado hijo del país, DON ANTONIO ROSAL Y SALA. Distrito de Berga, 24 Marzo 1898. Varios Electores".

La Verdad del 24 de març, combat la indiferència com el mal dels mals, desqualifica la pràctica política i crida als catòlics a les urnes, emprant una vegada més, les idees carlines acostumades contra el sufragi liberal i la defensa de la doctrina de l'Església. Aquesta crida a la reflexió que *La Verdad* fa als electors es fa sota el titular "Seriedad i valor", tot un sarcasme. Escriuen que els espanyols, majoritàriament, coneixen i lamenten els mals de la pàtria, que senten com a propis.

Saben que la política és una menjadora on s'afarten els agosarats, els xerraires i els violents.

Estan convençuts que quan un polític els adreça un discurs pretén enganyar-los.

Saben que el torn de partits no és res més que el torn a la menjadora del pressupost.

Aquests mals venen de la indiferència. Però aquesta, que la provoca? Les causes esgrimides no són noves: "... La causa de la indiferencia, la aversión a los remedios, radica en el estado de anemia del espíritu; en la flojedad de los resortes del alma, en el desprecio de la fuerza redentora. El entendimiento conoce el bien, siente el atractivo de la verdad; pero la voluntad, que es la que ejerce el derecho electoral, se siente débil, y aunque con los ojos fijos en el bien, que es su objeto formal, se deja caer, con voluble pereza, del lado de los apetitos, que son su centro de gravedad, como Castelar y Sagasta se dejan caer del lado de la libertad, que es su centro de perdición.

(..) Reflexionemos: el hombre está ligado a Dios, como el efecto a la causa. Si Dios ha dejado al hombre la libertad de escoger entre el bien y el mal, le ha dado preceptos que cumplir, a fin de que sus actos libres merecieran premio o castigo eternos".

Seguidament, argumenten que recorden dos grans fets en que l'home ha fet ús de la llibertat: el protestantisme, que és un crit de rebel·lió contra Jesucrist, en la persona del seu representant a la terra i la revolució francesa, que es va fer universal i va completar l'obra, declarant la guerra a Déu i deïfificant la raó humana, perquè l'home té horror al buit.

Aquest discurs integrista es trasllada al terreny electoral: "(...) Ved ya la causa de nuestras debilidades: el apartamiento de Dios. El hombre sin Dios, la sociedad sin Dios, carece de fuerzas para resistir la gravitación de su propia naturaleza, hacia el mal. La estática del hombre sin Dios, es la vacilación y la caída, porque obra sin punto de apoyo.

En tal estado de cosas ¿cual debe ser la conducta del hombre? Reconocer los dos campos, que bien deslindados están ya, y afiliarse al de Cristo; o al de los contrarios de Cristo; al del catolicismo, o al del judaísmo masónico, que hoy puede ya considerarse como sinónimo de liberal.

(...) El sufragio en el presente momento, es un medio humano de llevar a las esferas del Gobierno, el espíritu católico".

L'opció electoral dels catòlics, pel periòdic rosalista era nítida i ells ja l'havien presa: "En el campo que defendemos y del cual es porta-estandarte D. Antonio Rosal, domina el espíritu cristiano y la tendencia a mejorar las instituciones, conforme a dicho espíritu, sin violencias y partiendo del punto en que se hallan, cumpliendo con esto la voluntad y el consejo de nuestro Santo Padre León XIII....".

Tot aquest sermó, serveix per cridar A *LAS URNAS* als electors, a favor del patriota i "fervorosísimo cristiano", Antoni Rosal, i "contra los mal llamados in-dependientes de nuestro distrito, pues que, mientras a grandes voces blasonan de no pertenecer a ningún partido político, se arrastran por el lodo de la más vil servidumbre siguiendo como satélites la marcha del astro que más se vislumbra en el firmamento de la política de secularización o liberal".⁷²⁴

La crida de *La Verdad* a les urnes, hem vist que era demagògica i provocadora, però no eren pas aquestes les armes que espantaven a un Penina que, molt probablement, ja se sabia condemnat a mort per la malaltia que patia. La seva rèplica i denuncia, no mancada d'ironia, que aportem en l'Annex 49 ens sembla d'antologia.

Amb el que es publicava a vigília de les eleccions no es sorprenent que aquestes resultessin especialment accidentades.

Eleccions i resultats

El 27 de febrer, Sagasta havia convocat eleccions pel 27 de març del 1898. Amb la tensió acumulada que hi havia, és fàcil endevinar com es desenvoluparien.

El 20 de març, l'alcalde accidental de Berga, Laureà de Vilardaga ordenà un pregó anunciant l'emplaçament dels col·legis electorals de la ciutat (que són els de sempre):

Districte primer, secció 1^a, ex-convent de la Mercè; districte primer, secció 2^a, sala d'actes de l'Ajuntament i districte segon, secció única, a l'escola de pàrvuls de la plaça Viladomat, (La Palma).

El 3 d'abril, presidint l'alcalde Ramon Pujol Thomàs i els regidors Laureà de Vilardaga, Antoni Bonet i Segimon Bonet, es nomenen els compromissaris.

La Junta provincial del Cens nomena els interventors. El 25 de març, també amb un pregó, Vilardaga anuncia que molts interventors no han recollit els nomenaments i que aquests romanen a la seva disposició a l'Ajuntament.

El 26 de març, Vilardaga escriu al Vice-president de la Junta provincial del Cens, per informar-lo de que la majoria d'interventors no han volgut firmar rebre el nomenament. Afegeix que aquests nomenaments es retindran al mateix Ajuntament si no es reben ordres en contra. En aquesta correspondència que hem pogut consultar, hi figura una circular, amb el número 274, amb data del dia 27, la data de les eleccions, dirigida a l'administrador de correus, on se li diu: "Pongo en conocimiento de V. que debido a los graves desordenes ocurridos en este Distrito con motivo de la Elecciones para un Diputado a Cortes y teniendo que remitir (*terme il-legible*) expedición el Acta general de escrutinio se sirva dar ordenes para que se admita para acompañar el coche correo las (*terme il-legible*) fuerzas de la benemérita Guardia Civil, ya que esta Alcaldía teme otros desordenes con motivo de la remisión de la susodicha acta". Com podem veure, els liberals berguedans, es curaven en salut, tement el pitjor.

L'escrutini general

El 31 de març del 1898 es celebrà l'escrutini general. Per presidir-lo, l'Audiència territorial de Barcelona, nomenà el Magistrat José Mª Rodríguez Ruiz. Hi eren presents els interventors nomenats per les poblacions del districte, segons l'acta, que afegeix, "habiendo concurrido además a la Junta de Escrutinio, los candidatos Sr. Juan Ferrer-Vidal, D. Manuel Montgay Badia, D. José Cirera Vendrell, D. Luis Montañá Abat, D. Ramón Malaret Montorcí, D. Ramón Pagerols Cervelló, D. Antonio Soler Coll y D. Raymundo de Abadal Calderó, en calidad de representante del candidato ausente D. Antonio Rosal y Sala, acreditando su representación por la escritura de poderes

autorizada por el Notario de esta Ciudad D. Lorenzo Picart y Pons con fecha 25 del actual, acordando el Sr. Presidente en vista a no haberse justificado la ausencia de su representado no concederle derecho para intervenir en las discusiones de la Junta si bien podía permanecer en el local, y por conducto de los que tuvieran voz y voto hacer las reclamaciones que tuviese por conveniente”. L’apoderat formulà la seva protesta.

Incidències que reflexa l’acta de l’escrutini general.

ALPENS: Ferrer-Vidal, 72 vots; Rosal, 71 vots.

AVIÀ: Ferrer-Vidal, 24 vots, Rosal, 196. Es presenta protesta.

BAGÀ: Ferrer-Vidal, 153 vots. De Rosal no en parla. Es protesta perquè hi falta la firma del President de la mesa. A més, “presentose otra protesta relativa al acta que no venia firmada por la mayoría de interventores y a la vez”, per si no n’hi havia prou, es presenta un document on s’atorguen 79 vots a Rosal i 74 a Ferrer-Vidal.

BERGA: secció 1ª districte 1. Rosal, 296 vots; Ferrer-Vidal, 17 vots; Josep Cirera Vendrell, 2 vots.

Secció 2ª districte 1. Rosal, 197 vots; Ferrer-Vidal, 67 vots

“única, districte 2. Rosal, 186 vots; Ferrer-Vidal, 38 vots. Actes protestades.

BORREDÀ: Rosal, 110 vots; Ferrer-Vidal, 29 vots. Actes protestades.

BROCÀ: Rosal, 31 vots; Ferrer-Vidal, 17 vots.

CAPOLAT: Rosal, 51 vots, Ferrer-Vidal, 4 vots.

CARDONA: districte 1, secció 1^a, Ferrer- Vidal, 318 vots.

Districte 1, secció 2^a, Ferrer- Vidal, 180 vots.

Districte 2, secció única, Ferrer-Vidal, 478 vots. En cap dels tres col·legis s’atorga cap vot a Rosal. Es protesta l’acta perquè no l’han signada la majoria dels interventors.

CASSERRES: secció 2^a, Ferrer-Vidal, 185 vots; Rosal, 4 vots. Es protesta l’acta, “por no poder aceptarse los votos de dicha sección por no ser el acta tal por no haber habido escrutinio, según consta en documentos públicos” (és la protesta nº 13 i solament passem a Casserres, on es protesten les actes dels altres dos col·legis, pels mateixos motius)

La resta d’actes entregades, varen ésser similars, i, “en este estado de cosas se mandó por S. Sa. Que los secretarios escrutadores procedieran al recuento de votos, e inmediatamente mandó dar lectura al resultado del mismo, empezando D. José Vila Dalmau, quien manifestó que había sumado un total de votos para D. Juan Ferrer-Vidal de 3410, para D. Antonio Rosal y Sala 3127, para el Sr. Cirera Vendrell (D. José), 2 votos” A més, Ramon Malaret, Manuel Montgay i Lluís Montañá, un vot cada un.

Seguint la lectura de l’acta, davant els resultats anunciats, a favor de Ferrer-Vidal, sorgeix un curiós problema de sumes: Manuel Marro i Eudalt Puigferrat, llegeixen el seu recompte: Rosal 3.127 vots i Ferrer-Vidal 3.080. “En vista de la contradicción que resulta, en cuanto a la suma de votos computados a D. Juan Ferrer, el Sr. Presidente ordenó que se rectificaran las operaciones de recuento y (hecho esto) digo (sic) para que lo hicieran con toda escrupulosidad e invitados algunos otros de los individuos que componen la Junta de Escrutinio para que realizarán la suma de los votos computados a D. Juan Ferrer Vidal, han manifestado obtener distintos resultados, pero conviniendo muchos en la exactitud del resultado que obtuvo el Secretario escrutador D. José Vila y otros muchos en la exactitud del resultado que obtuvieron los otros dos Secretarios escrutadores Marro y Puigferrat y en vista de esta diferencia de sumas, el Sr.

Presidente ordenó, que los Secretarios escrutadores hicieran nuevamente el resultado por sumas parciales de diez en diez sumandos, lo cual lo hicieron los Secretarios escrutadores, no viniendo a acuerdo y por lo mismo no han podido hacerse las rectificaciones parciales, ni determinarse por parte de quien estaba el error, el Sr. Presidente puso a votación en vista de ello la duda surtida en el recuento, en cuya votación 17 de los individuos de la Junta de escrutinio han votado a favor del resultado del recuento hecho por el Secretario escrutador D. José Vila y Dalmau que computa a favor de D. Juan Ferrer Vidal 3410 votos y 29 individuos de la Junta de escrutinio han votado a favor del resultado del recuento dado por los otros dos Secretarios escrutadores Marro y Puigferrat que computan a favor de D. Juan Ferrer Vidal 3080 votos.

La presidencia en vista del error manifiesto que han obtenido en la suma los dos secretarios Marro y Puigferrat, proclama Diputado electo por este Distrito a D. Juan Ferrer Vidal que ha obtenido mayoría de votos con 3410, según criterio del Sr. Presidente, pero no el de la mayoría de la junta de escrutinio”.

L’interventor Josep Viladomiu Torrentbó, protesta i manifesta que “extendería y firmaría un acta proclamando Diputado electoral (sic) por este Distrito a D. Antonio Rosal y Sala”.

“Invitando al Sr. Presidente a que firmara esta acta; y como quiera que dicha mayoría ha manifestado que no firmaría el acta de proclamación hecha por el Sr. Presidente por entender, hablando con todos los respetos debidos al Sr. Presidente que sobre el recuento no tenía competencia la presidencia, por dicho Sr. Presidente se ha acordado: primero que se admita la protesta en la forma que queda consignada; Segundo, que no firmará acta en donde no le da intervención la ley; y Tercero, que contra los que no firmen esta acta procederá con todo el rigor de la ley hasta proceder a la detención y remitirlos a disposición de la autoridad judicial por desobediencia al Sr. Magistrado presidente”.

El “*candidato*” Ramon Pagerols formula protesta per coacció i se’n pren nota. Segueixen una sèrie de firmes. Finalment signen els 29 de la “*majoria*” davant l’amença de detenció, i el primer en fer-ho, és Josep Viladomiu. En aquell temps que encara no existien les màquines de calcular, es va resoldre un problema de sumes, d’aquesta manera, diguem-ne, tant “original”. Fins aquí la informació que aporta la documentació de l’escrutini.

El Bergadán del 31 de març, celebra en triomf del seu candidat, publicant a primera plana, en requadre, el text següent:

“Honor a los Independientes! Hoy jueves 31 del corriente, a las 5 de la tarde, el M.I. Sr. Presidente de la Junta General de Escrutinio, HA PROCLAMADO DIPUTADO A CORTES por este Distrito a: DON JUAN FERRER – VIDAL.

¡Gloria al nuevo Diputado, que tan valientemente a última hora se puso al frente de las huestes independientes y liberales, y con tanta inteligencia y energía nos ha llevado a la victoria, como con celo y actividad incansables defenderá los intereses generales de este Distrito”.⁷²⁵

Triomf de Ferrer-Vidal i atemptat de Casserres.

El periòdic que havia combatut electoralment per Ferrer-Vidal, podia anunciar la proclamació del seu candidat a primera plana qualificant-la de triomf, però també s'havia d'ocupar dels sagnants fets ocorreguts a Casserres, on la tensió venia de lluny, en les pàgines següents.

Penina que havia acompanyat a Ferrer- Vidal a Cardona el dia de les eleccions, relata que el candidat va romandre tot el dia 27 a la població, visitant el museu de la sal i a diversos amics, aliè a la votació que es va desenvolupar sense cap desordre, reclamació ni protesta.

El dilluns, dia 28, va retornar a Berga i pel camí va assabentar-se “de las desgracias de Caserras, de las que resultaban muertos y heridos por la inconcebible ferocidad del irreconciliable adversario”.

Arribat a Berga, va saber el triomf electoral obtingut a les urnes, però, “*vióse forzado a no dar expansión a su entusiasmo, por haberse alcanzado a costa tan sensible, por más que se debiesen las desgracias a la inaudita provocación, injustificado ataque y cruel proceder de nuestros temerarios enemigos, que no vacilaron en inundar la morigerada y pacífica población de Caserras, de hordas de salvajes del Riu y Graugés, colonias de los señores Rosal, en número de tres o cuatro cientos, tratando de asesinar vil y cobardemente, a traición, mansalva y sobre seguro, al Alcalde, a los pacíficos electores y a los tres heroicos carabineros, que antes de haber podido o querido por prudencia hacer uso de las armas, cayeron los tres en tierra moribundos, acribillados o heridos de arma de fuego y blanca, por delante, por costados y por detrás.*

Pero esto lo detallaremos aparte, pues merece la pena”.

El Bergadán, eufòric, escriu que Ferrer-Vidal pot dir, com el general romà, *Veni, vidi, vinci*; perquè en 5 dies ha passat del despatx de la seva fàbrica de Vilanova i La Geltrú a candidat pel Districte de Berga on ha obtingut una majoria de 283 vots en unes condicions pèssimes i havent de lluitar contra el candidat Antoni Rosal, que aquesta vegada, no s'ha limitat a la imposició moral, el suborn i les males arts, sinó que ha acudit a l'extrem inaudit d'instigar als seus obrers i dependents a cometre atemptats a Casserres, i els frustrats de Bagà, Fígols, etc.

Faltava solament l'escrutini general, però aquests tenaços adversaris, encara no satisfets amb els fets de Casserres, van provar de crear nous conflictes, continua escrivint, “y de ahí que fue preciso e indispensable por prudencia adoptar precauciones a fin de que el día de la Junta General de Escrutinio se celebrase con orden, como pudo verificarse, hasta que al recontar los votos, empeñándose la mayoría que 3 y 2 eran 7 para Rosal y 4 y 5 eran 6 para Ferrer-Vidal, el señor Presidente tuvo que imponerse y gracias a la proximidad de la fuerza pública no ocurrió el conflicto que se proponían los rosalistas y pudo el M.I.Sr. Presidente desde su sitial pronunciar las sacramentales palabras: “*Queda proclamado Diputado electo por este Distrito de Berga, D. Juan Ferrer-Vidal, candidato que ha obtenido 3410 votos, contra 3127 que aparecen a favor de D. Antonio Rosal y Sala*”.

Como en el acta consta el número de los votos de cada elección parcial, y es de ver del adjunto estado, cualquiera que sepa sumar y restar verá que resulta a favor de nuestro Diputado una mayoría de 283 votos.

Pueden ir a la escuela si son ignorantes esos interventores que afirmaron resultar mayoría a favor de Rosal, pero si insisten en ello los mandaremos a presidio, acudiendo a los tribunales por falsarios y quitar votos a un candidato para sumarlos a otro.

Con esto ha terminado esta empeñadísima elección de Berga y la rápida y decisiva heroica excursión de nuestro victorioso Diputado”.

Com en les darreres eleccions, l'acta tornava a ésser a Madrid, segons el periòdic liberal, neta de tota taca pel candidat proclamat, on serà aprovada a favor del proclamat diputat Ferrer- Vidal “*a pesar de los papeles mojados y papeles con bustos de Cervantes, Argüelles, Goya, etc., que reparta el señor Rosal, y pronto tendremos la inmensa satisfacción de ver sentado en el Congreso como legítimo representante del Distrito de Berga, a quien será su más celoso, constante y enérgico defensor, DON JUAN FERRER – VIDAL*”.

Com ja hem dit els fets violents provocats pels rosalistes a Casserres varen deixar un assassinat i ferits. Fou el llegat més lamentable d'aquestes violentes eleccions ⁷²⁶.

La premsa va continuar fent referència als esdeveniments tràgics de Casserres. A l'apartat *Crónica* que era l'espai on *El Bergadán* aplegava les notícies, podem llegir-ne alguna de relacionada amb aquests fets: “*Aplauso.- Lo merece nuestro dignísimo diputado don Juan Ferrer-Vidal, porque en cuanto supo la desgracia de los valientes Carabineros, mandó se les auxiliase a ellos y sus familias con toda clase de recursos*”.

Marín Carbonell, escriuen, els ha demanat felicitin a Ferrer-Vidal i a tots els seus addictes, amics i coneguts, “*por el brillantísimo triunfo de D. Juan Ferrer-Vidal, a quien eficazmente había recomendado*”. Per la seva banda, li retornen la felicitació per la part que li correspon en la victòria.

I, sota el titular “*Es falso*”, desmenteixen una nota publicada a *La Renaixensa*, que titllen de “covard anònim” remés pel seu corresponsal a Berga. Aquesta publicació ha escrit que un elector va ésser mort a Casserres, a l'anar a votar. La falsedat, consisteix en “afirmar que un elector fue muerto al ir a votar a Caserras, pues el muerto en tanto no pudo serlo al ir a votar en cuanto no era elector, y lo fue por el heroico Sargento de Carabineros que caído en el suelo por heridas que le infirió aquel, tuvo energía para levantarse y atravesarle el pecho de un bayonetazo. D.E.P.” Intuïm que aquest corresponsal devia ésser el farmacèutic Cardona, perquè escriuen: “*Esperamos del inteligente y sesudo colega La Renaixensa, que no dará en lo sucesivo cabida a correspondencias que puedan comprometer su buen nombre y fama, como las de este anónimo, mentecato corresponsal, que más le valiera cuidara de confeccionar buenos unguentos y cobrar algo más módicamente las recetas.*

Y si no quiere ser anónimo, que se presente”.

I, per acabar, sota el titular “*Infundios*”, escriuen: “*Parece mentira se atrevan los rosalistas a decir que tienen su acta presentada en el Congreso, pues lo mismo equivaldría que la hubiese presentado semejante el Moro Muza o el Noy de Tona*” ⁷²⁷.

Les impugnacions i les justificacions

Començava un nou període d'impugnacions i d'explicacions del que havia succeït en aquestes eleccions que devien avergonyir als polítics barcelonins, ja bregats en eleccions berguedanes.

La Verdad del 4 d'abril, sota el titular “*Los caciques de Barcelona contra Silvela. Cosas de D. Cleto*”, presenta una versió interessant, que dóna la culpa dels fets de Berga, al conservador Planas i Casals i al fusionista Comas i Masferrer, en el seu objectiu

d'aparentar *independència* dins el torn dinàstic. Sota l'esmentat titular, expliquen que els cacics de Barcelona han declarat la guerra a Rosal a qui havien ofert pactar amb Comas i amb Planas. I es pregunten, perquè Joan Ferrer-Vidal?. Donen la seva resposta i fan una anàlisi: el germà del candidat, Josep Ferrer-Vidal, és el cap del partit de Silvela a Barcelona i va atorgar poders a Rosal pel nomenament d'interventors. Fins aquí, ja ho havien dit anteriorment, però ara afegeixen: "Los caciques Comas y Planas han hecho tan ruda oposición al candidato D. José Ferrer en el Distrito de Villanueva donde tiene arraigo, propiedades y grandes relaciones, que se ha visto precisado a retirar su candidatura. En cambio los mismos Comas y Planas presentan a su hermano D. Juan Ferrer con el carácter de fusionista en el Partido de Berga, donde ningún prestigio ni relación tenía y han hecho a su favor todo cuanto podía hacer el elemento oficial para sacarle a flote. ¿Que significa esto?

Sencillament, que los tiros de Comas y Planas no buscaban el blanco de D. José Ferrer-Vidal, sino que apuntaban al mismo D. Francisco Silvela en la persona de su representante en Barcelona. Y esto se verá más claro si se tiene en consideración que el Sr. Planas aspira a ser jefe único del partido conservador en Barcelona, que no ha entrado en el Silvelismo tal vez por razones de jefatura, y que le interesa por lo tanto eclipsar al Sr. Ferrer-Vidal como Jefe del Partido en Barcelona, donde es para él un estorbo.

Vean ustedes pues como la cuestión de la jefatura del partido conservador de Barcelona ha venido a repercutir en Berga, siendo ella el secreto resorte de la guerra hecha a Rosal y del apoyo a Ferrer, don Juan".

(...) "Como la denominación de los partidos es puramente convencional, Comas y Planas, se entienden perfectamente, pero el último lleva la **batuta**. Eso lo saben bien todos los que son del **arte**. Pues bien: si Planas consigue la retirada forzosa de D. José Ferrer, lugarteniente de Silvela, como candidato del Distrito de Villanueva, y en cambio consigue la proclamación, también...(iba a decir forzosa, pero léase al revés, si se quiere) de su hermano don Juan Ferrer-Vidal, como candidato fusionista de Berga, no es cierto que Planas pueda encararse con el Sr. Silvela y decirle: ¿Ya lo ves; yo puedo derrotar a tu representante, y por lo tanto a ti mismo, en el Distrito de Villanueva, y puedo también resucitar un muerto en el Distrito de Berga, y precisamente hermano del muerto de Villanueva, para que veas claro a quien hecho el guante?. Si me ves pues tan...poderoso, ¿no te parece que es hora ya de que entremos en pactos, respecto a la ...Jefatura?"⁷²⁸

Tot seguit, *La Verdad*, fa la crònica de les eleccions sota el titular "*Preliminares de las Elecciones*". Relata que els adversaris de Rosal va fer la guerra als seus partidaris, ja abans de la campanya electoral, assegurant que guanyaria, al preu que fos, l'"*encasillat*" dels fusionistes; es va convocar als alcaldes per a coaccionar-los i es van suspendre els ajuntaments de Berga i Casserres; per processar els regidors es va fer venir un jutge especial, Eduardo Tormo; quinze dies abans de les eleccions, burots i policies de Barcelona van recórrer els pobles del districte intimidant als veïns, etc. "De este modo iba caldeándose la atmósfera del Distrito de Berga y preparándose la tempestad que de uno u otro modo había de descargar, y gracias a la Virgen de Queralt, que ha salvado a Berga de una catástrofe, pues los ánimos habían llegado al último grado de resistencia pasiva y la desesperación iba a precipitarles en un desbordamiento, al menor intento de tupinada en Berga".

L'Antoni Rosal, continuen escrivint, tement un conflicte que no podria evitar, va viatjar a Madrid per demanar que les eleccions es celebressin "*amb legalitat*", i en prevenció del que podia arribar a passar, en trobar-se el dia 20 de març al Congrés, per la designació d'interventors, diu haver dit, públicament, a Comas i Masferrer:

“De V. y de mi depende la tranquilidad del Distrito de Berga, y tal vez el derramamiento de sangre, puesto que si los partidarios del candidato propuesto y apoyado por V. cometen las violencias y tupinadas que desde tanto tiempo se vienen anunciando, debo manifestarle que yo me siento incapaz de detener a los partidarios de mi elección, ni puedo hacerme responsable de las colisiones que surjan a consecuencia de actos ilegales, el día de las elecciones, después de tanto tiempo de hallarse soliviantados los ánimos en los pueblos del Distrito, por influencias que V. mejor que yo, sabe de donde parten”. D’èsser cert, seria una sorprenent confessió de qui tant havia contribuït a atiar el foc.

La Verdad continua relatant els fets, segons la seva versió, gairebé amb aires de tragèdia: “Llegó el día 26: la impresión general era de que se preparaban las tupinadas. Las voces eran más bajas en uno y otro bando, pero los corazones latían con fuerza inusitada. La lucha amenazaba ser formidable”.

El dia 27, eleccions a Berga, amb un ordre absolut, perquè els adversaris de Rosal no van cometre cap “tupinada”, com es temia. “*Gracias a la Virgen de Queralt, que infundiendo miedo o prudencia a los adversarios del Sr. Rosal, libró a la población de un momento de confusión*”. Certament, aquesta justificació resulta poc convincent. Seguidament, fan el “seu” balanç dels fraus comesos als pobles del Districte, que aportem en l’Annex nº 50.

La Verdad en el seu apartat de notícies, també publicava les següents, per mantenir el caliu de la tensió local: l’Ajuntament interí no ha assistit a la benedicció dels rams i es diu que tampoc assistirà a les funcions de Setmana Santa. “*Si esto resulta cierto, conviene se haga luz, para saber las causas, que motivaron tal acuerdo, y esperamos, por quien pueda se publiquen para saber a qué atendernos*”; el nostre candidat, “el verdadero Diputado”, Antoni Rosal, és a Madrid per denunciar les arbitrietats de que han estat víctimes els seus electors i els fraus, infraccions i tupinades comesos pels seus adversaris per donar al seu contrincant una imposada i fictícia majoria; afirmen saber que els “caps del Govern” han reprovat aquestes arbitrietats i han promès fer justícia restituint a Rosal l’acta que li va ésser arrabassada amb males arts. Amb aquestes noves i promeses, asseguruen als seus electors que Rosal serà diputat.

També afegeixen que els detinguts pels fets de Casserres han estat traslladats a la presó militar de la caserna de l’antic convent de Sant Francesc; diuen entendre que es prenguin totes les mesures de seguretat pels detinguts, però lamenten el seu internament en un recinte subterrani i ple d’humitats i esperen que l’autoritat militar suavitzarà la seva situació, majorment quan encara no s’ha dictat cap veredicte de culpabilitat contra els detinguts ⁷²⁹.

Efectivament, el comandant d’Infanteria Miguel Gotarredona, jutge militar, instruïa en aquelles dates la causa pels fets de Casserres ⁷³⁰.

Sembla raonable pensar que l’estada de l’Antoni Rosal a Madrid, a més d’obeir a les causes expressades pel periòdic que s’imprimia a gust del seu germà Agustí, també obeïa a gestions per tirar terra a sobre els fets de Casserres per les responsabilitats que es podien derivar en contra dels germans Rosal. No debades havien presidit uns solemnes funerals a l’església de la colònia pel fogoner mort en l’aldarull que la seva gent havia provocat i s’esforçaven a minimitzar.

L’Antoni Rosal, com veurem ben aviat, no va reeixir en ésser reconegut com a diputat, però sí en enterrar els fets de Casserres.

Mentre, des del seu periòdic continuaven fomentant la divisió i alliçonaven als pobles del Districte enfrontant-los amb Berga on, temporalment, no detentaven el poder

municipal. *La Verdad* del 9 d'abril, sota el titular "*Aprended pueblos del Distrito*" es preguntava" què havien fet a Berga els enemics i quins resultats havien obtingut. Reclamen atenció i exposen els fets: per aconseguir un canvi d'ajuntament que era el punt culminant per demostrar el seu poder davant els altres pobles del Districte, solament van trobar cinc regidors que es prestessin a substituir els dotze que formen la corporació municipal.

Afegeixen que allò que volen fer patent és que tot el que es feia a Berga, era solament un reclam perquè els pobles del Districte es prestessin a cometre les tupinades i les il·legalitats que ja sabien que ells a Berga no podrien cometre a menys que acceptessin ésser processats. "Más gráficos: se proponían que vosotros "*traquessiu les serps dels furats a costas de la vostras mans*", para aprovecharse ellos de los beneficios de las *tupinadas*, "*sense posar a perill los seus tupins*".

A Berga, continuen, tenien l'alcaldia; comptaven amb un secretari tan espavilat com l'Elies Calvo; tenien l'element oficial amb tot el seu poder; tenien les baionetes dels instituts armats que protegien els seus actes pel deure d'obeir a qui empunya la vara d'alcalde i no obstant, es pregunta, què van fer? Les eleccions de Berga, escriuen, varen ésser les més legals, pacífiques i tranquil·les que mai s'hagin pogut celebrar. Ho demostra el resultat de 679 vots a favor de Rosal contra 122 a favor del candidat oficial.

I, es pregunten, "¿Y todo por qué? Para quedarse a salvo de las responsabilidades los politicastros de Berga y echar el muerto de las *tupinadas* a los pueblos de fuera: para salvar de un quiebro a los *tupines* bergadanes, echando mano de los de Casserras, Cardona, Bagá y Prats de Llusanés.

¿A que ir a Casserras D. Elias Calvo secretario de Berga, y el presidente del Comité fusionista, para preparar una *tupinada* de 300 votos, cuando en Berga podían haberla hecho de mil y pico?

Por la razón antedicha: para echar la culpa a los de afuera y quedarse a salvo los de dentro.

Ya lo veis pues pueblos del Distrito: siempre seréis la cabeza de turco de los alborotadores de Berga, mientras no os inspiréis en un criterio justo, o que almenos de buena fé os parezca tal, y mientras os prestéis a cometer ilegalidades que el alcalde de Berga, no quiere cometer, y sacar del fuego las castañas que otros se han de comer.

Aprended pues, pueblos del Distrito". ⁷³¹

Les Corts incomplertes

Pels cacics berguedans la resolució de l'acta que havia de donar l'escó a Ferrer-Vidal o a l'Antoni Rosal, ben segur que era un afer important, però ni pel poder de Madrid ni pels berguedans del carrer, ho era gaire. A aquests darrers, amb tota seguretat, els preocupava més la sagnant darrera guerra de Cuba, a la que aportaven els seus joves⁷³².

El govern Sagasta, vista la situació política generada per la guerra de Cuba, va decidir constituir les Cambres, solament amb els diputats que presentaven actes "no discutibles" ⁷³³. En conseqüència, l'acta de Berga, que serà considerada greu, deixarà novament el districte sense diputat.

Rosal a Madrid va aconseguir "*lo único que podía apetecerse*", és a dir, que l'acta de Berga fos declarada greu ⁷³⁴.

Per cloure aquest capítol

Per cloure aquest capítol, aportarem alguna informació que entenem que mostra la “provisionalitat” de la situació política a Berga. Per una banda trobem a *La Verdad* un rebrotament de l'ideari del Carlisme més ranci, probablement aportat pel jove seminarista Josep Espel que hi col·laborava i retrobarem més endavant i, de l'altra, algun signe de normalització: varen ésser alliberats quatre dels detinguts pels fets de Casserres: Quirze Sirvent, Josep Calonge, Joan Costa (a) *Raballit* i Antoni Tarrés (a) *Sucarrat*. El darrer havia anat a Casserres com a mosso del Notari Picart, i el *Raballit*, no havia anat a Casserres, solament l'alcalde el va veure sortir de la tenda *La Barcelonesa*, (Ca l'Angeleta de Berga), on treballava i es cregué que podia cometre algun atemptat⁷³⁵.

A darrers de maig, el Capità General va nomenar a Manuel Pla i Farriols, Caporal del Somatén del Districte de Berga, a Ramon Mas Gonfaus, caporal del poble de Casserres i a Antoni Boatella Vilamala, sub-caporal del Districte d'Alpens⁷³⁶. El nomenament del respectat Pla i Farriols, l'interpretem com un gest pacificador en aquell any de violència.

Qualsevol fet que es produís, era, però, aprofitat per denigrar l'adversari: per les eleccions provincials; el Districte de Berga deixava d'anar amb el de Vic, per anar amb el de Manresa en una remodelació en que els 17 partits judicials de la província, formaren 9 Districtes electorals, cada un dels quals havia de continuar elegint 4 diputats provincials. El decret era del 23 de maig. *La Verdad* demagògicament lamenta que Berga no sigui capital de Districte, però aquesta possibilitat no s'ha pogut defensar, al seu dir, per no haver-hi Diputat. D'haver-n'hi, però, si aquest hagués estat Ferrer-Vidal, tampoc hauria pogut assumir aquesta defensa pel caciquisme que l'havia nomenat, i, feia aquesta llei⁷³⁷.

Els d'*El Bergadán*, mentre, donaven alguna pinzellada irònica a la situació aprofitant fets anecdòtics com els sermons de l'octava de Corpus, que en altres moments haurien donat peu a agres polèmiques⁷³⁸.

No pas tot, però, eren anècdotes intrascendents. Amb tota seguretat, els Rosal es movien: els fets de Casserres, havien passat de la jurisdicció militar a la civil; i més important encara, l'Audiència provincial resolva el recurs d'apel·lació presentat contra l'auto dictat pel Jutge especial José Eduardo Tormo Martí, en el sumari obert als regidors suspesos de Berga, en el qual desestimava la recusació en contra del Jutge que havia presentat Josep Blanxart Grau. La resolució dictada per l'Audiència no solament revocava l'auto, sinó que declarava que l'acció efectuada per Blanxart de recusar a Tormo s'ajustava a Dret i que l'esmentat jutge Tormo no podia fer-se càrrec d'aquest sumari⁷³⁹.

Els carlins que s'aplegaven a la redacció de *La Verdad*, aprofitaven la conjuntura política per tornar a publicar el seu ideari, amb la seva peculiar interpretació del caciquisme el 2 de juliol i amb la seva, també peculiar exposició de la crisi que patia el país el 9 del mateix juliol, amb la fi de la guerra de Cuba⁷⁴⁰.

El segon text que aportem de *La Verdad*. El del dia 9, l'aportem com a mostra de la interpretació carlina a la guerra de Cuba. Aquest dia, el periòdic donava la notícia de la fatídica desfeta de l'esquadra de l'almirall Cervera. A la crisi que aquest fet generava a la població, l'Ajuntament de Berga no feia res per posar-hi remei. Si no era encara més greu, era perquè els Rosal, continuaven donant feina a les seves indústries⁷⁴¹.

Deixem el tema cubà, que ens apartaria de l'objectiu d'aquest treball. Direm solament que Penina també se'n va ocupar reiteradament, amb mostres abrandat "espanyolisme", propis de la burgesia catalana. M. Izard ha escrit: "También adoptaron una actitud patrioter y chauvinista frente al problema antillano, defendiendo los despojos del imperio con uñas y dientes a pesar de que apenas se beneficiaban de la explotación del mercado ultramarino". IZARD, Miquel. *Manufactureros, industriales y revolucionarios*. Barcelona. Editorial Crítica, 1979

Per la seva banda, *Lo Pi de las Tres Brancas*, periòdic del Foment Regionalista, va ésser més proper a la causa cubana.

Encarant una nova etapa

Berga i el seu Districte, probablement sense adonar-se'n, giraven full d'uns temps que quedaven per la Història i començaven una nova època que no seria pas més pacífica, pel que fa al caciquisme.

El migdia del dia 20 de juliol, moria l'advocat Joaquim Rafael Penina i Sala, el primer periodista del Berguedà i amb ell, ben aviat, *El Bergadán*. Amb Penina morien, també, les inconfusibles maneres de fer política d'una època que en bona part ell mateix va caracteritzar. El considerem un personatge irrepetible.

La Verdad del dia 23 donava la notícia de la mort de Penina, sense cap senyal de dol, i també la de que la denuncia de Segimón Bonet contra l'Ajuntament de Berga: l'havien redactat i cobrant, el procurador Ramon Díaz i l'advocat Penina ⁷⁴².

La Verdad del 30 de juliol, s'ocupava del retorn des de Barcelona, d'alguns dels presos de Casseres. Concretament de Ramon Serra, Josep Viladomat i Manel Costa. Se'ls va honorar amb una gran rebuda, amb el rector, vicaris, jutge, etc. , Josep Capellas va ésser retingut uns dies més per acabar les declaracions, però ja estava alliberat en el moment de redactar la notícia. També es diu que seran alliberats els encara detinguts, Joan Duocastella i Félix Surroca. Remarca, que tots els alliberats ho han estat per la intervenció de Rosal ⁷⁴³.

En el mateix exemplar del dia 30, en una "Sección Recreativa" publiquen un "Cuento" que atribuïm al seminarista Espel, netament ofensiu contra Pujol:

*En un recó de montanya
del catalá Principat
y d'un serrat a la falda
jau hermosa una ciutat
de més hermosa memoria
per los fets dels seus passats.*

*En eixa ciutat regnava
(parlo de sigles avans)
felicitat tant complerta
entre los seus ciutadans,
que xauxa quedá enredera
ab tot y los seus encants;
més volgué la sort que un dia
jjorn de dol per la ciutat!
una cuadrilla de lladres*

*de lo Pere dels Estanys,
(lladre que sigles enrera
era molt anomenat)
deixés un monstre per mostra
del seu nom dejenerat.*

*Eix monstre, que diu qu' estava
ab Lusbel emparentat,
fou masó de pura mena
y home de tan mala sang
que sols gosava quan veyá
les desgracias dels mortals.*

*Vingué un jorn que de la guerra
ressonà lo crit nefast
y eix monstre empunyá la vara
d' arcalde de la ciutat:
y allavors comensá una época
de moltas calamitats.*

*Per fer olvidar al poble
lo seu sobrenom d'avans
usá titols y més titols
ab l'escut de la ciutat
per mérits d'aquella guerra
que jamay presenciá,
puig quan xiulavan las balas
s'estava escagarrinat
pensant lo mal que faria
quant tot sigués acabat.*

*Y quant va finir la guerra
a fer mal se dedicá
sens mirar si 'l feya a un home
a una dona o un infant,
y estafant a l'un y al altre
eix arcalde tant malvat
va lograr fe una fortuna
indigne d'un home honrat,
ahont ell portava 'ls passos
deixava rastre nefast:
estafadas y miserias,
homens avans richs, pelats,
llágrimas, plors y desgracias
y ell...anava embutxacant.*

*Aquí l'història no parla
del modo que vá acabar,
més tothom está conforme
que tingué un fi que espantá:
uns diuen que a punyaladas
va morir assessinat,
altres diuen que lo poble
pels carrers l'arrossegá
y fins se diu que 'l dimoni,*

*viu, del mon, se l'emportá
per nombrarlo dels diables
lo més pervers capitá.*

*Aquest cuento l'esplicavan
los vellets a los infants,
perqué aborrissin los vicis
y ensenyarlos de sé honrats:
perque quant la gran corneta
despertará a los mortals,
per compareixé al Judici
quan lo mon s'acabará
puguessin nets presentarse
devant del Deu inmortal⁷⁴⁴.*

Aquesta mena de “col·laboracions”, contra Ramon Pujol, amb més mala baba que enginy i inspiració van ésser freqüents a *La Verdad* d'aquestes dates; i tants pocs anys que feia que quan manava Rosal o els rosalistes, per molt menys, clausuraven *El Bergadán*.

Les Corts s'havien de reunir per ésser dissoltes i convocar noves eleccions, però, com volent-ho ignorar, *La Verdad* del 13 d'agost, encara escrivia el titular “*Reunión de Cortes y proclamación de Diputados para este Distrito*”. Sota aquests titular, relaten que fa tres anys que al districte, no hi ha diputat, no hi ha carreteres ni telègraf, que “la crisis industrial obliga a algunos fabricantes a suspender la mitad de sus labores, o a permitir que puedan los obreros trabajar solamente días alternativos, y uno de ellos, D. Ramón Alsina, de Gironella, no solamente despidió un considerable número de operarios, sino que a los que quedaron ocupados, les rebajó en un 20 % a lo menos el precio que pagaba por la mano de obra, despues de tanta calamidad y desgracia, ¿que se ha hecho para el Distrito de Berga?”. La resposta dels rosalistes era òbvia: és necessita que Rosal sigui nomenat diputat⁷⁴⁵. No deixava d'ésser una manera de mantenir el caliu per la propera campanya electoral.

A darrers d'agost era cessat l'Ajuntament interí presidit per Pujol i tornava a fer-se càrrec del Comú l'Ajuntament Sagalés. Les tornes canviaren repetint-se les destitucions de funcionaris, ara els nomenats per Pujol, i els “reglamentaris” processaments.

Finalment, *La Verdad* anunciava que s'havien tancat novament les Corts, sense discutir l'acta de l'Antoni Rosal⁷⁴⁶.

Capítol 11

Les eleccions legislatives del 1899, les primeres Rosal-Pons Enrich i l'allargada ombra de l'Olano.

El context polític i social

Les eleccions legislatives del 1899 es desenvoluparen en un marc ben concret: Sagasta que havia presidit la fi de la guerra de Cuba va dimitir i el 3 de març formava govern, per primera vegada, Silvela, successor de Cànovas, amb Villaverde a Hisenda, l'aleshores molt ben vist pels regeneracionistes catalans, general Polavieja, a Guerra, i Duran i Bas a Gràcia i Justícia. Els esdeveniments polítics del moment, en un país encara no refet de l'assassinat de Cànovas, van commocionar la vida política. Al districte de Berga, però, tots aquests esdeveniments no van tenir-hi gaire incidència: quedava tant llunyà dels centres de poder, que l'escenificació de la lluita electoral es va desenvolupar en torn al traçat d' un ferrocarril, fonamentalment i en la incidència dels catalanistes del Foment Regionalista (Unió Catalanista).

En aquestes eleccions competiran per l'escó a les Corts, altra vegada l'Antoni Rosal i el també industrial Lluís G. Pons Enrich, recolzat per l'Olano. Amb aquestes eleccions, doncs, començarà un "peculiar" tornisme Rosal- Pons que durarà fins a les eleccions de Solidaritat Catalana del 1907; les dues formacions polítiques del Districte, però, continuaran auto-proclamant-se, "*independents*" per estar sempre properes al poder per defensar els seus interessos industrials.

A partir d'aquestes eleccions Rosal competirà amb un adversari de la seva talla i R.Pujol i Thomàs, que serà l'agent electoral permanent del tàndem Pons-Olano, haurà trobat finalment, uns caps econòmicament potents.

La falsa independència de les dues faccions berguedanes respecte als partits del torn, creiem que va tenir una transcendència capital al Districte de Berga: per primera vegada en unes eleccions al Berguedà, el moviment catalanista podia jugar-hi un paper rellevant. Rosal en aquestes eleccions del 1899 es va servir dels catalanistes, però no va voler saber res del seu ideari, que l'hauria fet ésser menys escoltat a Madrid; Pons va assumir l'anti-catalanisme, i, amb aquestes posicions, ambdós eren escoltats al Madrid polític. Al moviment catalanista dedicarem, doncs, el primer apartat d'aquest capítol.

En resum, creiem poder dir que a l'industrial cotoner Antoni Rosal, germà gran de l'Agustí, cacic indiscutible del Districte, l'hi sorgeix un adversari polític que és el també industrial cotoner Pons Enrich, amb el pes econòmic que aquest sector tenia a la Catalunya d'aquells anys. Però Pons ja comptava amb el suport de l'Olano, l'emergent industrial miner que acabaria dominant políticament el Districte la resta de la seva vida, fins a la República. Aquests nou repartiment de poders, sempre en base al caciquisme polític, entenem que permet entendre el desenvolupament de la història posterior que tant poc ha afavorit al desenvolupament d'aquest territori.

El segon apartat el dedicarem al món d'una "nova" premsa política local que també va viure un gran canvi. Amb la prematura mort de Penina desaparegué l'històric *El Bergadán*, que havia mantingut personatges de la primera Redacció, l'any 1868, fins que finí la publicació, amb importants desercions, però, com la de Josep Blanxart i Grau que ja hem trobat en el capítol anterior defensant com a advocat, els interessos de Rosal i a qui s'atribuïa la direcció de *La Verdad*.

Els rosalistes i els carlins mantenien *La Verdad*, però amb l'entrada en l'escena política del catalanisme, la situació havia canviat: els catalanistes del *Foment Regionalista* que ni tots eren joves ni tots eren nous en la política, també volien dir-hi la seva. Amb aquest objectiu, el 27 de novembre del 1898 aparegué la capçalera "*Lo Pi de las Tres Blancas*". Alguns dels homes del catalanisme, d'arrel carlina, des del primer moment, mantingueren un "idil·li" amb els Rosal que va durar poc temps. Just el de comprovar que havien estat utilitzats barroerament per l'industrial en aquestes eleccions. D'ací que des del primer moment, tinguessin enfront a Ramon Pujol i Thomàs i la seva gent, que actuaren com agents electorals del tàndem Pons-Olano. Per sostenir la candidatura de Pons, a Pujol li caldrà comptar amb un periòdic i, desaparegut Penina, donarà la cara directament, pel que fa a la premsa, i el primer de febrer del 1899, es començarà a publicar "*El Tagast*", on ell mateix apareixerà com a director i propietari de la capçalera i a la pràctica en serà el redactor.

El vencedor d'aquestes eleccions serà, per primera vegada, l'Antoni Rosal. I ho serà, tupinades a banda, per la interessada polèmica suscitada entorn al pas del ferrocarril per la ciutat de Berga, de manera que també dedicarem un apartat –el tercer-- al tema del ferrocarril, com a element de mobilització popular, que va substituir a la tant recorreguda polèmica canalista, l'obra eternitzada que finalitzava aquell mateix any 1899.

Ens agradaria creure que la violència i enfrontament que va viure el Districte en les dues darreres eleccions legislatives podria haver provocat una un toc d'atenció, una crida al *seny*, per part dels caps polítics de Barcelona que estaven per un estat liberal o per part de la jerarquia eclesiàstica davant l'integrisme antiliberal que molts clergues carlins atiaven i que enfrontava a la població. Lamentem haver de creure que no va pas ésser així: en definitiva, continuar adoctrinant a la societat berguedana en la doctrina de Sardà i Salvany i anys més tard, organitzar grans tandes d'*exercicis espirituals*, ja els anava bé per mantenir la pau social que els industrials precisaven pel bon funcionament de les seves indústries. Qui no acceptava aquest repartiment de papers, havia de canviar d'aires o quedar socialment marginat.

El resultat d'aquesta situació es traduïa en el fet de que, mentre el país evolucionava irregularment, el territori berguedà continuava amb la seva lluita peculiar, a vegades somorta, altres vegades oberta, d'enfrontaments personals i localismes. Talment com si es tractés d'un altre món.

El moviment catalanista a Berga i els seus adversaris.

Hem avançat en capítols anteriors algun apunt dels primers contactes que hem trobat del moviment catalanista amb gent del Berguedà. Els resumirem dient que els creiem esporàdics i de poca transcendència local, però que varen servir per establir alguns relacions personals que possiblement van tenir certa continuïtat entre gent del catalanisme barceloní que volien difondre aquest moviment a comarques i algun personatge berguedà que, compartint més o menys el mateix ideari, necessitava ubicar-se políticament, en un context més general. Creiem que fou el cas de l'industrial i farmacèutic Josep Cardona i Llohís que hem trobat reiteradament i que, pel seu compte, el 1892 es va presentar a l'Assemblea de Manresa convocada per La Unió Catalanista en la qual es van redactar les cèlebres Bases. Aquesta assistència ja varem veure que va comportar la crítica dels partidaris de Pujol, que sí hi havia estat convocat, amb qui estava fortament enemistat per afers personals i canalistes. Pujol, a més, s'havia convertit en un típic polític de la Restauració canovista i per tant,

centralista i uniformitzador com hem vist al llarg dels capítols anteriors, de manera que ben poc podia simpatitzar amb el catalanisme que començava a expandir-se fora de Barcelona el 1897 de la mà de La Unió Catalanista, bo i que tant Pujol com Cardona venien del carlisme.

Josep Termes, superant l'explicació de Rovira i Virgili que presentava les etapes del catalanisme com un procés lineal que aniria del provincialisme al regionalisme i d'aquest al nacionalisme, visió homogènia del catalanisme ja revisada per Pere Gabriel, presenta el catalanisme d'aquell moment, com un moviment social plural i heterogeni. Afegeix, "aquest moviment està dividit entre els partidaris d'un catalanisme progressista i democràtic i els defensors d'un tarannà conservador i tradicionalista. Ambdues tendències estaven en constant tensió, però l'opció conservadora s'imposà, al final del segle XIX i principis del segle XX"⁷⁴⁷. El sector que s'imposarà dins el catalanisme berguedà, ben aviat serà el conservador, sense, però, que desaparegués de l'escena política un catalanisme lleugerament republicà i puntualment radical.

El periòdic rosalista *La Verdad* del 24 de juliol del 1897 escrivia que el diumenge anterior s'havia constituït la junta que havia de regir la societat "*Centre Catalanista de Berga*" que s'acabava de crear a Berga, "debido a las gestiones y a los inmensos sacrificios que el joven e ilustrado farmacéutico don Joaquín Serra y Huch entusiasta y acérrimo defensor de las tradiciones catalanas, con tal objeto se ha impuesto".

Pel dir dels rosalistes, la fundació d'aquesta entitat es devia, en bona part a Joaquim Serra, un ric propietari, republicà, anticlerical notori i catalanista, que més endavant seria alcalde de les esquerres i sempre combatiu. El 1895 havia obert una farmàcia, anunciant l'obertura de l'establiment amb una circular on escrivia: "Esta casa no es mercantil ni industrial; se ejerce la profesión como un sacerdocio, por exigirlo así la confianza que debo inspirar al público, y al mandato que me impone mi propia conciencia". Els seus futurs adversaris el titllaran d'*obrer de la salut*.

La Verdad es feia ressò de l'èxit de la nova societat que, sense disposar d'un local propi, ja comptava amb un gran nombre de socis i afegia que "Nosotros por nuestra parte le deseamos una larga y próspera vida". També donaven els noms dels que formaven la Junta: "Don Joaquín Serra, Presidente; Don José Cardona, Vicepresidente; Don Manuel Pla, Tesorero; Don Enrique Ribera, Secretario y Don Antonio Casas, Bibliotecario"⁷⁴⁸.

Hem avançat qui era Joaquim Serra; en capítols anteriors ens ocupat extensament de Cardona i de Pla i Farriols, provinents del carlisme; afegirem que Enric Ribera era un sastre lletraferit que escrivia poesies i obretes teatrals, catalanista i del Foment Catòlic; Antoni Casals (a) *Casalets*, era un popular metge berguedà. Aquests personatges i les seves trajectòries abonen alguna de les idees que sobre La Unió Catalanista aporta Jordi Llorens: "esdevindrà gradualment una plataforma unitària en la qual hi haurà la gairebé totalitat de les forces catalanistes existents" (...) "En realitat, el primer catalanisme polític és fonamentalment obra de les classes mitjanes urbanes" (...) "no identificació amb el carlisme bo i que hi hagué un transvasament de militants en el primer moment"⁷⁴⁹.

El Bergadán també es va posicionar davant l'aparició de la nova entitat el 7 de setembre. Sota el titular "*Lo Foment Regionalista de Berga*", i ignorant deliberadament que *La Verdad* ja havia anunciat la fundació de l'entitat catalanista, escriuen que se n'han assabentat pel "*nuestro apreciable colega*" de Vilafranca del Panadés "*Las cuatro barras*". Venint d'on venia la referència al periòdic de Vilafranca era notablement irònica: Prat de la Riba va introduir el concepte Catalunya-nació. Pere Muntanyola començà a usar el mot "*nacionalitat*" i aconseguí que apareguessin les

paraules “*periòdic nacionalista*”, en el subtítol de *Las Cuatro Barras* de Vilafranca del Penedès, primer periòdic que prengué la nova denominació ⁷⁵⁰.

Seguidament, el periòdic de Penina dóna els noms de la Junta de l'entitat, ometent el nom de Cardona: “President, Joaquim Serra, farmacèutich; Vis-president, altre farmacèutich; Tresorer, M.P., propietari; Secretari, Enrich Ribera, comerciant; Bibliotecari, Antoni Casals, metge”. I acaba escrivint: “Francamente, no nos habíamos **adonado** no obstante de estar al corriente de lo que pasa en esta ciudad, ignorando hasta ahora el domicilio de la nueva Sociedad, que por lo visto se constituyó y organizó, sinó clandestinamente, al menos a cencerros tapados, lo que no dice mucho en su pro, ni le augura viabilidad la especial circunstancia de haber concurrido a su parto nada menos que un médico y dos boticarios” ⁷⁵¹.

L'ironia d'*El Bergadán* fou com una declaració de guerra. El seminarista lletraferit Josep Espel, carlí i catalanista, que signava amb el pseudònim *Pere de Madrona*, replicà a Penina des de *La Verdad* on col·laborava, el dia 18. Sota el titular “¡¡QUINA BARRA!!”.

El jove Espel que era carlí, en les seves produccions literàries ben aviat emprà expressions del catalanisme més radical, però es mantindrà més carlí que catalanista, com veurem en les eleccions de la Solidaritat Catalana en les que va tenir molt protagonisme. En realitat Espel va emprar el mateix integrisme carlí que practicava al catalanisme que predicà. Espel, de seguida seria posat en evidència pels d'*El Bergadán* que el coneixien prou bé i en cap cas li podien perdonar la seva activa militància als rengles rosalistes. En l'Annex 51 aportem l'article d'Espel i la resposta d'*El Bergadán*.

El *Foment Regionalista de Berga* constituït a l'estiu de 1897 amb una vintena de socis, va ésser admès a La Unió Catalanista el 12 de juny de 1898 ⁷⁵². El portaveu del *Foment Regionalista* va ésser el quinzenari “*Lo Pi de las Tres Brancas*”.

El juliol de 1899, assolirà l'alcaldia de Berga Josep Cardona Llohis, encara que de manera molt efímera. Els catalanistes berguedans i el seu periòdic celebraran l'èxit assolit.

Cardona bo i haver establert estrets llaços de col·laboració amb els Rosal i la seva enemistat personal amb Ramon Pujol, difícilment podia ésser mal vist o desacreditat. El Canal Industrial estava a punt d'arribar a Berga, quan ja gairebé tothom havia perdut l'esperança i molts, els seus estalvis en l'obra. Els canalistes i la població sabien que l'èxit final d'aquella obra “salvadora”, també es devia, en bona part, als esforços de Josep Cardona, secretari de la Consell de la societat canalista des de la seva creació. És obvi que el Centre Canalista, com a grup de pressió, tampoc es podia oposar a Cardona.

La premsa local en la nova situació política.

Desaparegut *El Bergadán* amb la mort del seu director i redactor, Penina, solament quedava el periòdic rosalista *La Verdad* que va continuar publicant-se. A finals d'aquell any 1898, però, aparegueren dues noves publicacions: la ja esmentada, *Lo Pi de las Tres Brancas* i *El Tagast*. Aquesta darrera, que vindria a substituir a *El Bergadán*, serà el medi que l'incombustible Ramon Pujol i Thomàs emprà per promocionar la candidatura de Lluís G. Pons Enrich en les eleccions que estudiem en aquest capítol.

Lo Pi de las Tres Brancas

El 27 de novembre de 1898 apareixia el primer exemplar de "lo Pi". Aquesta publicació apareixia com a "*Quinzenari Catalanista. Defensor dels interessos de la Comarca Bergadana*" i era escrita íntegrament en català. Com a direcció i administració, es presenta el *Foment Regionalista*. L'edició es realitzava a la Impremta Badia, de Barcelona. La seva capçalera és un magnífic dibuix del Pi de les Tres Branques i un escut de Berga, situat a la banda esquerra del titular, i un escut de Catalunya amb la divisa *Catalunya y Avant*, a la banda dreta. Signa la composició, Flos. Més endavant, aquesta capçalera serà substituïda per una altra d'encara més qualitat, amb els mateixos elements, dibuixada per Apel·les Mestres. De la direcció d'aquesta publicació se n'encarregà Domènec Corominas, nebot de Pla i Fariols.

Si podia haver-hi algun dubte de l'ideari i intencionalitat de la nova publicació, l'esvaeixen en el seu primer article que és de salutació. Sota el titular *A nostres lectors*, proclamen: "La constitució regional aprobada a Manresa será 'l nostre programa; d'ella no 'ns mourem, ni 'ns deixarem retallar la base que puga semblar menos important". Seguidament, fan una crida, entre romàntica i reivindicativa: "(...) Que 'ns fa que tardem un xich més a triomfar, si mentrestant l'arbre de nostras llibertats va engroixint sas arrels y llentsantne cada dia de novas". (...) "No 'ns morirem que no 'l veyem lo triomf del catalanisme" (...) "Los que fins avuy nos havian tractat de bojos acceptan una part del nostre programa. Una série de desastres y vergonyas los han mitx tombat. Una altre série de tributs y vergassadas los tombará del tot y entrarán de fadrins catalanistas".

Naturalment aquest *fadrins* seran acceptats, si accepten el nou ideari, que difícilment podia ésser acceptat per l'entorn polític del moment, bo i la frustració generada pel "*desastre*" final de Cuba. Continuen: "Benvinguts sian y no 'ls ho retraguem lo que han estat. Se 'n donarían massa vergonya.

Lo que tenim de fer es treballar sempre per lo mateix; dematí, tarde y vespre.

Avans nos deyan boigs; avuy nos dihen ilusos. Deu n'hi doret de lo que havem guanyat.

Espanya es desfá. Tot está cangrenat y no hi ha metge que la salvi".

(...) "Teníam una casa vella que 'ns varen fer abandonar. Sense adops, deshabitada, ha sufert vents i plujas y encare no ha caygut del tot. La nova que guarniren pels forasters no resisteix tant perque no reposa sobre terra ferma, y d'ella are que 's vehuen perduts nos ne volen donar un reonet. Donchs no, o de la nova 'ns n'han de donar lo primer pis o arreglarem la vella, que encare te las parets groixudas. A la porteria que hi viscan los porters: no 'ls que foren senyors y que han sabut conservar l'urch de noblesa"⁷⁵³.

El nou periòdic reproduirà articles publicats en periòdics catalanistes d'altres poblacions, notícies dels actes que aquestes entitats realitzen i de trobades i aplecs catalanistes d'arreu del país. Generalment els articles no van signats, però acostumen a fer constar d'on són reproduïts, cas d'ésser-ne, i acostuma a ésser d'altres publicacions de l'òrbita de la Unió Catalanista⁷⁵⁴.

Més encara, *Lo Pi*, no solament s'imprimia a Barcelona, sinó que també creiem que en bona part, l'hi redactava gent de la Unió Catalanista. D'ací que *Lo Pi*, seguirà fil per randa la línia de La Unió Catalanista: estarà contra el centralisme i publicarà articles a favor del regeneracionisme i l'autonomia, i altres, més radicals, en contra dels regeneracionistes, amb notòria ambigüitat i lluitarà a favor de la llengua catalana i el seu ús i reconeixement en tots els àmbits.

En el seu nº 2, de l'11 de desembre, sota el titular "No'ns els creyem", escriuen: "Cal que'ns regenerem. Cal vida nova. Novas ideas y nous procediments. Un cambi radical, aquí fa falta. Gent pera governar sens taca de descrédit demana avuy tothom... Tothom demana que no apujin les contribucions: aixó demanan". L'articulista fa una sèrie de consideracions sobre les conseqüències de la darrera guerra i la necessitat de regeneració, però escriu: "Regenereuvos si podeu, que molt ho dupto; a nosaltres no 'ns cal que ja ho estavam avans de tot aixó, porque'ls catalanistas no l'atiarem may aquesta guerra".

Manifesten que els interessa Catalunya per damunt de tot i dels polítics que enganyen i estableixen les diferències: "Nosaltres qui volem que 's regeneri y es desperti aviat, es nostre poble, que per aixó treballem y prediquem anys ha; si no que no l'enganyarem com l'enganyeu vosaltres, politichs de baixa ma, no li direm may que l'autonomia els portará la regeneració y la felicitat y la riquesa y el benestar com prediqueu vosaltres". Però per obtenir aquesta autonomia caldrà lluitar, perquè no la regalarà ningú i, menys que ningú, els que viuen del centralisme. Catalunya s'ha de desvetllar:

(...) "Avuy per avuy, y consti que'ns fa vergonya dirho, Catalunya no es mereixedora de l'autonomia que nosaltres demanem. Pera que un poble's fassi acreedor de las ventatjas que nostres ideals reportan es precís que s'ho guanyi y lo que es per are no n'ha fet cap de sacrifici per obtenir sa llibertat autonòmica". No es pot esperar res de l'Estat: "No'ns cansarem de repetirho; la llibertat de nostra terra no l'obtindrem may vinguda de Madrid. Si alguna cosa, allá dalt ens donan, si algun dia implatessin reformas autonómicas, fora no mes pera desacreditar lo sistema o pera restar forsas als partidaris del radicalisme que demanan lo que may concedirán els politichs, porque a més de no entendrens ni compendre la lilegitimitat de nostras aspiracions perdrían ells ab tal concessió tota la riquesa que are'ls proporciona el centralisme".

En aquest exemplar, nº 2, de l'11 de desembre, escriuen sota la capçalera i ho mantindran sovint en la seva publicació: "NOSTRE PROGRAMA", el que són els manifestos de La Unió Catalanista:

*"Volem la llengua catalana ab carácter oficial y que sian catalans tots los que a Catalunya desempenyin cárrechs públichs: volem Corts Catalanas, no sols per estatuhir nostre dret y lleys civils, sinó tot quant se refereixi a la organizació interior de nostra terra: volem que catalans sian los jutges y magistrats, y que dintre de Catalunya 's fallin en última instancia 'ls plets y causas: volem ser arbitres de nostra administració, fixant ab entera llibertat las contribucions e impostos, y volem, en fi, la facultat de poder contribuhir a la formació del exércit espanyol per medi de voluntaris o diners, suprimint en absolut quintas o llevas en massa y establint que la reserva regional forrosa presti servey tantsols dintre de Catalunya. Aquest es nostre catalanisme dintre d'Espanya; aquest es lo nostre regionalisme dins de Catalunya. Aixó es lo que volem; per aixó anem; a n'aixó arribarem a no trigar gayre"*⁷⁵⁵.

Per *Lo Pi*, com ja hem dit, era una pràctica habitual reproduir articles apareguts en altres revistes o periòdics catalanistes o de companys de causa foranis que, la majoria de vegades, no identifiquem. En el cas que ara ens ocupa, reprodueixen un article titulat *Als obrers catalans*, aparegut a *La Renaixensa*, el dia 24 de març. L'article el signa *Bon Jan* i es una crida als obrers per desvetllar-los el somort sentiment de *pàtria* catalana i posar-los en guàrdia davant les doctrines internacionalistes importades⁷⁵⁶.

Autors barcelonins escriuen o reproduïxen articles per *Lo Pi* per captar, informar i adoctrinar als berguedans cap al catalanisme. Alguns d'aquests articles són reproduïts de *La Renaixensa*, publicació apareguda el 1871 i "convertida ràpidament en portaveu de la intel·lectualitat catalanista més radical"⁷⁵⁷.

Amb *Lo Pi*, per primera vegada arribaven a Berga els grans temes identitaris que debatien els intel·lectuals a Barcelona i moltes vegades amb plantejaments radicals.

Generalment s'ocupen de temes d'actualitat on els enfoccs poden ésser divergents. Ens sembla interessant el tractament que donen al regeneracionisme del general Garcia Polavieja i els seus partidaris a Catalunya. Segons Casassas⁷⁵⁸ les propostes regeneracionistes sorgiren de la Barcelona de la Restauració del 1885 al 1898 i aquestes idees no podien tardar a concretar-se i a connectar amb els distints programes polítics. Veurem com aquestes idees varen arribar a Berga.

Sota el titular *Lo fracàs dels regeneradors*, Lluís Magenç escriu a *Lo Pi*, que Polavieja, "buscà el credo del partit nou en ambients lliures de la corrupció centralista". Va estudiar el programa catalanista per aplicar a Espanya el que els catalanistes volien per Catalunya, però, "fill d'una rassa de tradició absolutista, educat dintre un criteri sempre uniformista y centralitzador, havia forsosament de trobar exageracions e impossibles dintre el programa catalanista".

En el seu Manifest, "*aprofita alguna engruna de les Bases*", però, Magenç continua raonant que Polavieja en el seu Manifest, proposava com un dels principals punts, comptar amb gent nova que no hagués format en cap partit polític, tots ells desacreditats; però, "va trobar-se que ell no era res més que un general, i tingué precisió d'ajuntar-se amb un polític i es feu la fusió dels regeneradors amb les desacreditades forces del desacreditat Silvela". Afegeix que aquest va ésser el segon pas en fals dels regeneradors d'Espanya.

Quan la nova societat política es va creure prou organitzada, es va fer la comèdia de la crisi, amb el convingut traspàs a Silvela de les funcions que desenvolupava Sagasta.

Continua dient que en el gran moment de la Regeneració: "*Havien promés anar depressa, no esperarien reunir les Corts, sinó que totes les lleis que havien de regenerar l'Espanya es donarien per medi de decrets. Això tampoc s'ha fet.*

La única disposició que s'ha donat que ha sigut decretar que els ministres vinents no tindran cessantia, ha sigut un cop de bombo que no treu a Espanya de cap compromís, perquè dels actuals ex-ministres tan sols tres han renunciat al sou que cobren del pressupost".

Ja en quarantena el programa regeneracionista, Magenç s'ocupa de la legalitat del sufragi, un altre tema fonamental d'aquell programa. "Ara és el moment de provar els regeneradors", escriu. I afegeix: "Escribim aquest article avans de ferse les eleccions. Lo Catalanisme no creu en la legalitat de cap votació feta pels partits madrilenys. Per aixó no ha presentat cap candidat, ni n'ha ajudat cap. (...) cap d'ells no ha fet la declaració exigida per l'Assemblea Catalanista de Reus". Lamenta, que àdhuc els candidats que havien figurat com a catalanistes, és de creure que han renunciat als ideals catalanistes a canvi d'una acta de diputat.

Magenç, radical i pessimista, clou escrivint: "Les eleccions, nos atrevim a assegurar, avans de saber son resultat, seràn una nova edició de totes les eleccions que s'han fet a Espanya. Abundaran els milers de vots, les actes en blanc, els votants que no s'acosten als col·legis, els escrutinis falsos, les rodes electorals, les coaccions oficials, etc., i en resum, el govern resultarà amb una majoria fenomenal, en Sagasta amb un numero de diputats una mica respectable i les demés minories amb grupets verdaderament rídics"⁷⁵⁹.

El mateix autor, publicarà un altre article reincident en les mateixes idees i també altres autors es manifesten contra els partits de Madrid, refermant-se en no renunciar, sense el reconeixement previ. Si es parla d'anar junts ha d'ésser manifestant les diferències: *junts, però separats*, és a dir, assumint una identitat diferencial.

A l'agost del mateix 1899, Emili Vallés, en aquell temps secretari de la Comissió de Pastoral de la Unió Catalanista, fa el balanç final del regeneracionisme, sota el titular *Profecias que's compleixen*, fent balanç de les falses promeses de Polavieja. Escriu: "Camilo García Polavieja ha passat a la historia y ho ha fet de la manera més vulgar y més prosaica, aixís tot d'un plegat, perquè sí, perquè un altre ha ofegat la seva personalitat sense com va ni com ve; lo celebre general s'ha eclipsat sense tenir lo final melodramatic d'en Cánovas quan va anar a l'altre barri, ni'ls cants elegíacs d'en Castelar quan va abandonar la vida activa, sense acords del **himno nacional** ni'l ressó d'un sol crit de **¡Viva la libertad!**. No més lluny d'aquellas terras que ell volia protegir amb el seu celebre programa- manifest del que ja no canta ni gall ni gallina".

Vallés passa comptes, irònicament, als catalans que havien fet costat a Polavieja i que van quedar al marge quan el general ja ocupava un ministeri. Pregunta: "*¿Y aquella societat que té un nom tan mono, que de tan curt ja no me'n recordo; ¡ah! ja'l tinc, **Junta regional organizadora de adhesiones al programa del general Polavieja** (salvo error o omisión); y donchs aquests senyors **organizadores** de tot aixó que hem dit, que encara no pleguen?. Me sembla que prou se deuen cuidar d'organizar alguna altra cosa, porque las promesas del **general cristiano**, sembla que s'han fos amb aquestas calors.*

Y después tornemhi: lo d'en Polavieja ja ha passat; nosaltres tornem a predicar per tot arreu que Catalunya's té de salvar per la virtualitat dels principis del catalanisme, sostinguts amb tota intransigència; nosaltres vinga esgargamellarnos per a fer entendre als catalans que la salvació de Catalunya té de sortir d'ella mateixa; y que vinga después un nou regenerador y que ens ho espatlli.

Y molt fácil és que'n vingan d'altres; per allá dalt ja no saben per quin mar navegar, y a tot s'agafarán per a lliurarse del desgavell que els amenassa; per aixó los catalanistes hem d'estar previnguts per quan nos enviin un altre regenerador que'ns vulga fer feliços com aquest que sembla que'ns acaba de deixar. Quan nos en portin un altre, sepiguemloshi dir amb energia que no en volem de gent que vulgan regenerar Espanya; que ja prou la volem regenerar nosaltres, a la nostra manera; que lo que volem, sense contemplacions, es regenerar a la nostra verdadera patria, y caigui qui caigui. Que per aixó'ns diuen egoistes. Y que Déu ens conservi aquest egoisme; que lo primer és lo de casa"⁷⁶⁰.

El fet que l'autor de l'article que parcialment hem reproduït, Emili Vallés, fos secretari de la Comissió de Pastoral de la Unió, segons informà *Lo Pi*, ens porta a dedicar un breu subapartat al que alguna vegada n'hem dit "*la cultura dels vicaris*" que en el territori que ens ocupa ens sembla molt rellevant

La cultura dels vicaris.

El paper de l'Església dins la societat catalana contemporània, bo i els avanços dels darrers anys, ha estat poc estudiat, com posa en evidència Josep Fontana en el pròleg de l'estudi que Jordi Figuerola ha fet del bisbe Morgades⁷⁶¹. Certament, actualment i sense ésser-ne especialistes, avui podem dir alguna cosa de Morgades i de Torras i Bages, del *torrasibagisme* i del *vigatanisme*, encara que al parlar d'aquestes contrades, probablement hauríem de centrar-nos més en la influència de Sardà i

Salvany. Però en algun moment la incidència del clergat secular va prendre una nova dimensió, mantenint el seu antiliberalisme: al tombar el segle, del seminari de Solsona en van sortir joves clergues, sovint lletraferits, que coincidint amb el “*nou carlisme*”, van esdevenir catalanistes (Josep Espel, Joan Serra Vilaró, Josep Mª Montanyà, Carles Bacardit, Josep Badrinas i sobretot, Bonaventura Ribera, que retrobarem més endavant). La nostra hipòtesi seria que aquest pas de l'integrisme més absolut a una conscienciació, diguem-ne propera al catalanisme, es va deure a l'administració exercida per Morgades a la diòcesi de Solsona, que caldria estudiar.

En qualsevol cas, el que podem afirmar, és que els preveres solsonins d'aquelles fornades, van eixir del seminari sabent gramàtica catalana prenortativa i que destinats als pobles exercint de capellans mestres o fent classes particulars a nois i noies que ja treballaven, ensenyaven aritmètica i a escriure en català. Hem pogut conèixer encara, persones que escrivien català ensenyat per aquests vicaris o rectors de pagès, que havien oblidat completament el rudimentari castellà que els havien ensenyat els mestres municipals en el seu breu temps d'escolarització. La preservació i ensenyament de la llengua catalana era un element identitari de primer ordre pels catalanistes.

L'ensenyament d'aquests joves preveres que es dedicaven a la joventut bàsicament, no es va limitar a l'ensenyament del català, per precari que fos, sinó que també van fomentar la creació de grups de cantaires, a vegades, agrupats en orfeons i al teatre catòlic. Sovint els grups teatrals parroquials, representaven com a complement de l'obra representada s'interpretaven obres curtes escrites per aquests mateixos lletraferits o es recitaven poesies, també escrites per ells, moralitzants i algunes vegades d'ambientació local. És a aquest conjunt d'activitats el que entenem per *cultura dels vicaris*.

Jordi Llorens ha parlat de l'ambigüitat dels plantejaments de La Unió Catalanista per mantenir la unitat de l'entitat, atenent la diversitat dels seus afiliats. Escriu: “... calia no pronunciar-se obertament respecte a qüestions tant importants com eren la confessionalitat o no del catalanisme o la forma de govern, la discussió dels quals s'ajornava invariablement fins l'endemà d'aconseguida l'autonomia” ⁷⁶². El fet de no pronunciar-se públicament, no impedia pas a la Unió Catalanista de comptar amb una Comissió de Pastoral, com hem vist, i actuar en aquest sentit. I, en aquest punt, ens cal fer una referència al Dr. Josep Augé Pujol ⁷⁶³.

La primera actuació d'Augé al Berguedà, la trobem en la celebració de la diada de Sant Jordi del 1899.

Lo Pi del 10 de maig relata que el Foment Regionalista de Berga va organitzar una gran celebració de Sant Jordi. A les 10 del matí, missa a sant Francesc a tota orquestra, amb sermó del “*distingit catalanista*”, Dr. Josep Augé, “qui ab son notable treball feu que'n lo cor dels bergadans que tingueren la ditxa d'escoltarlo, al mateix temps que s'abrandaba la flama de la fé s'avivés la d'estimació envers nostra patria Catalunya”.

A la nit es va celebrar una vetllada literària i musical al local del *Foment*, que va presidir el mateix Dr. Augé, acompanyat dels membres de la Junta. “Acabada la vetllada y en obsequi a las simpáticas senyoretas que ab sa presencia tant habian contribuït al major esplendor de la festa, s'organisé un lluhit ball de societat, verament a la catalana, compost de sardanas y balls típics del país, resultant més que de societat, una verdadera festa de familia”. Més endavant, escriuen que en no cenyir-se *Lo Pi* als limitis d'una publicació religiosa, no poden atendre les peticions de nombrosos subscriptors de *La Verdad*, que els han sol·licitat la publicació del sermó

del Dr. Augé. Estaven temptats, diuen, de publicar-ne un extracte, però han renunciat a l'idea per no atemptar a la bellesa literària “*que en sí enclou dit treball*”⁷⁶⁴.

El novembre del mateix any, podem llegir a *Lo Pi*: “El nostre estimat amic, l'il·lustrat sacerdot i fervorós catalanista Mossén Josep Augé, ha sigut destinat a prestar sos serveis de vicari a la pirenenca vila de La Pobla de Lillet. La amistat que amb ell ens uneix és causa del vehement desig que tenim de possehirlo entre nosaltres, més no haventhi per ara aquesta possibilitat, ens acontentem en tenirlo com a comarcà nostre”⁷⁶⁵.

De la seva estada a La Pobla de Lillet, en podem dir que va introduir el futbol en aquella població, la primera del Berguedà on es va practicar aquest esport⁷⁶⁶ i va deixar-hi un gran record. Anys més tard, va predicar poètic sermó al santuari de Falgars amb motiu d'una romeria l'any 1921, que es va publicar⁷⁶⁷.

Amb un llibre recull dels seus sermons, editat després de la seva mort, és l'obra escrita que coneixem d'aquest autor.

Afegirem que en una necrològica escrita amb motiu de la seva prematura mort, es deia que el difunt canonge, havia introduït i propagat les doctrines catalanistes a la comarca del Berguedà. Dir que va introduir les doctrines catalanistes a la comarca berguedana, ens sembla exagerat, però no tenim cap dubte que va ajudar a propagar-les. Els dos baluards de la Unió Catalanista al Berguedà, varen ésser Berga i La Pobla de Lillet, com es veurà ben clarament, en temps de la Solidaritat Catalana i immediatament posteriors. Cal dir que a La Pobla, amb el suport del Comte Güell i del fabricant Costa, amic del Dr. Augé.

Pensem que aquesta *cultura dels vicaris*, en alguna de les seves facetes, va tenir una notable incidència en la societat de la comarca d'aquells anys. Però cal matisar que el nucli catalanista va ésser minoritari. Hem fet esment de La Pobla de Lillet i dels industrials Güell i Costa, els dos únics industrials que van fer algun gest a favor del moviment catalanista. Altres capellans, majorment els de colònies, mai es van desmarcar del guió establert pels propietaris de les mateixes.

La Pi de las Tres Branques, va ésser l'orgue de difusió dels moviments d'inspiració catalanista que es movien dins la Unió Catalanista i a la vegada, va fer arribar a Berga informació dels temes que es discutien a Barcelona.

El Tagast

Els esforços esmerçats pels adversaris polítics de Ramon Pujol i Thomàs per bandejar-lo de l'activitat política sempre havien fracassat. Al finir el segle XIX, Pujol, enriquit, ja era un gran propietari rural i un industrial tèxtil important, a més de participar en negocis forestals; cap activitat econòmica desenvolupada a Berga i a l'Alt Llobregat li era aliena. Però per damunt de tot Pujol havia esdevingut un polític professional, pensem que el de més entitat que ha actuat al Berguedà.

L'any 1899 començava una nova època política a la comarca i Pujol havia perdut dos dels seus històrics companys en la lluita política: Penina havia mort i el seu cunyat, Josep Blanxart i Grau s'havia passat al rosalisme, possiblement per la seva situació econòmica a causa de les pèrdues a la seva explotació agrícola de la Riereta (Avià). Li restava l'advocat Jacint Vilardaga, casat amb una seva germana, el seu germà Pere i Ramon Minoves Cardó. Els dos darrers, però, eren més companys de negocis que de política.

Com agent electoral, que era la seva especialitat, ja estava en contacte amb els industrials Olano i Pons, que compartien interessos miners i ferroviaris. Aquests interessos prevaldrien en les properes eleccions. Per fer cara a aquestes noves eleccions li calia comptar amb un periòdic i en no poder incidir en cap dels dos existents en va fundar i redactar un a la seva mida: va ésser *El Tagast*, nom de la popular font propera a la propietat de Castellar del Riu, que havien comprat i explotaven forestalment amb el seu germà Pere i Minoves Cardó.

El primer de febrer de 1899 va eixir el primer exemplar. Es presentava com a "*Periódico independiente, defensor de los intereses morales y materiales del Distrito de Berga*". Sota mateix de la capçalera i amb lletres de relleu indicava: "*Director propietario: Ilmo. Sr. D. Ramón Pujol y Tomás*". El periòdic s'imprimia a Manresa, a l'Imp. El Progreso, i com a Redacció i Administració, *Castellar del Riu* –, és a dir, la seva propietat.

Pujol en un article que titulava *Nuestros propósitos*, es considerava hereu de l'històric *El Bergadán* de la primera època, de *La Hornaguera Bergadana* que el va succeir i de les capçaleres posteriors del mateix grup redactor, dels que ell es considera un "humil soldat de la Redacció".

Dedica un record a Penina ⁷⁶⁸, a mode d'homenatge i com a signe de continuïtat.

Pujol repassa tot aquest passat abans de entrar novament al "*palenque periodístico*" en defensa dels interessos morals i materials de Berga. Per si algú podia tenir algun dubte de quina seria la línia del nou periòdic, tal vegada per haver-se cregut ingènuament el que el mateix Pujol deia d'haver estat solament un "*humil soldat de la redacció*" dels seus predecessors, concretava: "*Con estos precedentes –els dels periòdics esmentats –, expuestos quedan **nuestros propósitos** y cuál es **nuestro programa***".

Dedúcese claramente pues, de donde venimos, en donde nos hallamos y adonde vamos.

*Nuestro objetivo es: **todo por y para** la legítima defensa de los intereses morales y materiales que conduzcan al bienestar, progreso y regeneración del distrito de Berga.*

*Nuestro emblema es **la buena Administración** en la causa pública de los Municipios del mismo distrito de Berga, sin injerencia extraña que menoscabe ni enerve en lo más mínimo la libertad de acción de los administrados.*

Nada de caciquismo, ni imposiciones que pugnen con la dignidad individual.

*Dentro de nuestros ideales caben cuantos con decoro, entereza e independencia llamen a las cosas por su verdadero nombre, sin distingos ni nebulosidades. (...) En política, **abstracción completa**".* L'extens article acaba dient que "Realizar estos propósitos es nuestro más acariciado **desideratum**".

El Tagast, "*el más humilde de los periódicos de España*", pràcticament escrit per Ramon Pujol, és interessant, però també és difícil de seguir-ne la informació. Si a la premsa berguedana en general, l'expressió castellana és la traducció literal del català que es parlava, influenciada per l'agressivitat sovint provocadora de Penina, en Ramon Pujol ens trobem amb un estil molt diferent, bo i algunes similituds amb Penina. Pujol emprava un llenguatge barroc, estudiadament culte i florit que llegit avui, ja resulta difícil, però, a més, es basa en insinuacions i metàfores, basades en fets de la vida local que avui resulten inintel·ligibles, al desconèixer els fets, i el peu que calçaven alguns dels personatges al·ludits, no sempre identificables.

El que diem ens impedeix seguir bona part de les múltiples i agres polèmiques que mantingueren els rosalistes des de *La Verdad* amb Ramon Pujol des d'*El Tagast*. En bona part, som conscients de que parlem de fets anecdòtics d'abast local que no tindrien major interès; la realitat però, és que en microcosmos com el que estudiem,

les renyines familiars, les rivalitats professionals i els més ínfims i mesquins interessos, poden condicionar els suports a un candidat a les Corts. Una situació impensable en una societat més urbana i culturitzada on el caciquisme havia de guardar certes formes o, almenys, no podia emprar uns medis i formes tan barroers.

Per tant, no aprofundirem en aquesta via tant localista, tret d'aquells casos, si ens és possible, en que entenguem que més enllà de la seva exageració, poden tenir transcendència política de més abast.

Il·lustrarem el que hem dit, amb unes mostres. *El Tagast*, comptava amb una secció de notícies que titula *Gacetilla* i una altra que titula *Dimes y Diretes*, que podríem definir de “ xafardeig”. En aquesta secció, Pujol es defensa dels atacs que se li fan des de *La Verdad*⁷⁶⁹.

A la redacció de *La Verdad*, no l'hi va pas faltar temps per acceptar el repte. Sota el titular “Un nuevo periódico”, s'afanyava a escriure: “...Mucho celebramos que el padre Ramón haya salido otra vez de su mutismo y se presente al palenque periodístico a defender su desastrosa administración municipal, si existe en ello defensa, así tendremos nosotros ocasión de hablar más claro y puntualizar, como nos diría él, los hechos en que fundamos nuestras acusaciones, y el Distrito entero podría juzgar con conocimiento de causa”⁷⁷⁰.

La manca de comunicacions presentada per El Tagast

El Tagast, però, a banda “d'entretenir” el públic amb les picabaralles locals, com ja hem avançat, eixia davant l'opinió per interessos electorals, d'ací que ja en el seu nº 2 s'adrecés als votants de l'alt Berguedà, el feu electoral de Pujol. Hi ho feia, recuperant un tema ja tractat moltes vegades per ell mateix a la premsa: la manca de comunicacions i les “immenses” riqueses que per manca de les mateixes, romanien sense explotar i que tant podrien beneficiar a aquell territori i a la comarca en general.

En aquest esmentat nº 2, Pujol estableix l'estat de la qüestió pel que fa al tema de les vies de comunicació al Districte, la seva marginació i dèficits. Sota el titular “*El Distrito de Berga*”, fa balanç històric: el 1847 es va començar la carretera de Sant Fruitós de Bages a Berga; fins el 1884 no va quedar gairebé acabada i, des d'aleshores, solament aquesta carretera i la de Manresa a Cardona, han estat les que en aquests prop de quaranta anys, el Districte s'ha beneficiat de l'Estat, amb el concurs dels que aleshores vetllaven pel seu futur. I, encara, Pujol concreta més: la carretera de Sant Fruitós a Berga, solament passa per quatre pobles dels trenta-vuit que formen el partit judicial de Berga, i la de Cardona, per dos.

Com a demostració del que exposa, escriu: “Basta sólo con decir que los pueblos de la alta montaña del distrito de Berga, tuvieron la dolorosa ocasión de ver que para el cimbrage del río Llobregat, cerca de la actual estación de Olván, en la carretera de tercer orden del Estado de San Fructuoso a Berga, no pudieron facilitar, por falta de vías de comunicación, las maderas de pino que de seculares árboles ya sin savia, caían improductivamente en sus inmediatos bosques vírgenes, al paso que el Estado costeaba para dicho servicio la provisión de maderas procedentes del Norte de Europa. (.....)”

La Diputació de Barcelona va desenvolupar una ampla xarxa de carreteres en els partits judicials de la seva demarcació, tant per comunicar pobles amb pobles com per facilitar la industrialització d'àmplies zones, diu Pujol; però tot seguit, afegeix: “al referirse al de Berga –*districte*- se limitó en la de Montesquiú al confín de la provincia, cerca de Berga.

Y esta vía de comunicación que el ramo de Guerra había proyectado bajo el punto de vista estratégico sufrió tantas vicisitudes, tantos contratiempos, tantas modificaciones y tantas variantes, que llegó a picar en historia (sic), de tal modo, que, después de haber costado a los fondos provinciales sumas enormes, está construida dicha carretera en tan pésimas condiciones que resultaron ser unas **montañas rusas** y aún sin construirse la sección o trozo que más beneficios y utilidades podía reportar a los pueblos del centro del distrito de Berga, como era el proyectado hasta el confín de la provincia de Lérida en el **mesón de la Ribera**”

Amb certa subtilesa, Pujol introdueix en aquest extens article, el tema del ferrocarril; titlla de “*capital contratiempo*”, l’experimentat per Berga que, havent obtingut la concessió del ferrocarril econòmic de Manresa a Berga, va haver de comprovar que la construcció de les obres no responia ni en el fons ni en la forma, a la concessió atorgada pel Govern, romanent la capital del Districte aïllada.

Pujol continua explicant, amb inusual moderació, que el ferrocarril es va projectar i es va concedir l’obra, perquè anés des de les portes de Manresa a les portes de Berga, “pero en la verdad práctica, se experimento también la decepción de que se quedara en Olván el límite de dicha vía o sea a la distancia de unos cinco kilómetros del casco de la ciudad de Berga, pero no obstante a unos cien metros de una barriada de su término municipal, única favorecida con la importante vía, en menoscabo de los vecinos de dicha ciudad”. És a dir, el beneficiat va ésser Rosal, perquè aquesta “*barriada*”, era el seu centre fabril.

Afegeix: “Verdad es que no se han regateado, ni escaseado promesas o proyectos de prolongación de la referida vía hasta el casco de la ciudad de Berga, pero es de creer que podremos esperarla sentados”. Amb aquest afegit, introduïa la desconfiança al que serien les properes promeses electorals dels Rosal que ja es devien començar a formular.

Seguidament, Pujol també subtilment apunta el tema de la construcció de la carretera de Capolat, que retrobarem més endavant, i que serà un dels litigis més sonats entre Pujol i Rosal, d’àmplies conseqüències polítiques per Berga i econòmiques pel mateix Rosal. Pujol escriu: “A medida que este infortunado país ha notado los desastrosos efectos de incomunicación de los pueblos, procuró imprimir todas sus energías a fin de obtener toda clase de vías comunicativas.

Pero por causas que todos sabemos no se obtenía tampoco el coronamiento del mejor éxito.

Díganlo los que conocen la historia de las subvenciones de la Diputación provincial para el camino vecinal de Berga, Valldán, Capolat, y de allí podría redactarse un interesante poema de las carreteras en el distrito de Berga, aun cuando la de referencia se estacionó en una montaña, cual si resultara ser **un cul de sach**, como dicen los vecinos de allende el Pirineo”.

Talment com si Marín hagués estat sempre el candidat de Pujol, ara escriu que tot el que s’ha fet en carreteres al districte, es deu a les gestions de Marín durant els seus més de deu anys de diputat a Corts. Marín, “no descansaba nunca para que los pueblos de Berga quedaran dotados de carreteras en todas direcciones”, escriu Pujol, contra el que tant reiteradament havia dit el seu grup polític.

Com a exemples, cita la carretera construïda des de Gironella a Prats de Lluçanès i Vic; la de Sabadell a Prats de Lluçanès; de la carretera projectada de Solsona a Ribes, el tram que va del Torrent de Malanyeu a Bagà i el que està en construcció de Bagà a La Pobla de Lillet; d’aquesta mateixa carretera, estan en estudi els trams de Montmajor a Berga i de Berga al Torrent de Malanyeu (La Nou); altres projectes en estudi, són les carreteres del Collet de l’Eina a la Seu d’Urgell per Vallcebre, Saldes,

l'Espar i Gòsol; Cardona a Montmajor; Brocà a Puigcerdà per Gabarrós i altres. Es de remarcar que alguns d'aquests projectes que "algú" devia estudiar –no creiem pas que Pujol gaudís del do profètic-, han trigat cent anys a realitzar-se i algun encara cueja.

Aquesta era segons Pujol, la situació del Districte de Berga, format per unes "comarcas que únicamente pueden mejorar por medio de las vías de comunicación, conforme lo tienen demostrado los hechos prácticos de las que han sido construidas y se hallan actualmente en explotación, facilitando pingües rendimientos de la riqueza hasta entonces improductiva que puede ahora concurrir a los mercados en condiciones más ventajosas de abaratamiento de acarreo que antes no era posible disfrutar, resultando actualmente unas ventajas inmensas de una riqueza amillarada que antes era puramente ficticia e ilusoria"

Pujol acabava l'article fent una crida a la mobilització: "Abundamos en la intima convicción de que los pueblos todos del Distrito de Berga, sacudiendo cuantos obstáculos sobrevinieren, no cejarán en interesar que al objeto de mejorar sus términos municipales por de medios de vías comunicativas, se pongan en acción todos los elementos que traduzcan en hechos prácticos las gestiones que al efecto se hicieren para el desarrollo de la riqueza hasta ahora aletargada e improductiva".⁷⁷¹

Ens aventurem a assegurar que Pujol posava el dèficit d'infraestructures viàries sobre la taula, per introduir el polèmic tema del traçat del ferrocarril, que preveient-lo o inesperadament, es convertiria en el cavall de batalla de les properes eleccions legislatives.

Ferrocarrils a Espanya i Ferrocarril Econòmic Manresa Berga

Al tractar de l'accés de l'Agustí Rosal a l'alcaldia de Berga, el 1884, ja hem avançat la relació que, al nostre parer, va tenir aquest fet amb la modificació del traçat del ferrocarril. També hem fet alguna altra referència relacionant els Rosal amb el ferrocarril, concretament, a la seva "obstrucció" a la continuació de la via fèrria seguint el curs del riu Llobregat.

En les eleccions legislatives de 1899, amb un Agustí Rosal que ha fet el cim com a cacic del Districte de Berga, i amb el ferrocarril com a tema electoral central, ens sembla imprescindible dedicar un apartat al ferrocarril del Berguedà, situant-lo però, necessàriament, en el context dels ferrocarrils a Espanya, ja que d'altra manera, difícilment, vist ara mateix, es pot entendre la seva transcendència i característiques.

Com ja es sabut el ferrocarril Barcelona-Mataró va ésser el primer ferrocarril construït a Espanya, promogut per Miquel Biada, i el va construir una companyia privada. El ferrocarril de Mataró es va inaugurar a darrers d'octubre de l'any 1848, fent unes grans festasses. Ferran Soldevila ens conta que la premsa de Madrid comentava l'esdeveniment dient "*que nada tenía de particular, pues ferrocarriles los había ya en todas partes menos en España*"⁷⁷². És un comentari que no ens ha de sorprendre si pensem que en aquells moments es qüestionava si era o no era convenient industrialitzar el país amb els problemes socials que la industrialització comportava.

Els progressistes espanyols, arribats al poder l'any 1854, van decidir que a Espanya no es podia ajornar més la tasca d'estendre la xarxa de ferrocarrils, però van prendre la decisió de la manera més centralista possible. Rafael Anes escriu: "No era pensable

una red que no tomase a Madrid como centro, partiendo de eso, el sistema radial como primera fase era el más adecuado. Que luego no se pudiese completar es otra cuestión”⁷⁷³.

Però tornem als fets. El 3- VI-1855 el Govern progressista va promulgar la Llei General de Ferrocarrils i el 26-I-1856 la complementava amb una Llei de Bancs d'Emissió i Societats de Crèdit, per impulsar l'extensió de la xarxa viària en la seva primera fase (1856-1866).

Una R. O. de l'any 1844 ja establia que les vies tinguessin 15 cm. més d'amplària que les vies europees. Gabriel Tortella escriu: “*El error técnico en que se basó tal medida todavía lo está pagando la economía española*”.⁷⁷⁴

Amb la llei de l'any 1855 no solament no es va esmenar aquest error si no que se'n van cometre altres. Malgrat que les zones més industrialitzades fossin les de la perifèria, es va optar per a l'extensió de la xarxa una forma radial, des de Madrid als ports més importants. Això va fer que, per exemple, hi haguessin tres línies de Madrid al sud de la Península quan, segons el mateix Tortella citat, una hauria estat suficient quedant com quedava desassistida la indústria de la perifèria.

Amb el recolzament de l'Estat, que va suprimir els aranzels per la importació de material ferroviari (en perjudici de la metal·lúrgia del país) i tecnologia francesa, es va accelerar l'extensió de les vies. Capital francès, basc, català i valencià ven ésser-ne el suport econòmic.

Aquests anys es van crear vint línies ferroviàries, entre elles la de Barcelona a Saragossa que va passar per Manresa, contra el projectat, que era per Igualada, per la intervenció dels fabricants i burgesos de manresans.

Ben pocs anys després, a la meitat de la dècada dels anys seixanta, es va veure ja que els ingressos que generaven els ferrocarrils espanyols que recorrien quilòmetres i quilòmetres de desert no cobrien les despeses i es va produir una gran crisi, que, coincidint amb una altra de més general, va paralitzar la que havia d'ésser la segona fase, es a dir, els accessos a aquests eixos radials.

Aquelles zones on hi havia un volum important de mercaderia a transportar i quedaven allunyades dels eixos principals, l'iniciativa privada va haver de suplir l'Estat. Aquest és l'origen del ferrocarril del Llobregat, dit oficialment Ferrocarril Econòmic Manresa Berga, que és el que es va construir, en bona part, ocupant espai de la carretera de l'Estat, en aquell temps, encara poc transitada.

En aquell temps molts avançats creien que el ferrocarril podria solucionar pràcticament tots els problemes per accedir a l'anhelat progrés, de manera que van proliferar els projectes, que generalment van quedar sobre el paper. Cal pensar que molts d'aquests projectes, especulatius, es feien partint d'uns errors bàsics: l'estimació d'uns beneficis exagerats; un desconeixement notori de l'orografia del territori que els podia fer impracticables amb els medis tecnològics de l'època; i, finalment, el fet, lamentablement real, que en aquell territori en crisi, el més barat de tot era la mà d'obra i per tant s'afinava poc valorant els costos. Una altra qüestió seria, que la mà d'obra local hauria estat insuficient per obres d'aquest abast.

Un d'aquests projectes el trobem el 1870 en que es va imprimir la Memòria d'una concessió a favor de Juan Bautista Parera, veí de Barcelona, que va quedar en projecte⁷⁷⁵: es tractava d'un ferrocarril miner, que a més de transportar el carbó de l'alt Llobregat fins a la línia Barcelona – Saragossa, havia de transportar, també, la sal de Cardona. El projecte s'ocupa de les futures estacions, 1/Manresa, 2/Súria, 3/Cardona,

4/Montanya i Casserres, 5/Berga, 6/Bagà, 7/Pobla e Lillet, 8/Puigcerdà. Al parlar de la futura estació de Berga, *“llave de la alta montaña pirenaica”*, la defineix com a *“punto estratégico para poder evitar con el auxilio de nuestra vía férrea todo intento de guerra civil, destructora siempre porque con la guerra se paralizan todas las industrias, las familias abandonan sus faenas de campo y las emigraciones consiguientes reducen el territorio a la miseria”*. Una utopia irrealitzable.

Afegirem que el recurs de facilitar les comunicacions pel cas d'una nova insurrecció, moviment de tropes i armes, etc. es troba en la majoria dels escrits d'aquesta naturalesa, de l'època, es tractés de ferrocarril o de carreteres.

El ferrocarril que es va construir, el del Llobregat va ésser una obra dels fabricants de vora riu que volien enllaçar amb la línia de Barcelona buscant una sortida barata per les seves mercaderies. A la vegada, el ferrocarril era determinant per el futur de les explotacions carboneres, encara incipients i de les forestals, encara verges. En els primers Consells d'Administració de la companyia ferroviària, no hi manquen pas els cognoms de Rosal Cortina, Rosal Sala i Pons Enrich, Soldevila i Monegal.

L'interès dels Rosal era que el ferrocarril arribés a la seva fàbrica, bo i que calgués rectificar el projecte inicial. I no solament això; van presentar un projecte que d'haver estat aprovat els hauria permès fer arribar els vagons del ferrocarril fins a la mateixa porta de l'establiment fabril on, amb una giratòria, s'haurien introduït al pati de la mateixa fàbrica. Aquest projecte no es pogué realitzar perquè Obres Públiques va denegar el pas del ferrocarril pel pont del Llobregat solament per ús particular ⁷⁷⁶.

El traçat original del ferrocarril, assentat en molts trams damunt la carretera de Sant Fruitós a Berga, en arribar a la capella de Sant Marc de Gironella, per arribar a Berga, es desviava cap a Obiols (Avià) per guanyar el desnivell que seguint la carretera es produïa a partir de la fàbrica dels Rosal que, amb els medis de l'època no es podia superar. El 1885 el ferrocarril va arribar a Puigreig i el 1887 a l'estació dels Rosal, en terme municipal d'Olvan. Aquest era el projecte del ferrocarril dels cotoners, però hi havia també el projecte del ferrocarril miner.

Essent insuficient el tramvia de sang construït per Ramon Salvadó, es va començar a actuar en el projecte del Ferrocarril y Minas de Berga que seguia també el curs del Llobregat des de Cercs a Olvan. Els costos d'aquesta via fèrria van fer fallir als promotors de les mines i finalment va ésser l'Olano qui va empènyer definitivament la construcció i el ferrocarril miner com veurem més endavant.

S'ha culpbat reiteradament als Rosal de que el ferrocarril no arribés a Berga, com també veurem més endavant, però voldríem remarcar dos fets: a l'ocupar Rosal l'alcaldia, l'Ajuntament de Berga no es va oposar a les modificacions del traçat, cosa que també hauria estat inútil, perquè el ferrocarril era una empresa privada que lògicament havia de satisfer els interessos dels seus inversors. Probablement, en aquell moment, també ho entenia així el mateix Penina. Sota el titular *La Tranvia de Manresa a Berga*, podem llegir el primer de març del 1884: a la sessió de la Junta del 17 de febrer celebrada a Barcelona, s'ha llegit la Memòria, amb les innovacions reglamentàries, l'estat econòmic i la situació de l'obra feta:

“Poniéndose de relieve las causas impulsivas de unificar las acciones, del cambio de trazado o reforma del proyecto general, estudio de variantes, dificultades que debían de ofrecerse en la expropiación de terrenos si no se hubiese declarado de utilidad pública, como se declaró por ley de 8 de junio de 1883 ...”

“La Dirección facultativa asignó a las obras un coste de pesetas 4.352.399,22 como a presupuesto de contrata, asignándose la cantidad de pesetas 1.604.804,37 para la explanación, expropiaciones y obras de fábrica hasta la fábrica de Rosal , se consigna la cantidad de pesetas 954.850,81 como a partida invertida en la actualidad, siendo de suponer que en la misma va continuado el coste de los trabajos abandonados en algunos puntos del trayecto por haberse llevado a cabo algunas variantes con extemporaneidad.

“.....de los referidos trabajos resulta que la tranvía de Manresa a Berga, no será tal como el nombre social indica, sino que tenemos entendido recorrerá el trazado desde Manresa al confín del término municipal de Berga, Aviá y Olván, o sea a una distancia mayor de 5 kilómetros del casco de la ciudad de Berga”. Com podem veure, no es va presentar cap oposició al nou traçat ⁷⁷⁷.

En aquelles dates, el Cosell d'Administració del ferrocarril havia nomenat vocals als que eren suplents, Antoni Pons Enrich i Agustí Rosal Cortina (el repartiment de funcions dins els dons clans familiars), per suplir les vacants de Jaume Soldevila, ara Gerent, i del difunt Marià Regordosa.

Curiosament, el canvi de traçat a favor dels Rosal no es converteix en una arma electoral a les legislatives del 1884. Aquest canvi de traçat serà, però, l'eix de confrontació en la campanya de les primeres eleccions legislatives en que es presentarà el fabricant Lluís G. Pons Enrich, l'any 1899, que estudiem en aquest capítol.

Les comunicacions interiors de Berga i el transport del carbó.

La carretera de Sant Fruitós de Bages a Berga va començar-se a construir l'any 1847 i no va restar acabada fins a l'any 1884, si bé l'any 1876, amb precarietat, va arribar a Berga. Aquesta carretera, la primera que arribava a l'entrada de la població, va permetre l'arribada de carros a la mateixa. La millora, sobretot, va ésser per aquella part de població més propera a la carretera en detriment de la part alta de la vila – conegut com *el cap damunt de la Vila* -, que quedava més allunyada.

Segons *El Bergadán* del 3-IX-1876, amb data del 28 d'agost d'aquell mateix any, els prohoms i propietaris berguedans Lluís Blanxart, Domenec Corominas, Joaquim Farguell, Antoni Pedrals, Francesc de Martín, Feliu Sagalés, Francesc Vila, Joan Tuyet, Ramon Casals, Andreu Coma, Agustí Ferrer i Hipòlit Puig es dirigien al Magnífic Ajuntament de la Vila de Berga protestant del repartiment de la contribució territorial.

En el seu escrit, “suplican al Ayuntamiento, que, o bien toma una resolución pronta y decisiva para hacer pasar la carretera desde la puerta de Salagoza por detrás de las murallas a la plaza del Vall (plaça de Viladomat des del 1877) hasta el antiguo cementerio, a fin de que pueda aprovecharse de ella todo el vecindario, en cuyo caso se conforman con el repartimiento actual, o en caso contrario, piden se proceda a la rectificación del mismo por no poder servir de base en justicia el tanto por ciento de que se ha partido para el señalamiento de las cuotas individuales, existiendo una diferencia de renta tan notable entre las fincas que se aprovechan del concurso de la carretera y las que no pueden de ella utilizarse” ⁷⁷⁸.

En el mateix periòdic trobem una interessant visió de la vila de Berga en aquell moment, prou il·lustrativa de les vies de comunicació interiors en aquells anys i de les que es projectaven ⁷⁷⁹.

L'Ajuntament de Berga, presidit per R. Pujol i Thomàs, durant el setge de la tercera carlinada, i per donar feina a la població, ja va emprendre les obres per obrir un camí que vorejant la muralla, unís les dues bandes de la població, però va ésser sota el mandat de l'Alcalde Agustí Rosal i Sala que es va construir, aixecant un mur, la que es va dir carretera de circumval·lació (popularment dita *la canya*, que des del 1877 porta el nom del Rector Dr. Ramon Moreta.

L'objectiu de l'obra era, però, més ambiciós. No solament pretenia unir les dues bandes de la població, sinó també, unir aquesta amb la carretera de Montesquiú a Berga, eternament en construcció. Aquesta via que permetria el pas dels carros per Berga, era de primera necessitat pel transport del carbó que des de Cercs, arribava al Collet de Santa Magdalena amb el tramvia de sang construït per Ramon Salvado. Arribades les vagonetes en aquell punt, el carbó era descarregat primer i carregat després a bast, i baixat pel peu de la muralla cap al cementiri vell i, d'allà, pel carrer Major, fins al passeig de la Pau, on acabava la carretera de Sant Fruitós, lloc on era carregat als carros que l'havien de baixar fins a l'estació d'Olvan, com ja havíem avançat.

L'obra era d'envergadura i pressupost, ja que a més de construir el mur dels Molins, calia construir també la carretera fins el Collet de Santa Magdalena i aplanar l'esmentat collet per emmagatzemar-hi el carbó.

Ho veurem breument. El dia 21 de juliol de l'any 1884, segons consta en l'acta municipal del dia, l'Ajuntament de Berga es va ocupar de la rectificació dels camins veïnals. Va acordar que el camí prioritari era el del collet de Santa Magdalena perquè a més d' ésser clau d'altres futurs camins (Sant Llorenç de Morunys es posa com a exemple), havia de comunicar la població amb la carretera de Montesquiú, i permetria el pas dels carros per Berga, facilitant, d'aquesta manera el transport del ciment de Cercs i del carbó.

A primers de l'any 1885, el Ministeri de la Guerra va paraitzar les obres del collet de Santa Magdalena perquè aquestes modificaven el camí militar que anava a la Torre de la Petita, fortificació de les darreres guerres. L'Ajuntament de Berga no va acceptar aquesta paraització d'aquelles obres i va recórrer a la Comandància Militar de Barcelona, segons consta en l'Acta de la sessió municipal del 23 de març de l'any 1885. Per resoldre la qüestió d'aquells permisos, l'alcalde Rosal va haver de desplaçar-se a Madrid.

Finalment, el tema dels permisos es va resoldre el febrer de l'any 1886. El 25 de febrer, es llegia al ple de l'Ajuntament de Berga, una notificació del Comandant Militar Pedro Lience, del dia abans, 24-2-1886, per la qual *La Comandancia Militar del Cantón de Berga*, informava al Consistori que havia rebut la certificació nº 24 del General Governador Militar de la Província, de data del 22 de febrer, per la qual el Capità General, amb data del dia 12 de febrer, deia haver rebut del Ministre de la Guerra, amb data del dia 12, la concessió de la demanda de l'Ajuntament de Berga per ajuntar a la zona del castell de Sant Ferran i la carretera de Montesquiú amb el camí de Berga.

Sembla que amb aquest reguitzell de firmes, tant importants, la concessió podia ésser molt generosa, però no ho era pas tant. Es permetia passar carruatges per la carretera autoritzada, però quan l'autoritat militar ho cregués necessari, l'Ajuntament de Berga, "a sus costas", havia de retornar la zona a la situació anterior, reconstruint els dos murs del castell que s'havien d'enderrocar. El permís concretava, al final, que solament atenyia al que feia referència al Ministeri de la Guerra, sense pressuposar que es fes donació dels terrenys propietat de l'Estat que la carretera havia de travessar. Aquests *detalls*, però, no havien paraitzat l'obra: en *ocupar* camins, l'Alcalde Agustí Rosal hi tenia la mà trencada.

La Diputació de Barcelona, l'abril de l'any 1885 va concedir una subvenció de 7.301,5 pts. pagades en terminis, per l'aplanament del terreny i 6.156,84 pts. per l'afermament.

L'Alcalde Rosal va negociar personalment amb la *Compañía Ferrocarril y Minas de Berga* un ajut econòmic per la construcció de la carretera de circumval·lació. El contracte entre l'Ajuntament i la companyia minera es va firmar el 18 de maig de l'any 1885 i el Consistori el va aprovar per unanimitat el dia 26 del mateix mes. La companyia de les mines s'assegurava una sortida pel seu carbó.

A efectes de contracte, la carretera es considerava dividida en dues seccions: la de la *Canya* al Cementiri Vell i la del Cementiri Vell al Collet de Santa Magdalena on acabava el tramvia de sang de les mines.

La segona clàusula del contracte establí que ja que per la ruta interior de la població, els carros podien arribar al Cementiri Vell, s'havia de començar l'obra per la construcció de la segona secció, sense aplanar ni afermar la primera fins que la segona quedés completament acabada.

La companyia *Ferrocarril y Minas de Berga* contribuiria, segons l'acord, a la construcció de la carretera amb 1.200 pts. anuals pagades per semestres vençuts, durant un període màxim de cinc anys, comptats des del dia en què la societat pogués transportar els seus minerals, sense cap mena d'impost ni abonament de despeses de conservació. En concepte d'avançament, la companyia minera va entregar 5.000 pts. previ dipòsit d'una fiança que va dipositar l'Agustí Rosal, particularment, a deduir del fons municipal o de les quotes de consums corresponents a la seva fàbrica de vora el riu.

La companyia minera, a més, es reservava "el derecho de colocar vía en dicho trozo de carretera sujetándose a las condiciones que se impongan por la Dirección de Caminos Vecinales, en cuyo caso vendrá a cargo de la Compañía la conservación de la carretera que ocupe el emplazamiento de la vía y de una zona exterior de metros 0,20 centímetros de ancho a cada uno de los lados de la vía a fin de evitar los resaltos de los carriles sobre el rasante de la carretera".

A l'acta municipal del dia 30 de juliol del 1885 llegim que el dia 21 va haver-hi la subhasta del camí veïnal de circumval·lació cap a la carretera de Montesquiú. L'Alcalde Rosal va insistir en la importància de l'obra per ocupar els treballadors que dia a dia anaven quedant sense feina, i per impulsar les obres, va proposar fer un préstec de 40 a 70.000 pts.

El setembre de l'any 1886, l'obra quedava acabada, tret de la barana, i s'obria aquest "*camí veïnal al tràfec públic de persones, cavalleries i carruatges*", segons l'acta municipal del 12 de setembre.

Aquest medi de transport, ben aviat va resultar insuficient per expedir tot el lignit que s'extreia, abaratint els costos d'una manipulació que requeria molta gent i temps, encara que els salaris fossin baixos. S'incrementava l'activitat dels carreters i la de càrrega i descàrrega i, vora el Collet de Santa Magdalena de seguida s'hi van instal·lar tavernes i alguna casa de prostitució.

El manteniment d'aquesta carretera urbana ja hem vist que va ésser conflictiu en temps de l'alcalde Sagalés i en tornarà a ésser en el període de les legislatives que estudiem en aquest capítol.

Era un avanç considerable, encara que insuficient. Cal recordar que per donar sortida al carbó de l'Alt Llobregat àdhuc s'havia pensat en fer-lo arribar a Sant Joan de les

Abadesses, on la companyia *Ferrocarril y Minas de San Juan de las Abadesas*, també explotava mines d'hulla. Aquesta companyia minera era l'hereva d'*El Veterano Cabeza de Hierro* que havia patit les mateixes dificultats de transport, a l'extrem, de projectar, entre els anys 1844-1848, una via fèrria per anar a embarcar l'hulla que extreien del Ripollès al port de Roses, des d'on, per mar, seria transportada a Barcelona. Desestimant el projecte el 1848 es van centrar les esperances en un ferrocarril que passant per Ripoll, Vic, Granollers arribés a Barcelona. D'aquesta via fèrria, Jordi Nadal n'ha escrit: "*L'acabament de la via fèrria, tan esperada, va fer que el preu del carbó pirinenc baixés a Barcelona de 69 pts. tona el 1880 a 31 pts. tona el 1885*"⁷⁸⁰.

La societat minera *Ferrocarril y Minas de Berga* va arribar a un acord amb la companyia italiana *Garaveti, Wallino, Bovio y Compañia*, per construir una via fèrria que seguint el curs del riu Llobregat, des de les mines, arribés a Olvan on enllaçaria amb el *Ferrocarril Económico Manresa-Berga*. Les obres van començar el juliol del 1885 i Rosal s'hi va oposar des del primer moment, com també ja varem veure en el seu moment, seguint la cronologia dels fets.

Ara, amb motiu d'aquestes eleccions el tema serà novament objecte de debat amb clares manipulacions per decantar l'electorat a favor de la candidatura de l'Antoni Rosal.

El periòdic rosalista *La Verdad*, enceta la polèmica el 25 de febrer del 1899 amb el titular, "*Tranvía o ferrocarril económico Manresa a Berga*".

Segons aquesta publicació, el 19 de febrer es va celebrar Junta General ordinària i extraordinària d'accionistes. En aquesta Junta es va produir "*una gran discusión*" amb motiu de la concessió d'obres i terrenys del ferrocarril de Manresa a Guardiola, pel que fa a les condicions en que la Junta General havia d'acordar autoritzar al Consell en quan a variants i al projecte, que encara no s'havia presentat, "*sin más reservas ni tampoco el concurso de los señores accionistas*". Es va aprovar una esmena d'Agustí Rosal perquè s'acceptés la cessió, "*sin que ello prejuzgue si ha de realizarse o no con recursos o sacrificios de la Compañía*" i que el projecte s'exposés 20 dies a l'estudi dels accionistes per una nova Junta General Extraordinària on es podrien presentar les reserves. L'Agustí Rosal afegeix: "porque no dudamos que una de las variantes necesarias será el paso de la vía por la referida ciudad de Berga que, si se estudia con detenimiento e imparcialidad, se verá ha de redundar en gran provecho de los accionistas y que con su realización evitar las contingencias de graves perjuicios a la Sociedad del Tranvía". Com podem veure ara, sorprenentment, l'Agustí Rosal estava interessat en que el ferrocarril "passés" per Berga.

Antoni Rosal que des de la seva fundació era vocal del consell d'administració de la companyia, havia dimitit per discrepar del Consell en el funcionament de la companyia. El periòdic encara afegeix: "Después de obtenidas las garantías necesarias en favor de los accionistas para no dejar la resolución solamente en manos del nuevo Consejo, tras calurosa y contundente defensa de los derechos de los accionistas por parte de D. Agustín Rosal, se retiraron sin tomar parte en la votación nuestros amigos y compatriotas, los hermanos señores Rosal seguidos de otros accionistas". Els dimitits, a més dels Rosal, eren Pere Badia i Josep Vilaró.

D'aquesta manera, cara a les eleccions, Rosal es presentava com el gran abanderat de les infraestructures viàries que calien al Districte i que sempre havia reclamat Pujol.

No es tractava pas solament del transport del carbó el que es discutia. També en el transport de la fusta hi havia diversitat d'interessos. En mateix exemplar de *La Verdad*, publiquen una "*Gacetilla*", segons la qual, "Gracias a la iniciativa y activas e incesantes gestiones que viene practicando nuestro respetable amigo D. Agustín Rosal, pronto será un hecho la construcción de una carretera que continuando en la de Capolat vaya

a San Lorenzo de Morunys. Ella será construida con recursos propios y sin esperar subvenciones de la Diputación ni del Estado, de manera que parece se habrá hallado la forma de construir las carreteras que tanta falta nos hacen en este país. El domingo próximo dicho D. Agustín Rosal y Sala se trasladará a San Lorenzo de Morunys para celebrar allí una reunión con una comisión de los distintos pueblos interesados en la construcción de dicha carretera". La carretera que Rosal proyectava, era, en definitiva, una carretera forestal, en vista a les immenses boscúries verges, comunals, que la desamortització de Madoz, havia posat al mercat, de la que ens ocuparem amb més detall quan tractem els negocis forestals de Rosal.

Els Rosal havien construït una serradora a la seva colònia de vora riu i la fusta s'emprava també com a combustible a les calderes de la seva fàbrica ⁷⁸¹. Per Rosal, doncs, en aquell moment, l'interès pel carbó de Fígols, probablement no era una prioritat.

D'altra banda, de bracet amb R.Pujol, Tomàs Nicolau projectava instal·lar una gran serradora a Berga; es parlava d'instal·lar una via fèrria per baixar els pins dels boscos de Canals fins a Castellar del Riu –la propietat dels germans Ramon i Pere Pujol i Ramon Minoves. La carretera de Castellar del Riu a Berga era, per Pujol, l'alternativa a la que es proposava construir Rosal, i el conflicte generat pel transport de la fusta de Pujol també veurem ben aviat, que serà determinant en la destitució de l'alcalde Josep Cardona.

El traçat del ferrocarril era un tema preferent per l'Olano i per Pons i en conseqüència, també interessava a Pujol. Aquest, des del seu periòdic, també informà de la Junta de la societat del ferrocarril i dels acords per fer arribar el ferrocarril a Guardiola i un ramal fins a Berga.

Sota el titular "El Ferro-carril económico de Manresa a Berga", reproduïx del nº 963 de *Diario de Avisos de Manresa*, el darrer publicat: "*En la Junta general celebrada el 19 de los corrientes en Barcelona, por los accionistas del tranvía o ferrocarril de Manresa a Berga, se tomaron los importantes acuerdos de adquirir la concesión del ferrocarril de Manresa a Guardiola, lo cual permitirá prolongar la línea del tranvía hasta las minas de carbón del señor Olano y Guardiola.*

Se acordó asimismo proceder a la construcción de un ramal de la indicada línea férrea que partiendo de Oliván llegue hasta la ciudad de Berga, y por último fueron designados en votación secreta los siguientes señores para constituir el Consejo de Administración del tranvía o ferrocarril económico de Manresa a Berga:

D. Luis G. Pons Enrich.

D. Francisco Benet Colom.

D. Antonio Pons Enrich.

D. Avelino Vallés Coma.

D. Francisco Matheu Fornells.

D. José Pons Arola.

D. Luis Vila Miralles.

D. Antonio Solá de Mas.

Director-Gerente, don José Bonet Alabern". ⁷⁸²

I, començant la seva campanya electoral a l'Alt Llobregat, al servei dels interessos del tàndem Olano- Pons, i dels propis, per la inversió familiar a la colònia d'El Collet, escriu: "Según se desprende del transcrito suelto, uno de los acuerdos tomados por dicha sociedad fue el de la prolongación de la línea del tranvía hasta llegar al Centro de la región minera de los pueblos de Vallcebre, Fígols, La Nou y San Julián de

Cerdañola, cuya cuenca carbonífera, se supone, es una de las más abundantes de España". El punt límit que ara es fixa a la línia és on conflueixen els rius Llobregat i Bastareny.

Pujol, expert en vendre fum, fa campanya al seu feu electoral de l'Alt Llobregat ⁷⁸³.

Amb aquesta via fèrria, segons Pujol, no solament es desenvoluparien tota mena de indústries i manufactures a la zona, sinó que s'explotarien les riqueses forestals i es potenciarien activitats agrícoles de tantes possibilitats com són les la Nou, Vilada, Vallcebre, Fígols, etc., i àdhuc potenciaria la sortida al mercat de les de la Seu d'Urgell i la tan propera Cerdanya.

Pujol també remarca la importància que té el fet de la junta del ferrocarril aprovés la construcció d'un ramal de via fins a Berga, amb el que, "podrá dicha población quedar reintegrada del derecho indiscutible que se le había otorgado por medio de la concesión"(...) Sensible es que la capitalidad del distrito que cuenta con valiosos elementos de vida dejara en tiempo oportuno decaer tan sagrado derecho, quedando el movimiento del tranvía a una distancia mayor de cuatro kilómetros de los umbrales de la misma ciudad de Berga".

Ja apuntant a Rosal, afegeix, "En aquella sazón, era cuando, en vez de tolerarse ciertas privativas a beneficio particular, debía hacerse sostener valerosamente, cuanto de hecho y de derecho correspondía en carácter preferente a la propia ciudad bergistana.

Pero, sin duda alguna, predominarían en la Sociedad de referencia elementos que, desviando el proyecto aprobado por el Gobierno, quedó reducido a forma puramente nominal en menoscabo de los intereses generales de la ciudad de Berga". Tant pel periòdic que ha citat com pel que diu un altre del districte, "resulta haber quedado sin intervenció en dicho Consejo los señores Rosal hermanos.

Lástima es que estos señores no intentaran continuar en sus cargos, cuando ahora era precisamente la época oportuna en que debían tener doble empeño para sostener su autorizada voz al objeto de que Berga, la capital del distrito, y sus contornos, pudieran esperar de su concurso procuraran que en vez de resultar con la inesperada variante formulada el límite del tranvía a pocos metros de su casa fábrica en la estación de Olván, como ha ocurrido por espacio de más de diez años, silbaran las locomotoras en las puertas de la antigua **Vergium**". ⁷⁸⁴

Tant Rosal com Pujol sabien que amb els medis de tecnològics de l'època no era possible guanyar el desnivell que hauria permès fer arribar el ferrocarril a Berga des de la Colònia dels Rosal, però el debat electoral, ja estava servit.

Agustí Rosal a la cima del seu caciquisme polític i econòmic.

Al finir el segle XIX el poder polític i econòmic dels Rosal a Berga, representat per l'Agustí, era gairebé infinit. A la pràctica, els pobles de Berga, Avià i Olvan havien esdevingut la "seva colònia". En aquest territori, cap activitat econòmica li era aliena, encara que fos indirectament. Sabem que va arribar a posar un auto pel transport de persones; vehicle que sense ferits, va tenir alguna fregada amb el ferrocarril i amb les tartanes del Candi Sallés, segons la crònica de successos del mateix Tagast. Aquesta nova activitat devia ésser però de poca entitat econòmica i la citem solament per fer evident, que sempre a la avançada, Rosal pretenia controlar-ho tot.

Ja hem avançat en l'apartat anterior, l'interès de Rosal per les activitats forestals que es va manifestar, sobretot, pels boscos de Llinars, camí de Sant Llorenç de Morunys. Aquest interès el va portar a projectar i en part construir l'actual carretera.

A través del seu periòdic, podem seguir alguns passos interessants del seguiment d'aquesta obra que també s'aprofita per cantar les glòries de "*Don Agustín*", el gran innovador. Sota el titular: *Carretera de Berga a San Lorenzo de Morunys*, el periòdic rosalista escriu:

".....y no sólo se tildaba de **soñador** al que hablaba de carreteras, sino que el mismo concepto de **carretera** era un espantajo para los propietarios y para los devotos pusilánimes.

Para los primeros, la carretera significaba el abaratamiento de los productos del país, hasta el extremo de que se creían que la invasión de los productos forasteros, había de dar lugar a tener que dejar abandonadas las tierras, y en consecuencia el valor de las fincas disminuiría tanto que ni los propietarios podrían pagar la contribución".

"Para los segundos, la carretera significaba la desmoralización del país, la alteración de las patriarcales costumbres de sus habitantes y en consecuencia el ingreso de la fiebre de riquezas y del espíritu mercantil, que de referencia sabían que abrasaba a los moradores de las grandes ciudades, Muchos recordaban haber oído la primera blasfemia durante un viaje hecho en coche o **pedibus andanti** por una carretera del llano. ¡Triste destino el del hombre que se ve obligado a ganarse el pan en el oficio de carretero, pues que no parece sino que el arte de arrear mulos es invención del diablo! Tan íntimo es el maridaje del arte con el vicio de blasfemar". ⁷⁸⁵

La fusta s'havia d'anar a tallar on hi havia boscos verges i van aparèixer compradors de fusta i de propietats amb bosc arreu, majorment de boscos desamortitzats ⁷⁸⁶; a la vegada, el periòdic rosalista, també bregava per tota la riquesa comercialitzable que es pogués extreure d'aquells territoris que s'haurien fet accessibles.

Sota el titular "*Un Proyecto*", escriuran que el poble de Peguera, conegut arreu per la qualitat de les seves patates, també comença a ésser conegut pel seu carbó de pedra i el seu ciment romà. Aquest carbó, ja es consumeix a Berga, i que pel dir d'alguns consumidors, és de més qualitat que el de Fígols i n'hi ha en grans quantitats, si bé manca, però, un medi de transport per a fer-lo arribar a la ciutat.

Seguidament, l'articulista s'ocupa del ciment: "Cuanto al cemento romano, dicen asimismo los prácticos que se dedican a su explotación en este país, que las capas de piedra estratificadas con las de carbón, son todas de material de cemento de una calidad superior a todas las que se conocen en estas montañas, y su cantidad es inagotable, pero su explotación imposible, por la carencia de medios de transporte.

El centro de extracción de ambos minerales, parece que debería ser el mismo pueblo de Peguera, o sea, cerca de la rectoría e iglesia del mismo" (...) "¿como sacar de dichas alturas las millonadas de toneladas del mineral enterrado en aquellos valles?

¿Como? Ahí está el problema; hacer que bajen por sí solas. Buscar el medio de que los vagones cargados de mineral, bajen por sí mismos desde Peguera a Berga y que los vagones vacíos, vuelvan a subir empujados por el peso de los que bajan. En una palabra: utilizar la fuerza de gravedad para conseguir que el mineral pueda resbalar gradualmente y sin precipitarse, ahorrando todo consumo de fuerza. Se trata pues de una vía férrea especial, pero económica, que descendiendo por la Baga de Nou Comas, Coll d'Aureller y monte de Vilosiu hasta el collado de San Juan, se precipite por medio de planos inclinados por las cuestas de Cam-maurí y Vilaformiu, hasta el sitio en que los vagones del ferrocarril económico de Manresa, puedan automáticamente recibir la carga de las vagonetas que bajen a vuelo tendido desde

Peguera” (...) “en primer lugar, el carbón y cemento son inagotables. La cocción del último hecha con desperdicios del primero, saldría baratísima, y siendo insignificante el acarreo hasta Berga y muy económico el de Berga hasta los puntos de consumo, como este es también ilimitado, si se ofrece bueno y barato, ya se ve que por este lado a las vagonetas no les ha de faltar trabajo”. Així, doncs, el projecte era viable.

També consideraven l'explotació forestal: “En segundo lugar, el inmenso bosque de la Baga de Nou Comas, que algún día deberá explotarse, representa, un número incalculable de toneladas, que todas bajarían a Berga, precipitándose desde mil metros de altura”.

“En tercer lugar, los extensos bosques que existen al otro lado de Peguera como las bagas de en Solsona y otras, podrían explotarse, lo que hoy no puede hacerse y bajarían también a Berga”.

Finalment i perquè tothom quedés content, l'articulista, malauradament anònim, encara afegeix amb el mateix optimisme, que els adobs que amb el seu projecte es podrien pujar fins a Peguera, millorarien els conreus de patates ⁷⁸⁷.

Ens hem estès en aquest projecte de transport, perquè el considerem un precedent dels ferrocarrils i telefèrics que pel transport de la fusta i del carbó van creuar les nostres muntanyes les dues primeres dècades del segle passat ⁷⁸⁸.

El viatge de Rosal a Sant Llorenç de Morunys

La Verdad de l'11 de març de la que hem reproduït els fragments anteriors, també publica una crònica del viatge triomfal de Rosal a Sant Llorenç de Morunys, a mode de propaganda. Ens interessa fer notar l'abast de les intencions de Rosal en aquests viatges i de la manera que eren exposades a l'opinió pública.

Rosal, en definitiva, venia l'idea de la construcció d'aquesta carretera com un gran negoci, on invertirien els propietaris i els ajuntaments de la zona, de manera que ben aviat va entrar en acció i, justament, en un lloc especialment difícil: la mina de Coll de Jouet.

Amb cròniques com les d'aquell viatge i els intents de motivar els propietaris de boscos a invertir en les seves obres, en mig d'una propaganda adolorada, l'Agustí Rosal a començar la seva tercera campanya electoral per dur el seu germà Antoni a l'escó de les Corts. Annex nº 52.

Els catalanistes berguedans que blasraven el caciquisme dels dos partits i presentaven el seu moviment com a solució d'aquesta plaga, quan l'anatemitzaven, no sembla pas que pensessin amb el caciquisme de Rosal: també estaven a favor de la carretera forestal que aquest projectava, en publiquen amplis detalls i no li escatimen elogis.

Sota el titular, “*Una nova via de comunicació*”, escriuen de la carretera de Sant Llorenç de Morunys: El 5 de març, Agustí Rosal que projectava construir, sense ajuts de la Diputació, una carretera de Berga a Sant Llorenç de Morunys pel transport de la fusta, es va traslladar a Sant Llorenç per entrevistar-se amb els propietaris de la zona. Segons *Lo Pi*, se li dispensà una franca i *carinyosa* rebuda; essent allí, aplegà un nombrós auditori a l'era de Cal Sant on els exposà el seu projecte fins als darrers

detalls. Tots els propietaris menys dos que no es van definir, van quedar convençuts del projecte. Escriuen:

“Lo projecte està compres, mica més, mica menos, en los següents termes: creació del capital social mitjansant dos classes d'accions, la una d'interés ficso garantit per los rendiments que dongui la carretera en virtud dels drets de pas que s'establirán a un tant ficso per tonelada (lo preu no está ficso) y si no hi abastan, ho garantirán també los municipis interessats en aquesta millora; y l'altra arrostrará las contingencias de la obra o siga ganancias y perduas. En lo cas possible de que la carretera anés a caure en poder de la Diputación, aquesta deurá abonar lo cost integro dels treballs efectuats y satisfacer als propietaris, al preu corrent, la cantitat en metalich que importin los terrenos cedits per ells a cambi d'accions”.

En el moment de celebrar aquesta reunió, Agustí Rosal ultimava el projecte per sol·licitar el permís per l'execució de l'obra a la Diputació.

“Los catalanistas bergadans al condoldrens del agarrotament en que viu Catalunya, mercés al centralisme devorador que li priva lo lliure desenrotllo de sas activitats, boy conservant la independencia de criteri peculiar de nostras doctrinas, 'ns complavem a enviar desde aquestas planas a don Agustí Rosal un crit encoratjador de avant sempre en procurar lo millorament d'aquesta comarca montanyesa prosseguint en lo camí que ha emprés de cuydar sos intereses. Los catalanistas que ostentem en nostra bandera lo lema noble y just de “Catalunya es de tots los catalans” no escasejarem may un aplauso a qui se 'n fassi digne, procurant per lo progrés de la nostra única patria” .⁷⁸⁹

Una intensa campanya electoral: Lluís G. Pons Enrich, candidat.

És obvi que amb projectes ambiciosos com el de l'esmentada carretera forestal, Rosal mostrava el seu poder i la seva determinació d'intervenir en tot allò que fos convenient als seus interessos, d'un o altre àmbit. Aquesta vegada es volia assegurar el triomf electoral, però, mentre per una banda enlluernava al futurs electors amb aquestes demostracions de poder, per altra, el seu gran rival ja havia recordat als mateixos electors els procediments que emprava Rosal i com acabaven els judicis que promovia per causes electorals.

El 15 de març, *El Tagast* sota el titular “*El procesamiento de los concejales interinos de Berga*”, havia escrit: “Los defensores del supuesto partido de **administración**, hace tiempo pregonaban a son de **bombo y platillos** que los concejales del Ayuntamiento interino de Berga serían cuanto antes procesados”. Notícies d'aquesta naturalesa, amb el “*flamante partido*” dels adeptes de la “*florecente comunion*”, són a la “*orden del día*”. Tot plegat, no és cap novetat, perquè, “en este país ha predominado desde muchos años a esta parte, la tendencia **procesal** por ciertos elementos imperantes. (...) “Del sinnúmero de procedimientos criminales incoados en este morigerado país a instancia de querellantes, han venido en su mayor parte resultando puros engendros de **mal humor** o de sentimiento de....**refinada persecución**”.

Pujol continua escrivint, amb ironia, que així és com alguns entenen l'amor al pròxim, i admet que mai mancaran mòbils per desenvolupar el furor maniàtic de promoure causes criminals. Però a vegades –escriu- els efectes són contraproductes. Tot seguit, Pujol retreu algun dels processaments del passat, advertint que la simpatia, l'efecte i l'amistat s'assoleix amb actes nobles i persuasius, mai amb la violència i la barbàrie,

imposicions del superat feudalisme. “Los actuales **soi disant** feudales, podrán imponerse dentro de las murallas de sus dominios particulares, pero nunca puede alcanzar su imposición indebida a quienes no sean sus **pecheros**, ni les deban prestar pleito ni homenaje”.

“Los **modernos** feudales, o sean **especiales caciques**, deben de ser simples mortales que, únicamente al amparo de la ley, pueden obligar a cuanto les interese, pero no de otra forma. Los antiguos **parias e ilotas** desaparecieron para no volver ante las leyes divinas ni ante el derecho humano” (...) “Y volvamos al tema de causas y procesamientos. Ciertamente. ¿Que resultado práctico se obtuvo con la histórica causa criminal promovida por los señores Rosal hermanos contra los redactores de **El Bergadán**, sobre un artículo denominado “**Los consumos de extrarradio**”, por la cual pedía la acusación privada la **friolera de cien años** de destierro a los señores don Rafael Joaquín Penina, don José Blanxart y Grau y don Ramón Pujol y Tomás, director este último de este periódico?

Pues nada. Se quedaron pintados los **cien años**, para venir la rebaja del **Tio Paco**, como realmente vino la sentencia absolutoria por la Audiencia Territorial”.

Perquè havia quedat en no res aquella denuncia? Simplement, perquè “se limitaba la base de la querella a haber puesto en letras de molde hechos abusivos que eran públicos y notorios y sujetos al correctivo correspondiente”. No era pas una novetat: “¿De qué sirvió la causa criminal promovida sobre supuesto **contrabando**, hasta el extremo de hacer venir personalmente el Secretario del Gobierno de la provincia, señor Camprodón, para la aprehensión de géneros nacionales como si fueran de **contrabando**?”. Pujol continua l'article presentant diverses causes criminals de Berga i de la majoria de pobles del districte, sempre amb rerefons electoral, que van acabar amb processos, àdhuc en tribunals militars, si els fets jutjats es produïren en períodes de suspensió de garanties, amb dies o setmanes de presó per algun processat, alguna vegada, però sempre, finalment, tothom absolt i sense càrrecs. Per sorprenent que ara pugui semblar, era un acte més, bo i que, desagradable i car, de la farsa electoral⁷⁹⁰.

En el mateix exemplar, apareix una notícia que pensem que és ben il·lustrativa de la poca fiabilitat de les notícies que apareixien publicades a la premsa, on es manipulava i mentia interessadament, en aquest cas fent referència a Bagà, i a la vegada, de com les diferències polítiques podien trastocar la vida pacífica dels que s'ocupaven de les activitats públiques⁷⁹¹.

Els catalanistes amb Rosal

En aquestes eleccions, els catalanistes berguedans de La Unió Catalanista a través del seu periòdic, *Lo Pi de las Tres Brancas*, van fer costat a Rosal des del primer moment de la campanya. Alguns dels catalanistes més destacats com Pla i Farriols, havien col·laborat molts anys amb Rosal. Antics adversaris a causa de l'obra del Canal Industrial, com Cardona Llohís, també catalanista, s'havia passat al rosalisme, com ja varem veure al tractar del Canal. Tornem sobre aquests dos personatges, dels més influents de la ciutat, per recordar que cap dels dos suposem que tenia formació tècnica per saber que el ferrocarril no podia guanyar el desnivell d'Olvan a Berga, contra el que prometia Rosal. La qüestió no és menor: van creure a Rosal ingènuament i aquest, els va utilitzar?; es van deixar utilitzar pensant que d'aquesta manera atraïrien a Rosal cap al catalanisme, en aquell temps en que aquest moviment comptava amb la simpatia de molt pocs empresaris?. Els comportaments posteriors d'uns i altres, abonen les dues hipòtesis.

La publicació catalanista va obrir campanya el 18 de març, blasmant el caciquisme, com era preceptiu. Annex nº 53

Per la seva banda, *La Verdad*, enarborant la bandera regeneracionista, també entrava en campanya, adreçant-se “*A los Señores Ministros*” en dos números consecutius de la seva publicació.

En el primer, del 18 de març, sota aquest titular, es posa al costat del govern conservador: “...Nace el júbilo de la creencia de que los actuales ministros, a más de hombres de talento e ilustración, son **hombres honrados**.

Nace el júbilo, al ver el encono con que se les echa encima la infame secta que ha perdido a España, pues en ello se ve una garantía de libertad de acción: de que no son **masones**.”

Afegeixen, que l'honestedat del nou govern garanteix el triomf de Rosal i que, pel Districte de Vic, es presenta el candidat ministerial, Raimon d'Abadal i Calderó, que va avalar Rosal a les darreres eleccions ⁷⁹².

El segon d'aquests articles, que signa “*Bergman*”, sota el mateix titular, el publiquen el dia 25 i és molt més interessant: regeneracionista i contrari al centralisme liberal, i sobretot a Emilio Castelar a qui retreuen el seu passat republicà. El periòdic rosalista, respira l'aire dels sectors més reaccionaris, és a dir dels carlins. Annex 54.

El ferrocarril en la campanya.

Com ja hem avançat, el traçat del ferrocarril va entrar de ple en els preparatius de la imminent campanya electoral, almenys, pel que fa a començar d'escalfar els ànims: la prolongació del ferrocarril, segons *La Verdad*, ha provocat la topada entre els interessos de la Companyia i els de la ciutat de Berga i la seva comarca. Estratègicament els Rosal i amb ells tota la població, pretenen que la prolongació ha de passar per Berga, mentre, l'actual Consell d'Administració de la Companyia ferroviària pretén que la via fèrria s'ha de prolongar pel Llobregat, deixant aïllada la població de Berga. En principi, no es fa cap al·lusió al passat no tant remot en que els qui ara s'oposen a l'aïllament ferroviari de Berga, no tingueren cap inconvenient en provocar-lo, però ara, en aquesta conjuntura electoral, el culpable, solament pot ésser un altre que, subtilment, *La Verdad* insinua:

“Como todo sirve para la política, no falta quien pretende aprovecharse de la marejada, en perjuicio de todos.

Antes de que las pasiones se enconen y de que llegue a entablarse la lucha, es de desear que tanto por los Sres. Representantes de la Compañía, como por sus accionistas, se examinen las proposiciones de una y otra parte con entera calma; se oiga a los pueblos interesados y se pesen con escrupulosa atención las ventajas e inconvenientes de uno y otro proyecto; y si así se hace, estamos seguros de que se llegará a un acuerdo satisfactorio y beneficioso para todos, ya que Berga, al pretender, como es justo que el tranvía llegue a Berga y se prolongue desde de Berga, no quiere conseguirlo sin hacer por su parte, el sacrificio que le corresponda.

Suspendan los Sres. Accionistas todo juicio, hasta que puedan apreciar las demostraciones que Dios mediante publicaremos”.

Immediatament darrera d'aquesta invitació a la reflexió i al diàleg, segueix la secció que titulen *Puntillazos*, que ja es redactada amb menys subtils: “Reunión **magna**

electoral celebrada en casa el Padre de la ciudad, D. Ramón Pujol, fue la que este convocó antes de partir para Barcelona en busca de un candidato que se prestare a luchar y pagar los gastos de las próximas elecciones de Diputados a Cortes.

No hemos podido averiguar cuántos y cuáles fueron los invitados pero sí, nos ha sido fácil saber los asistentes que fueron los siguientes que componen cuatro familias:

1º D. Ramón Pujol y Thomás y su hermano Pedro

2º D. Ramón Minoves y Cardó y sus hijos Magín e Ibo

3º D. Laureano de Vilardaga y su hijo Luciano, y

4º D. Ramón Vilalta y su hijo Juan”.

“También asistieron por **casualidad**, un vecino de Gironella y otro de Gisclareny que parece por el aire poco satisfactorio en que estaban, dirían para sus adentros, **ja't conech floreta...que't dius marduix**”.⁷⁹³

A continuació, la denúncia contra Ramon Pujol ja és ben concreta. Li retreuen, entre altres, la seva actuació en l'obra del canal⁷⁹⁴.

I a Laureà de Vilardaga, ara president del Comité Silvelista, li pregunten, “¿Pero que no sabe don Laureano que eso de cambiar de camisa cada vez que España cambia de ministerio, no resulta cuando en el poder hay gente que quiere de veras regenerar la Patria?⁷⁹⁵ L'intent rosalista de desacreditar a Pujol i els seus davant la població berguedana i de l'Alt Llobregat amb el traçat del ferrocarril com a argument, és més que evident. Avancem que van reeixir.

Els candidats

En aquestes eleccions del 1899, per primera vegada, podem dir que van competir dos candidats de pes: l'Agustí Rosal que presentava el seu germà Antoni i Lluís G. Pons Enrich.

En els capítols precedents hem vist que els Rosal, com a cacics indiscutits del Districte, presentaven al liberal Marín, un polític professional, i li entregaven l'acta, amb el suport dels carlins.

A partir de les eleccions del 1891, en que es va presentar Llauder i els Rosal van abandonar a Marín, es van canviar les tornes: bo i que es presentes l'Antoni Rosal, no va arribar a ésser diputat pel poder del caciquisme que representaven Pujol- Penina i la seva gent, que val a dir, que mai varen poder presentar un candidat que es podés batre amb el poder dels Rosal. En les eleccions d'aquest any 1899, les coses van canviar: Contra els Rosal es va presentar Lluís G. Pons Enrich, que industrialment i econòmicament, és probable que fos més fort que els Rosal i, en conseqüència, cal pensar que més ben relacionat. A favor de Pons, cal afegir-hi que els seus interessos coincidien amb els de l'Olano, per qui ja havia actuat políticament, Ramon Pujol i Thomàs, com ja hem dit reiteradament.

La candidatura de l'Antoni Rosal ja era coneguda de temps. El periòdic catalanista el primer d'abril, s'ocupava dels possibles candidats opositors a Rosal: “Corren rumors de que lluytarán en las próximas elecciones de diputados a Cortes per aquest districte, lo senyor Anton Rosal ab lo senyor Gallifa, fabricant de Manresa, o bé en Pons de Puigreig, veurem lo resultat de la palestra”⁷⁹⁶. Quan els de *Lo Pi* publiquen aquesta

noticia, ja sabien qui era l'altre candidat. En qualsevol cas, creiem que els interessos carbonífers de Gallifa i Pons eren els mateixos.

El mateix dia, *El Tagast* de Pujol publica un extens article sota el titular "*Las elecciones para diputados a Cortes en el Distrito de Berga*", preàmbul d'un Manifest que signa La Comissió. Anuncien la candidatura del fabricant Lluís G. Pons i Enrich i pronostiquen la fi del caciquisme rosalista amb un article de presentació del candidat, a mode de crida electoral. En l'Annex 55 n'aportem fragments.

El candidat Pons que per Pujol, té totes les virtuts i qualitats que manquen al cacic Rosal, per amor a la comarca, ha fet molts més sacrificis, segons el manifest adreçat als electors: "Basta solo tener en cuenta que para dar vida al ferrocarril económico de Manresa a Berga, figura tan distinguido candidato, como a uno de los primeros accionistas de dicha compañía ferrocarrilera". Encara més, "su acendrado amor afecto a este distrito le ha inclinado así también a desarrollar la idea de facilitar la explotación agrícola, industrial y minera de las regiones bergistanas, hasta ahora dignas de mejor suerte".

Ja amb el traçat del ferrocarril com a eix de la campanya electoral, amb una opció aparentment diferenciada per cada candidatura, Pons es partidari de que immediatament es faci arribar el ferrocarril a Guardiola, "sin perjuicio de combinar la construcción hasta la ciudad de Berga, de una línea de empalme que facilitará el tráfico de sus productos a la red general, lo que hasta ahora había quedado en proyecto, sin embargo de anteriores ofrecimientos de dudosa sinceridad". (...) "La candidatura de nuestro insigne compatriota es bandera de paz y concordia para todos los comarcanos del distrito electoral de Berga.

Nada de tendencias rastreras, ni de luchas estériles.

Cese el caciquismo imperante y el abandono del distrito". El manifest continua en el mateix to, i el signa **La Comisión**, a Berga el 28 de març del 1889⁷⁹⁷.

La campanya electoral

La pugna electoral estava servida i seria diferent a totes les anteriors. Almenys aparentment, començava un peculiar "tornisme" Rosal- Pons. Ambdós es proclamaven "*independents*" i ambdós defensaven els seus interessos privats, d'ací que els dos es desmarquessin del catalanisme, però l'industrial de Puig-reig compartia interessos ferroviaris i miners amb l'Ollano i el Banc de Manresa i en conseqüència, ésser el cacic indiscutible de la ciutat de Berga, ja no era suficient; a la llegendària habilitat electoral de Ramon Pujol i Thomàs, s'hi afegia l'immens poder econòmic dels empresaris Pons-Ollano, de manera que el duel es preveia més fort que mai.

La Verdad, una vegada més, va començar la seva campanya atacant a Ramon Pujol, el "*pare de la ciutat*", el primer d'abril. La crítica és ferotge i enginyosa. Annex 56.

Afegeixen que Pons, ja candidat, va parlar amb Rosal i li va oferir retirar la seva candidatura i donar-li el seu suport, si recolzava el ferrocarril de l'Ollano.

Segueixen amb Bonet:

"BONET. Completamos el cuadro. Con decir que Bonet es redactor de "El Diluvio", basta.

Con decir que es suña de peor madera que Pujol, sobra.

Y con ampliar lo apuntado, diciendo, que además de traidor a la causa de Rosal, es el sople tentador del bonifacio de D. Luis, rebosa. Bonita representación va a tener el Distrito si se diese ¡Dios no lo quiera! el triunfo de Pons. El Diputado sería Bonet y tras Bonet El Diluvio. Pero sin arca de salvación”.

Amb els pujolistes de Cardona i Bagà, no cal perdre-hi el temps, es limiten a minimitzar-los: “Artigalás, Noguera. ¿A qué mentarlos? Son buenos **toreros**, y para **faena** se les quiere”.⁷⁹⁸

Altres Manifestos i actes de propaganda

Datat a Berga el 4 d'abril del 1899 va sortir al carrer un manifest a favor de Pons, imprès a l'Imp. El Progreso, de Manresa. S'adreçava *A los electores de la ciudad de Berga*, i el seu titular era ben explícit: *La Verdad sobre lo del tranvía de Manresa a Berga*.

L'objectiu d'aquest full imprès, segons l'encapçalament, és el de voler establir la veritat i recordar allò que tothom sap, però que els amics del Sr. Rosal semblen haver oblidat. Fet aquest encapçalament escriuen: “Ninguno de vosotros ignora que la concesión del tranvía de Manresa a Berga, imponía la obligación de construir una línea que uniera las dos ciudades. Tanto es así, que en 1882 la compañía contrató con el Banco de Manresa la construcción de la línea en toda su extensión y en fuerza de este contrato, Berga tenía derecho a esperar que el tranvía llegara hasta sus puertas”. Establerta aquesta qüestió fonamental, el manifest es pregunta, perquè la línia va anar a morir a Olvan, concretament, a la fàbrica dels Rosal.

Pels que tenien dubtes, el manifest ho deixa molt clar: “Con el contrato de construcción, el Banco de Manresa desarrolló trabajos en toda la extensión de la línea, pero dificultades económicas de la compañía del tranvía fueron la causa de que se adelantarán los trabajos entre Manresa y Puigreig para inaugurar esta sección en Septiembre de 1885, paralizándose los trabajos de construcción en las otras secciones por falta de medios”. Encara que el manifest no ho digui, la realitat és que arribant el ferrocarril a Puig-reig, arribava a la fàbrica de l'ara candidat, Pons Enrich.

El manifest també detalla l'actuació de Rosal: “Así las cosas en Enero de 1886, los señores Rosal ofrecieron hacer un préstamo de veinte mil duros a la compañía, con la condición precisa de que se emplearan junto con otros en los trabajos de construcción desde Puig-reig a su fábrica, y a eso se debe que se inaugurara aquella sección en los primeros meses de 1887.

Tratóse más tarde de construir el enlace del tranvía con la línea del Norte y de liquidar las cuentas pendientes entre el Banco de Manresa y la sociedad del tranvía. Realizóse esto por medio de un contrato que precisamente negociaron los Sres. Rosal con los delegados del Banco, y en ese contrato, que lleva la fecha de Julio de 1889, **se puso un artículo en virtud del cual se hizo renunciar al Banco de Manresa al derecho que tenía de construir toda línea, o sea hasta la Ciudad de Berga**”.

Construido el enlace y puesto en explotación, fue cuando el consejo de administración, del que formaba parte **don Antonio Rosal**, acordó pedir al Gobierno que se diera por cumplida la Compañía y **se la relevara del compromiso de llegar a la ciudad de Berga**, quedando por consiguiente la concesión del tranvía de Manresa a Berga reducida a la de Manresa a la **fábrica de los señores Rosal**.

Esto sucedió en 1892, y desde esta fecha hasta el mes de Febrero del corriente año en que se celebró la Junta General de accionistas y dejaron los Sres. Rosal de formar parte del consejo, ninguno de ellos ha intentado **buscar el medio** de que en tranvía llegara a la ciudad de Berga”. El manifest amb el que s’havia informat als electors de Berga del paper jugat pels Rosal en la història del ferrocarril, acabava demanant el vot per Pons i el signava, La Comisión.

Els mateixos redactors, i en la mateixa data, publicaren un segon manifest adreçat *A los electores del Alto Llobregat*, on es fa història de les intervencions de la família Rosal en el tema ferroviari, mostrant la seva incoherència i interessos en aquests termes: “...Existía, como sabéis, una sociedad que se titulaba “*Ferrocarril y Minas de Berga*”. Esta sociedad se propuso en 1886 construir una línea desde Olván a Guardiola; formalizó su contrato con unos constructores italianos que empezaron a desarrollar los trabajos; pero al poco tiempo y cuando estaban en su mayor desarrollo hubieron de paralizarlos ¿porque? Inútil es decíroslo, pues todos recordáis los inolvidables interdictos y pleitos y causas criminales que se pusieron contra aquellos pobres italianos, por haber cometido el grave delito de ser los constructores de la línea de Olván a Guardiola. El resultado que se consiguió, fue la ruina de aquellos italianos e impedir la construcción de una línea que tanto había de favorecer al desarrollo de la riqueza de los pueblos del alto Llobregat, que continuaron y continúan sin vía alguna de comunicación.

Más tarde, en 1894, al celebrarse la Junta General del tranvía, se presentó una proposición a fin de que se estudiara el medio de construir la línea de Olván a Guardiola, cuya proposición fue combatida por los Sres. Rosal, en el sentido de que no fuera la compañía del tranvía quien la construyera. De manera, que los mismos que habían impedido la construcción de aquella línea cuando la construía una sociedad que no era la del tranvía, después se oponían también a que fuera ésta la que la construyera.

En 1894 querían lo contrario de lo que habían querido en 1887”.

Exposats tots aquests precedents als electors, Pujol denuncia la situació del moment: “En la Junta General del tranvía celebrada en Febrero de este año, se presentó una proposición para que la compañía aceptara la concesión de Manresa a Guardiola y los Sres. Rosal pretendieron que al aceptar dicha concesión la Junta General acordara no llevarla a cabo.

Como quiera que se hizo presente a los Sres. Rosal que dicho acuerdo sería nulo y que aún cuando no fuese nulo el gobierno no aceptaría una transferencia que estuviera basada en semejante acuerdo, entonces y solo entonces fue cuando a los señores Rosal se les ocurrió la idea de que para ir de Olván a Guardiola podría pasarse por Berga. Es decir que el pasar por Berga no fue su primitivo objeto, sinó una manera indirecta de oponerse a la construcción de la línea de Olván a Guardiola”. El manifest, acaba afirmant que Rosal s’ha oposat sempre al ferrocarril de Guardiola i que si es vota a Pons, aquest farà que aquesta obra esdevingui una realitat.

Que els votants de l’Alt Berguedà havien d’èsser sensibles a aquests raonaments, sembla obvi. En conseqüència, Rosal havia de guanyar, més que mai, la batalla electoral a Berga i no hi va pas escatimar la propaganda.

Un acte públic pro- ferrocarril per Berga

Els partidaris de Rosal van convocar un gran acte a Berga, amb el traçat de la via com a reclam. La convocatòria, que es va imprimir, anava adreçada als “*Honrats comarcans d’aquest Districte*”, amb la intenció d’assolir que aquest acte fos multitudinari, no els preocupa entrar en contradiccions, atenent que part de la infraestructura S’hi llegia:

“Los representants de las forasas vivas del pais vos convidan a la GRAN REUNIÓ que tindrà lloch lo dilluns de Pásqua a las tres de la tarde en la plassa de la Constitució, d’aquesta ciutat, pera tractar principalment lo medi d’ensorrar lo vil projecte de que ‘l carril vagi Llobregat amunt sens passar per Berga.

Per poguer alcansar tan odiós plan se presenta a diputat per aquest districte en Lluís G. Pons el qual es acerrim partidari de que ‘l carril no passi per nostre ciutat, per convenir aixís “ls interessos particulars”.

Certament que a Olano i Pons els interessava el traçat que es discutia, tant pel seu menor cost com pel seu menor i més planer recorregut, però proclamar que Pons era partidari de que el ferrocarril no passés per Berga, era fer demagògia.

Ja en el terreny de la manipulació, proposen el més difícil i costós: que el ferrocarril pugi d’Olvan a Berga i torni a baixar vora el Llobregat: “Nosaltres volem que lo carril arribi tan amunt com siga possible; que vagi per la Baells, Serchs y Guardiola, y hasta fins a Puigcerdá, pero que passi per Berga. Solsament aixís s’afavoreixen los interessos generals del Districte puig al mateix temps que’s protegeix nostre mercat y s’engrandeix nostre comers, se facilita’ls pobles de las regions altes del Districte, especialment a La Baells, Serchs, Guardiola, Fígols, Vallcebre, Saldes, Massanés, Brocá, Bagá, Gisclareny etc. etc. lo transport dels seus productes al mercat de Berga”.

Els mateixos rosalistes que havíem vist motivar els interessos dels pobles de la comarca contra ells dels polítics de la ciutat, no s’estan d’escriure: “A nosaltres ‘ns convé de totas maneres mirar per nostres interessos; si ‘l carril passa directament per Berga, la comarca guanya un cent per cent, mes si puja Llobregat amunt com pretenen los quins defensen la candidatura del Sr. Pons, aleshores se sacrifican los interessos generals de la Comarca a los particulars del propietari de las minas de Serchs Sr. Olano, a los del gerent del tranvia Sr. Bonet que te demanadas 400 pertencencias, a los del Peret Corneta que posseeix unas minas de ciment molt aprop de las del Sr. Olano y fins se sacrifica lo benestar del Pais a las conveniencias del mateix candidat en Lluís G. Pons que té 50000 duros posats a las minas del Sr. Olano”.

“No falteu donchs, honrats comarcans a defensar lo vostre dret en la reunió a la qual se os convida en nom dels interessos generals del Districte. La Comissió. Berga 1 Abril de 1899”.

L’acte propagandístic es va celebrar a Berga, sense escatimar-hi mitjans. Com no podia pas ésser d’altra manera, per *La Verdad* va ésser un èxit totalment reeixit, mentre per *El Tagast*, va ésser un fracàs. En l’Annex 57 aportem les dues versions.

La independència política dels Rosal i el suport dels catalanistes

En els darrers apartats, ha quedat dit que tant Rosal com Pons s'autodefinien políticament com a independents dels partits establerts, ja el seu objectiu no entenem pas que fos el de fer política, més enllà de defensar els seus interessos com industrials; també hem deixat establert que els catalanistes berguedans del Foment Regionalista, agrupats en el moviment catalanista que aplegava La Unió Catalanista, entitat que encara no participava obertament en l'activitat electoral, era format per gent molt diversa, dels carlins als republicans; també hem vist que alguns prohoms locals com Josep Cardona Llohis i Josep Blanxart i Grau, s'havien passat al rosalisme.

De la publicació catalanista. ja n'hem dit que des del primer moment, encara que moderadament, es va posar al costat de Rosal, creiem que a causa de la promesa electoral del ferrocarril per Berga.

No descartem, però, la hipòtesi, de que els redactors de *Lo Pi* intentessin atraure Rosal cap a la causa catalanista. D'ésser certa aquesta hipòtesi, en cas d'haver reeixit, el catalanisme s'hauria estès a tot el domini rosalista, bo i que estava contra el caciquisme del que l'Agustí Rosal era un excel·lent exponent. En qualsevol cas, si aquesta era l'idea cobejada per alguns catalanistes berguedans, hem d'admetre que no va pas reeixir. Ens sembla obvi que ni Rosal ni Pons tenien cap interès en identificar-se políticament amb cap moviment que a Madrid podessin veure com a adversari.

Ens ha fet plantejar aquesta hipòtesi una entrevista concedida pel candidat Antoni Rosal a *La Veu de Catalunya* que, sospitosament, no la reproduïx a la premsa berguedana *Lo Pi*, que sovint en reproduïa articles, sinó *La Verdad* del 14 d'abril. En aquest exemplar del periòdic rosalista podem veure com L'Antoni Rosal es desmarca prudentment, de l'ideari que els catalanistes propugnaven.

La Verdad del dia 14, comença amb un article contra Ramon Pujol, amb els titular "¡A la urnas!"

Seguidament, reproduïx l'entrevista esmentada, on l'Antoni Rosal es manifesta com a independent i no afiliat a cap partit ⁷⁹⁹. Per impressionar als catòlics, que eren majoria, a la secció "Gacetilla", escriuen: "Hemos tenido el gusto de leer las cartas que los Excmos. e Ilmos. Obispos de Vich y Solsona, han escrito a D. Antonio Rosal y Sala, aprobando con frases altamente laudatorias su presentación como candidato católico para este Distrito".

Finalment, i ja de cara al poble menut, *La Verdad* simula el que seria una crida de Pujol:

"CRIDA

*Faig sapigué a lo veinat
ab lo só de una corneta
que s'acosta la brometa
de elegir lo diputat;
Per de promte ja he pescat
sota uns pons de riu avall
un barb que té molt metall
y qu' ns pot treure d'apuros.....
¡Apa donchs! s'oviran duros,
¡tupiners! entrem al ball.
Los del partit del Rosal*

sols buscan lo benestar
y 'l que tenim de mirar
es que vinguin forsas rals.
No som pas tan animals
de volguer que 'l carril puji
y 'l mateix temps s'ens aixugui
la butxaca de calés.
¡Amics meus! Vinguen dinés...
y se las campi qui pugui...
Lo vostre Pare”⁸⁰⁰

El 19 d'abril, *Lo Pi*, s'ocupava de la concentració contra el nou traçat del ferrocarril.

A *Crónica Comarcal*, informen de la concentració del dilluns de Pasqua celebrada a Berga, “una manifestació pública de protesta envers l'idea en mal hora concebuda de la prolongació del Ferro-carril económic, desde Olván pujant riu amunt y deixant de passar per Berga”.

La narració de l'acte és coincident amb la de *La Verdad*, però amb menys detalls; aplegà 2500 persones, i a l'acte i parlaren, Ramon Saborit, industrial, com a representant de Gironella, Josep Picart, com a representant al partit del general García Polavieja, l'advocat Viladomiu i el farmacèutic Cardona com a veïns de Berga. El resum dels parlaments tampoc difereix: la prolongació del ferrocarril vora riu, seria la ruïna de Berga i s'havia de presentar tota la resistència al projecte, “a fi de que sortís derrotat en las proximas elecciones lo candidat Sr. Pons patrocinador de l'idea **funesta**”. És a dir, per assegurar la prosperitat de Berga mitjançant el pas del ferrocarril, calia votar el candidat Antoni Rosal. Com podem veure, d'aquesta manera, els catalanistes de *Lo Pi*, es posicionaven, moderadament en la campanya rosalista⁸⁰¹.

Resultats electorals i incidents

Hem consultat els documents de l'acta de l'escrutini general. En aquestes eleccions, Rosal s'hi degué gastar més diners: per primera vegada s'han imprès els censos electorals, fent-hi constar el nom de l'elector, el domicili, la professió, si és o no és elegible i, finalment, si sap llegir i escriure. En principi, doncs, quedava fora de joc una de les causes que més protestes havia generat. Les protestes, però, no acabarien pas per imprimir una relació de noms i cognoms.

BERGA. Secció 1ª Districte 1. De 468 electors en voten 310: Antoni Rosal Sala, 267 vots; Lluís G. Pons Enrich, 42 vots.

Ramon Buxadé i Joan Felipó presenten una protesta que la mesa no admet, ordenada en cinc punts: 1/ l'alcalde, regidors i alguns dependents municipals han influït personalment als electors del districte perquè votin per Rosal. 2/ que els mateixos dependents municipals han recollit als domicilis dels mateixos electors, les firmes proposades per interventors, amb pressió i coacció per l'emissió lliure del sufragi. 3/ que no s'han repartit de forma legal als interventors les propostes dels càrrecs. 4/ que s'ha permès la votació a alguns electors que, essent interventors, no se'ls ha obligat a que en l'acte de votació romanguessin al local ocupant el seu lloc. 5/ que la mesa d'aquesta secció no l'ha presidit el funcionari que corresponia. L'acta de protesta que signen els esmentats Buxadé i Felipó el 16 d'abril, no és més concreta en els fets que denuncia.

Secció 2ª Districte 1. De 498 electors en voten 372: Rosal, 352 vots; Pons, 18 vots; Ramon Pujol Thomàs, 1 vot i 1 vot en blanc.

Secció única, districte 2: Electors 438, dels que en voten 318: Rosal, 306 vots, Pons, 11 vots i Ramon Pujol Thomàs, 1 vot. En l'acte de l'escrutini general, Ramon Malaret presenta protesta, i Josep Viladomiu fa constar que es reserva el dret de prendre accions de calúnnia contra els interventors.

Aquest resultat, com sempre, són de difícil credibilitat, però en els papers oficials dels escrutinis, no generen més protestes que les ja esmentades.

El 20 d'abril es celebrà el preceptiu escrutini general. Presidí l'acte el M. I. Sr. José Mª Rodríguez Ruiz, el mateix Magistrat que l'Audiència territorial havia enviat pel mateix acte en les darreres eleccions.

Els resultats adjudicats a cada candidat a la resta de pobles del districte, en molts casos, és prou clarificador per sí sol. De cada poble s'anota el nombre de votants, però no el d'electors, si bé cal dir que hem vist emprar les dues denominacions. En qualsevol cas, com ja varem poder veure en les darreres eleccions, "fer quadrar" les sumes, no era precisament una qüestió prioritària pel magistrat Rodríguez Ruiz.

Veurem els resultats d'alguns pobles:

ALPENS: 142 votants, Rosal 64 vots; Pons 78 vots.

AVIÀ: 266 votants, Rosal 249 vots; Pons 17 vots. Acta protestada.

BAGÀ: 174 votants, Rosal, 82 vots; Pons 92 vots.

BORREDÀ: 204 votants, Rosal 120 vots; Pons 84 vots.

BROCÀ: 58 votants, Rosal 7 vots; Pons 54 vots.

CAPOLAT: 56 votants, Rosal 46 vots; Pons 10 vots

CARDONA: secció 1ª districte primer, 247 votants, Rosal 67 vots; Pons 170 vots.

	"	2ª	"	"	146	"	"	35	"	"	111	"
únic	"				375	"	"	128	"	"	237	"

CASSERRES: votants 149, Rosal 69 vots; Pons 80 vots

" 144, " 41 " " 103 " (aquests vots són d'una secció de

Casserres el nom de la qual resulta il·legible en la redacció de l'acta)

CASTELLAR DE N'HUG: 105 votants, Rosal 23 vots; Pons 82 vots.

CASTELLAR DEL RIU: 74 votants, Rosal 15 vots; Pons 49 vots.

CASTELL DE L'ARENÝ: 65 votants, Rosal 33 vots; Pons 32 vots.

ESPUNYOLA: 35 votants, Rosal 25 vots; Pons 50 vots.

FÍGOLS: 59 votants, Rosal 33 vots; Pons 26 vots.

GIRONELLA: districte 1, 233 votants, Rosal 141 vots; Pons 80 vots.

" 2, 113 " " 71 " " 51 "

GISCLARENÝ: 72 votants, Rosal 17 vots; Pons 45 vots.

LA VAEELS (sic): 48 votants, Rosal 37 vots; Pons 11 vots.

QUART: 14 electors, "sin haberse adjudicado ningún voto" a l'acta entregada, però,

"S.S. requirió al individuo de la Junta de aquel pueblo para que exhibiese el acta que había de tener en su poder y exhibida de ella aparece que D. Antonio Rosal obtuvo siete votos y otros siete D. Luis Pons, los que no han sido computados a ninguno de los candidatos por no resultar el acta entregada al Sr. Presidente de la Junta municipal del Censo de la cabeza del distrito electoral".

LA NOU: 49 votants, Rosal 27 vots; Pons 22 vots.

LLUSÀ: 14 votants, Rosal 7 vots; Pons 7 vots.

MONTCLAR: 73 votants, Rosal 18 vots; Pons 55 vots.

MONTMAJOR: 185 votants, Rosal 31 vots; Pons 114 vots.
 OLVÀN: 186 votants, Rosal 176 vots, Pons 18 vots
 PERAFITA: 102 votants, Rosal 71 vots; Pons 41 vots. A l'acta general, immediatament després de l'anotació dels resultats de Perafita, escriu: "*Respecto a la secció anterior de Olván se presentó protesta*" que s'adjunta, però no es transcriu ni es resumeix.

LA POBLA DE LILLET: 140 votants, Rosal 27 vots; Pons 113 vots.
 Secció Les Coromines: 194 electors, Rosal 27 vots, Pons 176 vots.

PRATS DE LLUÇANÉS: dist. Ajunt., 142 votants, Rosal 87 vots; Pons 145 vots.
 " escola, 159 " " 83 " " 76 "

PUIG-GREIG: dist. 2, 97 votants, Rosal 6 vots; Pons 91 vots.
 " 1 287 " " 34 " " 243 "

SAGÀS: 80 votants, Rosal 68 vots; Rosal, 12 vots.
 SALDES: 179 votants, Rosal 30 vots; Pons 149 vots.
 BORREDÀ, Dist. Salselles. 25 votants, Rosal 23 vots; Pons 2 vots.
 SANT AGUSTÍ DE LLUÇANÉS, 39 votants, Rosal 22 vots; Pons 17 vots.
 SANT BOI DE LLUÇANÉS, 98 votants, Rosal 64 vots; Pons 34 vots.
 SANT JAUME FRONTANYÀ, 63 votants, Rosal 39 vots; Pons 24 vots.
 SANT JULIÀ DE CERDANYOLA, 130 votants, Rosal 30 vots; Pons 100 vots.
 SANT MARTÍ DE BAS, 97 votants, Rosal 5 vots; Pons 42 vots.
 SANTA MARIA DE MARLÉS, 88 votants, Rosal 33 vots; Pons 45 vots.
 CERCs (Serchs), 124 votants, Rosal 46 vots; Pons 78 vots.
 SORA, 127 votants, Rosal 123 vots; Pons 4 vots.
 VALLCEBRE, 121 votants, Rosal 82 vots; Pons 83 vots
 VALLDÀN, 58 votants, Rosal 39 vots; Pons 9 vots.
 VILADA DE GUARDIOLANS, 167 votants, Rosal 151 vots; Pons 16 vots.

Acabats d'inscriure els resultats de Vilada, el redactor de l'acta, que ha anat deteriorant la grafia de lletra i números, cal pensar que esgotat, escriu: "por fin abierta el acta de Viver resulta votaron ciento diez y siete electores abiendo (sic) obtenido ciento a los votos de D. Antonio Rosal Sala y quince D. Luis Pons".

Finalment, s'adjudiquen a Rosal **3719** vots i a Pons **3181**, Antoni Rosal i Sala és proclamat Diputat a Corts pel Magistrat que presidia l'escrutini general. En els pobles més petits, els secretaris municipals havien fet la seva "feina". Ben segur.

Els incidents i les conseqüències del triomf de Rosal

El dia 21 d'abril, *La Verdad* publicava a primera plana, vorejada amb una ampla orla, la seva felicitació a l'Antoni Rosal, candidat triomfant.

Sota el titular "*Elecciones*", escriuen que el Districte ha donat el triomf als germans Antoni i Agustí Rosal. —els dos germans, així de transparent—. Escriuen: "Si quisiéramos aquí detallar los maquiavélicos planes y argucias de que se han valido los adversarios de los señores Rosal, para restarles adeptos, y conseguir votos a favor del señor Pons, escribiríamos infinidad de cuartillas cansando inútilmente la atención de nuestros lectores, y por ello nos limitaremos a hacer notar el contraste, de que mientras el Sr. Olano convocaba y celebraba reuniones con los párrocos de Fígols, Vallcebre, San Salvador de la Badella y otros para hacer simpática la candidatura del Sr. Pons y recomendarla a los electores, valiéndose de los argumentos que puede suponerse; don Casimiro Blanxart, se entretenía escribiendo correspondencias al

diario republicano de Barcelona “*La Publicidad*” haciendo propaganda en nombre de la *libertad* a favor del mismísimo Sr. Pons”.

Publiquen els resultats per pobles: **3726** per Rosal i **3188** per Pons. No coincideixen exactament amb els resultats oficials, (Rosal 3719-Pons 3181) però la diferència és irrellevant.

Com acabem de veure, els rosalistes ja acusen a l’Olano d’haver coaccionat als rectors i d’haver comprat vots; ara, amb Rosal ja diputat electe i amb Sagalés, encara alcalde de Berga, es disposaven a passar comptes al de Fígols pel transport del carbó per dintre la ciutat, una vella polèmica. Sota el titular “*Un deber del Ayuntamiento*”, escriuen: “*Ya es hora, señor Alcalde, de que se fije la atención sobre los perjuicios que el señor de Olano está ocasionando al municipio de Berga. No aconsejamos la venganza contra nadie, pero sí la defensa de nuestros intereses.*

*Recuérdese que el señor de Olano, después de servirse desde hace años, de una carretera construida y sostenida con dinero de los contribuyentes bergadanes, ocasionando un gasto de cuatro o cinco duros diarios y de tener constantemente obstruido, sucio y constituido en blasfemadero, el paso de **Collet** de Santa Magdalena; ha echado el reto a Berga en la cuestión del tranvía y de las elecciones.*

Este reto han sabido aceptarlo los bergadanes, venciendo en las elecciones, como vencerán en la cuestión de la prolongación del tranvía.

Ahora corresponde al Ayuntamiento, acabar con las consideraciones que se han venido teniendo al señor Olano.

Comprendemos pues que es un deber de nuestra Corporación municipal procurar la supresión del cargadero de carbón del Collet de Santa Magdalena, para que se mantenga limpio y expédito dicho paso, y que se limite la carga de los carros a la que pueda soportar el firme de la carretera, interin se tramita la aprobación de tarifas de transporte, que al parecer ya se ha acordado solicitar.

Esto lo creemos justo y un deber del Ayuntamiento”. Es reiniciava novament un conflicte ja fallit en el mateix Ajuntament Sagalés.

Mentre, la celebració popular organitzada per celebrar el triomf de Rosal va ésser sonada; tal vegada per assegurar-se la participació popular, àdhuc van fer un “simulacre” de Patum⁸⁰².

Les impugnacions

El 30 d’abril, Ramon Pujol feia el seu balanç de les eleccions a *El Tagast*, sota el titular “*Las elecciones para diputado a Cortes en el Distrito de Berga*”. El dia 20, escriu, es va celebrar l’escrutini general en el qual el Magistrat José Mª Rodríguez va proclamar diputat a l’Antoni Rosal, amb una majoria de 538 vots. Total, 3.726 vots per Rosal contra 3.188 que n’obtingué Lluís Pons.

Aquest extens article és un balanç interessant de la participació de clergues a favor de Rosal. Per Pujol, aquesta proclamació és indiscutible. Però també, “es *indiscutible* de toda *indiscutibilidad*”, que la proclamació s’ha fet sota el concepte d’haver presentat Rosal un major nombre de vots, bo i que acompanyats d’abusos sens nombre, tupinades i infraccions electorals que van motivar la presentació de fonamentades i greus protestes que constitueixen “*capitales vicios de nulidad de la elección en las respectivas secciones electorales*”.

Els “*buenos administradores*”, no han pas regatejat cap medi per fer vencedor al seu candidat, “desde la abusiva y calificación de herejes, excomulgados y masones en mala hora atribuida, hasta la prodigalidad del vil metal y tentador billete fiduciario, no se han regateado los recursos de mala fé para defender la candidatura que equivocadamente blasona del genuino y potente apoyo del país.

Y desde las promesas, dádivas, coacciones, amaños y ardidés muy gastados y repugnantes, hasta las amenazas, empapelamientos y pucherazos o *tupinadas*; de todo hay en la *viña del Señor*, o sea en las secciones electorales, en cuanto hayan podido mangonear el manubrio en las mesas los adversarios de la candidatura de D. Luis G. Pons Enrich”.

Seguidament, el periòdic de Pujol fa història electoral, començant per ocupar-se dels “*Preliminares de la elección*”. Pel que fa a aquests, escriu: “Hállase el distrito electoral de Berga hastiado hasta lo *summum* de las contiendas electorales a causa de sostener luctuosos recuerdos en luchas anteriores, desde amenazas y procesamientos inesperados, como de haberse derramado en los umbrales de los colegios, sangre de ciudadanos en período del libre ejercicio de uno de los más sagrados, indiscutibles e inalienables derechos individuales, como es la libérrima emisión del sufragio”.

A les tres darreres eleccions s'ha presentat Antoni Rosal; a les primeres de les quals va ésser derrotat per Marín; a les penúltimes, l’“excelente caudillo”, Marín, no es va poder presentar per raons polítiques, que no concreten, i va ésser substituït pel “novell adepte”, Sr. Gibert que va ésser substituït per l’acabalat industrial Joan Ferrer-Vidal i Soler, que va derrotar a Rosal; aquest, no va acceptar el resultat que li havia estat advers i va endegar una cinquantena de causes criminals que van incriminar uns 120 processats de tot en districte, que detallen poble a poble.

El periòdic pujolista, en el mateix article s’ocupa de les *Patentes de impiedad*, que els partidaris de Rosal, els bons, van atribuir als seus adversaris, els dolents. “Los casos que se habrán dado de que algún individuo, con traje talar, haya ido a la conquista de votos, bajo el concepto de inclinar los ánimos de electores timoratos, en el sentido de derrotar un candidato de la *impiedad*, demuestran la escrupulosidad, poco cristiana, tanto por faltar abiertamente a su misión evangélica, como así también en incurrir en grave falta”.

(...) “No dudamos que, entre los emisarios de Rosal, habrá personas de indiscutibles cualidades morales, pero no les faltan variedades discutibles, sin embargo de los *obispos* de levita y los llamados curas de *misa y olla*”.

Pujol admet, però, que no són pas tots iguals i per aquest motiu, fa una crida per deixar d’intoxicar i clarificar les posicions: “Tampoco pretendemos sentar plaza de santos ni de santurrones, pero reconocemos en los adversarios de la candidatura Rosal, condiciones y ejemplos de catolicismo puro, sin amaños, distingos, ni mistificaciones de clase alguna.

Esto no obstante, como ardid electoral, se cacarea, pregona y adjudica la *impiedad*”.

(...) “Busquen e indaguen estos inquisidores de *nuevo cuño* adonde se hallan en el distrito de Berga los impíos, los protestantes, espiritistas, libre-pensadores, ateos, escépticos y otros propagadores de la libre conciencia, tanto por trabajos de propaganda, como por actos de culto interior o exterior” (...) “Si no los determinan, ni los puntualizan, callen de una vez para siempre las bocas blasfemas, puesto que es más que blasfemia no tener el amor al prójimo; faltar a la verdad a sabiendas; dirigir falsas imputaciones a creyentes que no han dado lugar a reprensión justificada y correcta.

Y si a la vez, estos volterianos recursos tienden, como a ardides electorales a hacer propaganda a favor de determinado candidato, en menoscabo de otro tan dignísimo como el primero, cesen también en sus pecadoras tareas tales católicos o religiosos, de conducta no muy justificada, de hacer servir la Sacrosanta Religión del Crucificado de palanca o baluarte de elementos electorales, cuando las partes contendientes no dan lugar a ello”.

(...) “Esta conducta en vez de favorecer la religión, la perjudica hondamente. Y así como hemos visto en las elecciones de este distrito, con inclusión de las últimas, concurrir a los comicios a emitir su sufragio, algunos sacerdotes, ejercitando el derecho de ciudadanos, y alguno de ellos ante la mesa electoral, no solo ha utilizado este derecho, sinó que ha llegado al extremo de deplorar que no tuviera **cuatro mil votos** para aplicarlos a cierto candidato; probablemente para recibir *limosnas* de a duro si se las dan, no solo no lo censuramos, sinó que respetamos piadosamente los desahogos del ciudadano que, aunque vista traje de clérigo, da a conocer dentro los derechos individuales, cuanto siente y palpita en el corazón el mismo ciudadano despojado de la superior misión de Ministro del Señor”.

Denunciat el clergat rosalista, Pujol presenta les credencials catòliques de Pons, prou conegudes, per neutralitzar als rosalistes: “(...) Y estas demostraciones son menos justificadas, cuando el mismo candidato, Sr. Pons Enrich, por sus rasgos de piedad y catolicismo, indiscutibles, se ha granjeado las más vivas y afectuosas muestras de cariño y respeto por todas las lumbreras del episcopado español; único competente para apreciar las recomendables cualidades de la grey, sin embargo de los pujos de la comunión de los *obispos de levita y curas de misa y olla*”.

En el mateix article, Pujol dedica un apartat a ocupar-se de la *Masoneria nebulosa*, on en defensa pròpia escriu: “A la vez de que es un *mito* puro o un verdadero *engendro electoral*, haber imputado a los adversarios de la candidatura del señor Rosal la patente de *impíos*, no lo es menos la malhadada calificación a los mismos de *masones* o *franc-masones* y entre ellos al director propietario de esta modesta publicación”. No ha de venir de nou: quan Marin es va veure precisat a sortir de la tutela de Rosal, ja va ésser acusat de pertànyer a la maçoneria. Ara, els mateixos, recorren a la mateixa calumnia. Pel que fa a ell mateix, Pujol escriu que “no es, ni ha sido nunca *masón*, ni *franc-masón*, ni *hermano*, ni *grado*, ni debe sujeción ni homenaje a ningún *Oriente grande*, ni *pequeño*, ni mucho menos a *ídolos* de asambleas, ni sociedades públicas, ni secretas que pudieran exhibir sus cargos de independencia y dignidad dentro de los sentimientos religiosos que inspiren sus actos que tampoco deben ser *confesados a legos* de rincón.

Cuanto en otro sentido se hubiese intentado cacarear por ruines y malévolos intencionados, tienen nuestra contestación clara y categórica.

Y aun cuando en este país, dudamos existan sociedades secretas, ni antros oscuros, ni asambleas de conjurados, ni *tenidas*, ni otros centros de *iniciación*, no obstante, no falta haber conocido algunos admitidos a la *luz*, admiradores de los *espíritus* y otras creencias libres que nos guardaríamos muy bien de afirmar que estén próximos a nuestros amigos por cuanto no titubean en asegurar que son o pueden ser verdaderos emisarios electorales del señor Rosal”.

Feta aquesta denuncia i defensa, Pujol clou el seu article: “Hé aquí, pues, embocetado el cuadro y si se pretende dar nueva pincelada, venga bajo firma y de frente y se pararan los golpes de efecto, en forma debida.

En caso contrario vuelvan el *Dios Coco* al chiquero esos *católicos de hojadelata*; maligna carcoma de la verdadera religión del Crucificado; farsantes hipócritas, que, cual sectarios del *fariseísmo*, al suponer hallarse afectos al rigor y austeridad infringen

abiertamente en la vida real todos los preceptos divinos y humanos hasta el extremo de faltar a la verdad y al amor al prójimo”⁸⁰³.

Diversos exemplars d'*El Tagast* detallen els fraus comesos pels rosalistes a diversos pobles del Districte. No els detallarem per no ésser reincidents, ja que sempre són els mateixos.

Per replicar les acusacions de frau efectuades per Pujol, *La Verdad* es limita a escriure que l'acta s'ha presentat completament neta, solament, diuen, Ramon Malaret ha presentat impugnacions pels pobles d'Avià, Berga, Vilada i Viver. Segons el mateix Malaret reconeix, acusa el periòdic, aquestes impugnacions havien estat redactades quinze dies abans, per R. Pujol, i segons es diu, contra la voluntat del Sr. Pons⁸⁰⁴. Aquesta vegada, l'estratègia de l'Agustí Rosal havia triomfat i el seu germà Antoni havia triomfat. A les Corts ocupava l'escó del districte de Berga.

Josep Cardona Llohis, nomenat alcalde de Berga

L'alcaldia de Feliu Sagalés arribava al seu termini i el primer de juliol seria nomenat per substituir-lo el farmacèutic i industrial Josep Cardona del que ja hem parlat extensament.

A darrers de maig els rosalistes ja preparaven el terreny: el canalista i catalanista Cardona ja havia passat a la seva facció, probablement per pragmatisme. Sense el suport de Rosal, Cardona difícilment hauria arribat a l'alcaldia: industrial i farmacèutic de prestigi, era popular i respectat, però eren contraris viscerals, com ja hem vist, amb Ramon Pujol i Thomàs, per afers de negocis privats, i aquest era un mal enemic. Més encara, dos amplis sectors de la població, no necessàriament coincidents, el podien percebre com a un "traïdor", si l'idea es venia adequadament: els carlins integristes, molt nombrosos, no podien acceptar la seva moderació i el seu pas al catalanisme; molta pobra gent que havia perdut els estalvis en l'obra del Canal Industrial, intoxicada en l'idea de què aquella utòpica obra havia fracassat per culpa de Rosal, ben intencionada i poc informada, difícilment podia acceptar que Cardona, un dels líders de la mateixa, s'hagués "passat" a l'etern enemic.

La Verdad del 20 de maig s'adreçava *Al futuro Ayuntamiento* en termes triomfalistes i optant per Cardona: "... Hoy que tenemos un Diputado a Cortes no político; amante de la comarca bergadana, sin supeditación a caciquismo alguno, y que por consiguiente el futuro alcalde (si cierto resulta lo que se dice, de recaer tal nombramiento en la persona de don José Cardona) asimismo no político, con inteligencia suma para sobrellevar su espinoso cargo; de actividad y honradez acrisoladas, y condecorador por su vasta ilustración de las necesidades que incumben a toda población, ciudad o cabeza de partido podría con el apoyo del representante en Cortes y de sus dignos compañeros de consistorio como antes hemos dicho, un cambio radical en sentido progresivo hacia ésta localidad, que no solo ha de redundar en beneficio del vecindario todo, si que además ha de ser bien visto por quienes nada les ataña, y si solamente admiran y aprueban, lo que redundará en interés del bien general, siendo además ello, el orgullo de los que llevan a cabo la obra.

Ellos más que nosotros saben lo que hace falta para llevar lo apetecido a debido efecto, limitándonos nosotros tan solamente a señalar como primeras necesidades que urgen llevar a la práctica, el que la Corporación esté debidamente auxiliada de personal idóneo, dispuesto a resolver con facilidad y sin demora, cuantos asuntos puedan presentarse en sus diversos ramos municipales.

Otra cosa que así mismo reclama la atención, es la “beneficencia” o manera de **hacer el bien**; lo que equivale a decir, que, la riqueza debe ayudar a la miseria, y dulcificar las penas del que sufre, extremo o particular este, que el ayuntamiento debe tener muy en cuenta, a fin de que los pobres de solemnidad, se hallen debidamente asistidos, y no descuidar, como una de las causas principales”.

També interessa la sanitat i el control dels aliments, l'empedrat dels carrers i els camins veïnals; la carretera de Queralt, la canalització de la Font Negra, la neteja dels carrers, l'enllumenat elèctric, un local decorós pel Jutjat, un passeig a la font del Lladó, crear un cos de bombers, uniformar els municipals de dia i de nit, etc.

A la vegada, recordant que el seu nou enemic ha esdevingut l'Olano, comencen una campanya contra el mal funcionament del ferrocarril de Manresa a Berga: avaries, retards, etc., problemes en part deguts, a la mala qualitat del carbó que utilitzen, que òbviament, és el carbó de les mines de l'Olano:

“Si aviat no ‘s determinan
a gastar carbons millors
sols será pagar sinistres,
s’hauràn de vendre las vías
las máquinas y ‘ls vagons”⁸⁰⁵.

L'opció de Rosal i els seus per situar a Cardona a l'alcaldia era meridiana. Començava una nova lluita política local.

El dia primer de juliol del 1899, Cardona, secretari de la “Sociedad Canal Industrial de Berga, era nomenat alcalde de la ciutat. Com a alcalde, presidiria el setembre d'aquell mateix any, la solemne benedicció del canal arribat a Berga.

Els catalanistes berguedans varen interpretar el nomenament de Cardona com a un triomf propi. *El Tagast*, també va aparentar que celebrava moderadament el nomenament de Cardona.

Més, però, que de triomf del catalanisme, caldria parlar d'un nou triomf del rosalisme. La celebració del triomf electoral de Rosal al santuari de Queralt, ho posa en evidència. Annex nº58.

Amb Cardona a l'alcaldia, els germans Rosal continuen dominant la vida econòmica, política i social de Berga. Com a fet anecdòtic, direm que en les festes de la benedicció del Canal Industrial, els germans Rosal van tenir-hi un paper rellevant. *La Verdad*, que va dedicar quatre planes a informar de les celebracions, escriu que el Governador i el president de la Diputació van arribar a Berga amb l'auto de Rosal. El governador i el diputat Pelfort es van hostatjar a la torre dels Rosal i el president de la Diputació, a la torre d'estiueig, Vila-Ramona, del fabricant de Terrassa, Sr. Alorda, catalanista i proper a Rosal⁸⁰⁶.

Capítol 12

Les eleccions legislatives de 1901. Rosal – Pons Enrich

El context polític i social

Hem acabat el capítol anterior fent referència al domini que els Rosal exercien sobre la ciutat de Berga, bo i que una visió superficial sobre el context polític i social d'aquells anys indueix a fer creure que el protagonisme el tingueren els catalanistes. Aquest error, al nostre parer el genera una interpretació limitada al Certamen Literari del juny del 1901, presidit per Verdaguer. El Foment Regionalista va tenir l'idea de convocar un Certamen Literari o Jocs Florals a la que se sumaren totes les entitats de la localitat i l'Ajuntament la va fer seva. Aquest Certamen es va celebrar el 24 de juliol del 1901, presidit per mossèn Cinto Verdaguer⁸⁰⁷. Quan es va celebrar, Cardona, que l'havia convocat, ja havia estat suspès temporalment del càrrec.

Creiem que aquest acte literari, cal veure'l com un fet aïllat i de poca repercussió posterior, contra el que s'ha escrit sovint, bo i que resultés literàriament reeixit, però en cap cas suposa l'arrelament consistent del catalanisme a Berga. No aprofundirem directament en el tema perquè ens allunyaria del nostre objectiu.

Al nostre parer, el context polític i social de les eleccions del 1901, cal situar-lo en el desengany dels catalanistes en adonar-se, alguns d'ells, que havien estat enganyats i utilitzats pels Rosal en les eleccions legislatives del 1899. En tocar de peus a terra, va haver-hi divisions. Alhora, per primera vegada va aparèixer un anticatalanisme militant que perduraria en tots els anys restants de la Restauració.

Els carlins, majoritàriament aplegats a l'entorn del rosalisme, es van veure afectats per l'intent d'insurrecció armada del 1900, que també els va dur a la divisió. Tot plegat, va portar a una situació molt confusa, que a nivell electoral donava peu a sorprenents aliances amb les banderes de Rosal i Pons que escenificaven una divisió política que creiem que no era tal. En definitiva els Rosal i els Pons, els autèntics cacics, eren dos industrials cotoners que compartien interessos econòmics.

Amb aquestes eleccions legislatives en què fou diputat Pons Enrich, succeint a Rosal, es seguia la línia del tornisme entre els dos fabricants que duraria fins a les eleccions legislatives de Solidaritat Catalana del 1907.

Els catalanistes després del triomf de Rosal

Els catalanistes berguedans es disposaven a entrar al segle XX amb eufòria. El 20 de desembre del 1899, celebraven el primer aniversari del seu periòdic, *Lo Pi de las Tres Branques*, fent una reafirmació de fe en l'ampli ideari que presentava la Unió Catalanista⁸⁰⁸.

El dia 5 de gener del 1900, *Lo Pi de la Tres Branques*, estrenava una nova capçalera amb un magnífic dibuix d'Apel·les Mestres. En aquest primer exemplar del nou segle, informava que el dia 31 de desembre es va renovar la Junta del Foment Regionalista, en el càrrecs de president i secretari. En votació secreta, foren elegits Antoni Puig i Puig com a president. Puig era conegut pel renom de "*Terrisser*", ja que aquesta era la

seva activitat, que exercia amb notables qualitats artístiques. Pocs anys després, Antoni Puig, representant l'esquerra catalanista, seria alcalde de Berga, molt considerat per les seves obres d'urbanisme; l'industrial pintor, Grau Boixader Sabata, fou elegit secretari. La Junta pel bienni 1900-1902, quedava, doncs formada, per Antoni Puig, president; Josep Cardona, vicepresident; Manuel Pla, tresorer; Antoni Comellas, bibliotecari; Grau Boixader, secretari ⁸⁰⁹. Com podem veure Cardona i Pla continuaven a la Junta del Foment Regionalista, elegida, com ja hem dit en votació secreta. Els fets immediatament posteriors fan pensar que possiblement en aquesta elecció sorgiren tensions, ja que d'altra manera, previsiblement hauria estat elegit l'alcalde Cardona, president de l'entitat catalanista. Ben aviat, però, deixaria de pertànyer al Foment Regionalista.

Un acte de propaganda catalanista a Berga el gener del 1900

Una de les activitats en que més esforços va esmerçar la Unió Catalanista, a banda inspirar nombroses publicacions per tot Catalunya, com *Lo Pi* al Berguedà, va ésser el fer actes o mítings de propaganda arreu del país. En aquests actes hi participaven membres rellevants de l'entitat i servien per aplegar partidaris de poblacions properes a la que es celebrava l'acte. Un d'aquests actes, es va celebrar a Berga la diada de Reis del 1900 i va ésser especialment rellevant pels personatges que hi van participar.

El dia 10 de gener, *La Renaixensa* en publicava la crònica i el dia 20, *Lo Pi* la reproduïa sota el titular "*La propaganda catalanista a Berga*". A causa d'una nevada no es poder celebrar a l'aire lliure i l'acte es va desenvolupar al local del Foment Regionalista.

El vicepresident de l'entitat i a la vegada alcalde de Berga, Josep Cardona, va obrir l'acte, per saludar als companys de causa desplaçats de Barcelona, Vilasar i Sallent que eren al local. Seguidament, parlà Josep Mª Roca, orador habitual ens aquests actes, que va aprofundir en la doctrina de les Bases de Manresa. Seguí el parlament de Joan J. Permanyer que, diuen, parlà a instàncies de la concurrència.

El jurista Permanyer digué que, com ja havia avançat J. Mª Roca, no havien vingut per a fer un acte purament polític, sinó per assistir a la Fira dels Reis que es celebrava a Montclar, ja que estudiant i coneixent els costums de la terra, també es feia catalanisme i aprofitaven l'avinentsa per estrènyer els llaços d'intimitat amb els companys de causa de Berga i justament aquell matí, trobant-se en aquella fira, on s'havien aplegat més de sis mil persones, no solament dels pobles veïns, sinó de llocs molt apartats de Catalunya i observant la tranquil·litat i quietud amb que manifestaven la seva satisfacció, realitzaven transaccions i contractes propis de semblant acte, que tant contrasta amb la manera tumultuosa en que es celebren actes similars en moltes altres comarques d'Espanya, no havia pogut deixar de fixar la seva atenció en les grans diferències que separen uns pobles d'altres.

Aquestes diferències, digué Permanyer, reclamen una legislació diferent, acomodada a la seva manera de ser. Així, doncs, a Catalunya es necessita una legislació expansiva, no solament en el camp de la política, sinó també en el dret civil, puig el poble els individus del qual tenen el seny suficient per conèixer els seus interessos, per comptes de lleis estretes que regulin els seus actes, poden gaudir de molta llibertat per constituir la família, per disposar dels seus béns en actes d'última voluntat i per establir tota mena de contractes. Jo no sé, continuà, si aquests pobles han estat creats per viure junts o separats, però sí sé que, separats o junts, cada un d'ells ha d'organitzar-se, constituir-se i establir la seva legislació, tant en el que fa referència al

dret públic com en el que fa referència al dret privat, que a semblant efecte necessita d'una complerta autonomia política. L'autonomia administrativa, afegí, per si sola és de tot punt il·lusòria, perquè en els diversos rams de l'administració, que analitzà detingudament, si no es té el poder suficient per legislar-hi, solament s'hi obra per delegació del poder central.

Permanyer es preguntà, com ha de obtenir-se aquesta autonomia?; ha de venir de mica en mica?. Això és senzillament un somni, es respongué. Afegí que l'autonomia que ha de tenir per base el reconeixement del dret que té Catalunya a governar-se, ha d'obtenir-se tota a la vegada, perquè aquest dret no pot existir i deixar d'existir alhora. Quan aquest dret sigui reconegut, serà quan Catalunya, en ús de la seva autonomia, de mica en mica i segons ho permetin les circumstàncies, podrà reorganitzar-se.

Quan serà això?, es preguntà al final del seu parlament; serà quan nosaltres vulguem, quan sortim d'aquesta mena d'apocament que mata totes les nostres iniciatives, es respongué. I afegí que, fins a tal punt se'ns ha pertorbat i conculcat la noció del que som durant aquests segles que hem viscut immersos en una situació excepcional i precària, que fins ens sembla, si no impossible, almenys estrany, que a Catalunya l'administració pugui ser catalana.

Doncs bé, -cloïa Permanyer- penetrem-nos de tota l'extensió del nostre Dret, persuadim-nos del que som i del que podem, tinguem tots l'íntima convicció de que tenim dret a l'autonomia i no oblidarem l'autonomia.

Tancà l'acte el president del Foment, Antoni Puig.

El dia abans, la comitiva catalanista havia fet nit a Montclar on es celebrava la popular Fira dels Reis, amb menys assistència de la que va dir Permanyer, que es va atribuir al fred d'aquell any, segons crònica de l'època. Amb Permanyer hi assistien, Josep Mª Roca, Lluís Noguera, i Josep Galard, de Barcelona; els senyors Soler i Torruella, de Sallent, "catalanistes de cor de roure i no de *doublé* com molts que avui s'estilen que volen fer del sagrat amor a la pàtria matèria de comerç, com els saions mercadejaren amb la túnica de Cristo" ⁸¹⁰. Afegirem, que amb aquest grup de Barcelona també hi anava l'insigne Àngel Guimerà que realitzava la seva primera visita al Berguedà ⁸¹¹.

Lo Pi continuaria en la seva tasca d'adoctrinament catalanista. El primer de febrer, presentarà un "*Programa ample*" per l'organització a Catalunya del moviment catalanista. Exposa dos objectius: L'immediat, és aconseguir la complerta autonomia. El "mediat" és l'organització de Catalunya dins aquesta autonomia. Escriuen: "No hi ha cap dubte que els catalans que desitgin el primer, siguin de l'escola filosòfica, política o social que es vulgui, des dels que pertanyen a les que's diuen més avançades fins als que formen part de les anomenades reaccionaries, des dels republicans federals fins als carlins i integristes, caben tots dins el catalanisme durant aquest primer període de la seva missió històrica, amb la única condició d'anteposar aquest objectiu a tots els demés, guardant les seves aspiracions referents a la forma del poder central espanyol per l'hora oportuna, que ha de ser quan lograda la seva autonomia pugui tenir Catalunya en dit poder central la verdadera representació i influència que avui no té" Aquest programa, diuen, no és una Constitució catalana, no és més que les bases d'aquesta Constitució. A l'arribar el moment de portar-les a la pràctica convertides en lleis, hauran d'interpretar-se segons criteri de la majoria dels catalans. Afirmen, que mai els catalanistes han pretès governar Catalunya: Catalunya ha de ser governada per tots els catalans.

Continuen dient, que les forces de Catalunya es dividiran en diversos partits representant les diverses tendències per organitzar-la de manera convenient al seu progrés i benestar.

L'articulista clou amb una crida: "Tots els catalans honrats que desitgin la llibertat de la seva Pàtria, poden trobar perfectament el seu lloc dins el catalanisme militant (...) els únics que no hi caben són els catalans borts que coneixent-los, no volen complir els deures que tantes raons històriques, polítiques i socials ens imposen a tots els fills de Catalunya, i els que per procediments que no són acceptats per les Assemblees catalanistes i en companyia de falsificadors d'eleccions volen anar, més que a aconseguir la implantació d'algun dels nostres principis, a la satisfacció de personals concupiscències" ⁸¹².

La quinzena següent, *Lo Pi* afirmava que els radicals mai anirien de bracet amb els "evolutius" ⁸¹³.

Com podem veure, al Berguedà arribava també alguna espurna del catalanisme conservador que a Barcelona discutia per definir el catalanisme, insistint que en el programa de La Unió Catalanista, almenys en aquell moment, hi podien tenir cabuda, tant els radicals com els evolucionistes. Mantenint aquesta ambigüitat el Foment Regionalista, que aplegava socis de diverses tendències, evitava divisions, que ben aviat es produïrien per polèmiques locals i els inevitables personalismes.

Dos conflictes: ferrocarril i carreteres.

Dues polèmiques generaren conflictes que en els dos casos tingueren conseqüències. Durant la darrera campanya per les legislatives, els Rosal havien promès públicament que el ferrocarril passaria per Berga i, ara, caldria veure com evolucionaria aquesta promesa electoral. Els seus adversaris, es podien limitar a animar a qui havia fet la promesa a complir el seu compromís ferroviari per posar el rosalisme en evidència.

Per altra banda, els Rosal, ara cacics absoluts, van continuar la seva política d'ocupació de camins públics per ús privat, amb el vist i plau de l'alcalde Cardona, i amb aquesta actitud, entre altres, perjudicaven directament els interessos de la família Pujol i dels qui ell representava, com veurem de seguida.

El Ferrocarril dels Rosal.

Amb l'Antoni Rosal ja diputat, es va encarregar el projecte d'un ferrocarril alternatiu a l'enginyer Volart, quan havia treballat per la companyia del *Ferrocarril Econòmic Manresa-Berga*, amb el suport del Consistori berguedà. El projecte que aquest enginyer va presentar desviava el ferrocarril a Sant Marc de Gironella i per Obiols i Graugés, arribava a Berga per La Vallan. De Berga anava cap a Cercs per Pedret i la línia havia d'acabar a Bagà. El projecte, d'haver-se realitzat, era absolutament favorable als interessos dels Rosal: deixava el ramal ja construït que anava de Gironella a la seva colònia tèxtil i el nou projecte passava per la seva colònia agrària de Graugés i pel Molí del Castell, d'Avià, on tenien la seva farinera.

La nova del projecte Rosal degué caure com una bomba a l'Alt Llobregat on ja es veïen el ferrocarril segur, car Rosal era agosarat, influent i home d'iniciatives i havia promès que en última instància, la nova via la construiria ell mateix. Malgrat que la premsa pujolista digués que tot això era una estratègia electoral, la realitat del ferrocarril devia crear dubtes i generar il·lusions.

Rosal va presentar el seu projecte a Madrid i l'Ajuntament de Berga va fer diferents gestions i reclamacions al·legant que no s'havia complert la primera concessió, es a dir la de fer passar el ferrocarril per Berga. Plano i entitats tant influents com el Foment del Treball Nacional i la Diputació de Barcelona, també pressionaren per la línia de Guardiola, seguint el Llobregat, ja que la nova proposta, encaria el pressupost i endarreriria l'execució de l'obra a curt termini. Però a l'incrementar l'extensió del nou traçat, de realitzar-se, també seria definitivament més costós.

Ja el febrer de l'any 1900, Josep Ferrer-Vidal, home fort del Foment del Treball va reclamar que es possés en discussió el projecte seguint el Llobregat i va topar amb l'Antoni Rosal que volia endarrerir la discussió per presentar el seu projecte alternatiu, el de Volart, fet a corre-cuita, amb ple suport de l'Ajuntament de Berga que havia donat a l'alcalde Cardona plens poders per actuar en aquesta matèria. (aportarem els documents en Annex)

El cost del carbó des de l'Alt Berguedà era extraordinàriament elevat. Segons *El Tagast*⁸¹⁴, el transport de mercaderies des de La Pobla de Lillet a Berga era tan car com des de Barcelona a Saragossa, i des de Bagà a Berga, ho era tan com des de Bordeus a Londres. En els costos del transport i en la riquesa de l'Alt Llobregat, que per manca d'aquest no es podia explotar, es va basar la carta que els municipis de l'Alt Berguedà van adreçar al Congrés dels Diputats el primer de febrer.

Aquesta carta té molts punts d'interès. Pateix del cost del transport, del qual ja hem avançat alguna dada comparativa, i diu que de Castellar de N'Hug a Berga, uns 40 quilòmetres, el transport d'una tona val 70 pts., "de modo que casi requiere el transporte de tan corto trayecto, el coste que devenga desde Zaragoza a Málaga, utilizando la tarifa especial ferroviaria atravesando casi todo el centro de España".

En la mateixa carta es remarca que la sol·licitud d'aquesta concessió es demana amb independència de cap subvenció per part de l'Estat i amb l'objectiu d'explotar la riquesa improductiva de més de 20 pobles, sobretot la forestal i la dels inescotables jaciments de carbó.

Fets aquests preliminars, la carta analitza la prolongació del ferrocarril del projecte fins a Guardiola. Aquesta prolongació, des d'Olvan a Guardiola, segons l'esmentada carta adreçada al Congrés, és d'uns 20 quilòmetres, mentre que el projecte Gironella-Berga es valorat d'aquesta manera: Gironella dista de Berga uns 10 quilòmetres, que incrementats amb els quatre que caldrien per guanyar la rasant fins a l'altura de Berga, ja serien 14 quilòmetres més. A aquests encara s'hi haurien d'afegir quatre quilòmetres més per retornar la via fèrria al llit del Llobregat per Pedret. Un total de 18 quilòmetres als quals s'haurien de sumar els 14 que continuarien faltant fins a Guardiola. El recorregut no baixaria de 32 quilòmetres, és a dir, 12 quilòmetres més que seguint el llit del riu Llobregat des d'Olvan, on ja hi havia unes 750.000 pts de feina feta i les indemnitzacions per terrenys ocupats pagades. D'altra banda, segons aquesta carta, l'increment de tracció en el cost per tonatge no es podia menystenir.

El 22 de febrer de l'any 1900, el diputat Puig i Saladrigas, en nom del Foment del Treball Nacional de Barcelona, va demanar al Congrés dels Diputats que es debatés el projecte del ferrocarril Olvan- Guardiola, "que tiene suma importancia para Cataluña, toda vez que se dirige a las cuencas carboníferas de Berga, y por lo mismo vendrá a aumentar, con la explotación de este ferrocarril, el combustible en el mercado de Barcelona, tributario hoy de los carbones ingleses, cuyos carbones en el año último han adquirido elevados precios, con lo cual ha aumentado el coste de todas las industrias catalanas".

Puig i Saladrigas també va argumentar que aquesta obra ocuparia molts obrers; que una vegada acabada, aquests podrien treballar a les mines i que el projecte ja l'havia aprovat el Senat i el Ministeri de Foment.

El Vicepresident del Congrés, García Alix, que presidia la sessió, va dir que la Diputació de Barcelona també havia demanat que el projecte es discutís de seguida. Rosal s'hi va oposar sense èxit perquè el tema de la discussió estava a l'ordre del dia i, per tant, no es podia passar per alt. El diputat republicà per Barcelona Joan Sol i Ortega que fins que es va oposar al moviment de Solidaritat Catalana gaudia d'un gran prestigi, també va recolzar la petició de Puig i Saladrigas per la importància d'aquella conca minera, "y mayor importancia aún bajo el punto de vista de la cuestión social en las presentes circunstancias, porque de aprobarse el proyecto de que se trata podrá darse allí trabajo a una gran masa obrera, cuya necesidad, hoy por hoy, interesa satisfacer con urgencia"⁸¹⁵.

És obvi que per lògica, interessos i recolzaments, aquest seria el projecte que, finalment, es realitzaria. Quina força i quins arguments sòlids podia esgrimir l'Ajuntament de Berga per ésser escoltat? En que quedava la promesa electoral dels germans Rosal, que havia aportat l'escó del Districte a l'Antoni Rosal?

El desengany dels catalanistes

El Congrés va aprovar els dos projectes, ja que cap demanava subvenció. El dia 3 d'abril, *Lo Pi* donava la notícia, el Congrés havia aprovat els dos projectes: el de Gironella a Bagà, passant per Berga, proposat per l'Antoni Rosal i el d'Olván a Guardiola, marginant Berga, "acariciat" per l'Olván.

Pels catalanistes de *Lo Pi*, no degué ésser una gran sorpresa. Ja coneixien la posició de l'Olván i de l'alcalde Cardona, sotmès als interessos de l'industrial Rosal com a mínim, des del novembre del 1899. La resposta que el mateix dia 3 d'abril adreçaven als rosalistes de *La Verdad*, també ho confirma, i és a la vegada, una afirmació més de que dels grans partits del sistema, no calia esperar-ne res⁸¹⁶.

En la secció "Pinyas", del mateix periòdic, els catalanistes mostren, per primera vegada públicament, el seu desencís per l'actuació del diputat Antoni Rosal. Escriuen: "La Verdad, en el número corresponent al día 24 de Mars prop passat, dona compte als seus llegidors d'haverse aprovat en el Congrés el projecte de ferrocarril económic de Gironella a Bagà passant per Berga, anyadint que a la poca estona fou també aprovat el de la prolongació del de Manresa a Olván fins al Bastareny seguint la vora del Llobregat.

Com *La Verdad*, ens planyem nosaltres de que quedi subsistent el perill de que nostra ciutat resti aïslada en el cas de construirse únicament el segon dels esmentats ferrocarrils. En lo que no estem conformes es en que l'aprobació del segon projecte sia deguda a l'ausència de Madrid del diputat per aquest districte Sr. Rosal"⁸¹⁷.

Certament, no és sorprenent que Rosal no acudís a defensar el projecte que havia presentat per raons electorals, però que prou sabia que no era realitzable, a menys que hagués estat disposat a finançar-lo, com el plena eufòria electoral havia dit el seu germà Agustí.

L'actuació de l'Ajuntament de Berga i la polèmica entre "Lo Pi" i "El Tagast"

L'Ajuntament de Berga, amb el catalanista Cardona exercint l'alcaldia, era dominat pels Rosal, que com ha hem dit reiteradament, comptaven amb el periòdic *La Verdad*, on s'acollien part dels prohoms carlins. No cal dir que aquesta publicació defensà la causa ferroviària de Rosal.

El Foment Regionalista que redactava *Lo Pi*, seguint l'estela de la Unió Catalanista, també bregava per l'objectiu de fer passar el ferrocarril per Berga, és a dir, per la proposta de Rosal. Com també ja hem repetit reiteradament, amb la bandera del Foment s'hi aplegaven personatges molt diversos, des del mateix alcalde Cardona, ara fervent rosalista, fins a republicans, carlins i gent que es deien d'esquerra, passant per l'home de concòrdia que era l'ànima del Foment, M. Pla i Farriols.

La tercera força en litigi pel ferrocarril era la encarnada pel tàndem Olano-Pons, representada al Districte per Ramon Pujol i Thomàs que redactava *El Tagast* on es defensava la línia pel Llobregat.

Entre les tres publicacions es va obrir una polèmica que va generar centenars de pàgines a la premsa, en la qual, *El Tagast* va anar facilitant informació documental, amb aparent objectivitat i respectant als catalanistes en espera de què baixessin dels núvols electorals.

Els redactors de *Lo Pi*, sempre defensant el pas del ferrocarril, i volent restar al marge dels "dos partits", aviat s'adonarien que havien estat enganyats per Rosal i ben aviat el posarien en evidència i començarien els retrets, passant a ser el blanc de les ires de *La Verdad*. Aquesta polèmica continuada, devia deixar a molta gent, perplexa. El traçat de la línia del ferrocarril no era un tema qualsevol, certament, però la realitat era, en el fons, mantenir el caliu electoral a partir dels resultats de les darreres legislatives, que ningú acceptava.

L'Ajuntament de Berga, supeditat als interessos dels Rosal, que aparentment eren els del municipi, no podia romandre al marge i va intervenir. El 20 d'abril, *Lo Pi* informava als seus lectors que s'havia format una Comissió per defensar el projecte de la línia Gironella-Bagà, passant per Berga. Hi figuraven, per l'Ajuntament, amb l'alcalde Cardona, els regidors Pere Viñas, Domènec Escobet i Ramon Díaz; també nomenaren, per formar-ne part, els "veïns significats", Marcel·lí Buxadé, Jacint Vilardaga, Joan Obach, Josep Blanxart, Josep de Martín i Manuel Pla. "*És un assumpte del que en depén la mort o la vida de Berga i la seva Comarca*", afirmaven⁸¹⁸.

La majoria dels homes que formaven aquesta Junta, canalistes triomfants, de diverses tendències polítiques, tenien credibilitat i es podria dir que era una Comissió elaborada amb el consens popular.

El 12 de maig, els rosalistes de *La Verdad*, sota el titular "La Junta magna", ja escriuen: "...el Excmo. Ayuntamiento ha nombrado una Junta gestora que representa la aspiración máxima de Berga. Esta Junta se halla animada de un espíritu conciliatorio y de abnegación, que llevará hasta el último extremo, pero tampoco duerme en la paja, y tiene en reserva un acopio de energías que opondrá con perseverante actividad y constancia, contra los que se opongan a que la línea pase por Berga".

"El cuerpo de abogados y procuradores de este Juzgado ha ofrecido incondicionalmente sus servicios a la expresada Junta gestora del Ferro-carril que pase por Berga, y esta Junta ofrece defensa gratuita a todos los propietarios, colonos

y parceros de los terrenos que haya de atravesar la línea que se pretende construir desde Olván a Guardiola por la orilla del río y sin pasar por Berga, para oponerse a la expropiación que se pretende”⁸¹⁹. Sense cap força legal ni econòmica, aquesta crida no deixava de ser una invitació a l’obstruccionisme.

El 19 de maig, *Lo Pi* anuncia que el dia 20 es celebraran a Barcelona dues Juntes Generals, una ordinària i l’altra extraordinària, convocades per la gerència de la Cia. del Tramvia Manresa-Berga. Avancen que el tema *fort*, serà la prolongació de la via pel Llobregat⁸²⁰.

El primer de juny, *Lo Pi* avança els resultats d’aquesta Junta: “Profitosa segons per a qui resultà la tasca d’aquella sessió, pels interessos de Berga no pas gaire, puig per allò de *vots són trumfos*, sembla que es prolongarà aquella via seguint les voreres del riu”⁸²¹.

Com ja hem avançat, començà una gran polèmica periodística i popular en torn del traçat del ferrocarril en la que la manipulació electoral dels Rosal quedà en evidència i que comportà el trencament de part dels catalanistes del Foment amb els Rosal. Avancem que el gener del 1901, l’alcalde Josep Cardona i Llorenç Picart es donaran de baixa com a socis del *Foment Regionalista*.

Sense entrar en aquesta polèmica, que ocupà centenars de pàgines a la premsa d’uns i altres.

A *Lo Pi*⁸²², va començar la polèmica del ferrocarril amb *La Verdad* en replicar-li afirmacions i acusacions. Pel periòdic rosalista expressar dubtes sobre la viabilitat del projecte i desconfiar de que finalment el ferrocarril arribarés a Berga, era anar contra Rosal, que amb la unió de tots els berguedans assoliria aquest objectiu; a més, afegeixen, l’Ajuntament de Berga pot obligar a la companyia ferroviària a complir les clàusules de la concessió de l’obra.

Els redactors de *Lo Pi* que ja devien haver comprovat la veritat dels acords de la companyia i la intervenció dels Rosal, o, de ja saber-los, estaven disposats a exposar-los públicament per primera vegada, sota el titular *Ni equicocada ni maliciosament*, (*La Verdad* havia titulat, *Equivocada o maliciosamente*, l’article que repliquen) comencen a desmuntar el que havia estat la trama electoral dels Rosal per mobilitzar l’opinió que reclamava el ferrocarril. En la pràctica política, aquesta polèmica apropava als catalanistes de *Lo Pi*, a les postures defensades per R. Pujol al seu periòdic *El Tagast*, almenys pel que fa al ferrocarril. D’ací a les acusacions de traïció i canvis de camisa solament hi havia un pas.

La segona part d’aquest article, la publiquen el 30 de juny, dient que la intenció de *La Verdad* no és altra que fer que els berguedans, es mirin *Lo Pi* amb rezel. El rerefons de la polèmica, però, va més enllà de la qüestió ferroviària.

Pel que fa al pretès rezel que denunciaven, els catalanistes escriuen: “¡Sistema digne dels que desde fa ja molt temps no han parat de propalar a la quieta contra nosaltres y contra nostres companys de causa tota mena de malévolas insinuacions pera veure si lograven feros sospitosos!”.

Fidels a la doctrina de la Unió Catalanista i al principi de no intervenir directament en política, escriuen una extensa rèplica⁸²³.

A l'arribar la diada de Corpus, la Patum, els rosalistes no podien pas romandre al marge de la polèmica. *La Verdad*, s'adreça "A nostres gegants". Escriu:

*"De tota la malastrugansa
Déu vos guardi, bons gegants.
Ja que l'Ajuntament nostre
de grans porras vos ha armat
uns quants concells vaig a darvos
que serán d'utilitat,
iniciantvos la manera
com la poder millor usar.*

*A aquells q' ab cinich descaro
y ab gran rabia infernal
blasfeman lo Nom Dulcissim
d'aquest Déu tres voltas Sant,
y que ¡infelisos! trepitjan
tot lo més Sant y Sagrat.
¡No 'ls planyeu! d'un colp de porra
trayeulos de la Ciutat.
A aquells que 'ls dias de festa
la lley de Deu menys prehuant
ab escandol de tot Berga
no paran los seus treballs
y que aquets dias solemnes
no volen santificar.
¡No 'ls planyeu! d'un.....
A n'aquesta gent perduda,
rebuig de la societat,
que perverteixen al poble
ab cinisme sens igual
representant espectacles
del tot impurs i immorals.
¡No 'ls planyeu!....
A tots los que contribueixen
nostres costums a viciar,
qu' ensenyan unas doctrinas
absurdas y repugnants
diametralment oposadas
a la fé y a la moral.
¡No 'ls planyeu!....
A tots aquells que treballan
perque 'l tren passi per baix
deixant d'aquesta montanya
deserta la capital;
que 'l bé comú sacrifican
per lo bé particular
¡No 'ls planyeu....
A tots aquells que s'oposan
a n' el nostre benestar
pertorbant ab sa conducta
la pau y tranquil·litat
y que destorban las obras
per Berga d'interés gran,*

*¡No 'ls planyeu....
 A tots els poca vergonyes
 qu' a Berga habent fet tant mal
 no s'afroitan de petjarne
 los nostres carrers honrats
 y que per befa 's titulan
 sos defensors mes constants,
 ¡No 'ls planyeu...
 Y per fi als que d'algun modo
 s' empenyan en contrariar
 a nostra Relligió santa
 nostre progrés y treball,
 no vulgueu qu' entre nosaltres
 estiguin per mes temps ja.
 ¡No 'ls planyeu! d'un colp de porra
 trayeu los de la Ciutat".*

Aquest "inspirat" poema va signat amb el pseudònim "*Prim de las arengadas*", que atribuïm a Josep Espel, i per data, Berga, vigília de Corpus, 1900 ⁸²⁴.

Els redactors de *La Verdad*, però, no es limitaven pas a fer versos. En el seu nº 221, del 7-VII-1900, s'adrecen "*Als Senyors de Lo Pi*", atribuint-los voler formar un tercer partit, en aquests termes: "... *Lleven en bona hora, aqueix tercer partit que 's diu arreu que ha de parir lo Foment Regionalista; mes feu almenys, que visqui i creixi alimentantse tan sols ab los fruits sans y bons que 's desprenen dels arbres sagrats Deu y Patria, sense barreja de superbia, ni de ira, ni d'enveja, ni de cobdicia, ja que la mes petita cantitat d'aqueixos venenos, mata l'esperit de tota empresa humana, per mes ben nascuda y criada que hagi sigut.*

Si aixís ho feu, ja se de cert, qu' antes d' arribar al cim, caureu pel costat qu' ha caygut sempre 'n Sagasta.

Lo Partit d'Administració, que ab tota honra té y segueix per quefe al Sr. Rosal, y no sab pas concebir la existencia de cap empresa humana, sense un home de carn y ossos, ab bon cor y bon cervell, que li serveixi de cap de colla; continuarà fent tot lo que pugui y sápig, en benefici dels interessos generals de Berga y sa Comarca.

Fassi altra tant lo tercer Partit o lo Foment Regionalista, o lo que sigui, y pot estar segur de que en tot lo que fassi, l'aplaudirem, si ho creyem bo, y 'l ensurrarem si ho creyem mal" ⁸²⁵.

Establerts aquests principis d'aparent independència, però de subordinació total a Rosal, passen a donar la seva versió del conflicte del ferrocarril i el seu traçat: quan la companyia ferroviària va parar l'obra a Olvan, estava pràcticament arruïnada; la petició de donar l'obra per acabada, la varen fer els consellers de la companyia ⁸²⁶.

Acaben l'article manifestant que la companyia ferroviària, no està rellevada del compromís de fer pujar el ferrocarril a Berga.

Els redactors de *Lo Pi* s'havien ja desmarcat de Rosal a causa de la polèmica i la realitat ferroviària i havien deixat d'ésser companys de causa de *La Verdad* per passar a ésser-ne objectiu. Acusats de traïdors, els de *Lo Pi* es defensaran, i sota el titular *Als senyors de La Verdad*, replicaran ⁸²⁷.

El que acabem de reproduir no tindria més importància que la d'escriure el ja s'havia dit i tothom sabia, pel que fa a la relació dels Rosal amb el grup de *La Verdad*, però aquesta vegada, entenem que culpen directament a Rosal de les mentides que ha

escrit el periòdic rosalista en l'afer del ferrocarril per manipular electoralment l'opinió pública.

El periodista de *Lo Pi*, no fiant-se de les informacions publicades pels rosalistes, va anar a les oficines de la companyia ferroviària a consultar directament la documentació, que li va ésser facilitada. Qualsevol podia fer-ho. La documentació consultada va ésser definitiva ⁸²⁸.

La polèmica va anar seguint, encara el 15 de novembre, *Lo Pi*, s'adreçava a "Los redactors de *La Verdad*", amb aquests termes: (...) "la conducta de *Lo Pi* 'ns abona als ulls dels bergadans: quan creyam que 'ls senyors Rosal defensaven dintre de la Societat del tramvia los interessos de Berga, estavam al costat de dits senyors y 'ls apoyavam; quan hem vist y hem demostrat a tots los bergadans que alló no era veritat, y que se 'ns enganyava, llavors hem obrat ab arreglo a nostra conciencia en defensa dels interessos de Berga. En cambi, *La Verdad* no ha variat de conducta: ella apoya sempre als senyors Rosal, tant si obran en benefici, com si obran en perjudici dels interessos d'aquest districte" ⁸²⁹.

També s'ha produït ja un trencament amb l'alcalde Cardona al que es començarà a retreure que vetlla més pels interessos dels Rosal que pels de la ciutat. Com hem avançat, el gener del 1901, Cardona es donarà de baixa del Foment Regionalista.

Els documents berguedans.

L'alcalde Cardona va fer imprimir uns fulls on informava a la població dels acords i gestions fetes per l'Ajuntament en defensa de la via per Berga i les va fer repartir a la població. Lamentablement, d'haver-se conservat, no les hem tingut a l'abast. A manca d'aquest document, que suposem redactat en base als acords municipals, aportarem els apartats de les actes que fan referència al "Tramvia Manresa - Berga". Annex nº 59.

Clourem aquest apartat, repetint, una vegada més, que el ferrocarril de l'Olano va arribar a Guardiola el 1904. L'enllaçar Berga amb la línia fèrria va continuar essent acaronat pels berguedans i per tant, susceptible de promeses que, sense capital, eren fer volar coloms: l'any 1919 es va crear la "*Companyia Anónima Ferrocarril Eléctric de Berga a Olvan i Extensions*", per captar accions, que òbviament no va reeixir. Es va formar, però, el Consell d'Administració que no té *desperdici*:

President: Excm. Sr. D.Lluis Pons i Enrich

Vocals: Excm. Sr. D.José E. de Olano, Comte de Fígols

D.Ramon Rosal i Catarineu (fill de l'Antoni Rosal)

D.Joaquim Farguell i Morera (fill de Manuel Farguell de Magarola)

D.Antoni Sansalvador i Castells (diputat de Lliga Regionalista)

D.Josep Rogent i Pedrosa

D.Josep Piquer i Rosal (un gestor dels Rosal)

D.Josep Pla i Janer (de Lliga regionalista i fill de M. Pla i Farriols)

Gerent: D.Josep Rogent i Pedrosa

Secretari: D.Elies Rogent i Massó.

El full de presentació de la flamant societat escrivia: "Els noms que integren el precedent Consell d'Administració, són per ells sols la màxima garantia de l'empresa projectada".

“S’ha procurat ajuntar-hi la competència i el prestigi; ells representen totes les modalitats del pensament i les concrecions exemplars de la vida berguedana. Poques vegades s’hauràn pogut aplegar per una mateixa actuació, elements de significança tan capdal i diversa. En el mosaic de la seva diversitat, s’hi sentirà tothom representat, i la coincidència, per una obra concreta de tanta riquesa de matisos, proclama ben clar que és ben sentida, viable i necessària la finalitat perseguida”.

Solament afegirem que des del 1918, el Comte de Fígols era diputat a Corts pel Districte de Berga. Les tàctiques electorals, al Berguedà, no havien canviat gaire.

Altres polèmiques de l’any 1900 i les seves conseqüències.

Ens sembla fora de dubte que l’Agustí Rosal havia convertit la ciutat de Berga, pràcticament, en una colònia seva i pretenia actuar-hi, com a mínim, amb la mateixa prepotència que podia actuar qualsevol industrial cotoner propietari d’un d’aquests establiments fabrils. Berga, però, era cap de partit i comptava amb una població molt superior a la de cap altre poble del Districte. Rosal, a Berga, podia ésser contestat, sense poder acomiadar al contestatari, com podia succeir en una altra colònia del Berguedà.

En el que portem escrit, hem vist reiteradament la llarga pugna dels Rosal amb Ramon Pujol i amb Penina, fins que aquest va morir; hem vist també, com Pujol podia protegir als seus nombrosos partidaris i perseguir –àdhuc judicialment- als seus adversaris.

A les eleccions legislatives del 1899, ja varem veure que a Rosal l’hi havia sortit un competidor de pes, l’industrial Pons Enrich. En aquestes properes del 1901, es repetiria la mateixa competició entre els dos candidats del 1899, però ja en aquelles eleccions, la correlació de forces havia canviat i al nostre parer, els Rosal, instal·lats en la prepotència, no ho van saber o voler percebre: necessitaven dominar l’Ajuntament de Berga, ja que en aquest municipi tenien la seva indústria; el domini municipal al cap del partit judicial, els facilitava el domini electoral de Districte. A Pons li bastava, pels seus interessos locals, dominar solament l’Ajuntament de Puig-reig i en això, cal pensar, hi trobava poca resistència. La nostra tesi és que l’error dels Rosal va ésser menystenir el poder de l’Olano, que ja compartia interessos amb Pons, com hem vist, i ben aviat en compartiria amb l’industrial cimiter, Comte Güell. A la vegada, els industrials del Llobregat i de Barcelona, necessitaven el carbó de Fígols.

Es va dir que el mateix Olano, en el moment de celebrar-se les eleccions del 1901, va oferir a Rosal la retirada de Pons i el seu suport, si els germans Rosal recolzaven la construcció de la via fèrria pel Llobregat i es pot creure perquè en aquell moment, l’Olano ocupat en els seus negocis, encara no tenia ambicions polítiques personals. Els Rosal no van acceptar el que hauria estat una claudicació de la seva històrica política local i van mesurar a la baixa el poder dels seus adversaris.

Ens ha semblat convenient encapçalar aquest apartat amb les consideracions que acabem de fer, per establir l’estat de la qüestió en la política local i, més encara, en les repercussions electorals de la mateixa, bo i que, aparentment, tot seguia igual. Avancem que aquesta vegada, la víctima d’aquesta pugna va ésser l’alcalde Josep Cardona Llohis.

Dividirem l’apartat en dos subapartats, independents l’un de l’altre: 1/ les carreteres de Fumanya i de Cal Lluís Né, i el carregador de l’Olano; 2/ el frustrat aixecament carlí de l’octubre del 1900.

1/ Les carreteres de Fumanya i de Cal Lluís Né i el carregador de l'Ollano

Els Rosal, utilitzant a l'alcalde Cardona, l'home que tenien més ben situat a Berga, van continuar la seva guerra particular contra Pujol i l'Ollano, perjudicant-los en els seus negocis, amb la seva obstrucció.

Dedicarem molt poc espai a aquests temes, que ja han estat tractats. Per fer una composició de lloc en el tema de les carreteres, recordem que Rosal construïa la carretera de peatge de Sant Llorenç de Morunys a Berga, pels seus interessos forestals. Aquesta carretera havia de passar pel peu de la casa coneguda per *Garreta*, i Rosal va decidir obrir una carretera particular, també de peatge, des d'aquesta casa fins al final del carrer del Roser, al llindar des casc urbà de Berga. Aquesta carretera, mal vista pels futurs usuaris, al ser de peatge, va ocupar alguns camins veïnals, que com es sabut, eren inviolables. L'Ajuntament de Berga, excedint-se en les seves atribucions, va autoritzar aquesta construcció i les condicions dels Rosal, que van posar una cadena a la carretera, vigilada pels encarregats del cobrament. La nova carretera enllaçava amb els camins que anaven a la farinera del Molí del Castell, de Rosal, i a les seves colònies.

D'altra banda, també ja hem vist en el seu moment, els germans Pujol i Minoves Cardó, propietaris de Castellar del Riu, eren partidaris de l'alternativa, també forestal, que baixava de Castellar del Riu a Berga, per on havien de baixar la fusta de la seva propietat i la d'aquelles boscúries verges. Passades les fonts Negre i del Guiu, la carretera seguia la riera de Metge anant a passar per davant la fàbrica coneguda per Cal Lluís Né, i ja era utilitzada pels propietaris de Castellar del Riu per baixar els seus carros de fusta.

Al·legant el perill que ocasionaven aquells carros pel desnivell de la carretera, l'Ajuntament Cardona va prohibir-hi el pas, perjudicant, òbviament, els afectats, que eren majorment els a la carretera que baixa des de Capolat.

No entrarem en detalls anecdòtics d'aquest nou episodi de l'enfrontament permanent, Rosal- Pujol. Ens limitarem a dir que el periòdic rosalista esventava el 10 de març que el Governador havia confirmat l'acord de l'Ajuntament ⁸³⁰.

El mateix periòdic escrivia el 30 de juny: "Terminada la carretera que partiendo de la calle del Rosario sube hasta Fumanya, podrán desde el lunes utilizarla los carreteros que obtengan el oportuno permiso de tránsito. Así se nos asegura" ⁸³¹.

El 30 de juliol, els catalanistes de *Lo Pi*, cautament, escrivien que s'havia obert al tràfec, previ pagament per aquest dret de pas, "*que nosaltres considerem exagerat*", la carretera del Roser a Fumanya. Es dona la circumstància, continuen, que passats pocs dies, s'ha privat el pas dels carros per la carretera dita de Capolat, al·legant obres en una conducció d'aigua pel servei general. Aquest fet ha motivat que els contractistes del transport i el públic que s'ha de valdre de carros, tartranes i animals de càrrega pel seu negoci o conveniència, es veu obligat a transitar per la carretera particular de pagament. Afegixen que hi ha protestes i que algun carreter desobeeix l'ordre de pagament. *Lo Pi* no ho diu, però els que no obeïen l'ordre de pagament eren els carreters de Pujol, que seguint les seves instruccions, enganxaven les cavalleries a la cadena de Rosal i l'arrancaven; va haver-hi detencions, però Pujol pagava les fiances i les sancions.

Prudentment, *Lo Pi* clou aquesta informació escrivint: "Davant d'aquestes circumstàncies i potser en previsió d'algun desordre públic o per no haver-me complert per part del propietari o empleats de la carretera particular quelcom que preveïen les lleis, el cas és que intervingué la guardia civil, ordenant parar les obres, l'entrega de

part de la documentació administrativa i que es retirés l'encarregat del cobrament dels drets de pas" ⁸³².

El tema no es va resoldre de seguida. *Lo Pi* del 15 d'agost, deia que la cosa anava per llarg: seguia prohibit el pas pel tram de davant de Cal Lluís Né; els carreters condueixen els carros pel tram de la carretera particular que se'ls fa necessari, sense pagar drets de pas; l'Ajuntament en alguna de les sessions demostra disconformitat de parers; s'han enviat instàncies a les autoritats provincials, firmades per gran nombre de veïns, senyalant els perjudicis que aquesta situació comporta a la població ⁸³³. Pocs dies després, el problema es resolí. El dia 31, el mateix periòdic, informa de la solució definitiva: Rosal ha cedit la carretera a l'Ajuntament de Berga i aquest s'encarregarà de les despeses del manteniment ⁸³⁴.

Mentre es desenvolupava aquest conflicte de les carreteres, que no deixa d'ésser una picabaralla local, se'n desenvolupava, també, un altre de més abast, entorn al carregador de carbó de l'Olano, al Collet de Santa Magdalena. Ja varem veure com l'alcalde Sagalés no va reeixir en la seva clausura pel desacord en les despeses del manteniment de la carretera de circumval·lació.

Sagalés era un bon home, poc bregat en lleis, que segurament feia les coses tant bé com sabia, tendint a la pau ciutadana. De no ésser així, pensem que Francesc de Martín no hauria col·laborat amb el seu Consistori. Cardona, més preparat i experimentat que Sagalés, era més hàbil i més prepotent i va voler reeixir on el seu antecessor havia fracassat. Cardona va tornar a clausurar el carregador, al·legant el dret a favor de l'Ajuntament, establert en la concessió, per executar aquesta mesura.

El periòdic rosalista n'informava: "Esta semana el ingeniero D. Luis de Ferrater con su ayudante Sr. Lladó, inspeccionaron el cargadero de carbón que el Sr. Olano tiene establecido en el Collet de Santa Magdalena, a fin de poder evacuar el informe que el Excmo. Sr. Gobernador de la Provincia o la Excmo. Diputación provincial habrán creído conveniente pedirle, para fallar el recurso de alzada que dicho Sr. Olano presentó contra el acuerdo del Excmo. Ayuntamiento por el cual se le retiró el permiso que a petición suya, se le concedió, bajo la condición de haberlo de quitar, siempre que se le ordenara, como ahora con dicho acuerdo se le ordenó, por tener siempre lleno de carros, de polvo y de barro, aquel sitio, que siendo el cruce de tres carreteras y de varios caminos rurales, debería estar siempre despejado y limpio...". Els veïns de Santa Magdalena, que s'abasteixen d'aigua de la Font dels Terrissers, també es queixen que l'aigua és bruta de carbó i femta ⁸³⁵. No ens allargarem. Clausurar el carregador era tant com tancar les mines de Fígols o, almenys, limitar l'explotació al mínim. Com hem vist, aquesta clausura ja es va reclamar al Consistori a l'accedir Cardona a l'alcaldia.

Al final, Cardona tampoc va reeixir en aquesta decisió, però per l'Olano, havia passat a ésser un alcalde a apartar del càrrec i, perdut el suport dels catalanistes, amb ben pocs partidaris podia comptar, rosalistes a banda.

A partir d'aquests anys, al començament a l'ombra, però en ben pocs anys a primera línia, José Enrique de Olano y Loizaga, Comte de Fígols a partir del 1908, es convertirà en el gran protagonista de la política al Berguedà fins al 1931. Es convertirà en un personatge ben vist pel poder de Madrid i pel poder econòmic de Barcelona.

2 / El frustrat aixecament carlí de l'octubre del 1900

A l'octubre de l'any 1900 es van produir els darrers intents carlins d'alçar-se en armes per canviar la situació. D'haver tingut èxit, aquell octubre hauria començat la quarta guerra carlina. Aquest fet ha estat poc estudiat, a l'extrem que sovint és obviat en molts estudis que ni solament el mencionen o el presenten com una acció fora de temps protagonitzada per quatre eixelebrats romàntics. Òbviament, cal fer algunes excepcions, especialment l'aportació de Joan Villarroya ⁸³⁶.

Joan Villarroya ha estudiat l'assalt a la caserna de la Guàrdia civil de Badalona i ens descobreix l'abast del projecte carlí, al nostre parer, il·lús.

Els darrers anys del segle XIX els carlins s'havien reorganitzat per actuar políticament. No havent renunciat mai a la possibilitat d'una insurrecció armada, al mateix temps, al costat dels caps civils del carlisme s'havia creat, també, una jerarquia de caps militars clandestins cara a una insurrecció armada, quan el moment fos propici.

Una insurrecció militar d'abast, però, requeria la participació de l'exèrcit i la crisi general del 1898 va animar als carlins a establir contactes amb alguns militars, Weyler entre altres, que no varen reeixir. L'objectiu era el retorn a las "*tradiciones nacionales*".

Villarroya explica com es va voler organitzar l'exèrcit carlí. El general carlí José B. Moore, "nomenat el 13 de gener del 1899 Cap de l'estat Major General de l'exèrcit carlí de Catalunya, decidí imposar la seva autoritat a les juntes civils del partit. Instituí la tresoreria com a càrrec militar assimilat a comissari de guerra, i organitzava d'aquesta manera les forces del Principat: cada província tenia un tresorer i se subdividia en 4 zones, de manera que cada zona reunís un nombre similar de voluntaris".

"Cada província comptaria amb un cap interí de brigada, i cada zona amb un primer cap de batalló. Així quedaria organitzat –un cop produït l'alçament– un batalló de quatre companyies. Entre el material que adquiririen les tresoreries destacaven 3.450 fusells i 220.000 cartutxos Remington, que foren col·locats a indrets segurs amb 440 uniformes, 2.000 boines, etc.". El paper ho aguantava tot.

Mentre uns carlins es desanimaven, altres s'impacientaven. Moore, d'acord amb Carles VII, endarreriria l'alçament, però a l'estiu del 1900, l'antic coronel Salvador Soliva, decidí actuar, tant si don Carles l'autoritzava com si no ho feia.

Soliva el 12 de gener havia estat nomenat per Moore en comissió de Real Servicio, cap interí de la Brigada de Barcelona, "Debiendo proceder a la organización de las fuerzas de dicha provincia con arreglo a las instrucciones especiales que se le darán y el Reglamento Orgánico de este Ejército". Així ho signava Moore el 7 de març del 1899 des del Cuartel General de la Frontera.

Moore va fixar l'alçament pel dia 28-X-1900, però l'autoritat ja estava advertida i el coronel Soliva i altres van ésser detinguts el dia anterior.

Badalona

Poc més o menys a les set de la tarda del dia 28, un escamot d'entre 30 i 50 homes, armats i uniformats van presentar-se a Badalona i van obrir foc contra la caserna de la guàrdia civil de la ciutat. Els guardes, comandats pel sargent Cesáreo García, no foren sorpresos i contestaren a trets. Villarroya escriu: "Després d'un llarg i sostingut intercanvi de trets, el cap de l'escamot carlí avançà contra la caserna al crit de "**A la baioneta!**" i "**Visca Carles VII**". En sortir al descobert fou abatut per diversos trets i el seu cos quedà estès al mig del carrer".

“Amb la mort del seu cap i l’aparició d’un escamot de carrabiners, els carlins es trobaren entre dos focs i iniciaren ràpidament la retirada cap a la muntanya, disgregats en diversos grups, just en el moment que arribava a la ciutat un esquadró de Cavalleria i reforços de la guàrdia civil que ràpidament iniciaren la persecució dels fugitius”. El capitost mort era Josep Torrents Casals, de 28 anys, veí de Santa Coloma de Gramanet, que havia lluitat a la guerra de Cuba. Els carlins a l’entrar a Badalona, ni tant solament havien tallat el fil del telèfon.

A la Torre del Baró de Montcada, on s’havien aplegat els carlins, la guàrdia civil hi trobà 2.000 cartutxos, i pels voltants, 9 fusells Remington nous, 800 cartutxos més, 1 baioneta i 22 uniformes.

Aquest és el balanç de l’acció de Badalona, que aporta Villarroya. En ell hi trobem també, la insubordinació de Soliva, precipitant l’acció i el fet de què les forces de la guàrdia civil ja els esperessin. Avui, pensariem en l’eficiència policial en serveis d’aquestes característiques, però l’aportació de l’Antoni Dalmau en el seu estudi del cas Rull ⁸³⁷, invalida aquesta possibilitat.

Dalmau en el seu llibre, també apunta la nova d’un sabotatge carlí a Martorell: cita una informació, errònia, apareguda a *El Imparcial*, del 10 d’abril del 1908, que relacionava Joan Rull amb “*el tall de la línia fèrria de Martorell quan es va alçar la partida carlista pel titulat general Guillermo Moore*”. Seria un altre acció insurreccional i poden haver-n’hi altres. En el llibre d’en Dalmau, probablement, trobem la primera clau interpretativa: és sorprenent el desori informatiu de la policia i governadors civils en aquests període. Es podia intentar qualsevol acte punible, gairebé amb absoluta seguretat de no ésser descobert. Els carlins, però, varen ésser descoberts i els fets esdevinguts al Berguedà poden aportar alguna informació.

L’assalt a Gironella i els moviments carlins del Berguedà

Quan varem parlar de la divisió dels carlins ja varem veure com la majoria dels carlins berguedans, o almenys els seus caps, es van decantar per Llauder i don Carles. Els irreductibles es van mantenir fidels a Nocedal. Ben poca cosa podem documentar de com es van reubicar políticament uns i altres i de com van actuar. Alguns van passar a la Unió Catalanista, altres a entitats catòliques, ja que el clergat continuava essent antiliberal i carlí o des de corporacions on dominaven o des d’on influïen en la vida política i ciutadana. El cert és que uns i altres continuaven actuant al dictat dels Rosal, electoralment i redactant el seu polèmic periòdic, *La Verdad*.

A l’acabar el segle, però, la qüestió era més complexa: els carlins s’organitzaven per efectuar un nou aixecament, el definitiu, atesa la situació dels partits dinàstics després del 1898 i la crisi general, i ho feien segons les ordres de don Carles.

La situació era excessivament compromesa pels Rosal: ells no eren ni carlins, ni liberals, ni catalanistes. Eren simplement rosalistes i, en conseqüència, interessats en ésser propers al poder, manés qui manés. És impensable que veiessin amb bons ulls els preparatius d’un aixecament i és molt probable que un gran nombre de carlins actuessin seguint les seves instruccions.

La primera notícia que trobem a la premsa, és a *Lo Pi* del dia 1-VI-1899 ⁸³⁸, on podem llegir que dies passats, va ésser detingut i conduït a Barcelona el president del Centre Carlí de Berga, Lluís Rosal, (Nè), “*per suposar-lo complicat en la troballa d’armes a*

Cerdanyola”, i deixat en llibertat al cap de poques hores. Sis mesos abans de la vinguda de Moore amb l'encàrrec de don Carles, ja hi havia armes amagades i descobertes a la muntanya berguedana i s'havia produït, almenys, una detenció. El mateix periòdic, el dia 17 de juny rectificava la notícia que havia publicat, per dir que Lluís Rosal continuava pres. Finalment, el 18 de novembre (nº 23), anunciaven que el detingut berguedà havia estat alliberat.

Cal pensar que els carlins berguedans continuaven estant dividits. El 30-VI-1900, *Lo Pi* anunciava el tancament del *Cassino Carlista de Berga* i, amb certa ironia escriuen que la causa, pel que es diu, és la manca de *fondos* per sostenir-lo. I afegeixen, “lo que prova la decadència cada dia més marcada d'aquest partit polític a la nostra comarca”. Els carlins contestaren indignats replicant que de *fondos* n'anaven sobrats.

Sembla evident que els carlins de Berga s'havien desmarcat de l'aixecament que es preparava i s'havien aplegat, encara més, sota la protecció dels Rosal. El 30 de juliol podem llegir a *Lo Pi* que el local del desaparegut Centre Carlista, dissolt, s'hi havia establert “una novella societat per esbarjo dels del Partido de Administración”, és a dir, dels rosalistes ⁸³⁹.

El fallit assalt a Gironella

L'endemà de l'assalt a Badalona es va produir el de Gironella, que també va fracassar. El seu desenvolupament fou similar al de Badalona i el seu final també. L'historiador de Gironella Josep Busquets l'ha estudiat ⁸⁴⁰.

Segons Busquets, el 9 de setembre del 1900, el Cercle Tradicionalista de Gironella adreçava un escrit a l'alcalde de la vila anunciant-li que en aquella mateixa data es dissolia aquella societat. El signaven el president Joan Canals i Serra, i el secretari, Josep Vilà. Ignorem qui eren aquests personatges, però si podem dir que almenys en alguna temporada, aquests càrrecs els van ocupar encarregats de la fàbrica dels Rosal, residents a aquella vila.

Com ja hem avançat, l'assalt a Gironella es va produir el 29-X-1900, i l'alcalde de la vila n'informava al governador en aquests termes:

“Confirmando mi telegrama de las 3 de esta tarde, tengo el honor de poner en el superior conocimiento de V. E. que sobre la una de la tarde de hoy se ha sentido en las inmediaciones de esta población fuego de fusilería que ha durado aproximadamente una hora. Poco después de terminado el fuego se ha presentado fuerza de Gua. Civil, Carabineros y Mozos de Escuadra al mando del Tte. de la Gua. Civil del puesto de Berga. Más tarde la partida ha hecho algunos disparos a las avanzadas regresando poco después. Según parece la partida se ha dado a conocer con el nombre de Carlista y consta de unos 50 hombres armados, con dos acémilas que según datos adquiridos llevan en la una las armas y la otra municiones. Sobre las 4 de la tarde el cabecilla de la partida titulado “Silvestre” ha enviado una orden verbal a esta Alcaldía para que se recojan 2 cadáveres que han dejado en el campo, y consultado el caso con el Jefe de la Gua. Civil he dispuesto que dichos cadáveres sean trasladados al cementerio de esta villa. En el tren de la noche ha llegado un Bon. De Cazadores procedente de Manresa.

No puedo menos de recomendar a V. E. al digno Tte. de la línea de Berga D. Guillermo Roch, por el valor, serenidad y acierto que ha demostrado persiguiendo y dispersando la partida citada a cuyas circunstancias se debe indudablemente que esta

y otras poblaciones inmediatas no hayan sido teatro de disgustos y molestias a que estaban expuestos con la presentación de la mencionada partida”.

Els dos morts, Francesc Puig i l'altre del que no es facilita el nom, varen ésser enterrats, fent constar que havien estat morts per arma de foc en l'acció.

Els fets de Gironella i els de Badalona són similars: escamots d'una cinquantena d'homes i armes amagades a llocs estratègics abans de l'acció i posteriorment abandonades o novament amagades després del fracàs de l'aixecament. D'ací que la primera preocupació del govern fos recuperar les armes distribuïdes i efectuar detencions per obtenir informació per localitzar-les. (Lluís Rosal, de Berga, ja havia estat detingut el maig de l'any anterior, a partir d'unes armes trobades a Sant Julià de Cerdanyola).

La fallida acció de Gironella tampoc va ésser cap sorpresa. El 31 d'octubre, el quinzenari *Lo Pi* publicava una nota, ben segur que redactada abans dels dies 28 i 29, dates dels fets de Badalona i Gironella, on diuen que s'ha aixecat una partida d'uns 50 homes, “no se sap si caçadors o carlins” que van recorrent els entorns de Fígols, Avià, Gironella, Vallcebre, etc. Diuen ignorar quins plans porten, però afegeixen que “la guàrdia civil, carrabiners i mossos d'esquadra han eixit en sa persecució”⁸⁴¹.

En el número següent, escriuen que solament ha estat una falsa alarma, que en pocs dies es tornarà a la normalitat i que no donen més notícies perquè quan els lectors les rebrien ja estarien superades. Ja estaven escamats.

*La Verdad*⁸⁴² aporta una informació interessant. Informa que el darrer dimarts, els mossos d'esquadra comandats pel sots-caporal Ferrer, van acudir a l'Espunyola on en una bauma propera a la casa Xuriguera van recollir 20 fusells “Chassepot”, 45 “machetes” i 4 “sacas” (de bales) que, es creu, pertanyien a l'escamot que va intentar l'assalt a Gironella, ja que aquesta bauma es troba solament a quatre kilòmetres d'aquella vila.

En el mateix article podem llegir que continuen presos els presumptes complicats Tomàs Casals Vilalta (hereu Frare)⁸⁴³, Josep Santacreu Trasserra, Joan Ragués Viñals i Josep Fabregat Casellas; el dia anterior, havien estat alliberats, Ramon Dachs Noguera i Benet Casóлива Buxadé. També el dia anterior havia sortit de Berga el *Batallón de Navarra*, romanent-hi encara, una companyia del *Batallón de Cazadores Alfonso XII* que, es creu, que hi romandrà com a guarnició. Per la seva banda, *Lo Pi* del 30-XI, nº 48, també informa de que part de la tropa que hi havia a Berga, on ha romàs unes tres setmanes, havia retornat a Barcelona.

En el mateix article de *La Verdad*, també es diu que el capità general de Barcelona s'ha adreçat al ministre de la Governació per notificar-li que s'havien recollit totes les armes escampades. Sobre aquesta darrera informació, àdhuc en el cas d'haver-se tramés, que ens sembla improbable, remarquem que la publica el periòdic rosalista, redactat majorment per carlins, ben segur interessats a girar full i a treure transcendència als fets.

Les investigacions policials continuaven: la policia de Barcelona havia fet pres al capitost carlí Josep Casals, (Frare de Malanyeu) quan sortia d'una cerveseria del carrer de València, de la capital i “se li atribueix una sumària per suposars el complicat en el darrer aixecament”⁸⁴⁴. El mateix periòdic del 16 d'abril del 1901, dóna la notícia de la mort d'aquest personatge, “víctima de la malaltia que se li inicià trobant-se pres a Barcelona”,⁸⁴⁵, sense dir si havia estat alliberat.

El 16 de gener, *Lo Pi* informava que l'autoritat militar havia demanat l'ordre de presó pels germans Minoves de Cercs; han estat presos tres o quatre dies a Berga i han estat traslladats a Barcelona; també ha estat pres “*lo petit de Fígols*”, conegut propietari, a la presó de Berga. Afegeixen que “aquestes detencions sembla que tenen relació amb el moviment carlí fracassat”⁸⁴⁶.

Com podem veure tot fa pensar en un joc de detencions i delacions: a la presó, uns hi entraven i altres en sortien, segons anaven els interrogatoris. El 16 de març, podem llegir a *Lo Pi* que han estat posats en llibertat quatre veïns de Gironella detinguts dies enrere, suposant-los implicats amb el darrer intent carlí. Afegeixen, però, que l'instructor militar, coronel Michelena, ha dictat auto de presó per l'ex-director de *La Verdad*, Josep Pujol Gustavino, un dels detinguts⁸⁴⁷.

Almenys aparentment, tot plegat es va resoldre concedint un indult a canvi d'entregar les armes. El 3 de juny podem llegir a *Lo Pi* que, per acollir-se a l'indult concedit pel darrer aixecament carlí, s'han presentat a la guàrdia civil de Bagà “alguns individus coneguts en aquesta montanya, entre ells el **Nai de Vallcebre** i el **Silvestre**”⁸⁴⁸ (en negreta el text ordinàriament en cursiva). Com veurem, almenys en el cas del Nai de Vallcebre, aquesta notícia no és exacte.

Per acabar. Encara podem llegir a *Lo Pi* a l'agost del 1902: “Per part de l'autoritat militar s'ha concedit la llibertat als veïns d'aquesta comarca Silvestre Minoves i Joaquim Almesqué, detinguts i empresonats dies enrere per creure'ls complicats amb el suposat aixecament carlí”⁸⁴⁹. Com podem veure, aquest afer va cuejar molt de temps. Quin, però, va ésser el seu abast real?.

Josep Grandia, el Nai de Vallcebre.

De tota la informació que hem aplegat en podem resumir que Moore, a les ordres de Carles VII, preparava un gran aixecament carlí que s'endarreria en la seva execució i que l'impacient coronel Soliva el va avançar pel seu compte, que les autoritats governatives n'estaven informades i que tot plegat va resultar un fracàs, amb les corresponents acusacions de traïció a Soliva i als que l'havien secundat. Uns documents de Grandia aporten informació de primera mà que és del major interès.

A *L'Erol* nº 56, Hivern 1997, Josep Oller va publicar-hi un article sota el titular *Guerrillers absolutistes i carlins: “Jep dels Estanys” i Josep Grandia, “El Nai”*, ambdós de Vallcebre. En el cas del darrer, en base a aquests documents que al·ludíem, dipositats a l'arxiu municipal de Vallcebre, d'on Grandia havia estat secretari, i transcrits per Ramon Viladés. Oller, al tractar els dos vallcebressos en el limitat espai d'un article de revista es va veure obligat a resumir aquesta informació en excés, bo i fer-ne un bon resum, ampliat amb altres fonts, com la premsa publicada a Barcelona.

Josep Grandia i Soler va néixer a Cal Nai de Vallcebre el 17 de desembre del 1854. Va participar a la tercera guerra carlina i assolí el grau de capità el 26 de febrer del 1876. El 1900 va ésser el cap militar de l'aixecament al Berguedà i fracassat, es va exiliar, i passats uns anys va retornar. Va morir el 1926.

Els Grandia varen ésser dotze germans, entre ells Marià, que va ésser un clergue rellevant intel·lectualment i també complicat o simpatitzant amb els fets del 1900, que aportem en Annex nº 60

Com dèiem, Josep Oller va publicar un bon resum dels documents de Josep Grandia, majorment correspondència, de la que hem reproduït la carta del seu germà capellà en l'annex anterior.

Una altra carta que creiem d'interès reproduir és la de Soliva a Grandia donant-li l'ordre de l'aixecament i les instruccions que havia de seguir. És sorprenent per la seva manca de realisme, però resulta molt interessant, perquè reflexa el com es pretenia finançar aquesta esbojarrada operació ⁸⁵⁰.

Tota aquesta correspondència que resulta indesxifrable al no identificar els personatges, és del major interès. Caldria recuperar els interrogatoris que es van fer als detinguts per saber realment qui va delatar a qui i els graus d'implicació i l'abast d'un aixecament que, probablement, tothom va voler oblidar de seguida.

Soliva va ésser declarat traïdor per Carles VII i Moore i Grandia també, per haver-lo obeït. Les reclamacions d'innocència de Grandia, en les cartes que hem vist, foren desateses.

Aquesta documentació i la mateixa premsa berguedana, mostren que es van produir diverses detencions de diverses persones que gairebé sempre eren alliberades en pocs dies, probablement quan havien delatat a altres conspiradors. Ben aviat es va concedir l'indult a qui entregués les armes, i aquest, creiem que va ésser l'objectiu d'aquesta repressió: desarmar els carlins recollint les armes aplegades i distribuïdes en diversos lots a diferents indrets amb les que s'havien d'armar les somniades partides.

El tancament dels centres carlins de Berga i Gironella, previs a l'intent armat, probablement ja senyala que els carlins disposats a agafar les armes eren una minoria, la menys realista.

Després d'aquests fets, creiem poder afirmar que els carlins berguedans varen quedar decapitats momentàniament pel que fa a caps locals. Per prudència? Per descrèdit?. Alguns s'havien afiliat a la Unió Catalanista i, la majoria, com ja hem vist s'havien "refugiat" sota la protecció dels Rosal que els degué imposar discreció, majorment havent-hi eleccions properes. Òbviament, el que diem de Berga cal emmarcar-ho en la situació del carlisme català d'aquells anys que Jordi Canal ha vist entre altres consideracions, com "las tensas y complejas relaciones establecidas entre el carlismo y el catalanismo a fines del siglo XIX", per cloure: "Ni los catalanistas, ni tampoco los carlistas, constituían grupos homogéneos y aislables. Los cruces, las intersecciones y los enfrentamientos estaban al orden del día. Las líneas curvas predominaban sobre las rectas, y las dudas y rectificaciones sobre las continuidades evidentes y necesarias" ⁸⁵¹.

En qualsevol cas, pensem que els carlins berguedans necessitaven un nou lideratge local i el van trobar a l'establir-se a Berga el metge Antoni Mas Santamaria el febrer del 1901 ⁸⁵².

El metge Mas (Avià (Berguedà) 1867- Ciutat del Cap (Àfrica del Sud, en un naufragi, 1917)) va ésser un personatge rellevant ⁸⁵³.

No podem precisar si es va establir a Berga, on va romandre pocs anys, per raons familiars o professionals o si aquesta temporada berguedana va obeir a raons de política carlina. Ja hem vist que no feia pas tants anys que per dirigir els carlins berguedans havien establert a Berga l'advocat Josep Manubens Robert i, i a l'anar-se'n Mas, ben aviat el diputat carlí Joan Roma, hi propiciaria l'establiment del també advocat de Banyoles, Enric Puig i Figa, prestigiós i competent personatge que ja no tractarem en aquest treball.

El que sí podem avançar és que el metge Mas, tinent d'alcalde el 1906 amb l'etiqueta de "regionalista", va ésser el cap dels carlins en les eleccions de Solidaritat Catalana, amb que cloem aquest estudi, i president del refundat Centre Carlí de la ciutat.

Clourem aquest apartat esmentant una informació aportada per Ramon Felipó sobre aquest fet. En el seu estudi dedicat a Verdaguier i el Pi de les Tres Branques, hi dedica el capítol V amb el titular, *Els carlins sota el Pi l'any 1900*. Felipó ha resseguit el que publicaren alguns periòdics, *La Vanguardia*, *El Correo Catalán* i *Nuevo Mundo*, aquest darrer de Madrid. Aquest periòdic va escriure: "...reproducimos el famoso Pi de las Tres Brancas, bajo el cual han venido celebrando sus reuniones los afectos de Grandía. En dicho paraje se concentraron los sediciosos a las ordenes del secretario de Vallcebre y de allí salieron cuando comenzaron sus correrías...". Felipó descriu el dibuix en qüestió, un dibuix on es veuria el Pi, "amb el Nai sota les branques i a cavall, arengant els seus carlins. En una altra pàgina d'aquesta revista hi apareix una caricatura d'aquest personatge"⁸⁵⁴. Atenent la situació geogràfica de l'indret, aquesta "notícia" no sembla creïble, però no deixa d'ésser una mostra del ressò que a aquest frustrat esdeveniment va donar la premsa de l'època.

Les eleccions de diputats provincials. (per primera vegada Manresa – Berga)

A primers del 1901 es van celebrar, per primera vegada, unes eleccions per a diputats provincials on es presentessin conjuntament els districtes de Manresa i Berga. L'escrutini general es va celebrar a Manresa i pel que fa al del districte de Berga, degué ésser escandalós, és a dir, va ésser com sempre, però aquesta vegada la representació de la farsa es va efectuar en presència dels manresans, segurament acostumats a pràctiques menys barroeres.

Les publicacions de la premsa local posteriors a les eleccions on es relaten els fets, són prou eloqüents.

Els Rosal van presentar al fabricant de Terrassa Joaquim Alorda Bosch, que s'havia construït una gran torre al carrer del Roser, propera a la dels Rosal, on estiuejava. Alorda ja al desembre de l'any anterior havia visitat Berga per obsequiar a la coral del Foment Catòlic amb un penó brodat artísticament per la casa Fills de Miquel Gusi, de Barcelona que es descriu amb tota mena de detalls a *Lo Pi*. Alorda va ésser objecte d'un arribada solemne, amb música, cantades, etc.⁸⁵⁵. Era l'inici de la campanya.

El fabricant Pons va presentar a un seu nebot, Josep Pons Arola que evidentment devia voler veure diputat, amb Ramon Pujol Thomàs i els seus com agents electorals.

Els catalanistes del Foment Regionalista, com ja hem vist prou dividits, es mantingueren al marge d'aquestes eleccions, almenys públicament, però com veurem les aprofitaren per fer pedagogia del seu ideari i per passar comptes als Rosal, decebuts per l'enganyifa del ferrocarril.

El primer de març, des del seu periòdic, denunciaren a *La Verdad* dient que les properes eleccions provincials es presenten molt discutides, ja que en aquestes, pel dir d'aquella publicació, "como en la última de Diputados a Cortes, se ventilará la cuestión del tranvia de Berga". Aquest retret però al pas del ferrocarril per Berga ja era una batalla perduda i els catalanistes prou ho sabien ja que en aquest mateix article escriuen que la candidatura de Lluís Vila Miralles i la de Pons Arola representa que el ferrocarril passi pel Llobregat, però que la de Joaquim Alorda i Joan Pelfort que

presenta el “Partido de Administración” –rosalistas-, no diuen que el tramvia passi per Berga. Irònicament es pregunten si es tracta d’un descuit ⁸⁵⁶.

L’escrutini i les seves interpretacions i retrets.

L’escrutini de les actes va ésser de sainet, pel que relata el periòdic rosalista *La Verdad*. El resum de la relació és les queixes de les tupinades a favor de Josep Pons Arola, en perjudici de Joaquim Alorda i Bosch. Relaten l’escrutini, realment curiós: “Escrutinio: Al constituirse la mesa para el escrutinio resultó que como la mayoría de secretarios eran contrarios, el que leía las actas entonaba bajo el diapason de D. Ramón Pujol y compañía y al cantar el acta de la Nou- la Quart- Vilada, entonó en uno, D. Joaquín ALARDA y Bosch, en otra, D. Joaquín ALARDE y Bosch y en otra, D. Joaquín Alorda y BOCH, y todas fueron anuladas, es decir, anulados los votos del Sr. Alorda, y accediendo el Sr. Presidente a la indicación de D. Ramón, dijo que se pasase a votación y como hemos dicho eran mayoría y con vivo descaro decía el batatero la nota es ALARDE, es ALORDE, es BOCH, el coro cantó con afinación y se le anularon los votos”.

“Al ultimarse el escrutinio de las actas, el que llevaba la contabilidad, viendo que escamoteados los votos dichos, por eso el Sr Alorda llevaba ventaja, vino un toque de atención y el Sr. Batatero pidió otra vez retroceder pidiendo otra vez el acta de la 1ª Sección de Rocador, alegando que faltaba el número de votantes; solucionado esto, pues contaban en letras y en números entonces el contante, que había contado ALORDE, repitió la operación a pesar de manifestar el Sr. Presidente que en la pupila de sus ojos veía claramente ALORDA, es decir, bien, pero el director dijo que no señor, que decía Alorde y el señor Presidente secundado (él sabrá porque) pasase a votación, naturalmente escamotearon otros 216 votos que sumados con los anteriores, dan 490 votos escamoteados al Sr. Alorda y entonces ya estaba el canastón al punto que ellos quisieron, resumaron y el señor Presidente proclamó por mayoría de votos:

D. Luis Vila, 9959 votos

D. Juan Pelfort, 8100 votos

D. José Pons, 7330 votos

D. Manuel Farguell, 6290 votos

D. Joaquín Alorda, 6093 votos, más los escamoteados 490, total 6583”.

“Se formularon las oportunas protestas, pero la más general es la del público de todos matices, así conservadores como carlistas, republicanos, etc. etc., era el tema de las conversaciones en cafés y casinos todos decían, que era increíble presenciar un caso tan sucio y tan descarado como el que se presenció en el escrutinio de las elecciones provinciales, presididas por el Magistrado señor Campoamor, no se oía otra cosa sino que a D. Joaquin Alorda se le había robado el acta”. Acaben dient que la Diputació hauria de decidir.

El relat d’aquesta tupinada s’arrodoneix amb l’article, *La Junta de Escrutinio en Manresa*. Repeteixen pràcticament l’exposició anterior, enviada, diuen, des de Manresa, amb alguna ampliació: l’acte d’escrutini comença a les 10 del matí i presideix el Magistrat de l’Audiència Territorial Sr. Campoamor. “La mayoría de secretarios escrutadores resultó contraria a nuestro amigo D. Joaquin Alorda y Bosch. Media Curia de la Ciudad de Berga capitaneada por el célebre Pujol y Thomás (a) Corneta, dirigió la batalla, ruda, descomunal que se podía librar contra el Sr. Alorda...” (...) “se discutía un acta del pueblo de Mura, donde aparecieron votos para don Manuel Farguell de MARGAROLA, los interventores Corneta, a pesar de ver la erre, votaron

que no existía pero los de Manresa independientes y adversarios de Alorda, reconocían que efectivamente existía la R y que el apellido materno decía Margarola y aquí vino la gorda.

Salió del salón el señor Farguell y en formas poco edificantes, empezó a insultar al candidato D. Luis Vila Miralles, al mismo candidato Sr. Pons, y a todos sus amigos, de tal manera que se dió un espectáculo que en los salones de las casas Consistoriales de Manresa no están acostumbrados bajo ningún concepto presenciar.

Cierto que toda aquella escena redundaba en desdoro de Berga representada allá por la parte que en Berga nadie hace caso”⁸⁵⁷.

Lo Pi del 16 de març hi dedica la seva “*Crónica comarcal*”. L’articulista esmenta la indiferència i desconfiança amb que el poble català es mira “tot lo que tingui relació ab la marxa del desballestat mecanisme gubernamental del Estat Espanyol”. Continua escrivint que el diumenge prop-passat es celebraren les eleccions per elegir diputats provincials. Aquests actes, escriu, al districte electoral de Manresa - Berga varen ésser molt renyits, contrastant amb els dels altres districtes de Catalunya. El cas és que el candidat dels Rosal havia perdut, “malgrat de las forsas que pera semblants casos podían disponer los elementos *rosalistas*, altrament aquesta vegada han resultat vensuts en la brega, y no es d’estranyar semblant resultat si tením en compte que aquells elements no sols no han correspost a les esperansas que ells mateixos havian fet concebir a la comarca en vigílias de las darrereras eleccions pera diputats a Corts, sí que aixís mateix un criteri desacertat ha dominat en la resolució dels assumptos que afectan als interessos generals del districte”. Acaben dient que els separen “grans fondalades”, pel que fa a idees polítiques amb Rosal quan es va presentar a les darrereras eleccions per les Corts, les mateixes que ara els separen dels diputats electes, Vila, Pelfort, Pons i Farguell. De la mateixa manera que en aquell moment es van adreçar a Rosal, “representant prop del Govern interessantlo a correspondre satisfactoriament a la confiansa que d’ell tenia dret a esperar aquest abandonat país, com tampoch nos privan que avuy nos dirigim als elegits diputats provincials pera que, enmirallantse en la figura del malhaurat patrici D. Joaquim Farguell y Caum, s’abrusin d’aquell foch d’estimació que ell sentia envers aquesta comarca, encaminant sas iniciativas en profit de la prosperitat moral y material del districte que representan”⁸⁵⁸.

Com era d’esperar de les publicacions berguedanes, cada una va fer el seu balanç d’aquestes eleccions, segons la seva adscripció. Hem vist la denúncia rosalista des de *La Verdad*, però són prou interessants les rèpliques de Pujol i Thomàs des d’*El Tagast*, denunciant el caciquisme, s’entén, el de Rosal, i els de *Lo Pi*, passant comptes a Rosal, retreient-li les seves pràctiques.

Vegem que escriu Pujol i Thomàs el 20 de març. El periòdic de Pujol celebra la segregació dels pobles del districte de Berga del de Vic, “para evitar sorpresas inesperadas del célebre muñidor electoral Font y Manxarell y otros *ad-láteres*”. Celebren l’agregació al districte de Manresa, “por coexistir entre ambos distritos un conjunto de elementos y circunstancias que tendieran al fin común de los comarcanos del nuevo distrito electoral”. Feta la introducció entra de ple en la política de Rosal i els seus candidats: “(...) Verdad es que en el distrito de Berga no aparecen como moneda corriente, entre los adeptos de los señores Rosal, los principios que informan los partidos políticos generalmente organizados, sinó que muy al contrario predomina la solapada de campanario siempre desastrosa y de fatales consecuencias.

Así es que en dicho distrito no se ha divisado entre los candidatos señores Alorda y Pelfort otro alcance político, ni otra bandera que la conveniencia particular de los caciques señores Rosal”. (...) “Pero en las comarcas de Berga es en vano querer dar gato por liebre, puesto que este consumo lo hacen solo infelices incautos”.

El caciquisme dels Rosal al Districte de Berga, no és pas considerat per Pujol com un fet excepcional: “Y estas teorías de caciquismo están imitadas en el partido de Manresa por otro célebre cacique de grandes vuelos.

Este prohombre que también pretende sostener como a feudo algunos pueblos del distrito de Manresa no deja a la zaga a los señores Rosal”. (sembla que es tracta del Sr. Rocafort de Castellterçol).

“Pero como sabido es que el caciquismo es una de las plagas más funestas de los pueblos bien regidos y gobernados, han procurado sacudir valerosamente el yugo cuantos están inspirados en puro patriotismo y se hallan adornados de los más elevados propósitos de dignidad e independencia”.⁸⁵⁹

Els dos districtes, però, continua dient, poden fer front a aquest caciquisme si van units els seus elements més nobles⁸⁶⁰.

L'article en qüestió ens sembla una bona mostra de com Ramon Pujol i Thomàs va aprofitar la conjuntura d'anar junts en les eleccions provincials els districtes de Manresa-Berga per representar electoralment l'opció liberal que, fora del Districte, Rosal utilitzava quan manaven els liberals a Madrid.

Com ja hem avançat els catalanistes de *Lo Pi* aprofitaren el fet gairebé obligat de comentar aquestes eleccions per passar comptes a Rosal denunciant el seu caciquisme en passades eleccions, agraviats per haver-los utilitzat i enganyat en les darreres eleccions legislatives.

Lo Pi publicat el primer d'abril passen comptes a Rosal en un article sota l'irònic titular “Cuas de pansa”. Com es sabut, la dita popular receptava cues de pansa a qui perdia la memòria.

L'articulista fa broma dels escarafalls que de *La Verdad* quan comenta els resultats de les eleccions per a diputats provincials i reproduïxen el fragment de l'escrutini efectuat a Manresa, amb les diferents i diverses versions del cognom Alorda i escriuen: “¿No es cert que ningú 'n faria cas si no hi hagués la nota cómica que inconscientment hi posa *La Verdad*?. Perquè es precis tenir en compte que precisament lo seu quefe es lo qui ha covat y cova, lo qui ha alimentat y alimenta, lo qui ha ensenyat y ensenya aquestos procediments de que are aquella abomina ab los cabells de punta, los ulls a mitj cap y l'esma perduda.

Ho repetim, ho fa ab inconciencia y la seva inconciencia es la que 'ns mou a riure a boca plena; no pot fallar lo que li tenim dit tantas vegadas: ningú ab més trassa que *La Verdad* sab apedregarse la teulada. O sinó vegin la mostra”⁸⁶¹.

Com hem dit reiteradament, els catalanistes de la Unió de Berga que redactaven *Lo Pi*, reproduïen sovint articles apareguts a *La Renaixensa* o altres publicacions del seu moviment per adoctrinar i fer proselitisme. En aquest entorn de divisió i confusió a Berga en publicaren tres: un article signat per A. Mallsol, possiblement reproduït d'alguna altra publicació de la Unió Catalanista, que era una pràctica que sovintejava, on presenten la qüestió social com a l'arma que empra l'Estat i la seva Administració per dividir als catalans, i dos signats per G. Estrany fent una crida a carlins i republicans i contra el parlamentarisme, dels que en reproduïm alguns fragments en l'Annex nº 61.

Les eleccions legislatives del 19 de maig del 1901

La majoria d'historiadors coincideixen en senyalar la importància de les legislatives del 1901 en que per primera vegada, els catalanistes de la recent formada Lliga Regionalista van prendre-hi part activa i amb èxit a Barcelona, on obtingueren els primers diputats. El control i neteja del cens i la vigilància dels interventors sembla que van garantir unes eleccions netes, com mai s'havien vist. Les pràctiques electorals canovistes de Planas i Casals i les sagastines de Comas i Masferrer, màxims exponents del caciquisme històric rebien un colp mortal a la capital de Catalunya on, almenys de moment, entraven uns aires nous. Aquestes novetats positives, però, eren ben barcelonines i no arribaren pas a districtes com el de Berga, on no meresqueren ni un esment.

Al districte de Berga els cacics indiscutibles continuarien essent els industrials Rosal i Pons.

Els catalanistes berguedans, pocs i mal avinguts, continuaven a la Unió Catalanista i es mantingueren al marge de les eleccions, almenys públicament.

Per l'article del Dr. Estrany que hem reproduït en el l'annex anterior, ja hem vist com aquest estava contra el parlamentarisme i el sufragi universal, que al seu parer alimentaven el caciquisme i contra els drets individuals i a favor del corporativisme. En el futur immediat, bona part dels "catalanistes" berguedans que venien del carlisme, continuaran essent corporativistes i presentaran els candidats des de les associacions on pertanyen i no des dels partits on es suposa que militen.

Així, doncs, tot seguia com en les darreres eleccions: es presentarien Antoni Rosal Sala i Lluís G. Pons Enrich, i ara el diputat seria Pons.

Aquestes eleccions legislatives de l'any 1901, varen ésser les darreres que per celebrar-les i garantir els resultats que interessaven al govern, a Berga va ésser destituït l'alcalde.

La destitució de l'alcalde Josep Cardona Llohis i el nomenament de Ramon Díaz Serriols (abril 1901)

Presentant-se Pons com a "liberal" era desitjable que a Berga manés un alcalde de perfil liberal, en un consistori dominat per carlins. En qui podien confiar que no donés excessivament la imatge d'una cacicada? Descartada per raons obvies la figura de Ramon Pujol i Thomàs, observem la situació del moment de les dues úniques grans famílies locals amb un indiscutible i continuat passat liberal: els Blanxart quedaven descartats perquè en aquell moment, Josep Blanxart i Grau era un propietari arruïnat, desprestigiats i depenent econòmicament de Rosal. Ja hem avançat que des de finals del 1899, Blanxart cobrava 100 pts mensuals com a assessor de l'Ajuntament rosalista que presidia Cardona. Quedaven els Vilardaga en la persona de Jacint Vilardaga Cañellas, reconegut advocat amb prestigi professional, que representava els interessos de la companyia del ferrocarril, per tant, d'absoluta confiança de Pons i casat amb una germana dels Pujol Thomàs, amb qui col·laborava políticament. Oficialment, Vilardaga havia estat president del partit fusionista al Districte, càrrec que al Berguedà no devia representar pràcticament res, però que si devia tenir el reconeixement dels liberals de Barcelona. Probablement, doncs, Vilardaga era un personatge que els mateixos liberals no volien cremar ocupant una alcaldia

previsiblement tan provisional com seria la sorgida de la destitució cautelar de Cardona.

En el consistori presidit per Josep Cardona Llohis ja hi figurava com a regidor Ramon Díaz Serriols que seria el seu successor a l'alcaldia. Es fa difícil parlar de Díaz quan les poques coses que en sabem provenen, generalment dels seus adversaris, que foren molts i molt sectaris, probablement tant com ho era ell mateix, encara que menys eixelebrats.

El procediment per apartar Cardona de l'alcaldia va ésser l'habitual en aquests casos: Pere Pujol Thomàs va presentar una denuncia contra Cardona al·legant la incompatibilitat del seu càrrec polític amb la secretaria de les societats del Canal i de la companyia elèctrica. El substituï Ramon Díaz, però, qui era aquest personatge?

Ramon Díaz era un impressor establert a Berga, que imprimia totes les publicacions liberals o contràries a Rosal que es publicaven a la ciutat. L'altra impremta, la del carlí Quirze Casals, publicava tot el que s'imprimia de caire carlí i eclesiàstic. Curiosament, Díaz i Casals seran els dos únics berguedans que amb molt pocs anys de diferència, moriran ocupant el càrrec d'alcalde, si bé el darrer, nomenat trobant-se ja greument malalt, al punt de no arribar a prendre possessió del càrrec.

Díaz era motejat pels seus adversaris, despectivament, amb el renom del "gegant de la Patum" per la similitud de la seva cara amb la del gegant nou, com es pot veure en la fotografia que d'ell es conserva ⁸⁶², parlem d'uns temps en que la Patum ni cap dels seus elements havien arribat a la seva actual mitificació.

No podem pas precisar si Díaz va ésser l'home escollit per jugar aquesta carta o si va ésser l'home "aprofitat" perquè estava en ell lloc apropiat en el moment oportú; en qualsevol cas, com ja hem dit, Díaz era regidor del consistori que presidia Cardona, liberal jacobí, va tenir dues intervencions oposant-se a Cardona que van aixecar polseguera: es va oposar a que els noms dels carrers es retolessin en català pel cost econòmic del canvi de plaques, i també es va oposar a que les sessions de l'Ajuntament es fessin en català, perquè el castellà era la llengua oficial.

El flamant regidor liberal, que continuava fent d'impressor, havia estat delegat al districte del monopoli de la Fosforera i l'any 1893 s'havia examinat, amb èxit, a l'Audiència Nacional per exercir de procurador dels tribunals ⁸⁶³.

El nou alcalde, suposem que no havia intervingut mai en política com a protagonista de primera línia i al decidir fer-ho, va fer el que feien tots els polítics locals: editar un periòdic que ell mateix imprimia. Com hem vist, l'havien precedit J. Blanxart, R. J. Penina, R. Pujol, J. Cardona, la comunió carlina, A. Rosal i els catalanistes de M. Pla. Ara s'estrenava Díaz.

El seu periòdic va dur la capçalera **Paz y Progreso**, i per no variar gaire, també es presentava com a *PERIODICO DE AVISOS, NOTICIAS Y DE DEFENSA DE LOS INTERESES GENERALES DEL DISTRITO DE BERGA*.

Hem de lamentar no haver tingut accés a aquesta publicació, cas de que encara se'n conservi algun exemplar i reproduïrem part del que va escriure J. Mª de Martín al seu llibre *La prensa periódica bergadana, 1812-1969*, en pàgines diferents, tantes vegades citat, que pel cas resulta prou il·lustrativa.

La publicació de Díaz va eixir el 9-II-1901 i tenia 4 pàgines de 320x 220 mm. i a partir del n° 15 de 440x320 mm. Sorprenentment, l'autor atribueix al moderat Jacint Vilardaga la col·laboració amb Díaz en aquesta publicació. No en sabem dir ni un

borrall, però la hipòtesi seria que Díaz va ésser el personatge utilitzat, en un principi, pels agents electorals de Pons però que després va anar “per lliure”. Ja essent alcalde, va topar amb els germans Pujol, per causes que desconeixem, i va fer retirar dels sacs del ciment que fabricava Pere Pujol a la seva fàbrica del Collet, l'escut de la ciutat de Berga que un altre Ajuntament l'havia autoritzat emprar. Certament aquestes coses són anècdotes que haurien d'ésser intrascendents, però que no sempre en són. Parlem de pobles i entorns distants i poc poblats on mai es desenvolupa la història en majúscula i massa vegades, fets anecdòtics poden generar estigmes i divisions entre persones i famílies que poden afectar negativament les activitats col·lectives del poble.

Vegem el què escriu De Martín:

“La singular colaboración de Don Ramón Díaz y Don Jacinto Vilardaga alumbró este vociferante hebdomadario, el 9 de febrero de 1901. Como su propietario e impresor Don Ramón Díaz, era PAZ Y PROGRESO liberal, poco apegado a la clerecía y por encima de todo encarnizado adversario de los señores Rosal, LA VERDAD y el Partido de *Mala Administración* como escribe el comentado periódico. Leyendo los números de PAZ Y PROGRESO uno se pregunta con qué hubiera rellenado sus páginas de no existir LA VERDAD y el rosalismo pues el semanario es una incesante diatriba contra todo lo que aquello representaba”.

“Parece que uno de los directores de “*La Lludriga*”, se ha propuesto dar bailes “*decentes*” en dicho local. ¡Si entenderá por bailes decentes los de hombres con hombres! Todo podría ser, ya que según noticias se representaban en dicho local comedias en que no interviene el bello sexo, porque creen seguramente que las mezclas de hombres y mujeres en público, deben ser considerados como inmorales. Vamos, menos hipocresía y más franqueza, Sres. “*Lludrigaires*”, porque ya conocemos vuestras astucias. Ya sabemos que el género os gusta como a todo mortal, y que os hartáis de él cuando se presenta la ocasión, aunque aparentéis en público que no lo probáis por ser pecado mortal el comerlo. Menos hipocresía repetimos o si no daréis pie para que se presuma que tenéis otras aficiones nefandas, y que obráis así para disimularlas” (nº 47, 27 octubre 1901). El gracioso autor de la CRIDA, inserta en LA VERDAD, seguramente después de haberla “*parido*”, se iría muy satisfecho a la cama, diciendo para su capote: qué tunante, qué listo, qué cáustico y sobre todo ¡(qué desvergonzado y bruto soy). Estúpido autor de la CRIDA; para coñearse, has de saber que se necesita tener sombra, y tu maldita la que tienes, sobre todo para escribir. Lo que no puede negársete es sobrada falta de educación, y por esto en lo sucesivo, te recomiendo que no vuelvas a usar palabras como algunas que contiene la repetida CRIDA, si no quieres que te consideremos, por lo que tal vez eres; esto es, un pederasta pasivo (nº 27, 17 noviembre 1901). Los BOMBONES reproducidos no son los de más escabroso vocabulario. Otros hay que los superan en mucho y no es oportuno traer aquí. En alguna ocasión se emplea una ironía de mejor ley: Ha empezado ya el parto de las ovejas precoces y gracias a la poderosa intercesión del Sr. Rosal, son este año escasos los abortos ¡y muéstranse repletas las ubres de las madres! Loado sea el Sr. Rosal que tantos y tan escelentes (sic) beneficios nos concede (nº 30, 8 diciembre 1901)”.

“Contra los *carcatólicos* y el obispo de Solsona Don Ramón Riu y Cabanas profiere comprometidas acusaciones. En cambio recibe y trata con deferencia al nuevo prelado Dr. Don Juan Benlloch y Vivó”.

“Los dos asuntos de público interés que preocupan a los bergadanes de aquellos años son la creación del carril Gironella- Bagá, pasando por Berga, y la construcción y uso del Canal Industrial. *Berga está de enhorabuena, pues conforme han podido ver*

nuestros lectores la Compañía del Tranvía ha acordado construir un ramal que una la estación de Oliván con nuestra ciudad. Por fin tendremos Tranvía (nº 35, 9 marzo 1902) En ambos toma pie PAZ Y PROGRESO para expresar su animosidad contra el moribundo caciquismo y su órgano desafinado LA VERDAD”.

“Repica las campanas al posesionarse de la alcaldía de Berga Don Ramón Díaz i Sariols, liberal desde su niñez y a toda prueba (nº 6, 9 mayo 1901). Los de la Buena Administración pagaron el año 1899, la respetable cantidad de 4.494 pesetas por festejos. Este año se han pagado por el mismo concepto menos de 600 pesetas que es la cantidad consignada en presupuesto. Estos detalles enseñan a los bergadanes los administradores que le convienen (nº 23, 20 octubre 1901). Por desgracia el número 41 (21 marzo 1903) ha de publicar la esquela mortuoria de su alcalde y editor”.

“PAZ Y PROGRESO no pudo sobrevivir a Don Ramón Díaz pues el nº 45 (25 abril 1903) es el último de que hay noticia”.

Fins aquí el que va escriure De Martín que permet fer-se una idea de com anava la gent d'aquell temps, de qui era Díaz i de que deia i feia. Solament afegirem que aquests fragments reproduïts, a més del seu anti rosalisme visceral, demostren el seu ponsisme: Díaz creu en el projecte ferroviari que proposa Pons, o almenys ho aparenta; criticava al bisbe Riu, creiem que pels canvis que va introduir en la Rda. Comunitat, dels que ja ens ocupat i es partidari del nou bisbe Benlloch, que era molt proper a la família Pons en la que, essent bisbe de Solsona i la Seu, va exercir de capellà familiar.

També hem vist una mostra de la bona administració municipal de Díaz, pel que fa a despeses festives. La seva gestió administrativa no hem trobat que fos criticada pels seus adversaris i podem dir que, anys després de la seva mort, els ponsistes encara la citaven amb elogis i cert enyorament.

Sembla segur que la destitució de Cardona, encara que no s'hagués produït, ja es donava com a segura i que Díaz seria el seu successor, de manera que els rosalistes varen començar la seva intoxicació de desprestigi del seu enemic polític que els blasmava públicament des del seu periòdic. El primer pas va ésser qüestionar la preparació de Díaz per ocupar el càrrec. El 13 d'abril dedicaven a la secció *Puntillazos* de *La Verdad*, aquest comentari a Díaz: escriuen que ja hi ha algun comentari on s'insinua que Díaz va per alcalde. D'ell diuen que “*tiene un talento digno de un ministro de Gobernación de la nación de Jauja*”, i n'expliquen: “*Figúrense que se estaba discutiendo por nuestros ediles en sesión pública, sobre la conveniencia de trasladar en los bajos de las Casas Consistoriales las oficinas del telégrafo, y ¡Oh talento prodigioso! ¡Oh sublimidad de pensamiento del sobredicho alcalde, presunto o frustrado!. Se le ocurrió nada menos la idea de oponerse a dicho traslado de telégrafo.....porque siendo aquello (los bajos) muy concurrido se oirían los telegramas que se recibieran y los que se expediesen*”. En aquest escrit, ja es refereixen a Díaz com a el gegant de La Patum, per la similitud de la seva fesomia amb la del gegant nou que, posteriorment va dur a algun indocumentat a atribuir a aquest alcalde la compra d'aquell gegant, inspirat en la seva pròpia persona ⁸⁶⁴.

El dia 20, continuen: “Se nos dice que las huestes que acaudilla el **Gegant** quieren ganar las elecciones municipales próximas. Y lo dicen en serio. Advértoles (porque es mi deber) que al frente de Goliad se puso David y a pesar de ser muy pequeño despanzurró al de la Patum de aquellos tiempos. Con que....mucho ojo”.

Quan la suspensió de Cardona va ésser un fet, *La Verdad*, la reproduïa de *La veu de Catalunya*:

“Gacetilla. De La Veu de Catalunya. “Ens comunican de Berga que en l’anterior setmana l’Alcalde, D. Joseph Cardona, va rebre un ofici del Governador, essent portador del mateix l’oficial del Govern Civil, don Ricard Ramis, comunicantli que en virtut d’un expedient que se li havia format fa pochs dies, l’incapacitava de regidor, y per quina raho devia acabar també de Alcalde”.

“Més l’Alcalde (no de monterilla), enterat de que tal resolució no era legal, contestà a dit ofici que no podia deixar els llochs, per no procedir la incapacitat, segons està terminant en el R.D. que l’hi citava, y que además, com que apelava davant del ministre dintre de quinze dias, no deixava l’Alcaldia per no ser ferm el fallo, a fi de no incorre en responsabilitats”.

“A lo qual contestá ‘l Governador reconeguent las rahons que alegava el zelós Alcalde, pero ja que no podia suspendrel de moment en aquella forma, el sospenia sols d’Alcalde, fundat en l’article 189 de la Lley Municipal, que ‘s refereix a causas graves”.

“Aqui no ‘s veu altra gravetat que no sigui la de que ‘l recte Alcalde (que era), don Joseph Cardona, havia manifestat que no volia fer cap pressió en las proximas eleccions, equivalent a dir que no ‘s prestaba a falsejar la elecció o la voluntat veritat de sos representants. Se diu que en lloch del Alcalde sospés nomenarán a don Ramon Díaz, persona que compta ab tantas simpatias, qu’ ell mateix va haver de confessar que en el districte segon, de 440 electors, sols podia comptar ab un vot”.

“Nosotros añadiremos a lo dicho por **la Veu**, que es tan cierto lo de las **simpatías** con que cuenta el Sr. Díaz, que si salió concejal fue debido a que los únicos veintidós votos que obtuvo en la votación, se los otorgaron a regañadientes los partidarios del bando de Administración, pues él no tenía ni uno solo, y nadie le quería votar. Pero hubo ciertos pactos que el Sr. Díaz no ha cumplido, entre cuyos pactos figuró el de que por ningún motivo ni pretexto ni en tiempo alguno el Sr. Díaz podía ser nombrado Alcalde. Entonces dicho señor pasó por este pacto y otros varios, pero cuando hubo logrado lo que le apetecía no tardó ni ocho días que ya gestionaba la alcaldía”.⁸⁶⁵
Aquestes darreres intoxicacions, difícilment es poden donar per certes.

El 27 d’abril, *La Verdad*, publicava la noticia del canvi a l’alcaldia, tributant grans elogis a Cardona a qui, escriuen, la suspensió, encara havia elevat de nivell⁸⁶⁶.

Curiosament, no dediquen ni una ratlla a la sessió en que va ésser destituït Cardona. Aquest acceptava la suspensió interina de l’alcaldia que cedia a Pere Viñas, però no la de regidor. Aquesta operació va fracassar perquè el governador va nomenar interinament a Díaz que prengué possessió del càrrec en la sessió extraordinària del 22-IV-1901.

Aquell dia Cardona va ésser el primer que va arribar a l’Ajuntament i es va asseure al seu seient de regidor, car com hem dit, acceptava la suspensió de l’alcaldia però no la de regidor. Díaz va ocupar la presidència i va demanar reiteradament a Cardona que abandonés el seu lloc, però aquest s’hi va negar. Díaz va amenaçar-lo amb que empraria la força pública, cosa que va fer. Aquesta, es va fer present a la sala de plens i va demanar a Cardona que abandonés la sessió, i aquest va obeir entre protestes dels regidors partidaris del suspès. La majoria de regidors, comandats per Viñas, en solidaritat amb Cardona es van aixecar dels seus seients per sortir de sala amb el ja ex-alcalde. Díaz els va recordar que els regidors no podien abandonar el ple sense que l’alcalde l’hagués donat per acabat, però va ésser replicat pel mateix Viñas dient-li que ell mateix l’havia abandonat dues vegades. Per arrodonir el sainet, Díaz va replicar que la primera vegada l’havia abandonat per cridar la força pública i la segona,

per a “*satisfacer una necesidad apremiante*”, motiu que sembla encara més raonable, ateses les circumstàncies.

Tot plegat degué acabar com el *rosari de l'aurora*.

Ramon Díaz seria nomenat de Reial Ordre el 29 del mateix mes, ja era alcalde en un consistori carlí i rosalista: el primer tinent d'alcalde era l'advocat Manubens i l'altre home fort continuava essent el procurador Ramon Viñas, cap dels carlins. No es van pas limitar a fer-li oposició, simplement, no el van reconèixer mai com a alcalde.

La suspensió de l'alcalde Cardona, com és fàcil endevinar degué ésser humiliant per ell, més encara quan aquells dies s'havia d'inaugurar l'enllumenat públic de Berga, que en bona part era obra seva i el juny d'aquell mateix any, s'havia de celebrar el primer Certamen Literari, presidit per Verdaguer, que ell mateix havia impulsat i organitzat. Ambdós actes els presidiria Díaz, de manera que no és sorprenent que es retirés de la política activa i en ésser rehabilitat poc després (el 1903), no acceptés tornar a ocupar ni l'alcaldia ni la regidoria. En l'únic càrrec que l'hem trobat és en el de caporal del Somatent del Districte, pel que va ésser nomenat el juny del 1905. El setembre del 1916, quan es van celebrar les festes de la coronació de la Verge de Queralt, encara l'ocupava. Afegirem que aquest càrrec sempre l'ocuparen persones de reconegut prestigi, entre altres, Francesc de Martín i de Carpi i Manuel Pla i Farriols.

El mateix exemplar de *La Verdad* del 27 d'abril, que ja hem citat, donava la notícia que el dia 25 s'havia publicat el decret de dissolució de les Corts, però també donava una altra notícia: el dia 25 de març es celebra la festa de Sant Marc i tradicionalment poble i Ajuntament en corporació pujaven al santuari de Queralt per complir el *vot del poble* i celebrar-hi les funcions religioses de rigor. El periòdic rosalista, despectivament escriu que el “*Gegant*” ha pujat a Queralt, per Sant Marc i ha assistit a l'enterrament de l'ex-regidor Farguell, en ambdós actes en solitari, sense els regidors, solament, “*carteros, algún aspirante a sereno...y otra gente de este fiar*”. Més endavant, al parlar de la festa de Sant Marc al santuari Queralt, encara afegeix: “*Llamó la atención el hecho de que los concejales no acompañasen al alcalde ni en la procesión ni en las demás funciones, pues se colocaron en una y otras a honestas distancias de aquel; se hacían sobre ello muchos y sabrosos comentarios por cierto, poco favorables al alcalde*”.

A més, denunciaven, que sense comptar amb els regidors, l'alcalde havia suspès als empleats del Fielato, escorxadors i serenos, i havia nomenat a amics seus ⁸⁶⁷.

Els manifestos electorals

La Verdad del 13 de juny, s'anuncia com a número extraordinari. Tota la primera plana es redactada sota el titular, “¡ELECTORES!”. Aquesta primera plana apareix impresa amb lletra molt més grossa de l'emprada habitualment –en això consisteix l'extraordinari-, tret de quan parla dels catalanistes qualificats de *Tercer Partido*, a qui qualifica de “pigmeus”, i, per expressar-ho gràficament, empra una lletra de menys tamany de l'emprada normalment. Tota aquesta preparació, tot plegat per establir una mena de competició sobre qui aconseguirà tenir més interventors, i com veiem per desacreditar els catalanistes de *Lo Pi* ⁸⁶⁸.

Si els rosalistes a Berga feien campanya contra “els pigmeus” catalanistes de *Lo Pi*, no quedaven pas de presentar-se a Barcelona com a regionalistes, entenem que de la Lliga, que com a tal formació no existia a Berga.

Els de *Lo Pi* repliquen el dia 16 de maig: “Deya fa poch dias lo **Diario de Barcelona: “En el distrito de Berga los candidatos carlistas han dado la intervención a los regionalistas representados por el señor Rosal, que lucha con el fusionista Sr. Pons y Enrich”**”.

“Desde que ho varem llegir que estem tots frissos. Com que no sabem que ni *Lo Pi*, ni lo Foment Regionalista, úniques entitats regionalistas existents en lo districte de Berga, hagin donat al Sr. Rosal ni a ningú altre la seva representació per las prop vinentas eleccions, estem desitjant saber qui son los regionalistas que ‘ns han sortit a darrera hora a fi de podernos alegrar d’aquest nou progrés de las nostras ideas” ⁸⁶⁹.

El dia 18, vigília del dia d’eleccions, *La Verdad* publicava la seva darrera crida als electors sota el titular “**¡A las urnas!**”, que com de costum era una crida a enderrocar el caciquisme, naturalment, el dels ponsistes ⁸⁷⁰. Aquest manifest contra el caciquisme, venint dels Rosal i els seus, ens sembla d’un cinisme més que considerable. No trobem en aquesta publicació cap toc de sentit comú davant les embestides que, ben segur, també els venien de la publicació de Díaz. En el mateix exemplar, donen la notícia de que Farguell de Magarola, vencedor discutit en les darreres eleccions provincials, ha estat admès com a diputat i la notícia és aprofitada per empastifar als catalanistes: “Podrán por de pronto los del **tercero** tocar músicas y hacer piruetas de pasajera alegría, pero no tendrán más remedio que sucumbir siendo entonces más ruidosa la caída. Al tiempo”.

També dirigeixen els seus demagògics “Puntillazos” contra els cien-pies de Paz y Progreso: *Estoy la mar de contristado, se nos ha asegurado que al Gigant (Díaz) no le quieren cambiar la cabeza. Francamente yo creí que este año el Gigant sería más guapo, pero el gozo en un pozo. Con que ya lo saben nuestros lectores, el Gigant Nou de la Patum continuará con la misma cabeza fea, vacía y ligera que hasta la fecha tenía sobre los hombros. ¡Que hi farem!*”.

Després d’aquesta embestida a l’alcalde Díaz, toca el rebre al diputat Manuel Farguell que ha visitat Berga acompanyant al candidat Pons Enrich que és una altra mostra de mal gust, adreçada als electors. “Pero hija mía ¿quién te ha mandado cerrar la ventana a la llegada de D. Manuel?. Al fin y al cabo es un buen patricio..... Lo fue en otro tiempo Papá, pero lo que es ahora no merece tal nombre. El que va con los anticlericales y los defiende, no es ni pude ser un buen patricio”.

“Papá, me han aconsejado que no lea la Paz y Proponcio – creso. ¿Que me dices tu? Te han aconsejado bien hija mía: la decencia prohíbe su lectura. Pero ten compasión de sus redactores: Padecen una terrible enfermedad. Lo que por naturaleza debieran expeler por la parte trasera, se ven obligados a vomitarlo por la boca. Ya ves tú si han de sufrir los pobrecitos. No te acuerdes de ellos sinó para encomendarlos a Dios en tus oraciones” ⁸⁷¹.

Hem cregut oportú entrar en alguns detalls que ens mostren com s’incidia en l’ambient electoral a Berga, quan a Barcelona, sí que es plantava seriosament cara al caciquisme en aquestes eleccions del 1901.

En les col·leccions de premsa que hem consultat hi manquen els exemplars de *Lo Pi* corresponents a aquestes dates electorals. No és pas la primera ni la darrera vegada que ens passarà, però atenent que *Lo Pi*, no acostuma a mentir deliberadament, creiem poder afirmar que l’únic posicionament programàtic el va presentar el Foment: *Lo Pi* del 19 de juliol s’ocupava d’aquestes eleccions, en part també com a defensa de les acusacions que se li havien fet pel que fa a les actuacions individuals d’alguns dels seus membres.

L'article en qüestió comença amb una anecdòtica batalleta de sagristies. Relaten que el diputat Josep Pons Arola, abans de les darreres eleccions provincials, va regalar un tapís on hi havia brodat un sant Jordi, al Foment Regionalista. Aquest obsequi va ésser interpretat pels rosalistes com a un pagament de favors electorals. Es desfermà una polèmica local per l'afer des de *La Verdad* que els de *Lo Pi* repliquen al·ludint al penó que Alorda ha regalat al *Foment Catòlic*, al que també caldria atribuir intencionalitat electoral. I, "que si 'l senyor Rosal va prometre una Imatge de la Verge al esmentat Foment Catòlic fou perquè esperava rebren també algun favor de la mateixa mena. Y que si 'l senyor Rosal fa cinch o sis mesos que guarda a casa seva dita Imatge sense cumplir lo promés, es sens dupte perquè, més prácticich que alguns altres, no vol entregarlo fins que las esperansas s'hagin convertit en realitat".

Fins aquí l'anècdota: l'interessant, però, és que *La Verdad* acusa al Foment Regionalista d'haver fet obertament campanya a favor de Pons, no atenent les prescripcions estatutàries de la Unió Catalanista en pro de la neutralitat electoral, no decantant-se per cap partit polític.

Des de *Lo Pi*, repliquen:

"Que si alguns periódichs calificavan al senyor Pons com a fusionista, altres també calificavan de carlista al senyor Rosal, cosa que ni un ni altre's cuydaren de rectificar. De manera que si vostés creuhen que no van obrar be 'ls socis del Foment Regionalista que varen apoyar individualment la candidatura del senyor Pons, han de convenir en que no van obrar millor los quins apoyaren la del senyor Rosal.

Cosa que no direm nosaltres; puig en las anteriors Assambleas de la "*Unió Catalanista*" res hi havia estatuhit respecte a la intervenció individual dels catalanistas en las eleccions a diputats a Corts en los districtes ahont no 's presenti cap candidat adherit a la esmentada "*Unió*" y no creyem que vostés pretengan que 'l dia 19 de Maig los catalanistas de Berga vinguessin obligats a cumplir uns acorts que 's varen pendre nou dies després a Tarrassa.

De tot lo que 'n resulta confirmat lo que 'ls hi deyam en lo nº 61, aixó es; que si 'l Foment Regionalista ha sapigut fins avuy ajustar tots los seus actes als acorts de las Assambleas de la "*Unió Catalanista*", no passa de ser una greu lleugeresa la profecia de que d'aquí endevant no sabrá cumplir los acorts presos en la de Tarrassa per aclamació y per lo tant ab lo vot dels representants dels catalanistas de Berga.

Y sentat que 'ls catalanistas de Berga ni colectivament ni individualment varen faltar en las darreres eleccions als acorts de las Assambleas catalanistas, donem per acabada aquesta cuestió, ja que fora no més ganas d'escriure en vá l'entretenirse en esbrinar lo que pot succehir en unas otras, y per altra part no son pas los redactors de *La Verdad* los que 'ns poden demanar comptes en cas de que manquessim a n'aquells acorts"⁸⁷².

La votació

Les eleccions es van celebrar el dia 19 com era previst i el 23 de maig es va celebrar l'escrutini general, amb l'alcalde Díaz. Presidí l'acte el Magistrat José Gomis. Els resultats finals varen ésser: Lluís Pons Enrich, 3.624 vots i Antoni Rosal Sala, 3.282 vots. Ll. Pons va ésser proclamat diputat a Corts.

Els resultats d'aquestes eleccions, per poblacions no presenten grans diferències amb les anteriors i el nivell de protestes, pensem que va ésser limitat, almenys al finir l'escrutini. Ens limitarem a donar solament la mostra dels resultats de Berga, feu per excel·lència de Rosal:

“BERGA: secció 1ª, Districte 1.474 electors dels que'n votaren 268. Rosal, 186 vots; Pons, 81 vots; M. Farguell de Magarola, 1 vot.

Secció 2ª, districte 1.478 electors, dels que'n votaren 258. Rosal, 188 vots; Pons, 67 vots. Ramon Galard Florejachs, lu Minoves Anglerill i Andreu Ballarà, un vot cada un.

S'adjuntaren a l'acta les protestes de Ramon Pujol Thomàs i Joaquim Santamaria Patzi, que no són acceptades, per la seva vaguetat.

Secció única, Districte 2.440 electors dels que'n votaren 265. Rosal, 236 vots i Pons 29 vots. Protestes per la forma de constituir-se les meses.”

Com podem veure, l'abstenció a Berga va ésser més que notable: de 5.392 electors, n'haurien votat 791, **el 85,3 per cent d'electors de la ciutat s'haurien abtingut.**

Els incidents, segons la premsa

Els Rosal no podien pas acceptar aquells resultats per les bones, de manera que *La Verdad* del dia 25, sota el titular *Las elecciones en nuestro Distrito*, escrivia que no es podia pas acceptar el “simulacro” verificat al Districte, que, en realitat va ésser la simple compra de vots i actes.

Continua dient que “*muñidores y agentes electorales*” del Districte han fet el seu agost, perquè Pons ha obert la seva caixa forta i no l'ha tancada fins a aconseguir la seva majoria, real o fictícia. Si per assolir aquest objectiu, en un sol poble ha calgut pagar 1.300 duros per 100 vots, doncs s'han pagat; a Castellar de N'Hug, l'esquer ha estat el rellotge del campanar; a Sant Martí de Bas, l'acta sencera es va adjudicar a Pons i els seus agents, sabran com; a Cerdanyola, la casa rectoral; a Alpens, el diputat provincial Sr. Badia i Andreu comprava vots a la plaça pública, “*¡como era la feria!*”. També acusen als agents de Pons d'haver ofert 5.000 pts a un agent de Rosal perquè el traís.

Seguidament, amb tota profusió de detalls relaten els fets de Sant Julià de Cerdanyola, que veurem més endavant, que qualifiquen de suficients, per anul·lar les eleccions: “*resulta evidente que justicia mediante deben anularse las elecciones; y nótese que decimos justicia mediante, pues nada nos sorprendería que no resultase así, pues harto sabemos que el Sr. Pons, ha obtenido el apoyo de los caciques de la provincia, y es más, estos, lo han impuesto por la fuerza a nuestro Distrito, y no hay duda, pues, que trabajarán hasta dejarle en puerto de salvación. ¿Lo conseguirán? Allá veremos*”. Els “chanchullos” es cometen davant mateix del magistrat: com a secretaris escrutadors més joves, s'han presentat Joan Cuberas, de Bagà i Ramon Boixader, de Sant Julià de Cerdanyola; ambdós afirmen tenir 25 anys i així consta en les seves cèdules personals, en realitat, però, el primer té 36 anys i el segon 38.

Entre les 3h i les 4 h. el Magistrat va proclamar diputat al sr. Pons, segons escriuen, amb indiferència de la població.

Pons s'hostatjava al domicili berguedà dels Farguell, a la plaça de Sant Pere i com era costum, aquell vespre els seus partidaris van anar a dedicar-li una serenata que els rosalistes van acudir a rebentar. Escriuen: “*una de las músicas se situó en la Plaza de la Constitución, frente a la casa en que se hospedaba el Sr. Pons, y allí tocó algunas piezas, oyéndose atronadores, entusiastas y espontáneos vivas a D. Antonio Rosal y Sala, hasta el extremo de que mortificados los Ponsistas, dieron orden al Director de la música, para que fueran a tocar el Himno de Riego en casa de alguno de los*

Rosalistas y como a ello se negó el director de la orquesta, le despidieron diciéndole que ya podía retirarse a su casa.

Desengañense los Ponsistas, la causa que defiende su Jefe es antipatriótica, la cuestión del paso del ferro-carril por la ladera del Llobregat, pone los pelos de punta a todos los bergadanes sensatos, nótenlo bien, a todos sin excluir uno solamente, y por ello por más que hagan y digan, por más músicas que atronen los aires, no conseguirán levantar el espíritu en favor de su **conspicuo patricio....**”.

A Pons les eleccions les eleccions li han costat uns 40.000 duros, al seu dir ⁸⁷³.

Per la seva banda, *Lo Pi* del 3 de juny dóna la seva versió: el 19 de maig es van celebrar les eleccions “ab tranquilitat, encare que molt empenyadas per part d’un y altre dels candidats”

Pel que fa a l’escrutini general, escriuen que “despres de recontats els vots de las actas parcials, sense que ocorrogués cap incident que valga la pena relatar-se, per 343 vots de majoria fou proclamat diputat pel districte de Berga don Lluís G. Pons y Enrich”.

Lo Pi no s’ocupa de la serenata, però escriu: “Lo mateix dia a la nit fou obsequiat lo Sr. Pons pels seus amichs ab un refresch que se serví en lo saló del primer pis de cal Negre y que doná ocasió a que ‘ls senyors Artigalás, Farguell, Pujol, Pons, Bonet, Vilardaga, Viladomiu y Díaz dirigissen la paraula a la concurrencia que omplia la sala”. “Les condicions del nostre periódich no ‘ns permeten fer una relació extensa dels discursos. Només direm que, a més dels diferents conceptes que cada un dels oradors exposá, insistiren tots ells en la necessitat de treballar pel avens moral y pel desenrotlllo de la riquesa del districte y en la de atraurer als indiferents y als adversaris mitjantsan una recta administració municipal” ⁸⁷⁴.

La polèmica, reiterativa i amb pocs arguments per part de Rosal, encara continuava a l’agost. Sota el titular *¿Qui son los cuneros?*, *Lo Pi* escrivia que *La Verdad* tenia un nou redactor i les havia tornat a emprendre amb el tema del tapís amb que Pons Arola va obsequiar al Foment Regionalista ⁸⁷⁵.

Com en altres vegades, Rosal no podent guanyar, intentava almenys que no fos diputat l’adversari, pel sistema d’impugnar l’acta per a que fos declarada greu, assumint ell mateix el paper de víctima dels fraus electorals comesos.

No hem tingut a l’abast la impugnació presentada per Rosal, però sí la contra-impugnació presentada pels ponsistes, publicada a *El Tagast*, de Ramon Pujol Thomàs el 20 d’octubre, que resumirem.

És obvi que la redacció d’aquest escrit és obra dels ponsistes, el mateix Pujol, Vilardaga i potser altres, així, doncs, no ens ha de sorprendre que parteixin sempre de la mateixa base: a tots els pobles, les simpaties dels electors són a favor de Pons, bo i que en algunes poblacions les pressions, coaccions i la compra de vots, amb promeses i diners s’havia adjudicat el triomf a Rosal. Per contra, Pons hauria exigit una netedat absoluta en totes les eleccions i escrutinis.

En alguns pobles donen també els resultats de les darreres eleccions per diputats provincials, pràcticament sempre amb la mateixa tendència que les legislatives. En els termes en que es presenta aquesta comparativa queda manifestat que aquestes poblacions voten el candidat que la gent de Pujol presenta. Dit d’una manera més planera: ells en tant que agents electorals són els que compten amb la fidelitat dels electors.

Una vegada més, també queda escrit que els diners avançats per la compra de vots no sempre s'empraven íntegrament per aquesta finalitat: de part d'ells se n'aprofitaven els agents electorals. Tanmateix, no es tracta pas d'una denúncia nova.

Vegem la relació de pobles:

ALPENS, poble sempre partidari dels amics del Sr. Pons Enrich: 73 vots a favor, contra 25 a favor de Rosal, obtinguts aquests darrers amb coaccions. Les darreres eleccions provincials ho demostren: Josep Pons Arola, 126 vots i el protegit de Rosal Sr. Alorda, solament 2 vots.

AVIÀ, terme municipal on els Rosal tenen establerta la seva colònia agrícola i la seva farinera, els pagesos han de patir la competència d'aquells establiments, sense cap benefici, ja que Rosal introdueix els seus productes –majorment farina – a Berga, en detriment dels propietaris del poble.

Els treballadors de la colònia agrícola de Graugés, apareixen inscrits en el cens d'Avià i voten Rosal. El resultat electoral és Pons, 18 vots i Rosal, 243.

En les eleccions provincials, Farguell de Magarola, "íntim" de Pons, va obtenir 225 vots, "*contra un número poco más crecido*" que es va emetre a favor d'Alorda.

BERGA. És on els electors han gaudit de major llibertat, escriuen. Tergiversant els fets recents, escriuen: "En dicha ciudad, al igual que en el resto del distrito electoral, no ha mediado cambio ni modificación de personal en las autoridades y funcionarios que pudieran alterar en lo más mínimo la tendencia de los electores que les inspirara simpatía la candidatura del Sr. Rosal". Per raonar aquestes afirmacions, afegeixen que el nomenament de Díaz es degué solament a produir-se una vacant a l'alcaldia per la suspensió de Cardona, deguda a la incompatibilitat de càrrecs. Igualment, la suspensió de funcionaris –un terç- no es va produir per ésser els afectats addictes a Rosal, sinó per les seves accions fraudulentas, majoritàriament en consums.

"*La notoria consideración y excesiva benevolencia*" del candidat Sr. Pons i de l'alcalde Díaz, va permetre que molts funcionaris municipals treballassin per la candidatura de Rosal, en uns comicis en els que solament van anar a votar la meitat dels electors.

BAGÀ. Pons, 130 vots, sense cap violència, contra 12 vots que va comprar Rosal als dissidents del municipi. La majoria de vots a favor de Pons, l'atribueixen al reconeixement a Pons dels baganesos, pel ferrocarril.

BORREDÀ. Escriuen que Rosal fa bé no ocupant-se dels resultats del municipi. En aquesta població, Rosal va "obtenir" 146 vots contra 117 de Pons.

Prou sap Rosal, continuen escrivint, que l'alcalde Ramon Pujol Saurí, amic de Rosal, "*no vaciló poner en juego todos los ardides y medios electorales que impedirán el naufragio de su candidatura*". Seguidament detalla diverses coaccions, alguna d'elles perpetrada amb la col·laboració dels mossos d'esquadra; el nombre de vots de l'escrutini no coincidí matemàticament amb el de vots emesos; els emissaris de Rosal van comprar vots públicament, "*a seis y más duros cada uno*", part dels quals van cobrar a l'avançada i part es cobrarà al liquidar els comptes electorals, denunciem.

BROCÀ. Pons 59 vots i 12 per Rosal. Els resultats, escriuen, ja tenien precedents: a les darreres eleccions provincials, Pons Arola obtingué 71 vots i Alorda no n'obtingué ni un.

CAPOLAT. Rosal va oferir tota mena de vies de comunicació que pagaria ell mateix. (carretera de Llinars – Sant Llorenç?); i "esto sin contar que los mismos emisarios de

Rosal, por medio del célebre cura de Capolat, obtenían semi-excomuniones para los electores del Sr. Pons Enrich, a quienes se les atribuía fuera de la ley católica". Bo i diverses coaccions i desqualificacions, Pons encara va obtenir un terç dels sufragis. No donen, però, les xifres.

CARDONA. Pel nostre compte, reiterem solament, una vegada més, que a Cardona, segona població del Districte i feu electoral de Ramon Pujol Thomàs, era on, tenint Berga perdut, es decidien els comicis i per tant el primer camp de batalla electoral.

Escriuen que Rosal havia incoat i perdut "amb costes" més de cent processaments a electors en passades eleccions. Admeten que va haver-hi el canvi d'alguns regidors interins per altres partidaris de Pons.

Les xifres que donen dels resultats són les següents: Rosal, 273 vots, contra 439 de Pons. Afegeixen que a les provincials de març, Alorda va obtenir 221 vots i Pons Arola, 345. I, encara més, que en unes eleccions anteriors, Rosal havia obtingut 128 vots contra 661 que n'havia assolit el seu adversari. Quedava palès qui dominava l'electorat cardoní.

CASSERRES. Recorden, ja d'entrada, que a Casserres era on els rosalistes havien comés més abusos: "yacieron inertes cadáveres en la vía pública"; també es van veure en "inminente peligro de sus vidas pacíficos y honrados ciudadanos, pundonorosos funcionarios y aguerridos militares" per voler fer complir la llei.

Vistos aquests inexplicables esdeveniments, escriuen, no ha de sorprendre que en les darreres eleccions Rosal solament hagi obtingut 142 vots contra 206 que n'ha assolit Pons Enrich.

CASTELLAR DE N'HUG. Els resultats foren de 30 vots per Rosal i 82 per Pons Enrich, "y esta relación de minoría para con el Sr. Rosal al precitado pueblo (sic), no es obra solo de esta última elección, sino de cuantas se han verificado desde hace más de diez años a esta parte".

CASTELL DE L'ARENÝ. Els agents de Rosal negociaven la totalitat dels vots a canvi de construir-hi una escola, però la "sinceritat" dels electors es va manifestar amb 86 vots a Pons contra 42 "*que figuraron*" a favor de Rosal.

CASTELLAR DEL RIU. Municipi sempre contrari a Rosal, aquest no hi hauria obtingut cap vot, de no haver-se actuat contra l'alcalde i regidors per substituir-los per adeptes a Rosal. Bo i aquesta cacicada i "altres", Rosal va obtenir solament 25 vots, contra els 40 que va assolir Pons Enrich.

L'ESPUNYOLA. Rosal, 25 vots contra 50 que en van atorgar a Pons.

FÍGOLS. El batlle d'aquest poble, de qui diuen que no sap llegir ni escriure, ha tingut, però, l'habilitat d'eliminar del cens electoral a tots els adversaris de Rosal. D'ací que Pons solament hagi obtingut 6 vots contra 58 "*aplicats*" a Rosal.

GIRONELLA. Escriuen que és prou sabut que la vila és regida i governada pels amics de Rosal, de manera que el rector, l'alcalde i el jutge municipal obraren al seu dictat. El resultat de les seves coaccions va ésser, 241 vots per Rosal contra 175 per Pons.

GISCLARENÝ. En aquest poble els amics de Rosal tenen "la habitual costumbre de que se rompa la urna, que algunas veces tiene la forma de olla o puchero, o de arrebatat el acta en blanco o poco menos".

Pel seu dir, els rosalistes varen impedir que els interventors de Pons ocupessin els seus llocs i el seu accés al col·legi electoral. De manera que els rosalistes varen fer el

que varen voler amb les actes en blanc, a l'extrem que el Notari Toranzo no va poder exercir "su sagrado ministerio de la fé pública, no pudo obtener documentos ni vestigios de la votación de dicho pueblo, por haberse evaporado todos los documentos y no vivir Rey ni Roque en aquella localidad". No donen els resultats.

LA BAE LLS. L'alcalde i el secretari varen eliminar del cens electoral els partidaris de Pons. També, denunciaren, va córrer el "*vil meta*". D'aquest poble, tampoc en donen els resultats oficials.

LA NOU. Denunciaren coaccions de l'alcalde i altres autoritats a favor de Rosal. Per aquest motiu, Pons solament va obtenir 29 vots contra els 24 que "*figuraren*" a nom de Rosal.

LA QUAR. Es va fer propaganda carlista a favor de Rosal a qui presentaven com a l'únic sostenidor dels seus ideals i salvaguarda de la religió. Però en aquesta localitat, escriuen, hi havia elements sensats i Pons va obtenir 28 vots contra els 18 "*aplicats*" a Rosal.

LLUSÀ. Pons 42 vots contra 88 per Pons. A les darreres provincials, Pons Arola va obtenir 133 vots i Alorda, candidat de Rosal, ni un sol vot.

MONTCLAR DE BERGA. De les coaccions a favor de Rosal se'n va encarregar el Jutge municipal. Fou debades. Pons va obtenir 25 vots i a Rosal l'hi en varen "*aplicar*"¹⁶.

MONTMAJOR. Municipi amb set agregats i un perímetre de més de 40 Km., era el que els rosalistes varen destinar per a servir de camp de batalla, escriuen els ponsistes. Congregats els majors contribuents i les forces vives del terme, "lució sus habilidades un ministro del Señor para que se accediera a sus pretensiones, suprimiendo de golpe y porrazo la ley electoral". Al no accedir-hi, van començar les excomunionis a "fervorosos catòlics" partidaris de Pons, que va treure majoria sobre Rosal, escriuen, sense donar, però, els resultats.

OLVÀN. Els resultats foren 25 vots "*obtinguts*" per Pons, contra 165 que "*figuraren*" per Rosal. En aquest feu electoral dels Rosal, sembla obvi que no podia pas ésser d'altra manera.

LA POBLA DE LILLET. Si Olvan era un feu electoral dels Rosal, aquesta població ho era dels candidats que presentaven els agents electorals Ramon Pujol Thomàs i la seva gent. En conseqüència, comencen la *parrafada* amb una frase contundent: Més de deu anys de derrotes de Rosal.

Escriuen: "La arraigada simpatía a favor de dicho Sr. Pons, son las causas indicadas - del triunfo electoral- y la prevención notoria que contra el Sr. Rosal existe en el alto Llobregat, de cuya región es la capitalidad la industriosa villa de la Poble de Lillet, son motivos más que suficientes para que haya obtenido el Sr. Pons Enrich en las últimas elecciones el importante número de 284 votos contra 35 que consiguió el Sr. Rosal". Ja en les eleccions provincials anteriors, bo i múltiples coaccions, Pons Arola va obtenir 303 vots contra els 22 a favor de Rosal. Seguidament detalla les denúncies presentades per Rosal i la seva persecució a alguns veïns del poble.

PRATS DE LLUÇANÉS. De la capital del Lluçanès, n'escriuen que ha estat contra Rosal en totes les eleccions anteriors, bo i que aquest protegia a alguns cacics locals i proliferaven les denúncies.

En les eleccions provincials anteriors, Pons Arola va obtenir 194 vots contra 12 que “*únicament*” va obtenir-ne Alorda.

En aquestes legislatives els cacics rosalistes van optar per la compra de vots en pla subhasta a la que Pons no va participar, acceptant solament els vots dels seus “*lleials i sincers partidaris*”. El resultat va ésser que Pons va obtenir 100 vots contra 200 que va comprar-ne Rosal.

PUIG-REIG. Municipi on Pons té la seva colònia. Sota aquest encapçalament escriuen que Pons juga tant net que va permetre que l'alcalde, el jutge i el fiscal municipals actuessin a favor de Rosal. Són, però, tantes les simpaties que Pons té al municipi que a les eleccions provincials de març, va obtenir pel seu nebot, Pons Arola, 603 vots contra 274 que “*s'aplicaren*” a Alorda.

En aquestes legislatives, Pons ha obtingut 293 vots contra 58, “*aplicats*” a Rosal.

SAGÀS. “Pueblo puramente agrícola”, on Rosal va ésser presentat com a “*único defensor del altar y el trono*”, aquest va obtenir un terç de majoria sobre els vots obtinguts per Pons. No dóna, però, les xifres d'aquest vot carlí.

SALDES. Aquest municipi, com hem vist reiteradament, era un feu històric del tàndem Pujol- Penina, que estalviava als propietaris pagar la contribució al-legant cada any pedregades.

Ignorem que va succeir en aquestes eleccions i ens limitarem a dir que en la refutació dels ponsistes a la impugnació de Rosal, acusen als seus adversaris d'haver fet exactament ells allò que en la seva impugnació els atribueixen. Però ja que, segons escriuen, Rosal ha relatat tot el que va passar a Saldes, volen cridar l'atenció, “*acerca algunos hechos que han ocurrido y que él no ignora*”

Rosal, mitjançant un dipòsit garantit de 3.000 pts. pretengué comprar l'acta en blanc de Saldes. En no ésser acceptada aquesta oferta pels saldencs, va elevar les 3.000 a 6.000 pts. En no reeixir tampoc en aquesta segona oferta, “Rosal soñó en pactos y convenios electorales que son puramente hiperbólicos”, perquè Pons mai va autoritzar a ningú per pactar i contractar la compra de vots. “Y para dar el Sr. Rosal visos de verosimilitud a sus supuestos hechos, procuró se levantarán actas notariales de referencia, precisamente por unos seguidores que se hallaban en la provincia de Lérida”. Resulta sospitos que no concretin el lloc de la província de Lleida, ja que el veí poble de Gósol ja pertany a aquella província.

Pels ponsistes, Rosal quan havia estat derrotat sempre havia emprat tots els medis per a obtenir la nul·litat de l'acta, amb protestes i denúncies, “*bajo el concepto de atribuirse al local del colegio electoral el carácter de almacén de víveres o repostería*”. Finalment, publiquen els resultats: 158 vots per Pons contra 22 per Rosal que “*se hallan en relación*” amb els 164 obtinguts per Pons Arola en les provincials de març. Contra els 16 que es van “*aplicar*” a Alorda.

SANT JAUME DE FRONTANYÀ. Emissaris de Rosal van voler comprar l'acta en blanc, promentent que no s'exigiria a aquell municipi el descobert en *despeses carcelàries* del partit que tenien per abonar. Però aquesta mateixa oferta, alguna autoritat ja l'havia feta en nom de Rosal.

Finalment, es van celebrar les eleccions o el seu simulacre, amb 84 vots per Pons i 20 per Rosal.

SANT JULIÀ DE CERDANYOLA. Els esdeveniments electorals d'aquestes legislatives en aquest poble, són dignes d'aparèixer en qualsevol antologia dels fraus electorals del caciquisme.

Abans, però, d'entrar en matèria, entenem que en aquest cas ens cal fer una molt breu descripció del poble. Encara avui, bo i algunes edificacions modernes, Sant Julià és un dels pobles més bonics i dignes d'ésser visitats de la Comarca. Es troba situat en una petita vall, a la dreta del Llobregat, sobre Guardiola de Berguedà, a una alçada de prop de 1.000 m. Pujant uns pocs metres més teniu a la vista les valls del Llobregat i del Bastareny, amb el Pedraforca al fons i la vila de Bagà a mig terme.

La carretera que uneix Sant Julià amb el que ara és el poble de Guardiola de Berguedà ofereix una sorprenent vista del que eren els conreus del poble: un extens esglaonat de camps i feixes que s'enfilen costa amunt, vorejats per unes notables parets de pedra seca obrades amb una notòria perfecció. Aquestes parets i feixes són observables a la banda solana i cal pensar que a l'obaga devia ésser similar, però actualment, les pinedes han envaït aquell espai. Les cases més velles del poble, al carener dels seus teulats, hom pot observar-hi també grans pedres per resguardar teules i teulats del vent que deu bufar-hi amb intensitat. El conjunt resulta realment bell i sorprenent ⁸⁷⁶.

Hem fet aquesta introducció, innecessària per qui conegui el poble, perquè els rocs de Sant Julià també van tenir el seu protagonisme en aquestes eleccions.

Segons la rèplica dels ponsistes Rosal en la seva impugnació afirma que els seus adversaris van intentar assassinar un notari per evitar que intervingués en les operacions electorals d'aquella localitat. Si Rosal vol saber la veritat dels fets, continuen escrivint, solament ha de tornar a llegir l'acta que va aixecar el notari en qüestió, D. José Toranzo, i que ell mateix no va aportar a la seva impugnació.

Segons els ponsistes, els fets foren els següents: Francesc Camps, agent electoral de Rosal, va acompanyar a Toranzo al poble de Sant Julià per a gestionar la legalitat de les eleccions, "*en pro de la candidatura de Rosal*". Camps i Toranzo es van hostatjar al domicili de l'alcalde, compartint la taula amb la família. En aquella mateixa casa, van alternar, tranquil·lament, amb els amics del Sr. Pons Enrich sobre la marxa electoral i van comprovar que tot es preparava segons la més estricta legalitat. Camps i Toranzo van tenir la seguretat que res afectaria la votació a favor de Rosal. Toranzo va consignar en la seva acta "la presencia, que él por sí y ante sí, ni por mediación de actos internos ni externos, vio ni observó que se pretendiera nada incorrecto contra su persona, ni contra la más perfecta legalidad electoral; que si salió de aquel pueblo con Camps, fue porque éste le manifestó tener seguridades de que la elección sería legal por todos los conceptos y que cuanto le contó después el mismo Camps de indebidos atropellos y pretendidos conatos de asesinato, eran una simple suposición de mal género que le vino de nuevo al Sr. Toranzo, cuando de ciencia propia, había tenido ocasión de observar lo contrario". Alguna cosa, però, degué passar, perquè tot seguit escriuen: "Verdad es que al subir al monte el señor Toranzo, vio volar algunas piedras que de la loma caían, pero sabido es también, que dada la accidentación del terreno y las piedras movedizas que pueblan aquella región, es constante el movimiento de las mismas, sin intención dañina por nadie y mucho menos para el notario Sr. Toranzo, dignísimo funcionario de la fé pública, cuyo proceder le ha valido conquistarse universales simpatías".

Els rosalistes van mantenir la seva versió, encara en el seu periòdic *La Verdad*, nº269, del 25-V-1901, on s'ocupaven de les cacicades dels ponsistes, que possiblement no sigui falsa del tot, perquè sembla que, de rocs, en van caure.

Tornant a la refutació de la impugnació de Rosal, acaben escrivint que a les eleccions provincials del darrer mes de març, Pons Arola va obtenir 120 vots contra Alorda que

“solo pudo sacar de las urnas 3 simples votos a su favor, (...) Por manera que sí en aquella sazón, que no se atribuían pedreos a notarios, ni coacciones, ni presiones por parte de los amigos del Sr. Pons Enrich, obtuvo la candidatura protegida por el Sr. Rosal tal lamentable descalabro, nada de particular tiene que en la última elección de diputados a Cortes, obtuviera simplemente dos votos el Sr. Rosal, contra 124 que legítimamente obtuvo el Sr. Pons Enrich”

SANTA MARIA DE MERLÉS. Denuncien els ponsistes l'eliminació d'electors a les llistes del cens. Per aquest motiu, Pons solament va obtenir 37 vots contra 43 que “figuren” a favor de Rosal.

SANT MARTÍ DE BAS. Rosal acusa a un representant de Pons d'haver ofert 80 duros pels 64 vots que figuren al cens electoral. Òbviament, els ponsistes donen aquesta informació com a falsa perquè, pel seu dir, són tantes les simpaties amb que compta el Sr. Pons que no necessita pas comprar vots. És aquesta la causa de què Rosal no obtingués cap vot en aquell municipi. Afegeixen, encara, que en les darreres provincials Alorda no va obtenir cap vot i Pons Arola 65.

VALLCEBRE. D'aquesta localitat, diuen poder-ne dir el mateix que de la de Cercs, on per part de Rosal, “no se regateó dinero para la compra de votos a nombre de éste y que se ofreció el oro y el moro para que se aplicaran muchos votos en pró del Sr. Rosal, habiendo sido todo envano dada la entereza y dignidad de los amigos del Sr. Pons Enrich”. El triomf de Pons va ésser “de más de tres cuartas partes” sobre Rosal, sense donar, però, les xifres concretes.

VALLDÀN. Denuncien les coaccions de Rosal: “De suerte que, tanto el Alcalde y Ayuntamiento como el Juez municipal del referido pueblo de la Valldán, han hecho sentir el peso de su presión oficial en pró de la candidatura del Sr. Rosal, y para mayor escarnio el cura de la Valldán, que lo es de una de las iglesias de Berga, no ha titubeado en ejercer su influencia del sagrado ministerio, aplicando epítetos de sectarios y lanzando excomuniones a su conveniencia, para quedar así mejorada la candidatura del Sr. Rosal y afectando hondamente ante los electores timoratos la candidatura del Sr. Pons Enrich”. Per totes aquestes circumstàncies molts electors no van acudir a les urnes i Pons no va obtenir la majoria de vots. Tampoc donen els resultats.

VILADA DE GUARDIOLANS. S'hi ha produït, al·leguen, el major dels escàndols electorals. En aquesta població, continuen escrivint, no mana “*Rey ni Roque*”, solament, “*la caprichosa voluntad del más refinado caciquismo imperante de los emisarios de Rosal*”.

Més de 40 electors juren i perjuren davant Déu i la Justícia que han votat per Pons Enrich, però aquests vots no apareixen a les urnes, “*motivando gran escándalo y estupefacción este rasgo de nigromancia*”. En absolut és un fet sorprenent, perquè recentment va figurar com a votant del protegit de Rosal –Alorda- el rector de Vilada, “sin haber pisado los umbrales de la casa-colegio, ni haber dado señales de vida ante aquellos interventores, siendo digno de mención que dicho cura figura con una humanidad soberbia, cuyo peso no baja de cien kilos, haciendo así constar en pró de los fueros de la verdad y sin otra intención tal especial circunstancia”.

Impliquen les autoritats locals, exceptuant el rector, en el frau electoral; els votants no podien veure si el president canviava les paperetes abans d'introduir-les a l'urna; la majoria dels interventors de Pons no es van poder possessionar del càrrec, si insistien no els permetien entrar al local del col·legi electoral, al·legant manca de cadires i espai, havent de romandre a l'entrada, des d'on no veien la mesa electoral; els

emissaris de Rosal van prometre diners als reacis “y prodigarles toda clase de beneficios para convertir aquella localidad en las bellezas de una gran urbe, prometiéndoles fábricas de hilados y tejidos, instalaciones eléctricas, conventos de monjas, surtidos de aguas y otras mejoras a cual más importantes”. Rosal va guanyar les eleccions a Vilada, bo i que no donen els resultats, i avisen de que “indudablemente vendrá el tío Paco con la rebaja de tan pomposas promesas, por suponerlas artimañas electorales”.

VIVER. També hauria guanyat Pons de no haver estat per la “*más escandalosa presión oficial y clerical*” de Rosal.

A continuació, detallen les coaccions i resultats d'alguns pobles del partit judicial de Vic que a efectes d'eleccions per les Corts, anaven amb el Districte de Berga: Perafita, Sant Agustí de Lluusanés, Sant Boi de Lluusanés i Sora. Els esdeveniments electorals, diuen, varen ésser similars als dels 38 pobles del Districte de Berga:

PERAFITA. 29 vots per Rosal contra 86 per Pons

SANT AGUSTÍ DE LLUSSANÉS. No dona resultats, però sembla que va haver-hi compra de vots o d'acta, perquè escriuen: “Por manera que pretende pintar el Sr. Rosal un cuento soñado del Hostal del Coll de San Agustín, que si quiere ser dicho Sr. Rosal veraz y sincero más le valiera haberlo atribuido a sus agentes electorales como protagonistas, pues que las promesas y ofrecimientos halagadoras y las dádivas que constituían un recurso contundente partían de los amigos del Sr. Rosal”.

En aquest poble, escriuen, a Rosal el representaven “dos excabecillas carlistas, uno de los cuales además de vociferar que con la votación del Sr. Rosal triunfaría la Causa Santa, prodigaban y repartían los billetes de Banco, aunque no les diere resultado práctico”.

SANT BOI DE LLUSSANÉS. Es queixen de què Rosal hagi atribuït a un dels contribuents més importants del poble la comissió de vendre per 700 duros l'acta electoral que haurien comprat els ponsistes. I no essent suficients els 700 duros, hauria elevat el preu a 6500 pts.

La rèplica dels ponsistes és de què Rosal no està informat si creu el que ha escrit. Si no menteix sabent la veritat, els seus homes li han carregat els comptes, perquè Pons no va destinar diners a la compra de vots pel prestigi que té en aquells pobles.

També es queixen dels càrrecs que Rosal fa al diputat Badia Andreu, amic de Pons, per les gestions que ha fet a favor de la candidatura ponsista, oblidant que Pons i Badia són considerats els “salvadors” d'aquells pobles per les gestions que, a favor seu, han realitzat. Encara afegeixen que varen ésser els emissaris de Rosal els que pretengueren comprar actes en blanc per milers de duros, si haguessin trobat qui els les venia.

Exageracions a banda, els resultats presentats probablement clarifiquen els fets: Pons suposadament va obtenir 108 vots, contra 8 que, també suposadament, en va obtenir Rosal.

SORA. Els resultats publicats foren 62 vots a favor de Pons contra 59 “*aplicats*” a Rosal. Els electors, pel que diuen, van votar lliurament. Rosal havia cridat al seu cacic de Sora per obsequiar-lo a les seves residències de Berga i Graugés, on es feren els tractes a favor de la seva candidatura, però es va produir un fet fortuït que va canviar la situació. A la matinada del dia de les eleccions, a Vilada va bolcar la tartana que duia els seus dos agents a Sora, quedant greument ferits; aquests dos agents “*eran*

los encargados en forma suplementaria o subsidiaria de derramar a los conquistables electores el bálsamo de la salud temporal, al objeto de que se dejasen convencer, aún cuando solo fuese en el acto de la votación de que el nombre del señor Rosal y Sala, era el verdadero ídolo, salvador y regenerador del país”.

Les conclusions de tot l'informe a què arriben els ponsistes són les següents:

1.- En les eleccions no es va produir cap acte per part dels patrocinadors de la candidatura de Lluís G. Pons Enrich *“que se separara, ni discrepara en lo más mínimo del espíritu y la letra de la legislación electoral”.*

2.- Que Pons Enrich va obtenir majoria de vots sobre el seu contrincant Antoni Rosal i que aquest resultat *“és producto exacto y fiel reflejo de la arraigada simpatía y profundo afecto que legítimamente profesan los pueblos del distrito de Berga al diputado electo Sr. Pons Enrich”.*

3.- Que el derrotat Antoni Rosal Sala excusa la seva derrota electoral pretenent ésser víctima d'abusos dels patrocinadors de Pons, presentant fets inexactes i pretenent justificar-los amb actes notariais on la major part dels compareixents manifestés suposats fets ocorreguts en pobles on ells no estaven presents.

4.- Que a Rosal, l'impugnar l'acta li interessa per amor propi, que el districte de Berga quedi sense representant legal a les Corts, essent l'elecció de Pons *“genuina expresión y fiel reflejo de los comicios”.*

5.- Que el districte de Berga no pot quedar sense diputat.

6.- Que essent les impugnacions de Rosal sense fonament i temeràries es proclamí diputat el Sr. Pons.

Escriuen que aquesta demanda la signen més de 4.000 electors, una xifra, amb tota seguretat, exagerada.

A mode de resum

Si haviem de fer un breu resum d'aquest capítol, diríem que en aquestes eleccions, mentrestant a Barcelona i altres ciutats importants de Catalunya el caciquisme havia rebut de valent, al Districte de Berga, si és que això era possible, encara s'havia reafirmat: la compra d'actes en blanc i de vots, quan les coaccions no eren prou efectives, varen ésser moneda corrent. Els fabricants Rosal i Pons es confirmaven com els cacics indiscutibles i els seus agents electorals –sempre són els mateixos cognoms- continuaven fent-los la feina bruta. L'un darrera l'altra ocupaven l'escó de Madrid seguint els mateixos procediments. En això consistia el “tornisme” al Districte de Berga.

Si exceptuem la breu alcaldia de Josep Cardona a Berga, sembla evident que els catalanistes, dividits, varen tenir un paper polític poc rellevant, més enllà de les denúncies a Rosal per l'afer del ferrocarril. Sembla que es limitaven, principalment a adoctrinar per a fer adeptes a la seva causa amb articles contra el centralisme que publicaven a *Lo Pi*, sovint, reproduïts de *La Renaixensa*.

Rosal més que mai va comptar amb els carlins i, amb ells, amb tot l'integrisme berguedà i bona part del clergat. Per la seva banda, Pons Enrich, es presentava amb una etiqueta més liberal i comptava amb l'Olano com a soci, encara que a l'ombra. Ramon Pujol i Thomàs el màxim "expert" en temes electorals i la seva gent, actuaren com a agents de Pons i d'Olano.

Un canvi rellevant fou el de l'alcaldia de Berga: l'ocupava de R.O. Ramon Díaz Serriols, que actuava com a ponsista, que va ésser l'objectiu de tots els integrismes locals, que no el van ni acceptar ni respectar mai, no debades es tractava d'un personatge que sempre s'havia manifestat liberal.

En Annex 62 aportem la refutació ponsista a la impugnació de Rosal.

Capítol 13

Les eleccions legislatives del 1903. Rosal- Pons Enrich.

El context polític i social.

Al fer la introducció d'aquest tercer subperíode ja varen avançar que els capítols 13 i 14, que dedicàvem a les eleccions legislatives del 1903 i del 1905, tenien molt poc interès. Es varen limitar al tornisme entre Rosal i Pons, possiblement "pressionats" des de Barcelona perquè introduïssin un xic de serietat als afers electorals de Berga. Òbviament, el que apuntem seria una hipòtesi de difícil verificació. El que si creiem poder afirmar, és que per simple sentit comú, l'electorat devia estar saturat d'aquest teatre. L'alta abstenció creiem que ho posa en evidència.

Les diferències personals, però, continuen i generen anècdotes que uns i altres es retreuen i tots volen donar-hi categoria. Procurarem entrar mínimament en aquest camí.

Els de sempre, amb nous intervinents

Lo Pi continuava essent el portaveu dels catalanistes del Foment Regionalista, ja en crisi. Recordem que s'editava a Barcelona i a la mateixa impremta de *La Renaixensa*, de manera que no és sorprenent que no hi haguem trobat, almenys en les col·leccions que hem pogut consultar, cap al·lusió a la fundació de la *Lliga Regionalista*, tant pròxima ideològicament, bo i que *Lo Pi* si que hi farà alguna referència per accentuar el nacionalisme de les Assemblees de la Unió Catalanista, posant al dia les Bases de Manresa en matèria electoral, per diferenciar-se dels catalanistes que solament són regionalistes.

Una "noveta" d'aquests anys és la implicació directa, donant la cara, de dos clergues a la vida política i cultural de la ciutat: Josep Espel Casals, havia estat ordenat sacerdot l'any 1900. Ja ens hem ocupat d'aquest personatge al fer la relació dels homes rellevants de l'època i afegirem o repetirem, solament, que ja essent seminarista escrivia a la premsa rosalista; era a la vegada, un actiu polemista i poc

inspirat poeta i escriptor, però molt prolífic. Devia ésser també un bon orador, perquè el trobem predicant sermons en celebracions religioses de diversos pobles.

Carlí i integrista pel que fa a la religió i catalanista teòricament radical en els seus escrits, va fer el cant del cigne en les eleccions de Solidaritat Catalana, a favor del candidat carlí, Bordas i Flaquer. Després seria l'home del maurista, passat a la Lliga, Manuel Farguella de Magarola.

Primer director del periòdic *El Cim d'Estela*, va tenir una activitat política i periodística constant i alguna influència degué tenir.

Més important és la figura de Bonaventura Ribera Ribó. El 1902 va ésser ordenat sacerdot i esdevingué un personatge fonamental des d'aquestes dates fins a la seva mort, esdevinguda el 1931, del que també ja ens ocupat.

Ribera i Ribó, protegit de Pla i Farriols, ja de seminarista va ésser un jove del Foment Regionalista i escrivia amb notable qualitat literària a *Lo Pi*, poesies, articles diversos i majorment, articles de caire històric. Ja el 1901 havia estat premiat als Jocs Florals pel seu estudi històric de Queralt. També escrivia al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, etc. Encara essent diaca i a petició del Foment Regionalista de Berga, va obtenir del bisbe de Solsona, l'autorització per predicar en els solemnes funerals que es van celebrar a Berga per mossèn Cinto Verdaguer el dia 27 de juny, que *Lo Pi* resumeix ⁸⁷⁷.

Ja ordenat, Ribera romandrà a Berga on amb l'ajut de Pla i Farriols fundarà el col·legi Sant Jordi, en la línia de Flos i Calcat, per ensenyar de lletra i catalanisme. Després passarà al col·legi Dr. Saló ⁸⁷⁸.

Des del seu establiment, ja definitiu a Berga, fou un home fort de la vida cultural de la ciutat. El mateix estiu de l'any 1902, acompanyà com a informador a mossèn Alcover en la seva visita a la comarca. *Lo Pi*, informava d'aquesta visita: Van sortir a rebre al visitant una comissió del Foment Regionalista i els corresponsals de l'obra del Diccionari, reverends Bonaventura Ribera i Lluís Ribera. Mentre, s'anunciava una conferència per aquella mateixa tarda, "*Mossèn Alcover esmersà lo temps estudiant ab nostres companys la Fonética del llenguatge vivent de Berga y sa comarca*" (...) després de la conferència, "*s'alsá 'l Sr. Tresorer de la Societat En Ramon Galard posant fi a l'acte ab un breu y ben pensat parlament de gracias al distingit hoste y als assistents, recordant de pas la coincidencia d'haver tingut entre nosaltres y escoltat la autorisada veu del campió de nostra llengua precisament en la mateixa hora y dia que feya un any en que ab motiu de la celebració de nostre primer Certamen literari saborejavem los genials conceptes de son President, lo malaguanyat Mossèn Cinto*" ⁸⁷⁹.

Ramon Galard, advocat i gendre de Josep Blanxart i Grau ⁸⁸⁰, era un home de pes, dins el catalanisme local, amb actuacions públiques: Dins *Crónica Comarcal*, *Lo Pi*, dona notícia d'una vetllada literària-musical celebrada al Foment Regionalista. Acaben escrivint: "donà acabament a l'acte lo Sr. D. Ramon Galard, qui pronuncià un hermós discurs històric polítich de propaganda catalanista que li valgué forts aplaudiments del públich en general y sinceras felicitacions de part dels seus companys de causa" ⁸⁸¹.

La intervenció d'aquests dos clergues en la vida política, majorment la de Ribera, creiem que va tenir una influència extraordinària en el reforçament del que Ll. de Puig defineix com a "*tradicionalisme, catolic, carlí i antiliberal, al qual Torras i Bages aportà una ideologia catalanista*" ⁸⁸². Aquest mateix autor escriu en aquesta obra el que al seu parer, era el context general de la Catalunya de l'època:

“La consciència catalana de Prat i els seus amics tenia una arrel cultural i popular, com les d’Almirall, Roca i Farreres o Vallès i Ribot. La seva aportació bàsica és la incorporació de la concepció nacionalista a un programa polític que esdevingué, de la mà de Prat de la Riba, el cos ideològic catalanista del primer gran partit català. En aquests moments dels primers vint-i-cinc anys de la Restauració encara no hi ha un pacte amb la burgesia, malgrat que el pensament social que s’hi manifesta és conservador. La instrumentalització del catalanisme per part de la burgesia es produeix a partir del 1901. El possibilisme del grup de polítics nacionalistes que volen governar i l’interès de la classe industrial a assegurar la seva preeminència acabaran per ajuntar-los en una sola empresa. Els primers acceptaran el caràcter dretà a que els condueix la força econòmica i social que els dona suport, i la burgesia accepta el programa catalanista i en fa bandera. Així comença l’època de predomini de la Lliga Regionalista, del catalanisme burgès, després de tants i tants anys de lluites populars i de manifestacions catalanistes, de les quals la burgesia estigué allunyada, si no és que hi estava enfrontada”⁸⁸³.

L’extensa cita de Puig i Oliver pel que fa al context general ens sembla plausible bo i que creiem que la frase “*la burgesia accepta el programa catalanista i en fa bandera*”, caldria matisar-la: possiblement seria bandera de conveniència en molts casos, i al Districte de Berga, ni així.

Molts dels carlins que varen passar al catalanisme, es van limitar a un simple vernís, i en aquest aspecte, Pla i Farriols entenem que va fracassar. Els grans industrials immersos en la lluita política, els Rosal i Pons mai van esdevenir propers al catalanisme. Rosal, però, va comptar com a base electoral el “*torrasibaigisme*”, posició des de la qual es va combatre el liberalisme que representava Pons, a l’extrem d’acusar-lo d’anticlerical, almenys fins al nomenament del bisbe Benlloch. Joan Benlloch i Vivó (València 1864- Madrid 1926).

La reventada de Mn. Serra Vilaró a Jacint Vilardaga.

A l’historiar un microcosmos com el de Berga, cal parar esment en què, a vegades, un fet anecdòtic pot tenir més transcendència que un fet històric rellevant que pot passar més o menys desapercebut per la majoria. Pot ésser el cas d’aquesta topada.

Mn. Joan Serra Vilaró va esdevenir un personatge important en el món de l’arqueologia, tant al bisbat de Solsona com a Tarragona, on es traslladà el 1925, cridat per Vidal i Barraquer. La seva vàlua i aportacions en la que esdevingué la seva especialitat, no la descobrirem pas en aquestes pàgines.

Nat a Cardona, coneixia prou bé les terres del Berguedà que foren objecte de diverses excavacions que ell dirigí, i ja passant de la prehistòria a la història, seguint l’estela de Costa i Bofarull, fou l’autor de les monumentals *Baronies de Pinós i Mataplana* que continuen essent una obra de referència.

Seminarista en aquell tombant de segle, com Bonaventura Ribera –va ésser ordenat prevere el 1901-, també col·laborà a *Lo Pi*, amb poesies majorment, a vegades d’un catalanisme radical. Amb els anys, aquesta radicalitat es degué aigualir, com es pot deduir de l’aportació d’Hilari Raguier, fins a l’extrem de convertir-se en confident dels franquistes durant la guerra, traint al Dr. Rial, el vicari general de Vidal i Barraquer⁸⁸⁴.

En aquells anys, l’advocat i historiador Jacint Vilardaga vivia, políticament, un bon moment: Pons Enrich es presentava amb etiqueta liberal i el nostre home era l’únic

que en la Berga del moment es podia presentar com a liberal i fill de liberal de tota vida. Era a més un advocat de prestigi i creiem que ben vist per la població.

L'any 1900, Vilardaga va escriure una novel·la ambientada en els temps medievals, de caràcter històric, que tractava la llegenda de la *Torre de la Minyona*, i del castell de Cardona, amb àmplia i discutible informació de la família ducal ⁸⁸⁵.

Els catalanistes de *Lo Pi*, diverses vegades hi feren esment, declarant-se “frisossos” de poder llegir aviat l'obra del *seu amic*, a qui felicitaren quan veié la llum. És més sorprenent que els rosalistes des de *La Verdad*, també celebraren la publicació. El 30 de juny del 1900, informaven de la publicació de *La Torre de la Minyona*, de Jacint Vilardaga, que qualifiquen d’*“una verdadera joya de la literatura catalana”* i demanen als ajuntaments de Cardona i Berga que *“adquiriesen algún centenar de ejemplares”*⁸⁸⁶.

La *reventada* que anunciàvem, va venir gratuïtament de Serra Vilaró i es va publicar a *Lo Pi* el 24-IX-1901 en un article signat i datat a Cardona el dia 7 del mateix mes, sota el titular *Notas históricas del Bergadà*. Serra Vilaró fa una crítica ferotge a l'obra de Vilardaga i l'acusa d'haver-se pràcticament inventat la part històrica de l'obra, com ja ho havia fet anteriorment en la seva *Història de Berga*, que un amic l'hi havia mostrat, probablement Ribera.

No entrarem en més detalls, que tenim escrits en un opuscle que tracta de Vilardaga i el seu temps, pendent de revisió, però hem cregut necessari dedicar unes línies a aquest fet lamentable, perquè és el naixement de la calúnia de que el Sr. Vilardaga s'inventava la Història, que aflorarà en el futur quan es faci oposició a Jacint Vilardaga per part dels catalanistes. Lamentable.

Val a dir, però, que les relacions Vilardaga – catalanistes es van enterbolir més endavant, amb Ribera i a l'acabar la primera dècada del segle XX, altra vegada amb Serra Vilaró. Com a prova de què aquesta topada amb Serra Vilaró no va ésser definitiva, direm que el 19- VI- 1902, *Lo Pi* encara escrivia: “L'il·lustrat advocat y actual Jutge municipal d'aquesta ciutat en Jacinto Vilardaga y Cañellas, autor de varias obras, ha sigut nombrat fa poch, per la Real Academia de Bonas Lletres de Barcelona, soci corresponent de la mateixa.

Rebi nostra coral enhorabona per tan honrosa distinció” ⁸⁸⁷.

La fi de l'any 1901 i l'any 1902

Cap a finals del 1901 i el 1902 varen ésser anys d'agitació social i vagues a algunes indústries en les zones més industrialitzades, que a Berga sembla que es va limitar a una vaga dels teixidors de mà (gener 1902) que no podien competir amb els de telers mecànics. En el fons, interpretem que era la resistència a desaparèixer d'aquells artesans, com anys després es viuria la telers mecànics davant la introducció dels telers automàtics, per al final, desaparèixer tots plegats.

Aportem aquesta informació que pot ésser anecdòtica, però que és rellevant perquè probablement és l'inici d'una pràctica que es farà habitual: alarmar la població davant el perill de probables esclats revolucionaris que calia prevenir a l'avançada.

La Verdad del 10 d'agost va tocar a somatent. Malauradament no hem pogut consultar aquest exemplar, però sí la resposta de *Lo Pi*, publicada el 6 de setembre (1901) sota el titular, *La única precaució*, que adrecen *A la Junta X*. En una nota a peu de pàgina,

escriuen: “L’anomenem aixís perquè no sabem si ha nascut, ni quin nom li posaran quan la betegin”. L’article en qüestió, ens sembla interessant perquè evidencia que la gent del Foment es desmarca d’aquell alarmisme, invocant l’interclassisme del catalanisme de la Unió Catalanista. L’article en el seu inici, situa els fets ⁸⁸⁸.

El 10 d’octubre el mateix periòdic publicava la segona part de l’article anterior, sota el titular *La única precaució*. Ara aquella *Junta X*, ja té nom. Es denomina *Junta de Defensa*, i segons escriuen, tres varen ésser els temors que van dur a alguns veïns de Berga a formar-la: “És lo primer, lo temor d’una revolució essencialment socialista y anárquica”, que si un dia es produïa, de res servrien totes les precaucions que aquella Junta podés prendre, “no serviria per altra cosa que per afegir llenya al foc”.

“Reconeixen vostés la existencia de la cuestió social “, escriuen, per dir tot seguit que no és el moment d’esbrinar-ne les causes, que “suran a flor d’aygua (*i que*) porta un innegable fondo de justicia”. La societat ha de resoldre aquesta qüestió si no vol que esclati, un dia, la revolució que els impulsors de la Junta temen, però afegeixen que avui per avui, ningú és capaç de resoldre-la. “Lo únic que pot y deu ferse es encarrilarla, cosa tampoch possible donada la actual organisació del Estat espanyol”. Res han fet els polítics espanyols per resoldre aquesta qüestió, s’han limitat a jugar l’una hora amb els propietaris i l’altra amb els obrers fent-los servir de joguina pels interessos particulars dels seus partits, escriuen. I afegeix: “Y encare que volguessin tampoch sabrían resoldrela a Catalunya. Malgrat tots els cosmopolitismes defensats per certas escolas, la naturalesa tornant sempre pels seus furs ha vingut a demostrar que’l diferent modo de ser de cada poble fa impossible resoldrela d’un modo igual pera tot lo mon, y per aixó es que en los països ahont son més ilustrats los obrers defensen com a primer pas pera facilitar aquella resolució lo mateix que defensem nosaltres: la reivindicació de la personalitat política de todas las nacionalitats naturals. Per aixó en aquells països los més fermes nacionalistas son los obrers”.

La situació de l’obrer, continuen escrivint, quedarà millorada el dia que s’estableixi el programa econòmic de la Unió Catalanista, aprovat l’any 1894 a l’Assemblea de Balaguer i fonamentat en dos principis econòmics: Primer, “Tothom te dret a la vida, y per consegüent, qui no te res o nomes te lo necessari pera viure, res ha de pagar”. Segon “Tothom te obligació de contribuir a las cargas públicas; pero sempre a proporció de sa riqueza”. Tot seguit, l’autor desgrana el programa impositiu, netament autonomista, aprovat a Balaguer on es preveu que els obrers intervinguin directament tant a les Corts –catalanes- com als municipis, i on “no hi estarán representats com avuy per advocats o enginyers o pels seus mateixos amos”. Aquesta segona part de l’article la clouen escrivint: “Desengányinse, senyors de la Junta de Defensa; la única precaució que’s pot pendre pera salvarse d’aquella revolució es evitar que arribi, buscant lo medi d’armonisar los interessos de treball ab los del capital, cosa que no’s logrará pas mentres aquest últim segueixi essent al mateix temps jutge y part en aquesta causa, mentres no sia una realitat l’ideal del Catalanisme de constituir una Catalunya governada per tots los catalans sense distinció de classes” ⁸⁸⁹.

El 12 de desembre, *Lo Pi* va publicar la tercera i darrera part de l’article *La única precaució*. En ell escriuen que sembla que un dels motius que van incidir en la formació de la Junta de Defensa, va ésser el temor que, “trobant ressó a Berga certs fets ocorreguts per aquells dias en algunas ciutats d’Espanya, los bergadans se vegessin privats del lliure exercici de la religió católica”. Escriuen que no ofendran a ningú entretenint-se a demostrar aquesta exageració. I afegeixen: “De res los hi serviria l’armar somatents, ni l’encendre lluytas d’odi entre ‘ls nostres conciutadans. Y ab aquesta divisió de **buenos y malos** es molt fácil d’equivocarse perquè tant dels uns

com dels altres ,no ho semblan tots los quins ho son, ni ho son tots los quins ho semblan”.

Per l'articulista passa a analitzar el concepte de llibertat, tal com l'entenen a Espanya i a Catalunya: “La causa del mal radica en una altra banda. Aquell concepte de la verdadera llibertat, caracteristich del temperament catalá y de quin tantas probas ne trobaríam recordant la historia de Catalunya, es en va buscarlo en la rassa que ha vingut desde uns quants sigles predominant en la governació del Estat espanyol. Tot lo més que li trobaríam sería ‘l concepte d'igualtat; pero no d'una igualtat racional, sinó d'aquella igualtat absurda que si la apliquessim als boscos hauríam d'arrasarlos tots a la mida dels timons, ja que aquestos no poden creixer com los pins y las alzinas. Pero en quant al concepte de llibertat no ‘l trobarem enlloch; no hi trobarem més que intransigencias y fanatismes, ahir en un sentit, avuy en un altre”.

“Per aixó, gracias al actual moviment de renaixensa del esperit nacional catalá, que va ressucitant en nostres compatricis lo verdader concepte d'aquella llibertat respectuosa ab la llibertat dels demás, los fets de que parlavam al principi ocorreguts l'istiu passat varen trobar un ressó molt débil a Catalunya”.

Seguidament, l'autor anònim, les venta als liberals i els seus representants al país i a Berga: “Y encare aquest ressó fou degut a n'aquells (y d'aquestos, encare que pochi, alguns n'hi ha a Berga), que ‘s creuen que n'hi ha prou ab dirse lliberals, ab cantar tot sovint la Marsellesa y l'himne de Riego y ab felicitar a cualsevol catalá descastat que per ganas de fer mérits se li ocorre parlar en lo Parlament espanyol contra las llegendas reivindicacions de Catalunya, pera poguer ser los homes de ideas més avansadas de la població, quan los pobrets no son altra cosa que ‘ls últims representants d'unas generacions que van fugint y ‘ls darrers sostenidors de moltes ideas anacrónicas que estavan de moda quaranta anys enderrera. Encare que n'hi ha alguns de molt joves, sembla talment com si tots haguessin nascut lo mateix any que va neixer en Sagasta”.

Si volen assegurar la llibertat dels berguedans, els conviden a sumar-se a la seva tasca “d'apartalos dels partits polítichs espanyols; puig tots ells, sian del color que ‘s vulga y s'anomenin com s'anomenin, tots porten el mateix pecat d'origen”. Això serà possible a mesura que avanci el seu moviment de renaixença pàtria, i amb ell el del temperament català i el verdader concepte de llibertat, “estrafet pel temperament espanyol, germà legítim del temperament dels jacobins francesos”.

Establert el diagnòstic, l'autor dóna la seva recepta de l'auto afirmació en els valors catalans: “Procurem, donchs, fer renaixer en nostre poble la afició a tot lo nostre. La afició a la nostra llengua, representació la més alta de la personalitat d'un poble y medi ‘l més segur de fer creixer l'esperit de nacionalitat. La afició a la nostra música popular com a medi lo més apropiat pera retornar al nostre poble lo gust que li han estragat (sic) las trivials y lleugeras cansons del anomenat **género chico**, y pera desterrar de nostra terra lo repugnant flamenquisme, **verdadera escuela d'ordinarisa y de mala educació**, com diu un distingit escriptor company nostre de causa. La afició a conèixer la nostra historia, la nostra ciencia, la nostra literatura, las nostras arts y, en una paraula, a tot lo genuinament catalá. Aixís renaixen los pobles, aixís va renaixent Catalunya”.

Per l'autor, aquesta és la manera de salvar Catalunya i l'estat espanyol: “D'aquesta manera salvarem a Catalunya y salvarem també l'Estat espanyol, si las demás regions segueixen lo nostre exemple. Més si no fos possible evitar lo que vostés en tercer lloch temen, si aquest Estat, despreciant l'únich camí de salvació que li queda, s'empenyés

en enrunarse, haurem lograt posar a nostra Patria en situació de que no tinga de quedar enterrada sota sas runas”⁸⁹⁰.

Els catalanistes de *Lo Pi* perseveren en la seva tasca d'adoctrinament, fidels al programa de la Unió Catalanista i a la defensiva dels que els acusen de reaccionaris, obscurantistes i menyspreadors de tots els drets i llibertats. Continuen reproduint articles de publicacions afins, majorment de *La Renaixensa*, on s'editava la publicació berguedana, però a vegades amb subtilesa, altres vegades obertament van destil·lant el seu refús al liberalisme, “origen” del centralisme, d'on venen tots els mals. *Lo Pi* continua polemitzant amb *La Verdad* amb extensos i pesadíssims articles, sovint per polèmiques locals i fent-se, uns i altres, sempre els mateixos retrets. Un exemple el trobem a *Lo Pi* del 24- IX- 1901, on torna la polèmica responent a un article publicat a *La Verdad* el 17 d'agost, titulat “*Qui son los cuneros?*”. El titular d'aquesta rèplica fou “*Varen parir les montanyas y va naixer un ratolí*”. No entrarem en els detalls d'aquesta nova polèmica localista i reiterativa on torna a sortir el penó que havia regalat el candidat a diputat provincial Pons Arola al Foment Regionalista per agrair-los el que havien fet, segons els rosalistes, a favor de la candidatura de Pons Arola, en perjudici de la d'Alorda. Repliquen el fet de que el periòdic rosalista vagi insistint el les as i es que van fer perdre a l'Alorda, en referència a la lectura que Ramon Pujol i Thomàs va fer de les actes, que ja hem exposat en el seu moment, i insisteixen en què prou saben bé el perquè va perdre l'Alorda, i escriuen:

“Com sap molt bé **La Verdad**, l'acta de Capolat és comensada ab lletra d'una persona y continuada més avall per má d'una altra, la mateixa que va estendre a Berga la del colegi del Vall”.

“Com sap també, hi ha unas altres set actas del partit de Manresa escritas alguna d'ellas per la mateixa má. Y no es aixó lo pitjor: sinó que las trenta y pico de firmas que contenen, fora de tres o quatre, son totas de la má d'una mateixa persona”, segons dictaminen diversos cal·lígrafs de Barcelona, entre ells, el Sr. Bofarull, arxiver de la Corona d'Aragó. Arriben a la següent conclusió: “Per lo tant, si 'l senyor Alorda no va denunciar aquell fet, que vostés imputan al senyor Vilar, a la Junta del Foment (sic), una de dos: o bé aquell fet no és cert, o de serho 'ns donaria dret a suposar que lo que ha mogut al senyor Alorda a callar y per últim a sortirse del Foment, ha sigut lo temor de que la Junta Directiva posada a fer averiguacions no 'n fés més de les quinas a ell li haurian convingut”.

Segueixen defensant que d'acord amb les normatives de la Unió Catalanista, en no presentar candidatura pròpia, els seus membres tenien llibertat de vot. A mode de resum, podríem dir que el frau electoral mitjançant les actes falses, no era pas privatiu del Districte de Berga.

Fets importants: canvi de Bisbe a Solsona, antiliberalisme i canvi d'alcalde a Berga.

El desembre del 1901 es van produir dos fets importants, que tota la premsa berguedana va reproduir sense fer-hi grans comentaris: Ramon Díaz va ésser “*nomenat novament alcalde*”⁸⁹¹. En el mateix exemplar de *Lo Pi* podem llegir la notícia de la mort del bisbe Ramon Riu Cabanas, que havia pres possessió del bisbat de Solsona el 9- IX- 1895 i del de la Seu d'Urgell el 24- IX- 1901. Per substituir-lo, s'havia nomenat al valencià Joan Benlloch i Vivó, que va ésser consagrat a *San Francisco el Grande* de Madrid. Aquest nomenament va ésser molt celebrat a Berga on de seguida va ésser pressionat perquè anul·lés les disposicions del seu antecessor que havien

canviat les condicions d'accés a la Rda. Comunitat, a les que ja hem fet referència, que limitaven els privilegis dels preveres nats a la ciutat.

La importància del nomenament de Benlloch, però, no rau pas en aquest fet, purament local: si no ja des d'abans, el bisbe Benlloch va actuar com a capellà de la família Pons Enrich i, en conseqüència, els rosalistes i carlins berguedans varen haver de prescindir de les seves acusacions a Pons, candidat dels liberals, d'anticlerical i enemic de l'Església. A ambdues agrupacions els agermanava l'antiliberalisme, per damunt d'altres diferències.

Les crítiques, doncs, es van accentuar contra el liberalisme, per conservador que fos i les calumnies i manipulacions es van concretar contra José Canalejas. Durarien fins al seu assassinat, però ací ens limitarem a les primeres que hem trobat publicades.

A *Lo Pi* del 9 d'abril, publiquen un article sota el títol *En Canalejas y l'impost de consums*. Escriuen que Sagasta ha nomenat ministre a Canalejas, “*de quin talent polítich a casa seva 'n deuen tenir coneixensa*”. Expliquen que Canalejas, temps enrere, s'havia distingit per reclamar la conveniència d'abolir l'impost de consums, “*contribució que, recayent sobre la alimentació, és la més indigna y la que més perjudica a las classes pobres*”. Ara veurem. Escriuen, com totes aquelles promeses queden enrere davant la dèria recaptatòria de l'Estat que ja ha esgotat totes les alternatives possibles, que enumera.

Clou l'article: “*Veusaquí perque estem segurs de que las promesas d'en Canalejas serán com las de tots els polítichs espanyols y 'l perque es inútil confiar que ni are ni may pugui el Centralisme redimir el poble de la més indigna y de la més injusta de les contribucions*”⁸⁹².

L'altre article que hem seleccionat el va publicar *Lo Pi* el 8 de juliol, sota el títol *Los emisaris del Centralisme*. En ell, compara demagògicament Canalejas amb Lerroux.

L'articulista exposa que el centralisme, conscient de que Catalunya no l'hi és afecte, va enviant personatges encarregats de dividir els catalans difonent aquelles mateixes idees que un segle enrere engrescaven als els nostres besavis i omplien de sang els nostres carrers i les valls de les nostres muntanyes. “*Aquellas mateixas ideas que dividint en partits y coloraynas als catalans, feyan possible que 'l Centralisme imposés a Catalunya lleys tan ignominiosas com la de quintas, y contribucions tan injustas com l'escandalós impost de consums*”. Feta aquesta al·lusió al liberalisme centralista, fa referència a Lerroux, vingut per excitar als elements revolucionaris i fer oblidar als obrers de Catalunya que portaven sang catalana a les venes. Però, afegeixen, les seves demagògies no varen tenir cap efecte: “*Una part d'inconscients, de gent de temperament revolucionari sense il·lustració de cap mena, van ser todas las las forsas que van seguir el emissari del Centralisme, malgrat l'aussili dels antichs castelarins y 'ls cacichs máxims de la **provincia** de Barcelona*”.

“*Ara envien Canalejas, “un monàrquich ab **vistas** (diuhen) a la república, anti-clerical, socialista, y correigionari de 'n Sagasta*”.

Canalejas, diuen que ens parlarà de la libertad, del progreso, del proletariado, de l'ola negra, de l'autonomia, i de la intangible e inconsútil integridad, etc., però a Madrid, tindran un nou desengany: “*los mateixos que van servir de comparsa d'en Lerroux, serviràn de comparsas d'en Canalejas, ni un més, ni un menos, encara que n'hi hagi algun que abans trevallava d'amagat y avuy tregui la cara*”⁸⁹³.

El Foment Regionalista de Berga va emetre una *Protesta* datada el 2- XII-1902, contra un decret de Romanones que prohibia l'ensenyament de la doctrina cristiana en català a les escoles, publicat a *la Gaceta* el 23 de novembre. Per això feien constar la més enèrgica protesta "contra aquesta disposició tirànica y abusiva que'ns fa pensar ab certa enveja en lo régim absolutista y despòtich dels pobles africans". A la vegada reproduïen del Butlletí Oficial Eclesiàstic de la Diòcesi de Vic, una extensa *Exposición*, adreçada pel bisbe de Vic al Ministre d'Instrucció pública en el mateix sentit. En ella el bisbe recordava al Ministre que "aun el mismo Señor Rey D. Felipe V, después que se hubo posesionado con la fuerza de las armas de Cataluña, a pesar de su situación de vencedor, respetó la lengua de la Religión, y en la misma Universidad de Cervera por él fundada, y una de sus más legítimas glorias, el uso de la palabra catalana era común en los actos religiosos. Comprendía aquel Rey que el uso de la propia lengua es de derecho natural, y que vulnerar este derecho en lo que a Religión se refiere, constituye una acerba opresión que hiere los sentimientos naturales de los pueblos"⁸⁹⁴.

El rector de la parròquia de Berga i Manuel Pla i Farriols, individualment, també varen protestar per aquest decret. Ben segur que almenys en el cas de Pla i Farriols aquesta protesta era sincera ja que el bisbe de Vic era Josep Torras i Bages (Les Cabanyes, Alt Camp, 1845- Vic 1916) i Pla i Farriols era un fidel seguidor del torrasibagisme. Afegim que el bisbe de Vic havia donat suport al bisbe de Barcelona, Josep Morgades i Gili, (Vilafranca del Penedès, 1826- Barcelona 1901) que fou autor d'una pastoral en aquest sentit, que li reportà molts problemes.

Les eleccions legislatives del 30 d'abril del 1903

El 30 d'abril del 1903 es van celebrar les eleccions legislatives, que es van desenvolupar amb una normalitat poc acostumada. Seguint el tornisme, les havia de guanyar Rosal, però sembla que no va haver-hi ni es va simular cap de les lluites locals acostumades, tal vegada també, per l'efecte del darrer esdeveniment: el febrer d'aquell any va morir l'alcalde de la ciutat Ramon Díaz Serriols i amb ell el seu periòdic. És possible que alguns dels seus adversaris es sentissin avergonyits per la seva conducta: no el van acceptar ni reconèixer quan va ésser nomenat i pel que demostraren, tampoc quan va ésser confirmat el darrer mes de desembre.

Immediatament després de la mort de l'alcalde es va reunir el Consistori, que com ja hem dit li era advers, presidit pel primer tinent, Josep Manubens Robert, que es feu càrrec de l'alcaldia. Vergonyosament, la proposta a debatre era si al difunt se l'hi havia de fer l'enterrament amb honors de regidor o no i si el Consistori havia d'assistir a l'enterrament. Finalment, es va acordar que se li tributarien honors de regidor. Tot plegat, una victòria del sectarisme local, que pel que es veu, mai el va reconèixer com a alcalde.

El 23-III-1903, per darrera vegada a la seva vida, Josep Manubens era nomenat alcalde de la ciutat i com a tal presidiria l'escrutini general de les properes eleccions.

La votació i els resultats

En aquestes eleccions es tornava a presentar també, Joaquim Marín Carbonell, ara però sense suports i per tant sense possibilitats. Va haver-hi soroll en l'escrutini general, però havent proclamat diputat a Rosal per majoria de vots, és obvi que aquesta vegada no va impugnar l'acta com tenia per costum. Els ponsistes varen presentar les seves protestes per la compra de vots, però no varen impugnar les eleccions. No tocava.

L'acte de l'escrutini general el va presidir el Magistrat D. Saturnino Sancho, el dia 30 d'abril de 1903.

Finalment es llegiren els resultats del recompte, "y estando conformes los demás Secretarios escrutadores", va donar els següents resultats: **Antoni Rosal Sala, 3271 vots; Lluís G. Pons Enrich, 3192 vots;** Joaquim Marín Carbonell, 252 vots; Domènec Font Vilaregut, 92 vots; Alejandro Lerroux, 42 vots; Sebastià Bach Xicoy, 11 vots; Ignasi Artés i Paz, 1 vot; Joan Grau Coll, 1 vot; Ramon Pujol Thomàs, 1 vot; Nicolás Salmerón Alonso, 1 vot; Agustí Rosal Sala, 1 vot; Josep Cucurella Tor, 1 vot. Amb aquests resultats, el Magistrat President proclamava Diputat a Corts a Antoni Rosal i Sala, per ésser qui més vots havia obtingut. En l'Annex 63 aportem les protestes per la compra de vots.

Capítol 14

Les eleccions legislatives del 1905. Pons Enrich- Rosal

El context polític i social.

Amb l'Antoni Rosal diputat a Corts i dominant l'Ajuntament de Berga la seva gent, la situació político-social a la ciutat i el districte, de moment va ésser de tranquil·litat, a banda fets anecdòtics i puntuals. Probablement tothom assumia que el proper diputat seria Pons Enrich, seguint el tornisme establert entre els dos partits dinàstics; el ferrocarril havia arribat a Guardiola el 1904, seguint el Llobregat i l'engany de Rosal als berguedans ja era assumit, de manera que el rosalisme que representava el partit conservador estava desacreditat davant l'opinió pública berguedana; amb el bisbe Benlloch a Solsona, molt proper a la família Pons que es presentava com a liberal, el clergat més integrista també havia d'assumir certa auto-censura. L'"anticlericalisme" dels liberals que havia representat Díaz, ara tampoc el podien assumir sense problemes els ponsistes, més conservadors que liberals. L'aparició de *Solidaritat Catalana* que tractarem en el proper capítol, facilitarà el planteig de les diferències: els ponsistes abanderaran l'antisolidaritat, combatent des del seu periòdic *La Lucha* el catalanisme i el clericalisme dels solidaris.

En resum, podríem dir que al Districte de Berga continuava el caciquisme dels industrials cotoners Rosal i Pons, impenetrable pels nous aires que es respiraven a Barcelona. L'única novetat era que l'incombustible Manuel Farguell de Magarola, maurista i diputat provincial, en un nou canvi de camisa havia passat a la Lliga Regionalista, discretament.

Però, quina era la situació del país? El 8-XI-1903 a Barcelona es van celebrar eleccions municipals, amb predomini dels republicans, dominant en tots els districtes, exceptuant el III. El desembre del 1903 es forma nou govern que coincideix amb una nova campanya proteccionista que culminarà amb l'aranzel del 1906 i que ajudarà a recuperar la Lliga, segons Isidre Molas. El mateix Molas aporta una cita de Claudi Ametlla en les seves *Memòries polítiques* que ens sembla del major interès: “El panorama polític de Catalunya en començar el segle es pot resumir doncs d'aquesta manera: preponderància, sobretot a les ciutats, del republicanisme, amb totes les infiltracions i confusions extremistes (...), subsistència del catalanisme regionalista, el qual, batut a ciutat, guanya molts districtes rurals on substitueix el monarquisme i assimila la millor gent del país. Franca reculada de les forces monàrquiques, molts caps de les quals acaben per demanar asil a la Lliga Regionalista. Pervivència del catalanisme radical, arredosat dins la Unió Catalanista, i votant generalment la Lliga. Escorialles del carlisme, entestat a no morir, i que, a canvi de quatre engrunes electorals, vota la Lliga. Una massa obrera formidable, manejada per audaces minories anarquistes, que no voten ningú, o voten pels republicans en moments passionals. És a dir, tothom a l'oposició gairebé sempre rabiosa, amb la sola excepció del monarquisme agonitzant”⁸⁹⁵.

El mateix autor dues planes més endavant cita la visita de l'Alfons XIII a Barcelona el 1904, el discurs del regidor Cambó que va donar peu a la sortida de la Lliga de la seva ala esquerra en la Junta General del partit del 18 d'abril del mateix any. Amb aquest trencament, escriu, el catalanisme quedava dividit en tres branques: la Unió Catalanista, la Lliga Regionalista i els “liberals” catalanistes, encara sense organització pròpia.

Creiem encertat el diagnòstic d'Ametlla, però no es pot pas generalitzar, almenys al cas berguedà, dominat pel caciquisme industrial i els seus agents. Per entendre el microcosmos que estudiem, entenem que cal senyalar algunes diferències: La Lliga no creiem que tingués gaire penetració, en part per la ineficiència de Farguell, que a banda la seva influència a Barcelona, es devia als que manaven a Berga i perquè cap dels principals s'hi havia apropiat; pel que fa a la pervivència del catalanisme radical de la Unió Catalanista, creiem que la seva gent a Berga, que com veurem eren pocs, enlluernats pel jove advocat Antoni Sansalvador, que actuava a Barcelona, no disposaven de força per ésser hegemònics probablement pel seu llast carlí que continuava lligat al rosalisme. Més encara, dins el Foment Regionalista, dividit, dominaven els carlins moderats. El republicanisme era representat per Joaquim Serra, que era més anticlerical que esquerrà, i la “*massa obrera*”, sota l'obediència dels industrials, històricament contraris a qualsevol associacionisme obrer, poques possibilitats tenien si volien conservar la feina.

Canvi d'alcalde i el periòdic La Lucha.

El gener 1904, l'advocat Josep Picart de Gayolà era nomenat alcalde pel bienni 1904 – 1906, amb poca polèmica. El propietari Ramon Badia Masanés, del Centre Catòlic i que substituiria a Picart en l'alcaldia, fou el primer tinent d'alcalde d'aquell Consistori que si alguna cosa el distingí fou la seva grisor.

Hem escrit en el capítol anterior que amb la mort de Díaz va desaparèixer el seu periòdic *Paz y Progreso*, a l'abril del 1903, publicació que lamentablement no hem tingut a l'abast i que no creiem que es conservi, però que ben segur estava al servei electoral de Pons Enrich.

Per substituir-la, en els seus objectius electorals, és a dir els de Pons Enrich, es va publicar una nova capçalera, *La Lucha*, conservada molt parcialment, tret d'uns pocs exemplars. Segons els tantes vegades citats J. Mª de Martín i Manuel Sistach, *La Lucha* es va començar a publicar a l'octubre del 1903 i “*consiguió cumplir cuanto menos los siete años. Ni un solo texto, en los números consultados, lleva la firma de su autor*”⁸⁹⁶. El darrer exemplar que els autors citen és el n° 225, del 31 d'octubre del 1908 que fa referència al viatge d'Alfons XIII al Districte. Per la nostra banda, hem pogut arribar fins al n° 242, del 15- VII- 1909, sense, però, gaire informació.

La Lucha, publicació ponsista, també va substituir a la publicació d' *El Tagast*, el darrer exemplar del qual, sembla que és el n° 26, de l'1-IV-1902, en la promoció de la bandera ponsista.

Les eleccions legislatives del 1903, recordem que es van celebrar el 30 d'abril, de manera que *La Lucha* apareguda el mes d'octubre d'aquell any, no hi va intervenir, però el fet és que Pons Enrich precisava una publicació per combatre a la dels Rosal, i que l'esmentada va ésser la seva.

Per seguir un cert ordre cronològic de la publicació conservada, ens ocuparem del juliol del 1904 en aquest capítol on tractem les eleccions del 1905, però el proper capítol on tractarem les eleccions de la Solidaritat Catalana en les quals Pons Enrich i *La Lucha* seran la veu de l'anti-solidaritat, veurem que al novembre del 1906, amb molta més lluita electoral, el periòdic ponsista reproduirà fragments de les seves crítiques al caciquisme rosalista publicades el 7-XI-1903; el 5 i el 26-XII-1903; el 16, el 23 i el 30-I-1904; i el 6-II-1904. Ben segur que degueren haver-n'hi altres que no les hem tingut a l'abast, però com veurem, les citades són interessants perquè no deixen d'ésser un balanç de la política rosalista.

El primer exemplar de *La Lucha* que hem pogut consultar es presenta d'aquesta manera: “*La Lucha*, Año 2, n° 42, 23-7-1904.

Periódico semanal

Defensor de los Intereses Generales de Berga.

Redacción y Administración, Constitución, 146 bajos, SANS”.

La publicació s'editava a Barcelona, encara que tractés exclusivament del Berguedà, sembla obvi que els agents ponsistes de Berga facilitaven la matèria noticable i algú de confiança de Pons a Barcelona cuinava el pamflet.

Els Rosal havien perdut en el plet contra l'obstrucció de la via del ferrocarril de Guardiola en el tram de davant la seva fàbrica, a l'altra banda del riu Llobregat, paratge des d'aleshores motejat com *La Cafreria*. A més, el governador civil havia de visitar la ciutat.

En l'esmentat exemplar, estampen el titular Para el Sr. Gobernador. Fan una crida al Governador “en súplica de que se digne fijar su atención sobre el mísero estado en que se encuentra la comarca del Alto Llobregat, y lo fácil que sería sacarla de tan triste situación”.

La comarca de l'Alt Llobregat és pobra i pot ser rica, escriuen, perquè, “encierra una extensa y rica cuenca carbonífera; existe en ella una enorme cantidad de carbón, que tanta falta hace a la industria catalana, en términos que basta recordar que en el último año la provincia de Barcelona ha consumido ochocientas mil toneladas de carbón, de las cuales solo treinta y seis mil han podido proporcionar las minas del señor Olano por la falta de medios de comercialización”. Afegeixen, que el mateix problema el

tindrà la fàbrica de ciment que s'acaba de construir en terme de Castellar de N'Hug; es dóna amb la fusta dels boscos, amb la producció agrícola, etc.

Perquè aquesta comarca passi de pobra a rica, “no pedimos nada absolutamente al Estado, porque el esfuerzo particular en forma de la Compañía de Tranvía de Manresa a Berga, ha resuelto el problema sin necesidad de sacrificio alguno por parte del Estado, sinó por el contrario, proporcionándole beneficios en forma de impuestos que cobrará desde el día que se ponga en explotación el ferrocarril de Oliván a Guardiola, que es la vía de comunicación que ha de obrar el milagro de convertirse en rica la hoy pobre comarca del alto Llobregat. (...) A V.E., pues, acude LA LUCHA para que enterándose de los motivos que impiden que se explote el ferrocarril de Oliván a Guardiola, procure desaparezcan esas obstrucciones que sin beneficiar a nadie y perjudicando a infinidad de intereses generales del país, impiden el desarrollo de la riqueza del alto Llobregat, digna por todos conceptos de que se le ampare y proteja en el derecho que tiene a la vida como las demás comarcas de la Nación Española”.

“A V.E., como Jefe Superior de esta provincia, suplica LA LUCHA entere al Gobierno de la Nación de lo que aquí está pasando, del obstruccionismo, que un caciquismo incompatible con la civilización se está ejerciendo para que toda la extensa y rica comarca siga sumida en la miseria, pudiendo disfrutar de bienestar y ser de mucha utilidad al desarrollo de la industria Nacional”.

La Lucha, també s'adreça *A los representantes de la Prensa*. A aquests els adrecen un manifest en la mateixa línia de l'adreçat al Governador, incitant-los a que facin saber a Catalunya, a Espanya i al món sencer, “la obra de destrucció que està exercint desde hace veinte y tantos años el caciquismo de Berga”.

Havent ja fet ambient, a l'apartat de *Noticias*, informen que aquell mateix dia, a dos quarts de dues sortirà de Barcelona el Governador per dirigir-se, en ferrocarril, cap a Berga. “El objeto de su viaje es en representación de S.M. el Rey, entregar mañana domingo, la ofrenda que envía a Nuestra Señora de Queralt y que consiste en un magnífico terno”. S'hostatjarà al domicili berguedà de Manuel Farguell i dinaran al santuari de Queralt, on han convidat a les autoritats. La companyia del ferrocarril, expedirà bitllets a meitat de preu pels devots que vulguin assistir a aquests actes.

El dilluns al matí, el Governador visitarà l'hospital, les escoles i la presó de Berga i al migdia, sortirà cap a Fígols per visitar les mines. El dimarts al matí, sortirà cap a La Pobra de Lillet per visitar la fàbrica de ciment, des d'on, retornarà a Barcelona ⁸⁹⁷.

El 20 d'agost la publicació ponsista s'ocupava de la visita del governador. A primera plana, amb grans lletres escriuen a mode de titular: “AD PERPETUAM MEMORIAM. **LA CAFRERIA**”. Sota, una gran fotografia on es poden veure uns senyors d'esquena i uns trossos de paret o mur. Al peu d'aquesta fotografia es pot llegir: “Ampliación de una instantánea tomada por el corresponsal del Heraldo de Madrid don José Reig, el día 25-VII-1904 al pasar por la *Cafreria* el Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia Don Carlos González Rothwos, los diputados Sres. Griera, Farguell, Badia, Vilá, Ferrer y Pons, los representantes de la prensa y demás personas invitadas a visitar la comarca del Alto Llobregat”.

Sota el titular *Nuestro grabado*, escriuen: “Como en virtud de la sentencia de la Audiencia de Barcelona habrán de desaparecer las incomparables obras que el caciquismo construyó en **La Cafreria**, LA LUCHA no puede consentir que se olvide tan civilizadora obra del caciquismo de Berga, y a este efecto, hemos publicado el anterior grabado en el que se ven: los monumentos derruidos y los cimientos del Palacio que

se destinaba al Emperador de **La Cafrería**, todo ello construido sobre los carriles del ferrocarril de Olván a Guardiola”⁸⁹⁸.

Feta aquesta relació de la visita, *La Lucha* dispara els seus trets directament contra Rosal posant-lo en evidència⁸⁹⁹.

A l'apartat de *Noticias*, publiquen part de la sentència que l'Audiència de Barcelona ha dictat contra l'Agustí Rosa⁹⁰⁰.

Una altra notícia que donen és que *Rosal Hnos.* ha sol·licitat l'autorització per construir un pont sobre el Llobregat, davant la seva fàbrica, per establir una comunicació directa entre el seu establiment fabril i l'estació del ferrocarril d'Olvan. L'expedient s'ha tramitat i el Governador l'ha aprovat, amb algunes prescripcions, entre altres aquestes dues:

“Esta concesión nada prejuzga relativo al enlace de vías con el ferrocarril, para lo cual sería necesario instruir es oportuno expediente CON AUDIENCIA DE LA COMPAÑIA INTERESADA”

“El puente podrá ser destinado al servicio público, si así lo estima conveniente el interesado, PERO EN MODO ALGUNO PODRÁ COBRAR PEAJE DE NINGUNA CLASE”.

Per la seva banda, el periòdic afegeix “Vean ahora los bergadanes si ciertos caminos construidos tienen la autorización correspondiente para cobrar peajes, pues ya ven que al conceder la construcción de un puente se niega la autorización **para cobrar peaje de ninguna clase.**

Los alcaldes de Berga, de Valldán, de Aviá y de Castellar del Riu, pueden enterarse si dentro de sus respectivos términos municipales se exigen peajes ilegales”.

Per acabar amb una nota d'ironia, a la secció Torpedos, en dediquen un de verinós als rosalistes. Escriuen: “Dice **La Verdad**, que aquel trozo de explanación del ferrocarril de Olván a Guardiola que ahora el público ha dado en llamar **La Cafrería**, tal vez lo llaman así **por ser propio de cafres el apoderarse de las cosas ajenas contra la voluntad de sus dueños.**

¿Ya sabe **La Verdad** lo que escribe? Porque en el caso presente es D. Agustín Rosal, quien en virtud de una sentencia injusta, se apoderó de aquel trozo de explanación que ahora en virtud de la Sentencia de la Audiencia, tendrá que devolver a sus verdaderos dueños y pagar las costas.

La Verdad solo dice **verdades** por equivocación”.⁹⁰¹

La publicació d'“El Cim d'Estela”.

Desaparegut *Lo Pi de las Tres Brancas*, va eixir *El Cim d'Estela* el dia 1 de juny del 1905, amb la divisa de *Publicació quinzenal catalanista*. A l'esquerra de la capçalera hom hi pot veure un escut de la ciutat de Berga.

Aquesta publicació és la primera editada a Berga on apareix un Sumari amb els noms dels autors dels articles d'opinió, proses i poemes que publiquen: mn. Bonaventura Ribera, mn. Josep Espel, mn. Hermenter Bartrina; el joves Ramon Viñas (l'insigne literat Ramon Vinyes) i Josep Penina Ruiz; Joan Badia, Josep Alcoverro, Cassimir Rosal, Pere Claret, etc.

Va dirigir la publicació el combatiu carlí mn. Espelt i probablement per aquest motiu, aquest quinzinari ha estat qualificat de carlí, però possiblement seria més exacte dir que es tractava d'una publicació on a més de carlins hi participaves els que havien col·laborat a *Lo Pi*, sense abandonar, però, la línia radical de la Unió Catalanista. Altres carlins redactaven *La Verdad*, dels Rosal, que no seguia pas aquesta línia. De la *Redacció* s'en va encarregar nm. Ribera. En Annex 64 reproduïm la seva presentació.

També hem vist que escriuen que la seva divisa “*es compendrà en dues paraules: Pàtria i Art*”, en el segon exemplar ja l'amplien, per a fer-la similar a la carlina, ometent, però, la menció a la Corona.

En aquest exemplar també hi publiquen la poesia *Els fills deyan a la mare*, de Joan Llongueras, premiada als Jocs Florals (sic) celebrats al Foment Catòlic de Berga el dia de l'Immaculada del 1904, i una altra de mn. Espelt, *Suspirs de l'ànima*, premiada amb el primer accèssit al Certamen de La Lliga Regionalista de Sarrià, el 28-IX-1901. Com podem veure, sembla que no anaven sobrats d'originals.

El 21 de juny, apareixia el segon exemplar. Estrenava un dibuix modernista a la capçalera on representen la muntanya del Cim d'Estela amb l'escut de Berga al centre; corona el cim de la muntanya, un estel resplendent amb el lema Déu, Pàtria, Arts, a l'esquerra un escut de Berga i un de Catalunya a la dreta, obra de Lluís Padrós, del Col·legi Sant Jordi, que dirigia mn. Ribera.

En aquesta segona entrega, signada per *La Redacció* i trobem a primera plana, una altra mostra de l'ideari que esmentàvem⁹⁰².

Els *Cim d'Estela* anaren apareixen, però no sabem que s'hagin conservat, ja que el primer exemplar que tornem a trobar és el nº 20, del 15 de març del 1906, de manera que res podem aportar de la seva intervenció en les eleccions del 1905, lamentablement.

Les eleccions del setembre del 1905

A l'iniciar aquest capítol ja hem exposat el context polític i social del Districte del temps que es celebraren aquestes eleccions que, probablement foren les més representatives, a nivell local del *toranisme* dels partits dinàstics: el 12 de desembre del 1904 el conservador Antoni Maura havia dimitit de president del Consell de Ministres; el 27 de gener del 1905 formava govern el també conservador, Raimundo Fernández Villaverde, que dimití el 23 de juny, substituït per Eugenio Montero Rios que iniciava una nova etapa d'intervenció liberal molt agitada. Així, doncs, l'escó del Districte de Berga, aquesta vegada, tocava ocupar-lo al candidat Pons Enrich, en les que seran les darreres eleccions del *toranisme* dels partits dinàstics al Berguedà.

Els resultats

Ocupant l'alcaldia de Berga Josep Picart de Gayolà, es van celebrar les eleccions per diputats a Corts el dia 10 de setembre i el dia 14 es va celebrar l'escrutini general, es a dir, es va legalitzar la tupinada.

Presidí l'acte el Magistrat Segundo Fernández Argüelles, i consultades les actes, hem trobat els resultats i protestes següents:

BERGA: Secció 1ª Dist. 1; 305 electors, 203 votants. Rosal, 174 vots; Pons, 29 vots.

Secció 2ª Dist. 1; 357 electors, 208 votants. Rosal, 135 vots; Pons, 72 vots; Josep Cucurella Tor, 1 vot.

Secció 1ª Dist. 2; 388 electors, 247 votants. Rosal, 162 vots; Pons, 83 vots; R. Pujol Thomàs, 2 vots.

Secció 2ª Dist. 2; 423 electors, 256 votants. Rosal, 181 vots; Pons, 74 vots; Luis Sallart Canudas, 1 vot.

Protestes: Climent Perarnau Deu al·lega que l'alcalde ha impedit votar a alguns electors. Es fa constar a l'acta, bo i que la majoria desestima la protesta per falsa. La denuncia de Perarnau, que no sap escriure, la signa Ramon Bonet Casals, que tampoc és qui la redacta. Denuncia els "atropellos" de l'alcalde: "entre otros hechos ha ocurrido que dicho Alcalde o José Picart bajo el supuesto de compra venta de votos que no ha existido ha detenido a dos electores y además ha propinado palos en la vía pública al elector Don Clemente Perarnau Deu.

El exponente ha presenciado también como el propio Alcalde Sr. Picart , en la misma vía pública ha atropellado de palabra y obra al otro elector Don José Perarnau Deu y bajo fútiles pretextos le ha detenido haciéndole conducir al cuartelillo.

Así también el repetido Alcalde Sr. Picart ha detenido a otro elector llamado Canal pretextando infracciones electorales fuera del colegio". La redacció és confusa i deficient, però sembla clar que Perarnau i Canal, dos electors, varen ésser retinguts per motius electorals.

El dia 12 del mateix setembre, l'alcalde de Berga va reclamar les actes electorals dels pobles que no les havien remés per a l'escrutini general. Aquestes reclamacions no són exclusives d'aquestes eleccions, ja que es donen en moltes de les que es celebren: a l'abstenció dels electors s'hi sumava el poc interès de les autoritats que, tal vegada, en alguns casos, encara esperaven instruccions per confeccionar les actes que havien de trametre per l'escrutini general.

El 14 de setembre del 1905 es celebrà l'escrutini general sota la presidència del Magistrat D. Segundo Fernández Argüelles.

Protestes.

Veurem algunes de les protestes presentades:

ALPENS, del "candidato" Llorenç Picart de Gayolà perquè els agents de Pons han comprat per 3500 pessetes, 96 vots.

BAGÀ, protesta Ramon Pujol Thomàs perquè no va presidir la mesa la persona a qui corresponia fer-ho.

BERGA, secció segona del districte primer, Francesc Artigalàs Garriga protesta per no haver-se donat possessió als interventors legítims; secció segona del districte segon,

Artigalàs protesta per la coacció de l'alcalde Picart que ha ordenat presó per dos electors.

BORREDÀ. Picart i uns electors, protesten "por haberse obtenido un importante número de votos mediante el precio convenido de veinte y una pesetas, ofrecido por el Sr. Pujol agente del Sr. Pons y Enrich.

CARDONA. Picart i altres interventors protesten contra la validesa dels vots de les tres seccions per "haber obtenido el Sr. Pons y Enrich los sufragios mediante dádiva"

FÍGOLS. Artigalàs protesta per les coaccions de l'Alcalde als electors que volien votar la candidatura de Pons.

GISCLARENY. Artigalàs per haver-se avançat l'hora de la constitució de la mesa,"introduciéndose con anticipación varias papeletas en más número que el de votantes y, no haber permitido después emitir su voto a los electores que iban a emitir sufragio a favor del candidato Sr. Pons Enrich".

LA NOU. Artigalàs per les coaccions que el president va permetre, dins el local de col·legi, a l'agent executiu de la recaptació de contribucions.

LA POBLA DE LILLET. Llorenç Picart i interventors, "por haber obtenido el Sr. Pons y Enrich sus votos mediante oferta de anticipar 30500 pesetas para indemnización de terrenos en cierta expropiación".

PRATS DE LLUÇANÉS. Picart, per haver-se comprat els vots de Pons. Ramon Pujol Thomàs, també va protestar la validesa dels vots emesos a favor de Rosal a les dues seccions, i, també, per haver-se comprat els vots, per pressions i coaccions exercides per Rosal i el fabricant Ramon Alsina "que llegaron a amenazar al alcalde de aquel sitio".

SANT MARTÍ DE BAS. Picart, per haver-se expulsat del local a l'únic interventor que hi tenia Rosal i per haver-se admès força armada de la Guàrdia Civil al col·legi electoral.

SALDES. Picart, per no haver exposat públicament a l'exterior del col·legi les llistes del cens electoral el dia 10, i per haver-se consentit en perjudici del candidat Rosal, "varios manejos fraudulentos y alteración de las operaciones de votación en aquel día".

SANT AGUSTÍ DE LLUÇANÉS. Picart i interventors protesten "el resultado de la votación en esta Sección por haberse alterado mediante precio los sufragios que obtuvo el Sr. Pons Enrich"

CERCS. (En el text, SERCHS). Picart protesta la compra de vots pels agents de Pons i per excés de "votants" en comparació al número d'electors vivents i presents.

Els resultats finals varen ésser: **Lluís G. Pons i Enrich, 4.360 vots i Antoni Rosal i Sala 3.749 vots.** (Hi ha també, com sempre, alguns pocs vots dispersos per personatges de la vida local o coneguts com Nicolás Salmerón). Pons fou proclamat Diputat a Corts.

Creiem obligat fer notar que diverses protestes són presentades per les mateixes persones, que ja ens resulten prou conegudes.

A *La Verdad* del 16 de setembre, els rosalistes denunciïn la compra de vots practicada per Pons Enrich, publiquen els resultats electorals que aportem en annex, i sota el titular *Esperpento*, dediquen la següent *Gacetilla* a Pons: “El Señor Canalejas, ha publicado una carta, en la cual aconseja a sus amigos se unan a la agrupación política que dirige el señor Moret.

Así pues, si el señor Pons (D. Luis) es obediente a las indicaciones de su amigo y Gefe, pronto le tendremos moretista y de la mayoría.

Entonces sí que le sería fácil obtener si quiera la subasta de los trozos de carretera cuyos expedientes están pendientes de este trámite.

No debería, no, gastar sus influencias y energías en el **importante servicio** de dejar cesantes a los empleadillos de correos”⁹⁰³. Nota que no deixa d’èsser curiosa, venint dels rosalistes, justament quan l’Antoni Rosal deixava definitivament l’escó.

En aquest mateix exemplar, publicaven els resultats electorals que, com ja hem avançat, aportem en l’Annex nº 65

4/ Subperíode: De Solidaritat Catalana a la Dictadura del general Primo de Rivera.

Introducció

Aquest extens subperíode l'establim, provisionalment, des de les eleccions legislatives del 1907 fins a la Dictadura de Primo de Rivera, és a dir, el període en que a la majoria de districtes de Catalunya de característiques similars al de Berga, la Lliga Regionalista va tenir-hi una incidència política més que considerable. Encara que, en el nostre cas, els fets no avalen pas aquesta generalització.

En aquest capítol limitarem, però, el nostre estudi a la formació de Solidaritat Catalana al Districte, amb les eleccions del 1907 que van obrir un "parèntesi" carlí amb el triomf del candidat Marià Bordas i Flaquer i hi inclourem la desfeta de Solidaritat Catalana, a les eleccions municipals del 1909, els fets de la Setmana Tràgica, del juliol d'aquell any i el clourem el desembre del mateix any, en que va morir l'Agustí Rosal i Sala. Els partits dinàstics tradicionals havien entrat en crisi, però la nova situació no representava pas, almenys a nivell local, ni un canvi d'interessos.

Ens permetem avançar que els fets revolucionaris d'aquella darrera setmana de juliol a Barcelona, Sabadell i amb menor incidència en altres poblacions industrials, van generar els temors d'una possible revolució social que van donar ales als sectors més conservadors i finalment, al Berguedà, pel temor *al contagi*, al lideratge polític real de l'Ollano, l'industrial de les mines de Fígols. A partir de la Setmana Tràgica i la seva repressió, ja res no va ésser igual en els anys que restaven, encara, del període de la Restauració, ni a Espanya, amb la desaparició de Maura i Canalejas i el declivi dels partits dinàstics, ni a Catalunya, amb les actituds de la Lliga, més conservadora que catalanista, ni en les divisions dels republicans de diversos signes, ni en la denominada i sempre temuda "qüestió social" i el combatut associacionisme obrer: ara les noves forces serien la C. N. T. dels anarquistes i anarcosindicalistes i amb menys incidència, la U.G.T. dels socialistes.

Al Berguedà, però, una vegada més, es va alentir el rellotge de la història que marcava el pas del temps: es va mantenir i reforçar l'aliança tàcita entre els industrials i l'Església, es van assajar els sindicats catòlics que els mateixos promotors, esporuguits, van decapitar a partir de les vagues del 1916 a Barcelona i es va fer ben poca cosa per millorar l'ensenyament que va continuar en mans d'institucions d'Església, i menys encara, per democratitzar la societat. D'ací que fos ben rebuda la Dictadura de Primo de Rivera que garantia l'ordre públic, un ordre públic que en aquest territori no s'havia posat en perill.

Aquestes circumstàncies, tant locals, van fer que el parèntesi republicà iniciat el 1931 fos protagonitzat, majoritàriament, per joves idealistes poc experimentats.

Capítol 15

Les eleccions legislatives del 1907. Solidaritat Catalana. El triomf del carlí Marià Bordas i Flaquer.

El context polític i social

Al tractar les eleccions del setembre del 1905 en el capítol anterior, hem escrit que el cap del govern era Montero Rios i que amb ell s'iniciava una difícil etapa liberal. Probablement la més complicada, ja que el país es trobava immers en una crisi general, que patia especialment la indústria cotonera que va donar peu a nombroses vagues, majorment a les fàbriques del Ter, amb els *lockouts* empresarials com a resposta. Aquesta crisi econòmica i social va ajudar a aguditzar una inestabilitat política considerable entre els conservadors de Maura, que volien atreure a les seves files els sectors catòlics organitzats -Pidal- i els liberals sense un cap reconegut després de la mort de Sagasta (el 5 de gener del 1903).

El primer de desembre del 1905 forma govern Segismundo Moret; el juliol del 1906, José López Domínguez, protegit de Canalejas, forma govern; Segismundo Moret en forma l'1 de desembre; el 4 de desembre en forma el també liberal marquès de la Vega de Armijo que dimiteix el 25 de gener del 1907, per tornar a formar govern Antonio Maura. Entremig, vagues i algun atemptat sonat com el perpetrat per Morral contra els reis el dia del seu casament el 31 de maig del 1905.

Els liberals esgrimien la bandera anticlerical que creiem que obeïa, entre altres motius, al seu projecte de modernització del país, centralista i intervencionista d'inspiració francesa i també a les necessitats econòmiques del mateix Estat. Entre altres, ocupar-se d'alguns tributs sobre la producció realitzada als convents que competia amb la dels industrials privats; limitar la creixent fundació d'ordres religioses, que no podien atendre materialment, la majoria d'elles dedicades a l'ensenyament i establir el control estatal sobre els programes d'ensenyament dels centres escolars i acadèmics, inclosos els religiosos; finalment, tot el que suposava llibertat d'ensenyament, representada per les escoles laiques, una migrada llibertat de cultes, etc.

Afegirem que pels liberals anticlericals, el gran enemic el personalitzaven en els jesuïtes, les seves escoles elitistes i els seus antics alumnes. Pels liberals esmentats, la tapadora dels negocis i la política dels jesuïtes era el marquès de Comillas. Pel papa Pius X i el seu secretari d'Estat, el cardenal espanyol Merry del Val i l'episcopat espanyol, sempre contraris al liberalisme modernitzador inspirat com dèiem en el model francès, la causa de tots els perills i de tots els mals, era la temuda i combatuda maçoneria. Per la política vaticana, els liberals espanyols eren la maçoneria i el mateix Maura, no deixava d'ésser un liberal conservador i per tant, poc de fiar. Així es desprèn de les cartes remeses pel Nunci Vico, conservades a l'arxiu secret del Vaticà estudiades per Ramon Corts⁹⁰⁴.

Lliberalisme, antiliberalisme, clericalisme, anticlericalismes, conceptes idonis per polemitzar a la premsa local, que devien entretenir als migrats lectors, molts dels quals ja amb idees preconcebudes.

Cal esmentar dues qüestions més: la primera és la pedagogia catalanista feta des d'*El Foment Regionalista* que havia fet arribar al Districte les aportacions dels intel·lectuals barcelonins agrupats a La Unió Catalanista, amb les seves publicacions a *Lo Pi*, després, ja dividits i amb crisi interna, a través d'*El Cim d'Estela*.

La segona és la situació de crisi política que va donar peu a l'aparició de la *Lliga Regionalista*. Jordi Casassas ho sintetitza encertadament: "Alguns intel·lectuals i professionals aprofitaren la profunda crisi política oberta per la crisi colonial (1898) i juntament amb el món catòlic regionalista, amb algunes figures preeminents del món institucional local barcelonès i amb alguns sectors de la patronal industrial desil·lusionats de la nefasta política de l'estat central, assoliren concretar una plataforma que es denominarà Lliga Regionalista (1901) i que aconseguí un cert espai polític en les Corts espanyoles i poc després en l'Ajuntament de Barcelona"⁹⁰⁵.

És obvi que no és des del microcosmos berguedà el lloc adient per estudiar el que acabem d'apuntar. Ens hem limitat a fer aquest breu apunt, per raonar el fet de que en aquest territori, tant levític i amb tants carlins, qualsevol proposta o llei liberal fos presentat com una amenaça a l'Església i a les seves institucions que es consideraven inqüestionables. Encara que aquest Districte el representant polític dels liberals fos el fabricant de la colònia Pons.

Pel que fa al catalanisme que els liberals definiran com els del *terror*, el presentaran com a refugi dels carlins i en conseqüència, una proposta dels passat, a superar definitivament. Pitjor encara, escamparan l'idea que el catalanisme és l'eina del centralisme barcelonès, al qual oposaran un *berguedanisme*, com a resposta de la ciutat, sempre marginada. El que acabem d'escriure no és anecdòtic, va tenir èxit i es va esgrimir durant molts anys, contra la Mancomunitat, etc.

Solidaritat Catalana i Segismundo Moret, cap del Govern.

El moviment de Solidaritat Catalana, com no podia ésser pas d'altra manera, va néixer a Barcelona, on el catalanisme polític conservador, representat per la *Lliga Regionalista* ja tenia un pes considerable, encara que no determinant, des de començaments del segle.

El 18 de novembre del 1905 tocava fer una renovació general de regidors a l'Ajuntament de Barcelona i la Lliga va anar a totes, obtenint un triomf esclatant.

Per celebrar aquest triomf es va organitzar un banquet al *Frontón Condal*, on acudiren uns 2.500 comensals. Aquesta celebració va donar peu al conegut acudit del dibuixant Joan G. Junceda del *banquet de la victòria*, que va provocar la indignació dels militars que van assaltar les redaccions del *Cu-cut* i de l'orgue de la Lliga, *La Veu de Catalunya*. Aquests actes vandàlics perpetrats per oficials uniformats, no solament no varen ésser sancionats sinó que es varen veure reconeguts per alts comandaments de l'exèrcit. El periòdic de l'exèrcit de Madrid va escriure: "El bon cop de fals separatista será respondido sin misericordia con el filo de los sables, hasta formar con cabezas de filibusteros (catalanistas) una campana colosal que aterre y se oiga". Lerroux va enviar un telegrama al ministre de Governació titllant als de la *Liga de "borrachos y canallas"* i dient que "no fue un banquete regionalista, sino orgía separatista".⁹⁰⁶

Es van suspendre les garanties constitucionals i va caure el govern, formant-ne un de nou Segismundo Moret el primer de desembre.

El 15 de gener del 1906, Moret presentava al Congrés la *Llei de Jurisdiccions*, que el rei signà el 20 de març.

Aquesta llei, donava pas a que els tribunals militars fossin els únicament competents davant tots els delictes de paraula o per escrit contra l'exèrcit, la Pàtria i els seus símbols. Isidre Molas escriu, fent referència a l'acte protagonitzat pels militars: "L'acte era, d'una banda, d'anticatalanisme, però de l'altra d'afirmació política dels militars com a grup, i d'expressió de llur ferma voluntat d'intervenir activament en la vida pública"⁹⁰⁷.

Els militars després de la desfeta colonial del 1898 i fins que començaren les guerres del Marroc, temien pel futur del seu protagonisme polític i es van erigir en garants de "*la unidad*" d'Espanya que consideraven amenaçada pel catalanisme. Aquests seria el seu primordial i immediat objectiu⁹⁰⁸.

Per oposar-se a la nova llei imposada pels militars, es va formar el moviment de *Solidaritat Catalana*. J. Termes escriu: "Als darrers dies de gener del 1906 es nomena un Comité Executiu de Solidaritat Catalana, en el qual hi ha representats la Lliga Regionalista (F.Cambó), els nacionalistes catalans d'El Poble Català (J.Carner), els republicans independents (A.Hurtado), la Unió Catalanista (D.Martí i Julià), els republicans federals (J.Mª Vallés i Ribot), la Unió Republicana (J.Roca i Roca) i els carlins (M.Junyent). Es quedaren al marge els dos partits dinàstics, liberal i conservador, en franca devallada a Catalunya i els republicans que segueixen a Lerroux"⁹⁰⁹.

Dues cites mésensem que ens ajuden a completar el context polític i social del moment. J. Termes escriu: "Amb la Lliga, pragmàtica i indefinida quant a les formes de govern, s'imposa a Catalunya una política regionalista, un tipus de catalanisme d'ordre, sostingut per la burgesia catalana, però ni de bon tros per tota la burgesia de Catalunya. Al marge de la Lliga es mou una esquerra catalana que al llarg de tot aquest període intenta infructuosament articular una alternativa, una de les condicions de la qual és que sigui acceptada pels obrers"⁹¹⁰.

Per la seva banda, Joan B.Culla escriu: "La Lliga intentà la desqualificació del lerroxisme titllant-lo de fenomen foraster" (...) "la Unió Republicana dels anys 1903-1906 es configura –i actua– com l'esquerra política catalana (o barcelonina) del seu temps, com l'opció dels liberals i demòcrates catalans, no catalanistes" (...) "un fet que influirà de manera notable en la trajectòria del lerroxisme: la virtual inexistència d'una esquerra catalanista" (.....) "el cert és que el partit regionalista procurarà sempre destorbar el desenvolupament d'una opció catalanista republicana forta" (...) "Posats a tenir un adversari, Prat i Cambó preferien que fos el lerroxisme, perquè, contra ell, podien, a més d'explotar el reflex conservador de les classes burgeses, invocar la defensa de la pàtria amenaçada, cosa, aquesta, que no haurien pogut fer enfront d'una veritable esquerra nacionalista"⁹¹¹.

Els textos reproduïts per Termes i Culla ens semblen complementaris. Creiem que la política catalana es cuinava a Barcelona i que el moviment de Solidaritat Catalana va ésser eminentment barceloní: altres districtes catalans com el de Berga, es limitaren a actuar de comparses, com no podia pas ésser, objectivament, d'altra manera.

Si a Barcelona el republicanisme estava dividit, al Berguedà era pràcticament inexistent. Lerroux, tant ben estudiat pels citats Culla i Álvarez Junco, s'havia convertit en el primer líder republicà i de la gent treballadora, dels del país i dels vinguts de fora.

Lerroux, de paraula fàcil, lamentablement era un geni de la demagògia i des del primer moment combaté el moviment solidari. L'esmentat J. B. Culla, en el llibre que acabem de citar raona com aquest home es va convertir en el líder de l'antisolidaritat, arrossegant-hi bona part de les classes populars que es sentien alienes a aquest moviment que liderava la Lliga dels patrons.

Contra Solidaritat Catalana i el catalanisme en general, els eclesiàstics i les seves organitzacions i centres d'ensenyament, Lerroux va abraonar-s'hi grotescament. Mentre, es manifestava a favor dels militars, on tenia molts amics, i predicava probablement amb més passió que convenciment la revolució republicana. Lerroux va dur la seva demagògia a límits inenarrables i de conseqüències greus com es va veure en els fets de la Setmana Tràgica, dels que amb habilitat, personalment va saber quedar-ne al marge, carregant les responsabilitats als anarquistes i al fins aleshores amic, F. Ferrer Guàrdia.

Per la valoració final del moviment solidari, creiem que és remarcable el que va escriure un dels components qualificats del Comitè que hem citat: "Solidaritat Catalana no va respondre a les esperances d'aquell alçament popular del qual parlava Maragall; però vist ara a través del temps té un innegable interès històric perquè conté en germen tots els problemes nacionals que hem viscut després i que havien de sofrir aleshores les primeres desviacions"⁹¹².

Pel que fa al Berguedà, voldríem retenir dues idees: al no participar a Solidaritat Catalana ni el partit liberal ni el conservador, Rosal i Pons quedaven sense bandera. Pons, però, sí que es presentà com a candidat antisolidari i li feu la campanya el periòdic *La Lucha* demagògicament anticatalanista; Rosal per la seva banda va recolzar els carlins i es va limitar a esperar, aparentment, que la situació es refredés. S'havien canviat alguns noms, però continuaren les velles practiques del caciquisme que tots deien voler fer desaparèixer, però que era ben viu bo i la depuració dels censos que s'havien fet als padrons d'algunes ciutats⁹¹³.

L'Ajuntament del 1906 amb Ramon Badia Massanés, alcalde i l'adhesió a Solidaritat Catalana.

En l'acta de la sessió datada el dia primer de gener del 1906, podem llegir que la va presidir l'alcalde sortint, Josep Picart que acabava el seu bienni. La va obrir llegint un telegrama del "Govern de la Província", datada el dia abans, que diu: "*Por correo envío nombramiento Alcalde de esta Ciudad por próximo bienio a favor de D. Ramón Badia Masanés*", que pren possessió del càrrec.

El dia 9 es forma el nou consistori que detallem, on consta la suposada afiliació política dels regidors:

Ramon Badia Masanés, independent, alcalde
Pere Viñas Ribera, conservador, primer tinent
Antoni Mas Santamaria, regionalista, segon tinent
Magí Sala Tolrà, independent, regidor
Enric Ribera Llitjós, regionalista, regidor
Joan Gendrau Vilajuana, independent, regidor
Manel Mas Comellas, independent, regidor
Josep Armengou Pons, independent, regidor
Joaquim Serra Farriols, independent, regidor

Joan Farràs Farràs, independent, regidor
Josep Cunill Elias, independent, regidor
Pau Llagostera Casas, independent, regidor síndic

És obvi que darrera el terme “independent”, s’amagava una afiliació política que no sabem determinar, perquè la majoria d’aquests individus ens són desconeguts. Creiem que molts d’ells devien ésser carlins i rosalistes. Solament, però, podem dir que Badia, un ric propietari pertanyia al Foment Catòlic; també hi pertanyia Ribera, sastre de professió, lletraferit i autor teatral, que abans de morir va cremar la seva obra i que havia estat el primer secretari del Foment Regionalista; el procurador Viñas, destacat rosalista i el metge Antoni Mas, eren dirigents carlins; Manel Mas, propietari rural, també era rosalista i dels altres no en podem afirmar l’afiliació amb seguretat i per tant no l’apuntem i d’alguns, com ja hem dit, ignorem de qui es tracta.

En qualsevol cas, el que ens sembla evident, és que a Berga no hi havia cap partit polític en actiu, almenys obertament, i que el moviment associatiu era notablement precari⁹¹⁴.

Els solidaris barcelonins, aquell “*montón*” menystingut per Maura era replicat pel poeta Maragall amb l’article “*L’alçament*” el 13 d’abril del 1907: “*Es la terra que s’alça en els seus homes. I la terra no és carlina, ni republicana, ni monàrquica, sinó que és ella mateixa, que crida, que vol son esperit propi per a regir-se; i ho crida en tots els seus fills, republicans, monàrquics, revolucionaris, conservadors, pagesos, ciutadans, blancs i negres, rics i pobres*”. Fins a quin punt responien aquestes impressions del poeta a la realitat del país?. Pel que fa al districte de Berga, hem de creure que no degué impressionar gaire.

El dia 9 d’abril del 1906, l’Ajuntament de Berga havia tractat el tema i com un punt més de l’ordre del dia, podem llegir a l’acta municipal: “*Dada cuenta de un atento escrito dirigido a este Ayuntamiento por la Comisión organizadora de la Solidaridad Catalana, pidiendo la adhesión de esta Corporación a la propia Solidaridad, el Ayuntamiento, enterado, acordó por unanimidad adherirse*”. No mostren cap entusiasme ni rebuig al nou moviment.

La formació del Comité de Solidaritat a Berga.

Havent avançat que el moviment de Solidaritat Catalana l’havia propiciat la Lliga a Barcelona i els partits que en formaren part, seria raonable pensar que a Berga, salvant les diferències, podia formar-se d’una manera similar. El joc electoral, però, es desenvolupava d’altra manera, com ja hem vist reiteradament.

Recapitem: políticament el Berguedà era dominat pels industrials establerts al territori, tèxtils cotoners i miners principalment, amb creixent incidència del ciment a La Pobla de Lillet i forestals. Socialment, els eclesiàstics dominaven el territori i l’ensenyament, amb els industrials i els carlins –aquests de diverses tendències – com a suport interessat.

El novedós moviment catalanista, amb voluntat transversal, s’agrupava en torn a la Unió Catalanista i els seus representants del Foment Regionalista de Berga. Tots aquests grups els podríem qualificar, amb diferents graus, d’extremismes a conservadors. La Lliga Regionalista no ens apareix per cap banda, però és obvi que

podia captar gent de la Unió Catalanista i dels carlins. De la Unió Catalanista captarien àdhuc al seu secretari, Antoni Sansalvador, amb fort suport a Berga.

L'aparició de Solidaritat Catalana, disposada a lluitar contra el caciquisme, aparentment podia trastocar la situació política berguedana, però la farsa electoral havia de continuar i amb els mateixos personatges, si calia, però, amb noves etiquetes i des de diverses entitats.

Recordem qui eren i on s'ubicaven aquests personatges: l'Agustí Rosal retirà al seu germà Antoni, al presentar-se els carlins com a tals, però els donà suport electoral.

El tàndem Pons-Olano és més complex: Pons amb etiqueta liberal, li va tocar representar el *canalejisme*, i permetre algun excés d'anticlericalisme verbal contra algun eclesiàstic -Espel-, però era pura representació teatral. L'estudi de la colònia Pons realitzat per Rosa Serra i Ramon Dilatés demostra, abastament, que d'anticlericalisme res de res.

L'industrial miner Olano, soci industrial i company polític de Pons es reconeixia públicament com a *maurista* i l'home d'ambdós al Districte, Ramon Pujol i Thomàs era un veterà i experimentat navegant en tots els mars de la política, amb banderes indistintes. El grup Pons - Pujol, representaran l'andí Solidaritat.

El Cim d' Estela, dirigit per mossèn Espel, "carlocatalanista", i amb mossèn B. Ribera, aparentment menys activista però més intel·ligent, com a cap de la Redacció, tindran un protagonisme considerable. Espel farà la campanya solidària i, de fet, *El Cim* serà l'orgue oficiós del Foment Regionalista en aquesta campanya.

Bo i la desaparició del moviment solidari, l'any 1909, *El Cim* mantingué el seu ideari i el del també desaparegut, el mateix any, Foment Regionalista.

Dirigit per l'advocat Pere Claret i sempre amb B. Ribera com a cap de la Redacció arribà al seu nº 208 el 4-VI-1910 amb la mateixa capçalera i el mateix lema, *Déu, Pàtria, Arts*. Amb aquest exemplar s'interromp la col·lecció que hem pogut consultar fins al nº 232 del 19-X-1910, amb el mateix director i cap de Redacció, però amb una nova capçalera, sense dibuixos ni lema i continua definint-se com a "*Setmanari Nacionalista*". Aquesta nova situació que electoralment continua essent una farsa, és, però, molt més complexa. No la tractarem en profunditat en aquest treball perquè queda fora del període estudiat i per raons d'espai, però més endavant la deixarem embastada.

La formació del Comissió de Solidaritat a Berga va ésser obra del Foment Regionalista i dels carlins i liderada per Manuel Pla i Farriols. Lamentablement no podem facilitar els noms i entitats d'aquest primer *Comité*, però sí els del 18 de maig del 1908, quan aquest moviment ja havia entrat en crisi, en que es substitueixen les vacants de l'anterior. En aquesta data, convocats per Lluís Rosal (carlí), es reuneixen com de costum, en el domicili particular de Pla i Farriols, amb el mateix Pla, els senyors Artigas, Rosal, Rovira, Teixidó i Claret, com podem veure, molt pocs, per prendre els següents acords:

1/ la Comissió es declara assabentada del nomenament de Baldiri Rovira fet pels republicans per substituir a Cassimir Blanxart, que morí el darrer novembre. (el metge republicà federal, Dr. Rovira, també moriria el novembre del 1909).

2) també es declara assabentada del nomenament fet pels carlins a favor de Pere Viñas, i Pere Cirera, en substitució de Lluís Rosal que deixa el càrrec per “ses ocupacions” i Josep Portell, també mort el darrer desembre ⁹¹⁵.

3/ aprovar el compte de despeses presentat per Lluís Rosal.

4/ “Persistir en la unió y concordia sostinguda, qualsevols que fossen els esdeveniments polítics que esdevinguessin en la política general”

5/ publicar aquests acords en els periòdics locals adherits a Solidaritat Catalana. És a dir, a *El Cim d'Estela* i a *El Castell Bergadà*, aparegut el primer de febrer del mateix 1908, del que ja ens ocuparem.

La Comissió quedava formada per Manuel Pla i Salvador Artigas del *Foment Regionalista*; Pere Viñas (carlí i home dels Rosal) i Pere Cirera, pels “*tradicionalistes*”; Josep Teixidor i Baldiri Rovira, pels *republicans*; Pere Claret, per *El Cim d'Estela*.

En aquell temps creiem que els republicans a Berga tenien ben poca incidència i, en qualsevol cas, no hem trobat intervencions públiques publicades.

Per completar la situació, direm que a Gironella hi havia un nucli lerrouxista, probablement irrellevant fora d'aquella població, que es movia en torn d'un mestre d'escola de cognom Durany.

Hem deixat pel final l'etern diputat provincial, Manuel Farguell de Magarola, un home d'extens recorregut polític, sovint recolzat electoralment per R. Pujol i Thomàs, ara maurista i per tant, també correligionari de l'Olano, que s'adherí de seguida al moviment solidari definint-se com a “catòlic- regionalista”, i com a tal “catòlic” actuaria públicament a Berga, amb el santuari de Queralt de bandera. La Lliga el presentà, amb èxit, com a Senador per Girona en aquestes eleccions. A través de Farguell la Lliga tindria èxits electorals al districte de Berga en un futur immediat.

Els primers candidats

A Barcelona i altres ciutats el moviment solidari dirigit per la Lliga va desvetllar entusiasmes, en altres amb alguna implantació republicana o un moviment obrer més o menys organitzat i dominat per lerrouxistes, socialistes o propers a tendències anarquistes, es va veure amb desconfiança perquè consideraven la Lliga com el partit dels patrons i per tant, poc de fiar.

El Berguedà, però, una vegada més, torna a ésser un cas marginal: dominat política i econòmicament pels industrials Rosal i Pons, sembla aliè a les qüestions que es debaten al país. Als dos industrials els unia la seva lluita pel proteccionisme i ben segur preocupats per la crisi econòmica que patia la indústria cotonera, amb protestes i vagues freqüents i el seu interès per mantenir l'ordre establert. Cap dels dos havia mostrat la més mínima simpatia pel moviment catalanista i en conseqüència tampoc els interessava el moviment solidari.

Les publicacions dels dos grups, *La Verdad* i *La Lucha*, fins on les hem pogut consultar, revelen que per ells res havia canviat. Continuen desacreditant-se els uns als altres, acusant-se mútuament de cacics i mantenint les discussions entorn al ferrocarril i altres temes menors, però sempre recurrents de la política berguedana.

Com a mostra, direm que la publicació ponsista del 28 de juliol del 1906, retreurà a l'Agustí Rosal l'haver dit: "Como la construcción del ferrocarril no es cosa del otro mundo, prometo formalmente que, de acuerdo o sin acuerdo, Berga tendrá línea, pero en este último caso no será para dar el tráfico al Tranvía en Gironella o Puig-reig, sino para continuarlo en competencia".(Palabras de D. Agustín Rosal, pronunciadas en presencia de su hermano D. Antonio, del notario Sr. Torelló y de varios bergadanes en la junta general celebrada en 20 de Mayo de 1900, es decir, hace más de seis años)".

I sota el titular *El Defensor*, s'adreçarà a *La Verdad* i als partidaris de Rosal que es continuaven definint com a *Partido de Administración*, en aquests termes: "El organillo-caciquero de Berga se titula *órgano del Partido de Administración y defensor de los intereses morales y materiales del Distrito de Berga*. Y no existe tal Partido, ni defiende más intereses que los del caciquismo".

"Que no existe ningún Partido que se titule de Administración es evidente y solo en *La Barra*, se habla de él. Lo que hay en Berga es una partida mandada por los caciques con el único objeto de acaparar la *administración del Municipio de Berga* y repartir los impuestos de tal manera que haya una irritante desigualdad entre lo que pagan los vecinos de la ciudad y lo que pagan ciertos vecinos de extra-radio. Esta desigualdad importa una cantidad importante que dejan de desembolsar los Jefes de la partida (..) ¿Son intereses del Distrito el empeño del *celoso* en ser diputado? ¿Son intereses del distrito el que tiene un *poderoso propietario* en apoderarse de los caminos vecinales para luego exigir peajes? Pues estos son los únicos intereses que ha defendido, defiende y defenderá el organillo caciquesco".

I sota el titular *Pese a quien pese*, l'articulista denuncia que a Berga no es fa res: ja ningú recorda la promesa feta pels cacics del ferrocarril; amb prou feines, s'ha complert la promesa de la venda de la fàbrica del Canal Industrial. La causa?, es pregunta, i la resposta, pels ponsistes, és la ineficàcia dels ajuntaments rosalistes: "Los Ayuntamientos que durante estos años han administrado los intereses de Berga, lo han hecho tan mal, que no han quedado en la ciudad señales de su paso por el Ayuntamiento".

Arribat a aquest punt, l'articulista fa una demagògica comparació amb els temps de l'alcalde Díaz, segueix amb el frau del cens electoral, que atribueix als rosalistes i acaba denunciant les construccions "clandestines" del mateix Rosal, amb el consentiment de l'Ajuntament de Berga i denunciant al caciquisme rosalista amb les reiteratives acusacions ⁹¹⁶.

La tesi que continuen defensant els ponsistes es contra el caciquisme de Rosal a qui culpen de tots els mals de la ciutat, per haver actuat sempre pels seus interessos privats, àdhuc fraudulentament, i amb el consentiment dels alcaldes de torn. Aquesta manera d'actuar, no s'hauria produït amb alcaldes independents com havia estat Díaz o si haguessin ocupat l'alcaldia persones com el gerent de la companyia ferroviària, Josep Bonet o l'industrial Tomàs Nicolau, propietari de la serradora, que explotava boscos amb Ramon Pujol i Thomàs.

Per semblar més liberals, no s'estan pas de denunciar els abusos de la Rda. Comunitat, sempre intocable i per donar més gruix a les seves acusacions al caciquisme rosalista, reproduïxen fragments d'articles ja publicats amb anterioritat. En l'Annex 66 en presentem una mostra.

Hem iniciat aquest apartat donant com a candidats els de les darreres eleccions, Rosal i Pons, presentant-los com aliens al moviment solidari. La dinàmica del moviment

solidari, però, va fer inviable aquesta possibilitat. Isidre Molas escriu: “Els solidaris van presentar candidats en tots els districtes de Catalunya, llevat Roquetes i Sort”, certament, anaven al “copo”. És un fet que ningú discuteix. Molas també afegeix: “Els cacics s’havien retret, per simpatia o temor al moviment, o l’havien ajudat des de fora; en tot cas no l’havien combatut obertament”⁹¹⁷. Una vegada més, el districte de Berga serà una excepció per la força del caciquisme que hi imperava, com ja hem dit reiteradament: Rosal va recolzar als “seus” carlins, ara solidaris, des de fora; Pons va assolir el lideratge de l’anti-solidaritat.

El Jocs Florals del setembre del 1906.

Dediquem un breu apartat a la celebració d’aquests Jocs Florals, per il·lustrar la virada dels carlins en les eleccions del 1907. Aquesta virada no deixava d’ésser un retorn a la “normalitat” local, quan venien eleccions.

Avancem que organitzar Jocs Florals marians, era una de les activitats de l’Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida, una associació literària-religiosa fundada l’any 1862. Espel ja havia estat premiat als Jocs Florals de Lleida del 1901 i del 1902.

El 15 de setembre, *El Cim d’Estela* dedicava un *Extraordinari* a aquest esdeveniment literari celebrat al teatre Quevedo (actual Cafè de Cal Negre de la plaça de Sant Joan) el dia 9 del mateix mes.

A primera plana publicaren la fotografia del Jurat compost per membres de la Redacció: Josep Espel, Bonaventura Ribera, Ramon Vinyes, Pere Claret i els germans Ricard i Josep Penina Ruiz. Josep Penina actuà de secretari. Els presidí el poeta Josep Carner.

Resumim la Ressenya de la Festa. Òbviament, la presenten com un èxit: “... Pro ab tot y haver tingut que remoure prejudicis de que per desgracia estem aqui tant embeguts per causa de les petiteses de la politica local y de lluitar contra la indiferencia general y adhuch l’hostilitat d’alguns elements, per fortuna insignificants, que no’ns coneixen ni volen ferho, la nostra festa de de la gaya ciencia ha sigut un éxit”. Naturalment, assistí a l’acte “una concurrència escullidíssima en la que hi figuraban les families mes prestigioses y cultes de la ciutat”.

Puntualment, l’alcalde Badia va obrir l’acte i tot seguit parlà el president del Jurat, Josep Carner que, “A grosses pincellades feu l’historia del ressorgiment de la nostra terra fins arribar al estat actual, senyalá algunes de les causes per les que el moviment literari s’ha convertit en politich, flectomá ab forsa de l’opresió centralista, y fuetejá ab trets acertats als fills borts que li fan esqueneta y acabá encoratjant als conrehuadors de les lletres a no desdir en la seva tasca que junt ab la dels politichs ha de conseguir la total transformació histórica de la patria”. El discurs de Carner també és publicat íntegre, amb al·lusions a Solidaritat Catalana, el gran moviment salvador.

Seguidament, es va llegir el veredicte concedint la Flor Natural al “jove terrassenc” Joan Llongueras, que nomenà Regina de la Festa a la jove M^a dels Àngels Rosal i Catarineu, “*filla de l’opulent industrial y ex-diputat a Corts pel districte D. Anton Rosal y Sala*”.

La lectura de l’obra premiada, *Mari Sfinx de l’Illa d’Or*, va anar a càrrec del poeta i actor Ramon Tor Deseuras, nat a Borredà el 1880, que es presentat com “*el distingit jove y notable actor de la Companyia del Principal de Barcelona, Sr. Tor Des Eures*” (sic)⁹¹⁸.

Reclamada una nova lectura de l'extens poema llorejat, pels assistents, Llongueras llegí personalment, una "Salutació a Na M^a dels Àngels Rosal y Catarineu, Regina que té d'esser dels Jochs Florals", que també publiquen, amb la fotografia de la "futura" agraciada, datada el 5 de setembre.

No farem la relació de treballs i autors premiats que deixem pels estudiosos de la literatura, però sí dels personatges i entitats que varen aportar els premis: Foment Regionalista de Berga; els dos rectors de les parròquies de la ciutat; Josep Monegal i Nogués; Leonci Soler i March; Antoni Rosal i Sala; Ignasi March i Batlles; Manuel Farguell de Magarola; Joan Pelfort i Cirera; Agustí Rosal i Sala; Manuel Pla i Farriols; Joaquim Farguell i Morera; Ignasi Pereyra (Registrador de la propietat); Josep Cardona Llohis; Ramon Pujol i Thomàs; Salvador Mª Miarons; Joaquim Serra i Huch; Ramon Petxamé; Ramon Alsina i Rodergas; Victor Rossich i Barse; Josep Xipell; Llorenç Picart; el Bisbe de Solsona.

Amb unes breus paraules, tanca l'acte mossèn Espel "amb un triple visca donat per ell respost ab tot l'entusiasme pel nombrós púbich que omplia la sala, a Ntra. Sra. De Queralt, Berga y a la Catalunya autónoma", i els cant dels Segadors.

A la llista dels donants de premis i trobem Ramon Pujol Thomàs, l'home de Pons i el catalanista republicà i anticlerical Joaquim Serra i Huch, del Foment Regionalista. Encara que per raons diferents, no deixa d'esser sorprenent que hi figurin, essent els dos homes de combat com eren.

No descartem pas que els Jocs es presentessin d'una manera i es desenvolupessin d'una altra, perquè encara que amb mantell solidari, podem detectar-hi un clar rosalisme pre-electoral.

La campanya electoral. Candidats i manifestos.

Marià Bordas i Flaquer, el candidat imposat pel *Comité de Solidaritat* barceloní, no era conegut al Districte i no sembla pas que es pugui dir que fos molt sensible a l'ideari de la Solidaritat. Com veurem més endavant, per damunt de tot, l'home era carlí. En qualsevol cas, el que podem afirmar és que Bordas va comptar amb el suport dels carlins, els rosalistes i el clergat, que van accentuar el seu antiliberalisme, atribuïnt a Pons un grau de liberalisme que dubtem que professés.

Es va continuar blasmant el caciquisme i es va introduir com a cavall de batalla electoral, per part dels ponsistes, el localisme berguedanista per enfrontar-lo al catalanisme forà i concretament "barceloní". Aquesta pràctica, ja va quedar establerta en la brega política local, com ja hem avançat.

El 13 d'abril, els ponsistes a mode de manifest electoral, dediquen la seva publicació a desqualificar a Bordas i a els que el patrocinen: Bordas és un "cunero" sense cap relació amb el Districte; és carlí imposat que no farà res pel Districte, perquè els promotors de la seva candidatura són els cacics rosalistes, causants de tots els mals. Ara, però, els denuncien per disfressar-se amb el mantell solidari. Acusen als solidaris de preocupar-se solament de la Llei de Jurisdiccions, que no interessa a ningú del Districte de Berga, amb una "reventada" que aportem en l'Annex 67.

En termes similars, però concretant més, s'adreçaren als catòlics per desqualificar el moviment solidari, però ara ja també per ésser autonomista. Tampoc deixa d'acusar als solidaris de poc catòlics i per aquest motiu s'hi adreça específicament ⁹¹⁹.

Finalment, el caciquisme rosalista, pel dir de *La Lucha*, ha estat vençut. I ha estat vençut, justament, pels que l'havien recolzat sempre, els carlins. Pel seu dir, ells haurien emprat un altre estil, haurien anat de cara.

Sota el titular R.I.P. s'adrecen a *La Verdad*, en aquests termes: “Descompuesta y sin máquina *La Barra -La Verdad-* en una *Ultima hora* comunica que su candidato –Antoni Rosal- renuncia generosamente la mano de Dª Diputación en vista de que el Distrito no le quiere.

La retirada significa la muerte del caciquismo y en tal concepto, no negamos que nos causa gran satisfacción, tanto más cuando no hemos sido nosotros los *ejecutores*.

Al caciquismo le ha dado el *cachete* los mismos que se decían sus amigos, los mismos que le ayudaban en las tupinadas, en los procesos y en todos los demás excesos; estos son los que le han dado el puntapié.

Si los caciques hubieran atendido nuestras advertencias lo que les pasa no les hubiera cogido de sorpresa. Recuerdan que hace algún tiempo publicamos un artículo que titulamos: “*Ni caciques ni caciquillos*”; es que entonces ya sabíamos que los caciquillos de la *Partida de la mala administración* trataban de sublevarse contra los caciques.

Ahora por lo visto los caciquillos creen que los caciques ya no pueden servirles de nada, los creen agotados.

Sucedo en la *Partida* de Berga lo que en todas las partidas: los jefes mueren en manos de los individuos. Sirva esto de ejemplo y escarmiento”⁹²⁰.

Per arrodonir la rebentada, a la secció crítica *Torpedos*, rematen la crítica i a la vegada manifesten no haver participat a la derrota del caciquisme rosalista ⁹²¹.

Hem vist com els contraris a la Solidaritat feien la darrera propaganda electoral publicada, el 13 d'abril. Per la seva banda els solidaris la feren des d'*El Cim d'Estela*.

Aquesta publicació, el dia 18, amb lletres d'inusual format, abans de l'article de fons, proclamava com a divisa: “Feu foch al Caciquisme. ¡No voteu al canalejista!”.

“*A cumplir vuestre deber, electors*”. Sota aquest titular, que signa *La Redacción*, es fa una darrera crida a les eleccions, i vol fer reflexionar als electors sobre els mals del caciquisme i el centralisme. La solució que proposen és votar al candidat solidari que els han assignat, en Bordas i Flaquer del que en cap moment publiquen que sigui carlí ⁹²².

És molt probable, o almenys no era cap fet novedós, que a tant pocs dies de les eleccions, el mercadeig per la compra de vots fos a l'ordre del dia. Era una pràctica habitual, com hem anat veient. Contra Pons i en previsió a la compra de vots, el combatiu mossèn Josep Espel va publicar un article sota el titular *¿Qui 's vendrá?*. La seva redacció i raonaments volen fer creure que aquesta pràctica no era l'habitual de les dues formacions berguedanes ⁹²³.

Altres autors amb els seus articles, a mode de consigna abonen les mateixes idees. Joan Torras i Planas, sota el titular *Elegiu pel vostre bé*, és ben explícit: “*El lema és ben concret: o votar per Catalunya ab Solidaritat, o contra Catalunya amb el centralisme*” ⁹²⁴.

Tal i com *El Cim d'Estela* presenta la campanya, pels catòlics, votar Solidaritat, més que una opció és un deure. D'aquesta manera, Ll. M., Pbre. s'adreçarà *Als catòlics electors del Districte*, per fer-los avinent que tenen el deure de votar per Bordas. Escriuen: "Al presentar-se una candidatura netament catòlica, tots els electors del Districte que 's precian de catòlics tenen dever de consciencia d'apoyarla ab totes les seves forces; sobretot presentantse enfront d'ella altre candidatura canalejista, que porta un programa de projectes de Lley atentatoris als drets de l'Iglesia i de las institucions religioses". (...) "..la obligació dels catòlics es ineludible quan la elecció es entre un catòlich ab programa protector dels sentiments, tradicions y creyenses rel'ligioses, y un altre senyor, que particularment podrá tenir la honradesa que vulguin, però que politicament ofereix un programa de radicalismes y impietats, més propias d'una lògia masónica, que d'un senyor que 's digui creyent, el programa de d'en Canalejas, el seu quefe polítich".

"Els catolichs que ho siguin de veritat, compleixen els preceptes de Moral, atenentse a la veu dels seus Prelats en la interpretació de la Lley Cristiana, respecte a diferents casos de la vida humana, en els ordres individual, polítich y social".

Per recolzar aquesta crida a favor de Bordas, l'autor s'apuntala en "l'afectuosa carta dirigida per nostre venerable Prelat, Dr. D. Joan Benlloch, al digníssim candidat catòlich, Don Marian Bordas y Flaquer; carta clara y terminant que marca sense subterfugis, ni nebulositats la orientació qu'han de pendre tots els catòlics en les eleccions de diumenge, votant la candidatura de D. Marian Bordas y Flaquer, com a defensor entussiasta y ferm dels drets de la Iglesia".

L'autor de l'article reproduex la carta del bisbe Benlloch adreçada a Bordas en resposta a una altra que el candidat li havia remés el dia 29, demanant-li l'aprovació de la seva candidatura. Benlloch es complau a manifestar al candidat que considera "*dignas de encomio*" les seves declaracions de considerar-se catòlic primer de tot i per damunt de tot, la seva voluntat de ser fidel als consells i preceptes de l'Església i els bisbes i que vol defensar els drets de l'Església. Benlloch clou la seva carta a Bordas escrivint: "Con mucho gusto apruebo y bendigo tan hermoso programa, y pido a Dios Nuestro Señor dé a la Iglesia en las futuras Cortes una nutrida falange de defensores valerosos y fieles como V.". Aquesta aprovació i benedicció al "*programa*" Bordas, donava peu a l'articulista a fer-ne una interpretació que anava més enllà de l'expressat per Benlloch ⁹²⁵.

En la lluita contra l'abstenció, predominant en totes les eleccions, volem citar encara l'article *A votar tothom*, que signa Josep Mª Frontanyà. Escriu:

"La lluyta del Diumenge es lluyta decissiva entre dugues forces antagòniques; d'una part, la forsa de Catalunya, la forsa de la Justicia, de la Llibertat y del Progrés de nostra dissortada Patria, representada pel Candidat de Solidaritat; de l'altre part, la forsa del caciquisme centralista, ánima de totes les malvestats qu'han caigut sobre nostra terra y quina bandera enlayra un candidat de la colla dels que segueixen de la Lley d'Associacions, del Matrimoni Civil, de la llibertat de cultes y demás projectes lliberaleschs". (...) es precís que tothom voti, que ningú, ab l'excusa de que cap dels dos candidats els es simpatic, o de cap d'ells representa la seva idea, s'abstingui de votar, perque els electors s'han de convencer de que en les circumstancies d'aquesta elecció, **tota abstenció de votar, representa votar al canalejista**; y per tant, devant la seva consciencia contreuhen els que s'abstenen de votar, la grandíssima responsabilitat d'haver contribuït al triomf d'un candidat en quin prograna poilitich hi ha idees y principis condempnats per nostra Mare la Iglesia".

El mateix Bordas es va desplaçar a predicar la bona nova solidària a Berga, Cardona, Prats de Lluçanès, Casserres, Gironella, Puig-reig, Bagà, La Pobla de Lillet, Vilada, Borredà. Membres del *Comité de Solidaritat* de Berga, també feren aquests desplaçaments. Arreu els van organitzar grans rebudes del poble visitat i amb gent dels pobles veïns.

És més que probable que la campanya de Solidaritat, amb un candidat més ben vist pels carlins que pels catalanistes, va fer creure a gent de bona fe que la sorpresa del moviment solidari seria una trapa al caciquisme.

Sota el titular *Els enemichs s'abrassan*, els d'*El Cim*, fan campanya ⁹²⁶.

Les eleccions del 21 d'abril i els resultats

L'anunci de la contra-portada *d'El Cim d'Estela*, era contundent. Amb lletres de diferents tamanyos i intensitats, imprimeixen a mode de cartell:

“ A votar tothom

la Candidatura de
Solidaritat Catalana

DON MARIÁN BORDAS Y FLAQUER

Qui no vota a Marián Bordas y Flaquer, vota contra Catalunya. Qui no vota ab Solidaritat, és enemich de nostra Ciutat y Districte.

¡Visca la Solidaritat catalana!

¡Visca Catalunya!

¡Visca Berga y son Districte!”

Amb aquesta campanya prèvia, el dia 21 es van celebrar les eleccions i el dia 25, l'escrutini general, a Berga, essent alcalde Ramon Badia.

La victòria electoral del candidat Bordas va ésser indiscutible, però no esclatant com es podia preveure. De 10.831 electors en van votar 7.831, per **Bordas 4.340** i per **Pons 3.380**; la resta varen ésser vots dispersos. Bo i que no es va protestar cap acta, els resultats fan pensar que el caciquisme va funcionar com sempre, però aquesta vegada, a diferència d'altres, acceptant els resultats amb resignat pragmatisme. Al cap i a la fi, la polèmica continuaria i s'incrementaria fins al trencament que es rubricaria en les properes municipals. Ara, però, les polèmiques a més dels inevitables personalismes, prendran un caire més ideològic entorn al catalanisme carlí i l'anticatalanisme centralista.

Els resultats

El dia 25 d'abril, com ja hem dit, es va celebrar l'escrutini general. El va presidir, amb l'alcalde Badia i el Jutge Pedro Villar, enviat per l'Audiència territorial de Barcelona.

Per la transcendència que s'ha donat als resultats d'aquestes eleccions, aportarem els resultats de tots els vots emesos, àdhuc els atorgats a persones que no eren candidats, reflectides a l'acta de l'escrutini general. De 10381 votants, en van votar 7831, segons l'acta, amb els següents resultats:

Alpens	Bordas 71 vots	Pons 336 vots	
Avià	" 135 "	" 20 "	
La Baells	" 9 "	" 40 "	Pere Claret Sebarroja, 1 vot
Bagà	" 78 "	" 120 "	en blanc 1 vot
Berga, Dist. 1 sec. 1 ^a	Bordas, 127 vots,;	Pons, 20 vots	Joan Aymerich i Tomàs Nicolau, 1 vot
Berga. Dist. 1, sec. 2 ^a	Bordas, 163 vots	Pons, 24 vots	Ll. Picart, 1 vot
" 2 " 1 ^a	" 206 "	" 20 "	R. Pujol Thomàs, 3 vots;
			Joan Sol i Ortega i Ll. Picart, 1 vot
Berga. Dist. 2, sec. 2 ^a	Bordas, 191 vots;	Pons 29 vots;	
Borredà	Bordas, 128 vots	Pons, 112 vots	
Brocà	" 60 "	" 15 "	
Capolat	" 30 "	" 55 "	
Cardona. Dist. 1 sec. 1 ^a ..	Bordas, 80 vots	Pons, 180 vots	
" 1 " 2 ^a ...	" 47 "	" 125 "	
" 2 " única	" 100 "	" 197 "	
Casserres.			
Casa Consistorial	Bordas, 81 vots	Pons, 8 vots	
Cruz	" 121 "	" 33 "	
Castellar de N'Hug	Bordas, 78 vots	Pons, 50 vots	
Castellar del Riu	" 9 "	" 64 "	
Castell de l'Areny	" 65 "	" 3 "	
Espunyola	" 29 "	" 34 "	

Fígols. Llorenç Picart de Gayolà, 25 vots; Artur Picart de Gayolà, 25 vots; Antoni Mas Santamaria, 24 vots; Salvador Artigas Moliné, 20 vots; Joaquim Serra Huch, 6 vots.

Gironella. Col. 1	Bordas, 221 vots	Pons, 13 vots	
" 2	" 193 "	" 37 "	
Gisclareny.....	Bordas, 10 vots	Pons, 82 vots	
Llusà.....	" 125 "	" 76 "	
Montclar	" 50 "	" 50 "	
Montmajor	" 141 "	" 42 "	
La Nou	" 55 "	" 29 "	
Olvan	" 144 "	" 74 "	
Perafita	" 96 "	" 28 "	
Pobla de Lillet	" 61 "	" 91 "	la Vila
	34 "	142 "	Les Coromines
Prats de Lluçanès. Col. 1	Bordas, 87 vots	Pons, 88 vots.	
" 2.	" 61 "	" 104 "	
Puig-reig. Col. 1.	Bordas, 179 vots;	Pons, 101 vots.	
" 2.	" 184 "	" 229 "	
La Quart, ...	" 39 "	" 13 "	
Sagàs.	" 71 "	" 21 "	
Saldes	" 104 "	" 104 "	
Sant Agustí Lluçanès....	" 31 "	" 21 "	
Sant Boi Lluçanés	" 86 "	" 39 "	
Sant Jaume Frontanyà ...	" 64 "	" 25 "	
Sant Julià Cerdanyola ...	" 36 "	" 130 "	
Sant Martí de Bas	" 12 "	" 70 "	
Sta. Maria Marlés	" 79 "	" 24 "	
Cercs (Serchs)	" 27 "	" 258 "	
Sora	" 23 "	" 103 "	
Vallcebre	" 25 "	" 124 "	
Valldan	" 76 "	" 8 "	
Vilada	" 64 "	" 76 "	
Viver	" 154 "	" 1 "	

"Leydo el resumen general del resultado del recuento aparece que D. Mariano Bordas y Flaquer ha obtenido cuatro mil trescientos cuarenta votos, D. Luis G. Pons Enrich tres mil trescientos ochenta, D. Lorenzo Picart de Gayolá veinte y siete, D. Arturo Picart de Gayolá veinte y cinco, D. Antonio Mas Santamaria veinte y cuatro, D. Salvador Artigas Moliner veinte, D. Joaquin Serra Huch seis, D. Ramón Pujol y Tomás tres, D. Tomás Nicolau uno, D. Pedro Claret Sebarroja uno, D. Juan Aymerich uno, Juan Sol y Ortega uno.

Correspondiendo a este Distrito elegir un Diputado el M. I. S. D. Pedro Villar (il-legible el segon cognom), Juez del Distrito de la Barceloneta de Barcelona, Presidente, de conformidad con lo dispuesto por el artículo 67 de la Ley, proclamo Diputado a Cortes electo a D. Mariano Bordas Flaquer que aparece con mayor número de votos de los emitidos en todo el distrito electoral".

En aquesta acta general no consta que es formulés cap protesta, però la simple observació dels resultats demostra que a la majoria de pobles s'havia comés el frau de sempre, a favor de Bordas o de Pons, segons el poder dels agents electorals. Bordas va passar a ésser un dels cinc candidats carlins que eixiren triomfants.

El resultat electoral, una victòria carlina

Els carlins i el mateix Bordas, interessadament, varen interpretar aquests resultats electorals de Berga com una victòria carlina, des del primer dia. Així, doncs, al Berguedà el moviment de Solidaritat Catalana començava a morir el dia del seu triomf electoral.

El *Correo Español* de Madrid va editar l'any 1907 un Àlbum del Homenaje a las Minorías Parlamentarias de la Comunion Tradicionalista on es publicava la "reseña completa del grandioso y memorable banquete popular carlista (segons diuen, amb 1500 coberts) celebrado en Madrid en los "Viveros de la Villa" el 19 de Mayo de 1907" l'acte l'organitzà el Círculo Carlista en honor de les Minories parlamentaries i "en celebracion del cumpleaños de la Augusta Señora Duquesa de Madrid la noche del 21 de dicho mes en los salones del Centro de Defensa Social". L'àlbum publica les fotografies i els discursos dels diputats i senadors elegits, entre altres el de Bordas que seia a la taula presidencial. El florit discurs del diputat "solidari" per Berga fou una reafirmació de fidelitat carlina ⁹²⁷.

En una extensa llista d'adhesions que publiquen, hi llegim: "Por el Círculo tradicionalista de Berga, su presidente Sr. Más. (sic)" l'esmentat metge Antoni Mas.

Una vegada més i com sempre que convenia, s'interpretaven uns resultats electorals que es convertien en oficials i que tothom sabia que eren fraudulents, com si talment fossin l'expressió de la voluntat popular. Ja hem vist la interpretació que en feia Bordas a Madrid. Ara veurem la que es feia a Berga.

Ben segur que el triomf del candidat carlí no va pas ésser interpretat de la mateixa manera per tots els simpatitzants de la Unió Catalanista que formaven el Foment Regionalista.

El 1903 havia estat elegit president de la Unió Catalanista el metge Domènec Martí i Julià i exercí el càrrec fins a la seva mort, esdevinguda el 1916. "Fins el 1914 la Unió pretengué constituir-se en instància unitària del catalanisme, tot i que tendia més cap a l'esquerra que cap a la dreta i la seva preocupació principal era impedir que la Lliga monopolitzés el camp autonomista" ⁹²⁸. Sembla obvi que després d'aquestes eleccions, el Foment Regionalista de Berga havia d'entrar en crisi. Majoritàriament formaven el Foment carlins passats al catalanisme torrasibagià, però els carlins d'aquesta tendència probablement eren minoria, ja que els històrics continuaven essent com els darrers vint anys del segle XIX, encara que en aquestes eleccions fessin el viatge a les urnes amb els solidaris. D'ací que ben aviat veurem tensions.

No cal ni dir que les polèmiques entre els *d'El Cim d'Estela* i els de *La Lucha* varen continuar encara més enverinades, almenys aparentment: s'estaven configurant el que serien les dues grans corrents polítiques de la resta de la Restauració, al marge de les sigles dels partits: Part dels *d' El Cim*, influïts principalment per Mossèn Ribera, i Pla, representaran el catalanisme proper a la Lliga; els de *La Lucha*, dirigits per Ramon Pujol i Thomàs i els Vilardaga, liberal-conservadors, representaran l'anticatalanisme, al servei electoral primer de Pons, després de l'Olano i sempre ben connectats amb els partits hegemònics a Madrid.

Els carlins van aprofitar immediatament la nova situació per reorganitzar-se contra els regionalistes, des del mateix *Cim d'Estela*, fet que no devia pas plaure a tots els membres del Foment. El primer pas va ésser la fundació del *Centre Tradicionalista de Berga*. El 28 de setembre, *El Cim* informava àmpliament de l'acte d'inauguració,

celebrat el diumenge anterior: a les sis del matí, una banda de música seguí els carrers de la població “*tocant airoses marxas militars*”.

A les deu, el flamant diputat Sr. Bordas, la Junta del Districte i la Directiva, amb nombrós seguici de socis, precedits per la banda que tocava la *Marcha de Don Carlos*, es dirigiren a l'església de Sant Francesc on es celebrà un solemne ofici; predicà el caputxí Atanasi de Manresa que “analtí ab paraula convincent les cristianes tradicions d'Espanya”.

El vespre, es celebrà una vetllada literario-musical, presidida per Bordas, acompanyat per Lluís Rosal, “*quefe del districte*”, l'arxiprest de Berga Dr. Josep Muixí, la Junta Directiva del Centre i representants del *Foment Regionalista*, *El Cim d'Estela* i la *Comissió de Solidaritat Catalana*.

Es va procedir a l'inevitable lectura de poesies i pronunciaren discursos els senyors Bertran i Bordas.

Bertran digué que venia en representació de la Joventut Carlista de Barcelona. Parlà de la història del Berguedà i de “les seves lluytes encaminades totes a la defensa de la Fe y de la Patria, y les més modernes sostingudes també en defensa del Rey”.

Parlant de regionalisme, digué “qu' aquest sols es trova pur en el programa sustentat pel august Quefe, qui va dir als catalans: “**Si Felip V volgué pendreus els furs, jo, com a R., us els torno**”.

Bordas, per la seva banda, “... feu historia de l'evolució del liberalisme desde Carles III; digué que la Solidaritat Catalana donarà a no trigar lloch a l'Espanyola, contra'ls partits lliberals, que'l poble veurà qu'hi ha un llas comú entre totes les antigues nacionalitats espanyoles y que llavors s'imposarà la seva voluntat; que el partit tradicionalista representa la doble tradició: monàrquica y religiosa. Atacá 'ls centralistes perque censuran al Clero per la part que pren en les eleccions; y prenent peu d'una cita de Sant Tomás, afirmá l'obligació que a tots incumbeix d'intervenir en la cosa pública”.

Parlant del lema Patria, recordà “que'ls reys tradicionals, avans que tot juraven les llibertats y furs de la terra, y detallant la constitució regional de Catalunya, afirmà, entre altres coses, que'l partit carlí professa'l principi del servey voluntari”.

“Glosant el lema Rey, diu qu'en les doctrines del partit carlí no pot ser déspota, ja que damunt de la voluntat del Rey hi ha la del poble; anatematisa la mania uniformista dels Governos d'Espanya y acaba animant a la concurrencia per propagar l'ideal tradicionalista, perque tothom cooperi a l'obra de l'implantació de les tradicions de la terra”.

Antoni Mas Santamaria, president del Centre, feu un parlament per donar les gràcies i finalitzà l'acte amb la *Marcha de Don Carlos*, escoltada a peu dret pels assistents.

Amb aquests parlaments s'acabava de plantar la llavor de la propera “divisió” carlina local. En aquest mateix exemplar d'El Cim, Llorenç Domènech, col·laborador habitual que escrivia la columna *Cròniques de casa*, ja mostrava el seu desacord amb els continguts dels parlaments d'aquest acte. Per aquest “cronista”, abans de les dinasties austríaca i borbònica, el catalanisme ja existia, “y ben triomfant per cert en el govern de nostres comtes reys”, per acabar dient que “les bases de Manresa son el projecte de la constitució catalana, estatuhint l'Autonomia política, que rebutja'l **pase foral** dels tradicionalistes”⁹²⁹.

Aquestes idees expressades per Domènech reiteradament, fidels al programa de la línia de la Unió Catalanista, donaran peu a una polèmica, tant extensa com inútil, amb un col·laborador d'*El Correo Catalán*, que signa *Teseo*, que no devia pas plaure a tots els carlins berguedans i que posa en evidència la divisió interna que el resultat d'aquestes eleccions va dur al Foment Regionalista.

El Cim d'Estela fins a la fi de l'any 1907

L'objectiu d'aquest apartat és raonar el que, al nostre parer, fou l'evolució d'*El Cim* fins a la fi de l'any 1907, més enllà de les continuades polèmiques amb *La Lucha*.

Amb el triomf electoral el jove Bordas es traslladava a Madrid a representar el Districte al Congrés. A Madrid, es trobà amb Farguell de Magarola que, bo i representar Girona al Senat, més governamental que Bordas i cacic amb base al Berguedà, també s'ocupà dels afers berguedans acompanyant a Bordas en les seves gestions, majorment al ministeri de Foment. Algunes de les gestions dels dos, apareixen a les planes d' *El Cim*.

Probablement Bordas, encara que inexpert, era un home ben intencionat. Ens ho fa pensar una carta adreçada a l'alcalde de Berga posant-se a la seva disposició, sensiblement diferent a altres que hem pogut veure d'altres diputats, datada l'11-VI-1907⁹³⁰.

El to de la carta ens fa intuir que era la primera carta adreçada per Bordas a l'alcalde i, en aquest cas, seria molt tardana, atenent que les eleccions s'havien celebrat a l'abril. No ens consta que aquesta carta fos contestada ni agraïda, però en qualsevol cas, el fet no deixa d'ésser anecdòtic. Si l'hem aportat és simplement perquè ens preguntem, si l'Ajuntament o part dels seus components, es relacionava poc amb Bordas, amb qui ho feien?. Amb Farguell de Magarola? Amb els dos?.

Els resultats electorals va tenir, almenys, dues lectures: per uns, una victòria del catalanisme, per altres, una victòria primordialment del carlisme. Probablement per la majoria, l'escepticisme acostumat, perquè els motivats no degueren ésser gaires més que en altres eleccions. En una població petita tothom es coneixia i tothom sabia com les gastava cada veí.

La lectura sistemàtica dels exemplars conservats d'*El Cim d'Estela* reflecteix les tendències que hi havia dins el Foment Regionalista, que en bona part eren les mateixes que es donaven dins La Unió Catalanista; l'elecció de Bordas, també fou una victòria carlina, anant de cara, i interpretada de diferent manera pels mateixos carlins. Uns i altres, s'havien d'expressar públicament, a les planes d'*El Cim*, amb col·laboracions que sovint mostren contradiccions entre els dos grups que es llancen a fer proselitisme.

Al setembre i octubre el Foment Regionalista col·labora en la formació de centres autonomistes a La Pobla de Lillet, Gironella i Casserres. A darrers d'octubre, publiquen que Ramon Vinyas (sic), fa tres mesos que ha deixat la Redacció, sense fer, però, cap més comentari.

El dos de novembre, es manifesten contra el projecte de Llei d'Administració Local, "castell desde ahont el caciquisme pretén dominar altra vegada'l pahís"⁹³¹.

Com ja hem dit les polèmiques amb la publicació ponsista continuen encara que no les esmentem, bo i que farem alguna excepció com la que segueix, publicada el 16 de novembre. El titular fou el següent: “*Un colp y prou. Perqué no contestem a “La Lucha”*. No contesten, perquè els articles que publiquen són anònims, són “*pera poguer fer la bugada*”. Denuncien que els han dit reiteradament “*que’ls elaboradors de l’especie anónima son gent forastera, que viu a la capital y per tant desconeix la vida y necessitats de nostre poble y en conseqüència recepta pel Districte lo que volen els senyors que li donen besses, sense importarli res nostres conveniencies*”.

Seguidament, fan retret dels greuges, que són els de sempre, afegint n’hi algun de nou, com el d’adreçar-se a la publicació de Pons, “la causa de sa indignació perquè’l Sr. Bordas se posa al costat dels obrers que son explotats pels amos”. Tot plegat, dóna peu a que Bordas dirigeixi una “*Carta important als obrers*”, en la que es posa a la seva disposició, sempre que siguin explotats o tractats amb poc respecte. Bordas agraeix els elogis que li fa Amfós Raurell, “y vos agraeixo molt més encar les noticies que’m doneu de que hi ha explotacions industrials dintre’l meu estimat districte, en les quals no tenen els obrers per part dels patrons aquell respecte que’s mereixen. Aixó, jo de cert no ho sabia, però certs noms m’ho feyan sospitar”⁹³².

Bordas reconeix haver aplaudit públicament a patrons complidors dels seus deures, avalat pel testimoni d’obriers sincers: els germans Viladomiu, Comellas i Prat, que havia visitat, l’Ametlla de Merola, Alsina, Monegal i germans Rosal.

Bordas clou la carta: “Si a n’altres fábriques son explotats els trevalladors y trepitjats els seus drets, ja saben que poden considerarme com un company y que procurará sempre contribuir a trobar y aplicar el remey mes practich”⁹³³. Tremoli, Sr. Pons!!!!.

Les diverses veus dels col·laboradors d’*El Cim d’Estela* anaven fent proselitisme expressant les seves opinions, sempre, però, a l’ampara del moviment solidari talment com si aquest, encara representés totes les corrents catalanistes del país. Sovint amb col·laboracions forànies quan els temes a tractar eren importants com el projecte de la *Llei d’Administració Local*. En aquest cas concret, es va buscar la col·laboració de l’agustí P. Salvador Font⁹³⁴.

El Cim del 16 de novembre, (nº 75) donava la sorprenent notícia de “Corren rumors de que s’establiran frares Agustins en el Santuari de Queralt, instal·lant un Col·legi de pensionistes. Será veritat tanta bellesa?”, es preguntava. Naturalment el col·legi no es va arribar a instal·lar, però sí que sembla evident que devia haver-hi contactes, perquè en la següent publicació, (nº 76) publiquen un article signat pel P. Font, i redactat en castellà, sota el titular *El catalanismo y la Administración Local*, amb el lema “España está hilvanada, no está unida”.

L’article és en defensa de Solidaritat Catalana. Escriu: “Yo soy catalanista y solidario ferviente, y, sin embargo, nadie podrá tacharme de antiespañol, ni de antimonárquico; tengo grandes simpatías por el joven Monarca, que puede hacer mucho, si se identifica con el movimiento catalanista, por esta nación desgraciada; respeto profundamente a los hombres políticos; de cualquier facción o partido que sean; porque creo que todos obran de buena fé y quieren el bien de España; pero entiendo que muchos de ellos están equivocados. Paréceme que deben tomar nuevos rumbos, y que el movimiento catalanista o solidario, que defenderé hasta la muerte, es el único patriótico en estos momentos”.

Mentre, continuava la polèmica entre Ll. Domènech i el Sr. Teseo d’*El Correo Catalán*. (Domènech estava amb “*l’autonomista Mella*” i discrepava de la línia “tradicionalista”

del periòdic barceloní.), apareixia una bona notícia, signada per la Redacció, sota el titular, *La gran nova, comarcans*. No era altra que el Consell de Ministres havia acordant la subhasta de tres trams de la carretera de Solsona a Ribes (a la zona de l'Espunyola El Cint), “aquella subasta que fa mes de 20 anys que esperaba i ara l’ha obtinguda’l Sr. Farguell”, a qui dediquen grans elogis. Certament, han començat l'article dient que temps enrere, el diputat provincial Farguell i el diputat a Corts Bordas havien visitat al ministre de Foment per sol·licitar aquestes i altres obres, però ara sembla que tot el mèrit l'atribueixin a Farguell i a Solidaritat: “Podríam ab aquest faust motiu, fer veure lo que val per un Districte’l tenir verdaders representants, que ostentin la voluntat del poble, pera tapar la boca als corifeus del caciquisme que’n vigillies d’eleccions publicaven *urbi et orbe* que només podian obtenir dels governs els diputats d’en Maura y Canalejas.

Ab l’eloqüència dels fets, s’ha demostrat qu’ han fet mes feyna els representants de Solidaritat en *quatre dies*, que les patums caciquistes en *20 anys*”.

En el mateix exemplar del periòdic, però en una altra secció, donen informació de la sessió municipal del dia 25. En ella, s’ha llegit una carta de Farguell, “posant en coneixement del municipi que a conseqüència de les gestions que feyan ab el Sr. Bordas per conseguir la subasta de la carretera de Solsona a Ribas, en subsecretaria de Foment se li havia manifestat que’ls terrenos que s’havian d’expropiar tenian el número 11 en el torn format, deduhint que de segur el seu pago no podria ferse ni per tot l’any vinent, donchs en el pressupost sols hi figura la suma de 1.500.000 pts., hi encare que’l ministre consegueixi augmentarlo en 500.000 pts. com se proposa, donchs, el total que l’Estat deu per aquest concepte puja a 7.000.000 pts.”⁹³⁵ .

Farguell i Bordas, aniran obtenint subhastes de trams d’aquesta carretera a les que sovint no s’hi presentarà ningú, cal pensar que per poc dotades, i aquesta carretera es prolongarà en el seu termini, anys i anys, com havia succeït i continuaria succeïnt pràcticament amb totes les obres projectades. Probablement Farguell començava a promocionar-se com a candidat per succeir a Bordas a les futures eleccions.

Curiosa interpretació del pressupost de la marina de guerra

A finals del 1907, Maura presentava a les Corts dos projectes de llei: incrementar els efectius de la marina mercant per afavorir el comerç i la indústria naval; l'altra, més polèmica, era per fletar una armada moderna per substituir la perduda a Cuba el 1898. El 20 de novembre entrava al Congrés un projecte de Llei d'Organització Marítima i Armada Naval; el 7 de gener del 1908 el rei signava la construcció d'alguns vaixells de guerra; els diputats van aprovar el projecte el 25 de maig del 1909 i el rei el va signar el 14 de juliol.

Pràcticament tota l’oposició a Maura es va pronunciar i fer campanya contra aquest projecte. Les agrupacions obreres també. Joaquim Costa va dir que seria més positiu que aquest pressupost es dediqués a l’escolarització, tant precària.

Al parlar de la premsa carlina varem dir que aquesta, talment semblava redactada pels lectors de la clerecia. Aquesta pràctica continuava. A *El Cim* no solament hi podem llegir les ordenacions sacerdotals, concursos de parròquies, nomenaments per ocupar vacants a la Comunitat de Berga, etc., també algunes interpretacions de notícies d’actualitat, com la que ens ocupa.

El Cim del 7 de desembre, a la secció *Estimbades*, publicava: “Ja tenim votats 200.000.000 per una nova esquadra.

Aquí si que podriam dir, enlloch de lo que diuen a Castella: *Al agua patos*, a l'aigua milions. Mentrestant, que'ls mestres vadallin”⁹³⁶.

El 14 del mateix desembre, Joan Pinós signava l'article *Contra'l clero rural*, redactat entre la queixa i l'amenaça: “ (...) Tots els pressupostos han augmentat, menys el del clero que està estacionat a les mateixes xifres, fa més de cinquanta anys, malgrat haver crescut considerablement les necessitats per la subsistència”.

Quan s'han defensat els interessos de la clerecia rural, “els ministres conservadors, ab tot y llurs infules de catòlics *enragé*, han fet orelles de mercader a la justíssima demanda; les patums dels *catòlics lliberals* han fugit d'estudi ab evassives”. (...) “Que hi fa que'ls rectors de pagés dejunin tot l'any, mentres ells tot el dia banquetegin? Que hi fa que'l clero tinga necessitats imperioses, mentres se puga fer el projecte d'una nova esquadra? (...) Cal que ho sàpiga el sufert clero rural; es precís que les conegui les males partides que li jugan els governs funestos, que ho sàpiga que burlan la justícia de sos drets y jugan ab la seva pobresa.

El centralisme, ab la forsa bruta del nombre, ha triomfat, pro de fet en la opinió ha tingut una derrota. Nosaltres ja la coneixem la influencia poderosa del clero rural y aquesta's posará en contra del centralisme”.⁹³⁷

El to emprat per Pinós en aquest article, del que hem aportat uns fragments, ens fa intuir, que preparaven a la clerecia rural, que certament en molts casos devia viure en una situació miserable, per una nova batalla.

Balanç de l'any i programa

Amb més que probables divisions dins la Redacció, *El Cim d'Estela* feia el seu balanç de l'any 1907, sota el titular *Ullada de fi d'any*⁹³⁸.

En veurem alguns fragments: “(...) El carácter avans literari que polítich, que tenia 'l periodich, mercés als aconeteixements d'aquesta darrera mena que a Catalunya s'han desenrotllat ab motiu de les eleccions passades, han obligat a deixar aquell primer un xich de banda, accentuantse'l polítich, quina empenta va comunicarli aquell fet; donchs el carácter de nacionalista ab que va neixe no consentia altra cosa. Y aixís, ab totes ses forses va posarse de part del moviment solidari, va apoyar aqui la candidatura proposada per la representació solidaria, encare que no fos la seva propia (el subratllat és nostre), boy donant ab tot, a la campanya un carácter de serietat y noblesa, adhuc, al combatre al adversari, que a n'aquí may s'havia vist. (...) may hem bescantat personalment a ningú, procurant sempre senyalar els defectes de les institucions, may de les persones qu'han sigut sempre y continuarán sent sagrades per nosaltres”. (...) “El caciquisme fou enderrocat, mes d'ell quedaren encare les arrels en totes les institucions, les quals li serviren avans de pedestal, y aixís intentarem entafurnar en les coses del municipi, qu'aquí s'havian considerat com un *hortus clausus*, hont cap mirada profana podia penetrar, y ho ferem” (...) “nosaltres prou hem treballat a n'aquest sentit; mes, com a conseguir, hem de confessar que lo conseguit es ben poch, per lo que nosaltres hauriem desitjat” (...) “ab tot hem conseguit cridar l'atenció d'alguns elements envers les coses públiques, adormida baix la presió d'un jou

cessariá, y entre'ls assumptes que nos cridat l'atenció, el de "*les aubagues*" no és pas petita cosa; hem animat y aixecat l'esprit públich de Berga envers les festes populars, com a element de cultura y d'avens ben entés y hem defensat la doctrina nacionalista, devant qualsevol que l'hagi atacada".

"La gran atenció dedicada als assumptes locals se'ns ha emportat en part l'espai dels assumptos generals, mes aquesta hem cregut que era la nostra missió després de la desaparició dels orgues de banderia centralista"

Clouen dient que continuaran lluitant amb dignitat i noblesa. Aquest article l'interpretem com l'anunci d'un trencament amb els carlins més estrictes, ja que no s'estan pas de publicar que Bordas no hauria pas estat el seu candidat.

Afegirem dues puntualitzacions més per fer comprensible el text: quan parla de "*les aubagues*", es refereix a la pressió que *El Cim* va fer a l'Ajuntament de Berga perquè intervingués a les desaforades tallades de fusta que la serradora dels Nicolau realitzava als boscos de Sagalés, Nou Comes i Vilosiu, de la marquesa de Vilallonga; aquesta intervenció va donar peu a un plet entre la marquesa i l'Ajuntament de Berga⁹³⁹.

Quan parla de les festes populars es refereix a la seva campanya a favor de la festa major de Santa Eulàlia, patrona de Berga (10 de desembre) que pràcticament s'havia deixat de celebrar, i a les festes de l'octava de Corpus i al paper que la Patum hi havia d'ocupar.

En aquest mateix exemplar, el darrer publicat l'any 1907, entenem que a tall de programa, *El Cim* s'adreçava "*Als catòlics catalanistas*", per dir que "aquestos están espargits arreu": associacions catòliques, autonomistes, contràries al seu mode de sentir i pensar, etc.

L'article en qüestió és la reproducció d'un d'aparegut a "*El Pla de Bages*" de Manresa, signat per Galderic Pagés.

L'autor es pregunta: "¿Quins deuen esser donchs els que sots la bandera del catalanisme catòlich han de sortir a la palestra? Tots aquells que procedeixen del camp tradicionalista, integrista els catalanistes, tant els que venen de la Lliga Regionalista com els de la Unió Catalanista que están plenament convensuts dels principis d'autonomia catalana sintetisats en les Bases de Manresa, y acceptats per aquestes agrupacions polítiques o fraccions de les mateixes en tota sa integritat. Aquestos son els que'ls altres ne dirán de dreita y per nosaltres no será sinó un centre de fusió d'elements catòlics adictes a les institucions i manaments de nostra santa mare l'Iglésia Catòlica, pera concorre ab prou forces y medis a les lluytes polítiques y socials segons les circumstancies que's presentin a nostra estimada Catalunya"

El camp en el que s'ha d'actuar és "el de la instrucció y educació del poble y organizació social de les classes proletaries", i en el terreny en que s'ha de lluitar és contra les escoles laiques. La reproducció d'aquest article d'*El Pla de Bages*, ens sembla molt significativa, tant com les continuades referències a les intervencions de Farguell de Magarola a Madrid: la publicació manresana era un orgue de la Lliga Regionalista; l'ideari que exposa era pur torrasibagisme. Si la nostra interpretació és correcta, començaria a imposar-se a la Redacció a *El Cim*, orgue del *Foment Regionalista*, la tendència propera a la Lliga, bo que la direcció la mantingués l'integrista mossèn Espel, i a *Foment*, encara hi formessin gent com Joaquim Serra,

republicà i anticlerical notori, amb valors emergents dins Unió Catalanista com el jove Antoni Sansalvador⁹⁴⁰.

Aquesta era la darrera publicació d'*El Cim d'Estela* de l'any 1907. Iniciarien l'any 1908 amb un nou format, de més grandària, amb una nova capçalera, més autors, recuperen les col·laboracions literàries, etc.. Mantenen, però, el seu lema: *Déu, Patria, Arts* i continuen presentant la publicació com a Nacionalista⁹⁴¹.

Les eleccions municipals de l'any 1909 i el trencament de Solidaritat Catalana

Com ja es sabut, a les eleccions municipals de l'any 1909 es va trencar a Barcelona i altres poblacions el moviment de Solidaritat Catalana, al presentar-se per separat els partits que la formaven. A Berga, també es va trencar, però no per la intervenció dels lerrouxistes, sinó per la divisió dels carlins, interpretada com una traïció, amb Rosal de beneficiari.

Acabàvem l'apartat anterior comentant *El Cim d'Estela* nº 81, el darrer de l'any 1907. La situació social i política que es vivia a Barcelona era motiu de preocupació pels redactors d'*El Cim*. D'aquesta manera ho expressaven l'11 de gener del 1908. Sota el titular "*Convé acció*", prou suggerent. La Redacció (Mn. Ribera) es pregunta: "No arribarem may a ser un poble culte y lliure?", i escriu: "Drets, lleys, interessos, conveniencies socials, accions públiques, organismes de totes menes, tot quan constituheix la vida ciutadana, sembla entre nosaltres motius de privilegi d'alguns, en tan que romanen lletra morta, ilusions somnioses, mitus inexistents, grops de fumera per la generalitat dels ciutadans, quins interessos, quines aspiracions de respecte mutuú y de justicia quedan ofegats, trits, reblincats y desconeguts".

Fa una crida per mobilitzar la gent honesta en un "despertar públich per ofegar l'arbitrisme qu' a tot arreu com lley única impera" (...) sense vergonya, "d'anomenar les coses pel seu nom y de contar a tothom qui sigui, respectuosament, pro energichs, la palidonia de l'honradés dels devers civichs, les exigencies, les necessitats qu' a tots imposan les condicions de convivencia social, de drets mutuus, de civilitat, d'humanitarisme".

Aquesta crida general, també es concreta a Berga: "No arribarem may a comprendre qu' entre nosaltres es fa precís, com el pa que 'ns mengem cada dia, l'acoblament de totes les persones honrades, de tots els ciutadans d'esprit recte, de tots els homes que desitjan l'engrandiment d'aquesta nostra ciutat, l'espandiment del nostre comers, el desenrotllo de totes nostres forses públiques, sense mires egoistes, sense interessos migrats, sense qües (sic) de rabosa que fins avuy se veuhen bellugar en totes les iniciatives que brollan sempre de les altures del nostre ambient? Necessitem encare més disbarats, més fuetades, més arbitrietats per reconeix lo qu' exigeix, lo que demana el nostre bé comú?. Estudiem y meditem". Signa *La Redacció*.

A aquest article escrit a mode d'editorial, en segueix un altre signat pel director, mn. Espel, d'un to ben diferent, sota el titular "*Remey contra el terrorisme*". Per Espel, la situació de Barcelona és una situació desesperada. " (...) els criminals, campan tranquils pels mateixos carrers ahont s'alsan tétrichs els espectres de les víctimes, y aixís anem passant en espera de nous atentats, qu'arranquin altra vegada promeses y protestes (pero may fets positius) d'aquells que tenen obligació rigurosa de vetllar per la vida y tranquil·litat dels pacífics ciutadans".

Espel proposa uns remeis que reflecteixen prou bé el seu ideari reaccionari. Escriu que molt podrien fer els governadors i la policia, “més nosaltres estem persuadits, que mentre no’s tapi la boca als periodistes pornografichs y d’idees volterianes, que mentres se permetin les representacions de certes comedies y les axibicions de certes películes, que mentres siguin llochs de reunió pública els barracons del Paralelo y’ls clubs o cafés cantants de dintre la ciutat, que mentres se toleri la venda de llibres, ahont s’ensenyan idees disolvents, o l’obertura d’escoles francament sedicioses, que, mentres se deixi dir en els meetings tot lo que dongui la gana als *oradors* revolucionaris, no hi ha remey per Barcelona, aduch qu’esmersi totes ses forces per lliurarse d’aquestes feres, que sols gosan en fer mal y en danyar el prohisme”.

“Tots els crims son fruyt del ateisme y de l’exaltació de les passions”. Espel creu que la seva veu quedarà perduda al desert, com n’hi han quedat altres més autoritzades que la seva, i, acaba advertint: “Ara els barcelonins, a quins toca més directament posar remey al mal, que ho meditin seriosament y se’n persuadeixin; y ‘ls governs, a quins de justícia correspon evitarho, que ho fassin, altrament no serán dignes de compassió, com no ho seria l’home que calés foch a casa seva y vingués més tard a queixarse perque se l’hi ha cremat”.⁹⁴²

Sufragi universal i corporatiu

La confrontació entre els grups que formaren Solidaritat era inevitable: ni s’havia aconseguit la derogació de la Llei de Jurisdiccions, ni s’albirava cap bri d’autonomia. La divergència entre els grups de dreta i els d’esquerra va sorgir quan Maura va presentar el projecte de Llei d’Administració Local, amb la qual va intentar apropar-se a la Lliga Regionalista, un partit conservador com el que ell mateix pretenia consolidar. El Cim d’Estela que ja es movia en l’òrbita de la Lliga, va fer seu el projecte. El 18 de gener, sota el titular *En redós d’una campanya*, escrivia: (...) “les anomenades a si mateixes esquerres, están fent en l’actualitat campanya en pro de l’integritat del sufragi universal, ab motiu d’haverse deixat en el projecte de Lley d’administració local que tans afanys costa a Catalunya, lo referent a la representació corporativa en estat de paréntessi, per ésser aviat aviat discutit ab tota amplitud (...) “. Plantejat en aquests termes, manifesten que, “estem perfectament d’acort ab en Cambó y en Prat de la Riba en aquest punt” (...) “que convé mantenir el sufragi universal?. En horabona. Nosaltres també en som partidaris. Pro’l cas es que ningú l’amenassa ‘l sufragi universal que concedeix el vot a tots els ciutadans majors d’edat; ja qu’ a més d’aixó, vol donarsens el de les corporacions, es dir, se vol fer servir el que tenim a dintre les societats a que perteneixem qu’avuy resta perdut y reclúit en els seus estrets límits”, signava La Redacció. Ja sense signar, sobre aquesta llei, encara escriuen: “Ni Moret ni Canalejas volen que aquella sigui Lley, perque beneficiaria a Catalunya y per ells Catalunya no necessita més que lleys de Jurisdiccions”⁹⁴³.

Continuaren els del *Cim*, la seva campanya a favor del vot corporatiu que s’anirà concretant més a mesura que informin que aquesta llei permetrà crear mancomunitats de províncies, com ja veurem. Aquesta campanya feta anant de bracet amb la Lliga i probablement altres problemes i intrigues, que de moment solament albirem, varen agreujar la crisi al sí del Foment Regionalista.

A darrers de gener es renovà la Junta i accedí a la presidència l’advocat i potent propietari Pere Claret, Ramon Garriga a vice-president i Josep Penina a secretari. En aquestes mateixes dates el metge Mas Santamaria s’establí a Sant Hipòlit de Voltegrà, deixant tots els seus càrrecs a Berga, s’insinua que per “problemes” amb els

seus correligionaris. De fet, la única notícia que hem tornat a trobar del metge Mas és del juny del 1909 que informen del seu ingrés com a metge de la Companyia Transatlàntica, on trobaria la mort⁹⁴⁴.

Tres periòdics locals: La Lucha, El Cim d'Estela i El Castell Bergadà. Les seves polèmiques.

El malestar que devia haver-hi entre els carlins de Berga que es consideraven vencedors en les darreres eleccions, per la deriva que prenien els del Foment, va dur a l'aparició de la publicació *El Castell Bergadà*, el primer de febrer del 1908.

Aquesta publicació es defineix com a *Setmanari Tradicionalista*, i per evitar dubtes, el seu lema és *Déu, Patria, Rey*, que apareix en un dibuix del cim de les roques conegudes com el Castell Berguedà, vora el santuari de Queralt, on es troba la cova on, segons la llegenda, un pastor hauria trobat la imatge. Josep Mª de Martín descriu aquesta capçalera: "Con la bandera de España, el asta flordelisada, y en un círculo el Castell Bergadà con el lema DEU, PATRIA REY, en su cabecera"⁹⁴⁵. El format i la composició, àdhuc de capçalera, és idèntica a la d'*El Cim*, no debades ambdues publicacions s'imprimeixen a l'impremta de Jaume Huch Guixer, notori carlí. L'edita el Centre Tradicionalista, de la Baixada del vals (sic. per "Balç") i el seu director és el regidor Pere Viñas, l'home de l'Agustí Rosal a l'Ajuntament.

Perquè la publicació fos correcta doctrinalment, el diputat Bordas va demanar al bisbe el nomenament d'un censor i aquest va nomenar al rector de la parròquia de Sant Joan i arxiprest de Berga, Dr. Josep Muixí, que ja oficiava les misses en els actes carlins.

Inicien la vida pública, amb una salutació a Don Carlos i l'exposició del seu programa. L'aportem en Annex 68 perquè ens estalviarà moltes cites del que aniran publicant i alhora ens sembla una prova feaent de que amb aquesta fracció carlina l'entesa devia ésser difícil.

El Cim del mateix primer de febrer responia a la salutació del setmanari carlista aparegut el dissabte passat, "*celebrant el bon criteri d'adoptar la nostra parla*".

Per la seva banda, *La Lucha*, també contestava el dia 16, amb ironia i cert sarcasme a la salutació carlina. El titular de la seva resposta era, *Ya somos tres*, i escrivia: "A LA LUCHA y a *El Cim d'Estela* hay que añadir *El Castell Bergadà* que empezó a publicarse en primeros del corriente. LA LUCHA no es política y tiene por objeto defender los intereses generales del distrito de Berga; los otros dos son esencialmente políticos: *El Cim* es nacionalista y *El Castell* es tradicionalista de nombre y carlista de hecho y ambos *Solidarios*". Els ponsistes critiquen la nova publicació, menystenint-la⁹⁴⁶.

Quan es va redactar aquest article, sembla raonable pensar que el seu autor encara no havia pogut llegir l'exemplar d'*El Castell* n° 3 aparegut el dia 2. En ell es parlava d'un discurs que havia pronunciat Bordas a les Corts sobre l'*anarquismo catalán*, on ell mateix es definia com d'extrema dreta i contrari a les llibertats liberals⁹⁴⁷.

A aquestes publicacions encara s'hi afegiria el juliol del 1909, una "*Revista quinzenal*", dedicada a "*qüestions socials, ciències, literatura, actualitata*", dirigida pel jove farmacèutic Josep Mª Penina Ruiz, des de la seva farmàcia. Desapareixeria el febrer

del 1910, en morir prematurament Penina. D'aquesta publicació però, ja no ens n'ocuparem al no aprofundir en aquest període.

Les posicions de les publicacions berguedanes eren evidents: *El Cim*, decantant-se cap a la Lliga i capitalitzant la formació del moviment solidari a la comarca i *el Castell*, volent capitalitzar el carlisme servint-se de l'eufòria solidària. Contra els dos, *La Lucha*, ponsista, mantindria la bandera antisolidària recolzant els candidats liberals dinàstics.

Calia, però definir-se i la redacció d'*El Cim*, forçà als del *Castell* a manifestar-se sota el titular, *Convé saberho*, que el 14 de març, *El Cim* adreçava "*Al volgut company El Castell Bergadà*". Entre altres coses, els fa avinent: "no heu adoptat encara actitud sobre el medi circumstancial, qu'han acceptat ab entusiasme les diferents agrupacions polítiques de Catalunya, per combatre el comú enemich". Rememora el paper d' *El Cim* contra el caciquisme en les darreres eleccions i els fa memòria: "Com nosaltres, trevallareu ardidament bona part dels carlins i republicans del Districte, venint a coronar la gran tasca de tots, el triomf obtingut pel candidat solidari Sr. Bordas". Els d'*El Cim* que proclamen que, fins avui, aquesta publicació ha estat el portaveu de tots els partits agrupats a Solidaritat, es creu en dret a preguntar: "Que opina *El Castell Bergadà* de la Solidaritat a Catalunya, en general y a nostre Districte en particular?"

Accepta *El Castell Bergadà* la Solidaritat, com a medi circumstancial, per a combatre tota mena de caciquismes centralistas, declarantse francament solidari?"⁹⁴⁸. Sembla evident que Amfós Raurell, signant de l'article, quan els demana definir-se sobre els caciquismes centralistes, el que concretament els demana és si, en nom de Solidaritat, estan disposats a oposar-se a Rosal. Era una manera prudent de posar-los en evidència.

Mentre, *La Lucha* continua manifestant-se contra Rosal, amb retrets pels temes del ferrocarril i per l'ocupació de camins públics per convertir-los en carreteres particulars⁹⁴⁹.

El Cim s'esforçava en organitzar actes propagandístics, com un gram "meeting" a La Pobla de Lillet.

Des d'*El Cim* del 9 d'abril feien la convocatòria a l'acte organitzat per l'*Avens Autonomista* d'aquella població. Convocava, a "tots els que volen una Catalunya nova, tots els que volen s'acabi vostra explotació, tots els que voleu redimirvos dels governs centralistes, tots els que vos estimeu a vosaltres mateixos y no voleu se perdin vostres interessos".

S'anunciava que a l'acte, a més de Josep Orriols de La Pobla, hi prendrien part, Antoni Sansalvador, Eugeni Xammar, Salvador Millet, Pere Claret, Salvador Artigas i Pere B. Tarragó. Aquesta convocatòria, anava avalada per l'article editorial, que signava La redacció, sota el titular *La peresa colectiva*. Convidava als catalanistes a l'activitat ciutadana, a ésser ciutadans model, a prendre part a tots els actes públics, part activa en l'organització i funcionament de totes les organitzacions, "que tenen per fi la conquesta de nostres ideals", a l'organització i funcionament de les corporacions municipals⁹⁵⁰.

El 25 d'abril, la mateixa publicació informava de l'acte poblatà: l'alcalde va impedir que el meeting es celebrés en una plaça pública de la vila, de manera que es va celebrar a una era dels afores. Amb tot, va ésser concorregut: Josep Orriols de l'*Avens Autonomista*, va llegir l'adhesió de Bordas i va presentar els oradors, després d'oferir la presidència a Sansalvador, que representava al Dr. Martí i Julià, absent per malaltia. Després, parlà Pere Claret d' *El Cim*, seguí Salvador Artigas, ex president del *Foment*

Regionalista de Berga, seguien Pere B. Tarragó, de *Metral·la* i E. Xammar d'*El Poble Català*, finalment, Salvador Millet i tancà l'acte l'Antoni Sansalvador⁹⁵¹.

En el mateix exemplar *El Cim* es sumava a l'oposició que a Barcelona es feia al pressupost de cultura de l'Ajuntament, que pretenia "crear a Barcelona quatre escoles mancades d'ensenyansa religiosa".

Actes com el de La Pobla ben segur varen tenir ampli ressò atenent les personalitats que hi participaren, ben representatives de les forces que integraven el moviment solidari. Probablement aquest èxit, va dur a *La Lucha* a fer un balanç molt negatiu de l'any d'actuació de Solidaritat, el primer de maig. Resulta interessant, perquè ja s'hi formulen dels crítiques al catalanisme que s'aniran repetint reiteradament, i no era la primera vegada. Val a dir que aquest article que fent pura demagògia culpa a Solidaritat de la crisi econòmica que arruïna a Catalunya, es va superar a sí mateix i probablement va convèncer a molts. L'aportem en l'Annex nº 69.

Podríem aportar molts textos similars apareguts a *La Lucha*, però aquests ens sembla suficients per demostrar que el paper que va fer Lerroix a Barcelona i altres ciutats industrials, al Berguedà el van fer la gent del Sr. Pons Enrich, pel que fa al catalanisme.

La doctrina que propagava la publicació ponsista era en bona part ignorada per autonomistes i carlins ocupats en afirmar el purisme dels seus idearis i units pel clericalisme: El Castell, publicarà el primer de maig un article contra Maura, sota el titular *Els conservadors son lliberals*. En veurem uns fragments: "(...) "Ja ho saben, donchs, els quins encare creuhen ab el catolicisme d'en Maura y el seu partit".

"El Govern conservador es lliberal y'l més lliberal de tots els Governos conservadors que han ocupat el banch blau.

Sí, donchs, lliberal vol dir enemich y perseguidor de l'Iglesia, y'l liberalisme ha sigut condemnat per la mateixa Iglesia, desde'l moment que'l partit conservador, per boca d'un dels seus individus se declara lliberal, també 'ls conservadors son enemichs y perseguidors de l'Iglesia, y a ells comprén la condempnació donada per la mateixa Iglesia.

¿Y encare no obrirán els ulls, aquells que creuhen que governant els conservadors, l'Iglesia ha de recobrar la llibertat y ha de disfrutar de dies de pau y bonnansa?"⁹⁵².

Per la seva banda i pel que fa als temes relacionats amb l'Església, els clergues d'*El Cim* no diferien pas en excés dels d'*El Castell*. El dos de maig, *El Cim* va publicar un article signat per Joan Saladrigas, col·laborador freqüent, que sota el titular *¿Republicans o anticatolichs?*, en el qual no es limita pas a discrepar dels republicans catalans que van amb Lerroix. Escrivia que sempre els havia semblat que era gairebé impossible que els republicans catalans, de qualsevol fracció, no podien pas ésser millors que els castellans o francesos, però considerant que "*la forma de govern es prou compatible ab la Religió catòlica*" i que els catalans no serien tant egoistes i viciosos com els de la seva colla d'estrangers, alguna vegada, "fins ab gust haviam vist que trevallessin ab dalé en la capital per fer surar la seva voluntat contra'l poble lerroixista", però ja no tenien cap dubte⁹⁵³.

Les polèmiques continuaven, el pressupost de cultura de l'Ajuntament de Barcelona, va donar per moltes planes d'*El Cim*, amb més reincidències que novetats en les argumentacions. També varen dedicar moltes planes, tant *El Cim* com *El Castell*, en polemitzar qui dels dos era més autonomista. *El Cim* s'acostava cada vegada més als plantejaments polítics de la Lliga, mentre els carlins d'*El Castell* eren de pinyó fix: "Nosaltres som autonomistes, y volem ab entusiasme l'autonomia del municipi y de la

regió, empró volem ans que tot que 'l municipi y la regió, aixís com l'Espanya tota, estigan sotmesos a la Lley de Jesucrist", així ho signava la redacció ⁹⁵⁴.

Els d'*El Cim*, però, sovint van tenir interès en marcar les seves diferències amb els carlins pel que fa a les tàctiques, ja que en el fons, haurien estat mínimes en molts dels seus redactors. El 6 de juny, en plena polèmica amb *El Castell* per la base cinquena del pressupost de cultura de Barcelona, repliquen "*Per alusions*", que van expressar lliurement el que opinaven de la base votada per l'Ajuntament de Barcelona i, denunciaven, que alguns senyors que tenen per lema Déu, Pàtria i Rei, s'han sorprès. A ells no els sorprèn la sorpresa carlina, ja que entre uns i altres hi ha una gran diferència de procediments. Els altres són partidaris de l'acció, encara que els menin al fracàs, "com s'ha vist palesament en les guerres civils y *intentones*". En canvi, "*nosaltres*", escriuen, "som oportunistes en qüestió de procediments y procurem guiarnos per la prudencia, qu'n bona Ètica es la reguladora de totes les virtuts". (....) "Ja ho sabem que pera la regeneració veritable, cal una Patria informada per les ensenyances de l'Iglesia" (....) "En cambi, a n'ells els podríam recordar campanyes contra venerables Prelats, pera retreure l'aforisme: *Metge curat a tu mateix*; a part de que no admetem llisons de Religió de cap pontífex de levita, per més que s'irrogui la facultat d'expedir patents d'Ortodoxia".

"Y no volem dir res del seu ideal autonomista; porque, si nominalment fan molt gasto d'Autonomia, no creyem ne tinguin una abundor efectiva.

Val més no's fiquin a la casa del vehí y que'n correcta formació, de cara al Loredán, en contemplació dolça, entonin l'himne:

Sólo nosotros somos los buenos;

Sólo nosotros, ni más, ni menos". I signava La Redacció ⁹⁵⁵.

El Cim replicaria, una vegada més a *El Castell* un article que aquest havia publicat sota el titular, *Rahons convincents*, que també anava sobre la famosa base cinquena. La rèplica d'*El Cim* duia per titular, *No convencem*, i reincident en el que ja havia argumentat, però ara amb més contundència. Acusen a *El Castell* de contradictori en qüestions doctrinals i també l'acusen d'aportar arguments "*alabarders*". Clouen l'article de rèplica que signa la Redacció, amb termes eloqüents i amb certa contundència: "Donem per acabada aquesta discussió; perquè no convenen bregues per qüestions de procediments entre els que defensen Déu – Patria, quan l'enemich de tots està aprofitantse de nostres divisions. Més hem de fer constar, que'ns guiem per nostre criteri y no'n fem de banderetes, com altres que's mouhen segons el vent que ve del Loredán; que som oportunistes en qüestió de procediments y no volem exposar al fracàs nostres ideals aymats; que desitjem pau; sense que vulgui dir que no'ns defensem quan se'ns agradeixi, com en el cas present.

Faci *El Castell Bergadà* el seu camí, com nosaltres fa temps seguim el nostre; puig la lluyta no li resultaria com es pensa".⁹⁵⁶ Aquesta resposta era contundent i l'amenaça final no era gratuïta, car el responsable de la Redacció, Mn. Ribera, va ésser el polemista més temible i hàbil del Berguedà, fins a la seva mort, l'any 1931.

Aquesta polèmica encara va continuar, però no hi insistirem, car no intuïm que tingués més transcendència que la d'unes diferències puntuals dins la "gran família" carlina. Sí, però, que ens sembla que té algun interès el fet anecdòtic de la resolució.

Avancem que es tracta d'una polèmica entre clergues que escrivien en prosa i en vers: a *El Cim*, Espel i Ribera, venien del carlisme i ara catalanistes, continuaven essent "mestissos", bo i que tenim dubtes sobre la intervenció d'Espel en aquestes dates; a *El Castell*, el Dr. Huch i Hermenter Bartrina, integrisme en estat pur.

El bisbe de Solsona era el caputxí valencià Lluís Amigó, un dels set bisbes valencians que hi hagué a Catalunya a primers de segle, tots contraris a Catalunya, segons Carles Cardó, que fa tres excepcions: “*La justícia obliga a absoldre d’una tal acusació tres d’aquests bisbes: totalment fra. Amigó i en gran part els Drs. Benlloch i Laguarda*”⁹⁵⁷. Així doncs, sembla evident que Amigó no era temut pels clergues catalanistes però que tampoc intervindria en aquestes diferències que permetien emplenar planes dels dos diaris. Els d’*El Cim* van buscar la complicitat indirecta.

El primer d’agost, Llorenç Domènech publicava dues atapeïdes planes a *El Cim*, sota el titular: *Resum de nostra discussió ab “El Castell Bergadà”, “El Cim d’Estela” y la “Revista de Estudios Franciscanos”*, on fa la comparació en temes doctrinals entre la coincidència dels punts de vista d’*El Cim* amb els de la revista que redactaven els caputxins i en oposició als que defensava *El Castell*. Els punts de vista dels caputxins, dels que ofereix fragments, eren, la major part, del P. Miquel d’Esplugues, provincial de l’ordre i de reconegut prestigi intel·lectual; P. Francesc de Barbens; P. Rupert de Manresa; P. Fermí de La-Cot i P. Modest de Mieras, a qui presenten com a ex-col·laborador d’*El Cim*. Cal pensar que, com a mínim, el bisbe n’estava al corrent.

És forçat preguntar-se, aquestes polèmiques podien interessar a algú de Berga que no estigués molt desvagat? No podem deixar de creure que en bona part, possiblement reproduïen discussions de tertúlies de beneficiats comunitaris o de sagristia: o el que encara seria més “interessant”, tertúlies de la mateixa impremta de Jaume Huch on s’imprimien les dues publicacions. No seria sorprenent, pensant que tot quedava en família: l’editor, era el germà petit del Dr. Ramon Huch i una germana d’aquests, estava casada en segones núpcies amb Pere Claret, al domicili dels quals també vivia l’esmentat prevere.

Preparant les eleccions municipals

Avançant-se en el temps els d’*El Cim* començaren a fer ambient per les eleccions municipals, menystenint els partits dinàstics —el caciquisme abatut en les darreres eleccions a Corts—, els personalismes i, obertament, a favor del vot corporatiu compartit amb el sufragi universal.

El dia 25 de juliol, sota el titular *Eleccions municipals*, publicaven un article per fer ambient electoral que podia ésser polèmic, per la crida que feia a totes les associacions per agrupar-les sota el seu lideratge⁹⁵⁸.

Molt probablement aquest interès tan avançat per les eleccions municipals obeïa a altres causes, com distreure el personal davant la propera visita d’Alfons XIII, que no podien boicotejar, però sí intentar minimitzar-ne l’impacte social.

Passat un mes, *El Cim* es tornava a ocupar d’eleccions sota el titular *Insistent*, que signava La Redacció. Escrivia que Solidaritat Catalana no era morta i que el més propi de la seva missió no era pas allò que havia fet, sinó el que encara li restava per fer. Cloïa l’article, reincident, dient que arreu de Catalunya els periòdics locals, “que son els mes directament interessats en l’assumpte, proclaman el principi de que no hi ha més que dos partits: el solidari i l’anti-solidari”⁹⁵⁹.

El setembre, l’advocat Salvador Mª Miarons va obrir un establiment dedicat a operacions de banca, borsa i canvi al carrer del Pujol d’abaix, nº 7, primer pis⁹⁶⁰.

Miarons, gendre de Josep Mª Huch, antic cap dels carlins berguedans traslladat a Barcelona, serà un home de confiança de Rosal i ben aviat, alcalde de Berga.

Mossèn Espel deixa "El Cim d'Estela", i la visita reial al Berguedà. Dos fets rellevants

Probablement la manera de mantenir el caliu polític més o menys viu, en temporades de poca activitat era revifar el foc periòdicament, amb la bufada d'algun fet amb possibilitats de rebombori. Els exemples són abundants i reiteratius, sempre en un fons de crisi econòmica que condemnava a la població a dur una vida precària: manca de comunicacions, sovint projectades i mai acabades de construir; abusos forestals, majorment comesos per Rosal i en competència amb altres a partir de l'arribada del ferrocarril; i sempre el caciquisme dels contraris, el *sistema*, com a causa de tots els mals, passats, presents i si no s'hi posava remei, futurs.

Però quin era el remei?. El transcurs de moltes dècades posteriors ens fa pensar que probablement no n'hi havia, o no interessava que es presentés, almenys per aquelles dones i homes que feien llargues jornades a les fàbriques i mines o treballant a pagès de sol a sol.

Aquesta part de la població, majoritària, poc llegida però intoxicada per la premsa local d'un o altre signe, a qui havia de creure, si rebien missatges contradictoris emesos per unes mateixes persones?. Podien creure els carlins una altra vegada?. Podien creure que l'assolir una autonomia indefinida seria la solució a tots els problemes del país?; havien de creure que justament les idees catalanistes agreujarien encara més la situació econòmica, si qui els ho deia era el Sr. Pons i la seva gent?. Que deia l'Agustí Rosal, que feia trenta anys que manava?. Era cert que havia estat derrotat? Per quin rei havien d'optar si tampoc es parlava públicament de república?.

Segurament molts esperaven una resposta dels clergues, però ara, els més significats políticament no semblaven coincidents del tot. Espel i Ribera parlaven des d'*El Cim d'Estela*; Huch i Bartrina des d'*El Castell Bergadà*, extremaven la doctrina carlina. A qui podien donar crèdit?.

Amb la informació que tenim, és obvi que aquestes preguntes que ens formulem no tenen resposta. Donar-hi una resposta a partir dels esdeveniments posteriors que hem d'interpretar en base a documents que tenen la mateixa credibilitat que els que ara ens ocupen, no és la solució.

Ens decanem per creure, com a hipòtesi, que la majoria del personal que ja havia escoltat i vist tantes coses i conductes, sabia perfectament on era el poder, qui eren els seus agents, com es comportaven i en definitiva, que podien esperar. Perquè havien de tenir opinió si ningú els convidava a expressar-la. El vot corporatiu?, si ells no pertanyien a cap corporació. El sufragi universal?, perquè, si els diuen que no s'ha de fer política i que el que cal és administrar correctament. I, en última instància, tothom sabia com es manipulaven els resultats electorals.

A l'inici d'aquest apartat, reformulem aquestes preguntes pel moment històric en que ens trobem: el moviment de Solidaritat Catalana, per molts una esperança, ja ha fracassat en els seus objectius, encara que no s'admeti públicament a nivell local. És possible que a Berga no fossin compartits per molts dels que es deien solidaris, bo i que aquesta fos l'opció en la que en aquell moment concret toqués fer política.

En resum, creiem que s'havia d'anar discutint i polemitzant per deixar passar la "febrada catalanista", amb el mínim compromís pels industrials que realment tenien el poder en aquests paratges, tant allunyats de Barcelona i àdhuc de Manresa.

L'any 1908 ens sembla un any important per la nostra història local, com ja hem vist per les tendències que es començaven a formular a partir de l'aparició de moviment solidari, a favor i en contra del mateix moviment, sense que amb aquesta consideració vulguem sobredimensionar la seva incidència real. A banda els industrials cotoners, en aquells anys immersos en la crisi general, per primera vegada a la Història, grans industrials de Catalunya tenen interessos econòmics al Districte: amb l'arribada del ferrocarril a Guardiola, l'Olano es converteix en un pes important del sector energètic i amb la fàbrica de l'Asland el Comte Güell en el primer industrial cimentar del país. Les seves plantes productores de l'alt Llobregat, ja no són simples manufactures, com les de els altres rius, són fonts de primeres matèries que necessita la indústria catalana, i d'ací que en l'accionariat d'aquestes indústries ja hi trobem el Marqués de Comillas, entre altres noms de primera fila del món industrial. (Caldria afegir-hi encara la indústria forestal, però al no requerir les inversions de les altres dues activitats esmentades, entenem que no es decisiva). En aquest moment, doncs, entenem que més que mai, la política dels grans industrials amb interessos al Berguedà, es fa inevitablement a Barcelona i que el que es visualitza al Districte, es l'escenificació de la continuada farsa electoral.

Es projectaven diverses activitats i organitzacions bo i que generalment, no en sabem l'abast. Tal és el cas de la fundació a Berga el setembre del 1908 d'un *Ateneo Científich Bergadà* del que no en sabem donar cap notícia. A la llista de socis fundadors hi apareixen els noms de molts dels propietaris rurals més importants del Districte, el que ens fa intuir que la seva intenció era més de pressió política que d'activitat científica ⁹⁶¹.

En aquestes mateixes dates es devien anar accentuant les diferències entre els membres del Foment Regionalista que van dur a mossèn Espel a abandonar aquella entitat.

A la secció *Noves*, sense cap mena de comentari, escriuen: "Ha deixat el càrrech de Director de nostre Setmanari Mossén Joseph Espel y Casals. La Redacció li remerca els serveys que en el seu desenpenyo ha prestat al periódich i a la causa catalana" ⁹⁶².

Aquest cessament coincidia amb un èxit literari: l'estrena de la seva obra de teatre *Valents ruchs y ruchs valents*, premiada als Jocs Florals de Banyoles. Estrenaria al mateix temps altres obres teatrals, seguint una rica temporada d'implantació del teatre catòlic a la comarca, una iniciativa propagandística dels carlins a la que participaren alguns clergues del territori com a autors.

El motiu pel qual Espel va plegar o el van forçar a plegar va ésser desavinences. *El Castell Bergadà* del 30 de setembre ho apuntava clarament a *Notícies*. Escriu: "Según el último número de *El Cim*, el inolvidable cura Espel ha dejado la Dirección de dicho semanario.

Da gusto ver la unión que existe entre los *solidarios*. En este caso ¿Quienes son los traidores a la santa causa?"⁹⁶³.

Per la seva banda, *La Lucha* també comentava la notícia sota el titular, *Lógica, Señores, lógica*.

“*El cim d’Estela*, aquel semanario nacionalista que apareció en Berga bajo la dirección de aquel cura Espel que, en vez de predicar Religión, se dedicó a predicar política por los pueblos del distrito; aquel *Cim* que para conseguir lo que su cura Espel se proponía no se paraba en barras y ofrecía el oro y el moro si los bergadanes seguían sus consejos; aquel *Cim* que aun ahora mismo pretende dirigir las próximas elecciones municipales ...”⁹⁶⁴.

Sembla raonable pensar que aquest cessament que ara es feia oficial venia del desembre de l’any anterior. A la correspondència municipal de l’any 1907 hem trobat una carta que el 19 de desembre d’aquell any, Espel s’adreçava a l’alcalde de Berga com a director d’*El Cim*, per comunicar-li que al viure fora de Berga, “he determinat delegar la meva representació en el Redactor en Pere Claret Sebarroja per tot lo que’s referexa a dit periòdich, firmant dit Redactor com a mostra de conformitat també el present ofici”. És cert que Espel era rector de la parròquia d’Obiols (Avià) i per tant no residia a Berga, però també ho és que per sermons, conferències, la mateixa campanya de Solidaritat, etc, Espel es desplaçava continuament, de manera que el viure fora de Berga, cal interpretar-ho com una excusa.

La visita reial

L’any 1908. el governador civil de Barcelona era el jurista Àngel Osorio i Gallardo, enemistat amb La Cierva, ministre de Governació, Ossorio era un home de confiança de Maura a qui esperava succeir al cap del partit conservador. Sembla que la Setmana Tràgica va frustrar les aspiracions d’aquest home de reconeguda vàlua, bon coneixedor de Catalunya i dels catalans. També va ésser un bon coneixedor del Berguedà.

Ossorio va visitar l’alt Llobregat amb assiduitat i concretament, La Pobla de Lillet. En aquesta població, on encara hi té una plaça dedicada, va impulsar-hi plantacions experimentals d’arbres i estudis forestals, a més d’altres obres de comunicacions, etc., possiblement, d’acord amb el Comte Güell i els industrials fabrils d’aquella localitat.

El setembre d’aquell any va fer estada a Berga preparant el viatge del rei Alfons XIII i Antoni Maura, programat per l’octubre com unes visites industrials durant l’estada que el monarca i el cap del Govern farien a Barcelona.

La premsa de Barcelona -amb cronomètrica precisió *La Vanguardia*- i la de Madrid, van fer-se ampli ressò del viatge reial al cor de la Catalunya carlina i solidària i de les multitudinàries i afectuoses rebudes de què varen ésser objecte. No podia pas ésser d’altra manera: en aquell temps, sense ràdio ni televisió, davant una visita reial que ben segur no es repetiria, el públic que els únics reis que havia vist eren els disfressats del cinc de gener, es va bolcar al carrer. Com veurem, no tothom estava d’acord amb la visita, però el que ens interessa posar en relleu és la mobilització d’industrials que es va produir.

La comitiva reial va sortir de Barcelona en ferrocarril a les 8 i 13 minuts del dia 30 d’octubre direcció a Manresa. Acompanyaven al rei, el cap del Govern, Antonio Maura i el seu secretari; el capità general Linares i el seu ajudant de camp; el comte del Serrallo; el governador civil Angel Osorio; el general de brigada Joaquin Milans del Bosch; el coronel d’artilleria Elorriaga; el comte d’Aybar; el baró de Davalillo; “los gentiles hombres” Salvador Samá i Emili Vidal-Ribas; el consell d’administració de

l'Asland: el comte Güell, el marquès de Comillas, Manuel Arnús, Lluís Ferrer- Vidal, Ramon Rubio, Antoni Massó, i Joan Josep Ferrer- Vidal, acompanyats de l'enginyer Sr. Samsó.

A més, al rei l'acompanyava el general Echagüe com ajudant. Per seguretat, al mateix tren hi viatjava el coronel subinspector de la guàrdia civil Ibañez Aranda i el capità ajudant Miguel Abril, l'enginyer García Faria, el cap de la policia de Madrid, Millán Astray i diversos inspectors. Aquest notori seguici, majorment el format pels industrials, fa pensar que viatge no era solament d'esplai. Des de Manresa la nombrosa comitiva va emprendre la pujada del Llobregat en automòbils.

El periòdic *La Epoca* de Madrid, del 3 de novembre, el periodista P. de Zulueta, fa la relació d'aquest viatge: la visió de les disseminades colònies, "todas engalanadas con banderas y colgaduras, alternadas de los colores nacionales con la enseña regional en cariñoso maridaje" (L'industrial i comerciant manresà Joan Jorba va facilitar 6000 banderes espanyoles i catalanes per guarnir aquest trajecte, segons es va dir); passaren per pobles amb els balcons i finestres adornats, amb el millor que tenien a cada casa; "los vecinos en abigarrados grupos, saludando con pañuelos ellas, con gorras y barretinas ellos; las parejas de la Guardia Civil, alternando en la vigilancia con los típicos mozos de Escuadra, y los más típicos todavía Somatenes armados de Cataluña, entre los cuales destacaban algunos octogenarios, que se servían de una mano para apoyarse en el cayado, y con el prestar al cuerpo la tiesura que los lustros le restaran, y con solo la otra presentaban el arma". Etc.

La comitiva va parar a Sallent i el rei va visitar la filatura de Llorenç Mata, a qui aquella nit se l'hi havia cremat la fàbrica de Puig-reig.

A Navàs varen ésser tan grans les mostres d'efecte que el rei va parar-hi uns minuts per saludar. A les 11 del matí, la comitiva reial va arribar a Puig-reig i es van traslladar a la Colònia Pons, on l'esperaven la família propietària, Lluís Pons Enrich, esposa i nebots; els bisbes Amigó de Solsona i Benlloch de la Seu d'Urgell, que s'afegiren a la comitiva, i els propietaris de les fàbriques del Llobregat que el rei no visitaria.

El rei va visitar la colònia, la fàbrica, on es treballava, varen visitar l'església on es cantà un *Te Deum* i varen acabar el matí amb un dinar de 150 convidats, servit a la torre de la família Pons.

Serra i Viladés recullen la informació de que en la visita a la fàbrica el rei es va parar davant un teler on es teixia una tela amb la inscripció "*Viva el Rey Alfonso XIII*", i va atorgar quatre creus senzilles d'Isabel la Catòlica als quatre obrers més antics de la fàbrica i una altra al director de la colònia⁹⁶⁵.

En acabar el dinar, la comitiva reial es traslladà a la colònia agrícola que els Rosal tenien a Graugés (Avià). Els hi esperaven els germans Antoni i Agustí Rosal i Sala i una comissió de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, formada pel marquès de Julià i els senyors, Basté, Pujol, Maspons, Thomàs i Tobella. El rei era saludat amb un gran arc on es podia llegir la inscripció "*Viva el Rey Agricultor*", feta amb panolles de blat de moto. Va visitar una exposició de productes agrícoles i es diu que també la colònia.

A un quart de sis de la tarda, el rei arribava a la plaça de Sant Joan de Berga en automòbil, on era rebut per les autoritats locals i des d'on pujant caminant pel carrer Major es dirigiren a plaça de Sant Pere, on fou aclamat per la multitud. Unes 6.000 bombetes de colors il·luminaven la ciutat.

El periodista de Madrid que hem citat va escriure: “Y yo me preguntaba, al ver tanta magnificencia en el recibimiento: ¿Es posible que nos encontremos en lo que fue el corazón del carlismo, en donde aún no hace dos años tuvimos que informar sobre una intentona de los partidarios del Duque de Madrid?”.

A la Sala d'Actes de 'Ajuntament es van fer les salutacions i les peticions de rigor: la construcció d'un ferrocarril de Berga a Olvan, la restauració de la caserna a l'antic convent de Sant Francesc i la concessió d'una guarnició de tropa permanent, aquesta darrera esdevindria el somni permanent dels comerciants locals.

Seguidament, el rei presencià la Patum que es saltava en honor seu, des del balcó del Sr. Farguell de Magarola, a la mateixa plaça.

Abans de sortir de Berga, una comissió de la província de Lleida va lliurar al rei un memorial demanant-li la prolongació de la carretera de Berga a Sant Llorenç de Morunys, possiblement per mediació de l'industrial Josep Monegal, originari de Sant Llorenç de Morunys. Entre aclamacions i cants de corals el rei va emprendre la carretera fins a la colònia Rosal –acabava a Berga- per traslladar-se en un ferrocarril especial fins a Fígols on començava la visita a l'alt Llobregat.

El rei va ésser rebut a Fígols per la família Olano, saludat amb “salvas de morteretes” i grans lluminàries elèctriques i va passar la nit a la torre del Olano on “todos los criados vestían calzón corto y librea”, és a dir, que s'hi devia trobar com a palau.

L'endemà, missa al matí a la capella de la Consolació i visita a La Pobla de Lillet, també amb ferrocarril, acompanyat pel Comte Güell i el consell d'administració de l'Asland i membres del seguici. Varen visitar la fàbrica de ciment i les pedreres d'on s'extreia la pedra, on es realitzà una voladura controlada.

Al xalet de la companyia, l'*Hotel Colón* de Barcelona va servir un gran dinar a la comitiva reial, i a la tarda el rei i acompanyants van retornar a la torre de l'Olano a fer-hi nit. En aquest descans, Maura va rebre una comissió de Cercs i La Baells que demanava un pont sobre el Llobregat, al peu de l'estació de Cercs. Aquesta petició es degué sumar a les anteriors ja formulades.

L'endemà d'aquella segona nit passada a Fígols, el rei va fer una breu visita a les mines, concretament a la Sant Josep, que produïa 300 tones diàries.

Poc després de les 11 del matí el ferrocarril reial sortia de Fígols a Olvan des d'on continuaria el retorn a Barcelona. Abans d'abandonar el Districte, el rei va visitar, però, la colònia Monegal, vora Gironella, terme però de Casserres. La colònia Monegal era una de les més petites del Llobregat, però el seu propietari, Josep Monegal, senador vitalici, que havia estat alcalde de Barcelona i un dels fundadors de *La Caixa*, i era un dels industrials i comerciants de cotó i teixits, de més entitat de Barcelona⁹⁶⁶.

La visita reial al Berguedà, almenys formalment, va ésser un èxit que probablement va servir per apropar, encara més, els industrials a la Monarquia, bo i que no fos ben vista pels carlins que creiem que van adoptar l'actitud, en el fons coherent, de que el rei que venia no era pas “el seu”. Aquesta suposició la fonamentem en la coincidència de dos testimonis: Josep Busquets, relata el pas d'Alfons XIII per Gironella: “a l'hora que la majoria de gent es concentrava a la carretera per veure passar el rei, algú va trobar l'amo de Ferreres que se n'anava, xino-xano, cap a casa seva i li va preguntar: *Que no véns a veure el rei?* I ell lacònic, contestà: *Aquest no és pas el meu rei*”⁹⁶⁷.

L'altre testimoni és de Berga i també oral. Lluís Rosal, fill de qui aleshores en el cap dels carlins del que ja hem parlat, explicava que quan es va produir aquesta visita ell era un nen que des del balcó de casa seva, al carrer Major, contemplava el seguici que pujava. Al veure el rei, va entrar a la cuina on el seu pare seia, llegint un diari. Va dir-li: *Pare, pare, ja puja el rei*. I el seu pare, sense ni aixecar el cap, es va limitar a dir-li: *No és pas el meu*. Lluís Rosal deia que aquest únic record de la visita, l'havia mantingut tota la vida.

El tractament donat per la premsa berguedana a la visita reial també abona aquesta opinió. Solament *La Lucha*, el 31 d'octubre en el seu nº 225, va publicar un número extraordinari de 8 pàgines amb fotografies 7 d'elles, dels llocs que visitaria el rei. En ell escrivia "El trabajo es una de las primeras virtudes, la que más honra a los pueblos y en él, como veis, sólo funda esta comarca su porvenir; así no ha de extrañaros Señor, que fervorosamente pidamos a Vuestra Real Majestad se interese para que se nos permita seguir trabajando y para que en lo posible nos ayude en ello el Gobierno de la Nación" ⁹⁶⁸. L'edició d'aquest exemplar concret del periòdic consistia creiem que atenent la data -31 d'octubre-, es va fer per obsequiar al rei en el seu viatge.

Per la seva banda *El Cim d'Estela* era més directe: "Com tothom està enterat per la premsa diària de tots els detalls de la reial visita a Berga y Comarca'ns abstenim de ferne informació" ⁹⁶⁹.

La valoració que *El Cim* feu del viatge reial és ben explícita: el 24 de desembre publiquen que Olano ha estat nomenat Comte de Fígols. A la notícia, afegeixen: "Are ha de procurar pagar ab puntualitat als minayres, pera que sigui verdader Comte" ⁹⁷⁰.

Ennoblit l'Olano, va tocar reconèixer a Lluís Pons que li fou concedida la Gran Creu d'Isabel la Catòlica. A la notícia, hi fan el següent comentari: "Si tots els fruïts del viatge son aixís, qu'n farà de badalls el pahís" ⁹⁷¹. El mateix gener, el Govern concedia la Gran Creu del Mèrit Agrícola a Antoni i Agustí Rosal Sala, i el motiu concret era per haver estat els primers en emprar l'electricitat en l'agricultura ⁹⁷². Finalment, els agraciats foren l'alcalde de Berga, Ramon Badia, que li fou concedida la Creu de Carles III ⁹⁷³ i la Societat Coral Unió Bergadana que el rei li va enviar "*una artística corbata*", com a record de la seva estada a Berga que va entregar el Sr. Farguell ⁹⁷⁴.

Ens sembla obvi que el viatge reial es va interpretar com un triomf personal del jove monarca al cor de la Catalunya tinguda oficialment per carlina i solidària. Per algun motiu, fàcil d'imaginar, direm que a les indústries, àdhuc les que varen rebre la visita reial, la jornada va ésser laborable.

El testament de D. Carlos

El desembre del 1908 moria el pretendent carlí D. Carlos. El dia 24, El Castell publicava el seu testament signat a Loredan el dia de Reis del 1897 on demanava lleialtat pel seu fill D. Jaime.

N'aportem un fragment perquè va dur a una controvèrsia que va durar molt de temps entre carlins i catalanistes berguedans pel que feia als objectius polítics: era, concretament, "*el defender las franquicias tradicionales de nuestros pueblos*"; que els catalanistes retreien al carlins. Aquests interpretaven que era tot el que oferien els carlins. El fragment és el següent:

“... Encargo a mi hijo Jaime que persevere en mi política de olvido y perdón para los hombres. No tema extremarla nunca demasiado, con tal de que mantenga la salvadora intransigencia de los principios”.

“Encárgole igualmente que no olvide cuán ligado se halla por mis solemnes juramentos a respetar y defender las franquicias tradicionales de nuestros pueblos. En las importantes juras de Guernica y Villafranca entendí empeñarme, en presencia de Dios y a la faz de los hombres, por mí y por todos los míos”.

“El mismo sagrado compromiso hubiera contraído en cada una de las regiones de la patria española, una e indivisible, según ofrecí a Cataluña, Aragón y Valencia, si materialmente me hubiera sido posible. De esta suerte, identificados y confundidos en todos los españoles dignos de este nombre, su deber de vasallos leales con su dignidad de ciudadanos libres, compenetrados en mí la potestad real y el alto magisterio de primer custodio de las libertades patrias, he podido creer, y puedo afirmar con toda verdad, que donde quiera que me hallase llevaba conmigo la Covadonga de la España moderna”.⁹⁷⁵

Aquest llenguatge i, sobretot aquest ideari, difícilment podia ésser compartit per molts carlins. Des d' *El Cim*, algú que no devia pas ésser enemic del carlisme i menys encara un revolucionari, havia aconsellat a D. Carlos, que si volia saber que passava al país, més que viatjar en góndola pels canals i passejar per la plaça de Sant Marc i el Loredà, fes una escapadeta a visitar les vores del Llobregat o comprés una fabriqueta. Com veiem, s'aprofitaven totes les oportunitats per manifestar les diferències.

Les eleccions municipals del maig de l'any 1909.

Les eleccions municipals del maig del 1909 van suposar la mort de Solidaritat Catalana, que la Setmana Tràgica va “certificar”. Veurem com es va produir el trencament a Berga.

S'iniciava l'any, pregonant encara la derrota del caciquisme i augurant el triomf de Solidaritat Catalana. *El Castell Bergadà*, amb aires triomfalistes, es posicionen a favor de les mancomunitats⁹⁷⁶.

Per la seva banda, la redacció d' *El Cim* era menys triomfalista i més concreta. El 16 de gener sota el titular *Les mancomunitats*, La Redacció escrivia que els periòdics parlen de mancomunitats al tractar la llei d'administració local i es pregunta si els lectors en saben res, d'aquest tema i passa a informar-ne perquè tinguin *coneixement de causa* de l'orientació que representa el projecte de llei tant discutit. Escriu:

“No hi ha pas dubte que la causa impulsora de l'esmentat projecte de llei és el problema català y que l'aspiració única y constant d'aquest es el reconeixement de la personalitat política de Catalunya demunt la basa d'una ampla e integral autonomia; es a dir, que pel govern central se conegui'l fet de que tot el territori que s'anomena Catalunya constitueixi una nació perfectament caracterisada ab personalitat propi y dret efíca per governarse segons el seu personalíssim modo de ser en el seu interior, quedant subjecte a l'Espanya únicament en determinades relacions de política general y defensa exterior”.

“L'autonomia és el regíme que deixa a la nació que'l disfruta la facultat de dictarse les lleys que li han de servir, y d'administrarse en la forma que tinguin per convenient” (....) “Les mancomunitats que reconeix el projecte de Lley d'Administració Local, permetent al nostre territori constituirse en diputació única, ab hissenda propia, y ab atribucions molt més amples de les que avuy tenen aquestes entitats, y ab aptitud per tant per atendre ab més eficacia totes les necessitats de Catalunya, poden ser una iniciació del exercici, un aprenentatge, si val a dir-ho, d'aquella autonomia per la que suspirem, y en aquest sentit, creyém, que si alguna cosa, molt poch, té de bo aquest projecte de lley, es aquest de les mancomunitats esteses als municipis, encara que sigui per determinats fins tant sols”⁹⁷⁷.

Impartida la doctrina i definit l'objectiu, ja es podia parlar d'estratègies davant algunes propagandes. El 30 de gener *El Cim* publicava un article sota el titular *Ni dretes ni esquerres*, on prevenia als lectors perquè no assumissin determinats errors que es promocionaven: “quatre intellectuals, *acumuladors* de la materia gris, han convingut en que havem de tenir dreta y esquerra, perquè, d'altra manera, caurían els hemisferis

Aquí l'aglutinant ha d'ésser la forma de Govern; per ells en dos motllos s'han de fondre'ls ideals de Catalunya, en el de la Monarquia y en el de la república. Ja'ls poden predicar que la forma de es mer accident, que no interessa d'una manera directa a la vida dels pobles, que ni República vol dir avens, ni Monarquia significa atrassament” (....) “Nosaltres creyem que, pera triomfar, només tenim que fer un sol agrupament, alhenat per un mateix pensar y un mateix sentir” (...) “No'ns precipitem; quan vingui l'Autonomia, ja 'n parlarem de dretes y esquerres. Ara no deu haverhi més que catalans”⁹⁷⁸.

Mentre es plantejaven aquestes qüestions de doctrina política, els carlins també es dedicaven a una obra d'adoctrinament que abastava més del que eren unes eleccions. Mancats de dirigents de talla, una vegada més, com ja havien fet quan van dur a Manubens i a Mas Santamaria, ara portaren al jove advocat Enric Puig i Figa que s'establí professionalment a Berga. També s'hi establí el seu pare, Jaume Puig i Planas, metge de prestigi i militar carlí a la darrera guerra. Venien de Banyoles, i ben aviat el jove advocat tingué un reconegut prestigi professional. Acompanyat per Bordas de seguida actuà en la política carlina local, sembla que amb la moderació i seny que a vegades mancava als de casa⁹⁷⁹.

Els carlins, ja ho hem avançat al parlar de Mn. Espel i la seva activitat d'autor teatral, van abocar-se a una àmplia activitat teatral a diversos pobles de la Comarca que aquí no podem detallar (fins on hem trobat, naturalment). Ens limitarem a dir que el dia de Pasqua al local del Centre Tradicionalista de Berga s'hi va inaugurar el teatre “*La Flor de Lys*” amb la representació del drama en tres actes, “Els Trabucaires”, i la sarsuela en un acte, “L'Allotjat”. Completen la noticia dient que el mateix dia, al *Foment Catòlic* es representarà “Lo Puntal de la casa” i el sainet, “La Bola de neu”⁹⁸⁰.

Les eleccions municipals ja eren properes i el Foment Regionalista estava interessat en repetir l'èxit de la *versió local* de Solidaritat, ara en part escindida per la seva dreta més genuïnament carlina. Darrera els articles que uns i altres publicaven probablement no hi havia gaire més que els seus autors, en definitiva, poca cosa per anar a unes eleccions.

Es va convocar a una reunió per posicionar-se, pel que podem llegir a *El Cim* del 10 d'abril, on es posà en estudi la proposta següent: “Si convé o no persistir en la unió que aquesta Comissió representa des de les darreres eleccions generals o si sembla millor que s modifiqui ateses les circumstancies”. Acordaren tornar-se a reunir⁹⁸¹.

El dia 17, amb les eleccions ja convocades oficialment, *El Cim* escrivia que una *nova febre electoral* s'ha desvetllat a Berga amb *entusiasmes* aparentment adormits.

La Junta de Solidaritat Catalana, "genuïna representació de les diverses opinions de Berga", ja de temps havia explorat les tendències. També havia celebrat diverses reunions, moguda per l'esperit "de concòrdia y germanor" (...) "aixís com ahir s'acoblaren tos els enemichs del centralisme pera fer obra patriòtica, també avuy cal unirnos tots els amichs d'una administració veritable, pera que sia efectiu l'avens moral y material de Berga" (...) "Per tal motiu, *El Cim d'Estela* que may ha mirat interessos particulars, pera defensar a ultransa'l bé públich, s'adhereix a les decisions de la *Junta de Solidaritat*, oferintse a laborar ardidament pel profit de Berga"

Amb una comunicació datada a Berga el mateix 17 d'abril i signada per P. Claret, M. Pla i P. Cirera, la *Comissió de Solidaritat Catalana*, informava de les seves "reunions, acorts y gestions".

La Comissió es reuní el dia nou i novament el dia onze, i "acordà fer una enquesta a les diferents societats polítiques y recreatives costituhides a Berga, sobre la forma com entenían que devían ferse aquestes eleccions". Com podem veure, optaven per fer una crida a l'electorat per mobilitzar-lo i es limitaven a organitzar el vot corporatiu que sempre havien defensat.

El resultat de l'enquesta fou el següent:

Centro Canalista, digué que segons l'art. 3 dels seus estatuts, l'entitat no podia ocupar-se de política, ni general ni local.

Foment Catolich. De paraula, donà la mateixa resposta.

Societat Coral Unió Bergadana, "digué qu' entenia devia ferse eleccions de carácter popular, no polítich, de lo contrari ella no hi aniria".

Centro Comercial e Industrial Bergadán. Es manifesta per nomenar una ponència "per procurar una avinensa entre totes les societats, basantse en la necessitat de que cap d'elles pretengués majoria"

Casino Bergadán. Presenta tres bases per assolir l'entesa: "1ª. Prescindir d'ideal polítich; 2ª Prescindir de majories entre les societats; 3ª Completa independència de les societats per designar els candidats que'ls corresponguin". Avancem que Miarons era soci fundador d'aquesta entitat.

Foment Regionalista i Centre Tradicionalista. S'adhereixen a les decisions del Comitè de Solidaritat Catalana.

Amb les respostes donades pel *Centro Comercial* i el *Casino Bergadán*, ja es veu que l'entesa amb aquestes entitats no seria fàcil perquè manifesten obertament uns altres objectius que no és fàcil entreveure, al no conèixer amb exactitud els afiliats i darreres finalitats d'aquestes entitats.

La comunicació segueix la seva detallada relació: "El dimarts al dematí –la Comissió– rebé un ofici del *Centro Comercial e Industrial Bergadán*, convidantlo a anomenar una comissió al seu sí, qué assistís a una reunió que devia tenir lloch l'endemà dia 14.

La *Comissió de Solidaritat Catalana* contesta ab un atent ofici, en que donava compte de l'enquesta esmentada y per ella considerada impossibles els fins qu'en dita reunió's perseguian y fins perjudicial, per quan li constava qu'allí hi havia animositat contra un grupo d'aquesta Comissió; pro ab tot, la convidava per posarse en relació ab el fi d'arribar a una inteligencia. Aquests comunicació no dongué resultat"⁹⁸².

Aquests "oficis" creuats i tota la retòrica emprada no tindrien cap sentit entre persones que es creuaven pels carrers, segurament més d'una vegada al dia, si no obeís a la necessitat o al gust de manifestar la ruptura de les converses en dos grups: catalanistes i carlins dels dos periòdics (*Cim i Castell*), amb el mantell solidari i Centro Comercial, amb botiguers i algun industrial. Quan donaran noms de persones entendrem alguna cosa més.

El mateix dia la Comissió convocant, passà a totes les entitats una comunicació agraint-los la seva deferència i manifestant-los que serien tingudes en compte les seves manifestacions.

Havent quedat sols el Foment Regionalista i el Centre Tradicionalista, la Comissió de Solidaritat feia públic, el mateix dia 16, l'acord d'una darrera reunió en la que es decidí, "anar a les eleccions ab el seu caràcter, pro prescindint de tot ideal polítich, conjuminant una candidatura de persones de honradesa, bon nom y desinterés reconegut. Ab aqueix fi dirigí un'altre comunicació al Centro Comercial e Industrial Bergadán, convidantlo a una inteligencia" ⁹⁸³. Ja tenim doncs formada la candidatura solidària: els dos grups carlins amb la bandera del Foment Regionalista, que havien representat, amb altres grups anteriorment la candidatura solidària, enfront de l'indefinit *Centro Comercial e Industrial*.

El manifest i les candidatures, les eleccions i la desaparició d'El Foment Regionalista

Sota el titular *Les pròximes eleccions municipals, El Castell Bergadà*, nº 65, 24-IV-1909, publica exactament el mateix manifest, lletra per lletra, que el primer de maig publicaria *El Cim*, convocant als berguedans a les eleccions:

BERGADANS, Amb aquest titular *El Cim* presenta els candidats, primerament els de *Nostra candidatura*, designada de comú acord i "sacrificant mires personals y interessos particulars".

Pel Districte primer, presenten: Salvador Mª Miarons i Monegal, banquer i advocat; Esteve Pujol i Montanyà, fabricant; Miquel Molera i Calmet, industrial.

Pel Districte segon, presenten: Ramon Galard i Florejachs, propietari; Josep Penina i Ruiz, apotecari; Jaume Huch i Guixer, impressor.

Seguidament s'ocupen de *L'altre Candidatura*, en aquests termes: "Un sol matís de nostra vida colectiva manca a la Candidatura de Solidaritat: la representació del *Centro Comercial e Industrial*. Aquesta entitat malgrat les propostes (de) inteligencia que li brindá aquesta Comissió, va obstinarse a anar sola a la lluyta; com si no'n estés cansada de les bregués bissantines que de molts anys a aquesta part venen dessangrant a Berga. Feta l'inteligencia ab ella, logravam nostre somni daurat d'acabar ab les divisions y estridencies de les lluytes locals. Contra ella, donchs, encara que sentintho molt, anem a les eleccions municipals. Y per tan nostra candidatura té per adversaria a la del *Centro Comercial e Industrial*".

Presenten una llista, també de sis candidats, sense concretar districtes: lu Minoves i Anglerill, advocat; Josep Coma i Florejachs, propietari; Joan Rosal i Badia, comerciant; Josep Orriols i Cañellas, comerciant; Benet Calonge, comerciant i Josep Barons, comerciant.

En aquesta mateixa convocatòria electoral, sota el titular *Per la concòrdia*, encara clamen per una *concòrdia definitiva* i tornen a relatar les gestions fetes amb els promotors de l'*altre candidatura*, i a l'acord en que arribaren, del que no havien parlat: el *Centro Comercial e Industrial*, va acordar amb el *Comité de Solidaritat* que nomenarien el doble de candidats dels que li corresponguessin i que Solidaritat triaria els definitius, amb el que eliminava la tercera codició que havia plantejat a la primera reunió.

En un altre "parlament", els dos comissionats del *Centro Comercial*, van imposar a "determinada persona per altra societat que no era 'l Centro Comercial e Industrial. Ab la condició de que sense l'admissió no era possible l'arreglo". Aquesta imposició, al-leguen ara, no s'avenia a les bases proposades i no va haver-hi acord possible.

Amb el titular *Unió ab el Casino Bergadán*, continuen la narració: a darrera hora, aquesta darrera entitat va demanar l'ingrés a Solidaritat i va ésser acceptada; aquesta incorporació va ésser comunicada al *Centro Comercial e Industrial*, oferint-li novament la unió "per evitar dissensions de lluyta entre bergadans", que no va ésser acceptada.

Sota el titular *No anem al "copo"*, continuen manifestant que volen que Berga vegi que els de Solidaritat no tenen plans amagats, que sempre han procedit a la llum del sol i afirmen que no poden permetre que la meitat dels regidors siguin comerciants, perquè la ciutat té moltes altres manifestacions. I que totes les aspiracions han d'ésser representades al Consistori en deguda proporció i equilibri, i rematen: "Que consti alt y clar que no monopolisarem, ni admetrem absorcions de classes" i continuen insistint contra el monopoli dels comerciants⁹⁸⁴. Els fragments que acabem de reproduir, en una primera lectura, feta ara, sembla que mostrarien una voluntat d'entesa que no va ésser, però, possible. La veritat és que, llegit ara, no s'acaba d'entendre. La veritat, "verdadera", creiem que és la de que, llegit l'any 1909, tampoc es devia entendre gaire. Ignorem qui era el candidat que presentava el Centro Comercial, que no va ésser acceptat, que suposem que era lu Minoves; sabem que a la candidatura solidària, Miarons que es deia conservador, era l'home de Rosal, que Galart era catalanista i que la resta eren tots carlins. També s'entén l'apropament del *Casino Bergadán*, dominat per Miarons i els rosalistes.

Finalment, es van celebrar les eleccions. La redacció d' *El Cim* en fa la relació el 8 de maig.

Remarquen, el que "tothom ha pogut clarament percebre: la de que s'ha procurat portar al municipi prestigis y coneixements enlayrats, fugint de motllos vells que's fixaven sols en adictes incondicionals d'una persona".

En aquest article, però, la Redacció assumeix el fracàs de la candidatura que va arranjar la Comissió de Solidaritat, formada d'elements tradicionalistes, regionalistes, nacionalistes y el "Casino Bergadán" que va declarar-se solidari; tant aquesta candidatura com l'altra, presentada pel *Centro Comercial.*, aspiraven a les majories; les dues, continuen dient, portaven personalitats de valua, prescindint de tota significació política. Sembla doncs que s'haurien complert els objectius, però no, ara resulta que els electors van estar indecisos, que el Casino Bergadán va fer guanyar la candidatura solidària al primer col·legi electoral i que els solidaris van abandonar el segon col·legi. *El Cim* ho relata d'aquesta confusa manera:

"Aixó, com es natural, havia d'engendrar en el poble l'indecisió consegüent y per tan inclinarlo del costat del que'l trevallés més, y aixís va succehir.

Els elements del *Casino Bergadán* acostumats ja d'antich a n'aquestes bregues, conseguiren el resultat que's proposaven en el districte primer per hont se presentavan, surant per tan en aqueix districte la candidatura solidaria, mentres que en el districte segon que fou descuydat pels solidaris surá la candidatura del *Centro Comercial*, donant per resultat la proclamació de quatre solidaris y quatre no solidaris. Y dihem no solidaris, donchs, ens consta que les seves aspiracions son les mateixes de la Solidaritat, sols qu' en aqueixa ocasió cregueren més encertat anar sols".

"Ab tot, per més que sigui dolorós confessarho, el resultat en conjunt es molt poch favorable a les superiors orientacions qu'han d'adoptar els pobles de nostra terra pera conseguir llur avens y prosperitat moral y material; donchs les dos candidatures foren arranjudes a base de personalismes, lo que constituheix un perill per demá, perque tothom sap, qu'aixís se fan els cacichs, y precisament, els elements sacrificats son els que més han bregat per anorrear aqueixa plaga (...) unes eleccions que comensaren a arrodonirse al crit de "fora personalismes" han acabat per ser del tot personalistes"

Els resultats foren els següents:

Districte primer	Solidaris:	Salvador M ^a Miarons i Monegal	306 vots
		Esteve Pujol i Montanyà	279 "
		Miquel Molera i Calmet,	258 "
	No Solidaris:	Joan Rosal i Badia,	157 "
Josep Orriols i Cañellas,		140 "	
Benet Calonge i Miró,		120 "	
Districte segon:	Solidaris:	Jaume Huch i Guixer,	225 "
		Ramon Galard i Florejachs,	219 "
		Josep Penina i Ruíz,	209 "
	No Solidaris:	Josep Coma i Florejachs,	275 "
		Iu Minoves i Anglerill,	265 "
		Josep Barons i Mutlló,	251 "

El repartiment que establiren els vots fou "Districte primer, 3 regidors solidaris i un no solidari per la minoria; districte segon, 3 regidors no solidaris per la majoria i un solidari per la minoria.

Foren proclamats regidors: Coma, Minoves, Barons, Huch, Miarons, Pujol, Molera i Rosal, que se sumaren als que romanien al Consistori: Pere Viñas, Valentí Benassat, Antoni Puig, Manel Mas i Josep Armengou⁹⁸⁵.

Per la seva banda i sense cap mena de desencís, *El Castell Bergadá* sota el titular *Finalitat de nostres eleccions*, publicava el següent comentari: "No es la lluyta, el fi que Solidaritat pretenia assolir en les darreres eleccions dels concellers de nostre consistori y Solidaritat que ha treballat incansablement pel be de Catalunya, ha volgut mirar en primer lloch el major engrandiment de les localitats respectives, y a aqueix fi feu sa comanda a totes les entitats de nostra ciutat al objecte de buscar l'unió de tots els partits politichs y emprendre juntament les millores possibles de veritable administració en nostra ciutat.

El resultat de les últimes eleccions ja l'hem assolit, ha donat el triomf a bon nombre de nostres correligionaris ..." ⁹⁸⁶. Seguidament dona els noms dels elegits com ja havia fet *El Cim*.

Tant el que havia publicat *El Cim* el 8 de maig com el que havia publicat *El Castell* el mateix dia del que acabem de reproduir uns fragments, fa sospitar que l'entesa

electoral de les dues redaccions no va pas aguantar gaire. El dia 22, *El Cim* publicava, *Ab la Unió Catalanista*, sota aquest titular que signa Josep Canal, es manifesten fidels a la Unió, perquè en els diferents problemes que s'han plantejat, "hem convergit ab ella; perquè precisament com ella no tenim altra norma que'l amor a Catalunya"⁹⁸⁷. Es tornaven a arrengrerar a les files de la Unió Catalanista, "desmarcant-se" dels carlins: s'havia consumat la ruptura del Foment Regionalista.

A *El Cim* del dia 26, sota el titular *Amunt els cors*, La Redacció donava la notícia "d'haverse dissolt l'única societat catalanista qu'existia a Berga, el "Foment Regionalista de Berga y sa Comarca"

Escriuen que no volen aprofundir en les causes: "hauriam de remoure tanta miseria y tanta inmundicia, que, avans ferho, preferim tirarhi un vel y apartarne la vista ab fastich".

Es pregunta, "¿es que a Berga no hi ha catalanistes?", i la resposta que es dóna és la de què tothom diu ser-ne. I aquesta resposta el porta a escriure, a l'acabament de l'article-homilia: "¡Amunt els cors! Donchs. Si les debilitats humanes, inherents a nostra feble naturalesa, ham sigut prou per fer desapareixe una institució que devia ser el far y la guia (y va serho durant tota la seva existencia) dels verdaders ayments de la desitjada autonomia, no per aixó s'ha de suposar qu'aquí no hi estigui ben arrelada l'aspiració augusta dels catalans, donchs el llevat está posat, y en una forma o altra, l'ideal de Rel'ligió y de Patria viurá y's manifestará y informará sempre aquesta terra".

En aquest mateix exemplar del dia 26 es publiquen dues notícies a les que farem esment: un anunci del Foment, signat pel seu secretari Josep Mª Penina, que també n'era del Centre Tradicionalista, datat el mateix dia, pel qual es convocava pel 4 de juliol la Junta, per tractar de la liquidació definitiva d'accions i crèdits del Foment.

La segona era que els joves berguedans, Josep Pla Jener, Alexandre Ribera i Maneja i Josep Mª Vilardaga i Pujol havien obtingut el títol de llicenciats en Farmàcia. Pla i Vilardaga, fill el primer de M. Pla i Farriols i el segon de Jacint Vilardaga i Cañellas, seran molts anys protagonistes de la vida política berguedana, de fet, fins a la meitat del segle XX⁹⁸⁸.

El dia primer de juliol, com era preceptiu s'havia de formar el nou consistori i aquest mateix dia, *La Lucha* comença a fer llum a les conxorxes electorals implicant-hi el Sr. Rosal. Sota el titular *La Potencia solidaria*, amb ironia escriu: "Las elecciones municipales de Berga han dejado a los solidarios enmudecidos.

En mala hora creyeron los del *pacto del hambre* que dominaban dicha capital. Los hechos les han demostrado lo contrario; les han hecho comprender que hay elementos bastantes para no consentir otro caciquismo que sería mucho peor que el anterior.

Dígannos sinó: ¿hubieran sacado un solo concejal si no hubieran acudido a pedir ayuda al ex-gran cacique? Con esto han demostrado dos cosas: en primer término que se consideraban derrotados sin la ayuda de las mesnadas del *Riu* y en segundo término demostraron con ello su procedencia caciquista.

Respecto de esto último ya lo sabía todo Berga, pero ahora han tenido necesidad de evidenciarlo ellos mismos acudiendo a pedir a quienes abandonaron tan ingratamente. ¡Que día de satisfacción han proporcionado al *gran caique!* al contestar a la petición de los del *pacto del hambre*.

A buen seguro que antes de acceder a los deseos solidarios les diría: ¿Pues qué os figurabais? Si creísteis ser algo estabais equivocados; vosotros sin mí no sois nadie, absolutamente nadie, y ahora lo comprendéis al venir a pedirme auxilio.

Y los que fueron a hacerle la petición tuvieron sin duda que bajar la cabeza y reconocer su nulidad y convenir en que mejor se ha portado el *gran cacique* con ellos, que ellos con aquel⁹⁸⁹.

La constitució del nou Ajuntament.

El Cim del dia 3 de juliol informava de les votacions dels regidors per elegir alcalde, tinent i síndic. Pràcticament es limitava a anunciar: Sessió dia 1 de juliol. Resultats votacions: 5 vots Miarons; 5 vots Minoves; 3 vots Pujol. Es resolgué l'empat per sorteig i Minoves obtingué la 1ª alcaldia. També es produí el mateix empat pel primer i pel segon tinent d'alcalde i pel regidor síndic. I també es resolgué per sorteig, resultant, Puig, primer tinent; Armengou, segon tinent i Coma, regidor síndic⁹⁹⁰.

La Lucha, el mateix dia 3, també s'ocupava de la votació dels regidors, d'una manera molt més directa del que havien fet carlins i catalanistes. La desfeta solidària pels ponsistes era una victòria i l'havien d'aprofitar el més possible en la seva publicació. No cal cercar-hi objectivitat, però si que donen unes explicacions que poden ésser exactes, ja que *El Cim* es limita a reproduir el que diuen les actes municipals, sense entrar, lògicament, en el que no es discutia en el ple.

El titular de *La Lucha* ja és per nota: "*Como en Barcelona, con deserciones*". Relata que avui (dia 3) a les 9 del matí, s'havia de constituir el nou Ajuntament de Berga. "tres son las fracciones de que se compone el nuevo Ayuntamiento: es una de ellas la del Centro Comercial que la forman cinco individuos; otra es la Carlista, que se compone de cuatro individuos y la otra es la de los antiguos Rosalistas que se compone de otros cuatro individuos, formando entre todos el total de los trece concejales que forman el Ayuntamiento".

"Hubo negociaciones para formar de común acuerdo una candidatura pero no se consiguió el resultado apetecido. En vista de esto los carlistas adoptaron el sistema de hacer constar sus cuatro votos a favor del señor Pujol en todas las votaciones. Así los candidatos del Centro Comercial debían tener cinco votos y los antiguos rosalistas cuatro. ¿Resultó así? No.

Vino la primera votación para Alcalde y el candidato del centro D. Ivo Minoves obtuvo los cinco votos y el candidato Rosalista D. Salvador Miarons obtuvo otros cinco votos. En cambio el candidato carlista D. Esteban Pujol tuvo tres votos. Un carlista desertó del carlismo para hacer *Marionano*.

¿Quien pudo ser? Escusado es decir que los Carlistas tuvieron buen cuidado de que se supiera que el nuevo *Marionano* fue el señor Viñas.

Repetida hasta tres veces la votación, dio el mismo resultado y procediose a la suerte, según ordena la ley Municipal y la urna, que en aquel momento representaba la Providencia, no fue de la opinión del señor Viñas resultó, pues, elegido Alcalde interino el Sr. Minoves.

Procediose a la elección del primer teniente de alcalde y el resultado fue el mismo, es decir, obtuvo cinco votos D. Antonio Puig, otros cinco D. Pedro Viñas y tres D. Esteban Pujol. La suerte favoreció al Sr. Puig que quedó elegido interinamente.

Siguió luego la elección del segundo teniente de alcalde y obtuvo igualmente cinco votos D. Juan Rosal, otros cinco D. José Armengou y tres D. Esteban Pujol. La suerte favoreció en este caso al Sr. Armengou.

Finalmente procediose a la elección del Síndico y de la misma manera obtuvo cinco votos D. José Coma, otros cinco D. Valentín Benasat y tres D. Esteban Pujol. La suerte favoreció al Sr. Coma.

Por lo dicho resulta que no hay ningún nombramiento definitivo sinó, que en la sesión del lunes próximo habrá que proceder de nuevo a la elección de cargos.

Como puede verse, el resultado de estas elecciones se debe a la candidatura Rosalista para la primera tenencia de Alcaldía ya que al proponer para este cargo al Sr. Viñas ha de haber producido el cambio de afiliación de dicho señor.

Comprendemos que así sea ya que nada tiene de particular que el Sr. Viñas opine que nadie mejor que él mismo pueda ejercer dicho cargo, aun cuando es muy posible que muchos bergadanes no sean de la misma opinión.

¿Como tomarán los demás Carlistas esa deserción del Sr. Viñas que hasta ahora tanto había alardeado de carlista y hasta pretendía ser jefe de dicho partido en Berga?”.

Sota el titular *Los patriotas del Cim*, segueixen “gaudint” de la situació amb manifesta ironia i mala bava: “Triste, muy triste es lo que pasa en Berga, la única sociedad solidaria, el *Foment Regionalista de Berga y sa comarca ... liquida*”.

“*El Pacto del hambre* desaparece de Berga, es decir, no desaparece del todo, quedan los del *Cim de la envidia*. Estos no se conforman con haber quedado sin canongías y sin concejalías. Pero también liquidarán.

Pero como el que no se consuela es porque no quiere, el *Cim de la envidia* se consuela diciendo que esas liquidaciones no se hacen por falta de catalanistas ya que, según ellos. Lo son el *setenta por ciento de los bergadanes*.

Pero a pesar de este setenta por ciento no han conseguido un solo concejal *cimero*.

Y, para que se vea como rebosa la envidia en los del *Cim*, a los no partidarios de *Cataluña autónoma* los llaman *panxa – contents*.

De lo cual resulta que según los *cimeros* los autonomistas son los *panxa – contents*.

Es una lástima que los *cimeros* no sean canónigos o concejales. ¡Hay que conformarse, *nacionalistas bergadanes!*”

“Y la envidia de los del *Cim* llega a hacerles perder la cabeza hasta el punto de decir: “que cap home que ‘s judiqui ab criteri, vol passar per la vergonya de renegar de l’ideal sagrat de patria”.

¿Es que entienden Uds. que la Patria Española no es Patria, señores *cimeros*?

El hombre de juicio no reniega, ni puede renegar de su Patria y los españoles no tenemos más Patria que la Patria Española y los que no piensan así son los que reniegan de la Patria.

Si *El Cim d’ Estela* lo entiende de otra manera, reniega de su Patria. ¡Estos son los que decían que querían regenerar la Patria! Bien han hecho los bergadanes negandoles sus sufragios.”⁹⁹¹.

No tenint-ne prou en blasmar als solidaris berguedans, també reben els de Barcelona, a qui dediquen la secció *Torpedos*.⁹⁹²

Finalment, el candidat rosalista Sr. Miarons va ésser elegit alcalde. Agustí Rosal, probablement ja malalt, havia obtingut la seva darrera victòria electoral. *El Castell* ho celebra i el dia 10 n’informa sota el titular *El nou Ajuntament*.

Publiquen la llista dels que formen el nou Consistori i les funcions que cada regidor hi desenvoluparà. No solament no presenta cap objecció, sinó que escriu: “Nosaltres saludem de veres al nou Ajuntament estant fermament convensuts que en el regisme y bona administració de nostra estimada ciutat no desmereixerá del seu antecessor. Ne son una bona garantia els noms dels individus que’l composan. Llur inteligencia, llur activitat, llur amor a nostra Berga son reconeguts per tots els vehins, y ‘l consideran com una penyora de la seva profitosa tasca en el Municipi. Per aixó, possessionats de

Casa la Ciutat, ahont els ha portat la voluntat de tots els electors, creyem tindrán present que no hi son per uns ni per altres; que hi son per tots y pera servir a tothom en lo que siga de rahó y de justicia, sens abdicar may de sos ideals ni de ses creencies. Acreditats per sa conducta enlayrada y noble, esperem que sabrán deixar de banda les idees polítiques que 'ls separan y podrían entrebanca sa tasca y que enrobustits per una unió verdadera de totes les voluntats, el floreixement de l'hisenda, l'embelliment de la població, l'higiene pública y la moralitat serán el móvil de tots llurs energies en llurs funcions municipals”⁹⁹³.

Per la seva banda, *El Cim* no podia pas compartir aquesta opinió i el mateix dia 10 donava la culpa obertament als carlins dels resultats que, segons ells, donaven el triomf als lliberals. A la secció *Noves*, presenta el nou Ajuntament: alcalde, per 8 vots contra 5, Miarons; primer tinent, Pujol; segon tinent, Huch i regidor síndic, Benassat.

A tall d'Editorial, la Redacció (Ribera) signa un article, sota el titular *¡A la Barra!*. Presenten el resultat de l'elecció definitiva del nou Consistori en aquests termes: “Alcalde: un conservador; 1^a y 2ª Tenencies: dos carlins; Sindich: un dinastich o diguemli conservador; total: antiga política local y per tan caciquisme pur”. Concreten més: “(...) la filiació del nou Ajuntament es la següent: quatre conservadors, quatre carlins, dos autonomistes, un católich, un fusionista y un independent. Aixís s'han classificat ells: no som nosaltres qui'ls classifica”.

“Donats aquests antecedents, coneixent a les persones, podia preveures quin havia de ser el resultat definitiu, mes sense coneixeles, no era possible: la llógica, la conseqüencia política, havia de fer suposar sempre que quatre carlins, dos autonomistes y un católich als que s'hauria afegit almenys el independent, eren prou vots per arreconar tota l'antigalla caciquista; mes, ja ho hem dit, avans de contar ab les idees, era precís contar ab les persones, y per tan, el personalisme s'ha imposat per damunt de tot ideal polítich, donchs l'unió ha sigut de conservadors y carlins, pro no aquells donant el predomini a n'aquets, sinó aquets a n'aquells: es a dir: carlins o sigui antidinástichs y regionalistes (?) (sic) apoyant als conservadors, dinástichs y centralistes y per tan católichs a lliberals”.

“No 'ls sortirán els colors a la cara als carlins que s'han portat aixís?, s'ha de tindre en compte que'n portan ja vinticinch anys d'obrar d'aquesta manera y per tan, la costum els hi es tan arraigada qu'ha format en ells segona naturalesa y son incapassos de despendresen, si be hem de reconeixre que no es aqueix l'esprit de l'immensa majoria del partit, segons se murmura, sinó d'algun capitost y comparses”.

“El dilluns darrer, aquets carlins enterren a la casa de la ciutat tot lo que's diu dignitat, vergonya y conseqüencia política; es més: enterraren el seu programa de cap a cap, diguin lo que vulguin”.

“L'opinio pública ha estat per ells venuda y traicionada. Catalunya té dret a girarlosi la cara, Berga'n té a demanarlos estreta responsabilitat pel modo com han jugat ab ella, porque despres d'adherirse al moviment solidari, despres d'haver fet les eleccions solidaries, despres d'haver proclamat als quatre vents qu'ells may s'unirian ab els que durant tants anys havian anorreat la seva personalitat política en el districte, vistes les successives y continuades traicions de que eren objecte per part dels mateixos, han vingut a caure del mateix cantó al cap y a la fi”.

“Pro si responsabilitat alcansan els carlins en aqueix punt, en tenen també 'ls qu'ab el fals pretext de que les eleccions darreres, eran administratives y no polítiques se separaren de Solidaritat, desviant ab el seu prestigi l'opinió general de Berga, portant a

Solidaritat una defecció que feu possible l'ingrés en ella, baix la capa del convertit, dels homes governamentals que semblava devian quedar arreconats per sempre més. Se pot dir que tenen avuy lo que's mereixen: les males orientacions produheixen sempre dolents efectes”⁹⁹⁴.

El plantejament d'*El Cim* era simplement per marcar distàncies o és que realment competia amb *El Castell* per veure qui era més carlista o més integrista? Creiem que la situació era més simple: els grans cacics del Districte continuaven essent Pons i Rosal. Cap dels dos eren solidaris ni els interessava aquest moviment que havia obert un parèntesi carlí que calia reconduir, justament en aquestes eleccions municipals de Berga, fent votar rosalista als carlins. Una vegada més en aquest procés, és *La Lucha*, ara ja més moderada, però clarament espanyolista, qui dona les explicacions més convincents. Vegem que publica el dia 15 de juliol, sota el titular *La constitución del Ayuntamiento de Berga*:

Dilluns dia 6, segona sessió per constituir Ajuntament:

“Alcalde D. Salvador Miarons; Primer teniente, D. Esteban Pujol; Segundo teniente, D. Jaime Huch; Síndico D. José Benasat.

“¿Que sucedió para que estos cuatro señores tuvieran ocho votos para resultar elegidos definitivamente? ¿Que sucedió para que resultaran elegidos tres carlistas y un rosalista? Porque algo gordo debe haber pasado.

¿Es cierto que el Jefe del Partido Carlista tuvo una entrevista en la fábrica del señor Monegal?”

“¿Es cierto que el Jefe del Partido Carlista llegó a amenazar con cerrar el casino si los tres concejales carlistas no unían sus votos a los que ya había conseguido el Sr. Miarons?”

“Finalmente. ¿Es cierto que en los alrededores de la fábrica del Sr. Monegal se trata de establecer un horno de pan de cocer?”

“Bien podría ser que en las tres anteriores preguntas se encontrara el secreto de la componenda que con tanto ardor buscaba el Sr. Miarons y que con ella se consigue al propio tiempo dar una lección al señor Viñas por su conducta en la primera sesión. Afortunadamente para Berga hay cinco Concejales que velarán para que las cosas no sigan por el camino de aquellos tiempos odiosos que todos recordamos, y en esos cinco Concejales que han sido completamente ajenos a la componenda Carlista – Rosalista, pueden fiar los bergadanes”.

“*La Lucha*, ajena a todo esto, confía en la serenidad, constancia, desinterés, perspicacia, honradez, firmeza y demás notables cualidades que ha demostrado en estas elecciones el nuevo Alcalde de Berga Sr. Miarons y espera que estas notables cualidades seguirá poniéndolas de manifiesto en su nuevo cargo que, por desgracia (para él) no durará más que hasta que se apruebe la Ley de Régimen Local”.

“Entonces será lo que Dios y los bergadanes quieran”.

En aquest mateix exemplar del dia 15 de juliol, també publiquen un article sota el titular *Les está muy bien empleado*, que ja es veu a qui va adreçat. Reprodueix íntegre l'article aparegut a *El Cim*, ¡*A la barra!*, del que ja ens hem ocupat i un altre amb el titular *¿Teniem rahó?*, per posar damunt la taula les queixes que des d' *El Cim* es formulaven. “Con ellos puede verse la buena amistad que reina entre los solidarios de Berga o sea entre los regionalistas, carlistas y nacionalistas. Pedir más sería grollería”.

“Pero, vamos a cuentas: ¿De qué se queja *El Cim d'Estela*? ¿De qué los carlistas se hayan entendido con los ex-rosalistas? ¡Pues los nacionalistas dieron ya el ejemplo en las elecciones pasadas de diputados a Cortes votando a un carlista! Quién a hierro mata a hierro muere. Les está muy bien empleado”⁹⁹⁵.

En constituir-se l'Ajuntament presidit per Miarons, els regidors electes fan constar la seva inscripció política, que no deixa d'ésser curiosa en algun cas: l'alcalde Miarons, es defineix com a conservador; els tinents Pujol i Huch, com a carlistes; els regidors Coma, Minoves, Benesat, Mas i Armengou, com a independents; Molera, com a catòlic; Barons, com a regionalista; Viñas, com a carlista; Puig, com a autonomista i Rosal, com a monàrquic. Per satisfacció de tothom així consta en l'acta, és a dir, en el document oficial.

Les candidatures solidàries varen ésser derrotades arreu del Districte, amb menys subtileses que a Berga, perquè els cacics històrics dels pobles van coaccionar com de costum. Diverses cartes de corresponsals avalen el fet.

Farem esment de dues poblacions concretes una en positiu i l'altra en negatiu: a La Pobla de Lillet, encarregats de l'ASLAND, destacats carlins locals, feien campanya contra Solidaritat. La direcció de la cimentera que presidia el comte Güell, va parar l'acció ordenant als seus empleats, neutralitat absoluta en la campanya.

El cas de Casserres és l'exemple negatiu; va guanyar les eleccions la candidatura solidària, però el vot massiu en contra de la colònia Guixaró, d'aquell terme municipal, va canviar el resultat final⁹⁹⁶.

No deixa d'ésser sorprenent que en aquestes dates que començaven a ésser complicades al país i sobretot a Barcelona i a les principals ciutats industrials, on es produïen vagues continuades, agitacions i protestes, en part per la crisi general, en part per la situació del Marroc i la crida de reservistes catalans, la preocupació primordial dels periòdics berguedans continués essent el nou rosanisme i la situació en que quedaven els carlins. Realment, era un altre món. Però, també a nivell popular?⁹⁹⁷.

Catalanisme i anticatalanisme després de la desaparició del Foment Regionalista.

La desaparició del *Foment Regionalista de Berga i sa Comarca*, probablement no va interessar pràcticament a ningú, perquè ningú devia entendre gaire la situació, però va ésser clarificadora: els liberals berguedans, amb *La Lucha*, van manifestar-se netament *espanyolistes* i contraris a carlins i catalanistes.

Els carlins d'*El Castell*, irreductibles, van mantenir la seva divisa de Déu, Pàtria i Rei. Ben segur s'hi van sumar carlins del *Foment* i d'*El Cim*.

Els catalanistes es dividiren: els d'*El Cim*, liderats per Ribera, afins al *vigatanisme*, es definiren al donar la notícia de la mort de Don Carlos, quan manifesten “que a part de la monarquia, té el programa més afí al nostre, defensant el regionalisme tradicional”⁹⁹⁸ i s'aproparen a la Lliga. Un altre grup es mantingué fidel a l'ideari de la Unió Catalanista del Dr. Martí i Julià, amb l'Antoni Sansalvador com a home de la situació.

Els esdeveniments d'aquell mateix juliol, uniria totes aquestes “forces”, contra l'anarquisme i les escoles laiques.

La Setmana Tràgica i les seves conseqüències.

La Setmana Tràgica que ja hem avançat que no tractaríem en profunditat –tampoc s'escau- tanca la part cronològica d'aquesta part del nostre estudi, ja que en realitat, les seves conseqüències al Berguedà, són el punt de partida de la part que no presentem. La commemoració del seu centenari ha generat molts articles, publicacions i reedicions de llibres, que no són pas sempre reiteratius i el alguns casos obren nous camps d'estudi. Citarem, solament, l'article de Pere Gabriel, *La Setmana Tràgica: una revolta política?*, pels camins d'investigació que suggereix, i la publicació de Ramon Corts, *La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret Vaticà*, que entenem que ve a sumar-se a la reedició de Joan Connolly Ullman, *La Setmana Tràgica* i a la de Josep Benet, *Maragall i la Setmana Tràgica*, que encara ens semblen obres bàsiques i imprescindibles.

En el nostre estudi hem seguit bàsicament la premsa berguedana, contrastada amb la informació que aporta l'arxiu municipal. Si cerquem, però, informació referent a aquest tema a la premsa local es produeix un gran silenci: és obvi que degué influir el fet de que aquells dies fos prohibida la publicació de premsa i que quan s'autoritza, aquesta fos sotmesa a la censura municipal. Però creiem que el motiu principal és el fet de que al Berguedà varen succeir molt poques coses i que àdhuc aquestes, varen ésser minimitzades.

Les reaccions berguedanes varen ésser contra les escoles laiques i el mateix Ferrer Guardia i es van esforçar en accentuar encara més, si això era possible, el monopoli de les escoles religioses, dins una gran campanya de recatolització de les classes populars com a remei als excessos del liberalisme.

El Castell Bergadà abonaria l'idea de que a Berga no es van produir grans aldarulls. Sota el titular *La Setmana Tràgica*, fa una breu relació dels fets ocorreguts a Barcelona, i escriu: “*Atenent a la gravetat dels sucesos desenrotllats a Barcelona y altres poblacions de Catalunya, no té gran importancia lo ocorregut en nostre ciutat de Berga durant la setmana passada.*”

Davant de l'alarma de que elements extranys a nostra població tractessin de ferla victima del furor revolucionari, se prengueren les degudes precaucions sense que afortunadament s'hagués de recorrer a la forsa.

En atenció a les circumstancies y prou coneguts ja, per altra part, els incidents ocorreguts, preferim suspendre tota ressenya dels mateixos”. La Redacció⁹⁹⁹.

Sembla, doncs que els carlins d'aquesta publicació, almenys en aquests primers moments, no feren alarmisme.

Un dels fets que ens resulten més sorprenents és la inhibició de l'ajuntament rosalista de Berga. Hem cercat les actes municipals i tota la correspondència municipal rebuda i emesa que està arxivada. Forçosament hem de creure que es van destruir documents i ens limitem, doncs als consultables:

Actes Municipals de Berga. Sorprenentment en les actes municipals dels dies en que es desenvoluparen els fets de la Setmana Tràgica solament hi trobem dues referències:

El dia 2 d'agost, el secretari municipal Josep Santandreu anotava el que segueix: “Diligencia. Berga dos de agosto de mil novecientos nueve. Acredito por la presente

que por razón de las algaradas y alteración del orden público que tuvieron lugar en esta no se ha reunido número suficiente de Sres. Concejales para poder tomar acuerdo a pesar de ser día y hora de celebrarse la sesión ordinaria de que certifico”.

Ens preguntem on eren les autoritats municipals i que passava a la població. Per aquesta font documental no ho sabrem pas. La següent sessió del Consistori es va celebrar el dia 9 d'agost, ja amb tots els regidors. Comencen la mateixa aprovant l'acta de la sessió anterior i, seguidament, a petició de l'alcalde, acorden per unanimitat que consti en acta “el profundo sentimiento con que la Corporación municipal se ha enterado de los sucesos, atropellos y desordenes acaecidos y perpetrados así en esta Ciudad, como en otras poblaciones, consignando su más formal protesta contra los mismos y muy singularmente y por lo que respecta a esta localidad, contra el atropello de que se hizo objeto por las turbas a la gloriosa bandera nacional que ondeaba en la Inspección de Vigilancia de esta localidad y que se ponga este acuerdo en conocimiento de los Excmos. Sres. Capitán General, Gobernador Civil y Ministro de la Gobernación”.

La resta dels temes del dia es van tractar amb tota normalitat, com si res no hagués passat. Aquesta segona sessió, del 9 d'agost, venia precedida del que havia publicat *El Cim* el dia 7. A la secció *Noves* escriuen que *El Cim* protesta dels “atachs a la llibertat industrial y colectiva y d'alguns actes vandàlics ab que la xusma alterá la vida normal de nostra ciutat”. Felicita a les autoritats i somatén per haver col·lacionat el conflicte sense vessament de sang, i afegeix que “quan les circumstancies ho permetin, ja estudiarem el mal y ses causes”.

En una altra “*nova*”, sense relacionar-la, però, amb l'anterior, escriuen que “En nostra comarca hi hagué paro general a Berga, Puig-reig, Casserres, Gironella; Fígols y Pobla de Lillet, sense desgracies enloch”. És a dir, encara que minimitzin els fets, la vaga general decretada a Barcelona, que havia de durar un dia i havia d'ésser pacífica, va ésser seguida a totes les poblacions industrials del Berguedà ¹⁰⁰⁰.

El dia 14, el mateix periòdic *El Cim*, sota el titular *Els fruyts son segons l'arbre*, alarma a la població del que pot arribar a passar si no es posa remei a la situació:

(.....) “*Doneu una mirada pietosa a la grant urbs y la veureu la tasca infernal del detritus de la colectividad; Barcelona ostenta malhauradament els efectes d'aquelles causes impulsives, la feyna criminal del llibertinatge progressista, qu' ha ofegat les nocions de Relligió, la recta rahó y la justicia 'n la conciencia humana. Cal que les contemplem tots les runes fumejants qu' endolan a la bella Barcelona; convé que les meditem les fases y evolucions de la revolta, ab les escenes astoradores qu' esborronan y de segur que convindrem en que la dissort d'avuy es una natural y feble manifestació de la grant, de la fonda malura, inoculada a les masses desde 'l meeting y'l periòdihc.*

Ara un vent de direcció insegura ha portat l'incendi als convents y iglesies; demá....demá, si no apaguem el caliu, no poden abrandarse les cases de crédit, els casals de la propietat? No s'ha escampat als quatre vents l'incitació concreta?

Déu no permeti un nou cataclisme”. La Redacció ¹⁰⁰¹.

La guàrdia civil, però, quan publicaven aquesta nota ja devia haver començat a actuar, perquè en el periòdic del mateix dia, a la secció *Noves*, escriuen que es rumoreja que els darrers dies hi han hagut detencions. També informen de que es reparen “ab tota rapidesa” les línies telegràfiques i telefòniques de Berga a Manresa que en els

“anteriors disturbis foren mutilades per complert, ab la destrucció de pals, aïlladors y filferros que’ls revoltosos estellaren y esmicolaren d’una manera horrorosa; per la magnitud del desperfecte qu’alcansa tota l’extensió, trigarán alguns dies encara a funcionar”¹⁰⁰².

El Cim del dia 21, publica un decret del Jutge, que sorprenentment no havia estat dictat fins el dia 16:

“D. Lorenzo Picart de Gayolá, Juez Municipal, Regente del Juzgado de Primera Instancia del Partido de Berga.

Por el presente se cita y llama a cuantas personas puedan deponer acerca los hechos que tuvieron lugar los días 29 y 30 de julio último en esta Ciudad y su Partido, con motivo de los alborotos, coacciones, amenazas, daños en las líneas telegráficas, telefónicas y vía férrea, asalto en el local de la inspección de policía y ultraje a la Bandera Nacional, para que dentro (del) quinto día comparezcan ante este Juzgado a declarar; esperando de la cultura de los ciudadanos que tengan algún dato que aportar se presentarán voluntariamente al indicado fin, cooperando de esta suerte a la pronta y eficaz administración de justicia.

*Dado en Berga a diez y siete Agosto mil novecientos nueve.
Lorenzo Picart de Gayolá.
Por orden de S. S. Luis Viladot.”*

Afegeixen que s’han decretat diverses detencions a Berga que no s’han pogut fer efectives per no haver trobat els individus reclamats, exceptuant-ne una que es va realitzar la nit del dijous al divendres, a ple carrer.

Les detencions de sospitosos i implicats es degueren produir arreu, fins arribar a saturar de detinguts les presons de Barcelona. El 28-VIII-1909, l’alcalde de Berga va rebre un ofici signat per un tinent coronel de la Columna Mixta nº 2 de Berga, del Regiment d’Infanteria nº 21 de Barcelona on transcriu un telegrama del Capità General que diu: “Detenidos con motivo últimos sucesos ocurridos en la región deben ingresar en cárceles de esas localidades respectivas por imposibilidad alojarlos establecimientos de esta índole de Barcelona” .

La premsa també comencen a parlar de les pèrdues econòmiques: el ferrocarril de Manresa a Berga, amb motiu dels successos, ha vist disminuïts els seus ingressos en 11.702’ 11 pts., en comparació al recaptat l’any anterior en el mateix període¹⁰⁰³.
Les notícies que continuen publicant són molt breus:

Vicens Casanova, treballador de la carretera de l’Espunyola, ha estat detingut (dimecres) a Barcelona, amb 19 cartutxos de dinamita robats en aquelles obres¹⁰⁰⁴.

Es continua detenint persones presumptament complicades en els successos de juliol. El diumenge al vespre, varen ésser duts a la presó el veí de Berga conegut per “Jepó” i el dilluns els dos germans coneguts per “Curts”¹⁰⁰⁵.

Les forces d’ordre públic es reforçaven a Berga, ja fos per temor, ja fos per intimidació, o possiblement per tot alhora: Noves. “Per exigir resposta immediata (a) l’oferta de 25 guardies civils a Berga, l’Ajuntament es reuní la nit passada, acordant acceptar-la. Avui l’autoritat militar y el Sr. Miarons han practicat ab tal objecte una visita d’inspecció en el quartel de Sant Francesch”¹⁰⁰⁶.

El Castell Bergadà, el febrer del 1910, informa dels judicis efectuats a Manresa: Concell de guerra. Els quatre de Fígols acusats de delictes de rebel·lió. “El fiscal relatà les causes per lo que foren processats els quatre miners de Fígols que son el trencament de pals telegrafics de la línia de Fígols a La Pobla de Lillet.

L’haver induït a dos soldats del regiment de Navarra a que no ingressessin a files y altres menos importants”. El fiscal demanà pena de reclusió perpètua. El capità Calviño, “tractà de convèncer al Consell de la inculpabilitat de tres dels processats y de les atenuants que concorren en el processat Villoro. Per aquest, demanà el Sr. Calviño, sis mesos y un dia de presó correccional i la completa absolució pels tres restants”¹⁰⁰⁷. Finalment, en decretar-se un indult, els presos berguedans, foren alliberats. El Cim del 5 de març en donà la notícia puntual: Dijous es posà en llibertat els detinguts ab motiu dels successos de juliol a Berga, per estar compresos en l’indult¹⁰⁰⁸.

Les notícies donades per la premsa berguedana, no són exactes. El Consell de Guerra contra els miners de Fígols Antonio Graell Coll, Domiciano Villoro Merenguer, Lázaro Rufat Llovera i Agustín Izquierdo Aznar pels fets ocorreguts entre Fígols i La Pobla de Lillet, es va celebrar a Manresa el mes de febrer. Els va defensar el capità Castor Calviño Sabucedo: per Villoro va demanar sis mesos i un dia, que ja havia complert, “por haber contribuido, aunque en pequeña parte y por habérselo imbuido otros huelguistas, al derribo de algunos postes del telégrafo de la vía férrea de Fígols a Pobla”; per Graell i Izquierdo demana “completa absolució”, per no ésser delictes acompanyar als vaguistes “y no estar acusados ni probado de que hayan causado destrozos en la empresa del tranvía ni en otra parte alguna”; per Rufat, l’absolució, “por no acusarle nadie de que haya estado con la partida que destruyó los postes, incorporándose a ella en la Pobla cuando los destrozos estaban ya causados”. És interessant la valoració dels fets que finalment fa el capità Calviño¹⁰⁰⁹.

Hem fet diverses al·lusions a la manca de correspondència municipal dels dies de la Setmana Tràgica i dels anteriors i posteriors, amb una excepció: hem tingut a les mans una patètica carta que es arxivada a la carpeta de correspondència de l’any 1909 de l’Arxiu de Berga, adreçada a l’alcalde de Berga per una veïna de Barcelona, sense notícies del seu marit, que demana informació. Reflecteix prou bé la situació que es vivia aquelles setmanes No hi ha cap anotació ni instrucció per esbrinar quelcom o almenys respondre a la interessada. La pobre dona remetia a l’alcalde un segell per la resposta que degué ésser aprofitat per una altra carta probablement menys esperada. La carta en qüestió ens sembla d’interès.¹⁰¹⁰

Després de la Setmana Tràgica s’accentuaren els controls.

A nivell general, direm com a resum, que els fets de la Setmana Tràgica i la seva repressió immediata varen afectar la vida nacional de manera decisiva en tres institucions: el sistema parlamentari, l’educatiu i el moviment obrer. S’havia produït un xoc entre les forces productores dels canvis econòmics i socials i els elements de l’autoritat tradicional.

Es produïa una dificultat insuperable: adaptar les institucions polítiques a les noves forces, encara agreujada pel poder de l’exèrcit i l’Església. El fracàs polític és un símptoma de “l’enfermetat nacional” que la crisi del 1909 havia posat en evidència: es va desintegrar el sistema polític decimonònic de l’alternança en el poder dels dos

partits principals, sense que el substituís un partit o moviment representatiu de masses, fos republicà o classista. Aquesta és la interpretació que fa Ullman per Espanya ¹⁰¹¹.

Pel que fa a Catalunya, ens limitarem a dir, com a resum, que La Lliga, partit hegemònic de les dretes derrotat a Barcelona en les eleccions provincials del 1910, “en la constitució de la Diputació de Barcelona s’estima més aliar-se amb els monàrquics no solidaris que amb els republicans solidaris” ¹⁰¹². Fem un resum excessiu, però creiem que deixem apuntat el que a nivell local serà la divisió política dels propers anys, que viurà amb el temor d’un esclat revolucionari, per la proximitat de les mines de carbó de Fígols.

L’inici d’uns altres temps: la mort de l’Agustí Rosal

Un fet transcendent per la història de Berga i la comarca es va produir el 26 de desembre del 1909: moria l’Agustí Rosal i Sala, sembla que malalt de temps. Essent ell encara viu, però ja personalment fora de joc, els seus partidaris pactaren amb “l’etern” adversari polític Ramon Pujol i Thomàs, essent fortament criticats perquè no havien tingut la decència d’esperar la seva mort.

Fou l’hora dels reconeixements, a vegades exagerats ¹⁰¹³.

En el futur immediat, aquest sorprenent nou grup polític de Pujol-rosalistes, farà oposició al catalanisme, al costat del flamant Comte de Fígols.

La desaparició de l’Agustí Rosal, doncs, va suposar que aquesta família, per primera vegada, passés a un segon terme en la política local, sense però, de deixar d’ésser influent a Berga sense, però, la intervenció directa de cap dels seus membres.

Preparant-se pel futur

És raonable pensar que després d’aquella setmana de juliol que començà a ésser titllada de *roja* per la premsa berguedana, una premsa que mai va citar a Joan Maragall ni va parlar de justícia social, l’Administració accentués els controls i es prenguessin mesures preventives. En aquest apartat, ens limitarem a fer esment dels efectuats al món laboral i al panorama associatiu, determinants ambdós en l’esclat de Barcelona:

El novembre del 1909, l’*Instituto de Reformas Sociales* va enviar a Berga a l’inspector provincial Francesc Palau Canadell per controlar les infraccions a la llei de *Mujeres y niños*, promulgada el 26-VI-1902. Va inspeccionar cinc fàbriques i va aixecar cinc actes amb idèntiques infraccions:

Rosal Hnos., dirigida pels mateixos propietaris. Infraccions: hi treballen menors de 14 anys més de sis hores diàries; no tenen document que acrediti l’ordre interior i les condicions i hores de treball de la fàbrica; hi treballen noies menors de vint-i-tres anys a la sala de cardes.

Rodergas y Cia, empresa tèxtil com la Rosal. Hi treballen més de 66 hores setmanals “las personas objeto de la Ley de Mujeres y niños”.

Hijos de Jaime Nicolau, serradora. Hi treballen menors de 14 anys més de sis hores diàries.

Esteve Gassó, dirigeix una fàbrica tèxtil de la que no dóna el nom, on també es troben afectats per la llei que tots incompleixen, també treballen més de 66 hores setmanals.

Ramon Pujol, dirigeix una fàbrica de la seva propietat –Cal Corneta- on es comet la mateixa infracció.

Fernando Parera, dirigeix una fàbrica tèxtil, de la que tampoc dóna el nom, on també es comet la mateixa infracció.

Tot plegat ens fa pensar que aquestes infraccions eren generalitzades i tolerades: l'inspector no sanciona a cap d'aquests fabricants i a tots els concedeix un termini de 90 dies per esmenar la situació.

Associacionisme a Berga. El panorama associatiu també va variar. L'alcalde de Berga rebé una ordre del Governador Civil de datada el 24-IX-1909 demanant informació de les associacions de la ciutat, "si es que realmente siguen funcionando en la actualidad o en otro caso, la fecha en que se disolvieron". Al dors d'aquest document, conservat a l'arxiu de Berga, hi trobem escrit: "*Foment Regionalista, registrat amb el nº 2277*."

Sociedad Obrera de Oficiales Albañiles, registrada amb el nº 2681.

Pia Unión de San Antonio de Padua, registrada amb el nº 4284.

Sociedad de Aserradores Mecánicos, registrada amb el nº 4309.

Centro Científico Medicinalista, registrada amb el nº 5220.

Ateneo Científico del Bergadán, registrada amb el nº 5435.

Probablement la majoria de les associacions que apareixen al dors ja no existien, com veurem tot seguit. El 17- IX, es contestava un formulari imprès, on s'havia d'indicar el nom de les associacions existents, data de la seva fundació, nom del president i nº de socis. També els objectius de l'entitat.

L'alcalde va requerir la informació d'aquestes entitats que, resumida es la que es va anotar al formulari:

Fomento Católico, amb estatuts del 19-VIII-1903, però existent des del 1878. President, Lluís Viladot, amb 200 socis i l'objectiu segons la resposta és "la instrucció y edificación religiosa de los individuos que forman parte de la misma, la enseñanza de los obreros, propaganda del catolicismo, proporcionar a los jóvenes católicos un lugar de refugio contra los muchos ejemplos y doctrinas perversas y ofrecerles al mismo tiempo sitio de licito recreo y honesto esparcimiento". És a dir, era un cercle dels establerts pel "nou carlisme".

Centro Canalista, fundat el 1891. President Lluís Alaball Foix, amb 500 socis. Es limiten a dir que el seu objectiu era la construcció i promoció del Canal Industrial i, ometen, que també era uns sala de ball, recreativa, etc.

Casino Bergadán, fundat el 8-VII-1900. President Llorenç Picart Pons, notari, amb 125 socis. Era un centre rosalista. L'alcalde Miarons n'era soci fundador i creiem que estava ubicat en el mateix local del carrer de Cardona que compartien amb el *Fomento Católico*. La voluntat política d'aquest casino era evident en els seus objectius, poc originals: "Honesto recreo de los socios y contribuir al fomento de los intereses morales y materiales de Berga y su Comarca y procurar buena administración local".

Unión Bergadana, fundat el 18-IX-1902, segons escriuen erròniament. Era un Cor de Clavé, amb l'estàndard beneït per Verdaguer la vigília de Sant Joan del 1901, quan visità Berga i que ja existia des del segle XIX, amb probables períodes d'inactivitat coral. El president era Joan Calvet i comptava amb 25 socis, que devien ésser els cantaires.

Centro Comercial e Industrial, fundat el 27-I-1903. President Francesc Ferrer, amb 114 socis. Era l'entitat de botiguers i industrials per la defensa dels seus interessos.

Centro Tradicionalista, fundat el 10-III-1907, President des de 30 d'agost, el jove advocat, vingut de Banyoles, Enric Puig i Figa, amb 60 socis. L'objectiu de l'entitat era la "Propaganda legal de la doctrina monárquica tradicionalista".

Cercle de Joventut, fundat el 25-VII-1909. President, Joan Boixader Sabata, amb 54 socis. El seu objectiu era ambiciós: "Catolicismo, Autonomía, Fomentar la Cultura y Desterrar los vicios".

Reforçament de les escoles religioses i nova organització del culte.

Ens manca encara un estudi històric de l'ensenyament a Berga i a la comarca que en aquestes planes no improvisarem. Ens limitarem a recordar que en aquells anys, la pugna pel domini de l'ensenyament entre partidaris de les escoles tradicionals controlades per l'Església, en l'ensenyament, aportant cada anys noves ordres religioses dedicades a aquesta tasca, i el control de la matèria que s'impartia d'una banda, i de l'altra, els partidaris de les escoles laiques on podríem incloure bo i les evidents diferències totes les que no acceptaven aquest control de l'ensenyament: liberals, republicanes, socialistes, anarquistes, sovint sorgides d'incipients organitzacions obreres i populars. En bona part del finançament de les escoles d'aquest primer grup venia de l'Estat, el pressupost de *culto y clero*, que Canalejas va voler controlar i limitar i d'ací la seva política titllada d'anticlerical. (les escoles religioses ni tant sols acceptaren la inspecció de l'Estat pel què feia als continguts dels programes de l'ensenyament).

Les escoles amb mestres mal pagats per l'Estat i els municipis eren limitades i es movien en una gran precarietat econòmica i d'equipaments.

En aquest punt, hem de fer notar que, quan parlem d'escoles, parlem majorment d'escoles per nens, ja que les de nenes encara estaven més abandonades: pels nens s'admetia que era bo que sabessin les quatre regles i escriure una carta. Per les nenes era suficient que sabessin fer la feina de casa. Una carta d'una mestra de Berga a l'Ajuntament, l'any 1907, queixant-se de les condicions de l'escola és ben eloqüent¹⁰¹⁴.

És dur i injust, però la marginació de les dones en el món escolar –i no solament en aquest camp- és evident. Es donava àdhuc en les classes adinerades i liberals¹⁰¹⁵.

També cal dir que durant molts anys, la gent d'aquest territori que tenia certa instrucció i en alguns pobles petits, la més elemental, l'havia adquirit en classes particulars que per guanyar-se la vida impartien alguns preveres als seus domicilis particulars, sense que amb aquesta puntualització vulguem desmerèixer la tasca de molts i moltes mestres, que va ésser exemplarment sacrificada.

El mapa escolar de la comarca, aparentment és variat: a tot el que eren colònies, l'ensenyament de les nenes anava a càrrec de monges que havia portat l'amo; el dels nens, per capellans llogats per fer de mestres, també pagats per l'empresa i controlats pel capellà encarregat de la colònia. Més tard, l'ensenyament dels nens va anar a càrrec de seglars, que en alguns casos ni havien cursat magisteri. El control d'aquest ensenyament sembla que és evident qui l'exercia.

El cas de Berga ciutat, no és especialment diferent, ni en l'ensenyament secundari; escola estatal a banda, també era religiós, alguns empresaris pagaven la matrícula als fills dels seus treballadors.

Pel que fa a l'ensenyament de nenes, va anar a càrrec de monges carmelites i dominiques:

Col·legis de monges Carmelites i Dominiques

La carta que hem reproduït de la mestra Isabel Rodó adreçada a l'Ajuntament el febrer del 1907, mostra prou quina era la situació de les escoles municipals, almenys la de nenes, de Berga. És segur que les escoles de monges carmelites i dominiques establertes a la població fossin més ben ateses.

La història de l'establiment de les carmelites a Berga l'ha estudiada Xavier Pedrals i no hi podem afegir res de nou. Resumint: l'ordre la va fundar Santa Joaquina de Vedruna l'any 1826. el setembre del 1837, en plena guerra carlina, la fundadora, amb monges de Vic, es van fer càrrec de l'Hospital de Berga, fins el juny del 1840 que amb l'entrada d'Espartero a Berga, les monges es van exiliar a la Catalunya Nord. El 1843, retornaren al Principat i Vedruna morí a l'agost del 1854, sense que les seves monges haguessin retornat a Berga.

Per iniciativa del rector Dr. Ramon Saló i amb un acord de l'Ajuntament del desembre del 1856, el 9 de gener del 1857, es va signar l'acord pel retorn definitiu de les carmelites a Berga.

Ramon Saló va cedir la casa contigua a l'hospital, "on en total separació i independència, s'obriria una escola".

Pedrals continua aportant, que l'any 1869, les Germanes es feren càrrec de *L'Amparo*, antiga institució berguedana fundada per Teresa Giblé de Gironella, que s'encarregava d'acollir i educar noies orfes i joves de família pobre"¹⁰¹⁶. *L'Amparo* estava ubicat en una casa que havien cedit els Gironella al carrer del Roser, que va ésser cremada pel *Xic de les Barraquetes* i els seus en l'incendi d'aquell barri durant la tercera guerra carlina del que ja ens hem ocupat.

Les monges, escapades, al tornar a Berga, foren acollides per les Carmelites i més tard s'instal·laren al Call Nou. (actualment carrer Balmes).

A l'abril del 1886, d'acord amb el Vicari General de Solsona es va traspasar *L'Amparo* a les Germanes Dominiques de l'Anunciata. El col·legi va continuar essent conegut com *L'Amparo*, on les monges dominiques varen continuar escolaritzant les nenes de Berga i algunes de la comarca -tingueren internat- durant dècades.

No ens ocuparem de *L'Amparo*, com a institució, més enllà del què ha escrit el Xavier Pedrals, perquè en realitat va ésser un misèrrim asil, que entraria a un capítol que tractés la beneficència, que no hem inclòs en aquest estudi ¹⁰¹⁷.

El Col·legi Dr. Saló

La història de l'ensenyament dels nens berguedans és la història d'aquest col·legi, fundat amb la deixa del Dr. Ramon Saló, un personatge rellevant de la història local ¹⁰¹⁸.

A la seva mort, el Dr. Saló va llegar diners per una "Fundació" encarregada de crear el primer col·legi de segon ensenyament de Berga, que portà el seu nom. Endegar aquest col·legi, l'únic que existí en moltes dècades, va ésser objecte de moltes polèmiques polítiques. Aquestes polèmiques les protagonitzaren l'alcalde Agustí Rosal i la seva oposició: l'oposició acusava a Rosal de poc interès en l'ensenyament i en conseqüència d'endarrerir l'obra. Rosal al·legava que la deixa de Saló era insuficient i el Municipi tampoc podia assumir el cost.

Finalment el col·legi va iniciar el seu primer curs el dia 16 de setembre del 1886. Uns dies abans, s'anunciava que aquest dia s'inauguraria aquest col·legi de primera i segona ensenyança: "podrán cursar todas las asignaturas hasta recibir el título de bachiller, y seguir todos los cursos de la carrera eclesiástica que se autoricen por el M. I. Sr. Provisor Eclesiástico de la Diócesis" ¹⁰¹⁹. Aquest col·legi privat al que l'autoritat diocesana nomenaria director i professors, fou en el seu inici, un col·legi carlí.

Un dels seus primers professors va ésser el futur bisbe Comellas, "desempeñando, con gran lucimiento, varias cátedras importantes durante los dos años que ocupó dicho cargo", càrrec que va deixar al guanyar per oposició una canongia a Solsona a l'octubre del 1889 ¹⁰²⁰. El seu primer director va ésser el carlí mossèn Climent Quintana que va dimitir l'any 1890; el va substituir el director de *La Voz de Queralt*, Josep Pla, que ja hem trobat reiteradament. Aquest periòdic donava la nova: "COLEGIO DR.SALÓ DE BERGA. El M.ltre. Vicario Capitular ha tenido a bien nombrar al Rdo. D. José Pla, Director del indicado Colegio, por haber dimitido el Rdo. D. Clemente Quintana en razón de su poca salud" ¹⁰²¹.

La manca de salut de Quintana, si era certa, no va ésser pas l'única causa del seu apartament del càrrec directiu: aquest mossèn impartia unes classes d'història que varen ésser polèmiques i acusades de mítings contra la Monarquia regnant i a favor de la carlina. Quintana va ésser autor d'una gramàtica llatina que s'estudiava en aquell col·legi i al Seminari. Va morir el maig del 1892 ¹⁰²².

El polèmic carlí Quintana com hem dit, va ésser substituït pel no menys polèmic Dr.Pla, fortament criticat, entre altres motius, perquè sembla que era sord com una tàpia, circumstància que es considerava poc idònia per dedicar-se a l'ensenyament, bo i ésser un personatge experimentat en aquests afers.

Ell mateix es presentava fent un interessant repàs a la seva vida en general i pedagògica en particular. Sota el titular "*COLEGIO SALÓ, de 1ª y 2ª Enseñanza. Bajo la dirección del Lic. D. José Pla, Pbro*", l'home es presentava ¹⁰²³.

Quan el Dr. Pla va deixar la direcció d'aquest centre, va ésser nomenat per ocupar el càrrec el Dr. Ramon Huch que ocupà la direcció el que li restava de vida.

A l'acabar el segle, però, aquesta institució patia una crisi greu, en l'ensenyament de segon grau: es parlava d'un possible tancament del centre, per manca de recursos: el llegat i l'ajut de l'Ajuntament, eren insuficients ¹⁰²⁴. L'Ajuntament i el bisbe feren gestions perquè sacerdots joves de la població donessin classes de 2ª ensenyança al col·legi Dr. Saló ¹⁰²⁵.

Del col·legi de primer ensenyament, per disposició del bisbe de Vic, administrador apostòlic de Solsona se'n varen fer càrrec els maristes ¹⁰²⁶, que degueren arribar a Berga a finals de setembre ¹⁰²⁷.

El setembre del 1899, suposem que amb els problemes més greus resolts, es feia públic el nou claustre de professors. S'anunciava que el curs començaria el primer d'octubre: "Se cursarán todas las asignaturas hasta obtener el grado de Bachiller". També publiquen la relació del personal docent: Dr. Ramon Huch Guixer, Pvre. Professor de francès i Història d'Espanya. Director del Centre; Martí Santandreu, Pvre. Professor de Història Natural i Agricultura; Pere Gendrau, Pvre. Professor de Filosofia, Fisiologia i Higiene; Ramon Calonge, Pvre. Professor de Retòrica, Preceptiva Literària i Història Natural; Ramon Costa, Pvre. Professor de llatí, castellà, geografia i religió; Ramon Junoy, Pvre. Batxiller d'Arts, professor de 1ª ensenyança.

Possiblement mancats de clergues berguedans idonis, "El Ilmo. Sr. Obispo de la Diócesis destinará al Colegio un Sacerdote para las asignaturas de Matemáticas, Física y Química y otro para la 1ª enseñanza.

Se admitirán pensionistas y medio pensionistas. Los primeros satisfarán para su manutención y enseñanza general la cantidad de 55 pesetas al mes y 35 pesetas los segundos" ¹⁰²⁸.

El Col·legi Sant Jordi

D'aquest col·legi catalanista del que ja ens hem ocupat, afegirem que amb data 4-I-1905, l'*Instituto Provincial de Segunda Enseñanza de Barcelona*, va autoritzar a mn. B. Ribera a obrir aquest col·legi de primer ensenyament, no oficial, al carrer Sant Francesc, nº 14 de Berga. Les dificultats econòmiques varen sovintejar i les discussions al Consistori per les subvencions que rebia també ¹⁰²⁹. El col·legi Sant Jordi va ésser un col·legi de prestigi perquè Ribera era un pedagog reconegut.

El 1909, el col·legi Sant Jordi va passar al Dr. Saló i Ribera s'hi incorporà com a subdirector. Ribera substituiria al Dr. Huch en la direcció del Dr. Saló, quan aquest va morir l'any 1927.

El mes de setembre del mateix 1909, el bisbe Amigó i Ferrer de Solsona preocupat per reforçar el col·legi Dr. Saló davant la nova situació, va reforçar en categoria el seu professorat, nomenant o confirmant els següents: Dr. Ramon Huch, director; Mn. Bonaventura Ribera, sotsdirector; professors, Dr. Joan Abras, Llicenciat en Dret; Dr. Àngel Munarriz, Llicenciat en Dret; Dr. Ramon Miquel. A aquests preveres, s'hi sumaren els seglars, lu Minoves, Llicenciat en Dret i Filosofia i Lletres; Pere Claret, Llicenciat en Dret; Josep Mª Penina, Llicenciat en Farmàcia. Ens sembla una bona prova de l'interès del bisbe per donar nivell a aquesta escola de segon ensenyament de Berga.

La Salle a Berga.

En el mateix edifici que ocupava el col·legi Dr. Saló hi donaven classes de primer ensenyament els Germans Maristes. Amb una deixa feta per Lluís Rosal (*Lluís Né*), fabricant establert a la Riera de Metge, en morir es va crear la fundació i col·legi Rosal que, havent-se'n anat els maristes el bisbe va encarregar als Germans de La Salle, provinents de França i especialitzats en la docència en el món obrer. Varen arribar a Berga el desembre del 1909 per començar el curs, però no havent acabat les obres de construcció de les noves aules, el curs començà el 5 d'abril del 1910, fixant la seva residència al segon pis del col·legi Dr. Saló que ocupava el primer pis de l'edifici. El nou col·legi va dur el nom de Lluís Rosal.

Acabada la guerra civil del 1936 -1939, els Germans de La Salle, retornaren a Berga. El director del col·legi Rosal Germà Rufino Fausto va arribar a Berga el 19 de maig. Segons el seu informe, essent encara a Saragossa, va rebre l'ordre de traslladar-se a Berga per negociar amb la Junta i gestionar la recuperació del col·legi Rosal. El Germà Visitador li va donar amplis poders per presentar-se a la primera reunió de la Junta que es va celebrar a la Rectoria.

En aquesta reunió el Germà Fausto va posar tres condicions perquè els de la Salle retornessin a Berga:

1ª Cedir a la Comunitat de La Salle el primer pis, fins aleshores ocupat per alumnes de segon ensenyament a càrrec de preveres.

2ª Donar com a quota mínima la pensió de 3.000 pessetes per Germà.

3ª Que totes les despeses de reparació de l'immoble, tant de les classes com de les dependències dels Germans anirien a càrrec de la Junta.

Varen ésser acceptades i d'aquesta manera va desaparèixer el col·legi Dr. Saló i amb ell, el segon ensenyament a Berga.

Activitats religioses

El Berguedà, amb forta implantació carlina, era una bona base per desenvolupar-hi activitats religioses que influïssin a la població. La predicació als pobles fou una de les fonamentals.

Amb aquesta intenció l'any 1907 es va establir a Berga l'ordre dels *Fills de l'Immaculat Cor de Maria*, coneguda per *claretians*, en honor del seu fundador, el sallentí Antoni Mª Claret, ara Sant, que ja estaven establerts a Solsona. Aquesta ordre fou fundada per dedicar-se bàsicament a la predicació, les populars "*missions*". A Berga els va dur el P. Climent Miró que va ésser-ne el primer superior. Va morir a Solsona l'octubre del 1908, víctima d'un atac d'apoplexia que va patir a l'Hostal de Can Pons de Vila Cireres. És interessant l'esbós biogràfic que en presenten amb motiu del seu traspàs: fill d'una família que vivia al carrer Major de Berga, estudià al seminari de Solsona, i presenta un bon historial carlí. "A l'edat de 24 anys interrompé aquesta carrera per sortir a la defensa de la Religió y de la Pàtria, y s'allistà al primer Batalló de Barcelona de l'exèrcit carlista a les ordres de D. Joan Castells, essent poch temps després ferit en l'acció de Vallcebre, y més tart presoner en la de Sallent.

Conduhit a Canaries, per medi d'una estratagema originalíssima burlà la vigilància de la guardia civil que 'l custodiava, y escapantse ab un vapor francès anar a parar a Marsella, desde ahont torná altra volta a formar part de l'exèrcit de D. Carlos a les ordres de D. Rafel Tristany, que el nomenà Director del periodich tradicionalista "*El cuartel Real*".

Als últims de la guerra fou Director, y director zelosíssim del Hospital de ferits de Camprodón, demostrant un sentiment indescriptible al saber la traïció vil de que fou víctima el partit carlí.

Acabada la guerra civil conclogué ab gran profit carrera eclesiàstica (...) una volta sacerdot fou destinat de Professor al Col·legi de Casseres, agregat del Seminari de Solsona.

A l'edat de 35 anys entrá el P. Miró de novici a la benemèrita Congregació de Missioners Fills del Inmaculat Cor de Maria (...) professant a Thuir (França) el 28-VIII-1880” .

L'article continua escrivint, que Miró es distingí durant la pesta del Colera del 1885 a Saragossa i província; que fou superior a la capital de Mèxic; que retornat a Espanya, fou superior de Sabadell i Solsona, per acabar dient: “l'any passat fundá en nostra ciutat la Casa Missió que tants bons resultats ha de donar a la comarca bergadana”. Anunciaven uns solemnes funerals a l'església de Sant Francesc ¹⁰³⁰.

Els claretians de Berga s'havien instal·lat en un pis, a manca de convent i atenien el culte a l'església de l'antic convent de Sant Francesc.

L'any 1909 el bisbe Amigó i Ferrer de Solsona va suprimir la parròquia de l'església de Sant Joan que havia creat el bisbe Riu i Cabanas ¹⁰³¹ que atenia el clergat secular.

El dia de Cap d'Any del 1910, els claretians es van fer càrrec del culte a l'església de Sant Joan, on romangueren fins el juliol del 1936.

Els Franciscans novament a Berga.

El motiu d'aquests moviments era el retorn dels franciscans a Berga anunciat el setembre del 1909 per *El Cim*: “Noves, per conducte fidedigne, sabem que molt en breu'ls P.P. Franciscans se farán càrrec de la Iglesia de Sant Francesc i els claretians a primers d'octubre (passaran) a la nova residència del carrer del Pujol de Abaix” ¹⁰³².

El mateix Cim, anunciava pocs dies després, que els franciscans s'havien fet càrrec de l'església del seu antic convent. ¹⁰³³

Per la seva banda aquesta noticia, donada per *El Castell* era més precisa. Sota el titular *Els P. P. Franciscans a Berga*, escriuen que la Redacció ha rebut informació del P. Lluís Portell, ex-definidor provincial de l'Ordre i president de la residència que els franciscans han establert a Berga, al carrer de la Unió, nº 3, on exposa els fins que persegueixen: “Tornar a fer a nostra població y comarca bergadana teatre de la seva missió social y humanitària, restablirhi les obres benéfiques de l'assídua assistència als malalts, de la predicació de la paraula de Déu als pobles, de la distribució diària de la sopa dels pobres, etc., etc., tal com se feia abans del any 1835 en el magnífich convent de Sant Francesch de nostra ciutat, avuy convertit en quartel, aquests son els sublimes motius de sa tornada a nostra població” ¹⁰³⁴. En realitat, els franciscans es van fer càrrec de l'església de l'antic convent que romania com a propietat de l'Estat.

Veiem doncs, com en aquella situació de crisi, s'establien a la levítica ciutat de Berga dues ordres religioses més que ben aviat entrarien “en competència” amb el clergat secular, representat per la parròquia i l'encara nombrosa Comunitat, sobretot amb els franciscans.

Dues noves esglésies

A més de les dues ordres religioses esmentades, es beneïren dues esglésies més: la de l'Asil de les Germanetes dels pobres, que, espaiosa, atenia a monges, asilats i devots, dedicada a la marededéu dels Desamparats ¹⁰³⁵ i l'església de la marededéu de la Salut.

La història de l'església de la Salut és especialment interessant. Va ésser obra de Mossèn Martí Santandreu que va començar amb una capelleta l'any 1890. ¹⁰³⁶

Engrandida el 1895 i el 1909 ¹⁰³⁷ va quedar definitiva el 1915 en que el bisbe autoritzà la benedicció ¹⁰³⁸. L'autorització del 1915 el Dr. Huch l'atribueix al bisbe Comellas, però de 1913 a 1919 el bisbe de Solsona fou el Dr. Vidal i Barraquer)

El seu pintoresc capellà fundador, va protagonitzar un ric anecdotari en el culte d'aquesta església, en el que no entrarem.

Després del 1939, ja no va tornar a obrir com a edifici de culte i es va convertir en un teatre molt popular, sense modificar l'edifici, de l'arquitecte Roc Cot. Sobre les sòlides parets del temple, finalment, s'hi van construir pisos ¹⁰³⁹.

Hem introduït aquets darrers apartats perquè ens ha semblat que il·lustraven prou bé els temps que havien de viure les generacions que venien: romanien una força majoritària, preocupada per l'ordre i la pau social, que formaven diversos grups: els grans industrials, ara liderats políticament pel Comte de Fígols, oposats al catalanisme autonomista; els catalanistes catòlics amb Mossèn Ribera de mentor; una minoria, encapçalada per Joaquim Serra i Huch i joves republicans més laics i teòricament radicals. En resum, continuava el caciquisme polític de sempre; l'ensenyament religiós dominant i pràcticament exclusiu; personalismes irreconciliables; rivalitats internes entre el clergat dominant i entre part del clergat i ordres religioses i els seus respectius simpatitzants; intents confessionals per atreure la classe obrera, sempre fallits i una tímida organització al marge dels poders de la Restauració que gairebé no aflorà públicament fins a la República del 1931.